

NEUVOSTOLIITON HISTORIA

LYHYT KATSAUS

VIERASKIELISEN KIRJALLISUUDEN KUSTANNUSLIIKE

M O S K O V A

ИСТОРИЯ СССР

Краткий очерк

Suomentaneet:

ANNI AALTO

TOIVO AHAVA

SAIMI KUIVALA

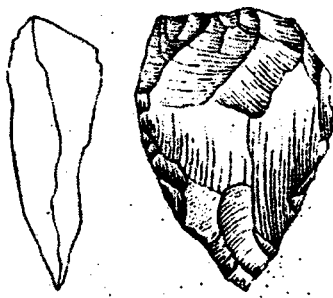
TERTTU VIKSTRÖM

I luku

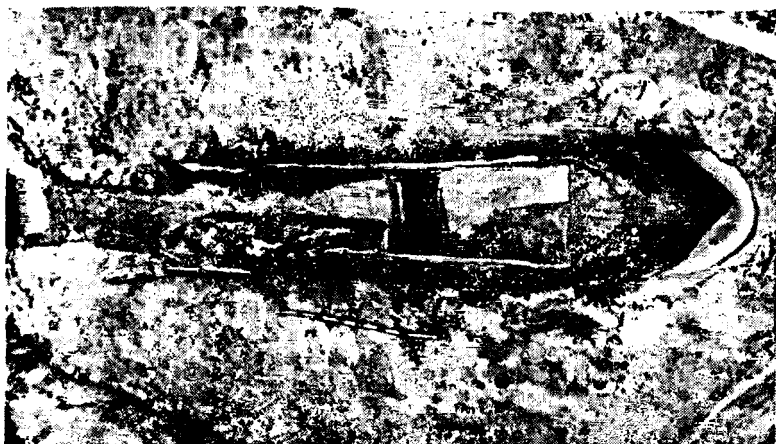
ALKUKANTAINEN YHTEISÖ JA ORJANOMISTUSJÄRJESTELMÄ

Varhaisimpia arkeologisia löytöjä Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton alueella

Neuvostolaisten arkeologien suorittamien tutkimusten perusteella on saatu selville, että Neuvostoliiton nykyisen alueen eteläosa on kuulunut osana siihen laajaan vyöhykkeeseen, missä ihmisen muodostuminen tapahtui ja mistä muinaiset ihmiset siirtyivät pohjoisemmille asuma-alueille. Muinaisin asuinpaikka, joka kuuluu paleoliittisen kivikauden Chelles-kulttuuriin, on löydetty Armeniassa (Satani-Darissa). Vanhemman paleoliittisen kauden seuraavaa kulttuuria, Acheul-kulttuuria, edustavat useat Armeniassa, Abhasiassa, Ukrainassa, Krimillä ja Turkmeniassa löydetyt muinaiset asuinpaikat. Alkuihmiset harjoittivat lämpimän subtrooppillisen ilmaston oloissa keräilyä ja kollektiivista metsästystä pieninä kiertelevinä ryhminä. Työaseina olivat teräväsärmäiset kivenpalat (eoliitit). Mannerjään edetessä Moustier-kaudella kahtena valtavana kielekkeenä nykyiseen Kalatšiin saakka Donilla ja Kaneviin asti Dneprillä muuttui Euroopan koillisosan

Tšusovoi-joen varrelta muinaisesta asuinpaikasta Peštšerny Logista löydetty kivinen käsiase.

Tammen rungosta koverrettu ruuhi neoliittiselta kaudelta. Ruuhi on löydetty v. 1954 Voronežin läheltä Don-joen rantatörmän alta 6 m syvyydestä. Ruuhi on 7 m pituinen.

ilmasto ja eläinkunta ja siten muuttuivat myös alkuihmisen elinehdot. Lämminilmastoiisiin oloihin tottuneen eläimistön tilalle tuli niin sanottu „mammuttiajan eläimistö” (mammutti, tuuheakarvainen sarvikuono, luolakarhu ja peura). Tärkeimpänä ihmisten ravinnon lähteenä ja elinkeinona oli kollektiivinen metsästys, jolloin isoja laumaeläimiä saalistettiin ahdistamalla. Tuon ajan asuinpaikat olivat suurten metsästäjäkollektiivien jo verraten pitkäaikaisia asuinsijoja (Ilskin muinainen asuinpaikka Kubanilla). Moustier-kulttuurin kaudelle ovat ominaisia paljon täydellisemmin valmistetut kiviaseet (pistoaseiden kärkiä, kaapimia), tulentekotaito sekä luolien käyttö ihmisasuntona. Ankarista luonnonehdoista huolimatta ihmisiä siirtyi asumaan paitsi maamme eteläosiin, myös Itä-Euroopan keskivyohtyöhykkeelle (Undoryn asuinpaikka, Volgogradin alue) ja Desna-joen keskijuoksulle. Luola-asumuksissa Krimillä (Kiik-Koba, Staroselje) ja Keski-Aasiassa (Tešik-Tašin luola) on löydetty Neandertalin ihmisten vanhimpia hautapaikkoja Neuvostoliiton alueella.

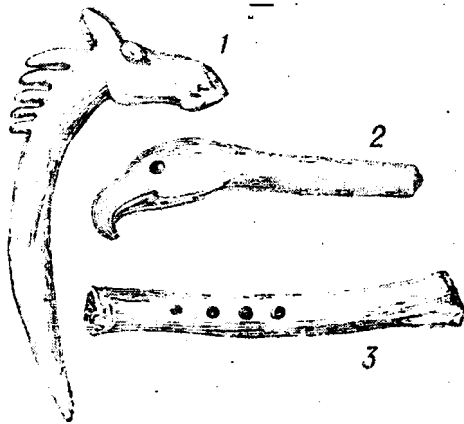
Nuoremmalla paleoliittisellä kaudella oli saavutettu kiviaseiden valmistuksessa huomattavaa edistystä: ilmestyi erikoisia työvälineitä puun, luun, sarven ja nahkojen muokkausta varten, piikivistä tehtyjä kaapimia, veitsiä, teriä, naskaleita ja aseita,

kuten keihäänkärkiä, keihäänheittämiä, luisia harppuunoita jne. Syntyi alkukantainen taide (värilliset maalaukset ja luuveistokset). Kostonkin ja Gagarinon asuinpaikoilla Don-joen varrella, Avdejevossa Ragozna-joen varrella (Seimin lisäjoki), Jelisejevitšissa Sudosti-joen varrella, Maltan ja Buretin asuinpaikoilla lähellä Irkutskia on löydetty naista esittäviä pienoisveistoksia, joiden oletetaan kuvaavan esiäitiä. Nämä löydöt ovat todisteita siitä, että nuoremman paleoliittikauden yhteiskunnassa vallitsi matriarkaalin (äidinvaltainen) järjestelmä. Asuinpaikoilla on säilynyt jälkiä suurista yhteisöasumuksista. Ensimmäiset tällaiset löydöt ovat Timonovkan asuinpaikalla lähellä Brjanskia. Doninvarren Kostonkin kylän luona löydetyn asumuksen pituus oli 35 m ja leveys 10 m ja siinä oli useita tulisijoja. Desna-joen varrelta Puškarista löydettyyn asumukseen oli kuulunut kolme toisiinsa liittyvää asuntoa, joissa kussakin oli ollut tulisija, asumuksen yleinen pinta-ala oli noin 50 m². Nuoremman paleoliittisen kauden asuinpaikkojen monilukuisuus (vuoteen 1954 mennessä niitä oli löydetty Neuvostoliiton alueella noin 300, kun taas vanhemman paleoliittisen kauden asuinsijoja tunnettiin kaikkiaan vain noin 100) osoittaa sinänsä väestöluvun huomattavaa kasvua. Sen kauden asuinpaikkoja on löydetty myös Gruusiasta (Devis-Hvreli), Turkmeniasta ja Tadžikistanista.

Mannerjään perääntyessä nuoremman paleoliittisen kauden loppulla ihmisiä siirtyi Neuvostoliiton alueen pohjoisille seuduille. Asujaimistoa levisi Uralille aina Tšusovoi-joen suulle

Kalaa esittävä kiviveistos neoliittikaudelta. Siperia.

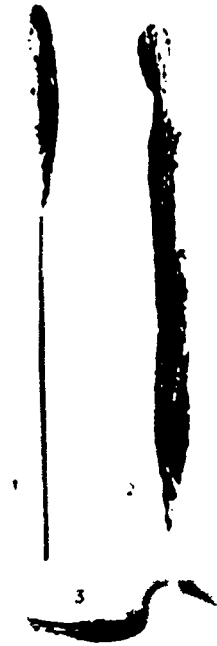
Luuvalmisteita neoliittikaudelta: 1 — luusta tehty hirvenpää. Oleni ostrovin hautalöytö; 2 — linnunpää; 3 — pilli Tsornaja Goran asuinpaikalta Rjazanin alueella.

ja Siperiaan Angara- ja Lena-joen latvoille asti. Asutuksen voimaperäistä laajenemista eri suuntiin edisti mesoliittisella kivikaudella (13.—5. vuosituhannet eaa.) siirtyminen alkeellisista kiviaseista puu- ja luuvalmisteisiin työkaluihin, joissa oli piikivestä tehty terä tai kärki, uudentyyppisten työkalujen, erikoisesti hakkuuaseiden käyttö, jousen ja nuolen keksiminen ja sitä seurannut metsästyksen ja kalastuksen kehitys. Tälle kaudelle ovat tyypillisiä Neuvostoliiton metsävyöhykkeellä tavatut pienet metsästäjäin ja kalastajain asuinpaikat jokien varsilla, usein hiekkasärkillä (Gremjatseje, Jelin Bor ja muut). Suuri merkitys etenkin merenrantamilla ja eteläseuduilla oli keräilyllä (syötäväksi kelpaavien nilviäisten jne. keruu). Huomattavin mesoliittisen kauden asuinpaikka on löydetty Eestin Sosiaalisen Neuvostotasavallan alueelta Kundasta.

Neoliittisella kivikaudella (5.—2. vuosituhannet eaa.) kiviaseet jälleen paranivat, kun opittiin hiomaan kiviaseita ja kaivertamaan niihin reikiä. Erilaisten kirveiden, talttojen ja veistoaseiden avulla voitiin valmistaa veneitä, rekiä ja suksia. Ilmaantui myös saviastioita. Neuvostoarkeologit ovat löytäneet useita neoliittisen kulttuurin paikallisia toisintoja, jotka vastan-
nevat määrättyjä heimoyhdistelmiä tai heimoryhmiä. Kaikki

nämä toisinnot ovat kivi- ja luuvalmisteiden tyyppin, niiden valmistustavan ja saviastioiden ornamenttien puolesta erilaisia. (Etnografiasta tiedetään, että ornamentti liittyi alkukantaisilla heimoilla heimojen ja sukujen symboleihin, ja se oli tavallisesti eri heimoilla erilainen, kun taas sukulaisheimojen ornamentti-aiheet olivat likeisiä toisilleen.) Tällaisten seikkojen huomioiminen on tehnyt mahdolliseksi määritellä paitsi eri heimojen asuma-alueet, myös niiden siirtymiset eri seuduille. Niinpä oletetaan, että aasianpuoleisen Etelä-Uralin seuduilta siirtyneet heimoryhmät asuttivat jo mesoliittisen kauden lopulla huomattavan alueen Länsi-Siperiaa. Siirtyen pohjoisia jokia ja niiden sivujokia pitkin länteen heimot asuttivat nykyisen Vologdan alueen, Karjalan ja Itämeren rannikon.

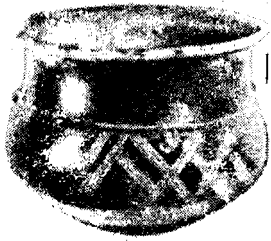
Taajaväkisellä Okan ja Kljazman vesistöalueella on voitu erottaa useita heimoalueita, jotka kulttuuriltaan määräytyvät seuraavasti: Ljalovon kulttuuri (muinaisin), Beljovin, Rjazanin, Volosovon ja Balahnan kulttuuri. On todettu, että eräitä näistä Volgan- ja Okanvarren heimoista on 3.—2. vuosituhansien aikana eaa. siirtynyt Neuvostoliiton nykyisen alueen Euroopan-puoleisen osan pohjoisille seuduille ja ollut alkuna ns. Kargopolin, Vienan meren ja Karjalan heimojen kulttuurille. Pohjoisen alueen tultua asutetuksi aina Okasta Vienan merelle ja Uralille saakka syntyi tällä alueella neoliittisen kauden lopulla samantyyppistä keramiikkaa (ns. kuoppa- ja kampakeraaminen kulttuuri), vaikkakin erilaisine piirroksineen. Tämän kulttuurin heimot olivat todennäköisesti suomalais-ugrilaisten heimojen esi-isiä. Metsästys ja kalastus olivat heille luonteenomaista aina neoliittisen kauden loppuun asti. Uralin ja Siperian taigavyöhykkeen kulttuureille

1 — puuairo; 2 — Gorbunovskin turvesuosta löydetty jumalankuva; 3 — puinen vesikauha.

aina Angaralle asti oli ominaista metsästyksen ensisijaisuus kalastukseen verrattuna (Isakovan kulttuuri, Serovon kulttuuri). Neoliittisen kauden hautalöydöissä Takabaikalilla tavataan metsästysaseita — jousia ja nuolia — niin miesten kuin naistenkin haudoissa, mikä on tunnusomaista matriarkalisille yhteiskunnallisille suhteille. Erilliset löydöt kertovat maanviljelyksen alkeiden ilmaantumisesta 2. vuosituhannella eaa. joillakin paikoin Neuvostoliiton nykyistä aluetta metsävyöhykkeen eräiden heimojen keskuudessa. Modlonan paalukylän kaivauksissa Vologdan alueella on löydetty pellavansiemeniä ja rukki. Gorbunovskin turvesuolla Uralilla on tavattu öljynpuristin ja Sarnaten turvesuolta nykyisen Latvian SNT:n alueelta on löydetty puukuokkia. Silloisen kauden hautapaikat ovat suku- ja heimoryhmien hautuumaita, mutta niistä löydetyt esineet eivät kuitenkaan kuvasta omistuksellista kerrostumista, differentioitumista (Oleneostrovin ja Mariupolin haudat). Neoliittisen kauden kulttuuria edustavat kalliopiirokset, joita tunnetaan hyvin laajalla alueella [Äänisjärvi, Vienan meren rannikko, Kaukasia (Kobystan), Siperia, Keski-Aasia (Zaraut-Sai)]. Näissä samoin kuin paleoliittisenkin kauden piirroksissa ovat valtaosana eläinten kuvat; usein tavataan kuvauksia metsästyksestä, mutta piirroksilla on kaavamainen luonne. Lisäksi tunnetaan pieniä kivi- ja luuveistoksia, eläintenkuvia, jotka usein ovat hyvin luonnonmukaisia.

Neuvostoliiton nykyisellä alueella asuneiden neoliittisen kauden heimojen kehitys tapahtui verraten nopeasti, kun ne sijaitsivat suotuisemmassa maantieteellisessä ympäristössä ja muinaisten kulttuurikeskusten tuntumassa. Eräät Keski-Aasian (Etelä-Turkmenia, Dzeitunin asuinpaikka), Taka-Kaukasian ja Krimin heimot siirtyivät neoliittikaudella maanviljelykseen ja karjanhoitoon. Kuparikaudella, joka kronologisesti lankeaa yhteen pohjoisalueilla vallinneen neoliittisen kauden kanssa. Neuvostoliiton metsäarojen eteläosissa aroilla ja Kaukasiassa asuneiden heimojen tärkein talousala oli jo kuokkaviljelys ja karjanhoito (lehmä, lammas, sika, myöhemmin Keski-Aasiassa myös hevonen ja kameli). Muinaisinta maanviljelyskulttuuria Neuvostoliiton alueella edustaa Anaun kulttuuri Etelä-Turkmeniassa, mikä ulottui 4. vuosituhannelle eaa. Anaun kuparikauden

Vasemmalla Sengavitista löydetty musta kiillotettu astia; oikealla Trialelistä löydetty kullainen kulho, joka on koristettu filigraaneilla ja värillisillä kivillä.

keramiikalle on ominaista tyyppien monimuotoisuus ja taidokas koristelu.

Muinaisimmat maanviljelysasutukset Gruusian, samoin Armenian ja Azerbaidžanin (Kjul-Tana ja Sengavit) alueella lankeavat 3. vuosituhannelle eaa. Keramiikka on siellä ollut mustaa kiillotettua ja punaisella koristettua. Samaan kauteen liittyvät myöskin Naltsikin hautalöytö Pohjois-Kaukasiassa. Se on eräs vanhimpia paikallisen karjanhoitajaväestön jälkeensä jättämiä hautoja. Täydellisimmän tutkittua on kuparikauden Tripoljen kulttuuri, jonka heimot olivat 3. ja 2. vuosituhannen aikana eaa. asuttaneet Dnestrin ja Dneprin vesistöalueen. Tunnetaan tripoljelaisten isoja, alaltaan useita hehtaareja ja yli kaksisataa taloa käsittäneitä kehäkyliä, joissa asumukset sijaitsivat kehässä keskiaukeaman ympärillä ja keskiaukeama oli karjapihana. Isojen matriarkaalisten perheiden asumuksissa tavataan maalattuja saviastioita (joissakin niissä säilytettiin jyviä), kivi- ja luukuokkia sekä jyvänraastimia. Moninaiset naista esittävät pienoisveistokset liittyvät matriarkaalisen kauden sukukultteihin.

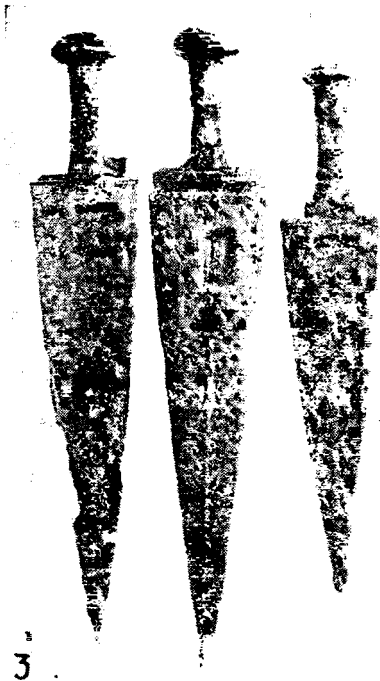
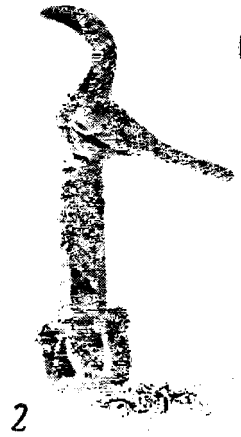
Kolmannen vuosituhannen viimeiseltä neljännekseltä eaa. Neuvostoliiton nykyisellä alueella alkoi kehittyä kuparin ja sittemmin pronssin valmistus; alkoi pronssikausi. Pronssikauden varhaisin kulttuuri oli kuoppakulttuuri (sen myöhäisvaiheessa), joka käsitti Dneprin ja Volgan välillä asuneet heimot. Ne jakaantuivat 3. vuosituhannen loppuun mennessä eaa. kahdeksi suureksi ryhmäksi edustaen toinen Volgan alajuoksun

varrella Poltavkinon kulttuuria ja toinen Donin ja Dneprin välillä katakombikulttuuria.

Kehittyneellä pronssikaudella kehkeytyi Neuvostoliiton arovyöhykkeellä Donin ja Volgan varrelta aina Etelä-Siperiaan asti vakinainen karjanhoito ja maanviljelys, jotka pohjautuivat tulvivien jokien rantaniittyjen käyttöön laitumina ja viljelysmaina. Neuvostoliiton nykyisen alueen Euroopan-puoleisen osan arovyöhykkeellä tulivat merkitykseltään huomattavimmiksi salvoshautakulttuuria edustavat heimot. Niiden pääelinkeinona oli karjanhoito ja ne elivät patriarkaalisessa sukuyhteisössä. Väenkasvu ja karjalaumojen suureneminen vaativat uusia laiduntamisalueita ja panivat nämä heimot liikkeelle länttä kohtaan. Edetessään heimot syrjäyttivät tieltään katakombikulttuurin heimoja tai lienevät assimiloineet niitä. Salvoshautakulttuurin heimojen otaksutaan olleen skyyttien esi-isiä ja kuuluneen indceurooppalaisten kansojen ryhmään. Pronssikauden varhaiskulttuurina Etelä-Siperian ja Altain aroseuduilla oli Afanasjevon kulttuuri, jolloin heimot siirtyivät metsästystaloudesta karjanhoitoon, ja tämän siirtymisen yhteydessä heidän keskuudessaan syntyivät patriarkaaliset suhteet. Sitä edisti myöskin pronssiesineiden valmistus. Toisen vuosituhannen puolivälistä eaa. alkoi Jeniseiltä levitä aina Ural-joelle asti Andronovon kulttuuri. Sille oli ominaista pronssinvalannan kukoistus sekä karjanhoidon ja maanviljelyksen kehitys. Ob-joen latvoilla, Jenisein varrella ja Altain-Sajanin ylätasangolla vallitsi 2. vuosituhannen lopulla eaa. korkeatasoinen Karasukin kulttuuri, joka oli saanut huomattavasti vaikutteita Pohjois-Kiinan kulttuureista. 3. vuosituhannen lopussa ja 2. vuosituhannen alussa eaa. keski-Dneprin ja Desnan vesistöalueella asuivat keski-Dneprin kulttuurin heimot. Tämän kulttuurin heimojen tärkein elinkeino oli karjanhoito. Sitä pohjoisemmilla seuduilla oli pronssikauden merkittävimpänä kulttuurina 3. vuosituhannen lopulta lähtien eaa. keski-Dneprin kulttuurille läheinen Fatjanovon kulttuuri, joka tunnetaan monien hautalöytöjen mukaan. Tämän kulttuurin ilmaantuminen Oka- ja Volga-jokien väliselle alueelle on seuraus keski-Dneprin kulttuurille läheisten sukulaishaimojen siirtymisestä itään päin. Fatjanovon kulttuuri, jonka heimot harjoittivat karjanhoitoa, erosi jyrkästi paikallisten heimojen kuoppa- ja kampakeraamisesta kulttuurista, joka

oli jäänyt neoliittisen kalastus- ja metsästyskauden asteelle. 2. vuosituhannelle eaa. siirryttäessä oli Okan ja Kaman seuduille aina Uralille saakka asettunut maanviljelystä ja karjanhoitoa harjoittavia Abaševon kulttuurin heimoja.

Neuvostoliiton alueella asuneiden eri heimojen kehityksen epätasaisuus pronssikaudella ilmenee sangen selväpiirteisesti. Kaukasiassa ja Taka-Kaukasiassa asustavien karjanhoitoa ja maanviljelystä harjoittavien heimojen taloudellisen kehityksen korkeaan tasoon oli vaikuttanut edistävästi jo varhain erikoiseksi alaksi kehittynyt metallien valmistus ja jalostus. Suurta omistuksellista erilaistumista todistavat sellaiset rikkaat haudat kuin Maikopin hautakumpu Pohjois-Kaukasiassa, hautakumpu Novosvobodnaja-kasakkakylän luona Kubanilla ja kalmistot Gruusian Trialetissa. Siellä on haudoista löydetty runsaasti kulta- ja hopeaesineitä. Huomattava määrä muualta tuotuja valmisteita on todisteena yhteyksistä Muinaisen Idän maihin. Tunnettua on, että johtaja haudattiin täysissä aseissa ja hänen mukanaan hautausrituaalia noudattaen myös orjia. Eräillä seuduilla Taka-Kaukasiassa rakennettiin johtajien asunnoiksi kivilinnoja. Myöhäisen pronssikauden ja varhaisen rautakauden arkeologiset kulttuurit Kaukasiassa ja Taka-Kaukasiassa (Kyzyl-Vanin, Gandža-Karabahin, Kobanin, Kolhidan ym.) kuvaavat heimojen elämän sitä kautta, jolloin patriarkaalinen sukujärjestelmä oli hajoamassa yhä voimistuvan orjanomistujärjestelmän vaikutuksesta. Pronssikauden lopulla oli eräillä Taka-Kaukasian heimoilla jo muodostumaisillaan alkeellinen valtiolaitos. Turkmenian eteläosassa (Anaun seudulla) olivat pronssikauden lopulla niin ikään syntyneet ehdot luokkayhteiskunnan muodostumiselle. Siellä olleista asutuksista on kaivettu esille suuria monihuoneisia polttamattomasta tiilestä rakennettuja taloja, jotka oli koristettu maalauksilla. Metallin valmistus ja savenvalanta olivat jo erikoistuneet eri aloiksi. Toisella vuosituhannella eaa. ästiaain valmistuksessa käytettiin savenvalupyörää. Se on varhaisin tapaus savenvalupyörän ilmaantumisesta Neuvostoliiton alueella. Samaan aikaan Kovaresmian seudulla vallitsi paljon takapajuisempi Taza-Bag-jabin kulttuuri, jossa keraamiset tuotteet valmistettiin käsin. Neuvostoliiton nykyisen alueen Euroopan-puoleisen osan pohjoisella vyöhykkeellä, Siperian taiga-alueella ja Baikalintakaisilla seuduilla

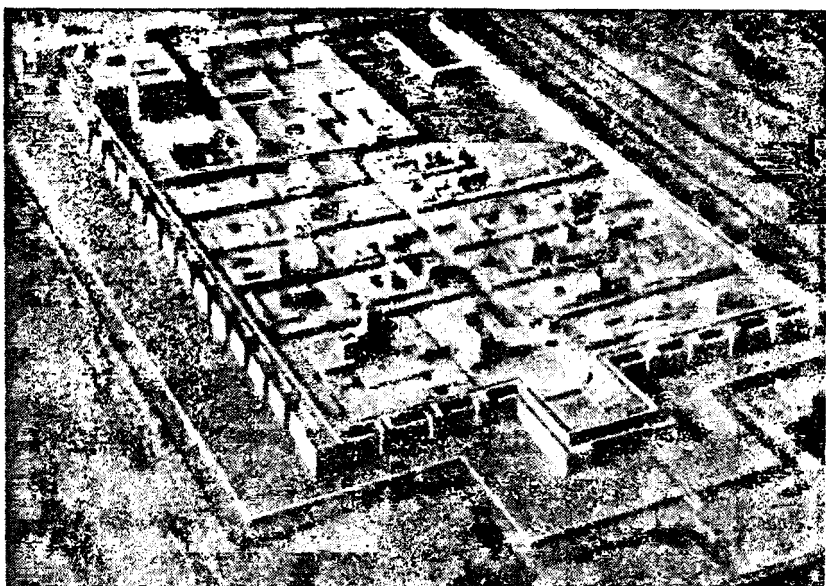
Vuonna 1956 löydettyjä pronssiesineitä 11 vuosisadan eaa. aikaisista hautakummuista Lisasen kylän luola Sevan-järven kuivaluolta alueelta (Armenia); 1) kaksi kirveslä, peili, taltta ja hanko kattilassa (hautakumpu n:o 1); 2) lintu jalustalla; 3) tikareita koristeellisissa huotrissa (hautakumpu n:o 2); 4) kauha.

asuneella väestöllä säilyivät vielä entiset sukuheimosuhteet ja neoliittikauden elintavat.

Rautakaudella (1. vuosituhannen alusta eaa.) osa aroheimosta (skyyttalaiset, sarmaatit, samoin sakiin ja massagettiläisten heimot Keski-Aasiassa ja eräät heimot Etelä-Siperiassa) siirtyi paimentolais- ja puolipaimentolaiskarjanhoitoon. Tämä edisti tuotantovoimien kehitystä, lisäsi vaihtoa maanviljelystä harjoittavien heimojen sekä kehittyvien käsityötä ja kauppaa harjoittavien kaupunkikeskusten kanssa.

Raudan valmistuksen muinainen keskus oli Taka-Kaukasia. 8.—6. vuosisadoilla eaa. rautamalmin louhinta ja jalostus oli levinnyt laajalle Keski-Aasian väestön ja Neuvostoliiton etelä- ja keskiväestön heimojen keskuuteen. Erästä rautakauden varhaisinta ja kehittyneintä kulttuuria edustivat vakituksilla asuinpaikoilla maanviljelystä ja karjanhoitoa harjoittaneet skyyttien heimot, jotka asustivat Dneprin alajuoksun rautamalmiriikkailta seuduilla. Skyyteillä tiedetään olleen valtavan suuria maavalleilla varustettuja muinaislinnoja (gorodistše), joita käytettiin karja-aitauksina. Monissa muinaislinnoissa on tavattu jälkiä kehittyneestä raudan valmistuksesta (Kamenskojen muinaislinna). Tunnetaan huomattava määrä hautakumpuja (kurgaaneja), rikkaiden skyyttiylimysten hautamerkkejä 4.—3. vuosisadoilta eaa. (Kul-Oba, Soloha, Tšertomlyk ja muita).

Kaivauksissa on löydetty varhaisimmalle orjuudenajalle kuulua Skyyttien valtion pääkaupunki (Neapolis) Krimillä. Se antaa käsityksen skyyttien rikkaasta kaupunkikulttuurista, joka oli muodostunut Mustan meren pohjois- ja länsirannikolla sijainneiden kreikkalaisten kaupunkivaltioiden kulttuurin kanssa käydyn läheisen vuorovaikutuksen tuloksena. Ensimmäisen vuosituhannen lopussa eaa. skyyttien tilalle tulleet sarmaatit, jotka asuivat Volganvarren, Donin ja Kubanin aroilla, olivat aineellisesti kulttuuriltaan hyvin läheisiä skyyteille. Tunnetaan huomattava määrä sarmaattien hautoja, hautakumpuryhmiä (Nekrasovskaja stanitsa ja Paškovskajan kalmisto Krasnodarin aluepiirissä) ja erillisiä sarmaattiylimysten hautoja, jotka loisteliaisuudellaan vetävät vertoja skyyttien kuninkaiden haudoille (esim. sarmaattien kuningattaren hauta Novotšerkasskin kurgaanissa). Itä-Euroopan skyyttalaisen kauden kanssa käy aikamääräisesti yhteen Jenisein varren tagarilaisen kulttuurin kausi,

Toprak-Kalan palatsi (1. vuosisata eaa.— 6. vuosisata u.a.: rekonstruotuna).

jolle oli ominaista kasteluviljelys ja kehittynyt karjanhoito. Tagarin kulttuurin aseet ja pronssiesineet ovat samantyyppisiä kuin skyyteillä. Kuparin valmistuksen kehittyneisyyden vuoksi rauta tuli siellä käyttöön vasta 5. vuosisadalla eaa. Yhteiskuntajärjestelmä oli patriarkaalinen sukujärjestelmä, mutta hautalöytöjen perusteella voidaan päätellä, että siellä vallitsi jo melkoinen omistuksellinen eriarvoisuus. Altailla löydetyt heimojohtajien haudat 5.— 3. vuosisadoilta eaa. (Pazyrykin kalmisto) erottuvat toisista haudoista hautakumpujen suuruuden ja hautakammioista löydettyjen esineiden kalleuden mukaan. Pazyrykin kurgaaneista on löydetty kallisarvoisia Keski-Aasiasta ja Persiasta tuotuja esineitä. Tagarin kulttuurin tilalle Jeniseillä 1. vuosituhannen lopussa eaa. tullut Taštykin kulttuuri oli jo kehittyneen rautakauden kulttuuria. Tuon kulttuurikauden haudoista on löydetty vainajien kasvojen kipsijäljennöksiä, kuolinnaamioita. Näistä naamioista voidaan päätellä, että siihen asti Siperian arcilla vallinnut eurooppalainen antropologinen tyyppi vaihtui tuona kautena mongoloidiseen. Keski-Aasiassa (Kovaresmia) oli 1. vuosituhannen alussa eaa. kehittynyt varhaisrau-

takauden Amirabadin kulttuuri. Sen perustana oli maanviljelys ja karjanhoito. Kovaresmiassa vallitsivat sukusuhteet koko tuon vuosituhannen ajan ja kauemminkin, siitä kertovat meille „isot muinaislinnat asuinmuureineen”, so. sukuyhteisöjen asutukset 6.—4. vuosisadoilta eaa. Mutta orjanomistuksellinen järjestelmä oli kuitenkin jo muotoutumassa, mikä nähdään mm. senaikaisista suurista kastelulaitoksista, joiden rakentaminen ei olisi käynyt päinsä alkukantaisen yhteisöjärjestelmän oloissa. Ensimmäisellä vuosituhannella eaa. syntyi Keski-Aasiassa (samoin Taka-Kaukasiassa, Siperiassa ja muilla Neuvostoliiton alueen seuduilla) muinaisia orjanomistajavaltioita.

Neuvostoliiton Euroopan-puoleisen osan keski- ja pohjoisilla metsäalueilla muodostui tuolla kaudella vielä heimoryhmiä, jotka olivat siirtymässä patriarkaaliseen sukujärjestelmään. Nämä heimot harjoittivat karjanhoitoa ja maanviljelystä. Raudan käyttö edisti niiden tuotantovoimien nopeaa kasvua ja kaikkien talousalojen nousua. Nämä heimot olivat historiassa tunnettujen heimojen ja kansojen välittömiä esi-isiä. Niinpä Djakovon kulttuurin heimot Volga-Okan välisellä alueella olivat merja-, murom- ja vesikansan heimojen esivanhempia, jotka sittemmin sulautuivat slaavilaisiin, samoin Okan ja Volganvarren keskiseuduilla asuneet Gorodetsin kulttuurin heimot, jotka asuivat Okan ja Volgan keskijuoksulla, sekä Ananjinon ja Pjanyi Borin kulttuurin heimot Kaman varrella, ovat nykyisten kansojen: mordvalaisten, udmurtien, tšuvasien ym. esivanhempia. Ensimmäisen vuosituhannen lopulla eaa. Dneprin keskijuoksun ja Dnestrin seuduilla esiintyy itäslaavilaisten esivanhemmille, maanviljelijäheimoille kuuluvaa kenttäkalmistojen kulttuuria.

Orjanomistajain valtiot ja heimoliitot Taka-Kaukasiassa ja Keski-Aasiassa

Maan ja työkalujen yksityisomistuksen synty johti alkukantaisen yhteisöjärjestelmän hajoamiseen ja luokkayhteiskunnan ja valtion muodostumiseen. Yhteiskunnan luokkiin jakaantumisen varhaisimpana muotona oli yhteiskunnan jakaantuminen orjiin ja orjanomistajiin. Neuvostoliiton nykyisellä alueella olleet munaisimmat orjanomistukselliset yhteiskunnat syntyivät Taka-Kaukasiassa. Heimoliitosta syntyi Van-järven seuduilla

(Turkinpuoleisessa Armeniassa) 9. vuosisadalla eaa. orjanomistuksellinen Urartun valtio, joka 8. vuosisadan ensipuoliskolla eaa. käsitti laajan alueen ja piti vallassaan huomattavan osan Etu-Aasiaa. Urartun valtio eli juuri tuohon aikaan kukoistuskauttaan. Eri talousalat olivat siellä kehittyneitä. Viljelysmaiden kastelu Urartussa tapahtui kastelulaitosten avulla. Näiden laitojen huoltoon ja rakentamiseen käytettiin orjien, vapaiden ja puolivapaiden talonpoikien työtä. Käsityöalat ja etenkin metallien jalostus olivat Urartussa kehittyneet korkealle tasolle. Siellä oli oma kirjoitusjärjestelmänsä (nuolenpäätkirjoitus), kehittyi matematiikka, oli laadittu mitat ja numerojärjestelmä. Meedialaiset kukistivat Urartun valtion noin v. 590 eaa.

Viinikellari. Urartulainen linnoitus. Teisebaini. Armenia (17. vuosisata eaa.— 6. vuosisadan alku eaa.).

Urartun alueella asui armenialaisten heimojen liitto. Nämä heimot levisivät vähitellen kautta koko Urartun ja paikalliset heimot sulautuivat niihin. 7. vuosisadan lopussa eaa. muodostui armenialaisia heimoliittoja, jotka sitten vuoden 520 paikkeilla eaa. joutuivat Persian vallan alaisiksi. 4. vuosisadalla eaa. Aleksanteri Suuri valloitti osan armenialaisten maita, mutta saman vuosisadan lopulla muodostui jo kuitenkin riippumattomia armenialaisia kuningaskuntia. Gruusiassa muodostui 3. vuosisadalla eaa. kaksi suurta gruusialaista heimoliittoa, jotka panivat alun valtiomuodostumille: Kolhidalle Länsi-Gruusiassa ja Iberialle Itä-Gruusiassa. Nykyisen Azerbaidžanin itäosassa muodostui 4.—3. vuosisadalla eaa. Albanian heimoliitto.

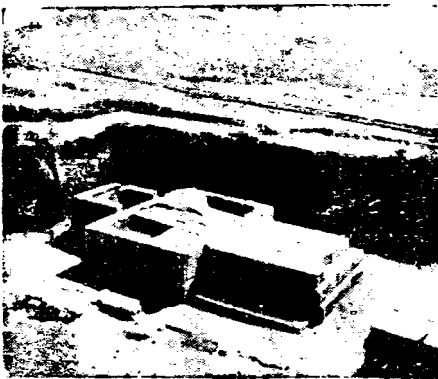
Keski-Aasiassa oli 1. vuosituhannella eaa. orjanomistajain valtioita: Kovaresmia, Baktria ja Sogdiana, joissa oli korkealle kehittynyt maanviljelys- ja kaupunkikulttuuri. Kovaresmia oli muinaisajan huomattavimpia kulttuurikeskuksia. 6. vuosisadalla eaa. Kovaresmia joutui muinaispersialaisen Akhemenidien hallitsijasuvun vallan alle. 4. vuosisadalla eaa. Aleksanteri Suuri kukisti Akhemenidien valtakunnan ja sen alueet liitettiin Kreikkalais-Makedonialaiseen maailmanvaltaan. Makedonian maailmanvallan hajoamisen jälkeen joutui huomattava osa Keski-Aasiaa ja Taka-Kaukasiaa samalla vuosisadalla Seleukidien valtakuntaan. Taistelussa kreikkalaisten herruutta vastaan syntyi uusia valtiomuodostumia: 3. vuosisadan keskivaiheilla eaa. muodostui Parthian valtakunta Kaspien meren kaakkoispuolella ja idempänä Kreikkalais-Baktrilainen valtakunta käsittäen nykyisen Tadzikistanin, Uzbekistanin ja osan Turkmeniaa. 2. vuosisadalta lähtien eaa. tapahtui Aasian sisäosista paimentolaisheimojen joukkomittaisia vaelluksia Keski-Aasiaan ja näiden vaellusten tuloksena syntyi uusia valtiomuodostumia. Niistä mainittakoon Baktrian ja Sogdianan alueelle 1. vuosisadalla eaa. syntynyt Kušan orjanomistajain valtio. 1. vuosituhannen loppuun mennessä eaa. muodostuivat Taka-Kaukasiassa ja Keski-Aasiassa armenian, gruusian, tadzikian ym. kansat.

Toisella ja ensimmäisellä vuosisadalla eaa. Armenian orjanomistajain valtio voimistui huomattavasti (Artaksias I hallituskausi 189—161 eaa. ja Tigranes II Suuren kausi 95—56

ea.), minkä edellytyksenä oli orjanomistusjärjestelmän kehitys, kaupunkien kasvu ja Armenian joutuminen kansainvälisen karavaanikaupan piiriin. Ajanlaskumme vaihteessa Taka-Kaukasialla joutui Parthiaa vastaan taistelevan Rooman keisarikunnan hyökkäyksen kohteeksi: Rooma valtasi Armenian 1. vuosisadan lopussa eaa. ja 1. vuosisadan alussa ua. ja sittemmin koko Taka-Kaukasialla joutui riippuvaisuuteen Rooman keisarikunnasta. Taka-Kaukasialla kansat nousivat monta kertaa kapinaan Rooman valtiutta vastaan.

Heimoliitot ja orjanomistajain valtiot Itä-Euroopassa. Slaavilaiset

Mustan meren pohjoisrannikolla asui 1. vuosituhannen aikana eaa. erilaisia heimoja. Muinaisimpia tätä aluetta asuttavista heimoista olivat kimmerialaiset (noin 9.—7. vuosisadoilla eaa.). Mustan meren pohjoispuolella asuneita heimoja muinaiskreikkalaiset historioitsijat nimittivät 5. vuosisadalta lähtien eaa. skyyttalaisiksi. Näihin kuului paimentolaisheimoja sekä paikallaan asuvia maanviljelijäheimoja. Skyyttien keskuudessa oli käynnissä omistuksellinen erilaistuminen ja orjanomistus laajeni huomattavasti. 3. vuosisadalla eaa. muodostui Mustan meren pohjoisrannikolla Skyyttien valtakunta, joka oli orjanomistajain valtio. 4. vuosisadalta lähtien Mustan meren pohjoisrannikolla alkoi muodostua sarmaattiheimojen sotilaallisia valtiollisia yhtymiä. Niiden painostuksesta 3. vuosisadalla eaa. Skyyttien valtakunnan pääkaupungiksi tuli Neapolis Krimillä.

Olbia. Alttari Agoralla. Vuoden 1952 kaivaus.

Kuudennella ja viidennellä vuosisadoilla eaa. kreikkalaiset asuttivat voimakkaasti Mustan meren pohjoisrannikkoa, syntyi suuria kaupunkisiirtokuntia: Olbia, Kheronesos, Feodosia, Pantikapaion, Tanais ja muita. Pantika-

paiosta tuli 5. vuosisadalla eaa. muodostuneen Bosporoksen orjanomistajain valtakunnan keskus. Kreikkalaiset siirtokunnat olivat kiinteässä kauppa- ja kulttuuriyhteydessä Mustan meren pohjoisrannikon kansoihin. Kaupankäynti oli laajaa, vietiin viljaa, kalaa ja muita tuotteita Ateenaan, anastettiin ja ostettiin orjia. 2. vuosisadan lopussa eaa. Bosporoksen valtakunnassa oli suuri skyyttalaisorjien kapina Saumakoksen johdolla. Kapina saatiin kukistetuksi vasta kun asiaan puuttui Pontoksen (Vähä Aasia) kuningas Mitridates VI Eupator, jonka alaiseksi Bosporoksen valtakunta oli joutunut. 2. vuosisadalla eaa. Mustan meren pohjoisrannikon kaupungit joutuivat sarmaattien hyökkäyksen kohteeksi ja 1. vuosisadalla eaa. sinne hyökkäsivät lännestä päin gootit, mikä saattoikin nämä kaupungit lamaan. 1. vuosisadalla Mustan meren pohjoisrannikko joutui riippuvaisuuteen Rooman keisarikunnasta, joka oli alistanut Pontoksen kuningaskunnan. 3. vuosisadalla Mustan meren pohjoisrannikon kaupungit joutuivat lopullisesti rappiotilaan.

Keski- ja Itä-Euroopan alueella (Wislan ja Dneprin vesistöalueella ja Volyniassa) tapahtui noin 3. vuosituhannelta eaa. lähtien pitkäaikainen ja monimutkainen slaavilaisten heimojen muotoutumisprosessi. Varhaislaavilaiset heimot olivat jo 1. vuosituhannen keskivaiheilla selvästi määräytyneet. Slaavilaisten heimojen kehitymisprosessissa tapahtui niiden jakautuminen itä-, etelä- ja länsisiaaveihin.

Itäslaavit olivat jo 1. vuosituhannen loppuun eaa. asuttuneet Okan ja Volgan yläjuoksulle, Desnan ja Dneprin varsille. Slaavilaisten talouselämän pohjana oli maanviljelys. Varhaisimmat kirjallisista lähteistä saadut tiedot slaavilaisista (vene-deista) ovat nykyisen ajanlaskumme 1. vuosisadalta.

II luku

FEODALISMIN KAUSI

FEODAALISTEN SUHTEIDEN MUODOSTUMINEN JA KEHITYS (4.—12. VUOSISATA). MUINAIS-VENÄJÄN VALTION MUODOSTUMINEN

Feodaalisten suhteiden synty

Orjanomistusjärjestelmä oli Euroopan ja Lähi-idän maissa jo 3.—6. vuosisadalla joutunut perusteelliseen rappiotilaan. Vähätuottoinen orjatyö kahlehti tuotantovoimien kehittymistä. Orjanomistajien yritykset kohottaa työn tuottavuutta orjien riistoa voimistamalla johtivat luokkataistelun kärjistymiseen, laajamittaisiin orjakapinoihin. Sitäpaitsi niin sanottujen barbaarikansojen (slaavilaisten ja germaanien) alkukantainen yhteisöjärjestelmä oli alkanut hajota. Sitä seurasivat suuret sotaretket, jotka edistivät heimoylimysten rikastumista. Barbaarikansat alkoivat ulkoa päin hyökkäillä orjanomistajain valtioihin. Niinpä slaavilaiset tekivät 3. vuosisadan puolivälissä sotaretkiä Rooman keisarikuntaan. Orjanomistusjärjestelmä joutui syvälliseen kriisiin. Itäslaavit sivuuttivat orjanomistuksellisen yhteiskuntamuodon. Oman taloutensa kohottamisesta kiinnostuneen talonpojan työ oli huomattavasti tuottavampaa kuin orjan työ. Alkukantaisen yhteisöjärjestelmän uumenissa syntynyt ylimystö, joka oli kahminut käsiinsä suuria rikkauksia ja alkanut tärkeimmän tuotantovälineen, maan anastuksen, ryhtyi riistämään talonpoikien työtä. Sen pohjalla muodostuivat ja kehittyivät uudet, feodaaliset yhteiskuntasuhteet. Muodostuivat uudet yhteiskuntaluokat: maanomistajien, feodaalien luokka ja siitä riippuvaisten riistettyjen talonpoikien luokka. Feodalismien perustana oli maanomistus, mikä teki hallitsevalle luokalle

mahdolliseksi saattaa talonpojat riippuvaisiksi maanomistajista ja riistää heitä.

Feodaalisten suhteiden kehitys oli historiallisesti edistykseellinen ilmiö, sillä se saattoi tuotantosuhteet (ihmisten keskinäiset suhteet tuotantoprosessissa) yhteiskunnan tuotantovoimien kehitystä vastaaviksi. Tuotantovoimat kehittyivät feodaalisen järjestelmän vallitessa paljon korkeammalle tasolle kuin orjuuden aikana. Maataloudessa tulivat laajalti käytäntöön rautaiset työkalut, alettiin viljellä uusia kasvilajeja, karjataloutta harjoitettiin entistä voimaperäisemmin. Käsiteollisuus kehittyi ja työvälaineet paranivat. Kasvoi sellaisten ihmisten lukumäärä, jotka osasivat valmistaa työkaluja ja käyttää niitä. Kaikki tämä turvasi jatkuvan taloudellisen, poliittisen ja kulttuurillisen kehityksen. Feodaalisen järjestelmän aikana oli vallitsevana luontoistalous.

Feodaaliset suhteet syntyivät Neuvostoliiton alueella eri seuduilla eri aikoina, koska yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden kehitystaso oli erilainen. Feodalismien kehitystielle lähtivät ennen muita Taka-Kaukasian kansat.

Taka-Kaukasian ja Keski-Aasian 4.—9. vuosisadalla

Armeniassa muotoutuivat feodaaliset suhteet 4.—5. vuosisadalla: Azerbaidžanin alueella feodaaliset suhteet syntyivät asteittaisesti 3.—6. vuosisadalla ja Gruusiassa (Georgiassa) muodostui feodaalinen valtio 6. vuosisadan alkuun mennessä. Kristinusko tuotiin noin vuonna 301 Armeniaan ja 4. vuosisadan keskivaiheilla Gruusiaan (Kharthliin). Armenian ja Gruusian maat olivat taistelulentäjä Persian ja Bysantin välisessä taistelussa. Vuosina 450—451, 481—484 ja 571—572 oli suuria armenialaisten, gruusialaisten ja albanialaisten (Pohjois-Azerbaidžanin muinainen väestö) kapinoita persialaista Sassanidien hallitsijasukua vastaan. Keski-Aasiassa (Kovaresmia, Sogdiana) siirryttiin orjanomistuksellisista suhteista feodaalisiin suhteisiin 6.—9. vuosisadalla. Rinnan feodalisoitumisprosessin kanssa voimistui talonpoikien luokkataistelu. Erästä kapinaa vuosina 585—586 (Buharan seuduilla) johti Abrui. Kapina saatiin kukistetuksi vasta turkkilaisen kagaanin avulla.

6. vuosisadalla Keski-Aasia joutui Turkkilaisen kagaanikunnan alaiseksi.

Keski-Aasian ja Taka-Kaukasian alueet joutuivat 7.—8. vuosisadalla arabialaisten valtaan, jotka pystyttivät valloittamallaan alueilla julman sortojärjestelmän. Keski-Aasian ja Taka-Kaukasian kansat kävivät useita vuosisatoja sitkeää taistelua arabialaisten herruutta vastaan. Suurin kapina, jota Mukanna johti, oli Keski-Aasiassa Sogdianassa vuosina 776—783. 7. vuosisadalla Armeniassa syttyi T. Rštunin johtama vapaussota; myös vuosina 772—775 oli Armeniassa yleiskansallinen kapina arabialaisia vastaan. Albaniassa, joka oli nykyisen Azerbaidžanin ja Dagestanin alueelle syntynyt valtio, käytiin vuosina 816—837 kansan vapaussotaa Babekin johdolla.

Itäslaavit 4.—9. vuosisadalla

4.—6. vuosisadalla Itä-Euroopan alueella asui itäslaavilaisia heimoja, jotka tunnetaan antien nimellä. Nimi on eräiden tietojen mukaan muunnos muinaisemmasta venedien nimestä. Antit asuivat Dnestrin itäpuolella ja harjoittivat maanviljelystä ja karjanhoitoa. Tunnetaan sen aikaisia antien asutuksia, joissa on merkkejä kehittyneestä rauta- ja pronssiesineiden sekä jalometallikoristeiden valmistuksesta. Antien yhteiskuntarakenteessa alkaa tuona aikana suku-suhteiden hajoaminen. 4. vuosisadalla slaavilaiset kävivät ankaraa taistelua Asovan meren pohjoispuolella asuvia gootteja vastaan. Tuolta ajalta ovat myös ensimmäiset tiedot itäslaavilaisten heimojen liittymisestä yhteen Božan (Busan) johdolla. Hunnit löivät goottilaiset Mustan meren pohjoisrannikolla 4. vuosisadan lopulla. Hunnit olivat paimentolaisia, jotka tulivat Keski-Aasiasta aiheuttaen suunnatonta tuhoa valloittamiensa maiden tuotantovoimille ja kulttuurille. Hunnien valtakunta hajosi 5. vuosisadalla.

Mustan meren aroalueilla, Kaukasiassa ja Volganvarrella muodostui 6. vuosisadalla kolme turkkilaista heimoliittoa, jotka sittemmin kehittyivät avaarien, kasaarien ja bolgaarien valtioiksi. Avaarit kulkivat 6. vuosisadalla slaavien maiden läpi ja perustivat Tonavan ja Karpaattien välille valtion, Avaarien kagaanikunnan, joka oli olemassa 9. vuosisadan alkuun asti. 7.—9. vuosisadalla kasaarit tekivät ryöstöretkiä slaavilaisten

maille. Noin 7. vuosisadalla Asovan meren seuduilla liikkuneet bolgaariheimot hajaantuivat: jotkut heimot siirtyivät Tonavan alajuoksulle alistuen valtansa alle sikäläiset slaavilaiset, joita myös alettiin sanoa bolgaareiksi. Toiset heimot etenivät Volganvarren keskiseuduille ja alistettuaan valtaansa sikäläiset heimot, muodostivat valtion, Volgan Bolgaarian, ja pääkaupungin nimeltä Bolgar (Volganvarrella Kaman suun eteläpuolella). Tämä valtakunta oli pystyssä 13. vuosisadan alkuun saakka.

Karpaattien seuduilla oli 6. vuosisadalla slaavilainen dulebien heimoyhtymä, joka oli muodostunut taistelussa avaarilaisia paimentolaisheimoja vastaan. Taistelu ulkoisia vihollisia vastaan edisti heimoliittojen syntymistä itäslaavien keskuudessa. 9. vuosisadalla itäslaavilaisilla oli valtiollisia keskuksia Slaavia, Kujabia ja Artania.

Muinais-Venäjän valtion muodostuminen

Itäslaavien pääelinkeinona oli peltoviljelys. Huomattava merkitys oli niin ikään karjanhoidolla, metsästyksellä, kalastuksella ja muilla elinkeinoilla, myös käsityöalat kehittyivät. Yhteiskunnallisen työnjaon edistyessä ilmaantui tavaratuotannon alkeita. Muinai-Venäjä kävi kauppaa sekä lännen että idän maiden kanssa. Tässä kaupassa oli suuri merkitys pitkin Dnepriä kulkevalla kauppateillä, niin sanotulla tiellä „varjaagien maasta Kreikkaan”. Kaupan kehitys edisti omistuksellisen eriarvoisuuden voimistumista ja aineellisten varojen keskittymistä paikallisen ylimystön käsiin, mikä taas puolestaan joudutti luokkien muodostumisprosessia.

Luokkayhteiskunnan kehkeytyminen valmisti Muinai-Venäjän valtion muodostumista, joka syntyikin 9. vuosisadan toisella puoliskolla. Aikakirjoissa on säilynyt legenda siitä, miten eräät slaavilaisheimot olivat kutsuneet varjaagit Rurikin, Sineuksen ja Truvorin ruhtinaiksi. Tätä legendaa käyttivät hyväkseen eräät saksalaiset historioitsijat, jotka 18. vuosisadalla työskentelivät Venäjällä ja suhtautuivat ylimielisesti kaikkeen venäläiseen, saadakseen luoduksi epätieteellisen teorian Venäjän valtion kehityksen epäitsenäisyydestä. Nämä historioitsijat väittivät, että normannit (skandinaavilaiset viikingit, jotka harjoittivat rosvousta merillä 9. vuosisadalla) olivat Venäjän valtion

luojia, että ennen varjaagien tuloa slaavit olivat villi-ihmisiä, jotka eivät tunteneet maanviljelystä, käsityöläisyyttä eivätkä vakinaisia asutuksia. Koko Kievin Venäjän kulttuuria pidettiin varjaagien luomana. Mutta vierasmaalaisten varjaagien kutsuminen ruhtinaiksi ei voinut olla Muinais-Venäjän valtion synnyn alkuna, koska valtio on yhteiskunnan sisäisen kehityksen tuote eikä sitä voida tuoda ulkoa päin. Sillä seikalla että muinaisvenäläisillä ruhtinailla oli varjaageista palkattuja sotilasseurueita (*družinoita*), ei ollut vähääkään huomattavaa vaikutusta Muinais-Venäjän yhteiskuntajärjestelmään ja kulttuuriin, sillä varjaagien lukumäärä oli sangen vähäinen ja heidän yhteiskunnallis-taloudellinen kehitystasonsa alhaisempi kuin slaavilaisilla. Varjaagit sulautuivatkin kohta slaavilaisiin.

Vuonna 882 Novgorodin ruhtinas Oleg valloitti Kievin, josta tuli Muinais-Venäjän valtion pääkaupunki. Tämä valtio yhdisti alussa poljaanit, sloveenit, krivitsit ym. 9. vuosisadan lopussa ja 10. vuosisadan alussa Kievin ruhtinaat alistivat valtaansa

myös drevljaanit, severjainit ja radimitsit, sitten 10. vuosisadan ensi puoliskolla ulitsit ja tivertsit sekä 10. vuosisadan toisella puoliskolla vjatitsit.

Kievin alistamaa väestöä riistettiin pitkät ajat keräämällä väkivalloin veroja ruhtinaan ja hänen *družinalaistensa* hyväksi. Niin sanotun vanhemman *družinan* jäsenet (ylimykset, ruhtinaan läheisimmät *družinalaiset*) saivat laajoja alueita, joilta kantoi-
vat veroa itselleen. Osa kannetusta verosta (turkikset, hunaja ym.) vietiin ulkomaille vaihdettavaksi ulkomaisiin tuot-

Jaroslav Viisas. Entistänyt M. Gerasimov.

teisiin. Muodostui omalaatuinen poliittisten suhteiden järjestelmä, jota K. Marx luonnehti vasallisuhteeksi ilman läänitystä eli läänitykseksi, johon sisältyi veronkanto-oikeus. Valtiovalta oli keskittynyt ruhtinaan ja hänen *družinansa* käsiin. Ruhtinas oli monessa suhteessa *družinasta* riippuvainen eikä yksinvaltiass hallitsija. Kaupunkikeskuksissa oli tuhannenpäälliköitä, kaupungin nostoväen johtajia. Muodostui paikallinen hallintokoneisto. Ruhtinaan valtaa edustaneet *virnikit* (sakonkantajat) hoitivat oikeudenkäyttöä, tulli- ja sakkomaksujen kantoa ruhtinavallan hyväksi. Kukistettuaan drevljaanien kapinan vuonna 945 ruhtinatar Olga perusti hallitsemillaan mailla hallintokeskukset ja säännösti veronkannon. 9.—11. vuosisadalla tapahtui feodaalisten suhteiden laajeneminen ja lujittuminen Muinais-Venäjällä. Sctapäälliköt (ruhtinaat) ja heidän *družinansa* muutuivat vähitellen maanomistajiksi anastettuaan yhteisön maat. Omistuksellisen eriarvoisuuden suureneminen, lukuisat sodat ja naapuriheimojen ja kansojen hyökkäykset, ruhtinaan vallan lujittuminen, ruhtinaan hyväksi kannettavien verojen ja sakkojen lisääntyminen, kaikki tämä köyhdytti yhteisötalonpoikia. Slaavilaisen yhteisön (*vervin*) sisällä tapahtui omistuksellista erilaistumista. Itsenäisen taloudenhoidon käytyä mahdottomaksi talonpojat joutuivat väkisininkin riippuvaisuuteen tärkeimmän tuotantovälineen omistajasta, maanomistajasta. Venäjällä syntyi ja kehittyi 8.—10. vuosisadalla kaupunkeja. Useat niistä kuten Kiev, Novgorod, Pihkova, Polotsk, Smolensk ym. eivät enää silloin olleet ainoastaan linnoitettuja asutuksia, vaan myös huomattavia kaupan ja käsiteollisuuden keskuksia.

Vallassa oleva luokka yritti yhteiskunnallisten suhteiden feodalisoitumisen oloissa mukauttaa entiset sukujärjestelmän tavat omiin luokkatarpeisiinsa, asettaa ne palvelemaan etujaan. Selvänä esimerkkinä tästä on siihen mennessä muotoutuneiden varhaisfeodaalisten oikeusnormien kodifiointi 11. vuosisadan ensi puoliskolla ruhtinas Jaroslav Vladimirovitšin hallituskaudella lakikokoelmaksi, jota sanotaan *Russkaja Pravdaksi* I. *Jaroslavin Pravduksi* (*Venäjän Oikeus*).

Suuri merkitys Muinais-Venäjän valtion ja feodaalisen järjestelmän lujittamisessa oli väestön käännyttämisellä kristinuskoon vuosien 988—989 paikkeilla ruhtinas Vladimir Svjatoslavitšin aikana (hallitsi noin vuodesta 980—1015). Siihen asti

slaavilaiset olivat olleet pakanoita. Slaavien muinaisille pakanauskonnoille oli ominaista luonnonvoimien, veden, tulen, maan sekä kasvien ja eläinten jumalointi. Itäslaavilaiset palvoivat järviä, lähteitä, lehtoja, puita ja eläimiä. Myös esi-isien palvonta oli hyvin yleistä [oli sellaisia jumalia kuin Rod (suku) ja Rožanitsa (synnyttäjä)]. Maanviljelyksen laajeneminen ja luokkasuhteiden kehitys itäslaavien keskuudessa heijastui heidän uskonnollisten menojen kehityksessä. Slaavien pääjumalia olivat auringon jumala Dazd-bog, maan jumala, karjan jumala Veles, tulen jumala Svarog ja ukkosen jumala Perun. Lisäksi oli suuri määrä pienempiä jumalia.

Uusi kristinusko ei ainoastaan yhdistänyt Muinais-Venäjän valtion eri seutujen väestöä samoihin ideologisiin puitteisiin, vaan ennen muuta vastasi lujittumassa olleen feodaalisen maanomistajaluokan etuja pyhittäen herruus- ja alistussuhteet. Kirkko, josta sittemmin tuli suurmaanomistaja, osoitti valtiovallalle suurta aineellista ja ideologista apua vallassa olevan luokan aseman varmistamiseksi. Kristinuskolla oli suuri merkitys Muinais-Venäjän valtion kansainvälisen arvovallan lujittamisessa. Kirkko edisti Muinais-Venäjän kulttuurin kasvua: kirjakielen, kirjallisuuden, maalaus- ja rakennustaiteen kehittymistä. Venäjälle alkoi kristinuskoon kääntymisestä lähtien tulla käännöksinä bysanttilaista kirjallisuutta. Siihen tutustumalla venäläiset pääsivät osallisiksi antiikin kulttuuriperinnöstä.

Muinais-Venäjän valtion lujittuminen 9.—11. vuosisadalla tapahtui vaikeissa kansainvälisissä oloissa. Kievin Venäjä joutui käymään vaikeita taisteluja idästä hyökänneiden paimentolaiskansojen etenkin petšenegien hävitysretkiä vastaan ja rakentamaan itselleen suojaksi linnoituksia ja linnoituslinjoja. Suuri merkitys oli taistelulla Bysanttia vastaan, sillä Bysantti vaati itselleen jakamatonta herruutta Mustalla merellä. Feodaalien ja kauppiaiden etujen mukaista oli asemien lujittaminen Mustan meren rannikolla ja Krimillä, mutta he kohtasivat Bysantin vastarinnan, tämä kun tahtoi alistaa valtaansa koko Mustan meren rannikon. Tästä syystä oli Venäjän ja Bysantin välillä usein sotaselkkauksia. Itäslaavit kävivät menestyksellistä taistelua Bysanttia vastaan. Tunnetaan itäslaavien sotaretki Konstantinopoliin 9. vuosisadan puolivälissä. Ruhtinas Oleg teki suuren sotajoukon kanssa retken Bysanttia vastaan

vuonna 907. Sodan tuloksena Bysantin oli hyväksyttävä Venäjälle edulliset rauhanehdot, joilla varmistettiin venäläisten kauppioiden oikeudet kaupankäyntiin Bysantin kanssa (vuoden 911 sopimus). Vuonna 941 ruhtinas Igor teki uuden sotaretken Bysanttiin, joka epäonnistui, mutta seuraavina vuosina 944—945 tehdyn retken jälkeen solmittiin uusi sopimus Bysantin kanssa. Venäläiset tekivät vuosina 943—944 menestyksellisen sotaretken Taka-Kaukasiaan.

Muinais-Venäjän valtion aktiivisen ulkopoliitiikan kukoistus liittyy ruhtinas Svjatoslavin hallituskauteen (noin 964—972). Svjatoslav jatkoi itäslaavilaisten maiden yhdistämistä Kievin vallan alaiseksi. Ruhtinas Svjatoslavin *družinat* antoivat muser-tavan iskun Venäjän vaaralliselle viholliselle Kasaarien kagaanikunnalle, hävittivät kasaarien kaupunkeja, siinä luvussa myös kasaarien pääkaupungin Itilin (965). Alistettiin Volgan Bulgaria. Lännessä Svjatoslav käytti hyväkseen Bysantin keisarikunnan vaikeutunutta tilannetta, kun Bulgaria nousi kapinaan Bysantin herruutta vastaan. Svjatoslav valtasi Bysantin keisarin pyynnöstä Bulgarian, joka koetti Venäjän avulla palauttaa herruutensa. Samoin Svjatoslav pyrki lujittamaan asemiaan Tonavalla, mikä johti vuorostaan selkkaukseen Bysantin kanssa. Vuosina 968—969 Svjatoslav teki kaksi sotaretkää Bysanttiin. Taistelussa Bysantin sotavoimia vastaan Svjatoslav ja hänen joukkonsa osoittivat tavatonta uljuutta. Jouduttuaan vuonna 971 miesvahvuudeltaan ylivoimaisten bysanttilaisten piirittämäksi Dorostolissa (Tonavalla) Svjatoslavin oli pakko solmia rauha ja jättää Dorostol. Paluumatkallaan Dneprin koskien luona petsenegit löivät venäläisten joukot; Svjatoslav sai surmansa (972). Svjatoslavin seuraaja ruhtinas Vladimir Svjatoslavitš jatkoi aktiivista ulkopoliittikkaa, lujitti Kievin Venäjää etelässä ja kaakossa kaupunkien ketjulla, joka suojasi maata petsenegien hyökkäyksiltä. Vladimir kävi menestyksellistä sotaa Puolaa vastaan, joka yritti vallata eräitä muinaisvenäläisiä maita. Bysantin vastaisessa taistelussa saatiin uusia voittoja. Bysantti yritti käyttää kristillistä kirkkoa poliittisen vaikutuksensa voimistamiseen Venäjällä, mutta kohtasi vakavaa vastarintaa. Ruhtinas Jaroslavin hallituskaudella (vv. 1019—1054) asetettiin vuonna 1051 Venäjän kirkon päämieheksi venäläinen metropoliitta Illarion.

Muinais-Venäjän valtion kansainvälisen aseman lujittumista edistivät laajat sukulaissiteet Kievin ruhtinassuvun ja Saksan, Englannin, Ranskan, Skandinavian, Bysantin ja muiden maiden hallitsijasukujen kanssa. Muinai-Venäjä kävi kauppaa etelä- ja länsislaavien, Kaukasian, Keski-Aasian, Baltian maiden kansojen ja Volgan Bolgarian kanssa.

Feodaalisten suhteiden kehitys Muinai-Venäjällä

Feodaalinen maanomistus oli 11. vuosisadalla jo huomattavasti kehittynyt. Siihen aikaan oli jo olemassa suuria ruhtinaiden ja bojaarien perintötiloja. *Družinan* jäsenet saivat palveluksistaan palkaksi suuriruhtinaalta maata, joten kehittyi ehdollinen maanomistuksen muoto. Feodaalisten omistajain luokka kasvoi nopeasti. Yhä suuremmat talonpoikaisjoukot joutuivat eri teitä feodaalisen riiston piiriin.

11.—12. vuosisadalla tuli työvero (*barštsina*) laajalti käyttöön. V. I. Lenin sanoi, että „työvero on pysynyt käytännössä miltei Venäjän historian alusta saakka (maanomistajat velko-orjuuttivat *smerdejä* jo *Russkaja Pravdan* aikoina)” (Teokset, 3. osa, s. 174). Aineellisten hyödykkeiden päätuottajia olivat talonpojat, *smerdit*, jotka tekivät kaikki feodaalitalouden mitä erilaisimmat työt.

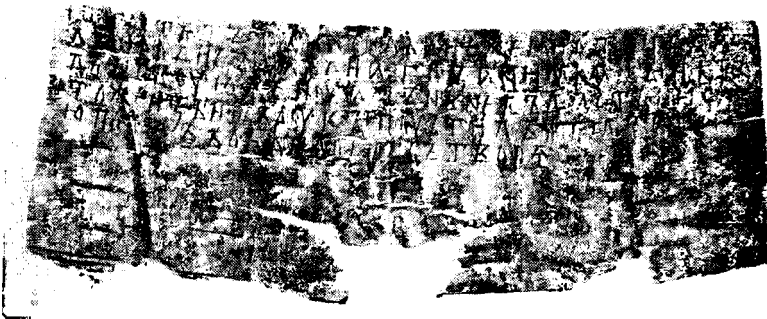
Muinai-Venäjän kaupunkien kehitys oli välitön seuraus feodaalisen talouden kasvusta. Feodaalilinnosten ja linnoitusten muurien suojassa kasvoi asutuksia (*posad*), jotka kehittyivät käsateollisuustuotannon ja kaupan keskuksiksi. Kaupunkien käsateollisuus kehittyi 11.—12. vuosisadalla niin korkealle, että pystyi tyydyttämään tuotteillaan sekä kaupunkiväen että maaseudun kuluttajat. Käsateollisuuden tuotteita vietii usein kymmenien jopa satojen kilometrien päähän kaupungista. Kaupungit olivat myös suuria ulkomaankaupan keskuksia. Niihin keskittyi käsateollisuutta ja kauppaa harjoittava väestö, joka pyrki hankkimaan kaupunkivapauksia ja rajoittamaan ruhtinaiden valtaa kaupungeissa.

Feodalismien kehittyessä kärjistyti luokkataistelu. Vapaiden yhteisötalonpoikien muuttuminen riippuvaisiksi, epävakaaiksi talonpojiksi synnytti kansanjoukkojen vastarintaa. Vuonna 1024

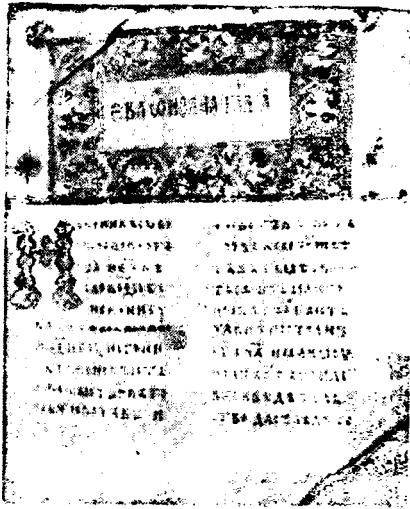
oli Suzdalin *smerdien* kapina. 11. vuosisadan 60-luvun lopulla ja 70-luvun alussa, kun Kievissä puhkesi suuri feodalisminvastainen kapina (1068) ja Rostovissa oli *smerdien* liikehtimisiä (noin 1071), luokkataistelu kärjistyi jälleen. Hallitseva feodaalien luokka ja feodaalien etuja ajava valtiovalta tukahduttivat julmasti kansanliikkeet. Samanaikaisesti lujittui feodaalinen oikeusjärjestelmä, jonka tarkoituksena oli vallassaolevan luokan omaisuuden ja vallan suojeleminen. 11. vuosisadan 70-luvun alussa laadittiin *Jaroslavitsien Pravda* (*Jaroslavin poikien Oikeus*), *Russkaja Pravdan* toinen osa, jonka Jaroslavin pojat ruhtinaskouksessaan hyväksyivät. *Russkaja Pravdan* säännökset heijastivat kärjistyntä luokkataistelua. Feodaalisen järjestelmän edelleen kehitystä ilmaisi juridisesti *Vladimir Monomahin asetus*, joka laadittiin vuoden 1113 Kievin kapinan jälkeen, sekä *Russkaja Pravdan* uusi laitos ns. *Prostrannaja Pravda*. (*Laaja Oikeus*) joka syntyi 12. ja 13. vuosisatojen vaihteessa.

Muinais-Venäjän kulttuuri

Muinais-Venäjällä syntyi ja kehittyi rikas aineellinen ja henkinen kulttuuri. Sitä osoittavat muinaisvenäläisen käsiteollisuuden, etenkin jalokiviseppien, erinomaiset tuotteet sekä käsiteollisuuden korkea teknillinen taso. Suulliset kansanluomukset, bylinat ja tarinat, kehittyivät huomattavasti. Kirjoitustaito levisi Venäjälle jo 10. vuosisadalla. Jäljennettiin kirjoja. Vuodesta 1951 alkaen arkeologit ovat löytäneet Novgorodissa

Tuoheen kirjoitettu kirje 11. vuosisadalta.

Kirjan *Ostromirovo jevangelle* ensimmäinen sivu. 1056—57.

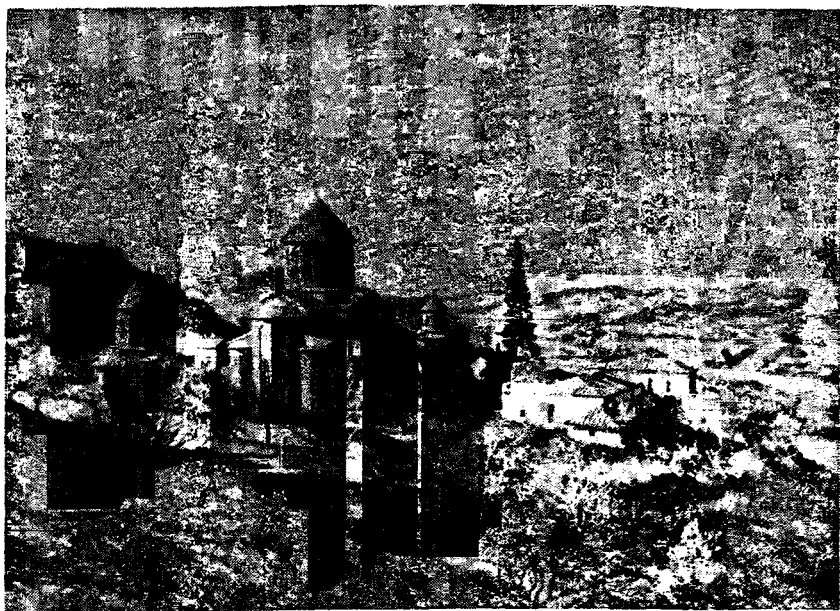
tuohikirjoituksia, joista vanhin kuuluu 11. vuosisadalle. Ruhtinailta tiedetään olleen kirjastoja ja luostareissa omalaatuisia kouluja. Vanhin säilynyt muinaisvenäläinen kirjallinen muistomerkki *Ostromirovo jevangelle* (*Ostromirovin evankeliumi*) on arvokas näyte silloisen ajan kirjallisesta kulttuurista. Käännöskirjallisuuden, etupäässä kreikasta käännettyjen, ohella syntyi myös alkuperäisiä kirjallisia tuotteita. Niitä luotiin hallitsevan luokan keskuudessa ja ne oli kirjoitettu uskonnollisen maailmankatsomuksen hengessä. Suurin Muinais-Venäjän yhteiskunnallisen ajattelun ja kirjallisuuden muistomerkki on aikakirjakokoelma *Povest vremennyh let* (*Menneiden aikojen kronikkaa*), joka oli laadittu 12. vuosisadan alussa niiden varhaisempien aikakirjojen pohjalta, mitkä eivät ole meidän aikoihimme asti säilyneet. Kirjan perusaatteina ovat ajatus slaavilaisten kansojen historiallisen kehityksen yhtenäisyydestä ja Muinais-Venäjän valtion mahdin ja voiman ylistäminen. Muinaisvenäläiset mestarit loivat mainioita rakennustaiteen luomuksia, sellaisia kuin esim. Sofian kirkot Kieviissä, Novgorodissa ja Polotskissa. Maalaus- ja koristetaide saavuttivat tuolla ajalla korkean tason. Muinais-Venäjän kulttuuri kehittyi satoja vuosia vanhan itäslaavilaisten kulttuurin pohjalla.

Muinais-Venäjän valtion puitteissa muotoutui muinaisvenäläinen kansallisuus. Sen pohjalla ovat kehittyneet kolme veljeksansaa: venäläiset, ukrainalaiset ja valkovenäläiset. Muinais-Venäjä oli eräs suurimpia ja mahtavimpia valtioita keskiaikaisessa Euroopassa.

Taka-Kaukasiala ja Keski-Aasia 9.—12. vuosisadalla

Feodaaliset suhteet kehittyivät ja lujittuivat 9.—12. vuosisadalla Taka-Kaukasiassa voimaperäisesti. Taka-Kaukasian väestön pääelinkeinona oli maanviljelys, mutta myös puu- ja viinitarhanhoito, viininvalmistus, karjanhoito ja silkinviljelys oli kehittyntä, samoin harjoitettiin erilaisia ammatteja, mm. raudanjalostusta. Kauppateiden varsille syntyi kaupunkeja: suuria käsiteollisuuden ja kaupan keskuksia, kuten Dvin, Ani, Kars, Tbilisi, Kutaisi, Semaha, Baku ja muita. Suuren feodaaliylimystön taloudellinen ja poliittinen asema vahvistui ja talonpoikien orjuuttaminen laajeni. 9. vuosisadan toisella puoliskolla ja 10. vuosisadalla Taka-Kaukasiala vapautui arabien vallasta.

Feodaaleja vastaan käydyin taistelun kulussa muodostui muutamia feodaalisia valtioita. 9. vuosisadalla voimistuneet Širakin kuningaskunnan Bagratidien hallitsijasuvun armenialaiset kuninkaat johtivat taistelua kalifikuntaa vastaan. Bagratidien pääkaupunki Ani tuli Armenian yhdistymisen keskuksiksi. Feodaalista Gruusiala (Georgiaa) yhdistäväksi keskuksiksi (9.—10. vuosisadoilla) muodostui Tao-Klardzetia (Kartalinia). Kuningas Bagrat III aikana (975—1014) oli lähes koko Gruusiala yhdistetty. Yhdistyminen ei kuitenkaan ollut pitkäaikaista, sillä suurfeodaalit pyrkivät eristäytymään ja Bysantti kannatti heitä, joten maa jakaantui jälleen useiksi ruhtinaskunniksi. 11. vuosisadan keskivaiheilla Gruusiala joutui seldžukien tuhoisan hyökkäyksen alaiseksi. 11. vuosisadan lopulla ja 12. vuosisadan alussa kuningas David IV Rakentajan aikana (1089—1125), jolloin kaupungit avustivat keskitetyn valtiovallan lujittamista, Gruusiala voimistui huomattavasti. Gruusian alueella vapautettiin seldžukien vallasta useita linnoituksia, niiden joukossa myös Tbilisi (vuonna 1122) ja siitä tuli Gruusian pääkaupunki. David Rakentajan alueisiin liitettiin Itä-Gruusian alueet. 11. ja 12. vuosisatojen vaihteessa Gruusian kauppasuhteet muihin maihin kasvoivat ja rakennustoiminta kehittyi laajaksi. Gruusian valtiollinen kukoistus 12. vuosisadan lopulla ja 13. vuosisadan alussa on kuningatar Tamaran hallituskautta (1184—1213). Mustan meren etelärannikolle perustettiin Bysanttilta vallatulle alueelle Gruusiasta riippuvainen Trapezuntin valtakunta. Gruusian kulttuuri kehittyi korkealle tasolle. Humanismin ja patriotismin kyllästämä

Gelatin luostari Gruusiassa. 11. vuosisata.

Sota Rustavelin runoelma *Mies tiikerintaljassa* on Gruusian ja maailmankirjallisuuden huomattava teos.

Bysantti valtasi suurimman osan Armeniaa 11. vuosisadan alkupuoliskolla, mikä seikka heikensi Armenian maiden yhtenäisyyttä ja helpotti seldžukien hyökkäystä Armeniaan. Vasta 11. vuosisadan lopulla alettiin jälleen panna vähitellen kuntoon Armenian taloutta, ja taistelu valloittajia vastaan voimistui. Syntyi pieniä armenialaisia ruhtinaskuntia. Kilikiassa, jonne suuri joukko armenialaisia oli paennut seldžukeja, muodostui itsenäinen Kilikian kuningaskunta (vv. 1080—1375). Pohjois-Armenia pääsi vapaaksi seldžukeista Gruusian avulla ja kuului 12. vuosisadalla väliaikaisesti vasallivaltiona Gruusialle. Sen pääkaupunkina oli Ani. 12. vuosisadan lopulla Armenia alkoi jälleen voimistua. Armeniassa kehittyi feodaalinen suurtalous, kaupungeissa käsiteollisuus ja kauppayhteydet laajenivat Mustan meren pohjoisrannikon ja muiden maiden kanssa. Armenian kulttuuri kehittyi myös huomattavasti tuona aikana. 11. vuosisadalla oli korkeakouluja Anissa, Nor-Getikissä ja muualla.

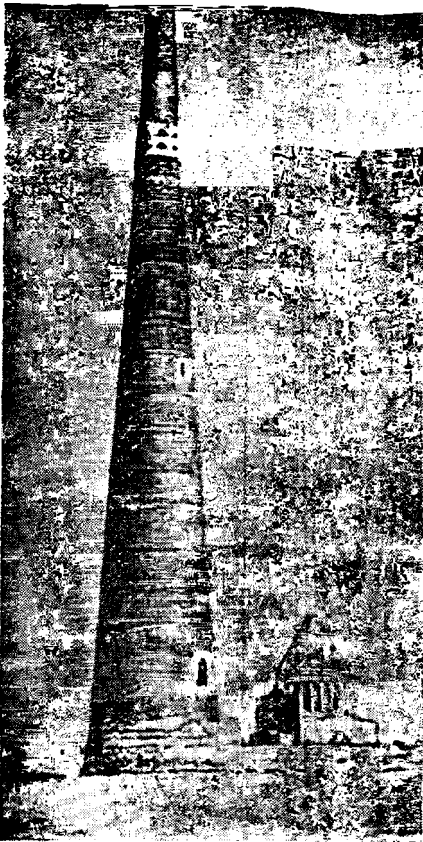
Armenian tiede, jota edustivat huomattava lääketieteilijä Mhitar Geratsi sekä oikeusoppinut ja saturunoilija Mhitar Goš, kehittyi korkealle tasolle. Kirjoitettiin suuri määrä historiakirjoja, kehittyi maalaus- ja rakennustaide sekä kuvanveisto.

Azerbaidžanissa syntyi useita pieniä feodaalivaltioita arabialaisen kalifikunnan vallasta vapautumisen jälkeen (9. vuosisadan jälkipuoliskolla). Azerbaidžanin alueella kehittyi huomattavia kaupunkikeskuksia kuten Baku, Gandža, Derbent, Täbris ja muita, käsiteollisuustuotanto nousi suuresti ja kauppayhteydet laajenivat. Seldžukit hyökkäsivät 11. vuosisadan puolivälissä Azerbaidžaniin. Taistelussa seldžukeja vastaan Gruusian vaikutus Azerbaidžaniin voimistui. Azerbaidžanin kulttuuri pääsi huomattaviin saavutuksiin. Sen kirjallisuuden kukoistus 12. vuosisadalla liittyy kahden suuren runoilijan Nizamin ja Khakanin nimeen.

Kalifin valta päättyi Keski-Aasiassa 9. vuosisadalla. 9. vuosisadan toisella puoliskolla syntyi tadjikilainen Samanidien valtio, joka oli olemassa toista sataa vuotta (875—999). Sen vallanalaisuuteen kuului myös Persia. Tuolla kaudella talouselämä elpyi huomattavasti: kehittyi maatalous, käsiteollisuus ja kauppa. Suurimpia kaupunkeja olivat valtakunnan pääkaupunki Buhara ja Merv. Iktan, so. ehdollisten feodaalisten läänitysten käytäntöontulo edisti feodaalisoitumisprosessin voimistumista. Keski-Aasian kulttuuri kehittyi erikoisen korkealle tasolle ja sai yleismaailmallisen merkityksen. Buharassa työskenteli suuri tadjikilainen tiedemies,

Samanidien mausoleumi. Buhara.

Urgentšin minareetti.

filosofi, luonnontutkija, lääkäri, matemaatikko ja runoilija Ibn Sina (Avicenna) (synt. n. v. 980 ja k. 1037). Persialaisen ja tadžikilaisen kirjallisuuden klassikko Firdausi loi historiallisen runoelman *Šahnâme* (*Kuninkaiden kirja*). Feodaalisten suhteiden kehitys johti vähitellen Samanidien valtakunnan hajoamiseen. 10. vuosisadalla muodostui uusi feodaalinen Karahanidien valtio, joka yhdisti Keski-Aasian ja Kazahstanin alueet. Turkkilaiset oguzit, jotka sittemmin muodostivat tärkeimpänä etnillisenä ryhmänä turkmenilaisen kansallisuuden, siirtyivät karahanidien karkottamina Zeravšanista Mervin seudulle. Syntyi Seldžukien valtakunta, joka 11. vuosisadan jälki-

puoliskolla kehittyi sängen voimakkaaksi. Sitten 12. vuosisadalla Karahanidien ja Seldžukien valtiot joutuivat karakitaanien hyökkäyksen alaiseksi, mikä suuresti heikensi näitä valtioita ja saattoi ne lopulta hajalle. Karakitaanit pakottivat väestön maksamaan veroa, mutta eivät muuttaneet Keski-Aasiassa vallinneita yhteiskunnallisia suhteita.

Eräs taloudellisesti ja kulttuurillisesti kehittyneimpiä Keski-Aasian valtioita oli Kovaresmia. Se sijaitsi maanviljelyskeitaassa, jonka kautta kulki karavaanikauppatie. Kovaresmian valtio lujittui 12. vuosisadan lopulla. Se kävi menestyksellistä taistelua seldžukilaisia ja karakitaaneja vastaan.

FEODAALINEN PIRSTOUTUNEISUUS

Feodaalinen pirstoutuneisuus Venäjällä (12. vuosisadan alusta 15. vuosisadan loppuun)

Muinais-Venäjällä alkoi jo 11. vuosisadan keskivaiheilla näkyä valtion pirstoutumisen selviä merkkejä. Kieivistä eristäytyi vähitellen ruhtinaskuntia ja yhtenäisen valtion alueelle syntyi uusia valtiomuodostumia, jotka taas vuorostaan pirstoutuivat. Alkoi feodaalisen pirstoutuneisuuden kausi, mikä oli lakimääräinen vaihe maan historiassa. Feodaalisten maanomistussuhteiden kehityksen tuloksena syntyi luontoistalouden oloissa itsenäisiä feodaalisia valta-alueita. Kievin suuriruhtinaiden valta heikkeni.

Erilliset maat ja ruhtinaskunnat kehittyivät taloudellisesti ja poliittisesti sängen voimaperäisesti feodaalisen pirstoutuneisuuden kaudella. Viljelysmaiden alat laajenivat, maanmuokkausmenetelmät paranivat, kasvoi uusia kaupunkeja, joista muodostui eri feodaalien hallintakeskuksia. Yksinpä kirjallisten lähteiden mukaan Venäjällä syntyi 11. vuosisadalla yli 60 uutta kaupunkikeskusta ja 12. vuosisadalla yli 130. Monet näistä kaupungeista kasvoivat suuriksi käsiteollisuus-, kauppa- ja kulttuurikeskukseksi.

Feodaalien kesken syttyi kärkevä taistelu maiden ja kaupunkien, talonpoikien ja käsityöläisten omistuksesta, valtiollisesta ylivallasta, mikä kaikki johti taajoihin feodaalien välisiin sotiin.

Kievin suuriruhtinasta (myöhemmin Vladimirin suuriruhtinasta) pidettiin nimellisesti edelleenkin ylimpänä ruhtinaana. Mutta eri ruhtinaskuntien mahdin nopea kasvu teki ne tosiasiasa riippumattomiksi Kievin ruhtinaasta. Jo Ljubetsissä vuonna 1097 pidetty ruhtinaiden kokous päätti: „jokainen hallitkoon isänsä maata”. Ruhtinaat kokoontuivat kokouksiinsa, mutta nyt vain järjestääkseen taistelua paimentolaisten (polovtsien ja muiden) hyökkäyksiä vastaan tahi kootakseen voimansa kärjistyneen luokkataistelun aikana. Ruhtinas Vladimir Monomahin onnistui vuonna 1113 tapahtuneen suuren feodaalivastaisen Kievin kapinan jälkeen yhdistää jälleen maa valtansa alle, mutta vain lyhyeksi ajaksi. Sitten kun hänen poikansa Mstislav Vladimirovitš kuoli vuonna 1132, Muinai-Venäjän valtio pirstoutui lopullisesti. Suurimpia feodaalisia ruhtinaskuntia Venäjän

feodaalisen pirstoutuneisuuden kaudella olivat Rostovin-Suzdalin ruhtinaskunta, jolla oli kiinteä yhteys Novgorodin ja Pihkovan maihin sekä Galitsian-Volynian ruhtinaskuntaan.

Volgan ja Okan välisellä seudulla sijainneessa Rostovin-Suzdalin ruhtinaskunnassa asui slaavilaisen väestön ohella suomalais-ugrilaisen kieliryhmän heimoja: merjalaisia, muromalaisia ja mordvalaisia. Vaikka aluetta peittivät taajat metsät, oli siellä hedelmällisiä metsättömiäkin seutuja, *opolje*, joissa oli ammoisista ajoista harjoitettu maanviljelystä. Näihin paikkoihin syntyi ja kasvoi kaupunkeja, joista muinaisimpia olivat Rostov ja Suzdal. Väestön siirtyminen Rostovin-Suzdalin maahan Dneprinvarrelta ja Novgorodista sekä tärkeät kauppatiet, jotka kuljivat Volgaa ja Okaa pitkin, edistivät tämän seudun taloudellista nousua. 11.—12. vuosisadalla Rostovin-Suzdalin ruhtinaskunnan valtiollinen merkitys suureni, ja 12. vuosisadan 30-luvulla muodostui erillinen Rostovin-Suzdalin ruhtinaskunta. Ruhtinas Juri Dolgoruki (hallitsi vuosina 1125—1157) perusti uusia kaupunkeja: Moskovon (ensi kerran mainitaan aikakirjassa vuonna 1147), Dmitrovin, Jurjev-Polskin, Kostroman ym. Ruhtinas Andrei Bogoljubski (hallitsi vuosina 1157—1174) kävi edelleen Juri Dolgorukia seuraten sitkeää taistelua Kievin suuriruhtinaan nimestä ja vuonna 1169 valtasi Kievin, mutta sitten jäi pohjoiseen ja siirsi pääkaupunkinsa Kljazman Vladimiriin, josta tuli suuriruhtinaskunnan keskus. Andrei Bogoljubski taisteli bojaariylimystöä¹ vastaan ja lujitti suuriruhtinaan valtaa, joka nojautui aatelistoon ja kaupunkiväestöön. Salaliiton tehneet bojaarit surmasivat Andrei Bogoljubskin vuonna 1174. Murhan johdosta syytyi kansankapina feodaalista riistoa vastaan. Andrei Bogoljubskin seuraaja ruhtinas Vsevolod Suurpesä (hallitsi vuosina 1176—1212) lannisti bojaarit, alisti Novgorodin ja Muromin-Rjazanin ruhtinaskunnan riippuvaiseksi Vladimirin-Suzdalin ruhtinaskunnasta sekä kävi taistelua ruhtinaskuntansa laajentamiseksi itään päin. Feodaalisen maanomistuksen jatkuva kasvu ja yhä uusien feodaalisten keskusten synty johtivat kuitenkin Vladimir-Suzdalin ruhtinaskunnan jatkuvaan pirstoutumiseen ja uusien ruhtinaskuntien, kuten Perejaslavlän,

¹ Feodaaliylimystön ylin kerros Venäjällä ennen Pietari I hallituskautta (10. vuosisadalta 18. vuosisadan ensi neljännekselle asti).

Rostovin, Suzdalin, Jaroslavlin, Tverin, Moskovan ym. muodostumiseen.

Novgorodin-Pihkovan maan kehityksellä oli oleellisia erikoisuuksia. Tärkein talouden ala oli täälläkin maanviljelys, mutta muut elinkeinot (metsästys, mehiläishoito, kalastus, raudanjalostus ja suolankeitto) olivat kehittyneempiä kuin muualla. Novgorodiin oli keskittynyt korkealle kehittyneet käsiteollisuus. Novgorod oli Venäjän suurin ulkomaankauppakeskus. 13.—15.

Viemärlaitteita Novgorodissa
12. vuosisadalla.

vuosisadoilla oli yhteys Pohjois-Euroopan kaupunkien kauppa-liittoon, ns. Hansaan. Novgorodin valta ulottui Itämeren itärannikolle Väinäjoelle asti, Karjalaan ja suomalaisten asuma-alueille. Novgorodin maihin kuului laajoja alueita pohjoisessa (aina Uralille saakka, missä asui nenetsejä, komeja ja muita). Novgorodilaiset saivat sieltä turkiksia, joita veivät ulkomaille. Novgorodin bojaarit käsissä olivat maat, tuotantoalat ja heillä oli kiinteä yhteys kaupankäyntiin. Bojaarit käyttivät hyväkseen kansanjoukkojen taistelua feodaalista sortoa vastaan päästäkseen riippumattomiksi ruhtinasvallasta. Vuoden 1136 paikkeilla Novgorodissa muodostui erikoinen valtiomuoto, omalaatuinen feodaalinen tasavalta, jossa ruhtinaan valta oli supistettu miltei olemattomiin ja herruus kuului tosiasiasa bojaariylimystölle, joka saneli päätökset Novgorodin *vetšelle* eli kansankokoukselle. *Vetšeen* osallistuivat kaikki kaupungin täysi-ikäiset miehet. *Vetše* valitsi kaupungin *posadnikan* (eli hallitusmiehen) ja *tysatskin* (tuhannenpäämiehen), joille kuului korkein tuomio- ja hallintovalta sekä sota-asiain hoito. *Vetše* päätti ruhtinaan nimittämisestä, sodasta ja rauhasta ym. asioista.

Novgorodissa muodostui huomattavan laajalti kauppiaiden ja käsityöläisten yhdistyksiä. Novgorodin yhteiskunnallis-poliittista kehitystä luonnehtii ankara luokkataistelu, joka ilmeni kaupungin käsityöläisten ja talonpoikien voimallisina kapinoina feodaalista sortoa vastaan (vv. 1136, 1207, 1228—29, 1270 jne.).

Novgorod ja sen valta-alueisiin aina vuoteen 1348 kuulunut Pihkova kävivät sitkeää taistelua saksalaisten ja muiden feodaalien hyökkäyksiä vastaan lännessä. Novgorod torjui vuonna 1216 Lipitsa-joen taistelussa Vladimirin-Suzdalin ruhtinaiden valtauspyrkimykset ja säilytti siten riippumattomuutensa.

Galitsian-Volynian ruhtinaskunnassa kehittyi jo varhain bojaarien suurmaanomistus. Suotuisat luonnonehdot edistivät tuotantovoimien nopeaa kasvua maanviljelyksen alalla sekä eri tuotantoalojen ja kaupan kehittymistä. 12. vuosisadalla kasvoivat suuresti kaupungit (Galitš, Holm ja muut), joissa oli suurbojaarien ja kauppiaiden määräysvallassa toimiva *vetše*. Ruhtinas Jaroslav Osmomyslin (Suuriälyinen) hallitusvuosina (1152—1187) Galitsian ruhtinaskunta voimistui ja erkani lopullisesti Kievistä. Torjuttuaan Unkarin feodaalit ja käytyään sitkeän taistelun bojaareja vastaan Roman Mstislavitš yhdisti Galitsian ja Volynian ruhtinaskunnat vuonna 1199. Galitsia-Volynia lujittui taistelussa liettualaisia, puolalaisia ja unkarilaisia feodaaleja vastaan, jotka yrittivät vallata sen rikkaat maat. Pienmaanomistajiin ja kaupunkien väestöön nojautuva ruhtinasvalta kävi sitkeää taistelua myös suurfeodaalista ylimystöä vastaan. Galitsia-Volynia saavutti suurimman mahtinsa ruhtinas Daniil Galitsialaisen hallituskaudella (1238—1264). 14. vuosisadalla Liettua ja Puola valtasivat sen.

Maan valtiollinen pirstoutuneisuus ei silti merkinnyt taloudellisten ja kulttuurisuhteiden täydellistä katkeamista sen itsenäisten osien välillä. Kansanjoukkojen tajunnassa säilyi yhtenäisyystunne. Tuon kauden kulttuurilla oli yleisvenäläinen sisältö, vaikka siinä heijastuikin joukko maan eri osille ominaisia paikallisia erikoisuuksia. Kuuluista *Laulu Igorin sotaretkestä* (vuosien 1185 lopun ja 1187 välillä) kehotti yhdistymään ulkoapäin uhkaavaa vaaraa vastaan.

Feodaalisen pirstoutuneisuuden kaudella jatkui muinaisvenäläisen kulttuurin kehitys. Kievissä, Vladimirissa, Novgorodissa ja muissa kaupungeissa pystytettiin erinomaisia rakennustaiteellisia luomuksia, kehittyi maalaus- ja mosaiikkitaide. Kirjojen jäljentäminen tuli laajalti käytäntöön. Lukutaito levisi väestön korkeimpien kerrosten keskuuteen. Feodaalisissa keskukissa luotiin aikakirjoja, jotka kertoivat eri maiden ja ruh-

tinaskuntien historiasta ja koko Venäjän tapahtumista. Venäjä kehitti kulttuuriyhteyksiä samoin kuin Kievin Venäjän aikanakin eteläslaavilaisiin, Kaukasiaan, Länsi-Eurooppaan ym.

Venäjän, Keski-Aasian, Taka-Kaukasian ja Baltian maiden kansojen taistelu tataarilaisia valloittajia sekä saksalaisia ja ruotsalaisia hyökkääjiä vastaan

Etelä-Siperiassa ja Keski-Aasiassa muodostui 13. vuosisadan alussa mongolien suuri Tšingis-kaanin johtama feodaalinen sotilasvaltakunta. Mongolilaisen valtakunnan synty oli luokkakerrustumisprosessin tulos. Mongolilaisen karjanomistajaylimistön saaliin hankinta ja veronkannon tarve sanelivat mongolilaisen valtakunnan valloituspolitiikan, ja mongolien onnistui kansanjoukkojen sankarillisesta vastarinnasta huolimatta vallata laajoja alueita (Kiina ja muita maita). Mongoleilla oli voimakas, ankaraan kuriin perustuva sotilasjärjestö. Armeijan perusjoukon muodostivat suuret liikuntakykyiset ratsuosastot. Ne saavuttivat suuria voittoja senkin takia, että niiden hyökkäysten kohteena olleet maat olivat feodaalisen pirstoutuneisuuden tilassa.

Kiinan ja Korean valloittamiseksi käytyjen pitkien taistelujen jälkeen mongolit tunkeutuivat Keski-Aasian alueelle. Vuonna 1219 alkoi suuri sotaretki. Kovaresmian valtio joutui perinpohjaisen hävityksen alaiseksi. Buhara ja Samarkand vallattiin. Keski-Aasian kansat taistelivat sankarillisesti anastajia vastaan, mutta mongolilaisten onnistui feodaalisen pirstoutuneisuuden vuoksi vallata kaikki Keski-Aasian alueet. Sitten heidän sotajoukkonsa tunkeutuivat Taka-Kaukasiaan (vuonna 1220), tulivat vuonna 1223 Derbentin solan kautta polovetsien aroille ja löivät samana vuonna venäläisten ruhtinaiden *druziinat* Kalka-joella. Useiden vuosien ajan mongolit valmistivat suurta sotaretkiä Itä-Eurooppaan. Vuonna 1236 mongolien eli tataarien sotajoukot lähtivät Venäjää vastaan ja tuhosivat samana vuonna Volgan Bolgarian. Tšingis-kaanin pojanpojan Batu-kaanin johdolla tataarien sotajoukot hyökkäsivät vuonna 1237 Venäjälle. Ne kulkivat Mordvan metsien kautta Rjazanin ruhtinaskuntaan, piirittivät vanhan Rjazanin, valtasivat ja hävittivät sen maan tasalle. Venäjän kansa teki sankarillista vastarintaa anastajille,

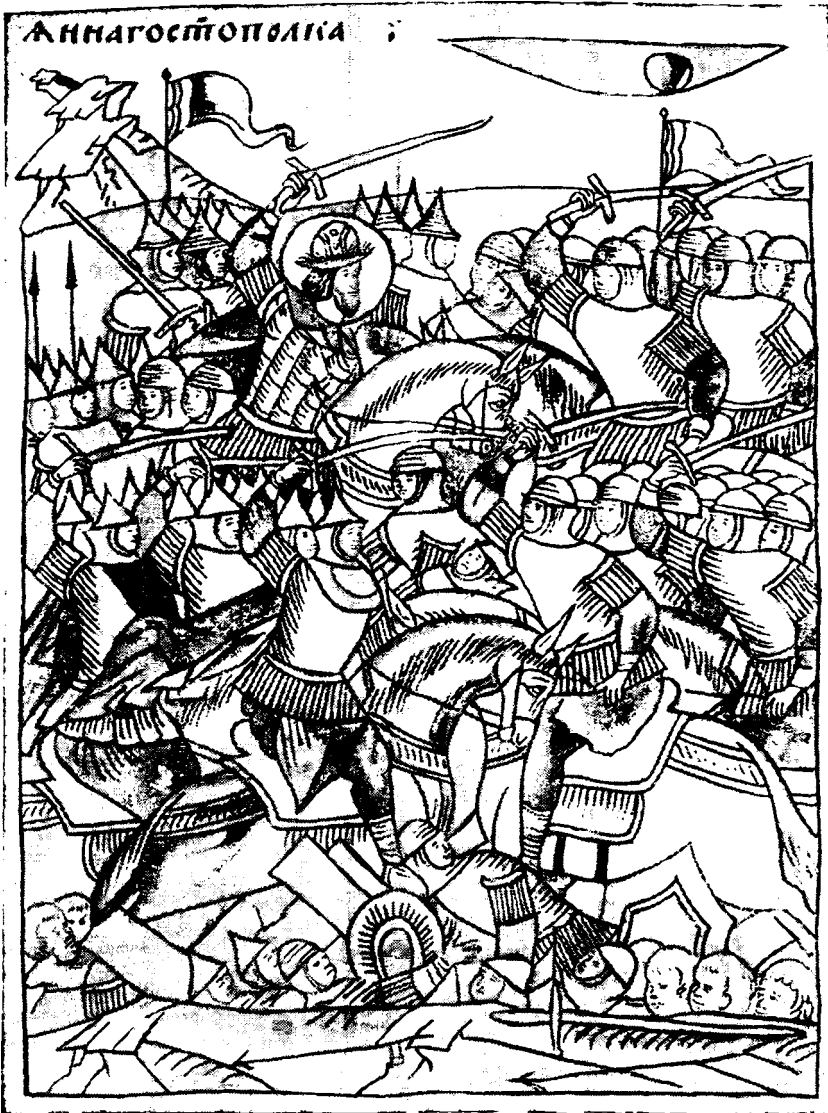
raskaassa taistelussa ylivoimaa vastaan puolustajat kamppailivat viimeiseen hengenvetoon saakka. Valtavat tataarien laumat löivät ylivoimallaan eri ruhtinaskuntien sotavoimat toinen toisensa jälkeen. Koko Koillis-Venäjä joutui vuoden 1237—38 talvella ankaran hävityksen alaiseksi. Tataarien joukot löivät Vladimirin ruhtinaan Juri Vsevolodovitšin sotajoukot Siti-joella (Mologan lisäjoki) vuonna 1238. Tataarien hyökkäyksistä kärsivät erikoisesti Venäjän kaupungit, mikä seikka hidastutti suuressi Venäjän kehitystä seuraavalla kaudella. Kansanjoukkojen vastarinta anastajia vastaan ei ollut tuloksetonta. Tataarien oli suuria tappioita kärsittyään luovuttava suunnittelemastaan sotaretkestä Novgorodiin ja alettava perääntyä Volgan taakse. Paluumatkallaan tataarit saivat kaikkialla kokea vastarintaa. Tunnettu on pienen Kozelskin kaupungin sankarillinen puolustus vuonna 1238, se piti 7 viikkoa uljaasti puoliaan tataarien moninkertaista ylivoimaa vastaan. Vuosina 1235—1239 tataarit valtasivat Taka-Kaukasian, tuhosivat Anin, Karsin, Tbilisin, Gandžan, Semahan ja muita kaupunkeja, mutta kohtasivat kaikkialla kansanjoukkojen ankaraa vastarintaa. Vuonna 1245 mongolit alistivat Länsi-Gruusian. Vuonna 1239 alkoi Batun toinen sotaretki, jonka tuloksena etelävenäläiset ruhtinaskunnat niiden

mukana myös Kiev (vuonna 1240) vallattiin. Tataarien hyökkäykseltä säilyivät ainoastaan Polotskin-Minskin ja Novgorodin-Pihkovan maat.

Venäjän kansan sitkeä sankarillinen vastarinta esti tataareja valloittamasta koko Eurooppaa. Batun yritykset kulkea tšekkien maiden halki Keski- ja Länsi-Eurooppaan jäivät tuloksettomiksi. Kohdattuaan vastarintaa tšekkien maassa ja kärsittyään hyvin raskaita tappioita Venäjällä sekä rohkene-matta jättää selustaansa valloitettuja, mutta yhä vastarintaa tekeviä Venäjän, Keski-Aasian,

Taistelu Siti-joella v. 1238. Pienois-kuva 17. vuosisadalta. Valtion Historiallinen museo.

Jäätaistelu. Pieniskuva aikakirjakokoelmasta (*Litsevoi svod*) 16. vuosisadalta.

Volganvarren, Kaukasian ja muita maita Batu-kaani johdatti vuonna 1242 sotajoukkonsa takaisin Volgan alajuoksun seu-
duille, missä perusti Kultaisen Ordan valtion.

Venäläiset ruhtinaskunnat olivat tavattoman vaikeassa
asemassa. Tuhottuina ja ryöstettyinä ne joutuivat toisten

naapurimaiden hyökkäyksen kohteeksi. 13. vuosisadan puolivälissä ruotsalaiset ja saksalaiset feodaalit suuntasivat hyökkäystoimensa Venäjää vastaan. Ritarikuntiin järjestyneet saksalaiset feodaalit alkoivat 12. vuosisadan lopulla tehdä hyökkäyksiä slaavilaisten maille ja Itämeren rannikoille kristinuskon levittämisen varjolla Rooman paavien kannattaessa heitä aktiivisesti. Saksalaisten ritarien hyökkäystä seurasi sikäläisen väestön pakollinen kääntäminen kristinuskoon, raskaan feodaalisen sekä kansallisen ja uskonnollisen sorron pystyttäminen. Baltian maiden kansat, joilla oli ollut ammoisista ajoista läheiset suhteet venäläisiin, saivat venäläisiltä apua taistelussaan vihollisiaan vastaan. Novgorod, Pihkova ja muut venäläiset kaupungit lähettivät usein Baltian maihin sotajoukkojaan, jotka torjuivat saksalaisten ritarien hyökkäyksiä. Baltian maiden vapausliikkeen hajanaisuuden vuoksi saksalaisten ritarien onnistui 13. vuosisadan 30-luvulla vallata suurin osa Baltian alueista. Vuonna 1237 Kalpaveljesten ritarikunta (perustettu vuonna 1202) ja Saksalainen ritarikunta liittyivät yhteen ja sen osastoa Latvian ja Eestin alueella nimitettiin Liivinmaan ritarikunnaksi. Saksalaiset ritarit voimistivat hyökkäyksiään Baltian alueelle ja lähestyivät Novgorodin-Pihkovan rajoja. Myös ruotsalaiset feodaalit yhtyivät hyökkäykseen Venäjää vastaan. Vuonna 1240 ruhtinas Aleksanteri Jaroslavitsin johtama Novgorodin nostoväki löi ruotsalaiset perin pohjin Nevajoen taistelussa. Aleksanteri sai sen johdosta lisänimen Nevski. Kahden vuoden kuluttua, vuonna 1242, Aleksanteri Nevskin sotajoukot murskasivat Jäätaistelussa Peipsen-järven jäällä Liivinmaan ritarikunnan ja pelastivat siten Novgorodin feodaalisen tasavallan riippumattomuuden.

13. vuosisadan jälkipuolisko oli vaikeinta tataarilaisen sorron aikaa Venäjällä. Tataarilaiset orjuuttajat kiskoivat Venäjältä suurta veroa, ns. *ordynski vyhod*, tekivät edelleenkin ryöstöretkiä venäläisten asuttamille maille, ryöstivät väestön putipuhtaaksi. Mongolilaiset kaanit suorittivat väenlaskennan ja säätivät ns. „lunun” (veron suuruuden). *Baskakit* (tataarien käskeyntäjät) valvoivat veronkantoa, harjoittivat julmaa terroria ja väkivaltaa. Venäläiset ruhtinaskunnat olivat valtiollisesti riippuvaisia Kultaisesta Ordasta. Ordan kaanit antoivat

ruhtinaille valtakirjan (*jarlyk*) hallitsemisoikeudesta. Säilyttääkseen itselleen edullisen Venäjän feodaalisen pirstoutuneisuuden kaanit pitivät vireillä ruhtinaiden välistä feodaalista eripuraisuutta. Keskenään kilpailevat ruhtinaat pettivät riippuvaisuus- asemaan joutuneen maansa etuja, kääntyivät useasti kaanien puoleen apua hakien, toivat uusia suuria sotalaumoja Venäjälle ja käyttivät niitä keskinäisissä taisteluissa. Näissä vaikeissa oloissa kansa jatkoi taistelua orjuuttajiaan vastaan. Syttyi kansankapinoita (Novgorodissa v. 1259, Rostovissa, Jaroslavlissa, Suzdalissa ja muissa kaupungeissa v. 1262, Tverissä vuosina 1293 ja 1327 ym.), joissa vapaustaistelu liittyi kiinteästi feodalisminvastaiseen taisteluun.

Venäjän maiden yhteiskunta- ja talousjärjestelmä 14.—15. vuosisadalla

Tataarien hyökkäys tuhosi maan tuotantovoimia ja jarrutti sen yhteiskunnallista ja taloudellista kehitystä. Kansanjoukkojen työllä kuitenkin korjattiin vähitellen ulkoisen hyökkäyksen hirtittävät jäljet. 14. vuosisadan jälkipuoliskolla alkoi Venäjän maiden talouden nousu. Tuotantovoimat kunnostettiin jälleen ensi tilassa kansantalouden tärkeimmällä alalla, maataloudessa. Väestön siirtyminen tataarien ikeen aikana paremmin suojaetuille, Oka- ja Volga-jokien välisille seuduille lisäsi tämän alueen asutustiheyttä ja edisti Koillis-Venäjän talouden nousua. Uusia maita otettiin viljelyyn, aura tuli entistä laajempaan käyttöön ja 15. vuosisadalla sai kolmivuoroviljelys yhä enemmän jalansijaa. Maanviljelyksen ohella kehittyi karjanhoito ja erilaisia elinkeinoaloja, kuten majavanpyynti, suolankeitto, kalastus ym. Myös käsityöalat (raudan ja puun jalostus jne.) kehittyivät.

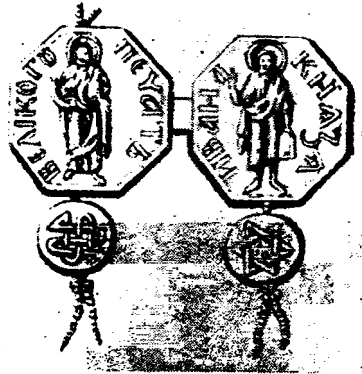
Vuodesta 1285 lähtien alettiin Tverissä pystyttää jälleen kivirakennuksia ja Moskovassa vuodesta 1326. 14.—15. vuosisadalla rakennettiin monissa Venäjän kaupungeissa kivirakennuksia. 14. vuosisadan 60-luvulla Moskovassa rakennettiin kivistä Kreml, mahtava puolustuslaite. Kaupungeissa kehittyi metallin muokkaus ja myöhemmin myös metallin valanta. 14. vuosisadan lopulla alettiin valmistaa tuliaseita, joita käytettiin

ensi kerran vuonna 1382 kaani Tohtamyšin hyökätessä Moskovaan. Käsiteitellisyys- ja kauppakeskuksista olivat huomattavimpia Moskova, Novgorod, Tver ja Nižni Novgorod. Kauppasuhteet länsi- ja itämaiden kanssa laajenivat. Novgorodissa oli ns. *Ivanskoje sto*, kauppiaiden yhdistys, Moskovassa surožanien kauppiasjärjestö, joka kävi kauppaa Surožin (Sudak) ja Kaffan (Feodosia) kaupunkien ja niiden kautta myös Lähi-idän maiden kanssa, sekä länsimaiden kanssa kauppaa harjoittava verkkauppiaiden järjestö. 15. vuosisadan lopulla tuli kauppiaiden kesken laajaan käyttöön yhteisyritykset (*skladnišestva*) — pitkien kauppamatkojen ajaksi muodostettu kauppiaiden yhdistys. Venäjän kauppiat tekivät kaupparetkiä moniin eri maihin. Tveriläinen kauppias Afanasi Nikitin teki 15. vuosisadan jälkipuoliskolla matkan Intiaan ja laati matkastaan mainion kuvauksen *Hoždenie za tri morja* (*Käynti kolmen meren takana*). Kauppaan osallistuivat myös suurfeodaalit, bojaarit, ruhtinaat ja luostarit. Kaupan kasvu edisti Venäjän eri alueiden välisten yhteyksien lujittumista. Mutta tavara- ja rahatalouden kehitys oli vielä 14.—15. vuosisadalla vähäistä. Noilla vuosisadoilla tapahtui feodaalisen maanomistuksen huomattava kasvu. Ruhtinain ja luostarien maa-alueet suurenivat. Tuona kautena syntyneistä Troitse-Sergijevin, Kirillo-Belozerskin ja Solovetskin luostareista tuli suuria feodaalisia omistajia, joiden hallussa oli tavattoman laajoja viljelysmaita ja muita luonnonrikkauksia. 14.—15. vuosisadalla alettiin laajasti antaa maita (feodaalituloja) määrättyillä ehdoilla läänityksiksi, tämä ilmiö oli tunnettu jo Muinaisella Venäjällä. Feodaalinen maanomistus laajeni etupäässä „mustien” talonpoikien maiden supistamisen kustannuksella ja usein suorastaan anastamalla nämä maat, mikä tapahtui ruhtinasvallan tietien ja myötävaikutuksella. Feodaali sai tulonsa yleisemmin luontoisverona (*obrok*), mutta käytettiin myös verotyötä. Feodaalisen maanomistuksen ja riiston kasvu synnytti talonpoikien keskuudessa vastarintaa, joka ilmeni pakenemisina, aseellisina yhteenottoina jne. Niin sanottu kerettiläisyys (*strigolniki, židovstvujuštšie* ym.) oli eräs luokkaprotestin muoto, se ilmaisi kansan protestin virallista feodaalista kirkkoa vastaan.

Venäjän maat alkavat yhdistyä Moskovan ympärille. Kulikovon taistelu vuonna 1380

Koillis-Venäjä oli tataarien ikeen aikana Venäjän kansan taloudellisen ja poliittisen elämän tärkein keskus. Tver oli 13. vuosisadan lopulla Koillis-Venäjän suurin poliittinen keskus, mutta jo 14. vuosisadan alussa Moskovan ruhtinaat nousivat taisteluun Tverin ruhtinaita vastaan, joilla oli suuriruhtinaan valtakirja (*jarlyk*). Moskovan ruhtinaskunta voimistui nopeasti: v. 1301 siihen liitettiin Kolomna, v. 1302 Pereslavl-Zaleski ja v. 1303 Možaisk. Moskovan ruhtinaat saivat puolelleen kirkon, jolla oli suuri merkitys heidän poliittisen vaikutuksensa varmistamisessa. Moskova tuli „koko Venäjän” metropoliitan olinpaikaksi. Moskovan ruhtinaat osasivat hankkia myös Ordan kaanien luottamuksen ja käyttää heitä hyväkseen taistelussa Tveriä vastaan. Moskovan ruhtinas Ivan Danilovitš, lisänimeltään Kalita (ruhtinaan v. 1325—1340) sai suuriruhtinaan valtakirjan (*jarlykin*) v. 1328. Hän sai tataarien hyökkäykset taukoamaan pitkäksi aikaa, mikä edisti Moskovan ruhtinaskunnan taloudellista nousua.

Koillis-Venäjän ruhtinaskunnat voimistuivat 14. vuosisadan toisella puoliskolla huomattavasti niin taloudellisessa kuin valtiollisessakin suhteessa. Tver sai jälleen suuren vaikutusvallan ja Suzdalin-Nižegorodin sekä Rjazanin ruhtinaskunnat voimistuivat. 14. vuosisadan 60—70-luvulla tataarien hyökkäykset tihenivät. Moskova otti käsiinsä aloitteen taisteluvoimien yhdistämiseksi tataareja vastaan. Torjuttuaan Lietuan ruhtinaan Olgerdin hyökkäyksen ja annettuaan vastaiskun Suzdalin-Nižegorodin, Tverin ja Rjazanin ruhtinaille Moskovan ruhtinaskunta valmistautui sotilaallisesti ja poliittisesti ratkaisevaan taisteluun Kultaista Ordaa vastaan.

Ivan Danilovitš Kalitan sinetti.
Testamenttikirjasta noin vuodelta
1339.

Kulikovon taistelu. Pienoiskuva 16. vuosisadalta.
V. I. Leninille nimetty Neuvostoliiton valtion yleinen kirjasto.

Jo v. 1378 venäläiset *družinat* saivat ensimmäisen voiton tataareista Voža-joella Rjazanin maalla. Tataarien sotapäällikkö Mamai koetti lujittaa Kultaisen Ordan horjumaan alkanutta herruutta Venäjällä, kokosi valtavan sotajoukon ja solmi liiton Liettuan ruhtinaan Jagellon kanssa. Sitä paitsi hän luotti Rjazanin ruhtinaan Olegin petturuuteen. Tataareja vastaan koottiin Moskovaan Venäjän kaikilta mailta suuri sotajoukko, jonka

perusvoimana oli kaupunkilaisista ja talonpojista koottu nostoväki. Sotajoukkoa johti Moskovan suuriruhtinas Dimitri Ivanovitš, joka sittemmin Kulikovon kentällä saamansa voiton johdosta sai lisänimen Donskoi (suuriruhtinaana vv. 1359—1389). Dimitri Ivanovitš vei joukkonsa Mamain sotalaumoja vastaan ja löi historiallisessa Kulikovon taistelussa syyskuun 8 p:nä 1380 tataarit. Vaikka Kulikovon kentällä saatu voitto ei vielä voinutkaan poistaa tataarien iestä, se kuitenkin osoitti Venäjän mahdin kasvua ja oli niiden saavutusten tulos, johon Moskova oli siihen mennessä Venäjän ruhtinaskuntien yhdistämisessä päässyt. Moskova vakiinnutti lopullisesti asemansa Venäjän keskuksena, ja Dimitri Donskoi ensimmäisenä ilman Kultaisen Ordan vahvistusta jätti suuriruhtinaan arvon perintönä pojalleen Vasili I Dimitrijevitšille (suuriruhtinaana vv. 1389—1425). Moskovan ruhtinasvalta, joka nojautui keski- ja pienfeodaalien sekä kaupunkiväestön kannatukseen, kävi edelleenkin sitkeää taistelua Venäjän maiden yhdistämiseksi ja niiden riippumattomuuden turvaamiseksi.

15. vuosisadan toisella neljänneksellä käyty feodaalinen sota edisti huomattavasti niiden poliittisten edellytysten muodostumista, joiden pohjalla Venäjän maat yhdistyivät yhtenäiseksi valtioksi. Tässä sodassa nousivat läänitysruhtinaat, joiden johdossa oli Zvenigorodin ja Galitsian ruhtinas Juri Dimitrijevitš ja sittemmin hänen poikansa Dimitri Šemjaka, taisteluun keskitetyn valtion kannattajia vastaan. Keskitetyn valtion kannattajien johdossa oli Moskovan suuriruhtinas Vasili II Vasiljevitiš Tjomnyi (Sokea) (suuriruhtinaana vv. 1425—1462).

Venäläisen sotilaan haarniska.

Vasili Tjomnyin monista tappioista huolimatta suuriruhtinasvallan kannattajat saivat kuitenkin voiton. Kuvaavaa on, että kun 14. vuosisadalla Moskovan suuriruhtinasvallan vastustajat olivat pyrkineet riistämään Moskovalta sen merkityksen Venäjän maiden keskuksena, niin jo 15. vuosisadan toisen neljänneksen alussa Moskovan arvovalta ja merkitys oli niin suuri, että feodaalisessa sodassa käytiin taistelua nimenomaan Moskovan suuriruhtinaan nimestä. 15. vuosisadan loppuun mennessä olivat pääpiirteissään muodostuneet välttämättömät taloudelliset ja poliittiset edellytykset kaikkien Venäjän maiden yhdistämiseksi yhtenäiseksi feodaaliseksi monarkiaksi. Tuotantovoimien nousu maataloudessa ja kaupunkien käsittelyssä johti taloudellisten yhteyksien lujittumiseen Venäjän maiden välillä. Mutta kaupunkien rappiotila ja heikkeneminen tataarien sotaretkien ja vierasmaalaisen ikeen seurauksena, feodaalien taloudellisen ja poliittisen mahdin voimistuminen ja maan eristyneisyys maailman kauppateistä loivat epäsuotuisat olosuhteet kapitalististen aineiden kehittymiselle. Keskittynyt valtio muodostui Venäjällä feodaalisella pohjalla. Feodaalisen maanomistuksen kasvu ja feodaaliluokan uuden yhteiskunnallisen ryhmän — aateliston — nopea kehittyminen olivat edellytyksiä suuriruhtinasvallan yhteiskunnallisen perustan luomiselle, sillä aatelistolle oli edullista voimakas keskusvalta, joka kykeni alistamaan talonpojat. Valtakunnan yhdistämiseen tähtävää Moskovan ruhtinaiden politiikkaa kannatti kaupunkien väestö, joka piti suuriruhtinasvaltaa suojelijanaan ulkoisilta vihollisilta ja sisällissodilta ja myös voimana, joka edisti kauppayhteyksien kehittymistä Venäjän eri maiden välillä. Moskovan suuriruhtinasvaltaa tuki myös virkabojaaristo ja kirkko.

Vakava ulkoisen vaaran uhka joudutti keskitetyn valtion muodostumista, sillä keskitetty valtio pystyi turvaamaan maan riippumattomuuden.

Feodaalisen pirstoutuneisuuden oloissa muodostui vähitellen kolme itäslaavilaista veljeskansaa: isovenäläiset, ukrainalaiset ja valkovenäläiset, jotka kaikki kehittyivät aikaisemmasta muinaisvenäläisestä kansasta. 14.—15. vuosisadalla määräytyi jo selvästi venäjän kieli erikoisuksineen ja muodostui yhtenäinen asuma-ala Okan ja Volgan välisellä seudulla. Venäjän kan-

sallisuus muotoutui yleispiirtein 16. vuosisadan alkuun mennessä.

Venäjän kulttuuri eli huomattavaa nousukauttaan 14.—15. vuosisadalla. Taisteluaatteella Venäjän maiden yhdistämisen ja mongolilais-tataarilaisesta ikeestä vapauttamisen aate oli keskeisin silloisessa kulttuurissa. Se heijastui erittäin selvästi aikakirjoissa etenkin Moskovon aikakirjoissa ja kaunokirjallisissa tuotteissa [*Skazanije o Mamajevom poboistše (Kertomus Mamain taistelusta)*, *Žadonštšina (Donin takana)*, *Žitije Dmitrija Donskogo (Dimitri Donskoin elämä)*, *Hronograf (Kronografi)* ym.]. Maalauستاiteen alalla päästiin huomattaviin saavutuksiin 14. vuosisadan lopulla ja 15. vuosisadan alussa F. Grekin ja etenkin A. Rubljojin maalaukset), samoin rakennustaiteen alalla (Kremlin kirkot Moskovassa, Vapahtajan kirkko Kovaljovissa, Marian taivaaseenastumisen kirkko Volotovissa Novgorodin lähellä ym.).

Liettuan suuriruhtinaskunta. Baltian maat 13.—15. vuosisadalla

13. vuosisadan puolivälissä muodostui Liettuan valtio. Sen muodostumisen perussyynä oli feodaalisten suhteiden kehittyminen liettualaisten heimojen keskuudessa ja välttämättömyys taistella saksalaisten feodaalien hyökkäyksiä vastaan Baltian maissa. Liettualaiset kävivät tätä taistelua yhdessä Venäjän kansan kanssa. Ulkoista hyökkäystä vastaan käydyn taistelun kulussa ja Liettuan valtion muodostumisen yhteydessä muodostui liettualainen kansallisuus. Liettuan heimojen yhdistyminen, joka alkoi ruhtinas Mindaugasin (ven. Mindovg) hallituskaudella (13. vuosisadan puolivälissä), päättyi Gediminin (Gediminas) suuriruhtinaskaudella (1316—1341). Samaan aikaan Liettuan feodaalit, käyttäen hyväkseen sitä että Venäjän maat olivat heikentyneet tataarilaisten hyökkäysten vuoksi, alkoivat anastaa länsislaavilaisten, ukrainalaisten ja bielovenäläisten maita. Liettuan valtioon liitetyt venäläiset, ukrainalaiset ja valkovenäläiset maat, joissa oli korkeammalle kehittynyt feodalismi, vaikuttivat suuresti Liettuan valtiolliseen kehitykseen, yhteiskuntarakenteeseen ja kulttuuriin, mutta näiden maiden asema liettualaisten feodaalien sarron alla oli raskas.

Toompean linna Tallinnassa.

14.—15. vuosisadalla Liettuassa kehittyivät maaorjuussuhteet ja talonpoikien riisto kasvoi.

Saksalaisen ritarikunnan hyökkäysten voimistuessa jyrkästi 14. vuosisadan lopulla solmittiin Krevésin unioni vuonna 1385 Liettuan ja Puolan yhdistämisestä, jolla oli myönteinen osuus taistelussa saksalaisia ritareita vastaan. Mutta se johti Puolan aateliin (*szlachta*) ja katolisuuden tunkeutumiseen Liettuan valtion maille, mikä vuorostaan synnytti osassa liettualaista ja venäläistä väestöä ankan vastarinnan, jota Vitovt johti.

15. vuosisadan alussa kehkeytyi ankara taistelu saksalaista ritarikuntaa vastaan. Vuonna 1410 käytiin historiallinen Grünwaldin (Tannenbergin) taistelu, jossa liettualaisten, puolalaisten, venäläisten, ukrainalaisten, valkovenäläisten ja tšekkiläisten rykmenttien yhteisin voimin lyötiin saksalaiset ritarit täydellisesti. Tämä taistelu pani alun saksalaisen ritarikunnan hajoamiselle. Liettuassa kehittyi feodaalinen yhteiskunta ja muodostui maaorjuusjärjestelmä. Ne kaupungit, joissa oli Magdeburgin kaupungin oikeuden pohjalla itsehallinto, elivät taloudellisen nousun kautta. 14.—15. vuosisadalla muodostui Liettuan vallassaolevan feodaaliluokan järjestö, johon kuului useampia kerroksia: suurmaanomistajia (*paaneja*), keski- ja pienfeodaaleja (*szlachta*). Korkein feodaalilyimistö muodosti neuvoston, *radan*, joka rajoitti ruhtinaan valtaa, sitä paitsi toimi feodaalien valtiopäivät (*seim*). Paikallinen hallinto oli ruhtinaiden käskynhaltijain käsissä. Ruhtinas Vitovtin noudattama keskityspolitiikka ja hänen pyrkimyksensä päästä riippumattomaksi Puolasta ei tuottanut tulosta.

Saksalaiset feodaalit sortivat Eestin ja Latvian alueita 14.—15. vuosisadalla ja riistivät niiden kansoja. Baltian mai-

den kaupungit kehittyivät huomattavasti (Riika, Cesis, Valmiëra, Tallinna, Tartto ym.). Ne olivat kaupan ja käsiteollisuuden suuria keskuksia. Baltian maiden kansat kävivät taistelua sortoa vastaan saaden tässä tukea Venäjän kansoilta. Eestin kansan suurin kapina oli vuosina 1343—1345 (niin sanottu Jyrin yön kapina), jonka Liivinmaan ritarikunta kykeni kukistamaan vain Preussin lähettämien sotajoukkojen avulla.

Ukraina, Valko-Venäjä ja Moldavia 14.—15. vuosisadalla

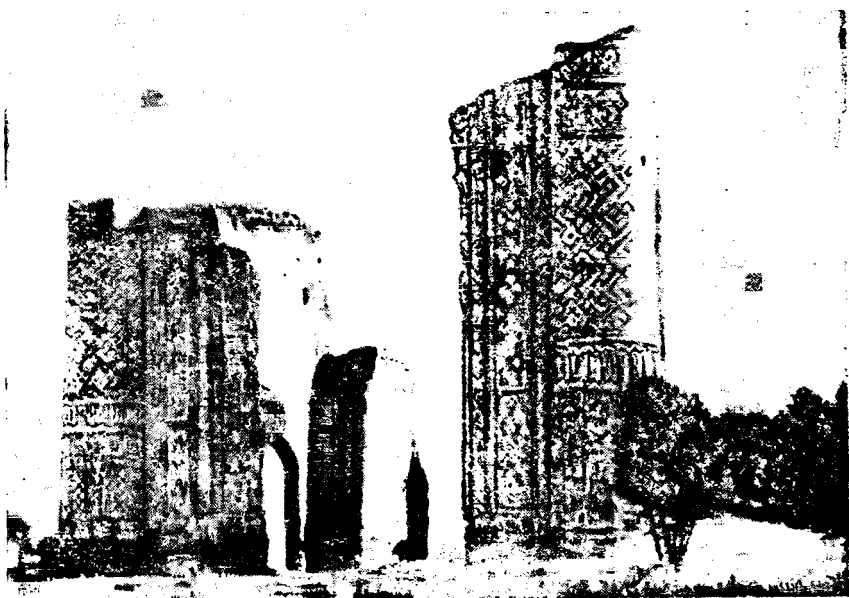
Tataarien valloitusten seurauksena Etelä- ja Länsi-Venäjän maat joutuivat erotetuiksi muusta Venäjästä. Puolan, Unkarin ja Liettuan feodaalien valloituspolitiikan kohteeksi joutuneet ruhtinaskunnat eivät jaksaneet puolustaa riippumattomuuttaan. Unkarin feodaalit valtasivat Takakarpatian (13. vuosisadalla), Puolan feodaalit Galitsian maan (14. vuosisadalla). Suuri osa Ukrainan ja Valko-Venäjän maista (Volynian ja Vitebskin ruhtinaskunnat, Turovo-Pinskin, Kievin, Perejaslavlin, Tšernigovo-Severskin maat ym.) joutui 14. vuosisadan puolivälissä Liettuan suuriruhtinaskunnan valtaan. 14.—15. vuosisadalla Ukrainan ja Valko-Venäjän maiden talouselämä elpyi, kaupungit kasvoivat ja samaan aikaan muotoutuivat ukrainalainen ja valkovenäläinen kansa. Ukrainassa ja Valko-Venäjällä kehittyi noina aikoina kirjallisuus, rakennus- ja maalaustaide, jotka olivat Venäjän kulttuurin vaikutuksen alaisia ja ilmaisivat Venäjän, Ukrainan ja Valko-Venäjän maiden historiallisten kohtaloiden yhtenäisyyttä, niiden yhtenäisyyttä vapaustaistelussa vierasmaalaista iestä vastaan. Liettuan valtio hävitti entiset ruhtinaskunnat Ukrainan ja Valko-Venäjän alueella muuttaen ne käskynhaltijakunniksi. Liettualaiset feodaalit, puolalaiset ja saksalaiset porvarit olivat etuoikeutetussa asemassa. Ukrainassa ja Valko-Venäjällä kehittyi laajasti raskas maaorjuus, jota vastaan puhkesi useita kapinoita 14.—15. vuosisadalla. Liettuan suuriruhtinaskunnan herruudella oli ollut myönteinen merkitys ukrainalaisten ja valkovenäläisten maiden puolustamisessa Liivinmaan ritarikunnan ja tataarien hyökkäyksiltä, mutta nyt kun Venäjän maat alkoivat yhdistyä Moskovan ympärille ja Liettuan ja Puolan feodaalit voimistivat hyökkäyksiään Venäjälle, se

muuttui ukrainalaisten ja valkovenäläisten kansojen taloudellisen ja kulttuurielämän kehityksen jarruksi.

Itsenäinen feodaalinen Moldavian valtio muodostui 14. vuosisadan toisella puoliskolla moldavialaisten noustua kapinaan Unkarin feodaaleja vastaan. Taka-Karpatian ja Bukovinan ukrainalainen väestö tuki Moldavian kapinaa.

Keski-Aasia ja Taka-Kaukasia 14.—15. vuosisadalla

Mongolien ies vaikutti hyvin raskaasti Keski-Aasian ja Taka-Kaukasian kansojen taloudelliseen kehitykseen. Maanviljelyskulttuuri laski ja kaupungit kärsivät suuria vaurioita. Tuotantovoimien hidas kehittyminen, Keski-Aasian kautta Intiaan ja Kiinaan kulkeneiden maailman kauppateiden muuttuminen karavaaniteistä meriteiksi ja feodaalien keskinäiset sodat jarruttivat talouden kehitystä. 14. vuosisadan toisella puoliskolla Keski-Aasiassa muodostui suuri Timurin (Tamerlanin) (hallitsi vv. 1370—1405) valtio. Timur teki hävittäviä sotaretkiä

Timurin palatsin Ak-Sarain rauniot Sahrisjatzessa (Uzbekistan).

Taka-Kaukasiaan, Vähä Aasiaan, Persiaan ja Kiinaan. Lyötyään Kultaisen Ordan kaanin Tohtamyšin Timur lähti 1395 sotaretkelle Venäjää vastaan, mutta tultuaan ainoastaan Jeletsiin asti kääntyi takaisin. Alistamistaan maista Timur kantoi väestöltä maaveroa (*haradž*) ja henkiveroa (*džizju*) sekä pakotti asukkaat suorittamaan raskaita verotöitä ja muita rasituksia. Kansanjoukot taistelivat sekä paikallisten että mongolilaisten feodaalien sortoa vastaan. Vuosina 1365—1366 oli Samarkandissa suuri kansankapina, jota johtivat Maulana-Zade ja Abu-Bekr Kelevi. Vuonna 1388 puhkesi kapina Kovaresmiassa. Timurin kuoleman jälkeen alkoivat feodaalien keskinäiset sodat Timurin entisillä hallinta-alueilla. 15. vuosisadalla ja 16. vuosisadan alkupuoliskolla Keski-Aasiaan syntyi Uzbekian, Buharan ja Kovaresmian kaanikunnat. Keski-Aasian itäosa kuului Suurmogulien paimentolaisvaltioon. Herat ja Samarkand kehittyivät suuriksi valtiollisiksi keskuksiksi. Samarkandia hallitsi Ulugh-beigh (1409—1449) 15. vuosisadan alkupuoliskolla. Keski-Aasian kulttuuri kohosi korkealle kehitystasolle tuona aikana. Samarkandin kaupunkiin rakennettiin mainio tähtitieteellinen observatorio. Keski-Aasian tärkeimmät maanviljelysseudut joutuivat 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alussa uzbekilaisten paimentolaisheimojen valtaan.

Taka-Kaukasiassa 15. vuosisadalla feodaalinen pirstoutuneisuus lisääntyi. Gruusia hajaantui erillisiksi ruhtinaskunniksi. Armenian ja Azerbaidžanin alueella oli valtioita, jotka olivat paimentolaisten heimoliittojen — Ak-kojunlun ja Kara-kojunlun — alaisia. 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alussa Taka-Kaukasian kansat joutuivat Turkin ja Persian hyökkäysten uhreiksi.

Kultaisen Ordan hajoaminen

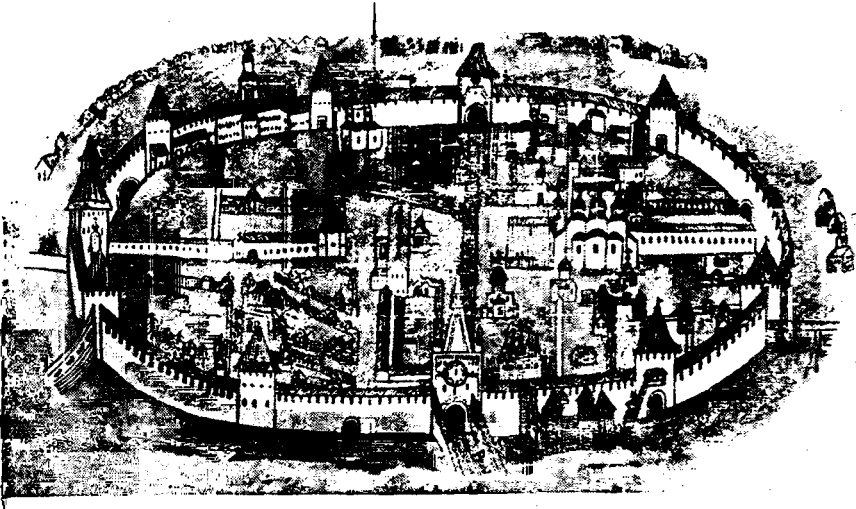
Feodaalisten suhteiden kehittyessä tataarilaisten keskuudessa käytiin Kultaisen Ordan sisällä 14. vuosisadalla lakkaamatta keskinäisiä sotia. Timur antoi lujan iskun Kultaiselle Ordalle 14. vuosisadan lopulla. Tärkeänä Ordan hajoamista jouduttavana tekijänä oli Venäjän kansan taistelu tataarien iestä vastaan ja tästä taistelusta välittömästi johtunut Venäjän keskitetyn valtion muodostuminen. Kovaresmia erkani 14. vuosisadan

60-luvun alussa Kultaisesta Ordasta ja Suuri Nogain orda saman vuosisadan lopulla. Vuonna 1427 muodostui Krimin kaanikunta ja 15. vuosisadan 30-luvulla itsenäinen Kazanin kaanikunta. 15. vuosisadan ensipuoliskolla syntyi Uzbekian kaanikunta, josta saman vuosisadan lopulla erottautuivat kazahien kaanikunnat. Siperian kaanikunta erkani Uzbekian kaanikunnasta saman vuosisadan lopulla. Volgan alajuoksulla muodostui 15. vuosisadalla Astrakanin kaanikunta (noin 1459—1460). Yhteiskunnallisten ja taloudellisten suhteiden kehitys oli entisen Kultaisen Ordan eri osissa eri tasolla, mutta yleisenä kehityssuuntana oli kuitenkin yhteiskuntajärjestelmän feodalisoituminen.

VENÄJÄN KESKITETTY MONIKANSALLINEN VALTIO 15. VUOSISADAN LOPULLA JA 16. VUOSISADALLA

Venäjäns keskitetyn valtion muodostuminen

Venäjäns yhdistäminen, jota koko yhteiskunnallis-taloudellinen kehitys oli valmistanut, kävi menestyksellisesti Iivana III (1462—1505) ja Vasili III ruhtinaskaudella (1505—1533). Vuonna 1463 yhdistettiin Moskovan hallintaan Jaroslavlin ja vuonna 1474 Rostovin ruhtinaskunta. Mutta erikoisen suuri merkitys oli Novgorodin feodaalisen tasavallan liittämiselä v. 1478. Osa Novgorodin bojaareja ja suurkauppiaita yritti säilyttää riippumattomuutensa nojautumalla Liettuan apuun. Liettuan ruhtinas kutsuttiin Novgorodiin marraskuussa 1470. Keväällä 1471 Novgorodin bojaarihallitus solmi Liettuan suuriruhtinaan ja Puolan kuninkaan Kasimir IV kanssa sopimuksen sotilaallisesta avusta. Bojaarien toimenpiteet saivat aikaan yhteiskunnallisten ristiriitojen kärjistymisen Novgorodissa. Novgorodin feodaalisen tasavallan kaupunkilais- ja maaseutuväestön laajat joukot pyrkivät liittymään Moskovan johtamaan yhtenäisen Venäjäns valtioon. Novgorodin feodaalisen tasavallan luokkaristiriitojen kärjistymistä Iivana III käytti omien etujensa hyväksi. Kaupunkiväestön, talonpoikaiston sekä keski- ja pienfeodaalien tukeen nojautuen Iivana III teki vuonna 1471 retken Novgorodia vastaan ja löi Novgorodin joukot Selon-joen taistelussa. Sitten Iivana III solmi Novgorodin kanssa sopimuksen, joka laillisti Novgorodin valtiollisen riippuvaisuuden suuriruhtinaan vallasta.

Novgorod ikonin mukaan 16. vuosisadalla.

Vuonna 1478 liitettiin Novgorod laajoine alueineen lopullisesti Moskovaan. Vetše-järjestelmä hävitettiin, suuri joukko Novgorodin bojaareita „siirrettiin” pois Novgorodista ja Novgorodin bojaarieren perintötilojen kustannuksella suurennettiin Moskovan aatelisten maanomistusta.

Novgorodin liittämisen jälkeen Tverin ruhtinaskunnan alueet jäivät yhdistyneen Venäjän valtion alueiden keskelle ja liitettiin vuonna 1485 Venäjän valtioon. 15. vuosisadan 80-luvulla Iivana III puuttui Pihkovan asioihin käyttäen tässä hyväkseen talonpoikien ja kaupunkiväestön liikettä paikallisia feodaaleja vastaan. Pihkovan liittäminen Venäjään tapahtui lopullisesti v. 1510, vaikka se itseasiassa oli jo pitkän aikaa ollut riippuvainen Moskovasta. Samoin Rjazanin ruhtinaskunta oli riippuvaisuussuhteissa Moskovaan, mutta sen itsenäisyys päättyi lopullisesti vasta v. 1521.

Melkoinen osa venäläisiä maita oli Liettuan vallan alaisina. 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alussa käytiin useita sota venäläisten maiden palauttamiseksi Venäjän valtioon, ja niiden tuloksena saatiin palautetuksi Oka-, Desna-, Soza-jokien yläjuoksulla ym. olevat maat ja v. 1514 muinainen venäläinen kaupunki Smolensk, joka vuodesta 1404 oli ollut Liettuan vallassa.

Samaan aikaan kun venäläiset maat liitettiin Moskovaan, liittyi Venäjän valtioon monia kansoja, joiden historiallinen kehitys oli ollut ammoisista ajoista yhteydessä Venäjän kansan historialliseen kehitykseen. Sellaisia kansoja olivat Pohjolan ja Volganvarren kansat: osa marikansaa, jugralaiset, komit (14. vuosisadan lopulla), petšoralaiset heimot, karjalaiset (15. vuosisadan lopulla) ym. Venäjän keskitetty valtio muodostui monikansalliseksi valtioksi. Siihen kuului useita kansallisia ryhmiä, jotka eivät olleet vielä ehtineet kehittyä kansakunnaksi, mutta yhdistyivät jo yhteiseen valtioon.

Maan yhdistymisellä yhtenäiseksi valtioksi oli suuri historiallinen merkitys. Se edisti talouden ja kulttuurin edelleen kehittymistä ja turvasi maan puolustuksen ulkoisilta hyökkäyksiltä. Uuden keskitetyn valtiojärjestelmän piirteet hahmottuivat jo selvästi 15. vuosisadan 80-luvulla. Suuriruhtinasvalta voimistui ja feodaaliylimystö oli alennettu riippumattomien vasallien asemasta suuriruhtinaan alamaisten asemaan. Moskovan suuriruhtinaan palveluksesta kieltäytyminen luettiin valtiopetokseksi. Muodostuivat valtiohallinnon elimet: *Bojaariduum* ja *prikaasit* (valtionvirastot). Kehittyi uusi sotavoimien järjestelmä, jossa aatelistilojen nostoväellä tuli olemaan tärkeä merkitys. Valtiovalta suoritti ratkaisevia toimenpiteitä lujittaakseen aatelisten taloudellista asemaa ja heidän valtaansa talonpoikien suhteen. Aateliston maanomistus kasvoi nopeasti. Iivana III hyväksymällä ensimmäisellä yleisvaltakunnallisella *Lakikokoelmalla* (*Sudebnik*) (1497), joka voimisti oikeus- ja hallintolaitoksen keskittymistä, oli suuri merkitys keskitetyn valtiojärjestelmän lujittamisessa. Laillistamalla valtakunnan mitassa sen tavan, että talonpojat siirtyivät omistajalta toiselle ainoastaan kerran vuodessa (Jyrinpäivänä eli marraskuun 26 p:nä) vuoden 1497 Lakikokoelma laski oikeudellisen perustan maaorjuusjärjestelmälle koko valtakunnan alueella.

Keskitetyn valtion luominen suoritettiin käymällä ankaraa taistelua bojaariylimystöä vastaan, joka pyrki estämään aateliston voimistumisen ja rajoittamattoman yksinvallan lujittumisen. Suuriruhtinasvalta tukahdutti kuitenkin kaikki bojaarien salaliitot ja kapinat 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alussa. Kirkko edisti valtiovallan lujittumista. Se nujersi suuriruhtinasvallan avulla vastustajansa, joiden tavoitteena oli

kirkon taloudellisen mahdin heikentäminen kirkollisen maanomistuksen poistamisen avulla. Kirkosta tuli suuriruhtinasvallan uskollinen liittolainen.

Venäjän maiden yhteenliittämisen tuloksena Moskovasta tuli yhtenäisen ulkopoliitiikan keskus. 15. vuosisadan lopulla Iivana III hallitus teki tyhjäksi niiden vihollisvoimien hankkeet, jotka yrittivät estää Venäjän keskitetyn valtion lujittumisen ja käytti taitavasti hyväksi valtion vihollisten — Kultaisen Ordan ja Krimin kaanikunnan, Krimin kaanikunnan ja Puolan, Liettuan ja Liivinmaan ritarikunnan ym. välisiä ristiriitoja. Saatuaan vuosina 1467 ja 1469 tehtyjen sotaretkien tuloksena väliaikaisesti taatuksi turvallisuuden Kazanin kaanikunnan suhteen Iivana III hallitus suuntasi voimansa tataarien ikeen hävittämiseen ja vapautumiseen riippuvaisuussuhteesta Kultaiseen Ordaan. Solmimalla liiton Krimin kaanin Mengli-Girein kanssa Venäjän valtio heikensi vihollistensa voimia. Vuonna 1476 lopetettiin verojen maksu Kultaiselle Ordalle. Akhmat-kaanin rankaisuretki Venäjälle vuonna 1480 ja hänen sotatoimensa Ugra-joella epäonnistuivat. Tataarilainen ies, joka oli ollut Venäjän tuotantovoimien kehityksen jarru ja eräänä Venäjän takapajuisuuden perussyistä, tuli kukistetuksi. Venäjän kansan pitkäaikaisella sankarillisella taistelulla valmisteltu tataarivallan kukistuminen oli Venäjän valtion ulkopoliitiikan mitä suurin voitto. Toisetkin Venäjän valtion viholliset, Liettua, Liivinmaan ritarikunta ym. kärsivät sotilaallisissa yhteenotoissa Venäjää vastaan tappion. Venäjän ulkopoliittiset suhteet ja yhteydet lujittuivat ja laajenivat. Venäjän keskitetyn valtion muodostumisella oli suuri merkitys Ukrainan, Valko-Venäjän ja Moldavian kansoille, jotka taistelussaan ulkoisia orjuuttajiaan vastaan orientoituivat Venäjään.

Venälaisten maiden yhdistäminen Moskovon ruhtinaiden vallan alaisiksi edisti suuresti Venäjän kulttuurin nousua

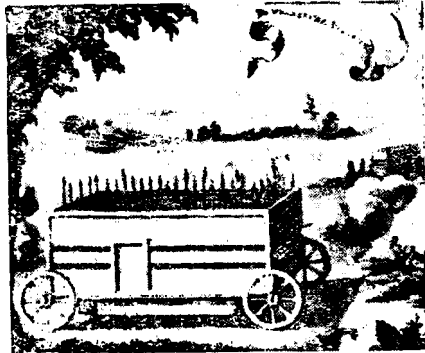
Venäjän valtakunnan vaakuna (Iivana III sinetistä).

15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alussa. Sen aikaisissa kirjallisissa tuotteissa ilmaistiin keskiajalle ominaisessa uskonnollisessa muodossa ajatus Venäjän valtion lujittamisen tarpeellisuudesta (*Tarina Vladimirin ruhtinaista*, Pihkovan Jeleazarin luostarin munkin Filofein suuriruhtinas Vasili III:lle lähettämät kirjeet, joissa hän kehitti teoriaa Moskovasta „kolmantena Roomana” jne.). Näissä tuotteissa tähdennettiin ja perusteltiin Moskovan johtavaa merkitystä ei ainoastaan venäläisiin maihin, vaan kaikkiin ortodoksaalisiin maihin nähden. Keskitetyn valtiovallan lujittamisen ajatus ilmeni yleisvenäläisissä aikakirjoissa. Venäjän rakennus- ja maalaustaide elpyi huomattavasti. Moskovassa rakennettiin 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alussa mainio arkkitehtoninen luomus, Kremlin rakennussommitelma ja rakennettiin uudestaan Kremlin muuri. Moskovan Kremlin arkkitehtoninen kokonaisuus ilmensi Venäjän valtion kasvavaa voimaa.

Venäjän keskitetyn valtion lujittuminen 16. vuosisadalla

16. vuosisadalla feodaaliset suhteet kehittyivät edelleen. Maanviljelys valtasi alaa uusilla seuduilla sekä etelässä että pohjoisessa ja myös karjanhoito kehittyi. Feodaalinen maanomistus laajeni ja aateliskartanoiden määrä lisääntyi erikoisesti. Tärkeä seikka keskitetyn valtion lujittamisessa oli aateliston maanomistusjärjestelmän vakiintumisella. Talonpoikien käytössä olleiden „mustien maiden” (kruunun maiden) siirtämisellä yksityisten feodaalien omaisuudeksi laajennettiin feodaalisen riiston perustaa ja voimistettiin feodaalista maaorjien sortoa. Veropäivätyöt (*barštsina*) tulivat laajalti käytäntöön 16. vuosisadan lopulla. Köyhtyneet talonpojat ja kaupunkilaiset lisäsivät velkaorjuuteen joutuneen kartanoväen (*kabalnoje holopstvo*) lukua. Yhteiskunnallisen työnjaon syveneminen edisti kaupunkien kehitystä sekä tavara- ja rahasuhteiden kasvua. Venäjän kaupungeissa työskenteli 16. vuosisadalla noin 200:n eri ammattialan käsityöläisiä. Eri alueiden välinen kauppa laajeni. 16. vuosisadan loppuun mennessä alkoi selvästi erottautua eri seutujen erikoistuminen, joka johtui seudun maantieteellisistä olosuhteista (esimerkiksi raudantuotanto Novgorodin maassa, nahko-

jen valmistus Vologdassa, Jaroslavlissa, Novgorodissa ym.). Kaupungeissa ja maaseudulla kasvoi omistuksellinen erilaistuminen. Kun Venäjän maiden yhteenliittyminen tapahtui kuitenkin feodaalisen järjestelmän vallitessa, säilyi maan poliittisessa ja taloudellisessa elämässä hyvin paljon feodaalisen pirstoutuneisuuden aineksia. Feodaalinen suurmaanomistus jäi bojaariylimystön mahdin taloudelliseksi perustaksi. Paikallinen hallinto oli käskynhaltija-bojaarien käsissä, ja heidän riippuvaisuutensa keskushallituksesta oli miltei olematonta, säilyi huomattavia paikallisia erikoisuuksia ja oli paikallisia tullirajoja. Jopa suurfeodaaleilla oli omat sotavoimatkin. Eräitä läänitysruhtinaitakin oli vielä olemassa. Pyrkieessään säilyttämään etuoikeutensa ruhtinas- ja bojaariylimystö kävi taistelua keskitettyä valtiovaltaa vastaan. 16. vuosisadan puolivälissä bojaarien onnistui saada valtiovalta käsiinsä maassa joksikin ajaksi käyttäen hyväkseen suuriruhtinaan Iivana IV Vasiljevitsin alaikäisyyttä

Guljai gorod (liikkuva linnoitus). Kaitverrus 17. vuosisadan lopulta N. Vitzenin kirjasta. V. 1692

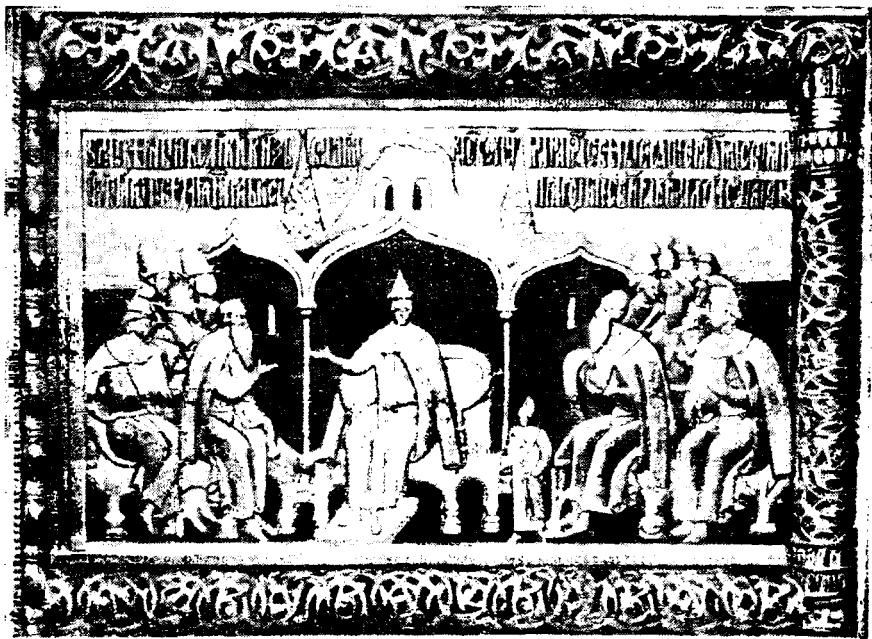
(niin sanotun bojaarihallituksen kausi kesti vuodesta 1538 vuoteen 1547). Bojaarihallitus vaikutti hyvin kielteisesti Venäjän valtion taloudelliseen ja poliittiseen tilanteeseen. Käskynhaltija-bojaarien mielivalta paikkakunnilla, usein toistuvat salaliitot ja bojaariryhmittymien taistelut keskenään muodostuivat rasakaaksi taakaksi kansanjoukkojen hartioille ja johtivat luokkataistelun kärjistymiseen. Vuoden 1547 kapina Moskovassa oli todisteena jyrkästä luokkaristiriitojen kärjistymisestä maassa. Sellaisen tilanteen vallitessa alkoi Iivana IV Julman hallituskausi.

Vuonna 1547 Iivana IV kruunattiin juhlallisoin menoin kirkon (mm. metropoliitta Makarin), aateliston ja kaupunkilaisten kannattamana hallitsijaksi, sillä näiden etujen mukaista oli voimakas keskitetty valtiovalta. Iivana IV otti itselleen tsaarin

arvonimen, minkä piti erikoisesti tähdentää yksinvallan voimaa ja riippumattomuutta. Ensimmäisinä hallitusvuosinaan Iivana IV oli tehtävä joitakin myönnytyksiä bojaariylimystölle saadakseen feodaaliluokan eri ryhmittymät yhdistetyksi luokkataistelun oloissa. Mutta Iivana IV sisä- ja ulkopolitiikka oli suunnattu etupäässä valtionpalveluksessa olevan ja sotilasaateliston aseman lujittamiseen ja sen luokkaetujen suojelemiseen. Iivana IV kaudella syntynyt epävirallinen hallitusneuvosto *Valittujen rada*, joka muodostui alemman aateliston ja papiston sekä eräistä suurbojaarien edustajista, pani toimeen joukon uudistuksia 50-luvulla. Aateliston maanomistusta laajennettiin, aatelistolle annettiin uusia maita. Vuonna 1556 julkaistussa *Asepalvelulaissa (Uloženije o službe)* säädettiin ankara järjestys aateliston nostoväen järjestämisestä, mistä muodostui Venäjän valtion aseellisten voimien perusta. Muodostettiin vakinainen jalkaväki, *streltsit*, ja kiinnitettiin suurta huomiota tykistön ja pioneeri-palveluksen kehittämiseen. Raha-asiain uudistus paransi veronkantoa, mutta lisäsi verotaakan painoa. Vuonna 1555 lakkautettiin lopullisesti maakuntien bojaarien elatusjärjestelmä (*kormlenije*) ja siirryttiin maakuntien valinnalliseen itsehallintoon. Samanaikaisesti suoritettiin oikeuslaitoksen piirikuntareformi. Murhia ja ryöstöjä koskevien asiain, joihin luettiin kuuluviksi myös esiintymiset feodaalista järjestelmää vastaan, tuomio-oikeus otettiin pois käskynhaltijoilta ja volostien hallitusmiehiltä ja annettiin aatelistosta valittujen ja Rikosasiain *prikaasin* (viraston) alaisten piirikuntien vanhinten hoitoon. Nämä uudistukset lujittivat hallinnon keskittymistä ja kohottivat aateliston poliittista merkitystä paikkakunnilla. Vuonna 1550 laadittiin uusi Lakikokoelma, jolla vahvistettiin edelleen valtion hallinnon keskittymistä ja lujitettiin feodaalien valtaa talonpoikiin nähden. Korkein valtion elin oli Bojaariduma, jota paitsi tsaarilla oli vielä epävirallinen lähimpien bojaarien neuvosto, johon kuuluvat bojaarit olivat tsaarin välittömiä neuvonantajia tärkeimmissä valtioasioissa. 16. vuosisadan puolivälissä muodostettiin *Zemski soborit*, säätyedustuslaitokset, joilla oli neuvottelu-oikeus ja jotka kutsuttiin koolle aika ajoittain. Ensimmäinen säätykokous kutsuttiin koolle vuonna 1549. *Prikaasi*järjestelmä kehittyi. Merkitykseltään ensi sijalla olivat sota-asioita hoitava

Razrjadnyi prikaasi ja *Posolski prikaz* (Lähetystöprikaasi), joka hoiti ulkopoliittisia asioita.

Keskitetyn valtion lujittaminen loi mahdollisuudet tärkeimpien ulkopoliittisten kysymysten ratkaisemiselle, jotka saneli aateliston pyrkimys hankkia uusia maita ja tarve taata turvallisuus tataarien hyökkäyksiltä. Kazanin kaanikunta kukistettiin vuonna 1552, Astrakanin kaanikunnasta tehtiin loppu vuonna 1556 ja Suuri Nogain orda tunnusti riippuvaisuutensa Moskovasta (1557). Baškiirit, jotka olivat olleet Kazanin ja Nogain feodaalien vallan alaisia, siirtyivät vapaaehtoisesti Venäjän alamaisiksi (1557). Volganvarren alueiden liittäminen Venäjään loi edellytykset sitä seuranneelle Siperian kolonisoimiselle ja liittämiselle Venäjään 16. vuosisadan lopulla ja 17. vuosisadan ensipuoliskolla. Tsaarivalta ja tilanherrat alistivat Volganvarren ja Etu-Uralin kansat siirtomaasorron alaisiksi. Tataarilaiset feodaalit, samoin kuin muihinkin kansallisuuksiin kuuluvat feodaalit liittyivät Venäjän vallassaolevaan luokkaan. Noiden

Bojaariduuman istunto. Moskovan Kremlin Uspenskin kirkossa sijaitsevan livana Julman „hallitsijan istuimen” detalji (kullattu puuleikkaus). 1551.

Lähettiläiden vastaanotto Aleksandrovskaja slobodassa Iivana IV kaudella.
Piirros Jakov Ulfeldin kirjasta.

kansojen liittämällä Venäjän valtioon oli objektiivisesti edistysellinen merkitys, sillä se edisti kehittyneempien talousmuotojen tunkeutumista noille alueille. Eräät vastaliittyneiden alueiden feodaalit yrittivät, vaikkakin menestyksettä, käyttää hyväkseen maaorjien sortoa vastaan tähdättyä Volganvarren kansanjoukkojen luokkataistelua oman täydellisen herruusasemansa palauttamiseksi ja Volganvarren maiden irrottamiseksi Venäjän valtakunnasta.

Kazanin ja Astrakanin kaanikuntien kukistamisen ohella ryhdyttiin turvallisuustoimenpiteisiin Krimin kaanikunnan ja Turkin sulttaanikunnan taholta uhkaavan vaaran torjumiseksi. Kauaksi etelään oli rakennettu aina Donin alajuoksulle saakka ulottuva linnoitettu puolustuslinja, joka edisti jo alulle pantua Oka-joen eteläpuolella olevien hedelmällisten maiden, ns. *Dikoje polen* (Villin aron), viljelemistä. Vuosina 1556—1559 tehtiin sotaretkiä Krimiä vastaan. Venäjän valtion sisäisen kehityksen

sanelema tärkein ulkopoliittinen tehtävä oli vallata pääsy Itämerelle. Tilanherra-aateliston jatkuva kasvu vaati uusia maaaloja. Kaupan kehittyminen vaati pääsyä maailman kauppateille. 16. vuosisata oli useissa Euroopan maissa pääoman alkuperäisen kasaantumisen aikaa. Euroopan maiden kehittyvä porvaristo valtasi käsiinsä maailman kauppateitä ja siirtomaita. Tilannetta mutkisti vielä se, että Puola, Liivinmaa ja Ruotsi harjoittivat Venäjän suhteen vihamielistä politiikkaa, koettivat kaikin tavoin vaikeuttaa Venäjän ja Länsi-Euroopan välisiä taloudellisia ja kulttuurisuhteita.

Iivana IV hallitus valmistautui taisteluun vallatakseen Itämeren rannikon ja aloitti tilanherra-aateliston ja kaupunkiväestön ylimpien kerrosten kannattamana Liivinmaan sodan (1558—1583). Venäläiset saivat sodan ensi vaiheessa huomattavia voittoja, mutta myöhemmin alkoi sotatoimien edelleen kehittymiseen vaikuttaa maan vaikea taloudellinen asema, joka oli pitkäaikaisen sodan seuraus, sekä taantumuksellisen bojaariston petturuus ja valtionvastainen toiminta. Kansainvälinen tilanne kävi vieläkin vaikeammaksi Puolan, Ruotsin ja muiden maiden puuttuttua sotaan. V. 1569 Lublinin unionin mukaan Liettua ja Puola yhdistyivät yhdeksi valtioksi — Rzecz-pospolita —, mikä vahvisti Venäjän vihollisten voimia Liivinmaan sodassa. Venäjän ei onnistunut vielä siinä vaiheessa lujittautua Itämeren rannikolle. Niin ikään kilpistyivät Pihkovan sankarilliseen puolustukseen vuosina 1581—1582 Puolan sotajoukkojen yritykset tunkeutua Venäjän valtion alueille. Paavin asiamiehet yrittivät käyttää hyväkseen Venäjän valtion vaikeaa asemaa, sanella Venäjälle epäedulliset rauhanehdot ja laajentaa katolisen kirkon vaikutusvaltaa maassa, mutta Venäjän diplomatia torjui taitavasti nuo yritykset.

16. vuosisadan puolivälissä toimeenpannut uudistukset edistivät Venäjän valtakunnan lujittumista ja maa-aateliston voimistumista. Ruhtinas- ja bojaariylimystön mahti ei vielä kuitenkaan ollut murrettu. Suurbojaaristo ei voinut sopeutua feodaalisen pirstoutuneisuuden aikaisten poliittisten etuoikeuksiensa menettämiseen. Iivana IV hallitus suoritti suurbojaariston poliittisen mahdin taloudellisen perustan murtamiseksi vv. 1565—1584

joukon erikoistoimenpiteitä, jotka saivat nimekseen *opritšnina*¹. *Opritsnina* oli isku bojaarien suurmaanomistusta vastaan. Maa-alueiden erottamista erikoiseksi „hallitsijan läänitykseksi”, *opritšnina*ksi, ja erikoisten etuoikeutettujen *opritšnikka*-sotajoukkojen muodostamista seurasi joukkoterrori, joka ei kohdistunut yksinomaan bojaareihin, vaan myös laajoihin joukkoihin kaupungeissa ja maaseudulla (muistettakoon esimerkiksi Iivana Julman ns. Novgorodin retki v. 1570). Myös talonpoikaisto joutui kärsimään kovasti *opritšnina*sta. Liivinmaan sota yhdessä *opritšninan* kanssa köyhdytti suuren osan valtakuntaa. Samalla *opritšnina* oli uusi askel, joka lujitti tilanherrojen maanomistusta ja voimisti talonpoikien riippuvaisuutta, so. maaorjuutta.

Venäjän valtion kulttuuri 16. vuosisadalla

Venäjän keskitetyn valtion lujittaminen edisti kulttuurin uutta kehitystä. Merkittäviä Venäjän yhteiskunnallisen ajattelun teoksia olivat aatelisen kirjailijan Ivan Peresvetovin sekä Iivana IV tuotteet, joissa kehitettiin itsevaltaisen monarkian teoriaa, ja bojaariston etuja puolustavan Andrei Kurbskin kirjoitukset ym. F. Kosoi ja muut ns. „kerettiläiset” ilmaisivat talonpoikien ja kartanoväen protestin feodalismia vastaan. Rakennustaiteessa päästiin huomattaviin saavutuksiin. Silloisen Venäjän rakennustaiteen huomattavimpia muistomerkkejä ovat Kolomenskin kylän kirkko, Pyhän Basiliuksen tuomiokirkko Moskovassa ym. Mitä suurin kulttuuri- ja poliittisen elämän tapaus oli kirjapainotaidon synty Venäjällä (n. v. 1553). V. 1564 ensimmäinen venäläinen kirjanpainaja Ivan Feodorov julkaisi ensimmäisen venäläisen kirjan *Apostol* (*Apostolien teot*). Aktiivinen kirjallinen toiminta kehittyi metropoliitta Makarin kirjallisessa kerhossa. Merkittäviä Venäjän historiallisen kirjallisuuden muistomerkkejä olivat aikakirjakokoelmat *Stepennaja kniga* (*Kirja arvoasteista*),

¹ *Opritsnina* nimitys johtui vanhasta venäläisestä sanasta oprits (paitsi). Ottaessaan *opritšninan* käytäntöön Iivana Julma jakoi koko Moskovan valtakunnan kahteen osaan: *zemššinaan*, johon tuli etupäässä valtakunnan reunamilla sijainneet maat, joilla bojaarit saivat hallinnoida, sekä *opritšninaan*, johon kuuluivat valtakunnan keskiosan maat. Niillä hän hallitsi itse rajattomasti *opritšnikka*-aatelistensa kanssa ollen näiden johtaja.

Opritsnina oli suunnattu bojaariruhtinaita ja feodaalista pirstoutuneisuutta vastaan keskitetyn valtion puolesta.

Litsevoi letopisnyi svod (Kuvitettu aikakirjakokoelma), Kazanski letopisets (Kazanin kronikoitsija) ym. Teknillisen ajattelun kehittämisessä oli suuri merkitys insinööri I. Vyrodkovin ja tykkimestari A. Tšohovin toiminnalla.

**Baltian maat, Ukraina ja Valko-Venäjä, Moldavia,
Taka-Kaukasia, Keski-Aasia ja Kazahstan
15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadalla**

Venäjän alkama taistelu Itämeren rannikon omistamisesta 15. vuosisadan lopulla ja Liivinmaan ritarikunnan tappio, mikä pakotti sen tekemään rauhan Venäjän valtion kanssa, edistivät Baltian maiden ja Venäjän välisten taloudellisten ja poliittisten yhteyksien lujittumista. Vuonna 1492 perustettiin venäläinen linnoitus Ivangorod (vastapäätä Narvaa). Riian, Tarton ja Tallinnan kaupunkien väestön keskuudessa syntyi ns. „venäläisiä puolueita”, jotka kannattivat lähentymistä Venäjään.

Baltian maissa jatkui 16. vuosisadalla talonpoikien riippuvaisuuden, maaorjuuden voimistuminen, jonka seurauksena taistelu Saksan maallisia ja hengellisiä feodaaleja vastaan kiihtyi. Liivinmaan hyökkäyshaluinen ritarikunta, joka oli sortanut Baltian maiden kansoja kolme vuosisataa, hajosi Liivinmaan sodan aikana (vuonna 1561). Baltian maat joutuivat kuitenkin jälleen ulkoisten feodaalien sarron alaiseksi, kun voittajamaat jakoivat Liivinmaan ritarikunnan entiset alueet keskenään. Eestinmaa joutui Ruotsille, Liivinmaa Puolalle, jonka vasallimaaksi myös vastamuodostunut Kuurinmaan herttuakunta joutui.

Ukrainassa ja Valko-Venäjällä 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadalla kehittyi tavara- ja rahatalous, kaupungit kasvoivat ja talonpoikien ja kaupunkiväestön varallisuudesta johtuva luokittuminen voimistui. Samaan aikaan maaorjuusjärjestelmä voimistui ja feodaalinen riisto, veropäivätyöt suurenivat. 16. vuosisadan toisella puoliskolla Dneprin koskien takana syntyi paenneista ukrainalaisista ja myöhemmin venäläisistä talonpojista kasakka-asutus, *Zaporogin Setš*, jolla sittemmin oli hyvin tärkeä merkitys Ukrainan kansan taistelussa Krimiä, Turkkia ja Puolan ylimyksiä vastaan riippumattomuutensa puolesta.

Zaporogin kasakat autoivat aktiivisesti myös talonpoikia taistelussa feodaaleja vastaan.

Maaorjuusjärjestelmä alkoi muotoutua Ukrainassa ja Valko-Venäjällä 16. vuosisadan toisella neljänneksellä. Liettuan kolmas lakikokoelma (v. 1588) laillisti maaorjuuden lopullisesti. Puolan magnaatit voimistivat ukrainalaisten maiden anastamista Lublinin unionin solmimisen (v. 1569) ja Puolalais-Liettualaisen valtion muodostamisen jälkeen. Maaorjuussorron voimistuminen aiheutti luokkataistelun kärjistymisen: talonpoikien ja kasakkain kapinat Kosinskin johdolla (1591—1593), Nalivaikon ja Lobodan johdolla (1594—1596) ym. Ukrainassa, Matjusin ja Goloin johtamat (1590) kapinat Valko-Venäjällä ym. Ukrainan ja Valko-Venäjän kansallisuuksien muotoutuminen päättyi 16. vuosisadalla. Kirkolliset veljeskunnat, jotka perustivat kouluja ja kirjapainoja, levittivät kirjallisuutta jne., näyttelivät suurta osaa Ukrainan ja Valko-Venäjän kulttuurin kehityksessä 16. vuosisadalla ja taistelussa väestön puolalaistamista ja katolilaistamista vastaan, joka voimistui Brestin unionin (vuonna 1596) jälkeen. 16. vuosisadalla kasvoi ukrainalaisen ja valkovenäläisen väestön pyrkimys lujittaa yhteyksiä Venäjän valtakuntaan. Ukrainalaiset ja valkovenäläiset autoivat Venäjän sotajoukkoja sodissa Liettuaa vastaan 16. vuosisadan alussa.

Moldaviaa uhkasi 15. vuosisadan lopulla vuonna 1474 alkanut Turkin tunkeutuminen sen alueelle. Moldavialaisten sotajoukot murskasivat turkkilaisten armeijan taistelussa Vasluen luona v. 1475, mutta myöhemmin Turkki teki useita hävittäviä sotaretkiä Moldavian maille. Moldavian vaikeaa asemaa hyväkseen käyttäen Puolan feodaalit hyökkäsivät sen kimppuun v. 1497. Iivana III puuttuminen asioihin esti Liettuan sotajoukkoja tulemasta Puolan avuksi. Puolan sotajoukot tuhottiin Kozminskin metsässä käydyssä taistelussa. Moldavian kansa kävi yhdessä Ukrainan kansan kanssa taistelua maaorjuussortoa vastaan. Vuosina 1490—1492 oli Muhan johtama talonpoikien kapina, joka käsitti Moldavian ja Galitšinan alueet.

Gruusiassa oli 16. vuosisadalla useita kuningas- ja ruhtinas-kuntia: Kahetia idässä, Imeretia lännessä, Kartalinia keskellä, Samtshe-Saatabago etelässä ym. Tuona aikana jatkui edelleen

feodaalisen maanomistuksen kasvu ja voimistui maaorjien riisto. Armenia ja Azerbaidžan liittyivät 15.—16. vuosisadan vaihteessa muodostuneeseen azerbaidžanilaiseen Sefevidien valtion. 16. vuosisadalla käytiin Taka-Kaukasian alueella tuhoisia Turkin ja Persian välisiä sotia, jotka aiheuttivat suunnatonta vahinkoa Taka-Kaukasian kansojen taloudelle ja kulttuurille. Erikoisen kovasti kärsi Armenia, jonka väestöstä suurin osa tuhottiin tai karkotettiin. Armenia ja Gruusia jaettiin Turkin ja Persian kesken näiden tekemän sopimuksen mukaan v. 1555. Vierasmaalaista hyökkäystä vastaan taistellessa kehkeytyivät Taka-Kaukasian ja Venäjän valtion väliset siteet. Jo 15. vuosisadan lopulla Gruusia lähetti lähettiläänsä Moskovaan. 16. vuosisadan puolivälissä Iivana IV Julma toimitti Kahetian hallitsijalle Levanille kasakkajoukon ja v. 1587 Kahetian kuningas Aleksanteri II ilmoitti tunnustavansa itsensä Venäjän valtakunnan vasalliksi. Armeniasta tulleet pakolaiset asettuivat asumaan Venäjän valtion alueelle ja armenialaiset ja azerbaidžanilaiset kauppiat kävivät kauppaa Venäjän kaupungeissa, mm. Moskovassakin.

16. vuosisadan toisella puoliskolla kehittyivät ja lujittuivat Venäjän valtakunnan taloudelliset ja poliittiset yhteydet Pohjois-Kaukasian kansojen (tšerkesien ym.) kanssa, jotka hakivat Venäjän suojaa turkkilaisten ja persialaisten hyökkäyksiltä. Vuonna 1557 Kabarda siirtyi Venäjän suojeluksen alaiseksi.

Uzbekit alkoivat siirtyä vakinaisille asuinsijoille ja maanviljelykseen 15. ja 16. vuosisadalla. Tuona kautena tapahtui uzbekien kansallinen muodostuminen. Buhara ja Samarkand olivat suuria Keski-Aasian käsiteollisuuden ja kaupan keskuksia. Buharalainen kaani Abdulla II yhdisti valloitusten tuloksena 16. vuosisadan lopulla suuria alueita Keski-Aasiasta Uzbekian kaanikunnan vallan alle. Siihen liitettiin myös turkmenit ja tadžikit. Kas-telulaitteiden parantaminen sekä käsiteollisuuden ja karavaanikaupan kehitys kohottivat Uzbekian kaanikunnan taloutta. Kun Seibanidien hallitsijasuku sammui Abdulla II kuoltua (v. 1598), Uzbekian kaanikunta hajosi. Syntyi Buharan ja Hivan kaanikunnat. Feodaalinen suurmaanomistus kasvoi. Verorasitus suuren. Kazanin ja Astrakanin Venäjään liittämisen jälkeen Venäjän ja Keski-Aasian väliset kauppasuhteet alkoivat kehittyä ja

muodostuivat välittömät yhteydet Uzbekian kaanikuntien ja Venäjän hallituksen välille. Kazahstanin alueella oli 15. ja 16. vuosisadalla useita kaanikuntia. Kazahien kansallisuus muodostui 16. vuosisadalla.

Talonpoikaissota ja taistelu Puolan ja Ruotsin interventiota vastaan 17. vuosisadan alussa

Yhteiskunnallisten ja taloudellisten suhteiden kehitys Venäjän valtiossa 16. vuosisadalla johti feodaalisen sarron voimistumiseen. Talouden laskukautena (70—80-luvulla) feodaalit yrittivät parantaa talouksiensa asemaa suurentamalla verotyöpäivien lukua. Riiston voimistumiseen talonpojat vastasivat karkaamalla joukoittain tilanherroilta reunamaille (Donille, Dneprin alajuoksulle ja Kubanille), missä alkoi muodostua erikoinen yhteiskunnallinen ryhmä, kasakat. Alistaakseen talonpojat lujemmin tilanherrojen vallan alle Iivana IV Julman hallitus otti 16. vuosisadan 80-luvulla käytäntöön ns. kieltovuodet (*zapovednyje leta*), jolloin talonpojilta väliaikaisesti kiellettiin oikeus muuttaa Jyrinpäivänä omistajalta toiselle. Raha-asiain järjestämiseksi pidettiin erikoisia kirjoja, joihin merkittiin maat ja niillä asuvat talonpojat. Vuonna 1597 julkaistulla asetuksella säädettiin viisivuotinen määräaika, jonka kuluessa voitiin karanneet talonpojat etsiä ja palauttaa tilanherroille (ns. määrävuo-det). Luettelointikirjat muodostuivat maaorjuuden lujittamisen asiakirjoiksi. Samana vuonna voimistettiin velkaorjuuteen joutuneen kartanoväen feodaalista riippuvaisuutta, sen oli jäätävä riippuvaisuussuhteisiin aina herransa kuolemaan asti. 16. vuosisadan lopulla suoritettut hallituksen toimenpiteet olivat tärkeä vaihe maaorjuusjärjestelmän laillistamisessa Venäjällä. 17. vuosisadan alussa kansanjoukkojen asema yhä huononi nälkävuosien 1601—1603 seurauksena.

Kaikki se kärjisti entisestään luokkataistelua Venäjällä. Jo 16. vuosisadan lopulla oli useita vaistonvaraisia talonpoikien ja kaupunkilaisten liikehtimisiä voimistuvaa sortoa vastaan (kapina Uglitšissa v. 1591, talonpoikien levottomuuksia Josefin luostarissa Volokolamskissa vuonna 1594). 17. vuosisadan alussa oli levottomuuksia niin sanotun Severskaja Ukrainan mailla, ja v. 1603 puhkesi talonpoikien ja kartanoväen joukkoliike Hlopkan

johdolla. Liike valtasi maan keskialueet. Tsaarin sotajoukot saivat töin tuskin tukahdutetuksi kappinan.

Rinnan luokkavastakohien kärjistymisen kanssa kehittyivät myös ristiriidat herruusasemassa olevan feodaalien luokan sisällä. Sairaalloisen ja heikkojärkisen Feodor Ivanovitšin nousua valtaistuimelle (hallitsi vuosina 1584—1598) Iivana IV kuoltua (1584) valta siirtyi tosiasiassa hallitsijan langolle Boris Godunoville. Lapsetoman Feodorin kuoltua

Aprakkaveron ottaminen talonpojilta luostarissa. Pienoiskuva. 16. vuosisadan loppu.

Godunov valittiin *Zemski soborissa* v. 1598 tsaariksi (hallitsi 1598—1605). Godunov noudatti hallituksessaan Iivana Julman hallituksen politiikkaa, joka oli suunnattu aateliston aseman lujittamiseen. Kirkon voimistamiseksi, joka oli julistanut Moskovan tsaarien vallan pyhäksi, perustettiin v. 1589 Venäjälle patriarkkakunta. Bojaariylimystön edustajat yrittivät palauttaa entisen etuoikeutetun taloudellisen ja poliittisen asemansa, jonka he olivat menettäneet *opritšninan* seurauksena. Bojaarien taistelu esiintyi juonitteluna ja salaliittoiluna hovissa ja sen tarkoituksena oli ennen kaikkea Godunovin syrjäyttäminen vallasta. Iivana IV alaikäisen pojan, keisarillisen prinssin Dimitrin äkillisen kuoleman yhteydessä (kuoli Uglitšissa v. 1591) alettiin levittää huhuja, joissa Godunovia syytettiin keisarillisen perintöruhtinaan murhan järjestämisestä.

16. vuosisadan lopulla kansainvälinen tilanne tuli sängen kireäksi. Puolan ja Lietuan feodaalien hyökkäyshaluiset piirit aktivoivat toimintaansa Ukrainan ja Valko-Venäjän mailla Lublinin unionin jälkeen v. 1569. Liivinmaan sodan lopputulokseen tyytymättöminä he pyrkivät anastamaan Länsi-Venäjän maat, mm. Smolenskin, ja alistamaan sitten vähitellen valtansa

alle koko Venäjän valtakunnan. Puolan ylimystön aktiivisena auttajana oli katolinen kirkko, joka valmisti suunnitelmia Ukrainan, Valko-Venäjän ja koko Venäjän alistamiseksi. Samalla Puolan hallitus koetti saada Venäjän sotaan Ruotsia ja Turkkia vastaan.

Godunovin hallitus seurasi tarkasti kansainvälisen tilanteen kehitystä ja suoritti toimenpiteitä, joilla vahvistettiin Venäjän valtakunnan asemaa. Feodor Ivanovitšin vielä eläessä käytiin Ruotsia vastaan menestyksellistä sotaa (1590—1593), joka päättyi Täyssinän rauhaan (1595). Siinä Venäjälle palautettiin pieni osa venäläisiä alueita Itämeren rannikolla. Maan länsiosan tärkein taloudellinen ja strateginen keskus Smolensk linnoitettiin. Moskovan arkkitehti F. Kon rakensi siihen aikaan verrattuna ensiluokkaisen Smolenskin linnoituksen. Vuonna 1600 Moskovan hallitus teki välirauhan Puolan kanssa. Kumpikin osapuoli sitoutui olemaan määrätyn ajan ryhtymättä sotatoimiin toista osapuolta vastaan. Puolan pientatelisto, *szlachta*, valmisti kuitenkin edelleenkin Venäjän maiden anastamista.

Talonpoikia. Piirros A. Olearian kirjasta. 17. vuosisata.

Luokkavastakohtien ja kansainvälisten ristiriitojen samoin kuin hallitsevan luokan sisäisten vastakohtien kärjistymisen kehittyi 17. vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä kireäksi poliittiseksi kriisiksi [jota aateliston ja porvariston historiankirjoitus nimittää sekasorron ajaksi (*smutnoje vremja*)]. Ulkoiset hyökkäyshaluiset voimat käyttivät tilannetta hyväkseen. Puolalais-Liettualaisen valtion (Rzeczpospolita) sisäinen tila ja Venäjän kanssa tehty välirauha vaikeuttivat avoimen sotilaallisen esiintymisen mahdollisuutta, ja siksi Puolan ylimykset ja katolinen kirkko järjestivät verhotun intervention Venäjän valtakuntaa vastaan käskyläisensä, seikkailija Vale-Dimitri I avulla. Vuoden 1604 syksyllä Vale-Dimitri I tunkeutui puolalaisine sotajoukkoineen Venäjän valtakunnan alueelle ja alkoi edetä kansanliikkeiden vallassa olevien alueiden, ns. Severskaja Ukrainan kautta kohti Moskovaa. Feodaalista sortoa vastaan ja „hyvän tsaarin” puolesta taistelevien kansanjoukkojen kannatus turvasi vallantavoittajalle ensi alussa menestyksen. Godunovin aatelispolitiikkaan tyytymättömät bojaarit, jotka olivat hallituksen sotavoimien johdossa, siirtyivät vallantavoittajan puolelle. Vuonna 1605 Godunov kuoli äkillisesti. Kesäkuussa 1605 Vale-Dimitri I tuli Moskovaan ja kukistettuaan Godunovin 16-vuotiaan pojan Feodor Borisovitšin vallasta nousi Venäjän valtaistuimelle. Vallantavoittajan julistauduttua tsaariksi puolalaisten maahanhyökkääjien sotajoukot marssivat Moskovaan. Anastajat käyttäytyivät kuin alistamassaan maassa: he loukkasivat mitä julkeimmin venäläisten kansallisia tunteita ja harjoittivat ryöstöjä. Vale-Dimitri I yritykset saada itselleen yhteiskunnallista tukea maan sisällä eräiden toimenpiteiden avulla, jotka oli suunnattu etelän (Ukrainan) aateliston voimistamiseen, synnyttivät tyytymättömyyttä bojaariylimystössä. Vale-Dimitri I asema kävi yhä epävarmemmaksi, kun kansan suuttumus maahanhyökkääjiä ja heidän käskyläisiään kohtaan kärjistyi. Vale-Dimitri I murhattiin 17 toukokuuta 1606 Moskovassa kansankapinassa. Bojaaristo käytti hyväkseen kansanjoukkojen voiton tulokset ja asetti valtaistuimelle oman miehensä Vasili Šuiskin (hallitsi 1606—1610). Etuoikeuksiensa varjelemisen varalta bojaarit rajoittivat vastanimetyn tsaarin oikeuksia ja toimivaltaa erikoisella sitoumuskirjalla, niin sanotulla „ristinsuutelemisvalalla vahvistetulla sopimuksella”, jossa Šuiski sitoutui

olemaan ilman bojaarien kanssa käytyä neuvottelua tekemättä mitään ratkaisuja tärkeissä valtiollisissa asioissa. Bojaarien mielivalta voimistui kovasti Šuiskin hallituskaudella. Luokkavastakohtien kärjistyminen jatkui maassa. Ne puhkesivat pian Ivan Bolotnikovin johtamaksi Venäjän historian ensimmäiseksi talonpoikaissodaksi (1606—1607).

Kansan laajamittainen liike alkoi maan eteläosissa Severskaja Ukrainan seuduilla ja käsitti suuren alueen. Talonpoikaissodan tärkeimpänä liikkeellepanevana voimana oli talonpoikaisto. Kapinaan osallistui aktiivisesti myös kartanoväkeä, kasakoita ja kaupunkien köyhimpiä väestökerroksia. Samanaikaisesti Venäjän talonpoikaiston joukkoliikkeen kanssa oli kapinoita feodaalista sortoa vastaan Ukrainassa ja liikehtimisiä Volganvarren kansojen keskuudessa ja sittemmin myös Länsi-Siperiassa. Eräät virka-aateliston ryhmät yrittivät käyttää talonpoikaissiikettä omien ahtaiden säätyetujensa hyväksi ja liittyivät siinä tarkoituksessa Bolotnikovin kapinaan Šuiskin hallituksen kukistamiseksi. Aatelistomiesten Paškovin ja Ljapunovin sotilasosastot, jotka osallistuivat Bolotnikovin sotavoimiin, olivat kuitenkin vain väliaikaisia mukanaolijoita. Luokkataistelun äärimmäisen kärjistymisen hetkellä, kun talonpoikaissodan feodaalivastainen luonne tuli selvästi esille, aateliset pitivät parempana sovintoa bojaarihallituksen kanssa. Bolotnikovin ei onnistunut vallata Moskovaa, ja joulukuussa 1606 hänen oli peräännyttävä ensin Kalugaan ja sitten Tulaan. Vuoden 1606—1607 talvella Bolotnikoviin liittyi vielä eräs suuri kapinallisten joukko, Donin kasakat, talonpoikia ja kaupunkien käsityöläisiä, joiden johtajana oli „tsaarinhoika Pietari” (Ileika Muromets). Šuiskin hallituksen onnistui vain suurin ponnistuksin tukahduttaa talonpoikaissota, mutta sen asema ei siitä kuitenkaan lujittunut. Suurimmassa osassa maata jatkuivat edelleenkin kansanjoukkojen liikehtimiset feodaaleja vastaan. Hallituksella ei ollut myöskään vallassaolevan luokan keskuudessa lujaa tukea. Virka-aatelisto suhtautui vihamielisesti Šuiskiin. Kansainvälinen tilanne oli sangen jännittynyt. Venäjän rajojen ulkopuolella ilmaantui uusi vallantavoittaja Vale-Dimitri II, joka puolalaisten sotajoukkojen kera tunkeutui Venäjän alueelle kesällä 1607 muka „ihmeellisesti pelastuneena” Vale-Dimitri I. Kesäkuussa 1608 Vale-Dimitri II tuli Moskovon edustalle ja

tehtyään epäonnistuneen yrityksen pääkaupungin valtaamiseksi, leiriytyi Moskovan lähelle Tušinoon ja sai sattuvan lisänimen „Tušinon rosvo”. Monia Šuiskin hallitukseen tyytymättömiä virka-aateliston edustajia siirtyi Tušinon leiriin, samoin osa kaksakoita. Myös eräät kaupungit vanhoivat uskollisuuttaan Vale-Dimitri II, mikä oli ilmaus laajojen väestöjoukkojen vastalauseesta Šuiskin hallituksen politiikkaa kohtaan. Mutta tällä toisella vallantavoittajalla ei ollut mitään vakavia menestyksen takeita.

Tušinon leirin puolalaiset pionaateliston sotilasosastot suhtautuivat julmasti ja väkivaltaisesti väestöön, mikä aiheutti uuden kansanvapausliikkeen vyöryn. Pohjoinen Volganvarren alue (Jaroslavl ja Kostroman seutu) muodostui jo vuonna 1608 laajan sissiliikkeen kehdoksi maahanhyökkääjiä ja tušinolaisia vastaan. Syntyi kaupunkilaisten nostoväkijoukkoja anastajia vastaan. Šuiskin hallitus ei kuitenkaan rojhennut tukeutua laajaan kansanliikkeeseen taistelussa maahanhyökkääjiä vastaan, vaan piti parempana pyytää apua Ruotsin kuninkaalta. Ruotsalaisten sotilasosastojen osallistumisesta taisteluun Vale-Dimitri II vastaan Šuiski antoi Ruotsille venäläisen Korelan kaupungin ja lupasi suuret summat rahaa. Kaupunkien nostoväen ja Ruotsin sotilasosastojen avulla Vasili Šuiskin sisarenpoika ruhtinas Skopin-Šuiski aloitti keväällä 1609 aktiiviset sotatoimet tušinolaisia vastaan ja aiheutti heille useita tappioita. Ruotsalaiset feodaalit käyttivät ruotsalaisten joukkojen oleskelua Venäjällä hyväkseen toteuttaakseen jo kauan sitten hautomansa suunnitelman Novgorodin ja Pihkovan maiden valtaamiseksi. Tämä synnytti Novgorodin ja Pihkovan taholta ankaraa vastarintaa. Ruotsalaisten sotajoukkojen ilmaantuminen Venäjän valtakunnan alueelle antoi tilanherrojen Puolalle aiheen aloittaa avoimet sotatoimet Venäjän valtakuntaa vastaan, koska Puola oli sotatilassa Ruotsia vastaan.

Tultuaan vakuuttuneiksi Venäjän valtaamisyrityksiensä epäonnistumisesta vallantavoittajain avulla Puolan magnaatit ja pionaatelisto siirtyivät avoimeen hyökkäykseen. Syyskuussa 1609 Puolan armeija kuningas Sigismund III johdolla hyökkäsi Venäjälle ja aloitti Smolenskin piirityksen. Smolenskin väestö torjui sankarillisin ponnistuksin Puolan armeijan yritykset vallata kaupunki ja kesti kaksikymmentä kuukautta piiritystä

Dimitri Požarskin lippu. Valtion Historiallinen museo.

sitoen siten pitkäksi ajaksi Puolan armeijan voimat ja estäen sen etenemisen Moskovaa kohti. Vasta kesäkuussa 1611 puolalaisten onnistui vallata Smolensk. Tuloksettomaksi osoittautui valloittajille ja tušinolaisille Moskovan pohjoispuolella sijainneen strategisesti tärkeän paikan Troitse-Sergijevin luostarin piiritys. Luostaria puolustettiin ympäristön asukkaiden voimin. Avoimen intervention alettua kuningas Sigismund III kehotti puolalaisia jättämään vallantavoittajan ja siirtymään kuninkaan leiriin. Vale-Dimitri II pakeni Skopin-Šuiskin sotilasosastojen ahdistamana Tušinosta joulukuussa 1609. Tušinon leiri hajosi.

Bojaariylimystö teki laajan vapausliikkeen nousun aikana petollisen sopimuksen maahanhyökkääjien kanssa. Jo helmikuussa 1610 venäläiset petturi-bojaarit ollessaan vielä vallantavoittajan leirissä Tušinossa tekivät sopimuksen Puolan kanssa Puolan perintöprinssin Vladislavin kutsumisesta Venäjän valtaistuimelle. Kesällä 1610 ryhmä aatelisia Moskovan kaupunkiväestön kannattamana suisti Šuiskin hallituksen vallasta, ja ryhmä bojaareita anasti vallan bojaari Mstislavskin johdolla. Elokuussa 1610 tämä ryhmä teki uuden sopimuksen Puolan kanssa tunnustaen Venäjän tsaariksi puolalaisen perintöprins-

sin Vladislavin, joka lupasi säilyttää bojaariylimystön poliittiset etuoikeudet. Syyskuussa 1610 petturi-bojaarit päästivät puolalaiset sotajoukot Moskovaan.

Maassa alkoi laaja kansanliike maahanhyökkääjiä vastaan. Venäjän valtion keskuksesta Moskovasta lähetettiin eri suunnille patriarkka Germogenin kehotuskirjelmiä, joissa kehoitettiin järjestämään taistelua maahanhyökkääjiä vastaan. Vuoden 1611 alussa muodostettiin ensimmäinen nostoväki Ljapunovin, ruhtinas Trubetskoin ja kasakka-atamaani Zarutskin johdolla. Eräät tämän nostoväen joukko-osastot saapuivat maaliskuun puolivälissä 1611 Moskovan edustalle ja valtasivat osan kaupunkia. Moskovassakin alkoi samanaikaisesti kansankapina, mutta puolalaiset tukahduttivat sen. Ensimmäinen nostoväki hajosi kesällä 1611 talonpoikien, kasakoiden ja aatelisten välisten voimakkaiden sisäisten ristiriitojen seurauksena. Mutta taistelu vapautumisen puolesta ei lakannut. Nizni Novgorodissa muodostettiin syksyllä 1611 toinen kansan nostoväki, jonka johdossa olivat Kuzma Minin ja Dimitri Požarski. Yhdistäen riveihinsä laajoja kaupunkiväestön kerroksia ja talonpoikia sekä pien- ja keskiaatelistoa ja kieltäytyttyään kerta kaikkiaan käyttämästä ulkolaista apua puolalaisten interventtien karkottamiseksi maasta toinen kansan nostoväki vapautti lopullisesti Venäjän pääkaupungin Moskovan lokakuussa 1612. Kansanjoukot esiintyivät ratkaisevana voimana taistelussa maan vapauttamiseksi anastajista nostaen keskuudestaan esiin monia sankareita, sellaisia kuin kostromalainen talonpoika Ivan Susanin¹ ym. Venäläisten rinnalla taisteli maan vapauttamiseksi ulkolaisten maahanhyökkääjien vallasta myös ei-venäläisiä kansoja (tšuvasit, marit ym.). Kansanjoukkojen taistelu feodalismia vastaan kehittyi luonnollisesti yleiskansalliseksi isänmaalliseksi innostukseksi. Taistellessaan ulkomaalaisia valloittajia vastaan kansa taisteli myös omia sortajiaan vastaan, jotka ankaran ulkoisen vaaran hetkellä pettivät synnyinmaansa. Feodalismien vastainen laaja liike, joka jatkui vielä Bolotnikovin kapinan kukistamisen

¹ Maaliskuussa 1613 puolalaisten *szlachta*-aatelisten joukko-osasto otti Ivan Susaninin oppaakseen aikoen surmata vasta valtaistuimelle valitun Venäjän tsaarin Mihail Feodorovitšin. Susanin johdatti tahallisesti puolalaiset kaus tiheään korpeen, minkä vuoksi puolalaiset murhasivat hänet.

Tämä urotyö on ilmaistu taiteellisesti ja värikkäästi M. Glinkan oopperassa *Ivan Susanin*.

jälkeenkin ja johon maahanhyökkääjät olivat perustaneet toiveensa, kääntyikin loppukädessä heitä itseään vastaan.

Moskovan vapauttaminen teki mahdolliseksi valtiovallan entistämisen. Tammi- ja helmikuussa 1613 koolla ollut *Zemski sobor* valitsi uudeksi tsaariksi Mihail Feodorovitš Romanovin (hallitsi 1613—1645), jota kannattivat aateliset, kaupunkiväestö ja osa kasakkakuntaa. Bojaariylimystön edustajain yritykset nostaa valtaistuimelle Puolan tai Ruotsin perintöprinssi hylättiin *Zemski soborin* istunnossa kerta kaikkiaan.

Taistelu maahanhyökkääjiä vastaan kesti vielä useita vuosia, aina Ruotsin kanssa solmittuun Stolbovan rauhaan (1617) ja Puolan kanssa tehtyyn välirauhaan Deulinossa vuonna 1618. Smolensk ja eräitä muita Venäjän maita jäi Puolan valtaan. Koko Itämeren rannikko jäi Ruotsille. Venäjä menetti intervention seurauksena väliaikaisesti alueet, jotka se oli omistanut ikimuistoisista ajoista ja maan talous kärsi vakavia vaurioita.

Kärkevät poliittiset ristiriidat 17. vuosisadan alussa ja taistelu Venäjän valtakunnan riippumattomuuden puolesta ilmenivät myös yhteiskunnallisen ajattelun ja julkisen sanan kehityksessä. Tuntemattoman tekijän *Uusi kertomus maineikkaasta Venäjän valtakunnasta ja suuresta Moskovan valtiosta*, jota levitettiin Moskovassa vuosina 1610—1611, oli venäläisen yhteiskunnan isänmaallista mielialaa kirkkaasti heijastava teos. Myöhemmin syntyi suuri määrä (Avraam Palitsynin, I. Timofejevin, I. M. Katyrjov-Rostovskin ym.) kertomuksia ja tarinoita, jotka kertoivat aikansa tapauksista ja hallitsevan luokan eri ryhmitymien asennoitumisista.

**VENÄJÄ MAAORJUUSJÄRJESTELMÄN EDELLEEN VOIMISTUMISEN
SEKÄ KAPITALISTISTEN SUHTEIDEN SYNTYMISEN
JA KEHITTÄMISEN KAUELLA (17. VUOSISATA — 19. VUOSISADAN
ALKUPUOLISKO)**

**Venäjä yhteiskunnallinen, taloudellinen ja valtiollinen kehitys
17. vuosisadalla**

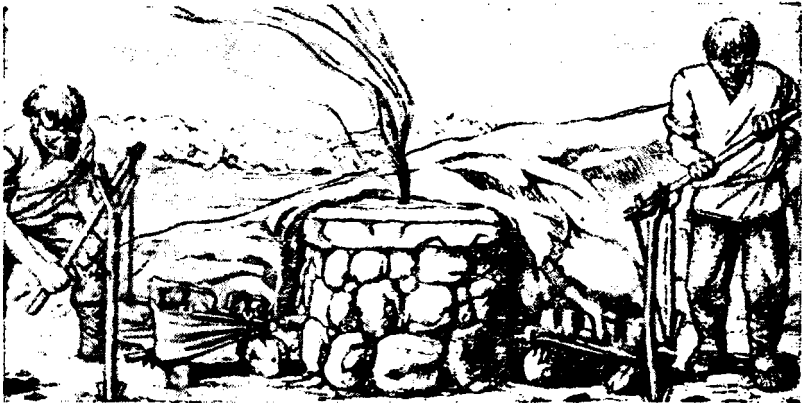
Rappiolle joutuneen maan taloutta kunnostettiin voimistamalla maaorjien riistoa. Maanviljelys levisi 17. vuosisadalla uusille alueille Etelässä, Volganvarrella ja Siperiassa. Maanviljelyskulttuuriin perehtyivät myös ei-venäläiset kansallisuudet.

Tsaarin hallitus jakeli runsaskätisesti aatelistolle hovin maita sekä ns. mustia (valtion) maita. Vuoteen 1678 mennessä noin yhdeksän kymmenesosaa talonpoikaisväestöstä kuului aatelisille, kirkolle ja tsaarin hoville. Feodaalisessa maanomistusjärjestelmässä tapahtui suuria muutoksia, vuosisadan lopulla aateliston ja bojaariston maanomistusmuotojen yhteensulautuminen tapahtui entistä nopeammin. Feodaalisen maanomistuksen kasvua seurasi maaorjien riiston voimistuminen ja feodaalien ja talonpoikien välisen taistelun kärjistyminen. Feodaalit alkoivat 17. vuosisadan 30-luvulla vaatia hallitusta poistamaan kaikki ns. määrävuodet ja antamaan oikeuden palauttaa karanneet maaorjatalonpojat tilanherroille minkäänlaisista määrärajoista riippumatta. Useilla asetuksillaan hallitus pidensi karanneiden talonpoikien etsimisaikaa 15 vuodeksi. Veropäivätöiden ja luontoisveron ohella suureni 17. vuosisadalla myös rahavero.

Samalla yhteiskunnallinen työnjako laajeni Venäjällä 17. vuosisadalla ja tavaratuotanto kasvoi. Tämä prosessi ilmeni maan eri seutujen taloudellisena erikoistumisena (raudanjalostus Tulan—Serpuhovin seuduilla, Ustjužna Zelezopolskajassa ja Äänisen takana, suolankeitto pohjoisessa ja Kamanvarrella, pellavanviljely Pihkovan ja Smolenskin ujesteissa jne.), rahan kiertokulun ja merkityksen lisääntymisenä taloudessa ja kauppa- ja koronkiskuripääoman kasvuna. 17. vuosisadalla muodostui

Nižegorodilaisen metropoliitan Trefilin hopeinen kullattu kuppi (kotikäyttöä varten). 1699. Valtion Historiallinen museo.

Paljeuuni raudan sulatusta varten. A. V. Artsihovskin ja N. A. Janyzinin entistämä.

alueellisia viljamarkkinoita (Vjatkan maalla, Veliki Ustjugissa ym.). Käsityöläisten muuttuminen pieniksi tavarantuottajiksi yhä voimaperäistyi kaupungeissa. 17. vuosisadalla tapahtui myös pientuotannon suurenemista, mikä merkitsi palkkatyön käytäntöönottoa. Tärkeä ilmiö Venäjän talouden kehityksessä 17. vuosisadalla oli manufaktuuri tuotannon synty (rautamalmin muokkaus Tulan ja Kaširin seuduilla, vähän myöhemmin Aunuksen rautaruukit, lasimanufaktuurit Moskovan lähistössä ym. sekä Tykkipaja, joka oli perustettu jo 15. vuosisadan lopulla, Rahapaja ja Kutomo), joissa käytettiin sekä vapaata työvoimaa että maaorjatalonpoikia. Palkkatyövoimaa käytettiin myös suolankeittämöissä ja jokiliikenteessä. Kauppa Idän ja Lännen maiden kanssa kehittyi huomattavasti (vietiin raaka-aineita sekä käsiteollisuustuotteita ja tuotiin manufaktuuri tavaroita ja metalleja). Myös kotimainen kauppa laajeni. Moskova muodostui koko Venäjän kaupan keskuksiksi. Tavara- ja rahatalouden kasvu 17. vuosisadalla ilmeni myös maatalouden kehityksessä. Talonpoikaistalouksien yhteys markkinoihin lisääntyi, mikä edisti talonpoikaiston kerrostumista. Eräät feodaaliset suurta loudet (esimerkiksi bojaari B. I. Morozovin ym.) kehittivät myös teollisia aloja (potaskan, viinien ym. tuotantoa).

17. vuosisadalla syntyi kapitalististen suhteiden alkeita tuotannossa. Lenin piti 17. vuosisataa uuden ajanjakson alkuna Venäjän historiassa ja luonnehti tämän ajan kaudeksi, jolloin

tapahtui alueiden, maakuntien ja ruhtinaskuntien faktillinen sulautuminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Lenin selitti tämän johtuneen tavarankierron voimistumisesta eri alueiden välillä, pienten paikallisten markkinain asteittaisesta keskittymisestä koko maata käsittäviksi yleisvenäläisiksi markkinoiksi, ja luonnehti sen porvarillisten kansallisten yhteyksien muodostumisen kaudeksi (ks. V. I. Lenin, Teokset, 1. osa, s. 140). Feodaalisen maanomistuksen vallitessa ja voimakkaan maaorjavaltion oloissa tämä kausi käsitti kokonaisen historiallisen ajanjakson. Kapitalistiset suhteet muodostuivat perin hitaasti ja vasta 19. vuosisadalla kehittyivät siihen mittaansa, että johtivat maaorjuuden luhistumiseen. Feodaalinen Venäjä oli Lännän edistyneimpiin maihin verrattuna takapajuinen maa. Yhteiskunnallistaloudellisen kehityksen monimutkaisuus johti luokkataistelun kärjistymiseen. Talonpoikien joukkoluontoiset pakenemiset tilanherroilta maan eteläosiin, kasakkaväen nopea kasvu ja syvälliset yhteiskunnalliset ristiriidat kaupungeissa aiheuttivat lukuisia liikehtimisiä feodaaleja vastaan.

Yksityinen feodaalinen maanomistus kaupungissa (*valkeat slobodat*) jarrutti *posadan*¹ kehitystä, sillä nämä feodaalien omistamat käsityöläiset olivat vaarallisia kilpailijoita *posadien* „mustille” asukkaille, joita painoi raskaana taakkana hallitsijan säätämät rasisukset ja monenlaiset verot. *Posadien* yhteisön sisällä tapahtui omistuksellinen ja yhteiskunnallinen kerrostuminen. Erottautui ryhmä ns. „isompia” eli „parempia” ihmisiä, joiden käsiin oli keskittynyt suuria aineellisia varoja. Sitä paitsi *posada* kokonaisuudessaan taisteli *valkeita slobodeja*², raskasta feodaalista sortoa vastaan. Kaupunkien taloudellisen kehityksen edut vaativat *posadien* väen käsiteollisuuden ja kaupallisen toiminnan esteiden ja rajoitusten poistamista. Hallitus veti kauppiasyliymystä puolelleen perustamalla rikkaiden kauppiaiden (*gost*) etuoikeutettuja feodaalisia yhdistyksiä (*gostinaja* ja

¹ *Posad* oli Venäjän feodaalisten kaupunkien käsityöläisten ja kauppiaiden kaupunginosa 10.—18. vuosisadoilla. *Posadoissa* asui käsityöläisiä. Ne olivat tavallisesti joko ruhtinaiden linnojen tai luostarien suojelun alaisia.

² *Valkeat slobodat* olivat kauppaloita tai kaupunginosia, jotka sijaitsivat kirkkojen, luostarien tai aatelisten maalla. Ne eivät maksaneet veroa harjoittamastaan kaupankäynnistä ja käsityöstä. Siksi ne kykenivät kilpailemaan *posadojen* käsityöläisten ja kauppiaiden kanssa. Nimi „*sloboda*” (eli „*svo-boda*”) merkitsi „vapaa”, se on, vapaa niistä veroista, mitä *posadat* maksoivat.—*Suom.*

sukonnaja sotnja) ja edisti siten kauppiasylimystön ja feodaalisen aristokratian lähentymistä. Ottamalla kauppiaita ja kaupunkiväestön ylimpiä kerroksia valtion virkoihin hallitus vieroitti heitä täten kaupan ja käsityön harjoittamisesta, mikä taas jarrutti jo alkanutta ns. alkuperäistä kasaantumista.

17. vuosisadalla voimistuivat finanssirasitukset suoranaisten ja välillisten verojen suurenemisen seurauksena. Otettiin käytäntöön uusia veroja: „suuri kyytivero”, „streletsivero” ym. Väestöltä kannettavat välittömät verot suurenivat 17. vuosisadan puolivälissä 16. vuosisadan jälkipuoliskoon verrattuna kaksinkertaisesti. Vv. 1679—1681 otettiin auraveron (*posošnoje obloženije*) asemesta käyttöön talovero (*podvornoje obloženije*), mikä suurensi välittömien verojen taakkaa.

Kapinat kaupungeissa 17. vuosisadan puolivälissä. Stepan Razinin johtama talonpoikaissota

Feodaalisen riiston voimistuminen ja verotaakan kasvu edistivät luokkataistelun kärjistymistä 17. vuosisadalla. Venäjän valtakunnan kaupungeissa oli 17. vuosisadan puolivälissä kapinoita: Moskovan kapinat vuosina 1648 ja 1662, Novgorodin kapina 1650, Pihkovan 1650 sekä useita kapinoita Keski- ja Etelä-Venäjän ja Siperian kaupungeissa. Kansan kapinat kaupungeissa ilmensivät selvät luokkavoimien rajat, kaupunkiväestön ylimmät kerrokset ja kauppiaat olivat feodaalisen valtion kannattajia ja kaupunkien kansanjoukkojen feodaalivastaisten pyrkimysten vastustajia. Kaupunkien kapinoita käytti hyväkseen myös aatelisto, joka pyrki tasoittamaan oikeutensa bojaariylimystön oikeuksien kanssa, lujittamaan maanomistustaan ja varmistamaan valtaansa talonpoikien suhteen.

Suurin luokkataistelun ilmaus Venäjällä 17. vuosisadalla oli Stepan Razinin johtama talonpoikaissota vuosina 1667—1671. Se alkoi Donilla, jossa oli suuri määrä maan keskiseuduilta tilanherrojen sortoa paenneita talonpoikia. Yhteiskunnallinen erilaistuminen Donin kasakkaväen keskuudessa joudutti luokkavastakohtien kärjistymistä Donilla ja kansan joukkoliikkeen alkamista. Talonpoikaissota sai valtavan laajat mittasuhteet. Se valtasi suuren alan Venäjän valtakuntaa. Kapinalliset taistelivat bojaareita ja koko aatelistoa vastaan. Venäläinen talon-

poikaisto oli kapinan johtavana voimana. Myös Volganvarren kansat osallistuivat aktiivisesti taisteluun feodaaleja vastaan. Samoin Slobodskaja Ukrainassa oli kuohuntaa, minkä kaikki levisi aina maan keskiosiin saakka. Kansanjoukkojen keskuudesta nousi monia uhrautuvia taistelijoita kansan vapauden puolesta. Korkeimmassa kohokohdassaan vuosina 1670—1671 kansankapina valtasi koko alisen ja keskisen Volganvarren ja maan eteläosan. Vasta keväällä 1671 hallituksen onnistui nujertaa tärkeimmät kapinaseudut. Talonpoikaissota päättyi tappioon, kuten kaikki talonpoikaissodat feodalisminkin kaudella, kapinallisten heikon järjestyneisyyden ja tsaarikantaisen ideologiansa vuoksi. Ankarista kostotoimenpiteistä huolimatta feodalisminvastaiset liikehtimiset eivät päättäneet senkään jälkeen, kun tsaarin sotajoukot murskasivat kapinan pääpesäkkeet ja teloittivat Razinin. Suurimpia näistä liikehtimisistä oli Solovetskin kapina vuosina 1668—1676, jolloin sen osanottajat kestivät useita vuosia hallituksen sotajoukkojen piiritystä. Kansanjoukkojen luokkavastarinta kätkeytyi „vanhan uskon” puolesta käytävän taistelun uskonnolliseen verhoon. Tämä taistelu syntyi 17. vuosisadan puolivälissä ensin kirkollisten keskuudessa. Patriarkka Nikon puoluelaisineen ryhtyi tekemään korjauksia kirkkokäsikirjoihin ja kirkonmenoihin Kreikan ortodoksisen kirkon perinteiden mukaisesti. Esipapit Avvakum ja Neronov, bojaarit Miloslavski, Hovanski ja Morozova esiintyivät hyvin räikeästi Nikonin vastaan. Tämä uskonnollinen yhteiskunnallinen liike Venäjällä sai nimen *raskol* (lahkolaisuus). Kansan sorrettujen kerrosten tajunnassa „vanha usko”, johon kuulumisesta vainottiin, tuli kasvavaa sortoa vastaan käytävän taistelun symboliksi. Mutta samalla taantumuksellisten ryhmien edustajat käyttivät *raskolnikien* (lahkoalaisten) ideologiaa laajasti hyväkseen poliittisessa taistelussa.

Aleksei Mihailovitsin (hallitsi 1645—1676) hallitus ryhtyi kireäksi käyneessä tilanteessa feodaalisen maaorjuusjärjestelmän lujittamiseen suunnattuihin toimenpiteisiin. *Zemski sobor* hyväksyi vuonna 1649 Lakikokoelman, joka oli juridisesti ja poliittisesti tärkeä hallituksen asiakirja. Hallitus pyrki ankarien pakkotoimenpiteiden järjestelmällä ehkäisemään kansan uudet esiintymiset itsevaltiutta, tilanherrojen omaisuutta ja valtaa vastaan. Vahvistaen itsevaltiuden yhteiskunnallisen tuen,

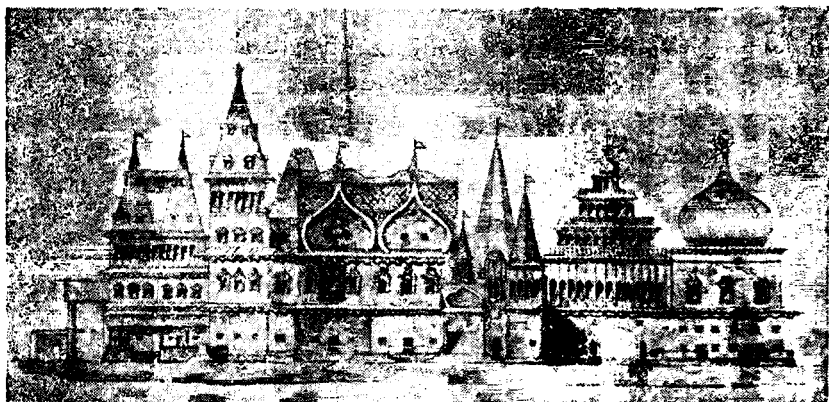
tilanherra-aateliston, asemaa Lakikokoelma heijasti perintötilojen ja läänitystilojen välisen eron häviämisen säätämällä aatelistilojen perintöjärjestyksen. Samalla maaorjuusjärjestelmä laillistettiin Venäjällä. Talonpoikien maaorjuustila julistettiin elinkautiseksi ja perinnölliseksi, tilanherroille annettiin omistusoikeus talonpojan omaisuuteen, määrävuoDET poistettiin ja feodaaleille annettiin rajoittamattomaksi ajaksi oikeus etsiä ja palauttaa karanneet talonpojat. 50—60-luvulla aatelisto sai vielä aikaan sen, että hallitus järjesti karanneiden talonpoikien etsinnän. Lakikokoelma tyydytti eräitä kaupunkiväestön vaatimuksia. Yksityisomistukselliset *valkeat slobodat* lakkautettiin ja ne julistettiin takavarikoiduiksi „hallitsijan nimessä”. Yksinvaltainen valtio käytti *posadien* väestön taistelua *valkeita slobodeja* vastaan hyväkseen nujertaessaan feodaalisen pirstoutuneisuuden jäänteet kaupungeissa, horjuttaessaan suurfeodaalien mahtia,

Virastossa (prikaasissa). Yksityiskohta ikonista. 17. vuosisata.

joilla siihen asti oli ollut hallinnassaan omia kaupunkialueita, ja lujitti samalla veronkannon perustaa valtion tarpeisiin. Kaupankäynti kaupungeissa tuli kaupunkiväen yksinoikeudeksi, talonpojilta kiellettiin oikeus harjoittaa kauppaa kaupungeissa.

Kaupungeissa suoritettu reformi ei parantanut kaupunkien kansanjoukkojen elämää, kaupunkiväestö joutui yhä enemmän feodaalisen valtion riiston piiriin, siihen kohdistui loputon määrä veronmaksu- ja muita velvoituksia, jotka jarruttivat Venäjän kaupunkien kehitystä. Kaupankäynnin kehittymisestä kiinnostuneen itsevaltiuden oli samalla suoritet-

Tsaari Aleksei Mihailovitšin palatsi Kolonnassa. 18. vuosisadan piirroksen mukaan.

tettava joukko toimenpiteitä kauppiaskunnan aseman lujittamiseksi. Vuonna 1653 tuli voimaan Tullisääntö, jolla poistettiin paikalliset tullirajat ja samanlaistettiin tullimaksut. Uusi kauppasääntö v. 1667, jonka oli laatinut huomattava valtiomies A. L. Ordyn-Naštokin, rajoitti ulkolaisten kauppiaiden kaupankäyntiä Venäjällä. Venäjän hallituksen talouspolitiikkaa 17. vuosisadalla luonnehti merkantilismin aineiden lisääntyminen.

Feodaalisen maaorjuusjärjestelmän lujittumista seurasi välittömästi feodaalisen valtion voimistuminen. V. I. Lenin luonnehti Venäjän 17. vuosisadan valtiojärjestelmää itsevaltiudeksi „bojaariduumineen ja bojaariylimystöineen” (Teokset, 15. osa, s. 331). *Vojevoda*-hallinto tuli 17. vuosisadalla kautta maan paikalliseksi hallintomuodoksi. Väestöön kohdistunut julma mielivalta niin hallinnollisen vallan kuin oikeuden käytönkin alalla raskautti feodaalisen sarron taakkaa entistä enemmän.

17. vuosisadan toisella puoliskolla alkoi siirtyminen absoluuttiseen monarkiaan. Absolutismin pystyttämistä seurasi tärkeimpien keskiaikaisten laitosten — *Zemski soborin* ja Bojaariduman — kuoleutuminen ja kirkon merkityksen väheneminen valtion hallinnassa. Itsevaltiuden voimistuessa *zemski soborit* alkoivat vastaavasti yhä harvemmin kokoontua ja 17. vuosisadan 80-luvulla ne lakkasivat tykkänään kokoontumasta. Bojaariduman merkitys vähitellen pieneri, sillä byrokraattiset ainekset tunkivat syrjään ylimyssuvut. Ensimmäinen Venäjän tsaari, jota

alettiin virallisesti nimittää itsevaltiaaksi, oli Mihail Romanov. 17. vuosisadalla voimistui hallinnollinen keskittyminen.

Tehtiin yrityksiä laajaksi kasvaneen ja yhä sekavammaksi käyneen *prikaasihallintojärjestelmän* uudistamiseksi. Syntyi säännöllisen armeijan alkeita. 17. vuosisadan puolivälissä suoritettiin kirkkoreformi, jota seurasi kirkonmenojen yhtenäistäminen. Tämä lujitti valtiojohdon keskittymistä.

Ulkopolitiikan alalla oli 17. vuosisadan ensi puoliskolla keskeisimpänä tehtävänä 17. vuosisadan alussa Puolan ja Ruotsin interventtion aikana rikkoutuneen Venäjän maiden valtiollisen yhtenäisyyden palauttaminen. Mutta maan raskas taloudellinen tilanne vaikeutti tämän tehtävän nopeaa ratkaisua. Puolan kanssa käyty sota vuosina 1632—1634 päättyi Venäjän osalta epäonnistuneesti. Vasta 17. vuosisadan puolivälissä, jolloin kaksi veljeskansaa, venäläiset ja ukrainalaiset, liittivät voimansa yhteen taistellakseen Puolan *szlachta*-aatelistoa vastaan, voitiin ratkaista eräitä tärkeimpiä ulkopoliittisia tehtäviä.

Tärkeä sija Venäjän ulkopoliitikassa 17. vuosisadalla oli maan etelärajojen turvaaminen turkkilaisten ja tataarien hyökkäyksiltä. 17. vuosisadan 30—70-luvuilla rakennettiin useita puolustuslinjoja. Donin ja Ukrainan kasakat näyttelivät suurta osaa taistelussa Turkin sulttaanin ja Krimin kaanikunnan hyökkäyspolitiikkaa vastaan tekemällä rohkeita retkiä aina Stambuliin saakka (v. 1624). Donin kasakat valtasivat v. 1637 Azovin, mutta *Zemski soborin* päätöksellä v. 1642 se kuitenkin palautettiin Turkille, koska ei ollut kylliksi voimia puolustaa sitä. Vuonna 1676 Turkki aloitti sodan Venäjää vastaan yrittäen alistaa Ukrainan. Sodassa vv. 1676—1681 Venäjän sotajoukot, jotka taistelivat yhdessä ukrainalaisten kanssa, torjuivat turkkilaisten hyökkäyksen. Siinä kunnostautui erikoisesti Venäjän jalkaväki lyöden turkkilaisten valiojoukot.

Venäjän kulttuuri 17. vuosisadalla

Maassa vallinneet feodaaliset suhteet jarruttivat kulttuurin kehitystä 17. vuosisadalla. Kouluopetus oli heikosti kehittynyt. Siitä huolimatta Venäjän kulttuuri saavutti kuitenkin 17. vuosisadalla merkittävää edistystä. Julkaistiin Vasili Burtsevin painettu aapinen (1634) ja Meleti Smotritskin slaavilainen kieli-

oppi. Vuonna 1687 perustettiin Slaavilais-kreikkalais-latinalainen akatemia. 17. vuosisadalla venäläiset tekivät arvokkaita maantieteellisiä löytöjä Siperiassa, kirjoittivat useita kuvauksia itämaista (esimerkiksi Spafarin kertomus Kiinasta jne.) ja laativat useita Venäjän karttoja. Kirjallisuus kehittyi suuresti, etenkin arkielämää kuvaavat ja satiiriset kertomukset. Venäjän rakennustaide pääsi huomattaviin saavutuksiin (kirkko Uuden Jerusalemin luostarissa, ns. „naryskinilaisen tyylin” rakennukset ym.). Taidemaalauksessa oli merkittävää „elämän” (realismin) tendenssi, mikä tuli esille esimerkiksi 17. vuosisadalla eläneen etevän venäläisen taidemaalarin S. F. Usakovin luomistyössä, muotokuvamaalaus kehittyi. 17. vuosisataan liittyy myöskin ensimmäisen käsikirjoitetun sanomalehden *Kuranty (Kello)* julkaiseminen, samoin „komediatalon” (teatterin) synty Moskovan lähellä sijainneessa Preobraženskin kylässä (1672—1676). 17. vuosisadalla alkoi Venäjän kansakunnan muodostuminen.

Ukrainan ja Valko-Venäjän kansojen taistelu Puolan tilanherrojen harjoittamaa feodaalista ja kansallista sortoa vastaan. Ukrainan liittyminen jälleen Venäjään

Ukrainan kansa kävi pitkät ajat uhrautuvaa taistelua Puolan aateliston raskaan sorron hävittämiseksi. Omia henkilökohtaisia etupyyteitään ajaessaan Ukrainan magnaatit ja osa varakkaasta kasakkaylimystöstä pettivät usein kansan joukkoliikkeen. Vapausliike punoutui tiukasti feodalisminvastaiseen liikkeeseen. 17. vuosisadan ensi puoliskolla Ukrainassa oli suuria kasakkain ja talonpoikien kapinoita, joita johtivat Taras Feodorovitš, liikanimeltään Trjasilo (1630), Pavljuk (1637), J. Ostrjanin (1638) ym. Ukrainan kansanjoukkojen laajoissa kerroksissa lujittui yhä voimakkaammaksi pyrkimys liittyä jälleen Venäjän veljeskansaan. Sitä todistaa se, että kapinaan nousseet kääntyivät usein Venäjän hallituksen puoleen. Vuonna 1648 alkanutta Ukrainan kansan vapaussotaa johti etevä valtiomies ja sotapäällikkö Bogdan Hmelnitski. Kapina levisi myös Valko-Venäjälle. Kapinaan nousseet kasakat ja talonpojat aiheuttivat monia raskaita tappioita Puolan aateliston sotajoukoille.

Vapaus sodan kulussa ilmaantui monta kansan sankaria: M. Krivonos, I. Bogun, M. Nebaba ym. Valko-Venäjällä oli

kapinallisten johtajina Garkuša, Krivošapka, Nepalitš ym. Omin voimin ei Ukraina kuitenkaan kyennyt puolustamaan riippumattomuuttaan Puolaa vastaan. Bogdan Hmelnitski käsitti oikein, että historian kulku saneli Ukrainalle välttämättömyyden yhdistyä jälleen Venäjään, ja kääntyi yhdistymispyynnöllä Moskovan puoleen, missä *Zemski sobor* hyväksyi sen v. 1653. Historiallisessa Perejaslavin *radassa* tehtiin päätös Ukrainan jälleliittämisestä Venäjään vuonna 1654. Ukrainan kansa sai mahdollisuuden kehittää edelleen talouttaan ja kulttuuriaan. Kahden suuren kansan väliset veljessiteet voimistuivat ja lujittuivat yhteisessä taistelussa ulkoisia vihollisia ja sisäisiä sortajia vastaan. Näin löysivät ratkaisunsa myös Venäjän valtion edessä olleet tärkeimmät ulkopoliittiset tehtävät.

Vuonna 1654 alkoi Puolan sota, jonka tuloksena palautettiin Smolensk ja vapautettiin monia Ukrainan ja Valko-Venäjän maita. Ruotsin puuttuminen sotaan (1656—1658) vaikeutti kansainvälistä tilannetta.

Venäjän hallitus solmi menestyksettömän sodan jälkeen rauhan Ruotsin kanssa v. 1661 Kardisissa. Puolan kanssa solmittiin v. 1667 Andrusovon välirauha, joka sitten varmistettiin „Ikuisella rauhalla” v. 1686. Tämän rauhan mukaan tuli Venäjälle kuulumaan Dneprin idänpuoleinen Ukraina ja Kiev siihen liittyvine alueineen Dneprin lännenpuoleiselta rannalta, kun taas lännenpuoleinen ranta sellaisenaan jäi Puolan valtaan. Ukrainan huomattavan osan liityttyä jälleen Venäjään ja rauhanoimaisten suhteiden vakiinnuttua Puolan kanssa muodostui tilanne, jolloin Venäjä saattoi ryhtyä ratkaisemaan historian sanelemaa mitä tärkeintä ulkopoliittista tehtäväänsä — valtaamaan pääsyä merille.

Baltian maat 17. vuosisadalla

Ruotsin, Puolan ja Tanskan jakamissa Baltian maissa kehittivät 17. vuosisadalla edelleen maaorjuussuhteet ja muodostui maaorjuusjärjestelmä. Ruotsin ja Puolan välisen sodan sekä Kolmikymmenvuotisen sodan¹ 1618—1648 aikana Altmarkin

¹ Ensimmäinen yleiseurooppalainen sota, jossa miltei kaikki Euroopan valtiot jakaantuivat kahteen leiriin, Habsburgien liittoutuma (Espanjan ja Itävallan Habsburgit, Saksan katoliset ruhtinaat, joita kannatti paavi ja

välirauhan mukaan (1629) Eestinmaa, Liivinmaan koillisosa ja Riika joutuivat Ruotsille, Liivinmaan eteläosa Puolalle. Venäjän ja Puolan sodan (1654—1667) sekä Venäjän ja Ruotsin sodan (1656—1658) aikana Venäjän sotajoukot marssivat Liettuan, Eestin ja Latgalen alueille, mutta olivat sittemmin pakotettuja poistumaan sieltä. Osa Karjalaa oli 17. vuosisadalla Ruotsin hallussa. Liettua, joka kuului Puolan-Liettuan valtioon (Rzeczpospolitaan), eli syvää taloudellista ja poliittista laskukauttaan. Sisäiset ristiriidat feodaalien välillä ja Puolan tilanherrojen rosvomainen isännöiminen vaikuttivat hyvin kielteisesti Liettuan talouden tilaan.

Moldavia 17. vuosisadalla

16. vuosisadan alusta lähtien Moldavia (Moldova) oli ollut Turkin sulttaanikunnan vallanalaisuudessa, mutta nautti eräänlaista autonomiaa. Talonpoikien riisto voimistui 17. vuosisadalla. Hallitsija (*hospodar*) Vasile Lupul julkaisi v. 1646 Lakikokoelman feodaalien oikeuksista, jolla kiellettiin talonpoikien muuttaminen toiseen paikkaan ja maaorjuus Moldaviassa laillistettiin. 16. vuosisadan lopulla ja 17. vuosisadalla Moldaviassa syttyi joukkoluontoisia kapinoita paikallisia feodaaleja — bojaareita ja turkkilaisia anastajia vastaan. 17. vuosisadan puolivälissä Moldavian talonpojat auttoivat Ukrainan kansaa vapaustaistelussa Puolan tilanherroja vastaan. Ukrainan kasakat Timofei Hmelnitskin johdolla auttoivat vuorostaan Moldaviaa sen taistelussa Puolan, Unkarin ja Valakian feodaalien yhdistyneitä voimia vastaan. Vuonna 1656 Moldavian *hospodar* Georgi Stefan pyysi Venäjän hallitusta ottamaan Moldavian Venäjän valtakuntaan. Sulttaani kuitenkin syöksi Georgi Stefanin valasta. 17. vuosisadan lopulla Moldavian taloudelliset ja poliittiset yhteydet Venäjään lujittuivat jatkuvasti.

Puola) ja habsburgienvastainen liittoutuma (Saksan protestanttiset ruhtinaat, Tanska, Ruotsi ja Ranska, joita kannattivat Englanti, Hollanti ja Venäjä). Sotaa käytiin olosuhteissa, jolloin feodalismi oli jo rappeutumassa Euroopan useissa maissa, kapitalistinen talousmuoto syntyneessä, porvarilliset kansakunnat muotoutumassa, luokkataistelu kärjistynyttä ja porvarilliset vallankumoukset alkamassa.

Taka-Kaukasia 17. vuosisadalla

Herruusasema Sefi-hallitsijasuvun valtiossa siirtyi 17. vuosisadan alkuun mennessä Persian feodaaleille, jotka syrjäyttivät Azerbaidžanin ylimystön. Taka-Kaukasia oli Persian ja Turkin välisen taistelun areenana. Vuonna 1623 nousi suuri kapina Kartaliniassa Iranin sortoa vastaan. Kapinaa johti Georgi Saakadze. Kapinalliset saivat useita voittoja, mutta persialaiset löivät heidät Marabdin taistelussa v. 1624. 17. vuosisadan 20-luvulla oli feodalisminvastaisia kapinoita Azerbaidžanin ja Armenian vuoristoseuduilla. Turkin ja Persian välillä solmittiin v. 1639 rauha, jonka mukaan Taka-Kaukasian itäosa joutui Persian vallan alle ja länsiosa jäi Turkille. Gruusian talous oli lamassa. Turkki oli tosiasiasa eristänyt Taka-Kaukasian Mustan meren rannikosta. Sulthaani lietsoi sisäisiä eripuraisuuksia. Maaorjien riisto voimistui huomattavasti. Poliittiset yhteydet kehittyivät Gruusian valtioiden ja Venäjän valtion välillä 17. vuosisadalla. Vuonna 1639 Kahetian kuningas Teimuraz I ja v. 1651 Imeretian kuningas Aleksanteri vanhoivat uskollisuuden valan Venäjälle toivoen saavansa siltä turvaa ja suojelusta. Persian hyökkäykset hävittivät kovasti Azerbaidžanin taloutta. Kastelumaanviljelys joutui rappiolle. Armenia, jonka maalla myös Persian šaahin ja Turkin sulthaanin sotajoukot taistelivat, kärsi 16.—17. vuosisadoilla hyvin suuria menetyksiä. 17. vuosisadan alussa Armenia joutui Persian šaahin Abbasin sotajoukkojen hyökätessä täydellisen hävityksen alaiseksi. Riippumattomuustaistelun vaikeissa oloissa voimistui pyrkimys päästä Venäjän yhteyteen, kehkeytyivät taloudelliset ja poliittiset yhteydet. Armenialaiset kauppiat saivat vuonna 1667 yksinoikeuden silkkikauppaan Venäjällä. Epäedullinen kansainvälinen tilanne ei suonut Venäjän valtiolle mahdollisuutta puuttua aktiivisesti Taka-Kaukasian tapahtumiin.

Keski-Aasia ja Kazahstan 17. vuosisadalla

Keski-Aasiassa kehittyi 17. vuosisadalla maanviljelys ja karavaanikauppa sekä syntyi kaupunkeja. Venäjän kanssa oltiin kauppasuhteissa. Mutta Hivan ja Buharan kaanien sekä Kazahstanin sulthaanien keskinäiset sodat ja paimentolaisten hyök-

käilyt tuottivat suurta vauriota taloudelle. Keski-Aasian kaanikunnissa (Buharassa, Hivassa ja Kara-Kalpakiassa) laajeni maan yksityisomistus valtion maavarantojen supistumisen laskuun. Feodaalien kantamat verot talonpojilta veivät $\frac{2}{3}$ sadosta. Suurissa talouksissa käytettiin orjatyövoimaa. Tuhoisien keskinäisten solien ja karavaaniteiden muuttumisen seurauksena alkoi 17. vuosisadalla Keski-Aasian talous ja kulttuuri jatkuvasti rappeutua.

Kazahien pääelinkeinona oli silloin paimentolaiskarjanhoito. Myös kotikäsitöiden aloja kehitettiin. Metsästyksen näytelmä oli tärkeää osaa kazahien taloudessa. Vaihtokauppa kehittyi varsin hitaasti. 17. vuosisadalla Kazahstanissa vallitsivat patriarkaaliset feodaaliset suhteet. Väestö joutui useita kertoja dzungarien autioittavan hyökkäyksen alaiseksi. Länsi-Siperian liittäminen Venäjään edisti Venäjän kansan taloudellisten ja poliittisten yhteyksien laajenemista Kazahstanin ja Keski-Aasian kansoihin.

Siperia 17. vuosisadalla

Jo 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadan alusta lähtien Venäjä alkoi asuttaa Uralintakaisia seutuja ja Länsi-Siperiaa. Suuri merkitys tässä asuttamisessa oli talonpoikaissiirtolaisuuden ohella teollisuudenharjoittaja Stroganovilla. Jermakin¹ sotilasretkikunta (1581—1584) mursi Siperian kaanikunnan. Siperiaan perustettiin linnoitettuja kaupunkeja: Tjumen, Tobolsk, Mangazeja ym. Itä-Siperian alueet liitettiin 17. vuosisadalla Venäjään. Venäläiset retkeilijät S. I. Dežnjov, V. D. Pojarkov, J. P. Habarov ym. kulkivat halki Siperian ja pääsivät Tyynen meren rannoille tehden retkensä aikana monia arvokkaita maantieteellisiä löytöjä. Samaa aikaan järjestyi yhteys Kiinaan, johon lähetettiin useita lähetystöjä mm. N. Spafarin lähetystö (1675—1678). Vuonna 1689 solmittiin Venäjän ja Kiinan välinen Nertšinskin sopimus, jossa valtakunnan raja säädettiin kulkeväksi Arguni- ja Gorbitse-jokia myöten. Siperian liittämällä Venäjän valtakuntaan oli suuri historiallinen merkitys Siperian monilukuisille kansoille, jotka olivat vielä alkukantai-

¹ *Jermak Timofejevitš* (kuoli 1584) oli kasakka-atamaani, jolla toisten venäläisten ohella oli suuri osuus Siperian liittämisessä Venäjään.

sen yhteisjärjestelmän kehitysasteilla. Siperian tataareilla ja Altain paimentolaiskansoilla alkoivat muodostua patriarkaalis-feodaaliset suhteet. Siperian venäläinen asutus joudutti edistyneempien talousmenetelmien leviämistä etenkin maanviljelyksen alalla. Samalla venäläiset ottivat oppia monista Siperian kantasukkaiden työtavoista ja elinkeinoista (metsästys, kalastus jne.). Eräistä erikoisuuksistaan huolimatta Siperiassa 17. vuosisadalla kehittyivät feodaaliset yhteiskuntasuhteet.

Tsaarivalta säilytti koskemattomana Siperiassa ennen venäläisten sinne tuloa vallinneen *jasakin* kantojärjestelmän. *Jasak* oli luontoisvero, jota kannettiin ei-venäläisiltä kansoilta, ja oli eräs huomattavimpia valtion tulolähteitä. Siperian kansat nousivat 17. vuosisadalla useita kertoja kapinaan feodaalista sortoa ja tsaarin virkamiesten mielivaltaa vastaan. Suurimpia liikehtimisiä oli 17. vuosisadan 90-luvulla Itä-Siperiassa. Paitsi Siperian väestön käymää taistelua tsaarivallan harjoittamaa siirtomaapolitiikkaa vastaan ilmeni myös taantumuksellisia liikkeitä, joiden tavoitteena oli venäläisten karkottaminen, heidän asutustensa hävittäminen ja paikallisen ylimystön vallan palauttaminen (Kutsumin perillisten kapina 17. vuosisadan 60-luvulla ym.).

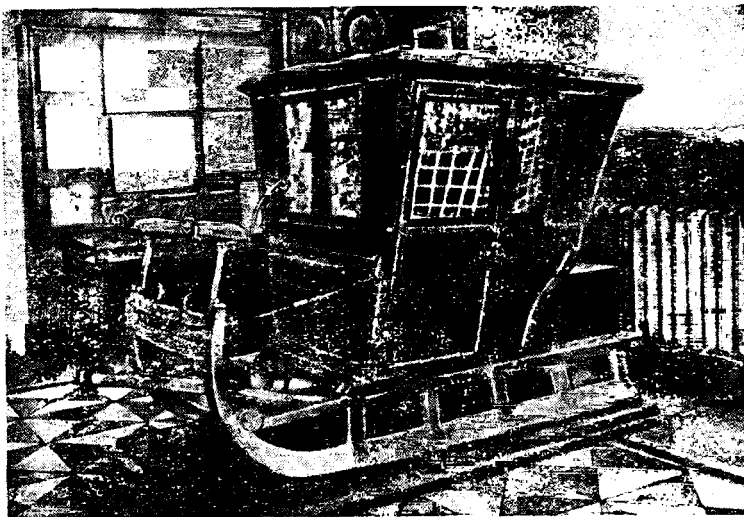
Venäjän taloudellinen ja valtiollinen kehitys 17. vuosisadan lopulla ja 18. vuosisadan alussa. Pietari I uudistukset

17. vuosisadalla tapahtuneesta kehityksestä huolimatta feodaalisen Venäjän taloudellinen takapajuisuus Länsi-Euroopan edistyneimpiin kapitalistisiin maihin verrattuna säilyi kuitenkin aina vuosisadan loppuun. Venäjän ulkopolitiikan keskeisimpänä tehtävänä oli pääsytien valtaaminen Itämerelle. Se oli välttämätöntä maan taloudellisen, valtiollisen ja kulttuurillisen kehityksen turvaamiseksi.

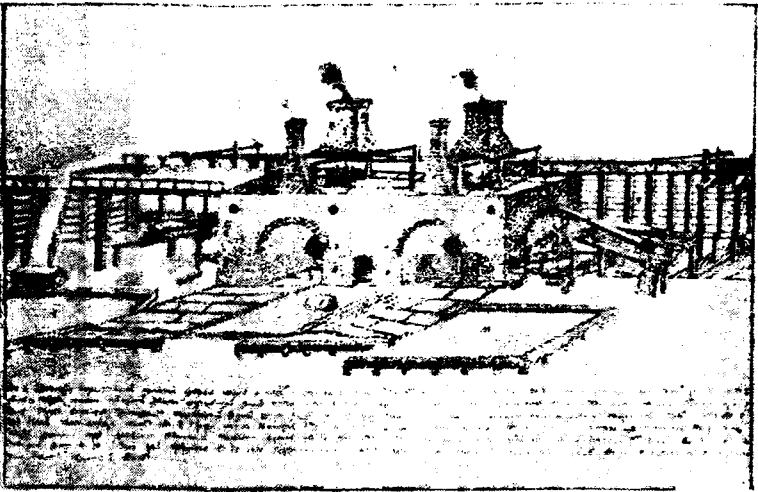
Venäjän valtakunnan poliittista tilannetta 17. vuosisadan viimeisellä neljänneksellä luonnehti ankara taistelu vallasta hallitsevan luokan eri ryhmien välillä. Miloslavskien puolue nousi vuoden 1682 *streltsien* kapinaa hyväkseen käyttäen valtaan ja asetti valtaistuimelle tsaarintyttären Sofian. Sofian hallitus piti ulkopolitiikkansa päätavoitteena taistelua Turkkia vas-

taan, liittyi yleiseurooppalaiseen turkkilaisvastaiseen liittoutumaan ja järjesti vv. 1687—1689 Krimin sotaretket, jotka eivät kuitenkaan tuottaneet sanottavaa tulosta, kun liittolaiset eivät tukeneet Venäjän yrityksiä.

Vuonna 1689 valta siirtyi Pietari I:lle (hallitsi 1682—1725). Pietari I pani toimeen suuria uudistuksia talouden ja kulttuurin alalla ja kamppaili sitkeästi pääsytiestä merelle. Vuosina 1695—1696 hän pani toimeen Azovin sotaretket, jotka päättyivät (1696) turkkilaisen Azovin linnoituksen valtaamiseen. Vuosina 1697—1698 järjestettiin ulkomaille Suuri lähetystö, johon Pietari I osallistui. Matkan tarkoituksena oli Turkin-vastaisen liittoutuman lujittaminen ja kansainvälisen tilanteen tutkiminen. Saatuaan selville, ettei aktiiviselle taistelutoiminnalle Turkkia vastaan ollut vastaavia ehtoja ja että kansainvälinen tilanne oli suotuisa Venäjälle taistelun alkamiseksi Baltian maista, Pietari I hallitus ryhtyi viivyttlemättä valmistautumaan sotaan Ruotsia vastaan. Pohjan sodan aikana (1700—1721) Pietari I hallitus suoritti tarmokkaita toimenpiteitä kansantalouden ja kulttuurin kohottamiseksi sekä valtion ja sen asevoimien lujittamiseksi.

Pietari I kuomureki. Valtion Historiallinen museo.

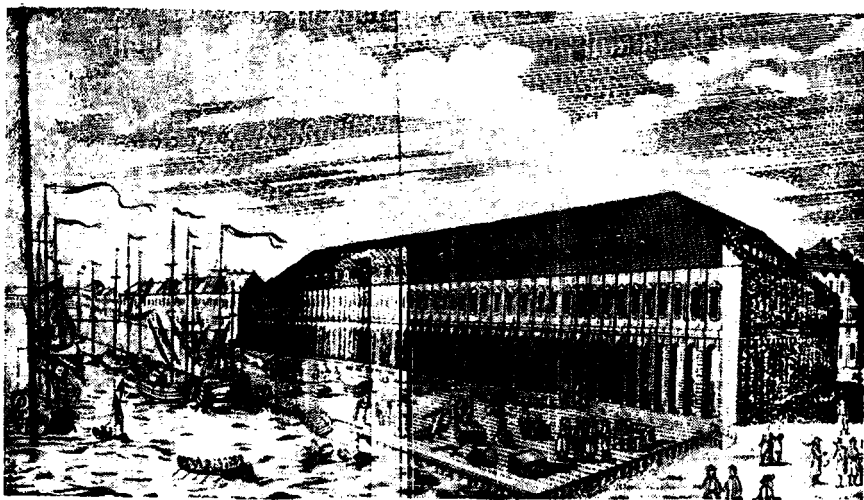

Rautasulatto. Akvarelli. V. de Genninin kirjoittamista Uralin ja Siperian tehtaiden kuvauksista v. 1735.

Tuotantovoimat maataloudessa ja etenkin teollisuudessa kehittyivät huomattavasti 18. vuosisadan ensimmäisellä neljänneksellä Venäjällä. Valtiovallan aktiivinen toiminta teollisuuden järjestämisen alalla joudutti uudistusten toteuttamista, jotka koko edeltänyt kehitys oli valmistanut. Uralilla luotiin laaja rautateollisuus. Raudan tuotanto lisääntyi. Vuonna 1725 Uralin rautateollisuus antoi noin $\frac{3}{4}$ koko takkiraudan määrästä Venäjällä ja takkiraudan tuotanto kasvoi 18. vuosisadan ensi neljänneksellä yli 5-kertaisesti (noin 800 tuhatta puutaa¹). Laivarakennus, tekstiili- ja värimetalliteollisuus sekä monet muut kansantalouden alat kehittyivät. Vuonna 1703 perustettu Pietarin kaupunki, josta sittemmin tuli Venäjän pääkaupunki, muuttui suureksi teollisuuskeskukseksi. 18. vuosisadan ensi neljänneksen loppuun mennessä oli syntynyt noin 180 manufaktuuria. Niitä ei ollut ainoastaan keskuksessa, vaan myös Uralilla, Karjalassa, Ukrainassa, Tatariassa ja Siperiassa. Hallitus koetti saada laajasti kauppiaiden pääomia teollisuustuotannon piiriin. Yksityistä yritteliäisyyttä kannustettiin myöntämällä manufaktuurinharjoittajille valtion ruukkeja edullisilla ehdoilla. Venäjän

¹ Puuta oli vanha venäläinen painomitta, 16,39 kg.

teollisen kehityksen omalaatuksena piirteenä tuolla kaudella oli laaja maaorjatyövoiman käyttö teollisuudessa. Feodaalisen maaorjuusjärjestelmän vallitessa Venäjällä ei vapaan palkkatyövoiman luominen tarvittavassa määrässä ollut mahdollista. Pietari I hallitus salli tammikuun 18 p:nä 1721 antamallaan erikoisasetuksella kauppiaihin kuuluneiden manufaktuurien omistajien ostaa talonpoikia. 18. vuosisadalla sai laajan käytännön kruununtalonpoikien kiinnittäminen ruukkeihin. Ruukkienomistajat saivat samat oikeudet kuin tilanherratkin riistämäänsä työvoimaan nähden (feodaalinen tuomio-oikeus jne.). Jopa vapaat palkkatyöläisetkin tulivat useinkin tuotantolaitoksiin jouduttuaan itseasiassa niihin kiinnitetyiksi ja myöhemmin, vuonna 1736, muuttuivat maaorjatyöläisiksi, ns. „ainiaaksi annetuiksi”. Teollisuuden kehityksen määrättyssä vaiheessa laajamittainen pakkotyön käyttäminen edisti teollisuuden kehitystä, mutta sitten se muuttui eittämättömästi kapitalismin kehityksen vakavaksi jarruksi. Manufaktuurit nauttivat itsevaltaisen valtion kannatusta ja valmistivat suuren osan tuotteistaan valtion varastoon, vaikka monet niistä olivat yhteydessä markkinoihin. Suurmanufaktuurien omistajien etujen mukaisesti hallitus kielsi talonpojilta ja käsityöläisiltä eräiden valmistelijien

Pörssi ja Kauppahalli Vasiliostrovissa. I. Jeljakovin kaiverrus v. 1753
M. Mahajevin piirroksesta.

tuotannon, mikä jarrutti talonpoikien pienteollisuuden kehittymistä.

Teollisuuden kehittämisen ohella ryhdyttiin toimenpiteisiin myös liikenneyhteyksien parantamiseksi (kanavien ja teiden rakentaminen) sekä edistyksellisempien maanviljelysmenetelmien ja uusien maatalous- ja raaka-ainekasvien viljelyn juurruttamiseksi jne.

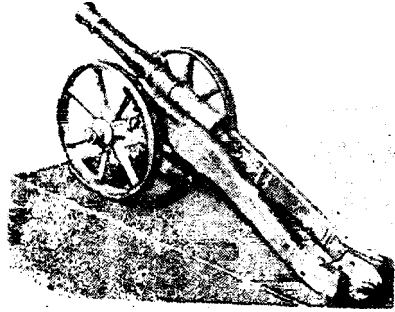
Kaikki maan talouden kohottamisesta aiheutuneet rasitukset joutuivat kansanjoukkojen kannettaviksi. Pakkotyön laajamittainen käyttö rakennustöissä ja teollisuudessa, rekrytoinnit, verotaakan jyrkkä suureneminen (vuonna 1724 säädettiin henkilövero, mikä suurensi melkoisesti välittömien verojen määrää) huononsivat kovasti kaupungin ja maaseudun työtätekevien asemaa.

Pietari I yksinvaltainen politiikka oli suunnattu ensi sijassa tilanherrojen aseman lujittamiseen. Aateliston maanomistus laajeni suuresti. Vuoden 1714 majoraattilaki, jonka tarkoituksena oli estää tilanherrojen tilojen pirstoutuminen, antoi tilanherroille oikeuden perinnölliseen maanomistukseen. Kauppiaskunnalle myönnettiin erilaisia huojennuksia ja etuoikeuksia sikäli kuin ne eivät joutuneet ristiriitaan itsevaltiuden tärkeimmän yhteiskunnallisen tuen — aateliston etujen kanssa. Herruusasemassa oleva aatelisto alkoi entistä enemmän osallistua valtion hallintoon.

Maaorjien sorron voimistuminen johti kiertämättömästi luokkataistelun kärjistymiseen. Astrakanin kapina vv. 1705—1706, K. Bulavinin johtama kapina Donilla vv. 1707—1708 ja monet muut liikehkimiset, jotka käsittivät myös ei-venäläisiä kansoja, ilmensivät laajojen kansanjoukkojen feodalisminvastaista luokkataistelua.

Hallitsevan luokan vallan lujittamiseksi, maan talouden ja kulttuurin kehittämiseksi, samoin kuin ulkopoliitikankin suurten tehtävien ratkaisemiseksi Pietari I pani toimeen huomattavia uudistuksia valtion hallinnossa. Nämä uudistukset olivat tärkeä vaihe itsevaltiuden muotoutumisessa Venäjällä. Vanha *prikaasi*-hallintojärjestelmä, joka oli kovin hajanaisesti ja sekavasti järjestetty, ei vastannut uusia feodaalivaltion ratkaistavaksi nouseita tehtäviä. Vanha Bojaariduumma osoittautui tyyten soveltumattomaksi johtamaan sisä- ja ulkopoliitikan tehtäviä. Vuonna

1711 Pietari I perusti duuman tilalle Hallitsevan senaatin, jonka jäsenet tsaari nimitti. Senaatille annettiin laajat valtuudet. Vanhentuneiden *prikaasien* tilalle muodostettiin v. 1718 ensin 9 (myöhemmin 12) kollegiota, joille keskittyi täydellisesti valtionhallinto eri teollisuusalojen, raha-asiaiden, ulkopolitiikan jne. aloilla. Ratkaiseva merkitys valtion hallinnossa tuli senaatin ja kollegioiden perustamisen jälkeen virka-aatelisille, joka suoritti palvelusta Pietari I v. 1722 säätämän *Arvoluettelon* mukaisesti. Valtion toimihenkilöiden tehtävään asettamisen ensiarvoiseksi ehdoksi tulivat henkilön omakohtaiset ansiot valtion palveluksessa eikä ylhäinen syntyperä. Bojaariylimystö joutui lopullisesti taka-alalle. Kirkko pantiin kokonaan palvelemaan feodaalista valtiota. Pietari I lakkautti patriarkan arvon ja perusti kirkon hallintoa varten Pyhän synodin (v. 1721), joka toimi siviiliviranomaisen, Synodin yliprokuraattorin valvonnan alaisena. Itsevaltaisen valtion muodostuttua perustettiin prokuraattorin johtama valvonta-virasto. Perustettiin myös viskaalilaitos, jota johti välittömästi tsaarille alistettu yliviskaali. Tämän laitoksen tehtävänä oli valvoa valtion lakien noudattamista. Siviilivirat erotettiin sotilasviroista. Paikallishallinnossa tapahtui suuria muutoksia, entisen ujestijaon asemesta maa jaettiin kuvernementteihin, joita johti kuvernööri (1708). Kuvernöörillä oli täydellinen siviili- ja sotilasvalta. Kuvernementit jaettiin v. 1719 provinseiksi. Monimutkaisen byrokraattisen hallintojärjestelmän luominen oli eräs itsevaltiuden tyypillisiä ilmauksia, ja sen oli määrä paremmin turvata riistettyjen kansanjoukkojen vastarinnan kukistaminen. Tärkeä tekijä itsevaltiuden muotoutumisessa Venäjällä oli sillä seikalla, että v. 1721 Pietari I otti itselleen keisarin arvonimen ja myös sillä, että perustettiin hyvin

Kenttäkanuuna. 1723. Valtion Historiallinen museo.

listolle, joka suoritti palvelusta Pietari I v. 1722 säätämän *Arvoluettelon* mukaisesti. Valtion toimihenkilöiden tehtävään asettamisen ensiarvoiseksi ehdoksi tulivat henkilön omakohtaiset ansiot valtion palveluksessa eikä ylhäinen syntyperä. Bojaariylimystö joutui lopullisesti taka-alalle. Kirkko pantiin kokonaan palvelemaan feodaalista valtiota. Pietari I lakkautti patriarkan arvon ja perusti kirkon hallintoa varten Pyhän synodin (v. 1721), joka toimi siviiliviranomaisen, Synodin yliprokuraattorin valvonnan alaisena. Itsevaltaisen valtion muodostuttua perustettiin prokuraattorin johtama valvonta-virasto. Perustettiin myös viskaalilaitos, jota johti välittömästi tsaarille alistettu yliviskaali. Tämän laitoksen tehtävänä oli valvoa valtion lakien noudattamista. Siviilivirat erotettiin sotilasviroista. Paikallishallinnossa tapahtui suuria muutoksia, entisen ujestijaon asemesta maa jaettiin kuvernementteihin, joita johti kuvernööri (1708). Kuvernöörillä oli täydellinen siviili- ja sotilasvalta. Kuvernementit jaettiin v. 1719 provinseiksi. Monimutkaisen byrokraattisen hallintojärjestelmän luominen oli eräs itsevaltiuden tyypillisiä ilmauksia, ja sen oli määrä paremmin turvata riistettyjen kansanjoukkojen vastarinnan kukistaminen. Tärkeä tekijä itsevaltiuden muotoutumisessa Venäjällä oli sillä seikalla, että v. 1721 Pietari I otti itselleen keisarin arvonimen ja myös sillä, että perustettiin hyvin

koulutettu säännöllinen armeija, joka rekrytoitiin talonpojista ja kaupunkiväestöstä (upseerit olivat harvoja poikkeuksia lukuunottamatta aatelisia). Pietari I suurena ansiona oli Venäjän sotalaivaston luominen.

Venäjän ulkopolitiikka 18. vuosisadan ensi neljänneksellä. Pohjan sota 1700—1721

Teollisuuden kehitys Venäjällä, säännöllisen armeijan ja laivaston luominen tekivät mahdolliseksi tärkeimmän ulkopolitiittisen tehtävän ratkaisemisen, nimittäin pääsytien hankkimisen Itämerelle. Ruotsia ja sitä kannattavia valtioita vastaan vuosina 1700—1721 käymänsä Pohjan sodan tuloksena Venäjä sai sodan alkuvaiheessa kärsimästään epäonnesta huolimatta (Narvan taistelu v. 1700) valtaansa Itämeren rannikon ja löi täydellisesti vihollisensa. Venäjän armeijan loistavat voitot Lesnajan (1708) ja Poltavan (1709) taisteluissa ym., Venäjän laivaston voitot Hangon (1714) ja Grönhamin (1720) taisteluissa olivat havainnollisia näytteitä Venäjän sotataidon paremmuudesta, armeijan ja laivaston hyvästä koulutuksesta, sotilaiden ja merimiesten sitkeydestä ja sankaruudesta. Maalla ja merellä käydyissä taisteluissa oli hyvin suuri merkitys Pietari I sekä hänen sotapäälliköittensä A. D. Menšikovin, B. P. Šeremetjevin ym. sotilaallisilla kyvyillä. Pohjan sodassa saatu voitto mitätöi englantilaisten ja hollantilaisten diplomaattien yritykset pitkittää keinolla millä tahansa sotaa, luoda venäläisvastaisia liittoutumia ja estää Venäjä lujittumasta Itämeren rannoille.

Vuonna 1721 solmittiin Ruotsin kanssa Uudenkaupungin rauha.

Pohjan sodalla oli suuri merkitys Venäjän kansojen historiassa. Vuosina 1708—1709 ruotsalaiset anastajat tunkeutuivat Valko-Venäjän ja Ukrainan alueelle. Ukrainan ja Valko-Venäjän kansat nousivat taisteluun sortajia vastaan. Petturi hetmani Mazeplan yritys irrottaa Ukraina Venäjältä päättyi laajojen kansanjoukkojen kannatusta saamatta täydelliseen vararikkoon. Venäjään liitettiin Pohjan sodan aikana huomattavia osia Baltian maista ja Karjalasta, joiden kansat (lättiläiset, eestiläiset ja karjalaiset) olivat jo vuosisatoja olleet yhteydessä Venäjän kansaan. Näiden kansojen yhdistämisellä Venäjään oli tsaari-

vallan harjoittamasta sorrosta huolimatta kuitenkin suuri myönteinen merkitys, koska se edisti niiden taloudellista ja kulttuuri-kehitystä. Taistelllessaan Itämeren rannikosta Venäjä kävi yhtäaikaan taistelua myös Turkkia vastaan vv. 1711—1713, mutta tämä sota päättyi epäonnistuneesti Venäjälle ja johti Azovin menetykseen. Sillä oli kuitenkin oma myönteinen osuutensa Venäjän asemien varmistamisessa etelässä ja Venäjän suhteiden lujittamisessa Moldaviaan. Vuosina 1722—1723 tehdyn „Persian sotaretken” tuloksena Venäjään liitettiin Kaspian meren länsi- ja etelärannikko. Se edisti taloudellisten ja poliittisten yhteyksien lujittumista Pohjois-Kaukasian, Taka-Kaukasian ja Venäjän kansojen välillä. Näiden yhteyksien lujittumista ja Venäjään suunnistautumista osoitti selvästi Kartalinian kuninkaan Vah-tang VI politiikka.

Turkkilaisten anastajain hyökkäys Armenian alueelle ja Jerevanin valtaus v. 1724 estivät joksikin aikaa Venäjän kanssa liittoon pyrkivän liikkeen kehittymisen. Venäjän ja Turkin välisessä Konstantinopolin sopimuksessa v. 1724 suuri osa Azerbaidzania tuli liitetyksi Venäjään. Mutta vv. 1732—1735 Turkin

Riemukaari Poltavan voiton kunniaksi. A. Zubovin kaiverrus. 1711.

sodan aattona Venäjän hallitus teki sopimuksen Persian kanssa ja palautti sille Kaspian rannalla olevat Azerbaidžanin maat. Turkkilaiset anastajat karkotettiin Taka-Kaukasiasta, mutta Azerbaidžan jäi Persian vallan alle. 18. vuosisadan alussa lähetettiin sotilasretkikuntia Keski-Aasiaan. F. Engels kirjoitti, että Venäjän ulkopoliittikan perussuunnat määräytyivät Pietari I hallituskaudella (ks. K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVI nide, 2. osa, s. 12). Vaikeiden ulkopoliittisten tehtävien ratkaisemiseksi muovautui huomattava diplomaattien ryhmä Pietari I johdolla — F. A. Golovin, B. I. Kurakin, G. I. Golovkin, P. P. Šafirov, P. A. Tolstoi ym.

Venäjän kulttuuri 18. vuosisadan ensi neljänneksellä

Kansantalouden kasvu, suuret rakennustyöt, säännöllisen armeijan ja laivaston perustaminen, uusien alueiden taloudellinen käyttö, valtion hallinnon huomattava moninaistuminen ja laajentuminen suurensivat kovasti ammattitaitoisten työntekijäin, lukutaitoisten ihmisten tarvetta ja edistivät siten valistuksen kehittymistä Venäjällä. Se, että Pietari I kutsui ammattimiehiä ulkomailta (etenkin hallituskautensa alussa) ja lähetti monia venäläisiä aatelisia muihin maihin opiskelemaan oli välttämättömyyden sanelema. Mutta Pietari I politiikka valistuksen, tieteiden ja kulttuurin alalla oli suunnattu kansallisen työntekijäkunnan luomiseen näillä aloilla. Sitä mukaa kuin saatiin koulutetuksi kotimaisia asiantuntijoita kansantalouden ja valtion hallinnon eri aloille, vierasmaalaisten tilalle pantiin venäläiset työntekijät. 18. vuosisadan alussa Venäjällä perustettiin erikoisalojen kouluja (Insinööri koulu v. 1699, Tykistö- ja Merenkulkuopistot v. 1701 ym.), avattiin Meriakatemia (v. 1715), perustettiin kirjastoja, teattereita ja museoita. Vuonna 1700 otettiin käytäntöön uusi kalenteri. Kirjojen julkaisua lisättiin suuresti, samalla vanhan kirkkoslaavilaisen kirjaimiston tilalle otettiin käytäntöön uusi siviiliaakkosto. Venäjän yhteiskunnallinen ja poliittinen ajattelu (Feofan Prokopovitšin tutkielmat, I. T. Posoškovin, F. S. Saltykovin ym. tuotteet) perusteli ja kehitti edelleen 18. vuosisadan alussa itsevaltaisen valtion lujittamisen aatteita aateliston ja kauppiaskunnan etujen mukaisesti. Venäjän tiede pääsi suuriin saavutuksiin maantiedon

alalla. 18. vuosisadan ensi neljänneksellä löydettiin uusia maita Itä-Siperiassa, tutkittiin Pohjoisen Jäämeren rannikkoa, Kamtšatkaa (I. M. Jevreinovin ja F. Lužinin tutkimusretket vv. 1719—1722) ym. Vuonna 1714 Pietarissa avattiin yleinen kirjasto sekä museo eli *Kunstkamera* ja v. 1725 Tiedeakatemia (perustettu v. 1724). Pietari I toiminnalla tieteen ja kulttuurin alalla oli suuri merkitys, sillä hän kaikin keinoin edisti tieteen kehitymistä ja valistuksen levittämistä Venäjällä.

Pietari I palmupuusta kaivertama medallionki, joka esittää Noteburgin valtausta. Valtion Historiallinen museo.

Venäjän kulttuuri sinä ja sitä seuranneena aikana kehittyi vuorovaikutuksessa edistyneimmän länsieurooppalaisen kulttuurin kanssa. Pietari I kulttuuriuudistuksilla oli luokkaluonne ja niitä pantiin toimeen ennen kaikkea vallassaolevan luokan eduksi.

Pietari I kuuluu historian suurmiehiin. Hänellä oli erinomainen äly, laaja valtiollinen näköpiiri ja rohkeat otteet. Käsitettyään oikein uudistuksien toimeenpanon välttämättömyyden hän ponnisti kaiken tarmonsä niiden toteuttamiseksi karttamatta jyrkimpiäkään toimenpiteitä. Pietari I oli etevä diplomaatti ja sotapäällikkö. Kaikki ratkaisevimmat voitot Pohjan sodassa (Lesnajan, Poltavan ja Hankoniemen taistelut ym.) saatiin Pietari I henkilökohtaisella osanotolla.

18. vuosisadan ensi neljänneksellä tehdyillä uudistuksilla oli edistyksellinen merkitys. Ne olivat omalaatuisia yrityksiä voittaa takapajuisuus ja säilyttää feodaalinen järjestelmä. Pietari I uudistukset antoivat voimakkaan sysäyksen Venäjän taloudelliselle, poliittiselle ja kulttuurikehitykselle, edistivät Venäjän lujittumista ja muuttumista maailman suurvallaksi. Uudistukset olivat suunnatut ennen kaikkea Venäjän itsevaltiuden lujittamiseen. Kaikki uudistuksista johtuneet rasitukset lankesivat kansanjoukkojen kannettaviksi.

Aateliston keisarikunta 18. vuosisadan toisella neljänneksellä

Tavara- ja rahatalouden kehittyminen 18. vuosisadan puolivälissä ja tilanherratalouksien joutuminen entistä enemmän markkinasuhteiden piiriin lisäsi aatelisten kiinnostusta talousasioihin, mitä osoittavat monet säädökset, joissa yksityiskohtaisesti määriteltiin talonpoikien velvollisuudet ja maksut, jotka heidän oli suoritettava omistajilleen. 18. vuosisadan toisella neljänneksellä jatkui edelleenkin manufaktuurituotannon kasvu ja varsinkin Uralin rautateollisuus kehittyi huomattavasti. Vuosisadan keskivaiheilla Venäjä pääsi takkiraudan tuotannossa ensimmäiselle sijalle maailmassa (2 miljoonaa puutaa v. 1750) ja vei takkirautaa ulkomaille. Rinnan teollisuuden ja maatalouden tuotantovoimien kehityksen kanssa kehittyivät sisämarkkinat, lisääntyi markkinapaikkojen määrä, kasvoi ulkomaankauppa, jota käytiin Pietarin, Arkangelin ja Riian kautta Länsi-Eurooppaan. Kauppaa käytiin myös Kiinan sekä Keski-Aasian kaanikuntien kanssa. Venäjän taloudellisen kehityksen vaatimukset ja saavutukset ulkomaankaupan kehittämässä johtivat maan sisäisten tullien poistamiseen v. 1753 ja myöhemmin, 60-luvulla, valtion yksinoikeuden lopettamiseen eräiden tavarain kaupan alalla (potaska, terva jne.). Nämä ja muut toimenpiteet jouduttivat yhtenäisten yleisvenäläisten markkinain muodostumista. Feodaalisen riiston voimistuminen 18. vuosisadan toisella neljänneksellä aiheutti talonpoikaisliikkeen kärjistymistä 30—50-luvuilla, etenkin luostarien mailla, ja talonpoikien pakenemiset maan reunaosiin ja Puolaan lisääntyivät. 18. vuosisadan 50-luvulla oli suurta liikehtimistä työmiesten keskuudessa (Kalugan provinssin purjemanufaktuurissa v. 1752 ym.). Samoihin aikoihin oli ei-venäläisten kansojen kapinoita (esimerkiksi baškiirien kapina vv. 1747 ja 1755).

Venäjän poliittiselle historialle 18. vuosisadan toisella neljänneksellä oli luonteenomaista aatelisryhmittymien taistelu vallasta. Pietari I kuoli vuonna 1725 ehtimättä määrätä valtansa perijää. Hänen puolisonsa Katariina I julistettiin keisarinaksi (1725—1727). Katariina I jälkeen nousi valtaistuimelle Pietari I pojanpoika, perintöruhtinas Aleksejn poika Pietari II (1727—1730). Katariina I aikana vuonna 1726 muodostettiin

Korkein salainen neuvosto, joka ratkaisi kaikki tärkeimmät valtakunnalliset asiat. Siihen kuuluivat A. D. Mensikov, A. I. Osterman ym. Pietari II äkillisen kuoleman jälkeen „verhovnikit”, Korkeimman salaisen neuvoston jäsenet, kutsuivat valtaistuimelle Pietari I veljentyttären, Kuurinmaan herttuattaren Anna Ivanovnan (1730—1740). „Verhovnikkojen” yritykset rajoittaa Anna Ivanovnan valtaa ylimystön hyväksi epäonnistuvat aateliston päättävän sekaantumisen vuoksi.

18. vuosisadan toisella neljänneksellä aatelisto jatkoi ponnistuksiaan etuoikeuksiensa laajentamiseksi ja vapautuakseen pakollisesta valtio- ja sotilaspalveluksesta. Vuonna 1731 perustettiin aatelisia varten Šljahetski korpus (kadettikoulu). Vuonna 1736 rajoitettiin aateliston palvelusaika 25 vuodeksi. Useilla aseuksilla varmistettiin aateliston erikoisoikeus maanomistukseen.

18. vuosisadan 30-luvulla Anna Ivanovnan hoviin ilmaantui paljon Kuurinmaan saksalaisia, sillä hän ei luottanut täydellisesti venäläisiin aatelisiin. Vierasmaalaiset seikkailijat Biron,

Vuoriteollisuuden työmies. Jäljennetty kuva *Jekaterinburgin tehtaan prospektista*. Vuosi 1729. Vallion Historiallinen museo.

Münnich ym., jotka peittelemättä osoittivat halveksivansa Venäjää, sen kansaa ja kulttuuria, anastivat käsiinsä vaikutusvaltaisimmat asemat valtiokoneistossa, kahmivat itselleen valtavia rikkauksia ja rosvosivat maata. Kaikki se synnytti vallasta syrjäytetyn venäläisen aateliston vastarintaa. Ennen kuolemaansa Anna Ivanovna määräsi valtaistuimen perijäksi sisarensa tyttären pojan Ivan Antonovitšin (1740—1741). Vuonna 1741 Ivan Antonovitš syöstiin vallasta ja keisarinnaksi tuli Pietari I tytär Elisabet Petrovna (1741—1761). Venäläiset aateliset palasivat vierasmaalaisten tilalle valtionhallintaan ja tsaarin hoviin.

Vuosina 1735—1739 Venäjä soti Turkkiä vastaan pääsystä Mustalle merelle, valtasi takaisin Asovin seudun ja siirsi rajaansa etelämmäksi. Vuosina 1741—1743 käytiin sotaa Ruotsia vastaan. Tässä sodassa Ruotsi turhaan yritti vallata takaisin Baltian maat.

Vuonna 1756 Venäjä liittyi Seitsenvuotiseen sotaan¹ (1756—1763) Ranskan ja Itävallan puolella Preussia ja Englantia vastaan. Preussin voimistuminen ja Friedrich II pyrkimys laajentaa valtakuntansa rajoja itään päin huolestuttivat Venäjää. Samaan aikaan Venäjän hallitus pyrki laajentamaan maansa rajoja lännessä Puolaan päin palauttaakseen Venäjälle aikaisemmin menetetyt Valko-Venäjän ja Ukrainan maat, yhdistääkseen Kuurinmaan Venäjään ja lujittaakseen asemansa Itämerellä. Venäjä aikoi hyvittää Puolaa antamalla sille Preussin hallussa olevat Baltian maat. Friedrich II siihen asti voittamattomana pidetty Preussin armeija lyötiin perin pohjin, ja Venäjän armeija sai useita loistavia voittoja. Vuonna 1760 Venäjän joukot valtasivat Berliinin. Mutta Elisabet Petrovnan kuolema ja Preussin innokkaan kannattajan Pietari III nousu valtaistuimelle vuonna 1761 johtivat siihen, että Venäjä solmi viipymättä rauhan Preussin kanssa ja palautti sille kaikki siltä vallatut alueet (v. 1762). Pietari III solmi sotilasliiton Preussin kanssa ja valmistautui avustamaan aseellisesti Friedrich II sodassa Tanskaa vastaan. Palatsivallankumous 28 kesäkuuta 1762, jonka tuloksena Pietari III kukistettiin ja valtaan nousi

¹ Sota, johon osallistuivat Preussi, Englanti, Itävalta, Venäjä, Saksi, Ranska, Ruotsi ja Portugalia, syytyi siirtomaiden ja näiden valtioiden eturistiriitojen johdosta.

Katariina II (1762—1796), johti Preussin kanssa tehdyn sotilasliiton purkautumiseen.

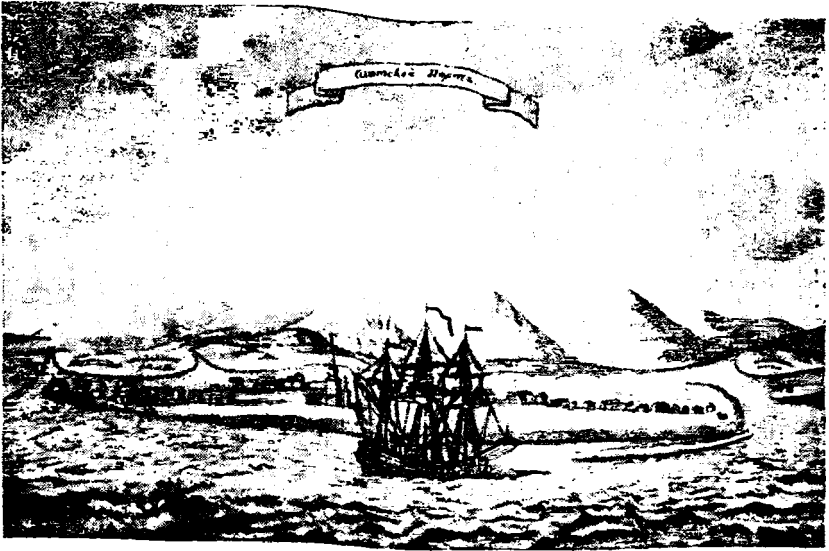
Kaiken vierasmaalaisen sokea palvonta, joka vallitsi Venäjän aateliston hallitsevien piirien keskuudessa, maaorjajärjestelmä ja vierasmaalaisten seikkailijain harjoittama väkivalta vaikeuttivat Venäjän tieteen ja kulttuurin kehittämistä. Venäjän etumaisimman tieteen ja kulttuurin kehittämisen keskuukseksi muodostui M. V. Lomonosovin aloitteesta perustettu Moskovan yliopisto (1755), joka oli ensimmäinen Venäjällä.

Tiedeakatemian järjestämät V. Beringin, A. I. Tširikovin ja S. P. Krašeninnikovin tutkimusretket tekivät useita arvokkaita maantieteellisiä löytöjä Kaukoidässä ja Kamtšatkalla. Venäjän kirjallisuus ja taide kehittyivät huomattavasti. Runomittaopissa suoritettiin uudistus, jonka pani alulle Trediakovski ja täydensi Lomonosov. Syntyi ensimmäinen venäläinen ammatti-teatteri (F. Volkov, 1756). Vuonna 1757 perustettiin Taideakatemia.

Venäjän taloudellinen kehitys 18. vuosisadan jälkipuoliskolla

18. vuosisadan toisella puoliskolla maanviljelys levisi uusille alueille, Venäjän etelä- ja kaakkoisseuduille. Mustanmullan vyöhyke tuli maan tärkeimmäksi vilja-alueeksi. Vehnän viljelyä laajennettiin ja alettiin viljellä perunaa. Jo silloin oli Venäjällä syntymässä epäsuhde kasvavien tuotantovoimien ja maaorjuuteen perustuvien tuotantosuhteiden välillä.

18. vuosisadan toinen puolisko oli kapitalististen aineiden kasvun aikaa maan taloudessa. Manufaktuuri tuotanto kasvoi huomattavasti. 18. vuosisadan lopulla oli Venäjällä jo yli 2000 teollisuuslaitosta, joista noin 1000 isoa manufaktuurityypistä laitosta. Työläisten yleinen lukumäärä oli noin 200 tuhatta henkeä. Puuvilla-, verka- ja nahkateollisuus, maataloustuotteiden jalostus, etenkin viinanpolto, kehittyivät nopein askelin. Rautateollisuus kehittyi (etupäässä Uralilla) huomattavasti, vuonna 1800 Venäjä tuotti rautaa 9,9 miljoonaa puutaa. 18. vuosisadan toisella puoliskolla kehittyi teollisuus Altailla ja Siperiassa. Venäjän teollisuuden kasvun luonteenomaisena erikoisuutena oli tuona aikana tuotannon järjestelyn kapitalististen

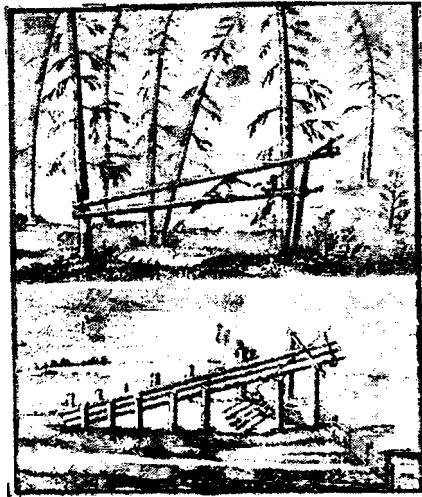

Ohotskin satama. Kaiverruskuva S. P. Krašeninnikovin teoksesta
Kuvauksia Kamšatkalta. 1775.

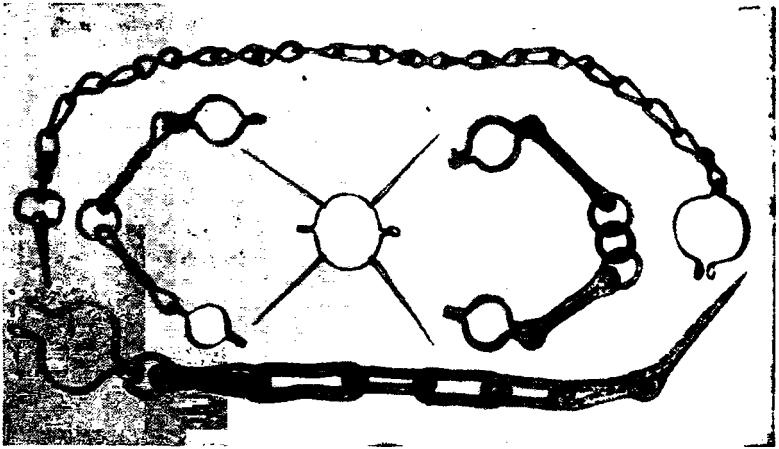
muotojen leviäminen, varsinkin vapaan palkkatyön käyttö, puuvillateollisuudessa ja muilla aloilla. Kuitenkin Uralin rautateollisuudessa, samoin kuin verkateollisuudessaakin käytettiin suuressa määrin maaorjatyötä. Vapaan palkkatyön käyttö suureni etenkin ei-mustanmullan seutujen teollisuuskeskuksissa (Moskovan, Vladimirin, Jaroslavlin ja Kostroman kuvernementeissa), joissa muodostuivat palkkatyövoimamarkkinat sen seurauksena, että talonpoikia siirrettiin joukkomitassa rahaveroon. Kauppiaiden omistamien palkkatyötä käyttävien manufaktuurien ominaispaino kasvoi suuresti. Tärkeä ilmiö maan taloudessa oli talonpoikain manufaktuurien kehitys, joka johti kapitalististen ainesten muodostumiseen maaseudulla. Talonpoikien pienteollisuuden ja kaupan kehitystä joudutti useiden rajoitusten poistaminen tällä alalla 18. vuosisadan 50—70-luvulla. Rajoitusten poistaminen aiheutui valtion ja aatelisten rahaintresseistä, niin valtiota kuin aatelisiakin kiinnosti suurten verojen saanti talonpojilta. Jo 18. vuosisadan lopulla ilmaantui eräillä perintötiloilla suuryrittäjiä, jotka orjuuttivat maaseutuköyhälistöä ja riistivät sitä manufaktuurilaitoksissaan. Omistukselli-

nen ja sosiaalinen erilaistuminen kasvoi talonpoikaiston ja kaupunkiväestön keskuudessa.

Tuotantovoimien kasvaessa syveni yhteiskunnallinen työnjako ja eri seutujen taloudellinen erikoistuminen, laajeni sisä- ja ulkomaan kauppa ja yleisvenäläiset markkinat kehittyivät. Keskisen mustanmullan kuvernementit ja Ukraina erikoistuiivat viljantuottajina. Pihkovan, Novgorodin ja Smolenskin kuvernementit tuottivat pellavaa. Maan keskiosien ei-mustanmullan seuduilta tuotiin markkinoille pientavarantuottajain ja manufaktuurien valmisteita. Solikamskin, Iletskin ja Eltonjärven seuduilla tuotettiin ruokasuolaa; Uralilta saatiin erilaista rautaa, kuparia ja muita metalleja. Suurimpia kauppakeskuksia olivat Moskova, Makarjevin (Nižni Novgorodin luona), Svenskin (Brjanskin luona) ym. markkinat. Markkinoiden luku 18. vuosisadan 70-luvulla nousi yli 1600:n. Ulkomaankauppa, etenkin Pietarin kautta, voimistui huomattavasti. Kaupankäynti Siperian ja Kiinan (Kjahtan ja Irbitin kautta) sekä Keski-Aasian kanssa (Orenburgin kautta) laajeni. 18. vuosisadan viimeisellä neljänneksellä kasvoi kaupankäynti Mustan meren maiden kanssa, viljanvienti suureni. Ulos vietiin maataloustuotteita, myös rautaa, pellavakankaita ja muita tavaroita. Venäjälle tuotiin idästä kankaita ja teetä, lännestä verkkaa, villa- ja pumpulikankaita sekä ylellisyystavaroita. Myös Venäjän eiveneäläiset kansat vedettiin yleisvenäläisten markkinain piiriin. Kasvoi kaupunkeja, vaikka kaupunkiväestön osuus maan yleisestä väkiluvusta 18. vuosisadan lopulla olikin vasta 4,1%. Tavara- ja rahan suhteiden kehittyessä syntyivät ensimmäiset pankit Venäjällä. Vuonna 1754 perus-

Ansoja turkiseläinten pyyntiä varten ja kalapato Siperiassa. Piirros P. S. Pallasin teoksesta *Putesest-viija*. V. 1770. Julk. 1809.

Käsiraudat, kaulakahle ja kahleketju työmiesten rankaisemista varten
Uralin tehtailla 18. vuosisadan ensi neljänneksellä.
Valtion Historiallinen museo.

tettiin Aateliston luottopankki. Samaan aikaan perustettiin Kauppapankki.

Tavara- ja rahasuhteet tunkeutuivat yhä syvemmälle Venäjän talouteen. Niiden kehittymisen vaikutuksesta aatelisto yritti soveltaa maaorjataloutta uusiin olosuhteisiin. Samalla kun alettiin käyttää maan uusia talousalueita (varsinkin Novorossiassa), aatelisto etsi erilaisia keinoja maaorjatalouden voimaeräistämiseksi. Maataloustuotteita alettiin tuottaa markkinoitaviksi. Vuonna 1765 perustettu Vapaa talousseura tutki nimenomaan kysymystä tilanherratalouksien tuottavuuden kohottamisesta. Ruvettiin viljelemään uusia kasvilajeja (raakaainekasveja), yritettiin soveltaa uusia edistyneempiä viljelysmenetelmiä maatalouteen, mutta maaorjuusjärjestelmän vallitessa nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan voineet antaa sanottavia tuloksia. Tilanherratalouksien tuottavuuden kohottamisen peruskeinoksi jäi maaorjatalonpoikien riiston suurentaminen vaatimalla entistä enemmän veropäivätöitä ja lisäämällä huomattavasti veroa. Tämä kurjisti talonpoikaistalouden tilaa ja talonpoikia siirtyi yhä enemmän ansiotöihin. Aatelisto yritti niin ikään harjoittaa kauppaa ja teollisuutta, perintötiloilla perustettiin manufaktuureja, joissa käytettiin maaorjatalonpoikien pakkotyötä.

18. vuosisadalla jatkui edelleenkin Siperian tutkiminen ja asuttaminen. Nertšinskin ja Altain seuduille syntyi vuoriteollisuutta. Uusia elinkeinoja etsiviä venäläisiä retkikuntia kulki tutkimassa Tyynen valtameren ja Pohjoisen Jäämeren rannikkoa. 70-luvulla alkoi kaupankäynti Amerikan kanssa, ja 80-luvulla syntyi venäläisiä siirtokuntia Alaskaan. Pohjois-Amerikassa olevien venäläisten valtausten varmistamista ja hyväksikäyttöä silmällä pitäen perustettiin Venäjällä v. 1799 Venäläis-amerikkalainen yhtiö.

Kapitalististen aineiden kehittyessä maan taloudessa feodaalinen maaorjuusjärjestelmä muodostui tekijäksi, joka yhä enemmän jarrutti historiallista edistystä. Itsevaltiutus, jonka täytyi ottaa huomioon tavara- ja rahatalouden kehitys ja edistää toimenpiteillään teollisuuden ja kaupan kehitystä, pyrki samalla säilyttämään ja lujittamaan maaorjuusjärjestelmää.

Tsaarivallan sisäpolitiikka 18. vuosisadan 60—80-luvulla ja luokkataistelu. Jemeljan Pugatševin johtama talonpoikaissota

18. vuosisadan toiselle puoliskolle oli ominaista maaorjatalonpoikaiston riiston voimistuminen. Pyrkieessään lujittamaan aateliston asemia taloudessa tsaarin hallitus jakeli anteliain käsin valtion ja hovin maita ja talonpoikia aatelisille. Sen yhteydessä voimistui myös valtion talonpoikien riisto, heille lisättiin monenlaisia rasituksia ja sitäpaitsi heiltä kannettiin aprakkavero¹ rahassa, ja tämän veron määrä suureni herkeämättä 18. vuosisadan toisella puoliskolla. Erikoisen raskas oli tehtäisiin kiinnitettyjen talonpoikien asema. Tavara- ja rahatalouden kehittyessä sekä tilanherra- ja talonpoikaistalouksien joutuessa yhä kiinteämmin markkinasuhteisiin voimistui yksityisten omistamien talonpoikien riisto huomattavasti. Veropäivätyöt² lisääntyivät ja aprakkavero suureni. Kun 18. vuosisadan 60-luvulla rahavero oli tavallisesti 1—2 ruplaa vuodessa miespuolista asukasta kohti, niin saman vuosisadan loppuun

¹ *Aprakkavero* oli feodaalisen maankoron muoto, jonka vallitessa feodaali pakollisesti anasti talonpojan lisätyön ja jopa osan hänen välttämättömästä työstäänkin luontoismuodossa tai rahana.

² *Veropäivätyöt (barštšina)* oli eräs esikapitalistisen maankoron muoto, maaorjatalonpojan ilmainen pakkotyö tilanherran taloudessa. *Barštšina* oli työllämaksuveron venäläinen nimitys.

mennessä se oli noussut jo 5 ruplaan. Mutta samanaikaisesti nousivat viljan ja muiden tuotteiden hinnat ja reaalin veron nousu oli sen vuoksi pienempi. Maaorjien myynti tuli sängen laajaksi ilmiöksi. Maaorjat, joita oli yli 50% maan väestöstä, olivat vailla kaikkia oikeuksia. Lisäksi he olivat täydellisesti tilanherrojen väkivallan ja mielivallan alaisia, josta on todisteena mm. tunnettu Salytsihan juttu; häntä syytettiin noin 100 ihmisen surmaamisesta pieksämällä. Myös teollisuuslaitosten työläiset olivat ankanan riiston alaisina. Työpäivän pituus oli 13—15 tuntia. Raskas maaorjien sorto johti luokkataistelun kärjistymiseen. Liikehtimisiin osallistui 18. vuosisadan 60-luvun alussa yli 200 tuhatta talonpoikaa. Talonpoikaiston liikehtimisten lopettamiseksi luostarien perintötiloilla ja valtion maiden laajentamiseksi suoritettiin vuonna 1764 sekularisointi¹, jonka tuloksena yli 2 miljoonaa luostareille ja muille hengellisille feodaaleille

Talonpojan rankaisu raipoilla tilanherran läsnäollessa. H. G. Geislerin piirros. 18. vuosisadan loppu.

¹ Kirkollisen omaisuuden muuttaminen maalliseksi omaisuudeksi.

Kartano Zabava Moskovon lähellä. 18. vuosisadan loppu. V. Pritsetnikovin akvarelli. Valtion Historiallinen museo.

kuulunutta talonpoikaa, miestä ja naista, muutettiin valtion talonpojiksi (ns. *ekonomiatalonpojiksi*). 18. vuosisadan 60-luvulla hallitus suoritti toimenpiteitä, jotka oli suunnattu jo v. 1754 aloitetun maanjaon jouduttamiseksi. Sen piti varmistaa aateliston maanomistusta ja vähentää usein tapahtuvia raja-kiistoja tilanherrojen kesken.

18. vuosisadan toisella puoliskolla tuli hyvin yleisesti käytäntöön talonpoikien myynti ilman maata, samoin talonpoikien myynti rekryteiksi. Vuonna 1760 tilanherrat saivat luvan karkottaa ilman oikeuden tuomiota talonpoikia asumaan Siperiaan. Vuonna 1765 julkaistiin asetus, joka salli tilanherrojen karkottaa talonpoikia Siperiaan pakkotöihin. Vuoden 1767 asetuksella rangaistiin jokainen valitus tilanherraa vastaan karkottamalla valittaja pakkotöihin.

Katariina II lujitti aatelisvaltiota osittaisilla valtiolaitosten parannuksilla ja tekemällä muutoksia lakeihin. Katariina II liberaalinen fraseologia ja pyrkimys esiintyä „valistuneena monarkkina” oli tarkoitettu verhoamaan aatelisvaltion julman maaorjajärjestelmän olemusta ja todistamaan väitettä, että

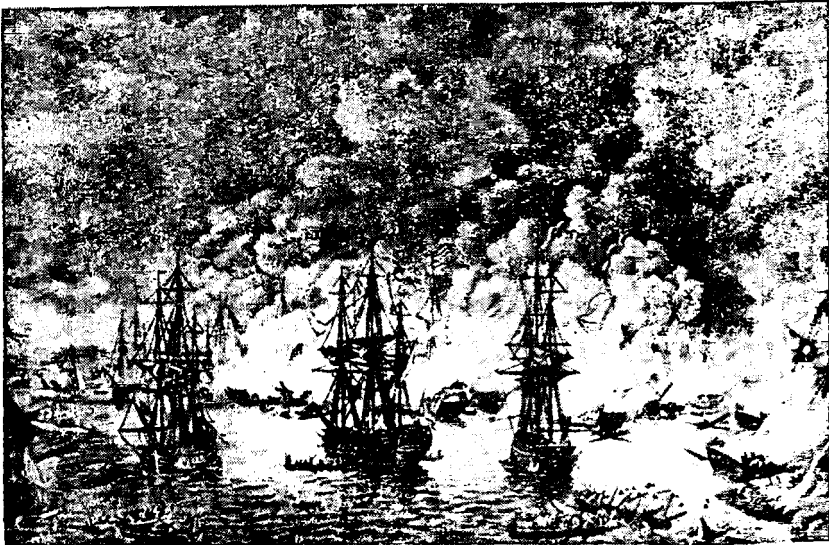
„valistuneen monarkin” ollessa vallassa edistys on saavutettavissa rauhallista tietä, ilman vallankumousta, joka niinä vuosina oli jo Ranskassa kypsymässä ja jonka aatteet olivat alkaneet tunkeutua Venäjällekin. Mutta v. 1767 uuden Lakikokoelman laatimista varten kokoontunut lakivaliokunta, johon kuului edustajia eri säädyistä, ilmensi vakavia ristiriitoja aateliston, kauppiaskunnan ja talonpoikaiston välillä. Aatelisto vaati yksinoikeutta maanomistukseen, maaorjatyön käyttöön ja etuoikeuksiensa laajentamista kaupan ja teollisuuden alalla, kauppiaskunta taas puolestaan vaati yksinoikeutta kaupan ja teollisuuden harjoittamiseen ja samalla huokean maaorjatyövoiman riistämisoikeuden säilyttämistä, ja harvalukuiset valtion talonpoikien edustajat puhuivat laajojen talonpoikaisjoukkojen poikkeuksellisesti vaikeasta asemasta. Aatelisto vastusti jyrkästi G. Korobjinia, joka vaati helpotuksia talonpoikien asemaan, talonpoikien rasisusten säännöstelemistä ja tilanherran vallan rajoittamista talonpojan henkilöllisyyden suhteen. Venäjän ja Turkin sodan puhjettua (1768) lakivaliokunta laskettiin hajalle ja uusi Lakikokoelma jäi siten laatimatta.

Luokkavastakohtien jatkuva kärjistyminen johti talonpoikaissotaan, joka oli suurin Venäjän historiassa. Sotaa johti Jemeljan Pugatšev (vv. 1773—1775). Se alkoi Jaik-joella (nykyään Ural-joki) ja levisi sittemmin koko Volganseudulle. Feodalisminvastaiseen liikkeeseen osallistui talonpoikaiston ja kasakkaväen laajoja joukkoja sekä Uralin vuoriteollisuuden työväestöä. Volganvarren ja Uralin ei-venäläiset kansat taistelivat yhdessä venäläisen talonpoikaiston kanssa maaorjuutta ja tsaarivaltaa vastaan. Baškiirien joukosta nousi eräs etevimmistä feodalisminvastaisen liikkeen järjestäjistä Salavat Julajev. Huolimatta talonpoikaisliikkeille tyypillisestä tsaristisesta luonteesta (Pugatšev esitti itsensä tsaari Pietari III:ksi) ja muista heikkouksista Pugatševin johtama talonpoikaissota järjestytti vakavasti aatelisvaltiota. Kapinaan nousseet talonpojat vaativat maaorjuuden ja rekrytoinnin lakkauttamista sekä verojen poistamista. Tsaarivalta sai vain suurella vaivalla kapinan kukistetuksi. Hallitus koetti uusilla julmilla kostotoimenpiteillä ehkäistä talonpoikaissodan toistumisen. Kuvernementtihallinnon uudistuksella v. 1775 voimistettiin paikallista hallintoa. Siinä annettiin suuri osuus aatelistolle, joka muodosti kuverne-

menttien ja ujestien aateliskokoukset, näiden kokousten johdossa oli aatelismarsalkka. *Zaporožskaja* (Novaja) *Setš* Ukrainassa hävitettiin (v. 1775) ja kasakkajoukkojen autonomista hallintoa rajoitettiin. Vuonna 1785 aateliston etuoikeuksista annetussa asetuksessa (*Zalovannaja gramota dvorjanstou*) määriteltiin aateliston persoonalliset oikeudet ja aatelistosta tehtiin täysin sulkeutunut etuoikeutettu sääty. Vuonna 1785 kaupunkien oikeuksista annetussa asetuksessa (*Zalovannaja gramota gorodam*) tehtiin kehittyvälle kauppiaskunnalle eräitä myönnytyksiä säilyttämällä kuitenkin aateliston herruusasema.

Venäjän ulkopolitiikka 18. vuosisadan 60—80-luvulla

18. vuosisadan toisella puoliskolla oli Venäjän ulkopolitiikan ratkaistavana useita tehtäviä. Aateliston taloudelliset edut pakottivat 18. vuosisadan 60-luvulla ratkaisemaan Mustan meren ongelman. Aatelisto pyrki hankkimaan käsiinsä etelän hedelmällisiä maita, sillä niiden läheisyys meriteihin helpotti

Venäjän laivasto hävittämässä Turkin laivastoa Tsesmen lahdessa. V. 1770. Canon ja Wattsin kaiverrus Patonin taulusta. 18. vuosisadan loppu.

viljan ulosvientiä. Kauppiaskunta oli myös kiinnostunut kaupan käynnistä Mustan meren kautta Lähi-idän ja Etelä-Euroopan maihin. Sitäpaitsi Venäjä pyrki takaamaan etelärajojen turvallisuuden Krimin tataarien hyökkäyksiltä. Mustan meren probleemin ratkaisemista häiritsivät Englanti ja Ranska, jotka eivät tahtoneet Venäjän asemien lujittumista Balkaneilla ja Mustalla merellä. Balkaneilla asuvien slaavilaisten kansojen kansallisen vapausliikkeen kehityksen kannalta Venäjän taistelu Turkia vastaan oli edistyksellistä ja se edisti tsaarivallan valloituspyrkimyksistä huolimatta slaavilaisten kansojen yhteyksien lujittumista Venäjän kansaan. Toisena Venäjän ulkopoliittikan tavoitteena oli Puolan vallan alaisina olleiden Ukrainan ja Valko-Venäjän maiden liittäminen lopullisesti Venäjään.

Venäjä ratkaisi nämä ulkopoliittiset tehtävät menestyksellisesti 18. vuosisadan toisella puoliskolla. Katariina II hallitus lujitti asemiaan Euroopassa tekemällä puolustusliiton Preussin kanssa (1764) ja solmimalla kauppasopimuksen Englannin kanssa (1766). Kaksi Venäjän ja Turkin sotaa vv. 1768—1774 ja 1787—1791 olivat merkittäviä venäläisten sotajoukkojen saamista loistavista voitoista suurten sotapäälliköittensä P. A. Rumjantsevin ja A. V. Suvorovin johdolla. Kuuluisan amiraalin F. F. Ušakovin johtama Venäjän laivasto sai 18. vuosisadan lopulla useita suuria voittoja Turkin laivastosta. Venäläinen sotataito saavutti näiden sotien kulussa korkean tason. Venäjä laajensi valtansa Krimille (1783), Kubanille ja Mustan meren rannikolle. Alettiin luoda Mustan meren laivastoa ja käyttää hyväksi Etelä-Venäjän, ns. Novorossijan (Uuden Venäjän) luonnonrikkauksia. Osa Moldaviaa liitettiin Venäjään Jassyn rauhansopimuksessa v. 1791. Vuonna 1772 Venäjä, Itävalta ja Preussi suorittivat ensimmäisen Puolan jaon, jossa Venäjälle siirtyi osa Valko-Venäjän itäosaa ja Liettua. Venäjän ja Ruotsin sodassa vv. 1788—1790 Venäjä torjui Ruotsin yritykset, joiden tarkoituksena oli vallata jälleen herruus Baltian maissa ja vaikeuttaa Venäjän sodankäyntiä Turkia vastaan etelässä. Venäjän kansainvälinen merkitys kasvoi huomattavasti 18. vuosisadan jälkipuoliskolla. Suuri merkitys oli Venäjän julistuksella „aseellisesta puolueettomuudesta” v. 1780, joka auttoi Amerikan kansaa voittamaan vapaussodan ja saavuttamaan riippumattomuuden Englannista.

Taka-Kaukasian, Keski-Aasian ja Kazahstan 18. vuosisadan jälkipuoliskolla

Venäjän yhteydet Taka-Kaukasiaan lujittuivat huomattavasti 18. vuosisadan jälkipuoliskolla. Taka-Kaukasian valtiomiesten suunnistautuminen Venäjään voimistui taistelussa Turkin ja Iranin hyökkäystä vastaan ja sen tuloksena laajenivat taloudelliset, kulttuurilliset ja poliittiset yhteydet. Vuonna 1762 liittyi kaksi gruusialaista kuningaskuntaa, Kahetia ja Kartalinia (Karthli), yhteen. Gruusia osallistui ensimmäiseen Venäjän ja Turkin väliseen sotaan Turkkiä vastaan. Kabardian siirryttyä Kutšuk-Kainardzin rauhansopimuksessa v. 1774 Venäjälle Gruusian ja Venäjän väliset suhteet lujittuivat entisestään. Gruusian kuningas Heraklius II solmi v. 1783 Venäjän hallituksen kanssa Georgijevskin sopimuksen Itä-Gruusian siirtymisestä Venäjän suojeluksen alaiseksi. Gruusian liittyminen Venäjään tapahtui kuitenkin vasta v. 1801. Kansallinen vapausliike voimistui Armeniassa, joka pyrki siirtymään Venäjän suojelun alaiseksi. Tämän liikkeen huomattavana toimihenkilönä oli I. Emin.

Melkoinen osa Kazahstania liittyi Venäjään 18. vuosisadalla. Vaikeissa olosuhteissa kazahien taistellessa paimentolaisia džungareita vastaan Nuorin žuz (osa Kazahstanin aluetta, johon kuului Ilek-, Irgis- ja Jaik-(Ural-)jokien paimentolaisalueet) liittyi Venäjän alamaisuuteen v. 1731, ja v. 1740 liittyi Keskimäinen žuz (osa Kazahstania, johon kuuluivat Syr-Darjan, Irtyšin, Išimin ja Tobolin laaksojen paimentolaisseudut). Venäjän yhteydet Keski-Aasiaan lujittuivat 18. vuosisadan jälkipuoliskolla. Buharan ja Hivan kaanikunnissa käytiin pitkäaikaista kiivasta sotaa feodaalien kesken. Vuosisadan lopulla syntyi Ferganassa Kokandan kaanikunta. Vähäisen taloudellisen nousun olosuhteissa vuosisadan lopulla Venäjän kaupankäynti vilkastui Keski-Aasiassa. Venäläiset tavarat löysivät sieltä markkinoita.

Venäjä 18. vuosisadan lopulla

Katariina II hallitus, joka noudatti taantumuksellista sisäpolitiikkaa, otti vihamielisesti vastaan 18. vuosisadan lopulla tapahtuneen Ranskan porvarillisen vallankumouksen. Tsaarin

hallitus valmistautui aseelliseen interventioon Ranskaa vastaan. Poliisimielivalta voimistui Venäjällä ja sensuuriolot tiukkenivat. Liitossa toisten taantumuksellisten hallitusten (Itävallan ja Preussin) kanssa tsaarin hallitus osallistui Puolan vapausliikkeen tukahduttamiseen ja otti osaa Puolan toiseen ja kolmanteen jakoon (1793 ja 1795), joiden tuloksena Puolan valtio lakkasi olemasta. Puolan jaot olivat sinänsä tsaristisen politiikan vihamielisyyden ilmaus Puolan kansaa kohtaan, mutta samalla niiden tuloksena Dneprin länsipuolella oleva Ukraina, Valko-Venäjä, Liettua ja Baltian maat liitettiin jälleen Venäjään.

Vuonna 1796 valtaistuimelle noussut keisari Paavali I jatkoi Katariina II politiikkaa. Maiden jakamista aatelistolle suoritettiin vielä laajemmin kuin Katariina II aikana. Maaorjuus kävi entistä raskaammaksi ja luokkataistelu kärjistyi (kuohuntaa oli 32 kuvernementissa). Paavali I jatkoi taistelua Ranskan vallankumousta vastaan ja yhtyi muiden suurvaltojen kanssa Ranskanvastaiseen liittoutumaan. Ranskaa vastaan käydyn sodan aikana Venäjän sotajoukot tekivät sankaruudesta kuuluisat Italian ja Sveitsin sotaretket A. V. Suvorovin johdolla (1799). Myöhemmin, kun Englannin ja Venäjän väliset erimielisyydet kärjistyivät, Paavali I teki liiton Napoleonin kanssa ja päätti rikkoa välit Englannin kanssa. Mutta se ei ollut Venäjän aateliston etujen mukaista, sillä sitä kiinnostoi kaupankäynti Englannin kanssa. Hoviylimystö päättikin raivata tieltään Paavali I. Salaliittolaiset surmasivat Paavali I v. 1801, ja valtaistuimelle nousi hänen poikansa Aleksanteri I.

Venäjän kulttuuri 18. vuosisadan jälkipuoliskolla

Maaorjuusjärjestelmän kriisin kypsyminen ja luokkataistelun kärjistyminen edistivät yhteiskunnallisen liikkeen nousua. Venäjän edistynein yhteiskunnallinen ja poliittinen ajattelu arvosteli maaorjuusjärjestelmää entistä päättäväisemmin. Huomattavan venäläisen valistusmiehen N. I. Novikovin toiminnalla oli suuri merkitys maaorjuusjärjestelmän arvostelussa. 18. vuosisadan lopulla muovautui Venäjällä vallankumouksellinen ideologia. Siihen aikaan esiintyi ensimmäinen venäläinen aatelinen vallankumousmies A. N. Radištšev. Hänen kirjansa *Matka Pietarista Moskovaan* (1790) oli Venäjän maaorjuusjärjestelmää ja itsevaltiutta paljastava teos.

Tsaarin hallitus vainosi julmasti edistyneimmän yhteiskunnallisen ajattelun edustajia. Radištšev tuomittiin ensin kuolemaan, mutta tuomio muutettiin sitten karkotukseksi Siperiaan (1790). Novikov teljettiin Schlüsselburgin linnaan (1792).

Raskaista maaorjajärjestelmän oloista huolimatta Venäjän tiede ja tekniikka kehittyivät yhä edelleen 18. vuosisadan toisella puoliskolla. Uusia retkikuntia lähti tutkimaan Venäjän maantietoa (I. I. Lepjohin, P. S. Pallas ym.). Suuria teknillisiä keksintöjä tekivät I. I. Polzunov (höyrykone), I. P. Kulibin (useita keksintöjä ja tutkimuksia mekaniikan ym. aloilla). Edistyneimmän materialistisen tieteen keskuksena oli Moskovan yliopisto, jossa työskenteli M. V. Lomonosovin oppilaita ja seuraajia: N. N. Popovski, S. J. Desnitski, D. S. Anitškov, I. A. Tretjakov ym.

Venäjän kirjallisuudessa alkoi 18. vuosisadan lopulla uusi nousu, joka liittyi D. I. Fonvizinin, G. R. Deržavinin ja N. M. Karamzinin toimintaan. Venäjän journalistiikka kehittyi. Tänä aikana syntyi erilaisia yleisluontoisia ja erikoisalojen aikakauslehtiä sekä sanomalehtiä, joiden joukossa tärkeää osaa näytteli v. 1756 lähtien ilmestynyt Moskovan yliopiston lehti *Moskovskije Vedomosti* (*Moskovan sanomat*).

Maaorjiin kuuluvilla taitelijoilla oli tuona aikana tärkeä merkitys Venäjän teatterin kehityksessä. 18. vuosisadan jälkipuoliskolla kehittyi erikoisesti venäläisten arkkitehtien M. F. Kazakovin ja V. I. Baženovin luova toiminta. Kuvanveistäjät F. I. Šubin, F. F. Štšedrin ja M. I. Kozlovski sekä taidemaalarit F. S. Rokotov, D. G. Levitski, V. L. Borovikovski ja S. F. Štšedrin kohottivat Venäjän omaperäisen taiteen korkealle tasolle.

Venäjän taloudellinen kehitys 19. vuosisadan ensi puoliskolla

Feodaalinen maaorjajärjestelmä oli 19. vuosisadan ensi puoliskolla rappeutumistilassa. Maan eteläisten ja itäisten reuna-
maiden taloudellinen käyttö laajensi kylvöaloja Euroopan-puo-
leisen Venäjän 45 kuvernementissa 38 miljoonasta desjatiina-
nasta¹ v. 1802 aina 58 miljoonaan desjatiinaan v. 1861.

¹ Desjatiina on 1,09 hehtaaria.

Vuotuinen viljasato suureni 155 miljoonasta tšetvertistä¹ v. 1806 216 miljoonaan tšetvertiin v. 1861, mutta viljamäärä asukasta kohti ei kuitenkaan lisääntynyt 60 vuoden aikana. Vaikka viljanviljely jäikin vallitsevaksi Venäjän maataloudessa, kehittyi uusia tuotannon aloja (sokerijuurikkaan viljely, hienovillaisten lampaiden hoito), teknillisten raaka-ainekasvien (pellavan, hampun) osuus kasvoi ja tupakan ja viinirypäleen viljelysalat laajenivat. Peruna muuttui kasvitarhakasvista peltokasviksi. Venäjän ensimmäinen sokeritehdas perustettiin v. 1802, mutta v. 1844 oli sokeritehtaita jo yhteensä 206. 19. vuosisadan 40-luvulla oli sokerijuurikasplantaaseja yksistään Ukrainassa jo yli 25 tuhatta desjatiinaa.

Kauppayhteyksien kehittyessä tilanherrat pyrkivät kohottamaan tilojensa kannattavuutta ja tuottamaan entistä enemmän tavaraa. Eräät tilanherrat yrittivät ottaa käytäntöön monivuoroisen viljelysjärjestelmän, käyttää taloudessaan koneita ja siirtyä palkkatyövoimaan. Vuodesta 1801 lähtien, jolloin maata sallittiin ostaa ja myydä vapaasti, alkoi kehittyä ei-aatellinen maanomistus. Maata hankkineilla kauppiaille, porvareilla ja valtion talonpojilla ei ollut oikeutta omistaa maaorjia, ja he turvautuivat maataloustyöläisten palkkaukseen. Uuden, porvarillisen omistuksen kehittyminen laajensi palkkatyövoiman käyttöä maataloudessa. Mutta aateliston maanomistus oli kuitenkin vallitsevana, ja valtaosa aatellisista oli maaorjatyön kannalla, vaikka sen alhainen tuottavuus kävi yhä ilmeisemmäksi. Tilanherrat laajensivat kartanon kyntöaloja supistamalla talonpoikien maaosuuksia, lisäsivät veropäivätyötä (barštšinaa), suurensivat aprakkaveroa ja muuttivat luontoismaksut rahaveroksi. Maaorjien riiston voimistaminen johti talonpoikaiston köyhtymiseen, maaorjatalonpoikien työn tuottavuuden jatkuvaan alenemiseen ja siis tilanherrojen tilojen tuottoisuuden pienenemiseen ja feodalismin taloudellisten perusteiden horjumiseen. Tavara- ja rahatalouden kehittyessä voimistui talonpoikaiston keskuudessa kerrostuminen. Kyläpohatat vuokrasivat maaosuutensa lisäksi tilanherralta maata, kestikievareita, myllyjä, avasivat kapakoita ja kauppoja, nytkivät ja orjuuttivat vähävaraisia kyläläisiä. Eräät suurtalonpojat (kulakit) ostivat itsensä vapaaksi maa-

¹ *Tšetvert* on vanha venäläinen vetomitta viljan ym. mittaamista varten. Yksi tšetvert viljaa on 209,91 litraa.

orjuudesta ja siirtyivät kauppiassäätyyn. Maaseudulla lisääntyi samalla hevoseettomien jopa maattomienkin köyhien talonpoikien lukumäärä, ja näiden oli pakko myydä työvoimaansa.

19. vuosisadan ensi puoliskolla Venäjällä suureni teollisuuslaitosten luku, kapitalistinen tuotanto laajeni ja vapaan palkkatyön käyttö lisääntyi. Talonpoikien pienkäsateollisuus, joka on kapitalistisen teollisuuden kehityksen ensi vaihe, kehittyi huomattavasti. Osa ei-mustanmullan seutujen väestöstä lakkasi harjoittamasta maanviljelystä, syntyi suuria teollisuuskeskuksia (Pavlovo, Kimry, Ivanovo, Šuja ym.). Käsateollisuuden harjoittajien perusjoukko köyhtyi ja joutui riippuvaisuuteen jälleenmyyjistä. Rikastuneet talonpojat, käsateollisuuden harjoittajat, jälleenmyyjät ja koronkiskurit perustivat kapitalistisia manufaktuureja, joissa käytettiin palkkatyövoimaa.

Noin 1830-luvulta lähtien teollisuudessa alettiin järjestelmällisesti käyttää koneita ja mekaanisia laitteita. Se merkitsi teollisuudessa alkanutta mullistusta, kapitalismin uutta kehitysvaihetta, joka johtui paitsi tekniikassa tapahtuneesta, myös yhteiskunnallis-taloudellisesta kehityksestä. Käsateollisuudesta koneeteollisuuden siirtyminen tapahtui nopeammin niillä aloilla, missä oli vallitsevana palkkatyö. Niinpä puuvillateollisuudessa, jossa vapaan palkkatyön käyttö jo v. 1820 oli 95,7% työläisten yleismäärästä, oli puuvillan kehruu v. 1861 mennessä jo täydellään koneellistettu ja karttuunin painanta valtaosaltaan. Sen sijaan vuori- ja metalliteollisuudessa, joissa vielä v. 1861 oli 70% koko työvoimamäärästä maaorjia, tuotantoprosessien koneellistaminen tapahtui sangen hitaasti. Ja palkkatyöläisetkin olivat enimmäkseen maaorjatalonpoikia, jotka tilanherra oli päästänyt ansiotöihin ja jotka maksoivat tälle veroa.

Työläisten ja teollisuuslaitosten lukumäärä (kaivoksia, viinanpolttimoita, olutpanimoita ja myllyjä lukuunottamatta) oli puolen vuosisadan kuluessa suurentunut miltei 6-kertaisesti (P. I. Ljaštšenkön teoksen *Neuvostoliiton kansantalouden historia* 1. osan mukaan). Niinpä oli:

	1804	1860
Tuotantolaitosten lukumäärä	2 402	15 388
Työläisten lukumäärä	95 200	565 100

Samalla palkkatyöläisten lukumäärä suureni lähes 10-kertaisesti: 45 tuhannesta 430 tuhanteen. Erikoisen nopeasti kasvoi puuvillateollisuus, jossa v. 1804 laskettiin olleen 199 tuotantolaitosta ja niissä 8 181 työläistä, mutta v. 1860 tuotantolaitoksia oli jo 1 200 ja niissä työläisiä 152 236 henkeä.

Palkkatyöläisten ominaispainon kasvu työläisten yleiseen lukumäärään verrattuna (jalostavassa teollisuudessa oli v. 1860 P. I. Ljaštšenkön antamien tietojen mukaan palkkatyöläisiä 87% työläisten määrästä) merkitsi maaorjatyötä käyttävien perintö- ja possesiomanufaktuurien syrjäyttämistä palkkatyötä käyttävien kapitalististen manufaktuurien tieltä. Vuonna 1860 tilanherrojen tuotantolaitoksissa oli työläisiä vain 11% jalostavan teollisuuden yleisestä työläisten määrästä.

Yhteiskunnallisen työnjaon kasvaessa oli havaittavissa väestön siirtymistä maaseudulta kaupunkiin. Venäjän kaupunkiväestö muodosti v. 1812 4,4% ja v. 1851 mennessä se oli kasvanut jo 7,8%. Erittäin nopeasti kasvoivat kaupungit etelässä. Niinpä Odessassa oli 19. vuosisadan alussa lähes 10 tuhatta asukasta, mutta v. 1860 oli jo yli 100 tuhatta. Samanaikaisesti tapahtui eri alueiden taloudellinen erikoistuminen (Keskinen teollisuusalue, Keskinen mustanmullanseutu, Kaakkoinen karjanhoitoalue ja Luoteinen pellavanviljelysalue ym.) ja tavaravaihto laajeni. 60-luvun puolivälissä laskettiin markkinoiden lukumäärä jo 6,5 tuhanneksi, siinä luvussa oli yli 33 markkinapaikkaa, joiden tavaravaihto oli miljoona ruplaa (sellaisia oli Nizegorod, Irbit, Korennaja (Kurskin luona), Kontraktovaja (Kievissä), Harkov, Iljinskaja (Poltavassa) ym.). Kauppiassääty kasvoi herkeämättä. Kun v. 1836 oli kauppiaita 123 796, niin v. 1851 heitä oli jo 180 359 ja heidän pääomiensa yleissumma nousi 500 miljoonaan ruplaan. Kotimaisen tavaravaihdon laajeneminen edisti jossain määrin kulkulaitoksen paranemista. Niinpä Nevalla laskettiin vesille v. 1815 Venäjän ensimmäinen höyrylaiva, ja jo v. 1861 liikkui yksistään Volgalla pari sataa höyrylaivaa. Vuonna 1851 avattiin Pietarin—Moskovan rautatie (644 km). Vuonna 1861 oli Venäjällä yhteensä 1 626 km rautateitä. Kulkulaitos oli kuitenkin yhä heikoimpia kohtia maan taloudessa. Venäläisen viljan ja raaka-aineen kysynnän suureneminen (etenkin 19. vuosisadan 40-luvulla) Länsi-Euroopan teollisuusmaissa edisti Venäjän ulko- maankaupan ja satamakaupunkien kasvua sekä maanviljelyn

АВЪ МОСКОВСКІЯ ВѢДОМОСТИ 53

ІЮЛЯ 4 ДНЯ. 1800 ГОДА. ВЪ СРЕДУ

Продаются за изыществомъ дворовые люди: сапожник 22 лѣтъ женаж его прачка цѣна оному 500 руб., другой рѣшникъ 20 лѣтъ женою, а жена его хорошая прачка, также и бѣлье швет хорошо. и цѣна оному 400 руб., и все оные люди хорошаго поведенія и презвога состоянія. Видѣтъ ихъ могутъ на Остоженкѣ, под №309

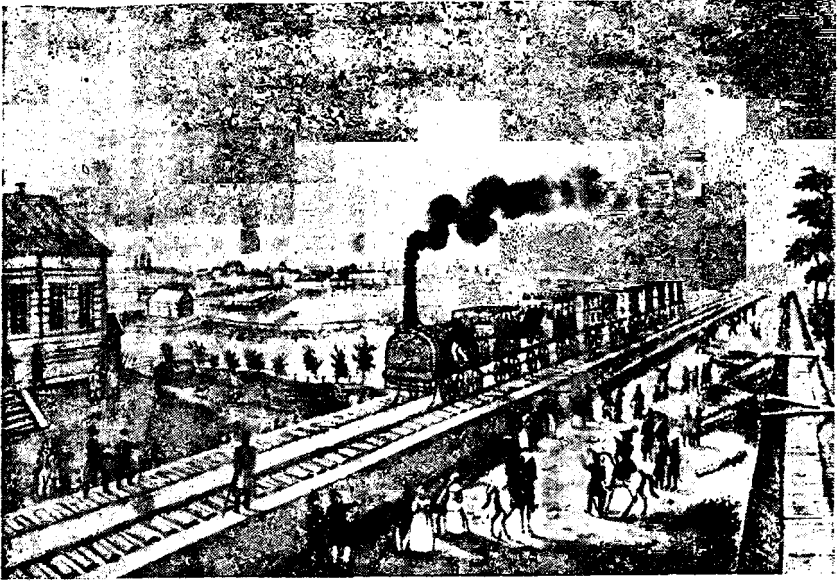
Продаются 3 девушки видныя 14 и 15 лѣтъ и всякому рукодѣ-

лю знающіе кошельки с вензелями вяжутъ и одна из нихъ на гусяхъ играетъ. Видѣтъ и о цѣне узнать Арбатской части кв. №117.

Продаются шесть сѣрыхъ молосдыхъ лошадей легкиехъ породѣ, хорошо выѣзжанныхъ в хомутахъ, которымъ последняя цѣна 1200 руб. Видѣтъ ихъ можно на маломъ Никитской в приходѣ Старого-Вознесенія в домъ князя Бориса Михайловича Черкасского.

Moskovskije Vedomosti № 53, heinäkuun 4 pv. 1800.

SUOMENNOS: Myytävänä liikaa kartanoväkeä: 22-vuotias suutari ja hänen vaimonsa, pyykkäri, hinta 500 ruplaa, 20-vuotias kaivertaja vaimoineen, vaimo on hyvä pyykinpesijä ja ompelija, hinta 400 ruplaa, ja kaikki he ovat siveää ja raitista väkeä. Heidät voi nähdä Ostoženkalla n:o 309.—Myytävänä 3 komeata 14- ja 15-vuotiasta tyttöä, jotka taitavat erilaisia käsitöitä, kutovat nimimerkeillä varustettuja kukkaroituja ja yksi heistä soittaa guslia. Heidät voi nähdä ja sopia hinnasta Arbatskaja, 1. kortteli n:o 1117.—Myytävänä 6 harmaata kevytrotulista läänkiin hyvin totutettua nuorta hevosta, joiden lopullinen hinta on 1200 ruplaa. Ne voi nähdä Malaja Nikitskajalla, Staro-Voznesenien seurakunnassa, ruhtinas Boris Mihailovitš Tserkasskin talossa.

Tsarskoje Selon rautatie. Kiviipiirros. 1837.

ja karjanhoidon kehitystä merenrannikkoseutuihin liittyvillä mailla. 60 vuoden kuluessa ulkomainen kauppavaihto kasvoi miltei 3,5-kertaisesti: 127 miljoonasta ruplasta vuonna 1801 aina 431 miljoonaan ruplaan vuonna 1860.

Maaorjuus jarrutti maan tuotantovoimien ja agrotekniikan kehitystä ja maatalouden tuotanto oli alhaista. Maaorjuus oli esteenä sisämarkkinain ja myös työvoimamarkkinain kehitykselle, rajoitti pääoman kasaantumisprosessia, häytti edistyneemmän, kapitalistisen tuotantotavan kehittymistä. Maaorjuuden lakkauttaminen tuli Venäjälle elintärkeäksi historialliseksi välttämättömyydeksi.

Tsarismin sisä- ja ulkopoliittikka ennen vuotta 1812

Tsarismin jarruttava osuus Venäjän historiallisessa kehityksessä ilmeni erikoisen havainnollisesti 19. vuosisadalla. Siitä huolimatta, että maaorjuusjärjestelmä oli jo rappeutumistilassa,

tsaarin hallitus pyrki säilyttämään sen ja lujittamaan aateliston herruusasemaa. Samalla yrittäessään mukautua uusiin yhteiskunnallis-taloudellisiin ilmiöihin tsarismi edisti tietyssä määrin teollisuuden ja kaupan kehitystä: korotettiin tullimaksuja, sallittiin järjestää teollisuusnäyttelyjä, avattiin teknillisiä kouluja jne.

Talonpoikien liikehtimiset tihenevät 19. vuosisadalla, ne kävivät entistä sinnikkäämmiksi ja joukkoluontoisemmiksi. Ne johtivat useinkin aseellisiin yhteenottoihin poliisien ja sotilasosastojen kanssa. Sellaisia yhteenottoja oli 1802—1804 Pietarin ja Novgorodin kuvernementeissa, 1802—1805 Baltian maissa ja v. 1807 Valko-Venäjällä. Lätiläisten talonpoikien kapina v. 1802 Volmarin luona ja eestiläisten v. 1803 Pärnun seudulla pelästyttivät hallitusta siinä määrin, että se yritti tehdä vuonna 1804 jonkinlaisia myönnytyksiä, kielsi talonpoikien myynnin ilman maata ja julisti talonpojat eliniäkseen maaosuuksiensa haltijoiksi. Vuosina 1816—1819 Baltian maiden talonpojat vapautettiin henkilökohtaisesta riippuvaisuudesta, mikä edisti tietyssä määrin kapitalismin kehitystä tuolla alueella. Mutta kaikki maa jäi tilanherrojen omaisuudeksi. Eestiläisten ja lätiläisten talonpoikien oli pakko vuokrata maata tilanherralta ja heidän oli edelleenkin suoritettava erilaisia velvollisuuksia tilanherra-parooneille.

Aivan uusi ilmiö oli yhä useammin toistuvat työläisten liikehtimiset, mikä oli seuraus siitä, että työläisten riisto tuotantolaitoksissa sai maaorjuusjärjestelmän oloissa erittäin raskaat muodot. Työpäivän pituus oli 15—16 jopa 18 tuntia. Muutenkin jo äärettömän niukkaa työpalkkaa pienennettiin kaikenlaisten pidätysten ja sakkojen avulla. Kaikkein vaikeimmat työolot ja elinehdot oli perintö- ja possessio-omaisuutena olevien tuotantolaitosten maaorjatyöläisillä. 19. vuosisadan alussa voitiin panna merkille huomattavia työläisten ja Uralin tehtaisiin kiinnitettyjen talonpoikien liikehtimisiä (kapinat Revdan tehtaalla vv. 1800 ja 1802, 1803 Nižni Tagilin ja 1803—1805 Ufaleiskin tehtaalla jne.). Vuonna 1809 oli valurien lakko Pietarin valimossa. Työläisten liikehtimiset olivat pääasiassa suunnatut feodaalista riistoa vastaan teollisuudessa, ja erotukseksi talonpoikaiskapinoista ne ilmensivät jo jossain määrin työn ja pääoman välistä kasvavaa vastakohtaisuutta.

Luokkavastakohtien kärjistyminen pakotti tsaarin hallituksen noudattamaan joustavampaa politiikkaa, jonka tarkoituksena oli vallankumouksellisten järkytysten ehkäiseminen. Tätä suuntaa vastaavasti se turvautui toisinaan vainotoimenpiteiden ohella joihinkin toisarvoisiin myönnytyksiin ja hämäsi näennäisellä liberalismilla politiikkansa taantumuksellisen luonteen. Se oli ominaista muun muassa Aleksanteri I hallituskauden (1801—1825) ensi vuosien poliittiselle suuntautumiselle. Hänen asettamansa Salainen komitea (*Neglasnyi komitet*), ryhtyi laatimaan puolittaisia hallinnollisia uudistuksia ja käsittelemään talonpoikaiskysymystä. Komitean työ rajoittui kuitenkin vain v. 1802 perustettuihin ministeriöihin entisten jo vanhentuneiden kollegioiden tilalle sekä Ministerikomitean muodostamiseen. Vuonna 1803 tsaari julkaisi asetuksen vapaista maanviljelijöistä, jonka mukaan tilanherrojen sallittiin, jos he halusivat, vapauttaa talonpoikia maapalstoineen lunastusmaksua vastaan. Tämän asetuksen käytännöllinen merkitys oli aivan mitätön. Tsaarin toimeksiannosta silloisen sisäpolitiikan tosiasiallinen johtaja M. M. Speranski laati v. 1809 valtiollisten uudistusten suunnitelman, mutta se meni kokonaan myttyyn. Kajoamatta vallitsevan järjestelmän perusteisiin luonnos edellytti edustuslaitosten muodostamista (Valtakunnanduuma ja paikalliset duumat) omaisuussensuksen mukaan suoritettavien edustajain vaalien perusteella. Taantumuksellinen aatelisto tuomitsi jyrkästi Speranskin suunnitelman nähden siinä uhkan itsevaltiudelle ja aateliston etuoikeuksille. Speranski erotettiin maaliskuussa 1812 toimestaan ja karkotettiin. Aleksanteri I virkamiehistä nousi ensimmäiselle tilalle maaorjanomistaja ja taantumusmies A. A. Araktsejev, joka jo v. 1808 oli nimitetty sotaministeriksi.

Aleksanteri I kieltäytyi liitosta Ranskan kanssa, joka oli hahmottumassa hänen isänsä Paavali I viimeisinä hallitusvuosina, ja solmi ystävyyssopimuksen Englannin kanssa. Vuonna 1805 Venäjä yhtyi uuteen ranskalaisvastaiseen liittoutumaan, joka muodostettiin Englannin diplomatian aloitteesta. Venäläisiä joukkoja lähetettiin Itävallan ja sittemmin Preussin avuksi. Vuosien 1805—1807 taisteluiden aikana liittolaiset kärsivät tappion Austerlitzin (1805) ja Friedlandin (1807) luona. Itävalta ja Preussi antautuivat. Jäätyään liittolaisitta mannermaalla ja saamatta Englannilta tuntuvaa apua Aleksanteri I:sen oli v. 1807

solmittava Napoleonin kanssa rauha Tilsitissä. Tämän rauhansopimuksen raskaimpana ehtona oli Venäjän yhtyminen liittoon Ranskan kanssa ja mannermaansulkemukseen, jonka Napoleon oli julistanut v. 1806 taloudellisen sodan käymiseksi Englantia vastaan. Mannermaansulkemus aiheutti suurta vahinkoa Venäjän taloudelle, sillä Englanti oli Venäjän tärkein tuontimaa ja Venäjän raaka-aineen ja viljan pääostaja. Tilanherrat olivat kovasti tyytymättömiä kauppasuhteiden katkeamisesta Englannin kanssa ja Venäjän johtamisesta Napoleonin politiikan vanaveteen. Tilsitin epäonnistuneen rauhan korvaamisen toivossa Aleksanteri I aloitti v. 1808 Napoleonin avulla sodan Ruotsia vastaan, joka kannatti Englantia. Venäjän ja Ruotsin sotaa käytiin ankarissa sääolosuhteissa Suomen maaperällä. Se kesti kauan ja vaati Venäjältä suuria ponnistuksia. Venäläisten joukkojen marssi Pohjanlahden yli ratkaisi sodan. Vuonna 1809 tehtiin rauha. Tämän rauhan tuloksena Suomi liitettiin Venäjän keisarikuntaan „suuriruhtinaskunnan” oikeuksilla ja sen sallittiin säilyttää perustuslakinsa. Suomessa tsarismi harjoitti kansallista sortopolitiikkaa. Suomen perustuslakia rikottiin järjettömällä tavalla.

Gruusian, Pohjois-Azerbaidžanin ja Bessarabian liittäminen Venäjään

Saatuaan 18. vuosisadan lopulla haltuunsa uusia maita Mustan meren rannikkojen aroilla ja Etu-Kaukasiassa Venäjän tilanherrojen edut vaativat välttämättä keisarikunnan eteläisten rajojen lujittamista sekä Mustan meren ja Kaspian meren kaupan turvaamista. Tämän vuoksi nousivat Kaukasian ja Balkanin probleemit keskeiselle paikalle Venäjän ulkopolitiikassa 19. vuosisadan alussa. Samaan aikaan Itä-Kaukasiaa uhkasi vaara joutua Persian vallan alle ja Englannin siirtomaaherruuden vaikutuksen piiriin. Tsaarivalta aktivoi politiikkaansa Taka-Kaukasiassa. Jo v. 1799 oli Gruusian kuninkaan Yrjö XII pyynnöstä viety venäläisiä sotajoukkoja Tbilisiin, ja v. 1801 Itä-Gruusia yhdistettiin Venäjään. Myöhemmin siirtyi Venäjän alamaisuuteen Mingrelia (Megrelia, 1803), Imeretia (1804) ja Guuria (1811).

Vastauksena Gruusian liittämiseen Venäjään Persian šaahi aloitti Englannin diplomaattien kannattamana revanšsisodan

Venäjää vastaan. Venäjän ja Persian välinen sota (1804—1813) päättyi kuitenkin saahin joukkojen tappioon. Gulistanin rauhansopimuksessa v. 1813 Pohjois-Azerbaidžan ja Dagestan liitettiin Venäjään.

Turkin sulttaani aloitti Napoleonin diplomaattien painostuksesta v. 1806 sodan Venäjää vastaan Krimin ja Gruusian irrottamiseksi Venäjältä. Venäjän armeija valtasi Moldavian ja Valakian sekä antoi sotilaallista apua serbialaisille, jotka v. 1804 olivat nousseet taisteluun turkkilaista iestä vastaan. Sota päättyi, kun turkkilaisten päävoimat saarrettiin ja lyötiin (M. I. Kutuzovin johdolla) Ruštšukin luona v. 1811. Bessarabia ja Länsi-Gruusia siirtyivät Bukarestin rauhansopimuksen mukaisesti v. 1812 Venäjälle. Turkki sitoutui noudattamaan autonomiaa Tonavan ruhtinaskunnissa ja antamaan sisäisen itsehallinnon Serbialle.

Paikallisen feodaaliylimystön etuoikeuksien säilyttämisestä ja tsaarivallan sotilaallisen byrokratian karkeasta mielivallasta huolimatta Taka-Kaukasian alueiden liittämällä Venäjään oli niiden kansoille objektiivisesti edistyksellinen merkitys. Se vapautti nämä kansat takapajuisten maiden, Persian ja Turkin, orjuutuksen uhkalta, feodaalien keskinäisten sotien tuottamalta hävitykseltä ja fyysilliseltä tuholta. Gruusialle ja Azerbaidžanille tuli mahdollisuus päästä taloudellisesta lamaannustilasta, poistaa vähitellen feodaalinen pirstoutuneisuus ja lähteä Venäjän jälkiä kapitalistisen kehityksen tielle. Yhteys Venäjän kansaan edisti Gruusian ja Azerbaidžanin kansojen kulttuurillista kehitystä, edistyksellisten vallankumouksaatteiden omaksumista ja maaorjuudenvastaisen liikkeen voimistumista Taka-Kaukasiassa. Bessarabian liittäminen Venäjään loi suotuisat ehdot sen takapajuisten talouden kehittymiselle. 30 vuodessa Venäjään liittämisen jälkeen Bessarabian väestö kasvoi kolminkertaisesti ja viljasato nousi nelinkertaisesti.

Isänmaallinen sota vuonna 1812

Pyrkiessään maailmanherruuteen Napoleon I, joka oli jo orjuuttanut useimmat Euroopan maat, hyökkäsi kesäkuun 12 (24) p:nä 1812 Venäjälle. Tsaarin hallitus ei ollut turvannut tehokasta maan puolustusta. Venäjän sotavoimat oli jaettu kol-

meksi armeijaksi, jotka oli sijoitettu länsirajalle pitkien välimatkojen päähän toisistaan. Yhteensä niiden miesvahvuus oli vihollisen armeijaa pienempi (230 tuhatta miestä yli 600 tuhatta vastaan), joten niiden oli perädyttävä sisämaahan. Sissiliike kehittyi sodan alussa hyvin laajaksi ja luotiin kansan nostoväen muodostelmia. Se seikka, että sota oli luonteeltaan kansan sotaa, antoi Venäjän armeijalle korkean taistelumoraalin.

Napoleonin strategisena suunnitelmana oli lopettaa sota lyhyessä ajassa murskaamalla venäläisten joukot yhdessä päätaistelussa. Mutta venäläisten 1. armeija (Barclay de Tolly'n johdolla) aloitti ajoissa vetäytymisen ja 2. (P. I. Bagrationin) armeija osasi taitavasti manöveroiden väistyä iskun alta, mikä lopullisesti sekoitti vihollisten suunnitelmat. Heinäkuun 22 p:nä nämä armeijat yhtyivät Smolenskissa. Pidättäessään vihollisen hyökkäystä venäläiset aiheuttivat viholliselle suuria menetyksiä jälkijoukkojen taisteluissa. Erikoista lujutta ja sankaruutta osoittivat D. P. Neverovskin divisioona taistelussa Krasnyin kaupungin luona sekä N. N. Rajevskin ja D. S. Dohturovin armeijakunnat Smolenskin puolustuksessa. Kireä tilanne, mikä syntyi ranskalaisten lähestyessä Moskovaa, pakotti Aleksanteri I myöntymään armeijan vaatimukseen ja nimittämään ylipäälliköksi suuren venäläisen sotapäällikön M. I. Kutuzovin. Kutuzovin johtama Venäjän armeija aiheutti elokuun 26 päivänä Borodinon taistelussa viholliselle korvaamattomia menetyksiä ja murti sen hyökkäysvoiman. Mutta Venäjän armeijalla, joka kärsi itsekkin suuria menetyksiä, ei ollut voimia eikä täydennysjoukkoja Moskovan puolustamista varten ja se jätti Moskovan. Syyskuun 2 päivänä ranskalaiset tulivat Moskovaan. Sivustamarssi-manööverillään Kutuzov voitti aikaa ja koottuaan reservit teki suuren työn armeijan täydentämiseksi, kouluttamiseksi ja aseistamiseksi ja muutti siten perusteellisesti voima-suhteita. Venäjän armeija tuli miesvahvuudeltaan vihollisen armeijaa suuremmaksi. Lokakuun alussa Kutuzovilla oli yli 120 tuhatta miestä, kun taas Napoleonin miesluku oli vähentynyt 100 tuhanteen, venäläinen ratsuväki oli 3,5 kertaa suurempi kuin vihollisen ja tykistö miltei kaksi kertaa suurempi. Lokakuun 6—11 päivinä Napoleon jätti Moskovan. Lyötyään vihollisen länteen Venäjän armeija siirtyi Tarutinon (lokakuun 6 päivänä) ja Malojarslavetsin (lokakuun 12 päivänä) taistelujen jälkeen

vastahyökkäykseen ja murskasi samanaikaisella takaa-ajolla yhdessä sissijoukkojen ja nostoväen kanssa lopullisesti valloittajat. Berezinan ylimenotaisteluissa (marraskuun 14—16 päivinä) kärsimiensä menetysten jälkeen Napoleonin armeija lakkasi tosiasiaassa olemasta. Venäjän voitto loi ehdot Euroopan toisten valtioiden vapautumiselle Napoleonin herruudesta. Venäjän armeija yhdessä muiden Napoleonin-vastaisen liittoutuman maiden sotavoimien kanssa kulki taistellen aina Pariisiin asti.

**Tsaarivallan sisä- ja ulkopoliitikka vuosina 1815—1825.
Maorjuutta vastustavan joukkoliikkeen kasvu**

Wienin kongressi 1814—1815, joka päätti Napoleonin vastaan käydyt sodat, muutti kokonaan Euroopan valtiollisen kartan ja palautti vanhan, feodaalisen järjestyksen ja hallitsijasuvut valtaan Ranskassa, Saksassa, Italiassa ja muissa maissa. Kongressin päätöksen mukaan osa Puolan maita liitettiin Puolan kunin-gaskunnan nimellä Venäjän keisarikuntaan. Vallankumouksellisen ja kansallisen vapausliikkeen pelko pani Itävallan, Preussin ja Venäjän monarkit solmimaan syyskuun 26 päivänä 1815

Kujanjuoksu (Tenginskin rykmentin albumista).

taantumuksellisen Pyhän allianssin. Toisetkin Euroopan monarkit liittyivät siihen. Eräänä Pyhän allianssin johtajana Aleksanteri I asetti ulkopolitiikkansa tavoitteeksi Euroopan taantumuksellisten voimien yhteenliittämisen. Tsaarin Venäjältä tuli „Euroopan santarmi”. Tämä vastasi täydellisesti uusia vallankumouksellisia järkytyksiä pelkäävien Venäjän tilanherrojen etuja. Isänmaallinen sota oli pannut laajat kansanjoukot liikkeelle. Talonpojat odottivat, että sodan päätyttyä he saavat kauan odottamansa „vapauden”. Mutta feodaalisen talouden rappeutumisprosessin syveneminen johti päinvastoin maaorjuus-sorron voimistumiseen. Kansan lisääntyviä levottomuuksia peläten tsarismi siirtyi avoimeen taantumuspolitiikkaan ja terrorismiin. Tämän politiikan päätoteuttajan, Araktšejevin, mukaan nimettiin maassa vakiintunutta komentoa *araktšejevilaisuudeksi*. Eräs julmimpia araktšejevilaisuuden ilmauksia oli sotilassiirtokuntien perustaminen, joiden tarkoituksena oli kouluttaa reservijoukkoja, supistaa armeijan ylläpitokustannuksia ja luoda tuki kansanliikkeitä vastaan. Sotilassiirtolaisiksi alistetut valtion talonpojat tekivät sekä maataloustöitä että suorittivat sotapalvelusta. Heillä oli kasarmikomento ja pienimmästäkin rikkomuksesta sotilassiirtolaisia rangaistiin julmasti. Talonpojat protestoivat sotilassiirtokuntien järjestämistä vastaan. Vuosina 1817—1818 tapahtui tällä pohjalla vakavia liikehtimisiä Novgorodin kuvernementissa ja Ukrainassa. Vuonna 1819 oli suuri sotilassiirtolaisten kapina Tšugujevin seudulla. Donin takaisille ja Asovan aroille siirtyneiden uudisasukkaiden orjuuttaminen synnytti siellä vv. 1818—1820 liikkeen, joka valtasi 250 asutusta. Aleksanteri I voimisti rankaisutoimenpiteitä ja julkaisi v. 1822 asetuksen, joka vahvisti tilanherroille entisen oikeuden karkottaa maaorjatalonpoikia ilman oikeudenkäyntiä Siperiaan. Ankarat, loputtomat harjoitukset ja keppikuri armeijassa synnyttivät liikehtimistä sotilaiden keskuudessa. Suurin näistä oli Semjonovskin rykmentin sotilaiden kapina v. 1820. Myös edistykselliset upseerit vastustivat araktšejevilaista komentoa, jonka vuoksi useita heistä erotettiin armeijasta.

Ideologisella alalla taantumus ilmeni siinä, että koulut alistettiin kirkon valvontaan, vapaamielistä professorikuntaa vainottiin, sensuuria kovennettiin ja propagoitiin uskonnollista

fanatismia ja mystiikkaa. Mutta mitkään rankaisutoimenpiteet eivät kuitenkaan kyenneet pidättämään kansanjoukkojen vapausliikkeen kasvua ja vallankumouksellisten aatteiden kehittymistä.

Dekabristien kapina

Isänmaallinen sota vuonna 1812 ja maaorjuudenvastaisen joukkoliikkeen nousu sodanjälkeisinä vuosina vaikuttivat voimakkaasti Venäjän aatelissivistyneistön parhaimpiin edustajiin, joiden maailmankatsomuksen olivat muovanneet Ranskan porvarillisen vallankumouksen aatteet sekä Radištševin ja ulkomaisten porvarillisten valistusmiesten teokset. Tuomittuaan maaorjuusjärjestelmän aateliston edistyneimmät miehet tulivat johtopäätökseen, että tsaristinen itsevaltiutus on kukistettava ja Venäjä vallankumouksellisesti uudistettava. Myös rajantakaisten sotaretkien aikana vv. 1813—1814 saadut vaikutelmat ja vallankumoukselliset tapahtumat Lännessä vv. 1820—1821 tukivat näitä ajatuksia. Vallankumousmieliset upseerit perustivat v. 1816 salaisen seuran, Pelastusliiton (*Sojuz Spasenija*), jonka pohjalla sitten v. 1818 syntyi uusi seura — Yleishyvän liitto (*Sojuz blagodenstvija*). Vuonna 1821 muodostui kaksi uutta seuraa: Pohjoinen (Pietarissa) ja Eteläinen (Ukrainassa) ja v. 1823 vielä yksi — Yhtyneiden slaavien seura (Ukrainassa). Huolimatta erimielisyyksistä eräissä yksityiskohdissa aatelisvallankumoukselliset olivat yksimielisiä pääkysymyksessä — itsevaltiuden kukistamisen ja maaorjuuden hävittämisen välttämättömyyden tunnustamisessa. Eteläisen seuran jäsenet, joita johti P. I. Pestel, olivat tasavaltalaisia. Pohjoisessa seurassa oli enemmistö perustuslaillisen monarkian kannattajia (N. M. Muravjov ym.), mutta tasavaltalainen virtaus oli myös vahvasti edustettuna, sen johdossa oli v. 1823 lähtien K. F. Rylejev. Dekabristit („joulukuunmiehet”) suhtautuivat talonpoikaiskysymyksen ratkaisuun eri tavalla. Pestelin suunnitelman mukaan talonpojat oli vapautettava maapalstoineen, joista osa piti takavarikoida suurtilanomistajilta. Muravjovin suunnitelman mukaan talonpojat piti vapauttaa antamatta heille maata tai myöntämällä heille korkeintaan kaksi desjatiinaa taloa kohden. Aatelisvallankumoukselliset olivat irrallaan kansasta, mikä osoitti heidän luokkarajcittuneisuuttaan. He valmistivat vallan-

Tšitan rangaistussiiirtola. Jäljennös dekabristi I. A. Annenkovin piirustuksesta.

kumousta kansan nimessä, mutta ilman itse kansan aktiivista osanottoa. Ollen suurimmalta osaltaan upseereita dekabristit uskoivat voivansa suorittaa vallankumouksen johtamiensa joukko-osastojen voimin.

Aleksanteri I äkillinen kuolema ja hallituspiireissä syntynyt hämminki sen johdosta, että valtaistuimen perijä, kuolleen keisarin veli Konstantin oli kieltäytynyt kruunusta, pani salaisten seurojen jäsenet jouduttamaan kapinaa. Pohjoisen seuran jäsenet nousivat Pietarissa kapinaan joulukuun 14 p:nä 1825, jolloin oli määrä vanhoa vala uudelle tsaarille Nikolai I. Yli 3 tuhatta sotilasta kokoontui vallankumousmielisten upseerien kutsusta Senaatin torille. Mutta kapina ilman kansanjoukkojen tukea oli ennalta tuomittu epäonnistumaan. Kapinalliset seisoi-
vat muutamia tunteja torilla torjuen tsaarin sotajoukkojen hyökkäilyt, mutta sitten ne pakotettiin hajaantumaan tykkitulen avulla. Joulukuun 29 p:nä 1825 alkoi Eteläisen seuran johdolla kapina Tšernigovin rykmentissä (Vasilkovin seudulla Ukrainassa). Tammikuun 3 p:nä 1826 Tšernigovin rykmentti nujerrettiin Kovalevkan kylän luona. Dekabristien liikkeen viisi johtajaa: P. I. Pestel, S. I. Muravjov-Apostol, M. P. Bestužev-Rjumin,

P. G. Kahovski ja K. F. Rylejev hirtettiin heinäkuussa 1826, toiset dekabristit lähetettiin pakkotöihin tai karkotukselle Siperiaan. Monet kapinaan osallistuneet sotilaat tuomittiin ruumiilliseen rangaistukseen, eräät upseerit alennettiin sotamiehiksi ja siirrettiin Kaukasiaan. Sinne lähetettiin myös Tšernigovin rykmentin sotilaat.

Dekabristien kapina oli Venäjän historiassa ensimmäinen poliittisesti päämäärätietoinen ja salaisen poliittisen järjestön valmistama vallankumouksellinen liike tsarismia vastaan. Siitä alkaa Venäjän vallankumousliikkeen historiassa aatelisvallankumouksellisten kausi, joka kesti noin v. 1861.

Tsarismin sisäpolitiikka 19. vuosisadan toisella neljänneksellä

Nikolai I merkitsi valtaistuimelle nousunsa (hallitsi 1825—1855) kostamalla dekabristeille ja tukahduttamalla talonpoikien liikehtimiset. Erikoismanifestilla (toukokuun 12 p:nä 1826) hän kielsi „kaikkinaiset puheet vapaudesta”. Uusi keisari oli sitä mieltä, että maaorjuusjärjestelmän säilyttämisen voivat taata itsevaltiuden lujittaminen, hallinnon tiukka keskittäminen, poliisiurkinnan voimistaminen ja ankarat vainotoimenpiteet kaikkia „vapaa-ajattelijointa” kohtaan. Tämä tsaarivallan sisäpolitiikan suuntaus olennoitui v. 1826 perustetussa keisarillisen kanslian „Kolmannessa osastossa”, joka johti valtiollista poliisia. Taantumuksen hyökkäykseen liittyi kampanja kulttuurista ja valistusta vastaan ja edistyksellisen sivistyneistön vainot. Vuonna 1826 julkaistiin uusi sensuuriasetus, jota sanottiin „rautaiseksi”, sekä voimistettiin poliisivalvontaa yliopistoissa. Nikolai I yritti parantaa valtiokoneistoa, tehdä sen joustavammaksi taistelussa „villitsijöitä” vastaan. Sitä tarkoitusta palveli 30-luvulla suoritettu lakien kodifointi sekä aika ajoittaiset paikallisen hallintokoneiston tarkastukset. Näillä toimenpiteillä ei kuitenkaan voitu poistaa tsaarivallan byrokralialle ominaisia hirveitä väärinkäytöksiä. Valtavan virkamiesarmeijan lukumäärä kasvoi huomattavasti Nikolai I hallitusaikana ja sen ylläpito nieli suuren osan valtion budjetista.

Tsaarin hallitus pyrki lujittamaan aateliston hyvinvointia, joka maaorjatalouden rappeutumisen tuloksena oli alkanut

horjua, ja antoi siinä tarkoituksessa vararikkoutuneille ja köyhtyneille tilanherroille apurahoja sekä lainoja. Samaan aikaan ryhdyttiin estämään yhteiskunnan muilta kerroksilta pääsy aatelissäätöön. Talonpoikaisliikkeen kasvua kammaten Nikolai I antoi virkamiehilleen tehtäväksi suunnitella toimenpiteet, joilla olisi voitu lieventää kireää ilmapiiriä maaseudulla ja vähentää tilanherrojen ja talonpoikien välisiä ristiriitoja. Niin sanotut salaiset komiteat, joita oli perustettu valmistamaan uudistuksia muun muassa talonpoikaiskysymyksessä, eivät kuitenkaan kajonneet maaorjuusjärjestelmän perusteisiin, vaan rajoittuivat vain joihinkin puolinaiisiin arasteleviin toimenpiteisiin. Vuosina 1837—1841 valtioneuvosten ministeri P. D. Kiseljov pani toimeen uudistuksen valtion talonpoikien hallinnassa. Tämä uudistus osittain säännösti kruununkylä hoitavien hallinnoitujen elinten järjestelmää, mutta samaan aikaan voimisti näiden kylien byrokraattista holhoamista ja säilytti talonpoikaiston feodaalisen riiston. Vuonna 1842 julkaistiin asetus velvoitetuista talonpojista. Tämä asetus salli tilanherrojen tehdä talonpoikiensa kanssa sopimuksia, joiden nojalla eräät talonpojat saivat henkilöllisiä oikeuksia, mutta maan käytöstä heidän oli suoritettava tilanherralle määrättyjä rasituksia. Asetusta, jonka tilanherrat ottivat vihamielisesti vastaan, toteutettiin itse asiassa sangen vähän käytännössä. 40-luvulla Liettuassa, Valko-Venäjällä ja Dneprin länsirannan Ukrainassa käytäntöön otetut inventaariosäännöt, joissa määriteltiin talonpoikien maaosuuksien ja feodaalisten rasitusten suuruudet, eivät myöskään tuottaneet tuloksia. Kun inventaariosäännöt säilyttivät tilanherrojen maanomistuksen, laillistivat veropäivätyöt ja saattoivat talonpojat osittain maattomiksi, ne eivät voineet tyydyttää talonpoikia eivätkä vähentää talonpoikien liikehtimistä. Kriisin voittamiseen tähdätyt tsaarivallan toimenpiteet epäonnistuivat.

Kansanliikkeet 19. vuosisadan 30—40-luvulla

Heinäkuussa 1830 tapahtui Ranskassa ja sitten Belgiassa vallankumous. Marraskuussa 1830 alkoi Puolassa kapina, joka kesti lähes vuoden ja jonka tsaarin sotajoukot saivat vain suurin ponnistuksin tukahdutetuksi. Vuosina 1830—1831 kapina valtasi Liettuun. „Koleeramellakoiden” vyöry kulki 30-luvun alussa

miltei kautta Venäjän koleeraepidemiaa vastaan järjestettyjen karanteenitoimenpiteiden seurauksena. Ne olivat kansanjoukkojen vaistonvaraista vastarintaa maaorjuutta ja tsaarin virkakoneiston mielivaltaa vastaan. Suurimpia liikehtimisiä oli Tambovissa, Pietarissa, Staraja Russassa (novgorodilaisten sotilassiirtolaisten kapina). Talonpoikien joukkoliikehtimisiä tapahtui tuona aikana Ukrainassa. Ustim Karmeljuk johti Podoliassa ja Volyniassa talonpoikien aseellista taistelua 19. vuosisadan ensi kolmanneksella. Talonpoikien liikehtimiset levisivät laajoille alueille ja niihin osallistui tuhansia ihmisiä. Vuonna 1849 nousi Putivlin ujestissa Kurskin kuvernementissa samanaikaisesti taisteluun noin 10 tuhatta talonpoikaa, jotka kuuluivat kuudelle tilanherralle. Tilanherrojen talonpoikien ohella myös valtion ja apanaasitilojen talonpojat kapinoivat esiintyen paikallisten vallanpitäjien mielivaltaa ja kiristystä vastaan. Usein ne kehittyivät yhteenotoiksi rankaisuretkikuntien kanssa. Vuosina 1841—1842 saivat sotilaskomennuskunnat Volganvarrella ja Uralinseudulla useita kertoja kokea seipäillä, viikatteilla jopa toisinaan pyssyilläkin aseistettujen talonpoikien vastarintaa. Talonpoikaiston liikehtimiset lisääntyivät, vv. 1826—1834 oli 145 talonpoikaislevottomuutta, mutta vv. 1845—1854 niitä oli jo 348.

Feodalisminvastainen liike laajeni kansallisilla seuduilla, missä talonpojat nousivat paitsi feodaalista myös siirtomaasortoa vastaan. Vuonna 1841 tapahtui Baltian maissa joukko- luontoisia lättiläisten ja Taka-Kaukasiassa gruusialaisten talonpoikien liikehtimisiä. Sotilaiden ja kasakoiden siirtoasutusten laajeneminen ja tsarismen valloituspolitiikan julmuudet synnyttivät Kaukasian vuoristolaisten vaistonvaraisia joukkoliikehtimisiä. 20-luvulla puhkesi kapinoita Abhaziassa, Kabardassa ja Ossetiassa. Vuoristolaisten vapaustaistelu Tšetšnassa ja Dagestanissa tsaarivallan harjoittamaa kolonialismia vastaan esiintyi *muridistisena*¹ liikkeenä *gazavatin* (muhamettilaisten „pyhä sota” „vääräuskoisia” vastaan) tunnuksella. Tämä liike oli yhteiskunnalliselta kokoonpanoltaan kirjavaa ja sille oli ominaista sisäiset ristiriidat, mitkä heikensivät sen yhtenäisyyttä taistelussa tsaarin hallituksen paljon voimakkaampia aseellisia

¹ *Muridilaisuus* oli islamin taantumuksellisista virtauksista sotaisin. Se esitti aatetta kaikkien ei-muhamettilaisten armottomasta tuhoamisesta.

joukkoja vastaan. Dagestanin ja Tšetšnan vuoristolaisten taistelua tsarismien kolonialismia vastaan vv. 1834—1859 johti Šamil. 40-luvulla tiheniivät liikehtimiset työläisten keskuudessa (esimerkiksi Uralilla). Työläisten liikehtimiset olivat yhtenäisempiä ja määrätietoisempia kuin talonpoikien.

Vuosien 1848—1849 vallankumoukset Länsi-Euroopan maissa edistivät talonpoikaisliikkeen nousua 40-luvun lopulla ja maaorjuudenvastaisten katsomusten laajaa leviämistä Venäjällä.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen taistelu 19. vuosisadan 30—40-luvulla

Maaorjuusjärjestelmän yhä kasvavan kriisin oloissa osa porvarillisten suhteiden piiriin joutuneesta aatelistosta asetti kysymyksen maaorjuuden lakkauttamisesta ja feodaalisen monarkian muuttamisesta porvarilliseksi ylhäältäpäin tehtyjen uudistusten tietä. Tämä ilmeni niissä väittelyissä, joita 30-luvun lopulla muodostuneet liberaalisen sivistyneistön ryhmät kävivät keskenään Venäjän kehitysteistä. Toisen näistä ryhmittymistä muodostivat *zapadnikit* (länsimaalaiset), toisen *slavofiilit*. *Zapadnikien* (K. D. Kavelin, B. N. Tšitšerin, V. P. Botkin, J. F. Korš ym.) mielestä Venäjä oli kulkeva Länsi-Euroopan porvarillisten maiden kehitystietä, ja he pitivät poliittisina ihanteinaan Englannin ja Ranskan porvarillisia parlamentaarisia monarkioita. *Slavofiilit* (I. V. Kirejevski, A. S. Homjakov, I. S. ja K. S. Aksakovit ym.) puolustivat väitettään Venäjän historian omaperäisestä kehityksestä ihannoiden kyläyhteisöä ja talonpoikaiston patriarkaalisia oloja. *Slavofiilit* olivat sitä mieltä, että Venäjä voidaan pelastaa „mädän lännen tuhoisalta vaikutukselta” ja „proletaarisuuden rutolta” lujittamalla patriarkaalista yhteisötautoutta ja oikeauskoisuutta. Mutta kaikista erimielisyyksistään huolimatta *zapadnikit* ja *slavofiilit*

Yksityissellä Pietari-Paavalin linnassa (erään dekabristin piirros).

olivat samaa mieltä pääasiassa, he tunnustivat maaorjuuden lakkauttamisen välttämättömyyden ylhäältäpäin säilyttäen kuitenkin tilanherrojen maanomistuksen ja tsaristisen monarkian. Heitä yhdisti myös vallankumousliikkeen pelko.

Maaorjuuden kannattajia ja liberaaleja vastaan esiintyi Venäjän edistysmielinen sivistyneistö, joka oli tsarismin vallankumouksellisen kukistamisen ja maaorjuuden täydellisen hävittämisen kannalla. Aatelisvallankumouksellisten uuden polven edustajat A. I. Herzen ja N. P. Ogarjov ymmärsivät jo paremmin kuin dekabristit kansanjoukkojen merkityksen yhteiskunnan vallankumouksellisessa uudistamisessa. Vieläkin päättäväisemmin esiintyi tässä suhteessa V. G. Belinski, joka oli „edelläkävijänä *raznotšinetsien*¹ suorittamassa aateliston täydellisessä syrjäyttämisessä vapausliikkeestämme” (V. I. Lenin, Teokset, 20. osa, s. 235.). Belinskin mainiota kirjettä Gogolille² V. I. Lenin sanoi erääksi sensuurin ulottumattomissa olevan lehdistön parhaimmaksi tuotteeksi. Materialististen katsomusten ja utopistisen sosialismin aatteiden propagointi, maaorjuuden ja tsaristisen komennon rohkea paljastaminen, väsymätön taistelu kansan valistamisen ja yhteiskunnallisen vapauttamisen puolesta, kaikki tämä Herzenin, Ogarjovin ja Belinskin monitahoinen toiminta näytteli valtavaa osaa vallankumouksellisen demokraattisen ideologian muotoutumisprosessissa Venäjällä. Herzenin ja Belinskin aatteilla oli suuri vaikutus Pietarissa v. 1845 syntyneeseen petraševskilaisten³ vallankumoukselliseen kerhoon. Eräät petraševskilaiset tunsivat selvää viettymystä kansanvallankumouksen aatteeseen uskoen voivansa nostattaa aseelliseen kapinaan laajat talonpoikais-, työläis- ja sotilasjoukot. Vuonna 1849 kerho hajotettiin. Vuosien 1848—1849 vallankumouksien päätyttyä tappioon Länsi-Euroopassa Herzen kehitteli

¹ *Raznotšinetsit* — etupäässä porvaris-, pappis- ja talonpoikaissäädystä lähteneistä ja säädystään vieroittuneista henkilöistä muodostunut sivistyneistökerros Venäjällä 18. vuosisadan lopulla ja 19. vuosisadalla, liberaalisen ja demokraattisen porvariston edustajia.—*Suom.*

² Siinä Belinski tuomitsi ankarasti Gogolin kirjassa *Valittuja kohtia kirjeenvaihdosta ystävien kanssa* esitetyt taantumukselliset ja maaorjuuskantaiset aatteet. Gogol oli kirjoittanut tämän kirjan henkisen kriisinsä kaudella.

³ Kerho oli saanut nimensä sen erään organisaattorin, Petraševskin mukaan. Kerho heijasti demokraattisesti ajattelevan aatelisten ja *raznotšinetsisen* sivistyneistön yhteiskunnallis-poliittisia ja aatteellisia etsiskelyjä 19. vuosisadan 40-luvulla.

utopistista aatetta, että Venäjällä on mahdollisuus sivuuttaa kapitalismi siirtymällä talonpoikaisyhteisön kautta sosialismiin. Näissä Herzenin idealistisissa käsityskannoissa itse asiassa ei „ole hituistakaan sosialismia” (V. I. Lenin, Teokset, 18. osa, s. 11).

Tsaarivallan ulkopoliittikka 19. vuosisadan toisella neljänneksellä

Tsaarivalta piti edelleenkin ulkopoliittikkansa päätehtävänä taistelua vallankumouksen vaaraa vastaan Euroopassa. Esiintyen „Euroopan santarmina” Nikolai I kukisti julmasti Puolan kapinan v. 1831 ja tukahdutti liitossa itävaltalaisen taantumuksen kanssa Unkarin vallankumouksen v. 1849. Pyrkien herättämään henkiin Pyhän allianssin, jonka arvovaltaa Euroopan vallankumoukset olivat horjuttaneet, Venäjän tsaari piti läheistä yhteyttä Preussin ja Itävallan taantumuksellisiin monarkkeihin.

Lieventääkseen maaorjuusjärjestelmän kasvavaa kriisiä, laajentaakseen feodaalisen riiston piiriä ja vähentääkseen maan sisäisen tilanteen kärjistymistä, tsaarivalta aktivoi politiikkaansa „idän kysymyksessä” toivoen saavansa valvontaansa Mustan meren salmet, lujittavansa poliittisen vaikutuksensa Balkaneilla ja laajentavansa hallintoalueitaan Taka-Kaukasiassa. Nämä tsaarivallan valloituspyrkimykset törmäsivät vastakkain Englannin ja toisten Euroopan maiden aggressiivisten hankkeiden, samoin kuin Persian šaahin ja Turkin sulttaanin revanššipyrkimysten kanssa. Siitä seurasivat diplomaattiset ja sotilaalliset selkkaukset, jotka tihenivät etenkin 19. vuosisadan 20-luvulla, kun kreikkalaiset nousivat Turkin iestä vastaan. Peläten Venäjän voimistumista Lähi-idässä ja haluten saada Venäjän eroon Kreikan ongelmasta Englannin diplomaatit auttoivat Persian šaahia aloittamaan revanššisodan Venäjää vastaan Taka-Kaukasiassa. Venäjän ja Persian sodassa Venäjä valloitti vv. 1826—1828 Erivanin ja Nahitševanin kaanikunnat ja miehitettyään Täbrisin pakotti šaahin solmimaan Turkmantšain rauhan v. 1828. Sodan tuloksena Itä-Armenia liitettiin Venäjään.

Vuonna 1828 alkoi Venäjän ja Turkin sota. Sen seurauksena Venäjä sai haltuunsa Tonavan suun ja Kaukasianpuoleisen Mustan meren rannikon, samoin Ahaltzyhin alueen, joka

yhdistettiin muihin aikaisemmin Venäjään liitettyihin Gruusian maihin. Sitä paitsi Adrianpolin rauhansopimus, joka v. 1829 päätti sodan, antoi Serbialle, Moldavialle ja Valakialle autonomian ja Kreikalle itsenäisyyden. Vuonna 1830 Kreikka julistettiin riippumattomaksi valtioksi.

Nikolai I:sen puuttuessa Turkin ja Egyptin väliseen selkkaukseen nousi venäläinen armeijakunta maihin Bosporin rannalla. Vuonna 1833 Venäjä solmi Unkiar-Iskelesissa Turkin kanssa sopimuksen liitosta ja keskinäisestä avusta. Eräs sopimuksen tärkeimpiä ehtoja oli Dardanellien salmien sulkeminen ulkolaisten sota-alusten pääsylvä Mustalle merelle. Sopimuksen tämä kohta kuitenkin muutettiin v. 1841 konventiolla, joka hyväksyttiin kansainvälisessä konferenssissa Lontoossa Englannin hallituksen ehdotuksesta.

Vuonna 1846 kazahien Vanhin žuz (orda) liittyi Venäjän alamaisuuteen, mikä päätti jo 18. vuosisadalla alkaneen Kazahstanin liittymisen Venäjään. Taloudelliset ja sivistykselliset yhteydet Venäjän kansaan murtivat vuosisatoja kestäneen paimentolais-kazahien taloudellisen sulkeutuneisuuden ja osa heistä asettui vakinaisille asuinpaikoille maanviljelykseen.

Krimin sota vuosina 1853—1856

„Idän kysymyksen” uusi kärjistyminen, joka oli seuraus Euroopan maiden kilpataistelusta vaikutusvallasta Lähi-idässä, johti Krimin sotaan vv. 1853—1856. Se alkoi ensin Venäjän ja Turkin sotana, mutta muuttui sitten Englannin, Ranskan, Turkin ja Sardinian sodaksi Venäjää vastaan Itävallan ja Preussin jäädessä Venäjää kohtaan vihamielisen puolueettomuuden kannalle. Sodan ensi vaiheessa P. S. Nahimovin johtama Venäjän laivasto sai loistavan voiton Sinopen taistelussa marraskuun 18 (30) p:nä 1853. Englannin ja Ranskan laivaston hyökkäykset Solovetskin saarille, Kamtšatkan Petropavlovskiin ja Odessaan torjuttiin paikallisten varusväkien voimilla. Sotatoimet keskittyivät syksystä 1854 lähtien Krimille, missä vihollisten maihinousujoukot saartoivat Sevastopolin. Vaikka Sevastopolin puolustajat olivat huomommin aseistettuja eikä heillä riittänyt ammuksia, olivat he moraalisesti sekä taistelukuntoisuudeltaan ja sotataidossa kiistattomasti etevämpiä. He upottivat osan lai-

vastoa Sevastopolin lahden suuhun esteeksi vihollisen laivojen pääsulle, laivastotykit sijoitettiin linnakkeisiin ja merimiehet liittyivät kaupungin sankarillisten puolustajien riveihin. Sevastopol kesti piiritystä 349 vuorokautta (lokakuusta 1854 elokuuhun 1855). Sota paljasti maaorjuudenajan Venäjän teknillisen ja taloudellisen takapajuisuuden ja tsaristisen komennon mädännäisyyden. Mutta huolimatta suuresta etevämmyydestään taisteluvälineiden alalla venäläisvastaisen liittoutuman asevoimat eivät kyenneet saamaan nopeaa voittoa ja sota venyi pitkäaikaiseksi. Se päättyi erittäin raskaasti Venäjän osalta Pariisin rauhansopimukseen v. 1856. Venäjältä kiellettiin oikeus pitää sotalaivastoa Mustalla merellä, mutta alueita ei Venäjä menettänyt lukuunottamatta pientä seutua Tonavan suulla.

Krimin sota, joka osoitti, että maaorjuusjärjestelmä oli joutunut taloudelliseen ja poliittiseen vararikoon, synnytti yhteiskunnallista kiihtymystä. Maaorjuudenvastaiset laajojen talonpoikaisjoukkojen liikehtimiset voimistuivat suuresti sodan vuosina, etenkin Kievin seuduilla, missä talonpojat kieltäytyivät nostoväkeen oton yhteydessä suorittamasta veropäivätöitä tilanherroille ja tottelemasta näitä. Talonpojat ilmoittivat olevansa valmiit puolustamaan synnyinmaata vihollisilta, mutta vaativat tunnustamaan heidät maaorjuudesta vapaiksi „kasakoiksi”. Talonpoikaisjoukkojen liikehtimiset kasvoivat yhä vielä Krimin sodan jälkeenkin. Niitä havaittiin eri seuduilla: v. 1857 Länsi-Gruusiassa, 1858 Eestissä, Liettuassa ja Valko-Venäjällä, 1859 Volganvarrella ja etenkin keskisissä lääneissä. Joukkoliikkeen voimistuessa aktivisoitui myös vallankumouksellisen demokraattisen sivistyneistön toiminta. A. I. Herzen perusti jo v. 1853 Lontoossa Yksityisen venäläisen kirjapainon, jossa painatti julistuksia, sitten v. 1855 lähtien julkaistiin kokoelmaa *Poljarnaja zvezda (Pohjantähti)* ja vuodesta 1857 aikakausjulkaisua *Kolokol (Kello)*, joka „puolusti kaikin voimin talonpoikaiston vapauttamisen asiaa” (V. I. Lenin, Teokset, 18. osa, s. 12). N. G. Tšernyševski ja N. A. Dobroljubov harjoittivat tuloksellista vallankumouksellista toimintaa Pietarissa. He osasivat käyttää taitavasti julkisia painotuotteita vallankumouksellisessa propagandassa. Heidän johtamansa aikakauslehti *Souremennik (Aikalainen)* levisi samoin kuin Herzenin *Kolokol* laajalti edistyneimmän venäläisen sivistyneistön keskuuteen.

Venäjän kulttuuri 19. vuosisadan ensi puoliskolla

Maaorjuusjärjestelmän rappeutumisen syvetessä ja uusien, kapitalististen suhteiden kehittyessä ilmeni yhä räikeämmin kaksi yhteiskunnallisesti erilaista kulttuuria Venäjän kansallisessa kulttuurissa. Maaorjanomistajien taantumuksellisen kulttuurin vastakohtana oli edistyksellinen, demokraattinen ja vallankumouksellinen kulttuuri, joka heijasti kansanjoukkojen vapautumispyrkimyksiä.

Maan taloudellinen kehitys ja hallintojärjestelmän monimutkaistuminen pakottivat hallituksen laajentamaan oppilaitosten verkostoa. Jo v. 1755 perustetun Moskovan yliopiston lisäksi avattiin yliopistoja Pietariin, Kazaniin, Harkoviin, Tarttoon ja Vilnoon (suljettiin v. 1832). Vuonna 1828 perustettiin Pietariin Teknologinen instituutti. Maantiede raivasi itselleen nopeasti alaa, sitä todistavat monet venäläisten tutkimusmatkailijain tekemät löydöt. Kun Venäjän teollisuudessa alkoi teknillinen kumous, kasvoi venäläisten tiedemiesten kiinnostus mekaniikkaan ja energetiikkaan. Tämän seurauksena ilmestyi huomattavia tutkimuksia tieteen ja tekniikan alalla.

Punainen tori. Kivipiirros. 1840.

Venäjän edistyksellinen yhteiskunnallinen ajattelu kehittyi taistelussa vallankumouksellisten ja demokraattisten aatteiden levittämisen puolesta. A. I. Herzenin ja V. G. Belinskin tuotteet kohottivat materialistisen filosofian uudelle tasolle ja rikastuttivat Venäjän ja maailman kulttuuria sekä historian, luonnon- ja kirjallisuustieteen että etiikan ja estetiikan aloilla. Kaunokirjallisuudella ja taiteella oli erikoinen merkitys edistyksellisten aatteiden propagoinnissa tsaristisen Venäjän oloissa. Kireä yhteiskunnallinen taistelu ilmeni myös kirjallisuuden ja taiteen eri suuntien kesken (klassisismi, sentimentalismi ja romantismi).

19. vuosisadan toisella neljänneksellä venäläisten kirjailijain ja taiteilijain luomistyön perusmetodiksi tuli realismi, joka ilmeni erikoisen selvästi A. S. Puškinin, A. S. Gribojedovin, M. J. Lermontovin ja N. V. Gogolin kaunokirjallisissa tuotteissa, P. A. Fedotovin ja A. A. Ivanovin maalauksissa, M. I. Glinkan sävellyksissä sekä M. S. Štšepkinin näyttämötaiteessa. Venäjän edistynein kulttuuri, joka omaksui eurooppalaisen kulttuurin edistykselliset aatteet, vaikutti kehittävästi Venäjän kansojen, samoin toisten maiden, etenkin slaavilaisten kansojen kulttuurin kehitykseen.

III luku

KAPITALISMIN KAUSI

Maaorjuuden lakkauttaminen

Feodaalisten tuotantosuhteiden ja maan kehittyvien tuotantovoimien välinen epäsuhte johti selkkaukseen, joka muodostui kärkeväksi yhteiskunta-taloudelliseksi kriisiksi. Vanhat tuotantosuhteet, jotka perustuivat feodaaliseen maanomistukseen, jarruttivat tekniikan kehitystä ja työn tuottavuuden kasvua, kaventivat kotimaisia markkinoita, hidastuttivat pääoman kasaantumista ja haittasivat kapitalistisen tuotantotavan muotoutumista. Maaorjuusjärjestelmän kriisi, joka huononsi entistä enemmän kansanjoukkojen asemaa, nostatti laajojen joukkojen vapausliikettä. Venäjän taloudellisen ja poliittisen kehityksen objektiivinen kulku johti 50-luvun lopulla vallankumouksellisen tilanteen muodostumiseen maassa. Tässä tilanteessa Krimin sodassa tappion kärsinyt tsarismi oli pakotettu valmistelemaan vuoden 1861 „talonpoikaisreformia”. Aleksanteri II (hallitsi 1855—1881) julisti, että on parempi lakkauttaa maaorjuus ylhäältäpäin kuin odottaa sen tapahtumista alhaaltaapäin, se on talonpoikaisvallankumouksen seurauksena. Reformi oli kansanjoukkojen vallankumouksellisen taistelun sivutuote, sillä juuri kansanjoukot pakottivat tsaarivallan toimeenpanemaan sen. Joukkojen liike oli kuitenkin vaistonvaraista, hajanaista ja erillisiä alueita käsittävää. Talonpoikaistolla ei vielä ollut johtajaa. Venäjän heikko porvaristo ei ollut vallankumouksellista eikä proletariaatti ollut vielä luokkana muodostunut. Kaikkien reformin valmisteluun osallistuneiden hallituslaitosten, samoin kuin paikkakunnille muodostettujen aateliston kuvernementtikomiteain toiminta oli tähdätty siihen, että reformi toimeenpantaisiin tilanherrojen etujen mukaisesti. Taistelu maaorjuuden kannattajain

ja liberaalien kesken oli vain taistelua myönnytysten määrästä ja muodosta, taistelua hallitsevan luokan sisällä. Maaorjuuden kannattajia ja liberaaleja vastustivat vallankumoukselliset demokraatit, jotka taistelivat talonpoikien täydellisen ja kerta-kaikkisen vapauttamisen puolesta. Vuoden 1861 reformi lakkautti maaorjuuden. Kaikkiaan vapautettiin 22,5 miljoonaa tilanherrojen talonpoikaa. Mutta tilanherrojen luokkaherruuden perusta, aateliston maanomistus säilyi. Vuoden 1861 helmikuun 19 päivän *Asetuksen* mukaan talonpojat saivat maapalstan, joka oli keskimäärin pienempi kuin talonpojan hallussa ennen reformia ollut palsta. Talonpojilta lohkaistiin pois noin $\frac{2}{5}$ maista, jotka olivat ennen reformia olleet heidän viljelyksessään. Sitä paitsi nämä maat lohkaistiin tilanherran hyväksi ja ne olivat tavallisesti parhaita viljelysmaata¹. Talonpoikien saaman maapalstan lunastusvelvollisuus, joka otettiin käytäntöön vasta v. 1881, suoritettiin niin sanottuna lunastusoperaationa. Maan lunastushinta oli maan todellista arvoa korkeampi. Lunastusoperaation päättymiseen asti talonpoikia pidettiin tilapäisvelvollisina ja he suorittivat edelleenkin tilanherralle feodaalisia rasituksia. Lunastusmaksut ja monilukuiset verot ylittivät talonpoikaistalouden tulot, saattoivat sen häviötilaan ja aiheuttivat talonpoikaiston joukkoköyhtymisen. Lunastusmaksujen periminen jatkui aina vuoteen 1907 asti. Maan vähyys, sekasarkaisuus ja sen ohella moninaiset verot ja valtion rasitukset lisäsivät talonpoikien orjuutta ja riippuvaisuutta. Reformin jälkeisellä maaseudulla kehittyi laajaksi tilanherrojen maiden vuokraus talonpojille työllämaksua vastaan, mikä oli tosiasiaassa verhottua veropäivityötä. Helmikuun 19 päivän *Asetus* ulotettiin v. 1863 myös keisarillisten apanašitilojen talonpoikiin ja v. 1866 valtion talonpoikiin. Vuoden 1861 talonpoikaisreformi oli maaorjanomistajien suorittama porvarillinen reformi. Se loi määrätyt ehdot kapitalismin kehitykselle, mutta säilytti maan yhteiskuntataloudellisessa järjestelmässä reformin jälkeisellä Venäjällä monen monituisia maaorjuuden jäänteitä. Vähemmistökansallisuuksien asumaseuduilla oli reformin toimeenpanossa omia erikoisuuksiaan. Dneprin idänpuoleisessa Ukrainassa lohkaistiin tilanherroille aina 40% talonpoikien maista ja Mustan meren

¹ Talonpojat nimittivät noita heiltä pois lohkaistuja maita „otrezkoiksi” joka johtuu venäläisestä sanasta „otrezat” lohkaista.— *Toim.*

rannikolla 30%. Volganvarren ei-venäläisille talonpojille annettu maaosuudet olivat kerrassaan mitättömiä. Kaukasiassa lakkautettiin maaorjuus vasta vv. 1864—1871 ja tilanherroille vieläkin edullisemmin ehdoin. Niinpä Gruusian tilanherroille jätettiin seitsemän kertaa enemmän maata kuin annettiin talonpojille ja sitä paitsi tilanherroille maksettiin 7 miljoonaa ruplaa talonpoikien henkilökohtaisesta vapauttamisesta. Talonpojat olivat tilapäisvelvollisia aina vuoteen 1912 ja maapalstojen lunastus alkoi vasta v. 1913. Maaorjuuden jäänteet olivat siellä paljon monilukuisemmat ja painoivat tuntuvammin kuin maan keskikubernementeissa. Valko-Venäjällä, Liettuassa ja Dneprin lännenpuoleisessa Ukrainassa tapahtuneiden suurten talonpoikaislevottomuuksien sekä Puolan vv. 1863—1864 kapinan vuoksi tsaarivallan oli pakko tehdä eräitä myönnytyksiä talonpojille: suurentaa maapalstoja, pienentää lunastusmaksuja ja vapauttaa talonpojat tilapäisvelvollisten asemasta.

Tsaarivalta pani maaorjuuden lakkauttamisen jälkeen 60—70-luvulla toimeen useita muitakin porvarillisia uudistuksia paikallishallinnon alalla (zemstvolaki v. 1864 ja kaupunkien kunnallislaki 1870), oikeuslaitoksissa (uudet oikeussäännökset v. 1864), finanssijärjestelmässä (Valtionpankin perustaminen v. 1860, valtionkontrollin uudestijärjestäminen jne.) ja sota-asiaien alalla (yleisen asevelvollisuuden käytäntöön ottaminen v. 1874 ym.) jne. Nämä uudistukset merkitsivät kuitenkin vain ensi askelta feodaalisen monarkian porvarilliseksi muuttamisen tiellä. Sallien tietyssä määrässä paikallisten porvarillistyyppisten edustuslaitosten toimintaa tsaarivalta jäi edelleenkin tilanherra-aateliston diktatuuriksi ja suojele ennen kaikkea aateliston luokkaetua ja säätyetuoikeuksia.

Vallankumouksellisten demokraattien liike 60-luvulla

Uusi joukkoliikkeen vyöry nousi ympäri Venäjää reformia vastaan, jonka tsaarivalta oli toimeenpannut maaorjanomistajien etuja silmällä pitäen. Vuosina 1861—1863 kohosi talonpoikaislevottomuuksien luku lähes 2 tuhanteen. Tapahtumat kehittyivät useinkin ilmi kapinoiksi ja yhteenotoiksi tsaarivallan sotajoukkojen kanssa. Suurimpia näistä olivat Bezdnan (Kaznin kuvernementissa) ja Kandejevkan (Penzan kuvernementissa)

tissa) kapinat v. 1861. Vaikkakaan erilliset ja vaistonvaraiset talonpoikien liikehtimiset eivät voineet päätyä voittoon, ne vaikuttivat kuitenkin suuresti vallankumoukselliseen demokraattiseen sivistyneistöön. Tuona aikana oli johtava osuus Venäjän vapausliikkeessä siirtynyt aatellisvallankumouksellisilta vallankumouksellisille raznotšinetselle, jotka olivat lähtöisin etupäässä ei-aatellisista väestökerroksista (pikkuporvaristosta, kauppiaista, alemmasta papistosta ja talonpojista). Vuoden 1861 paikkeilla alkoi Venäjän vallankumousliikkeessä uusi kausi, porvarillis-demokraattinen eli raznotšinetsiläinen kausi, joka kesti lähimain vuoteen 1895.

Edistysmielisen raznotšinetsiläisen sivistyneistön vallankumouksellisten mielialojen ilmausta olivat ylioppilaiden liikehtimiset (Pietarissa, Moskovassa ja Kazanissa), salaisten poliitistien kerhojen perustaminen, illegaalisen kirjallisuuden levittäminen (julistukset *Isovenäläinen*, *Nuorelle sukupolvelle*, *Nuori Venäjä* ym.). Tšernyševski, Herzen ja N. P. Ogarjov osallistui-
vat aktiivisesti salaisen vallankumouksellisen järjestön *Zemlja i volja* (*Maa ja vapaus*) perustamiseen 19. vuosisadan 60-luvulla. Vallankumouksellisten demokraattien toiminnalla oli 60-luvulla suuri historiallinen merkitys. He puolsivat sorretun kansan etuja ja osoittaen että reformi on ryöstöreformi taistelivat maaorjuusjärjestelmän ja tsaristisen itsevaltiuden täydellisen hävittämisen puolesta. He paljastivat tsaarivaltaa liehakoivat liberaalit ja pitivät kansan vallankumousta Venäjän yhteiskunnallisen uudistamisen ainoana keinona. Teorian alalla vallankumoukselliset demokraatit olivat miltei dialektisen materialismin kannalla, mutta he eivät omaksuneet historiallista materialismia.

60-luvun vallankumoukselliset demokraatit olivat utopistisocialisteja. He haaveilivat siirtymistä sosialismiin vanhan talonpoikaisyhteisön kautta, mutta erosivat länsieurooppalaisista utopistisocialisteista siinä, että he eivät perustaneet toivoaan rauhan saarnaan, vaan vallankumoukseen. Venäjän vallankumouksellisten demokraattien ansio oli se, että he eivät ainoastaan paljastaneet tsaristisen komennon taantumuksellista olemusta, vaan taistelivat myös porvarillisen Lännen idealisointia vastaan. Kapitalismin syvällisenä arvostelijana esiintyi mm. Tšernyševski. Samalla Herzen ja Tšernyševski tutustuttivat Venäjän sivistyneistöä toisten maiden kansojen etumaisiin

aatteisiin ja vallankumoukselliseen kokemukseen. Herzenin ja Tšernyševskin kesken oli erimielisyyksiä vallankumouksellisen taistelun aatteellis-teoreettisista ja taktiikan kysymyksistä. Tšernyševski oli johdonmukaisempi demokraatti.

Venäjän vallankumouksellisen sosialidemokratian edelläkävijöinä ja Venäjän etumaisen demokraattisen kulttuurin lipunkantajina 60-luvun vallankumoukselliset demokraatit vaikuttivat suuresti Venäjän yhteiskunnallisen elämän kehitykseen sekä Venäjän muiden kansojen edistysmielisen sivistyneistön aatteelliseen ja teoreettiseen kasvatukseen. Ukrainan salaisten poliittisten kerhojen jäsenet (A. I. Nitšiporenko ym.) olivat yhteydessä Herzeniin. T. G. Ševtšenko oli läheisissä suhteissa Tšernyševskin, Dobroljubovin ja Herzenin kanssa. Herzenin ja Tšernyševskin aatteilla oli hyvin myönteinen vaikutus huomattavan valkovenäläisen vallankumouksellisen demokraatin Kastus Kalinovskin toimintaan ja edistysmielisen valkovenäläisen kirjailijan F. Boguševitšin tuotantoon. Samat aatteet henkevoittivat myös Herzenin ja Ogarjovin henkilökohtaista tuttavaa armenialaista vallankumouksellista demokraattia M. Nalbandjanian. Herzenin ja Tšernyševskin teoksiin tutustuminen vaikutti myönteisesti kazahilaisen valistajan Tš. Valihanovin sekä gruusialaisen kirjailijan ja yhteiskunnallisen toimihenkilön I. Tšavtšavadzen ym. katsomusten muotoutumiseen.

Venäläisten vallankumouksellisten demokraattien aatteet levisivät myös toisten slaavilaisten kansojen edistysmielisten toimihenkilöiden keskuuteen, ne vaikuttivat huomattaviin Bulgarian vallankumouksellisen vapausliikkeen toimihenkilöihin H. Boteviin ja V. Levskiin sekä serbialaiseen vallankumousmieheen S. Markovitšiin.

Puolassa puhkesi v. 1863 kapina, jota johti Kansallinen keskuskomitea. Eräät „punaisten” puolueen toimihenkilöt (J. Dombrovski ym.) olivat venäläisten vallankumouksellisten demokraattien aatteiden kannattajia. Liettuassa ja Valko-Venäjällä alkoi samana vuonna talonpoikaiskapina, jonka kulkuun vaikutti hyvin voimakkaasti Venäjän vallankumouksellisten demokraattien liike. Liettuan kapinan johtajana oli Z. Sierakowski ja sen jälkeen kun hän joutui vangiksi huhtikuussa 1863 Mackevičius. Valko-Venäjällä oli kapinan johtajana Kastus Kalinovski, joka tuli Liettuan ja Valko-Venäjän kansanhallituk-

sen *Tšervonny žondin* päämieheksi. *Tšervonny žond* (*Punainen hallitus*) oli vallankumouksellinen järjestö, jonka keskus oli Vilnossa. Se johti kesäkuusta 1863 talonpoikaiskapinaa Valko-Venäjällä ja Liettuassa. *Zemlja i volja*-järjestykseen kuuluneet upseerit tekivät Puolan kapinaa kukistamaan lähetettyjen tsaarin sotajoukkojen keskuudessa vallankumouksellista työtä. Eräät heistä menivät kapinallisten puolelle, taistelivat heidän riveisensä ja antoivat henkensä Puolan kansan vapauden puolesta (A. Potebnja ym.). *Kolokol* aikakauslehden sivuilla, illegaalisissa lentolehtisissä venäläiset vallankumoukselliset puolustivat Puolan, Liettuan, Valko-Venäjän ja Ukrainan kansojen kansallista ja yhteiskunnallista vapautumista. Tsaarin satatuhantinen armeija tukahdutti Puolan kapinan v. 1864. Tsaarivalta kosti julmasti kapinaan osallistuneille. Myös Venäjällä vainottiin yhtä julmasti talonpoikaissiikkeen osanottajia ja vallankumouksellisten demokraattien johtajia. Vuonna 1862 vangittiin Tšernyševski. Toukokuun 19 päivänä 1864 järjestetyn „siviiliteloituksen”¹ jälkeen hänet karkotettiin Siperiaan.

N. G. Tšernyševskin „siviiliteloitus”. Taidemaalari U. Kozmitšovin taulusta.

¹ Entisellä Venäjällä käytännössä ollut symbolistinen toimitus, jolloin mestauslavalle tuodun tuomitun pään päällä katkaistiin miekka.

Tsaarivalta kesti demokraattisten voimien paineen. Vallankumouksellisten demokraattien toiveet pikaisesta talonpoikaisvallankumouksesta eivät toteutuneet.

Kapitalismin kehitys Venäjällä 19. vuosisadan 60—80-luvulla

1860-luvulta alkoi kapitalismin kehityksessä uusi kausi Venäjän historiassa. Maaorjuuden lakkauttaminen edisti kapitalismin nopeampaa kasvua. Kaksikymmentä vuotta reformin jälkeen konetyö syrjäytti entistä perinpohjaisemmin käsityötä Venäjän teollisuudessa. Vuonna 1880 oli kutomateollisuuden tuotantolaitoksissa kangaspuita noin $\frac{1}{3}$ ja kutomakoneita noin $\frac{2}{3}$ yleisestä kutomalaitteiden määrästä. 80-luvulla tapahtui teollinen kumous. Raskas teollisuus alkoi kehittyä ja syntyi uusia teollisuuskeskuksia. Yhteiskunnallisissa suhteissa ja yhteiskunnan luokkarakenteessa tapahtui laadullisia muutoksia: muodostuivat uudet luokat, proletariaatti ja porvaristo. Teollisuuden kehityksen vauhti oli reformin jälkeisellä Venäjällä paljon suurempi kuin Länsi-Euroopassa. Venäjän teollisuuden tuotanto kasvoi 40 vuodessa (1860—1900) enemmän kuin 7-kertaisesti, kun taas Saksan teollisuuden tuotanto kasvoi tuona samana aikana 5-kertaisesti, Ranskan 2,5 ja Englannin vain yli 2-kertaisesti. Teollisuuden kehityksen nopeasta vauhdista huolimatta Venäjä oli edelleenkin taloudellisesti takapajuinen ja pääasiassa maatalousmaa. Venäjän teollisuudessa oli tuotannon ja työvoiman keskittymistaso korkea. Vuodesta 1866 vuoteen 1890 lisääntyi Venäjällä sellaisten suurten tuotantolaitosten lukumäärä, joissa oli työläisiä yli 1000 henkeä, enemmän kuin 2-kertaisesti ja niissä työskentelevien työläisten lukumäärä enemmän kuin 3-kertaisesti, tuotannon määrä yleensä miltei 5-kertaisesti. Vuonna 1890 oli suuriin tuotantolaitoksiin keskittynyt 46% työläisten yleismäärästä ja 43% tuotannon yleissummasta. Venäjällä säilyi suuren tehdasteollisuuden kehittymisen ohella kauemmin kuin muissa maissa käsityöhön perustuva manufaktuuri tuotanto sekä melkoisen laajalle levinnyt pientavaratuotanto, jota edustivat etupäässä erilaiset kotikäsitysteollisuuden alat. Rinnan tehdaskaupunkien (Ivanovo-Voznesensk, Bogorodsk, Serpuhov ym.) kasvun kanssa syntyi suuria maaseutu-

asutuksia (Pavlovo, Vorsma ym.), joissa oli kehittynyt käsiteollisuus. Reformin jälkeisen ensimmäisen vuosikymmenen lopulla Venäjä eli kuumeista tuotantolaitosten perustamisen kautta. Viiden vuoden aikana (1869—1873) perustettiin 281 osakeyhtiötä, joiden pääoma teki 697,6 miljoonaa ruplaa. Mutta vuoden 1873 teollisuuspuolan alettua monet noista pörssi-keinottelun oloissa syntyneistä osakeyhtiöistä kärsivät vararikon. Vuonna 1878 alkanut teollisuuden elpyminen osoittautui lyhytaikaiseksi ja muuttui 80-luvun alussa uudeksi liikatuotantopulaksi, joka päättyi pitkäaikaiseen, aina vuoteen 1886 saakka jatkuneeseen lamakauteen. Vasta v. 1887 alkoi uudestaan vähäinen taloudellinen elpyminen. Maaorjuuden jäänteet vaikeuttivat Venäjän teollisuuden selviytymistä pulatilanteesta.

Kotimaankaupan vilkastuminen ja ulkomaankaupan laajentuminen edistivät rautatie- ja höyrylaivaliikenteen kehittymistä. Rautatieverkoston yleinen pituus kasvoi vv. 1865—1890 3,8 tuhannesta km 29 tuhanteen km. Höyrylaivojen lukumäärä lisääntyi Venäjän sisävesillä vv. 1868—1895 646:sta — 2 539:ään.

Korkean voiton saannin mahdollisuus veti Venäjälle ulkolaisia pääomia, joiden tunkeutuminen Venäjän talouteen voimistui 80- ja erikoisesti 90-luvulla Lännessä tapahtuneen monopolistisen kapitalismin kehityksen yhteydessä. Ulkomaisen pääoman osuus v. 1880 oli Venäjän kemiallisessa, vuori-, metallinjalostus- ja koneenrakennusteollisuudessa noin 38% kaikesta näille aloille sijoitetusta osakepääomasta.

Kapitalismi kehittyi Venäjällä epätasaisesti. Vanha Ural, missä teollisuus oli aikoinaan kehittynyt maaorjatyön pohjalla, jäi huomattavasti jälkeen. Vuodesta 1867 vuoteen 1897 Uralin teollisuuden osuus raakaraudan tuotannossa aleni 65,1%:sta 35,8%:iin, kun taas etelän teollisuuden osuus suureni 0,3%:sta 40,4%:iin. Keskisen mustanmullan kuvernementeissa ja Keski-Volgalla (joissa oli kehittynyt veropäivätyöhön perustuva talous) sitkeät maaorjuuden jäänteet jarruttivat kapitalististen suhteiden kasvua. Keski-Volgalla teollisuusseudulla, missä veropäivätyötalous oli rappiolla jo ennen reformia, nämä jäänteet menettivät vaikutuksensa paljoa nopeammin ja kapitalistinen teollisuus, niin metalli- kuin tekstiiliteollisuuskin, kasvoi nopeasti. Nopeinta oli kapitalistinen kehitys Baltian maissa,

Rästien periminen. V. V. Pukirevin taulusta.

Asovan meren rannikolla ja Etu-Kaukasiassa, mikä on selitettävissä ei vain sillä, että nämä seudut sijaitsivat lähellä merisatamia, vaan myös sillä, että maaorjuussuhteet olivat siellä jo reformin edellisellä kaudella heikkoja. Etelässä muodostui 80-luvulla uusia teollisuusseutuja: Donetsin laakio ja Krivoi Rogin alue, nousi uusia teollisuuskeskuksia: Donin Rostov, Taganrog ja Jekaterinoslav (nykyinen Dnepropetrovsk). Taka-Kaukasian teollisuuskeskukseksi muodostui Baku. Siperiassa kehittyi huomattavasti kullankaivu, louhittiin kivihiiltä ja malmia.

Teollisuuden kasvu ja väestön siirtyminen maaseudulta kaupunkiin lisäsi elintarvikkeiden ja raaka-aineiden kysyntää. Se edisti kaupallisen maanviljelyksen ja karjanhoidon kehitystä. Veropäivätyöhön perustuva tilanherratalous kehittyi kapitalistiseksi. Maatalouden tavarantuotannon kasvu voimisti talonpoikaiston jakaantumista, jonka seurauksena talonpoikaiston keski-kerroksista erkani toisaalle pienilukuinen maaseutuporvaristo ja toisaalle proletarisoituvan köyhälistön joukot. Talonpoikaiss-

ton jakaantuminen edisti kotimarkkinain laajenemista teollisuudelle ja oli uusien yhteiskuntaluokkien, proletariaatin ja porvariston, muodostumisen peruslähde. Kapitalismin kehitystä jarruttivat maaorjuuden jäänteet. Aatelisen maanomistuksen valta-asema ja se, ettei talonpoikaistolla ollut säätynä täysiä oikeuksia, johtivat siihen, että kapitalismin kehitys maataloudessa suuntautui niin sanotulle „preussilaiselle” tielle, jolloin suurtilat ja talonpoikaista orjuuttavat riiston muodot säilyvät ja talonpojat ovat taloudellisessa riippuvaisuudessa tilanherroista. *Otrezkien* leikkaaminen talonpojilta synnytti kovan maannälän. Osaviljely ja työllämaksu köyhdyttivät talonpoikia. Sitä paitsi tilanherrat eivät olleet sellaisissa oloissa kiinnostettuja koneiden hankinnasta eikä maanviljelyksen parantamisesta. Maaseutu kurjistui ja näki nälkää alituisesti. Maaseutuväestön valtaosan alhainen ostokyky kavensi teollisuuden kotimaisia markkinoita.

Kapitalismin kehitystä Venäjän maataloudessa vaikeutti 70-luvun lopulla alkanut maatalouspula, joka maaorjuuden jäänteiden vaikutuksesta venyi aina 90-luvun puoliväliin asti. Venäjän talouteen vaikuttivat hyvin raskaasti katovuodet 1891—1892, jolloin maan useilla seuduilla kuoli väestöä joukoittain nälkään.

Kapitalismin herruuspiirin laajeneminen. Keski-Aasian valtaaminen

Reformin jälkeisellä kaudella alkoi Venäjän kapitalismi tunkeutua Kaukasian talouteen. Päätettyään v. 1864 Kaukasian veriset ja pitkäaikaiset sodat tsaarivalta ulotti myös Kaukasiaan vaikkakin ty pistetyssä muodossa porvarilliset uudistukset, joita oli pantu toimeen maan keskikubernementeissa, toteutti useita hallinnollisia uudistuksia, muutti kaikkialla hallintokoneiston venäläiseksi yrittäen samalla nivelloida paikallisia poliittisia erikoisuuksia. Nämä toimenpiteet edistivät Kaukasian vetämistä Venäjällä kehittyvän kapitalismin ja sitten myös maailman tavaravaihdon piiriin. Patriarkaalisuuden ja feodalismien jäänteet Taka-Kaukasiassa ja tsaarin virkakoneiston sotilaalliset ja feodaaliset hallintomenetelmät jarruttivat kuitenkin kapitalistien suhteiden kehittymistä. Taka-Kaukasia jäi agraarialueeksi

ja muodosti niin ollen Venäjän teollisuuden raaka-ainelähteen ja markkinapaikan. Kapitalistinen kehitys oli paljon nopeampaa Etu-Kaukasiassa, jossa arojen uudismaat raivattiin pääasiassa venäläisten siirtolaisten voimin ja seutu muutettiin 19. vuosisadan lopulla kaupallisen maanviljelyksen ja karjanhoidon alueeksi. Kubanin ja Stavropolin seudun väestöstä oli tuona aikana yli 90% ukrainalaisia ja venäläisiä. Kaukasian puoleiselle Mustan meren rannikolle perustettiin suuria satamakaupunkeja (Novorossiisk, Tuapse), kylpylöitä (Anapa, Sotši) ja suuria viininviljelytalouksia (Abrau-Djurso). Kaukasian taloudellista kehitystä edisti suuresti rautateiden rakentaminen (Taka-Kaukasian rautatie vv. 1871—1883, Vladikavkazin rata v. 1875 ym.), samoin vuoriöljy- (Baku, Grozny) ja vuorimalmi-teollisuuden (Tšiaturi, Alaverdi ja Kafan) kehitys.

Vuosina 1864—1885 tsarismi valtasi Keski-Aasian ja liitti sen Venäjään. Kolmesta suuresta feodaalisesta valtiomuodostumasta yksi (Kokandan kaanikunta) likvidoitiin ja kaksi muuta (Buharan emiraatti ja Hivan kaanikunta) huomattavasti pienennettyinä joutuivat Venäjän tsarismiin vasalliuteen. Kaikki Venäjään liitetyt maat muodostivat v. 1867 Turkestanin kenraalikuvernöörikunnan, jonka keskuksena oli Taškent. Keskitämällä vallan sotilasviranomaisten käsiin tsarismi juurrutti siirtomaa-komentoa ja tukahdutti kanta-asukkaiden pienemmätkin tyytymättömyyden ilmaukset. Kun Kaspiantakainen päärata rakennettiin vv. 1880—1896, alkoi Keski-Aasia muuttua nopeasti puuvillateollisuuden raaka-ainealueeksi ja Venäjän teollisuuden markkinapaikaksi.

Tsarismiin suurvaltapolitiikasta, tsaarin virkamiesten karkeasta mielivallasta, sotilas (kasakka)-siirtokuntien perustamisesta, kantäväestön osittaisesta siirtämisestä huonommille asuinsijoille, paikallisten käsityöammattien tuhoutumisesta kilpailun vaikutuksesta sekä talonpoikaiston ja käsityöläisten joukkomittaisesta kurjistumisesta huolimatta näiden alueiden liittämällä Venäjään oli kuitenkin objektiivisesti progressiivinen merkitys Keski-Aasian kansoille. Se lopetti feodaalien keskinäiset sodat ja loi edellytykset feodaalisen pirstoutuneisuuden poistamiselle. Jouduttuaan kosketuksiin etumaisen venäläisen kulttuurin kanssa Keski-Aasian työtätekevät tulivat mukaan yleisvenäläiseen vallankumousliikkeeseen. Venäjän kansasta he saivat lujan

liittolaisen ja johtajan taistelussa feodaalista ja kapitalistista sortoa sekä tsarismien siirtomaapolitiikkaa vastaan.

Venäjän kapitalismin pyrkimykset levittää herruusasemaansa ja löytää markkinoita maan reunaosista johtui suuressa määrin kotimaisten markkinoiden suppeudesta. Venäjän eteläiset ja itäiset reunamaat muuttuivat yhä enemmän Venäjän siirtomaiksi. Kapitalismin herruusaseman laajenemisen mahdollisuus heikensi jossain määrin, mutta ei kyennyt ratkaisemaan Venäjän reformin jälkeisen kapitalismin perusristiriitaa. Maan keskikuvernementeista siirtyi kymmeniä tuhansia venäläisiä ja ukrainalaisia talonpoikia harvaanasutuille reunamaille, Siperiaan ja Kaukoitään, puolittaisesta maaorjuudesta vapautumisen toiveessa. Mutta virkamiehet ahdistivat ja paikallinen porvaristo riisti siirtolaisia uusillakin asuinsijoilla. Monet siirtolaisista palasivat lopullisesti köyhtyneinä takaisin Keski-Venäjälle ja sulautuivat proletariaatin riveihin. Uusille paikkakunnille vakinaisiksi asettuneilla siirtolaisilla oli suuri merkitys reunamaiden talouden kehittämisessä, maanviljelyskulttuurin levittämisen ja paikallisten luonnonrikkauksien hyväksikäytön alalla. Venäläiset ja ukrainalaiset siirtolaiset tutustuttivat paikallisten peruskansallisuuksien työtätekevät edistyneempiin maanviljelys- ja karjanhoitomenetelmiin, maatalouskalustoon, uusiin viljelykasveihin (peruna, sokerijuurikas ym.), asumustyyppeihin sekä kulku- ja viestivälineisiin.

Venäjän siirryttyä kapitalistisen kehityksen tielle päättyi Venäjän porvarillisen kansakunnan pitkäaikainen muodostumisprosessi. Tällöin muodostuivat myös Ukrainan, Valko-Venäjän, Gruusian, Armenian, Latvian, Eestin ja muut porvarilliset kansakunnat. Monet kansat eivät kuitenkaan ehtineet ennen vallankumousta muodostua kansakunniksi (Kaukasian vuoristolaiset, baškiirit, kirgiisit, turkmenit ym.). Eräät niistä jäivät silloin puolipatriarkaalisena ja puolifeodaalisen kehityksen asteelle.

Venäjän porvaristo, joka oli tietyssä suhteessa riippuvainen tsarismista ja ulkolaisesta pääomasta, ei ollut koskaan ollut vallankumouksellinen ja reformin jälkeisenä kautena se liittyi lähenevän vallankumouksen pelosta yhä lujemmin aatellisen keisarikunnan hallitseviin piireihin. Kansallinen porvaristo Venäjän reunamaissa esiintyi sanoissa yleiskansallisten etujen

puolustajana, mutta teoissa pyrki erottamaan oman kansakuntansa työtätekevät yleisvenäläisestä vallankumousliikkeestä, myrkyttämään heidät kiihkokansallisen propagandan myrkyllä. Sitä mukaa kuin luokkavoimien rajat selvenivät yleisvenäläisessä mitassa ja eri kansojen työtätekevien internationaaliset yhteydet laajenivat, kansallinen porvaristo läheni venäläistä porvaristoa ja loi liittoa tsarismin kanssa.

**Vallankumouksellinen narodnikkilaisuus 70-luvulla.
Tsaarivallan sisäpolitiikka 19. vuosisadan
70—80-luvulla**

Kun tsaarin hallitus oli raivannut tieltään Tšernyševskin ja muut 60-luvun vallankumouksellisen demokraattisen sivistyneistön toimihenkilöt ja talonpoikaisliikkeen joukkovyöry laskenut, alkoi taantumuskausi. 70-luvun alussa oli kuitenkin havaittavissa uusi vallankumouksellinen nousu. Sen ajan vallankumouksellisen liikkeen valtasuuntauksena oli narodnikkilaisuus. Ensimmäiset narodnikkilaisten kerhot syntyivät 60-luvun lopulla ja 70-luvun alussa (M. A. Natansonin kerho, isutinilaiset, dolgušinilaiset ym.). Narodnikkilaisen liikkeen kohokohtana oli „kansaan meno”. Sivistynyt nuoriso lähti, usein talonpoikaisesti pukeutuneena, vv. 1873—1874 maaseudulle etupäässä Volgan, Donin ja Dneprin seuduille. Idealisoiden talonpoikaisyhteisöä ja nähden siinä sosialismin solun narodnikit pitivät talonpoikaistoa vallankumouksen perusvoimana ja yrittivät nostaa maaseudun „yleisvenäläiseen kapinaan” sosialististen aatteiden propagoinnin avulla. Venäläisten narodnikkien aatteet saivat vastakaikua Ukrainan, Armenian ja Gruusian demokraattisen sivistyneistön keskuudessa. „Kansaan meno” epäonnistui. Vuoden 1874 loppuun mennessä teljettiin toista tuhatta vallankumouksellista narodnikkia tutkintovankilaan. Kuulustelut päättyivät v. 1877—1878 niin sanottuun „193:n oikeusjuttuun”. Vuonna 1876 perustettiin Pietarissa narodnikkilainen järjestö *Zemlja i volja* (Maa ja vapaus). Sen huomattavia toimihenkilöitä olivat S. M. Kravtšinski, G. V. Plehanov, A. D. Mihailov, O. V. Aptekman ym. *Zemlja i volja* piti suuntana vallankumouksellisten siirtymistä vakituisesti maaseudulle järjestämään talonpoikien kapinoita. Erilainen suhde yksilöterroriin johti siihen, että

Zemlja i volja jakautui kahtia vuonna 1879. Syntyi kaksi eri järjestöä: *Tšornyi peredel (Musta jako)* (Plehanov, P. B. Axelrod, Aptekman, V. I. Zasulits ym.) ja *Narodnaja volja (Kansantahto)* (A. I. Željabov, A. D. Mihailov, M. F. Frolenko, V. N. Figner, S. L. Perovskaja ym.). *Tšornyi peredel* järjestön jäsenet olivat pohjaltaan entisen *Zemlja i volja* järjestön katsomusten kannalla. Osa heistä katkaisi myöhemmin Plehanovin johdolla suhteensa narodnikkeihin ja siirtyi marxilaisuuteen. Narodnaja-voljalaiset pitivät tavoitteenaan poliittisen kumouksen toteuttamista ja keskittivät kaikki voimansa terroritekojen järjestämiseen.

Narodnikkien vallankumouksellinen toiminta oli uuden vv. 1879—1880 vallankumouksellisen tilanteen tärkeä oleellinen tekijä. Vallankumouksellisen tilanteen erikoisuutena oli kasvava työväenliike ja ensimmäisten itsenäisten työväenjärjestöjen synty Venäjällä: *Etelä-Venäjän työväenliitto* (1875) Odessassa ja *Pohjois-Venäjän työväenliitto* (1878) Pietarissa. Toinenkaan vallankumouksellinen tilanne ei kehittynyt vallankumoukseksi. Narodnikit eivät kyenneet johtamaan joukkojen vallankumouksellista nousua. Heidän voimiaan riitti vain Aleksanteri II murhaan maaliskuun 1 p:nä 1881. Tsaarivalta siirtyi avoimeen taantumukseen ja poliisiterroriin. Uuden keisarin Aleksanteri III (hallitsi 1881—1894) hallitus järjesti useita taantumuksellisia toimenpiteitä — „vastareformeja”, joiden tavoitteena oli itsevaltiuden ja aatelistilanherrojen vallan lujittaminen säilyttämällä feodaaliset jäänteet ja saattamalla uudelleen voimaan useita maaorjuudenaikaisia lakeja. Vuonna 1889 määrättiin zemstvojen päälliköt; v. 1890 säädettiin zemstvoista ja vuonna 1892 kaupunkihallinnoista uudet asetukset. Vuonna 1894 tsaarivalta ryhtyi muuttamaan vuoden 1864 oikeussäännöksiä.

Työväenliikkeen kasvu ja marxilaisuuden leviäminen Venäjällä

Kapitalismin kehittyessä muodostui myös Venäjän proletariaatti. Vuonna 1865 laskettiin suurteollisuudessa ja rautateillä olleen 706 tuhatta työläistä, mutta v. 1890 luku oli jo 1 432 000. Proletariaatti kasvoi nopeasti ja keskittyi samanaikaisesti suuriin tuotantolaitoksiin. Työväenluokasta tuli monimiljoonaisen

talonpoikaiston johtaja. Valveutuneet venäläiset työläiset nostattivat vallankumoukselliseen taisteluun myös toisten kansallisuuksien työläisiä Ukrainassa, Valko-Venäjällä, Baltian maissa, Puolassa ja Kaukasiassa. Ukrainassa proletariaatti muodostui niin venäläisestä kuin ukrainalaisestakin väestöstä, Valko-Venäjän, Baltian maiden ja Taka-Kaukasian proletariaatin riveissä oli huomattava prosentti venäläisiä työläisiä. Historian kehityskulku oli nostanut Venäjän työväenluokan yleisvenäläisen demokraattisen liikkeen hegemonia-asemaan, Venäjän kaikkien kansojen työtätekevien johtajaksi yhteisessä taistelussa yhteiskunnallista ja kansallista sortoa vastaan. Proletaarinen solidaarisuus liitti yhteen kaikkien kansallisuuksien työläiset.

80-luvun teollisuuspuolan vaikutuksesta työväen lakkotaistelu voimistui huomattavasti. Keskisellä teollisuusseudulla (Moskovassa, Ivanovo-Voznesenskissa ja Serpuhovissa) oli useita lakkoja, muun muassa kuuluisa Morozovin lakko v. 1885 Orehovo-Zujevossa, Venäjän työläisten ensimmäinen järjestynyt joukkoesiintyminen. Lakkoliike valtasi Ukrainan (Kievin rautatieläisten lakko v. 1880 ja Poltavan rautatieläisten lakko v. 1884 ym.), Valko-Venäjän ja Baltian maat. Venäläiset olivat kaikkialla

Kaivostyöläisten asuntoja Juzovkassa. 19. vuosisadan 70-luku. Piirroskuva.

vallankumouksellisen taistelun alkuunpanijoina vetäen esimerkillään mukaan toistenkin kansallisuuksien työläisiä.

Työväenliikkeen nousu Venäjällä ja länsieurooppalaisten työläisten taistelukokemuksen vaikutus loivat suotuisan maaperän ensimmäisten marxilaisten järjestöjen synnylle. Vuonna 1883 G. V. Plehanov perusti Genevessä ensimmäisen venäläisen marxilaisen järjestön — *Työn vapautus* ryhmän, joka laski teoreettisen perustan Venäjän vallankumoukselliselle työväenliikkeelle. Ryhmän jäsenet näyttelivät suurta osaa tieteellisen sosialismin aatteiden levittämisessä. Marxilaisia ryhmiä ja kerhoja alkoi ilmestyä myös itse Venäjälläkin. Talvella 1883—1884 Pietarissa syntyi D. N. Blagojevin ryhmä, 1885 P. V. Totsisskin kerho, 1888 M. I. Brusnevin ryhmä ja samana vuonna Kazanissa N. J. Fedosejevin kerho ym. Venäjän työväenliikkeen eteen nousi kysymys vallankumouksellisen proletaarisen puolueen perustamisesta. Puolueen perustamista häiritsivät narodnikkien aatteet. Suuri merkitys taistelussa narodnikkilaisuutta vastaan ja marxilaisuuden levittämiseksi Venäjällä oli Plehanovin teoksilla: *Sosialismi ja poliittinen taistelu* (1883), *Erimielisytemme* (1885), *Monistisen historiakäsityksen kehityksestä* (1895), *Yksilön merkityksestä historiassa* (1898) ym. Plehanov ensimmäisenä arvosteli narodnikkilaisten katsomuksia marxilaisesti ja raivasi maaperää marxilaisuudelle Venäjällä. Vuonna 1893 V. I. Lenin tuli Pietariin ja hänestä tuli Pietarin marxilaisten tunnustettu johtaja. V. I. Lenin antoi lopullisen iskun narodnikkilaisuuden subjektiiviselle ja idealistiselle ideologialle ja päätti sen aatteellisen murskaamisen. Kirjassaan *Mitä ovat „kansan ystäväät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?* (1894) V. I. Lenin paljasti 90-luvun liberaaliset narodnikit kulakiston ideologeiksi, jotka kieltäytyivät vallankumouksellisesta taistelusta ja saarnasivat sovintoa tsaarin hallituksen kanssa. Kirjassaan *Kapitalismin kehitys Venäjällä* (1896—1899, ilmestyi v. 1899) V. I. Lenin, tutkittuaan valtavan määrän zemstvitilastoja sekä hallituksen väestönlaskennan tuloksia, kumosi narodnikkien subjektiiviset ja idealistiset katsomukset kapitalismin „keinotekoisesta” kehitymisestä Venäjällä ja osoitti, miten kapitalismin kehitys tapahtuu maataloudessa ja teollisuudessa, miten se johtaa talonpoikaiston kerrostumiseen sekä proletariaatin ja porvariston muodostumiseen. V. I. Lenin

perusteli proletariaatin johtavan osuuden edessäolevassa vallankumouksessa. Narodnikkilaisuutta arvostellessaan V. I. Lenin samalla esiintyi myös marxilaisuuden väliaikaisia „mukanakulkijoita”, porvarillisia liberaaleja, ns. „legaalisia marxilaisia” vastaan. Vuonna 1895 V. I. Lenin perusti Pietarissa *Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi*. Samanlaisia liittoja perustettiin myös Moskovassa, Kievissä, Jekaterinoslavissa ja muissa kaupungeissa. Leniniläinen *Liitto* pani alulle tieteellisen sosialismin yhdistämisen työväenliikkeeseen. Siitä tuli vallankumouksellisen proletariaatin puolueen itä. Vuodesta 1895 alkoi Venäjän vallankumousliikkeessä kolmas, proletaarinen kausi.

Tsarismin ulkopolitiikka reformin jälkeisellä kaudella

Tsarismin tappio Krimin sodassa horjutti sen kansainvälistä arvovaltaa. Tsaarin diplomatia suuntasi pääpönnistuksensä Pariisin rauhansopimuksessa Venäjälle asetettujen rajoitusten kumoamiseen sekä Venäjän vaikutusvallan palauttamiseksi Balkaneilla. Tsaarin hallitus laskelmoi pääsevänsä noihin tavoitteisiin lähentymällä Ranskan keisaria Napoleon III. Kun Ranskan ja Venäjän lähentymisen kurssi epäonnistui, niin Venäjän ulkoasiain ministeri A. M. Gortšakov siirtyi myötäilemään Preussin politiikkaa. Käyttäen hyväkseen Ranskan häviötä Ranskan ja Preussin sodassa Gortšakov ilmoitti virallisesti lokakuun 19 p:nä 1870 Preussin kannattamana, että Venäjä ei enää tästä lähtien pidä itseään Pariisin rauhansopimuksen rajoitusten sitomana. Englannin diplomatian vastustuksesta huolimatta Venäjän ja muiden valtioiden edustajat allekirjoittivat maaliskuun 13 p:nä 1871 sopimuksen, jolla mitätöitiin Mustan meren neutralisoimisen periaate ja sallittiin Venäjän pitää siellä sotalaivastoa ja rakentaa rannikkolinnoituksia. Venäjän suvereniteetti Mustalla merellä palautettiin. Vuonna 1873 muodostui „Kolmen keisarin liitto”, Venäjän, Saksan ja Itävalta-Unkarin kesken, joka osoittautui kovin heikoksi. Itävallan tunkeutuminen Balkaneille ja Saksan keisarikunnan voimistuminen aiheuttivat levottomuutta Venäjän hallitsevissa piireissä.

Vuonna 1875 leimahti Bosniassa ja Hertsegovinassa ja v. 1876 Bulgariassa kapina Turkin iestä vastaan. Serbia ja

Tšernogoria liittyivät myös Balkanin kansojen vapaustaisteluun. Tsaarin diplomatia vaati Balkanin slaavilaisille kansoille autonomiaa pitäen samalla tavoitteenaan kaikkien slaavilaisten liittämistä yhteen Venäjän keisarin suojelun alaisena. Venäjän edistysmielinen sivistyneistö ja laajat kansanjoukot tunsivat aitoa myötätuntoa Balkanin slaavilaisten taistelua kohtaan ja panivat toimeen laajan raha-avun keräyksen. Useita tuhansia vapaaehtoisia lähti Serbiaan osallistuakseen vapaustaisteluun. Toivoen saavansa voittoisan sodan avulla käännetyksi kansanjoukkojen huomion pois maan sisäisistä yhteiskunnallisista kysymyksistä ja lujitetuksi vaikutusvaltansa Balkaneilla tsaarin hallitus päätti aloittaa sodan Turkkia vastaan.

Venäjän sotajoukkojen menestyksellisen toiminnan tuloksena Turkki kärsi vuosien 1877—1878 sodassa täydellisen sotilaallisen tappion. Venäjän voitto vahvistettiin San Stefanon rauhansopimuksessa v. 1878. Sodan lopputulokset tarkistettiin kuitenkin v. 1878 kansainvälisessä Berliinin kongressissa, joka kutsuttiin koolle Englannin ja Itävallan diplomatian vaatimuksesta Bismarckin kannattamana. Länsivaltojen vastustuksesta huolimatta Romania, Serbia ja Tšernogoria saivat riippumattomuuden ja Bulgaria autonomian. Batum, Kars ja Ardagan niihin kuuluvine alueineen liitettiin Venäjään, samoin Bessarabian eteläosa, joka oli menetetty Krimin sodassa.

Berliinin kongressin jälkeen tsaarin Venäjä joutui poliittisesti eristettyyn asemaan. Englannin ja Venäjän väliset ristiriidat Keski-Aasiassa kärjistyivät yhä edelleenkin. Näissä olosuhteissa tsaarin hallitus suostui v. 1881 uudistamaan „Kolmen keisarin liiton”. Itävallan ja Venäjän kilpailu Balkanilla mitätöi kuitenkin pian tuon sopimuksen.

Vuonna 1887 alkanut Ranskan ja Venäjän uusi lähentyminen johti niiden välisen liiton solmimiseen vastapainoksi Saksan-Itävallan-Italian kolmiliitolle. Ranskan ja Venäjän välistä lähentymistä jouduttivat Ranskan myöntämät suuret lainat Venäjän tsarismille ja ranskalaisten pääomasijoitusten kasvu Venäjän teollisuudessa. Venäjän ja Ranskan välistä vuoden 1891 sopimusta täydennettiin v. 1892 sotilaallisella sopimuksella, joka vahvistettiin v. 1893 lopulla. Ranskan ja Venäjän liitto oli pohjana v. 1907 syntyneelle Ententelle.

19. vuosisadan puolivälissä voimistunut Englannin, Ranskan ja Amerikan Yhdysvaltojen poliittisen ja taloudellisen vaikutusvallan laajeneminen Kaukoidässä uhkasi katkaista Venäjän ja Kiinan välillä vallinneet pitkäaikaiset taloudelliset yhteydet ja pakotti Venäjän vaatimaan Amurin seudun liittämistä Venäjään. Neuvottelujen tuloksena solmittiin Venäjän ja Kiinan sopimus v. 1860 Pekingissä, siinä määriteltiin Venäjän ja Kiinan välinen vakinainen raja ja säännösteltiin Venäjän ja Kiinan kauppasuhteet. Amerikkalaisten kapitalistien kilpailu, asemien heikkous Tynellä merellä sekä finanssivaikeudet pakottivat tsaarivallan suostumaan Amerikan Yhdysvaltojen itsepintaisiin ehdotuksiin ja myymään v. 1867 Amerikan Yhdysvalloille Alaskan ja muita Venäjän alueita Pohjois-Amerikassa.

Venäjän kulttuuri 19. vuosisadan toisella puoliskolla

Teollisen kumouksen loppuunsaattaminen ja koneellisen suurtuotannon kehittyminen reformin jälkeisellä kaudella aktivoi Venäjän tieteellistä ja teknillistä ajattelua.

Venäjän yhteiskunnallisen ajattelun kehitys ilmeni tuona kautena N. G. Tšernyševskin ja N. A. Dobroljubovin teoksissa. K. Marx sanoi Tšernyševskia suureksi oppineeksi ja kriitikoksi ja piti suuressa arvossa hänen taloudellisia tutkimuksiaan. Venäjän proletariaatin muodostuessa ja vallankumouksellisen marxilaisuuden aatteiden levitessä 19. vuosisadan lopulla kehittyi Venäjän kulttuurissa yleisdemokraattisten aineiden ohella uusia, sosialistisia aineksia. G. V. Plehanov julkaisi 80-luvulla ensimmäiset marxilaiset tuotteensa.

Kirjallisuudessa ja taiteessa sai varman jalansijan tuolla kaudella kriittinen realismi. Sen edustajia kirjallisuudessa olivat I. S. Turgenjev, I. A. Gontšarov, L. N. Tolstoi, F. M. Dostojevski, M. J. Saltykov-Štšedrin, G. I. Uspenski, N. A. Nekrasov ym. Edistysmieliset, demokraattiset pyrkimykset olivat ominaisia myös Venäjän musiikille, kuvaama- ja näytelmätaiteelle. Venäjän edistyksellisellä, aatteellisesti rikkaalla ja syvästi kansanomaisella kulttuurilla oli vallankumouksellistava vaikutus Venäjän toisten kansojen kulttuuriin.

Kapitalismin kehitys ja porvarillisten kansakuntien muodostuminen loivat edellytykset kansallisten kulttuurien nopeam-

malle kasvulle. Kahden kulttuurin välinen taistelu oli havaittavissa jokaisen kansallisen kulttuurin kehityksessä. Kunkin kansakunnan vallankumouksellisten demokraattisten ainesten oli voitettava porvarillis-nationalistisen leirin ja monissa tapauksissa vielä taantumuksellisen feodaalisen ja klerikaalisen suunnan edustajien vastarinta. Sitä paitsi edistyksellisen demokraattisen kulttuurin kehitystä jarrutti vielä siirtomaakomento ja tsaarivallan suurvaltainen šovinistinen politiikka, jota tsaarin vallanpitäjät harjoittivat reunamaissa.

Yhteys Venäjän edistyneempään kulttuuriin innoitti ja moraalisesti kannusti edistysmielistä kansallista sivistyneistöä taistelussa kansanjoukkojen valistamisen, kansan kielelle läheisen uuden kirjakielen ja uuden, realistisen kirjallisuuden luomisen puolesta. Kansallisen kulttuurin eturivin toimihenkilöt, sellaiset kuin ukrainalainen vallankumouksellinen runoilija T. G. Ševtšenko, azerbaidžanilainen valistaja M. F. Ahundov, lätiläinen kirjailija ja demokraatti J. Rainis, kazahilainen valistusrunoilija Abai Kunanbajev ym. saivat Venäjän edistysmielisiltä ajatteliijoilta ja klassillisilta kirjailijoilta aina veljellistä tukea.

Venäjän kansojen saavutukset kulttuurin alalla ja ennen kaikkea suuren Venäjän kansan luomistyön saavutukset ovat merkittävä panos maailman kulttuurin aarreaitaan. Venäjän tiedemiehet, kirjailijat, taidemaalarit, muusikot ja taiteilijat ovat aktiivisesti osallistuneet maailman tieteen ja taiteen kehittämiseen.

VENÄJÄ IMPERIALISMIN JA PORVARILLIS-DEMOKRAATTISTEN VALLANKUMOUKSIEN KAUDELLA

Venäjän siirtyminen imperialismin kauteen. Vallankumousliikkeen keskuksen siirtyminen Venäjälle

19. vuosisadan 90-luvulla laajeni nopeasti suurteollisuus, jonka kehitykseen oleellisesti vaikuttivat voimistunut rautateiden rakennustoiminta (80-luvulla oli rautateitä rakennettu 7,7 tuhatta km, mutta 90-luvulla 22,6 tuhatta km), tsaarin hallituksen harjoittama teollisuuden suosimispolitiikka (suojelutullitaksat, valtioneuvostonjärjestelmä) ja kullan ottaminen kiertokulkuun

(v. 1897 rahareformi). 90-luku oli kapitalismin huomattavan kehityksen ja herruuspiirin syvenemisen ja laajenemisen kautta. Kapitalististen suhteiden kehitys maataloudessa, talonpoikaiston yhteiskunnallinen jakautuminen loi kotimaiset työvoimamarkkinat ja menekkimarkkinat teollisuustavaraille. Työläisten lukumäärä teollisuuslaitoksissa kasvoi Venäjällä vuodesta 1890 vuoteen 1900 yhteensä 66,6% (1 424 700:sta 2 373 400:aan ja tuotettujen tavaroiden yleinen arvo 100% (1 502,7 miljoonasta 3 005,9 miljoonaan ruplaan).

Taulukko 1

KIVIHIILEN, ÖLJYN, RAUTAMALMIN, TAKKIRAUDAN
JA TERÄKSEN TUOTANTO VENÄJÄLLÄ
VUOSINA 1890 JA 1900 (milj. puudissa)

Osoittimet	1890	1900
Kivihiihtä yhteensä	367,2	995,2
siitä Donbassilla	183,3	691,5
prosenttia yleismäärästä	49,9	69,5
Öljyä yhteensä	241,0	632,0
siitä Bakussa	226,0	601,0
prosenttia yleismäärästä	93,8	95,1
Rautamalmia yhteensä	103,3	367,2
siitä etelässä	23,0	210,1
prosenttia yleismäärästä	21,6	57,2
Takkirautaa yhteensä	55,2	176,8
siitä etelässä	13,4	91,6
prosenttia yleismäärästä	24,3	51,8
Rautaa ja terästä yhteensä	48,4	134,4
siitä etelässä	8,6	59,2
prosenttia yleismäärästä	17,8	44,0

Teollisuuden nousun erikoisuutena oli raskaan teollisuuden huomattava kasvu. Maan koko teollisuustuotannon kasvaessa kymmenvuotiskautena (1890—1900) 2-kertaisesti raskaan teollisuuden tuotemäärä suureni 2,8-kertaisesti ja kevyen teollisuuden 1,6-kertaisesti. Erikoisen nopeasti kasvoi vuori- ja rautateollisuus etelä-Venäjällä.

Uralilla oli tilanne toisin. Siellä säilyneet vanhat, ennen reformia vallinneet suhteet (vuoriteollisuuden harjoittajien

monopoliasema sekä tehtailijoina että suurmaanomistajina; työläiset oli kiinnitetty tehtaisiin maatilkkuihin yms.) jarruttivat teollisuuden kehitystä. Uralin luonnonrikkauksien monipuolisuudesta ja runsaudesta huolimatta teknillisen takapajuisuuden voittaminen tapahtui siellä kovin hitaasti, työn tuottavuus oli alhaista, ja Ural jäi yhä enemmän jälkeen kapitalistisesti kehittyneestä etelästä, missä suurteollisuus oli alkanut kehittyä vasta maaorjuuden kukistumisen jälkeen 19. vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä. Siksi kapitalismin kehitys ei tuntenut etelässä „perinteitä, säätyjakoa, kansallisuutta eikä määrätyn väestön sulkeutuneisuutta” (V. I. Lenin, Teokset, 3. osa, s. 433). Uralin osuus rauta- ja terästeollisuudessa aleni 67%:sta 70-luvulla aina 28%:iin vuoteen 1900 mennessä.

Teollisuuden kasvun vauhti 90-luvulla ei lähes tulkoonkaan vastannut niitä mahdollisuuksia, joita piili Venäjällä sen ehtymättömine luonnonrikkauksineen, monimiljoonaisine väestöineen ja huomattavine saavutuksineen kotimaisen tieteellisen ja teknillisen ajattelun alalla. Vaikka Venäjä lisäsiikin kivihiilen tuotantoa 90-luvulla 2,5-kertaisesti sen tuotanto oli kuitenkin 20 vuosisadan alussa vain 20. osa Amerikan Yhdysvaltojen tuotannosta, noin 14. osa Englannin, 6. osa Saksan ja puolet Ranskan kivihiilen tuotannosta. Venäjän rautateollisuus pääsi vuonna 1900 neljännelle paikalle maailman takkiraudan tuotannossa ohittaen Ranskan, mutta jäi huomattavasti jälkeen Amerikan Yhdysvalloista, Englannista ja Saksasta. Vielä merkittävämpää oli jälkeen jääminen sellaisen mitä tärkeimmän taloudellisen osoittimen alalla, kuin on tuotannon määrä asukasta kohden. Vuonna 1898 Venäjällä tuotettiin takkirautaa melkein 4 kertaa vähemmän asukasta kohden kuin Ranskassa, 10 kertaa vähemmän kuin Amerikan Yhdysvalloissa ja 13 kertaa vähemmän kuin Englannissa. Teollisuuden kasvusta huolimatta Venäjä jäi edelleenkin maatalousmaaksi. Vuoden 1897 yleisvenäläisen väenlaskun mukaan oli Venäjän väestöstä 77,2% maataloudessa, kun taas teollisuudessa, kaupan alalla, liikenteessä ja rakennustoiminnassa oli 17,3%. Euroopan-puoleisella Venäjällä oli kaupunkiväestöä kaikkiaan 13,4% väestöstä.

Kotimaisten markkinain suppeudesta johtuen teollisuustavarain kysyntä jäi jälkeen teollisuuden kasvusta. 20. vuosisadan vaihteessa puhjenneen teollisuuden ylituotantopulan enteenä oli

tavaroiden menekkivaikeuksista johtunut luottoprosentin kohoaminen. Valtionpankin diskonttokorko kohosi v. 1899 vuoden alussa olleesta 5%:sta 7%:iin. Yksityispankit alkoivat supistaa diskonttaus- ja lainaoperaatioita ja vaatia annettujen lainojen pikaista palauttamista. Kesällä 1899 tekivät von Dervizin, Mamontovin ja Altševskin pankki- ja teollisuusyhtymät vararikon.

Pula alkoi kevyestä teollisuudesta, mutta järkytti eniten rauta-, teräs- ja koneenrakennusteollisuutta. Nämä alat olivat suurimmalta osaltaan kehittyneet budjettivarojen ja ulkomaisten lainojen avulla. Rautatiekaluston valtion tilausten supistuminen hallituksen rahavaikeuksien johdosta syvensi ylituotannon pulaa rauta- ja koneenrakennusteollisuuden aloilla. Vuosina 1900—1903 teollisuustuotanto supistui 5,7%, puuvillan kulutus väheni 0,6%, takkiraudan tuotanto laski samana aikana 15%, ratakiskojen valssaus 32%, veturien ja rautatievaunujen tuotanto 25—37%. Rauta- ja terästeollisuuden tuotantokapasiteetista oli v. 1903 käynnissä vain 53%.

Pulan ja sitä seuranneen lamakauden tuloksena Venäjän terästeollisuuden ominaispaino maailman tuotannossa laski vv. 1900—1908 7,8%:sta aina 4,8%:iin. Samalla teollisuuspula joudutti tuotannon keskittymistä. Keskittyminen oli erikoisen voimakasta teollisuuden johtavilla aloilla: teräs-, kivihiili- ja öljyteollisuudessa, jotka sijaitsivat etelä-Venäjällä. Ne kehittyivät suuosakepääoman muodossa yhä lisääntyvässä määrin virranneen ulkomaisen pääoman pohjalla ja olivat ensivuoroisesti turvattuja valtion tilauksilla. Jo v. 1900 tuli viiden (16:sta) etelä-Venäjän rautatehtaan osalle noin 50% tämän seudun takkiraudan tuotannosta ja 25% koko Venäjän takkiraudasta. Teollisuuden keskittymisen mukana lisääntyi mekaanisen voiman käyttö. Voimakoneiden yleinen teho (lukuunottamatta vuorteollisuutta, liikennelaitosta ja sotatarviketehtaita) kasvoi 854 tuhannesta hevosvoimasta v. 1900 aina 1 206 tuhanteen hevosvoimaan v. 1908, so. 41,2%. Tuotannon keskittymisen ohella kasvoi voimaperäisesti liikeosakepankkien pääoma. Vuosien 1900—1908 välisenä kautena 12 suurimman osakepankin peruspääomat kasvoivat 68,8%:sta 78,2%:iin kaikkien osakepankkien pääomaan verrattuna. Tuotannon ja pankkien keskittyminen valmisti maaperää teollisuuden monopoliyhtymille.

Ensimmäiset monopolit Venäjän teollisuudessa syntyivät jo 1880—1890. Ensimmäiset monopolisopimukset olivat kuitenkin vielä tilapäisluontoisia eivätkä kestäviä. Vuosien 1900—1903 kriisin aikana monopolit valtasivat vähitellen kaikki teollisuuden alat. Ranskalainen, belgialainen ja saksalainen pääoma vaikutti ratkaisevasti v. 1902 tsaarin Venäjän mahtavimman syndikaatin, Venäjän terästehtaiden myyntiyhtymän („Prodamet”) perustamiseen. Vuonna 1904 syntyi Donin alueen mineraalisen polttoaineen myyntiyhtymä („Produgol”) ja Uralin rautatehtailijain sopimus ym. Öljyteollisuudessa monopolit syntyivät muodollisesti hieman myöhemmin, mutta jo v. 1900 Nobelyhtymä yhdisti käsiinsä 30% öljyvalmisteiden tuotannosta. Syndikaatteja perustettiin myös kevyen teollisuuden alalla. Vuonna 1901 syntyivät juuttitehtaiden ja Pietarin pellavatehtaiden syndikaatit. Julkisia monopoliyhtymiä laskettiin v. 1904 olleen noin 30 ja epävirallisia ainakin saman verran.

Monopolyhtymien ja yhdistymättömien tuotantolaitosten välillä käytiin taistelua markkinoista. Syndikaatit säätivät markkinoilla kilpailijoitaan vastaan erikoiset alennetut hinnat. Taistelua käytiin myös itse monopolyhtymien sisällä eräiden ryhmien osuuden suurentamiseksi. Pankkien osallistuminen teollisuus-, kauppa- ja kuljetuslaitoksiin ja toisaalta teollisuusmonopolioiden osallistuminen pankkien toimintaan aiheutti teollisuus- ja pankkipääoman yhteenkasvamisen ja finanssipääoman sekä finanssioligarkian muodostumisen.

20. vuosisadan alussa Venäjän kapitalismi siirtyi kehityksensä imperialistiseen vaiheeseen. Kapitalististen monopolyhtymien synty tuotannon ja pääoman korkealle kehittyneen keskittymisen pohjalla, pankki- ja teollisuuspääoman yhteensulautuminen ja finanssipääoman sekä finanssioligarkian muodostuminen, pääoman vienti, Venäjän osallistuminen maailman taloudelliseen ja alueelliseen jakoon ja taisteluun maailman uudelleenjaosta — kaikki nämä imperialismin tunnusmerkit olivat luonteenomaisia Venäjälle 20. vuosisadan alussa. Venäjän imperialismilla oli kuitenkin omat erikoisuutensa, jotka johtuivat maaorjuusjärjestelmän monista jäänteistä ja maan yhteiskunta-taloudellisesta rakenteesta.

19. vuosisadan jälkipuoliskolla Venäjän maataloudessa kehittyi kaupallinen maanviljelys ja siihen liittyvä maan eri

seutujen erikoistuminen, lisääntyi maatalouskoneiden tuonti ulkomailta ja niiden valmistus myös kotimaassa, laajeni palkkatyövoiman käyttö, voimistui maiden, työjuhtien ja parannetun maatalouskaluston keskittyminen kulakiston, suurtalonpoikaiston haltuun. Vuonna 1900 oli Euroopan-puoleisen Venäjän 48 kuvernementissa 11,1 miljoonasta talonpoikaistaloudesta 2 miljoonaa kulakkitaloutta (18,5%), 2,5 miljoonaa keskivarakasta (22%) ja 6,6 miljoonaa (59,5%) vähävaraista taloutta. Kulakkien hallussa oli $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ ostomaista ja noin 50%—80% kaikista talonpoikien vuokraamista maista ja enemmän kuin puolet koko hevosten lukumäärästä. Talonpoikausjoukkojen köyhtyminen, jota seurasi vetojuhtien ja maatalouskaluston menetykset, antoi aiheen tilanherroille siirtyä työllämaksuverosta kapitalistisiin taloudenhoitomenetelmiin. Tilanherrat hankkivat maatalouskalustoa ja -koneita, ottivat käytäntöön monivuoroviljelyksen, heinäviljelyn ja alkoivat yhä enemmän käyttää vapaata palkkatyövoimaa. Omiin kylvömaihin siirtyessään tilanherrat ottivat usein talonpojilta ja „aitasivat” ne maat, mitkä 60-luvun säännöskirjan mukaan kuuluivat tilanherroille, mutta olivat olleet talonpoikien käytössä.

Kapitalismin korkealle kehittyneet muodot teollisuudessa liittyivät puolifeodaalisten suhteiden takapajuisiin muotoihin maataloudessa ja tilanherrojen herruuteen. 19. vuosisadan lopulla 30 tuhatta suurtilanherraa omisti 70 miljoonaa desjatiinaa maata, se on keskimäärin 2 333 desjatiinaa tilanherrataloutta kohti, mutta 10,5 miljoonaa köyhtynyttä talonpoikaistaloutta omisti 75 miljoonaa desjatiinaa, se on keskimäärin 7 desjatiinaa taloutta kohti. Tilanherrat sortivat talonpoikia ja antoivat heille hyötymaita joko kahdaviiljelyä tai työllämaksua vastaan. Maaosuuksien pienentäminen, työllämaksut ja verot, orjuuttavat maanvuokrausehdot sekä sakot saattoivat työtätekevän talonpoikaiston perusjoukot kurjuuteen. Vuonna 1870 laskettiin jokaista 100 maaseudun asukasta kohden olleen 20 hevosta, mutta vuonna 1900 vain 14. Maaorjuuden jäänteistä johtui alkeellinen maanmuokkaus ja vanhanaikaisten viljelystapojen säilyminen. Katovuosia toistui usein. Syvällinen epäsuhte keskiaikaisten maanomistusmuotojen ja kapitalistiseksi muuttuvan koko kansantalousjärjestelmän välillä johti 19. vuosisadan lopulla ja 20. vuosisadan alussa maatalouspulan kärjisi-

tymiseen Venäjällä. Kapitalismin kehitys teki historiallisesti kiertämättömäksi keskiaikaisen maanomistuksen ja maaorjuuden kaikkien jäänteiden hävittämisen Venäjällä. Tämä murros saattoi kehittyä kahta tietä: vallankumouksen tai reformien tietä. Tilanherrat taistelivat maatalouden kapitalistisen kehityksen preussilaisen¹ tien puolesta. Tämä tie johti talonpoikaiston kurjuuteen ja sorrarolaisuuteen erottaen siitä samalla vähäisen kulakkikerroksen. Talonpojat taistelivat tilanherrojen suurtilojen, säätylaitoksen ja maaorjuuden muiden jäänteiden hävittämisen puolesta. Kapitalististen ja puolifeodaalisten suhteiden yhtenäistymisestä johtui, että maaseudulla käytiin kahdenlaisista yhteiskunnallista taistelua: koko talonpoikaiston ja tilanherrojen luokan sekä kulakiston ja köyhimmän talonpoikaiston välillä. Talonpoikaisto esiintyi porvarillisen-demokraattisen vallankumouksen puolesta. Myös Venäjän työväenluokan asema huononi syystä, että Venäjän taloudellisessa ja poliittisessä järjestelmässä oli maaorjuuden jäänteitä ja vallitsi poliittinen sorto, sen vuoksi työväenluokka oli välittömästi kiinnostunut noiden jäänteiden hävittämisestä.

Venäjän proletariaatti kasvoi nopeasti 19. vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä. Teollisuudessa, rautatieliikenteessä, maataloudessa, rakennustöissä ja metsätaloudessa ym. työskentelevien palkkatyöläisten yleinen luku oli vuoden 1897 väenlaskun mukaan noin 10 miljoonaa, josta ensi sijalla olivat tekstiilityöläiset (v. 1900 oli 621 tuhatta eli 38% kaikista teollisuustyöläisistä), toisella sijalla olivat metallityöläiset (236 tuhatta henkeä). Proletariaatin lukumäärä kasvoi erittäin nopeasti uusilla teollisuusaloilla, teollisuuden uusilla sijaintipaikoilla. Työläisten luku kasvoi vv. 1887—1897 metalliteollisuudessa 107%, kun taas puuvillateollisuudessa 57%. Raskaan teollisuuden osalle v. 1890 tuli 43% kaikista teollisuustyöläisistä ja vuonna 1900 lähes 50%. Proletariaatti muodostui etupäässä taloudelliseen häviöön joutuneista talonpojista.

Tuotantovoimien alhainen kehitys maataloudessa aiheutti työvoiman suuren ylijäämän, työn valtavan vara-armeijan. Vuonna 1900 siihen kuului 23 miljoonaa henkeä, mikä oli

¹ *Preussilainen kehitystie* merkitsee feodaalisen tilanherratalouden hidasta muuttumista porvarilliseksi, junkkeritaloudeksi ja talonpoikien tuomitsemista vuosikymmeniksi mitä tuskallisimpaan orjuuteen.

enemmän kuin puolet koko maaseudun aikuisesta väestöstä. Maatalouden liikaväestön muodostuminen, erikoisesti keskeisellä maanviljelysalueella, vaikutti suuresti työläisten työpalkkaan, jossa ei havaittu lainkaan nousua 1905—1907 vallankumoukseen saakka. Venäjän työläisten alhaisen palkkatason tuloksena kapitalistit saivat suunnattomia ylivoittoja, jotka olivat 2—3 kertaa suuremmat kuin peruspääomalle lankeava voitto Länsi-Euroopan maissa. Työläiset joutuivat lakkoon osallistumisesta tsaarivallan lakien mukaan rikosoikeudelliseen edesvastuuseen. Vain sitkeän lakkotaistelun tuloksena Venäjän työläisten onnistui saada v. 1897 työpäivä rajoitetuksi 11½-tuntiseksi. Maaorjuuden jäänteet yhdessä poliisisorron kanssa synnyttivät mitä rosvomaisimpia riistomuotoja mielivaltaisten sakkojen ja muiden pidätysten, tehtaiden myymäläjärjestelmän, orjuuttavan sesonkipalkkauksen ja nyrkkioikeuden muodossa. Tehdashuoneistojen epäterveelliset olot: riittämätön valaistus, ahtaus, ilmanvaihto- ja suojalaitteiden puuttuminen vaikuttivat turmiollisesti työläisten terveyteen.

Venäjän proletariaatin kehityksen erikoisuutena oli paitsi nopea kasvu, myös työväestön runsas keskittyminen suuriin tuotantolaitoksiin (ks. taulukko 2). Teollisuuden keskittyneisyyden korkea taso perustui ennen kaikkea siihen tosiasiaan, että Venäjällä — nuoren kapitalismin maassa — tärkeimpien teollisuusalojen, varsinkin rautateollisuuden, polttoaine- ja koneenrakennusteollisuuden kehitys tapahtui alusta alkaen suurkapitalistisen tuotannon muodossa. Tsaarin hallituksen suuret sotatarvike- ja rautatietilaukset kiihottivat suurtuotantolaitosten perustamista raskaan teollisuuden aloilla. Työpalkkojen alhaisen tason vuoksi ei ollut tarvetta jouduttaa koneiden käyttöönottoa, vaan edullisempaa oli työläisten lihasvoiman käyttö. Työvoiman keskittyneisyys oli tämän vuoksi Venäjän teollisuudessa korkeasti kehittyneisiin kapitalistimaihin verrattuna paljon suurempi kuin tuotannon keskittyminen.

Venäjän yhteiskunnallinen ja taloudellinen takapajuisuus loi suotuisat ehdot ulkoisen pääoman tunkeutumiselle. Valtavat luonnonrikkaudet, laajat markkinat ja halvat työvoimamarkkinat turvasivat ulkolaisille kapitalisteille Venäjällä paljon suuremman voiton suhdeluvun kuin kotimaassa. Pääomien tuonti joudutti jossain määrin Venäjän teollista kehitystä, mutta alisti

EUROOPAN-PUOLEISEN VENÄJÄN TEOLLISUUDEN
KESKITTYYNEISYYDEN TASO VUOSINA 1901,
1910 ja 1914 (tehdastarkastuksen piiriin
kuuluneissa tuotantolaitoksissa)

Työläisten luku tuotantolaitok- sessa	Tuotantolaitosten lukumäärä					
	1901	%	1910	%	1914	%
50:een	12 740	70,5	9 909	65,7	8 523	63,5
51—100	2 428	13,4	2 231	14,6	2 088	14,9
101—500	2 288	12,6	2 213	14,7	2 253	16,1
501—1 000	403	2,2	433	2,9	432	3,1
yli 1 000	243	1,3	324	2,1	344	2,4
	18 102	100,0	15 080	100,0	14 046	100,0
Työläisten luku tuotantolaitok- sessa	Työläisiä kaikkiaan					
	1901	%	1910	%	1914	%
50:een	243 615	14,3	219 615	11,6	199 922	10,2
51—100	171 170	10,1	158 704	8,3	148 951	7,6
101—500	492 095	28,9	507 886	26,7	504 410	25,7
501—1 000	269 133	15,8	302 840	15,9	295 347	15,1
yli 1 000	525 637	30,9	713 648	37,5	811 197	41,4
	1 701 650	100,0	1 902 743	100,0	1 563 860 ¹	100,0

samalla tärkeimmät teollisuusalat (kivihiili-, rauta-, öljyteollisuuden ym.) kansainvälisestä finanssipääomasta riippuvaisiksi. Taloustieteilijä P. V. Olin suorittamien laskujen mukaan ulkoisen pääoman virtaus osakeyhtiöihin vv. 1894—1899 käsitti 582,2 miljoonaa ruplaa eli noin 52% koko osakepääoman kasvusta noina vuosina. 20. vuosisadan alussa oli jo 1/3 kaikista osakeyhtiöiden osakkeista ja obligaatioista ulkomailla.

Vuonna 1900 oli Venäjän osakeyhtiöissä eri maiden pääomia seuraavasti (milj. rpl.): Belgian 296,5, Ranskan 226,1, Saksan 219,3, Englannin 136,8 ja Amerikan 8,0 miljoonaa ruplaa. Venäläiset monopoliyhtymät olivat muutamia poikkeustapauksia lukuunottamatta ulkomaisten pankkien valvonnassa. Niinpä Prodamet ja Produgol syndikaattien johdossa olivat ranskalaiset pankit. Paitsi ulkomaisen pääoman sijoittamista

¹ Lukuunottamatta Varsovan teollisuuspiiriä.

teollisuuteen ja pankkeihin Venäjän riippuvaisuutta ulkoisesta pääomasta lisäsivät vielä valtionlainat. Rautateiden, teollisen rakennustoiminnan ja myös aseistusohjelman rahoittamiseen tsaarin hallitus käytti 19. vuosisadan lopulla runsaasti ulkoisia lainoja. Vuonna 1900 Venäjän ulkomainen velka oli 3 966 milj. ruplaa ja v. 1904 se oli jo 4 250 milj. ruplaa. Tärkein luoton antaja oli Ranska. Tsarismi koetti selviytyä sisäisten ristiriitonsa puristuksesta ulkoisten lainojen ja teollisuuteen tehtyjen ulkoisten pääomasijoitusten turvin. Mutta varojen virtaaminen yhä suuremmassa määrässä ulkomaille korkoprosenteina, voitto-osinkoina ja ulkomaisten pankkien perustajanvoittona vähensi yhä enemmän uusien pääomien sijoittamista omassa maassa. Venäjälle tuotiin pääomia ulkomailta, mutta samanaikaisesti Venäjä vei, vaikkakaan ei suurissa määrin, pääomia Iraniin, Kiinaan, Mantšuriaan, Mongoliaan ja muihin takapajuisiin maihin. Ulkomaille sijoitettujen pääomien summa oli yhteensä 150 milj. ruplaa. Ulkomaisesta pääomasta riippuvainen Venäjän finanssipääoma oli tässäkin suhteessa ulkoisen pääoman nuorempi liikekumppani. Niinpä esimerkiksi v. 1895 perustetussa Venäjän-Kiinan pankissa olivat suurimpia osakkeen-

Kaivoksen № 32 kasarmissa. Ruttšenkovon vuoriteollisuusyhtiö. 1900.

omistajia ranskalaiset pankkiirit, joiden käsissä oli yli 62% peruspääomasta. Sellaisissakin suurissa monopoliliitoissa kuin öljy-, tupakka- ja mangaaniteollisuusyhtymissä, joissa Venäjän teollisuudella oli suuri ominaispaino, Venäjä oli alistetussa asemassa. Kun Venäjä siirtyi imperialismin kauteen, lisääntyi pääomien vienti kovasti „sisäisiin” siirtomaihin ja puolisiirtomaihin: Keski-Aasiaan, Taka-Kaukasiaan jne. Tämän viennin tavoitteena oli näiden seutujen muuttaminen Venäjän jalostavan teollisuuden raaka-ainelähteiksi. Jo 20. vuosisadan alussa Moskovan pankit olivat saaneet herruusaseman Keski-Aasian puuvillan ostossa ja myynnissä; niiden käsissä oli lähes 90% koko puuvillakaupasta. Välittäjinä pankkien ja tuottajien kesken oli paikallinen feodaaliylimystö, johon myös tsaarin virkakoneisto nojautui. Venäjän kapitalistit ja tsaarivalta säilyttivät niillä alueilla keinotekoisesti kaikkein alkeellisimmat feodaalisen saron muodot. Tsaarin virkamiesten ja paikallisen feodaaliylimystön aktiivisella avulla venäläiset pankit anastivat haltuunsa parhaimmat puuvillanviljelysmaat ja saattoivat talonpojat, dehkaanit, taloudelliseen häviöön. Samanlaista ryöstöpolitiikkaa tsarismi ja kapitalistiset monopolit harjoittivat suhteessaan Taka-Kaukasian öljyrikkaisiin maihin. Näin siis Venäjän finanssipääoman edut punoutuivat yhteen tsaarivallan etujen kanssa, „uusimmat” imperialistiset tavoitteet ja menetelmät sulautuivat vanhoihin, „sotilaallisiin ja feodaalisiin”.

V. I. Lenin sanoi tsarismia „sotilaallisfeodaaliseksi imperialismiksi” tähdentäen siten tsaarin Venäjälle ominaisia imperialismin ajan poliittisia, oikeudellisia ja ideologisia erikoisuuksia. Taloudellisen heikkoutensa vuoksi Venäjän imperialismi ei voinut laajasti harjoittaa pääoman vientiä, ja taistelussa markkinain ja raaka-ainelähteiden monopolistisesta omistuksesta alistamissaan reunamaissa ja Aasian takapajuisissa maissa se nojautui etupäässä tsaarivallan sotilaalliseen voimaan. Tsarismin oli politiikassaan, etenkin ulkopoliitikassaan, pakko ottaa yhä enemmän huomioon imperialistisen porvariston edut.

Maaorjuuden jäänteiden säilyminen ja ulkolaisen pääoman valta-asema Venäjän raskaassa teollisuudessa tuli erikoisen selvästi esille teknillisen edistyksen tyrehtymistendenssinä. Vieläpä suhteellisen edistyneillä etelä-Venäjän rauta- ja terästeollisuuden aloillakin tuotannon suuresta keskittyneisyydestä

huolimatta käytettiin raskaimmissa töissä laajalti käsityötä. Kun kapitalistit saivat minimaalisillakin koneellistamiskuluilla suuria voittoja, he eivät yleensä olleet kiinnostettuja tuotannon laajentamisesta, uuden tekniikan juurruttamisesta, tuotannon ja työn rationaalisesta järjestämisestä, vaan suhtautuivat halveksivasti Venäjän tieteellisen ja teknillisen ajattelun saavutuksiin. Huomattavimmatkin löydöt ja keksinnöt jäivät useinkin ottamatta käytäntöön. Kuitenkin eräille teollisuuden aloille ulkomainen pääoma toi suurttuotannon uusimpia järjestelymuotoja ja osittain myös uusinta tekniikkaa pyrkien siten saamaan valta-aseman vastaavilla teollisuuden aloilla.

Voittojen kasvua ei useinkaan saatu aikaan teknillisen edistyksen avulla, vaan tuotannon järjestelmällisen ja ankaran rajoittamisen jopa suoranaisen supistamisenkin kautta. Prodamet ja toiset metalliteollisuuden monopoliyhtymät eivät käyttäneet yhtymäänsä kuuluneiden tuotantolaitosten tuotantotehoa täydellisesti, sulkiivat eräitä niistä, pienensivät jyrkästi pääomasijoituksia tehtaiden laajentamisen ja niiden uudestikoneistamisen osalta. Monopoliin harjoittama ryöstötalous öljytuotannon alalla johti öljyn saannin supistumiseen. Korkeimman tuotantotason ollessa v. 1901 aina 706,3 miljoonaa puutaa, se laski v. 1913 mennessä 561,3 miljoonaan puutaan, ts. $\frac{1}{5}$:lla, samalla kun öljyn hinnat nousivat 20. vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen aikana 6-kertaisesti. Venäjän teknillisen ja taloudellisen takapajuisuuden vuoksi tuotantovoimien kehityksen keinotekoisella jarruttamisella oli erikoisen raskaat seuraamukset: teollisuuden kasvun vauhdin hidastuminen, hintojen nousu, tavarain kiertokulun ja kulutuksen supistuminen, joukko- luontoisen työttömyyden lisääntyminen ja kaupungin ja maa-seudun työtätekevien jatkuva kurjistuminen.

Venäjältä tuli 20. vuosisadan alussa imperialismin kaikkien mitä kärkevimpien ristiriitojen keskiö. Sotilaallinen ja feodaalinen sorto Venäjällä punoutui yhteen kapitalistisen ja kansallisen sarron kanssa, jota paitsi tsaarin hallituksen, tilanherrojen ja porvariston harjoittaman sarron lisäksi työtätekeviä ryöstivät vielä länsimaiden imperialistit. Useiden imperialististen valtioiden edut törmäsivät yhteen Venäjällä. Tsaarivallan avustamana Lännen imperialistit saivat joka vuosi Venäjän kansojen kustannuksella satoja miljoonia ruplia voitto-osinkoina ja laino-

jen korkoina. Venäjän tsarismiin ja Lännen imperialismiin edut punoutuivat lujasti toisiinsa. Tämän vuoksi vallankumous tsarismia vastaan heikensi välittömästi imperialismiin yleistä rintamaa. Näissä olosuhteissa Venäjän proletariaatin taistelu sai kansainvälisen merkityksen. 20. vuosisadan vaihteessa Venäjältä tuli maailman vallankumousliikkeen ja vallankumouksellisen ajattelun keskus, leninismiin — imperialismiin ja proletaaristen vallankumouksien kauden marxilaisuuden — syntymämaa.

Ankara kapitalistinen riisto ja tilanherrojen orjuutus yhdessä tsarismiin raa'an mielivallan kanssa tekivät Venäjän kansanjoukkojen aseman sietämättömän raskaaksi ja kärjistikivät syväliiset yhteiskunnalliset ristiriidat huippuunsa.

Tuotannon poikkeuksellisen korkea keskittyneisyys vaikutti suuresti proletariaatin luokkatietoisuuden kasvuun ja siihen, että proletariaatista tuli vallankumouksen hegemoni. Teollisuusproletariaatilla oli tukena kaupunkien ja maaseudun riistonalaiset proletaariset ja puoliproletaariset kerrokset. Yksin maataloustyöläisiä oli 19. vuosisadan lopulla 3,5 miljoonaa. Proletaarisen ja puoliproletaarisen väestön yleisen lukumäärän V. I. Lenin määritteli 19. vuosisadan lopulla 63,7 miljoonaksi, joista 22 miljoonaa oli proletaarista väestöä. Proletariaatin läheisyys talonpoikaisjoukkoihin, proletariaatin ja talonpoikaiston etujen lankeaminen yhteen loivat objektiivisen perustan näiden luokkien liitolle, joka muodostui vallankumouksellisen taistelun kulussa ja jossa johtava osuus oli yhteiskunnan edistyneimmällä luokalla, työväenluokalla.

Vallankumouksellisen liikkeen nousu vuosina 1900—1904. Marxilaisen puolueen (VSDTP:n) perustaminen Venäjällä

Sitä varten, että Venäjän työväenluokka olisi voinut täyttää menestyksellisesti yleisvenäläisen vallankumousliikkeen johtajan tehtävän, tarvittiin välttämättä vallankumouksellista taistelupuoluetta, joka olisi ollut aseistettu etumaisella vallankumouksellisella teorialla, kykenevä viemään mukanaan kansanjoukot rynnäkköön imperialismia vastaan ja takaamaan sosialistisen vallankumouksen voiton. Sellaisen puolueen perusti V. I. Lenin.

Vallankumouksellisen proletaarisen puolueen ituna oli V. I. Leninin Pietarissa vuonna 1895 perustama *Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi*.

Maaliskuussa 1898 pidettiin Minskissä VSDTP:n (Venäjän Sosialidemokraattisen Työväenpuolueen) I edustajakokous, joka ei kuitenkaan kyennyt yhdistämään erillisiä sosialidemokraattisia kerhoja ja ryhmiä yhtenäiseksi puolueeksi. Moniin sosialidemokraattisiin ryhmiin oli pesiytynyt „ekonomisteja”, jotka kielsivät työväenluokan poliittisen taistelun välttämättömyyden, proletariaatin johtavan merkityksen ja keskitetyn proletaarisen puolueen perustamisen tarpeellisuuden. Ratkaiseva osuus taistelussa „ekonomistien” murskaamiseksi, erillisten sosialidemokraattisten kerhojen yhdistämiseksi proletariaatin taistelupuolueeksi, jolla oli oleva selvä marxilainen ohjelma, vallankumouksellinen taktiikka, yhtenäinen tahto ja raudanluja kuri, oli V. I. Leninin yhdessä *Työn vapautus* ryhmän kanssa v. 1900 perustamalla yleisvenäläisellä poliittisella sanomalehdellä *Iskra* (*Kipinä*) sekä V. I. Leninin kirjalla *Mitä on tehtävä?* (1902) ym. hänen teoksillaan.

VSDTP:n II edustajakokous (heinä—elokuu 1903) perusti uudentyyppisen marxilaisen puolueen leniniläisen *Iskran* kehittämien aatteellisten ja organisatoristen perusteiden pohjalla. Edustajakokouksessa oli myös *Iskran* vastustajia, opportunistisia aineksia, joita alettiin nimittää menševikeiksi (vähemmistöläisiksi). Ankarassa taistelussa näitä vastaan V. I. Lenin ja hänen puoluelaisensa, bolševikit (enemmistöläiset), saivat puolueen ohjelmaan sisällytetyksi mitä tärkeimmän marxilaisen opin proletariaatin diktatuurista, vallankumouksellis-demokraattiset vaatimukset talonpoikaiskysymyksessä ja kansainvälisyyden periaatteet marxilaisen puolueen rakenteessa. VSDTP:n II edustajakokous, joka perusti todella vallankumouksellisella ohjelmalla varustetun bolševistisen puolueen, oli käännekohta Venäjän ja koko maailman työväenliikkeessä. Kirjassaan *Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin* (toukokuu 1904) V. I. Lenin antoi musertavan vastaiskun menševikeille ja kehitti opin marxilaisesta puolueesta. Leninin osatovereina taistelussa menševikkejä vastaan marxilaisen puolueen perustamiseksi tuona aikana ja myöhempinäkin vuosina olivat vallankumousmiehet I. V. Babuškin, N. E. Bauman, V. V. Vorovski, S. I. Gusev,

Talo, jossa pidettiin VSDTP:n I edustajakokous. Minsk.

R. S. Zemljatška, M. I. Kalinin, V. Z. Ketshoveli, V. K. Kurnatovski, M. M. Litvinov, M. S. Olminski, G. K. Ordžonikidze, G. I. Petrovski, J. M. Sverdlov, S. S. Spandarjan, J. V. Stalin, D. I. Uljanov, M. V. Frunze, A. G. Tsulukidze, Miha Tshakaja, S. G. Šaumjan ym.

Bolševistinen puolue muodostettiin teollisuuskriisin johdosta voimistuvan vallankumousliikkeen oloissa. Pääoman hyökkäys työväenluokan elintasoja vastaan edisti työläisten luokkatietoisuuden kehitystä ja sosialidemokraattisten järjestöjen vaikutuksen kasvua. Taloudellisista lakoista ja taistelusta yksityisiä kapitalisteja vastaan asemansa parantamiseksi työläiset siirtyivät leniniläis-iskralaisten sosialidemokraattisten järjestöjen johdolla korkeampiin luokkataistelun muotoihin, poliittisiin lakkoihin ja katumielenosoituksiin, joita käytiin tunnuksella: „Alas tsaarin itsevaltius!” Harkovissa oli v. 1900 poliittinen vappumielenosoitus. Siihen osallistui 10 tuhatta henkeä. Vuonna 1901 oli vappumielenosoituksia Pietarissa, Tiflisissä, Varsovassa, Lodzissa, Vilnossa, Kaunasissa, Kazanissa ja muissa kaupungeissa. Hyvin tärkeä merkitys oli Obuhovon

tehtaan lakolla Pietarissa v. 1901, tämä lakko päättyi aseelliseen yhteenottoon sotaväen kanssa. Suuri merkitys oli myös Batumin poliittisella mielenosoituksella ja Donin-Rostovin työläisten yleislakolla v. 1902. Tsaarivalta ryhtyi poliisivainojen lisäksi käyttämään työväenliikettä vastaan liehittely- ja lahjomismenetelmiä. Vallankumouksellisen tilanteen kehittyessä nopeasti 20. vuosisadan alussa tsaarin hallitus yritti vetää työläisten huomion pois vallankumouksellisesta taistelusta tsaarin ohranalaitoksen holhouksella toimivien julkisten työväenjärjestöjen avulla. Tätä politiikkaa alettiin nimittää „poliisiosialismiksi” eli *zubatovilaisuudeksi* tällaisten järjestöjen perustajan san-tarmi-eversti S. Zubatovin nimen mukaan. Vuoden 1902 alussa Moskovassa puhjennut taloudellinen lakkoalto osoitti kuitenkin zubatovilaiset voimattomiksi estämään työväenliikkeen nousua. Vuonna 1903 työväenliike nousi uudelle, entistä korkeammalle tasolle. Erillisistä paikallisista pienistä lakoista työläiset siirtyivät bolševikkien johdolla yleislakkoihin, jotka levisivät kaikkiin Taka-Kaukasian ja Ukrainan teollisuuskeskuksiin. Yleislak-koon Etelä-Venäjällä vuonna 1903 osallistui noin 200 tuhatta työläistä.

Proletariaatin jälkeen alkoi myös talonpoikaisto nousta joukkoluontoiseen avoimeen taisteluun tilanherroja vastaan. Niinpä viisivuotiskautena (1900—1904) oli Venäjällä jo 670 talonpoikaislevottomuutta. Suurimpia talonpoikien liikehtimisiä tapahtui keväällä 1902 Harkovin ja Poltavan kuvernementeissa, joissa tuhottiin 6 päivässä 60 tilanherran kartanoa.

20. vuosisadan vaihteessa Venäjän kansallisten seutujen talouselämässä tapahtui syvällisiä muutoksia. Puola, Baltian maat, Dneprin itärannanpuoleinen Ukraina ja Baku ohittivat 20. vuosisadan alkuvuosina teollisessa suhteessa monet vanhoista maan teollisuusseuduista. Siellä muodostui suurilukuinen proletariaatti venäläisistä työläisistä, jotka olivat jo käyneet vallankumouksellisen taistelun koulun, sekä paikallisista asukkaista. Keskisellä Volgalla ja Uralilla, Kaukasiassa (lukuunottamatta Baku), Turkestanissa ja Siperiassa teollisuus alkoi vasta kehittyä. Kapitalististen suhteiden tunkeutuminen taloudellisesti takapajuisille Keski-Aasian ja Kazahstanin seuduille liitti nuo seudut yleiseen Venäjän imperialismin järjestelmään. Samalla kapitalismin kehitys kansallisilla seuduilla voimisti

siellä kansallista ja siirtomaasortoa. Tsaarin hallitus ei pitänyt missään arvossa ukrainalaisten, valkovenäläisten, liettualaisten, turkmenien, uzbekkien, kazahien, gruusialaisten, armenialaisten, azerbaidžanilaisten ja muiden kansojen kansallisia erikoisuuksia, kielsi äidinkielen käyttämisen kouluissa ja virastoissa ja vainosi kansallista kulttuuria. Työläisten ja talonpoikien liike Ukrainassa, Taka-Kaukasiassa, Puolassa, Baltian maissa ja Valko-Venäjällä kehittyi kiinteässä yhteydessä yleisvenäläisen työläisten ja talonpoikien liikkeen kanssa. Venäläiset työläiset perustivat vallankumouksellisia marxilaisia järjestöjä ja johtivat vallankumouksellista taistelua reunamaissa. Kasvava ja lujittuva työväenliike nostatti ja liitti yhteen kansallisten reuna- maiden kaikki työtätekevät taisteluun yhteiskunnallisen ja kansallisen vapauden puolesta.

Laajeneva kansallinen vapausliike vaati vallankumouksellisilta sosialidemokraateilta selvää ohjelmaa kansallisuuskysymyksessä. V. I. Lenin laati puolueen teoreettisen ohjelman ja määritteli puolueen politiikan kansallisuuskysymyksen alalla. Sen perustana oli kansakuntien täydellisen tasa-arvoisuuden ja itsenäätämisoikeuden tunnustaminen ja periaatteena proletariaatin taistelun kansainvälinen yhtenäisyys ja valtakunnan kaikkien kansakuntien työläisten yhtyminen yhtenäisiin proletariaattiin järjestöihin. Puolustaessaan työtätekevien toiminnan yhtenäisyyttä bolševikit kävivät taistelua kahdella rintamalla: suurvaltalaista šovinismia sekä paikallista porvarillista nationalismia vastaan.

Vuonna 1902 alkoi talonpoikaisliikkeen vaikutuksesta vanhojen narodnikkikerhojen pohjalla muodostua pikkuporvarillinen sosialisti-vallankumouksellisten (eserrien)¹ puolue. Sen äänenkannattajina olivat sanomalehti *Revoljutsionnaja Rossija (Vallankumouksellinen Venäjä)* ja aikakauslehti *Vestnik russkoi revoljutsi (Venäjän vallankumouksen sanomat)*, jota julkaistiin vv. 1900—1905 ulkomailla. Eserrien puoluejohtajia olivat G. Geršuni, A. Gots, V. Tšernov, N. Avksentjev ym. Eserrät esiintyivät itsevaltiutta vastaan, demokraattisen tasavallan puolesta, mutta he eivät käsittäneet Venäjän porvarillis-demokraattisen

¹ *Eserrät* (nimi johtuu sanojen „sotsialisty-revoljutsionery” alkukirjaimista) olivat marxismin-leninisin vihollisia ja aiheuttivat Venäjän työväenliikkeelle suurta vahinkoa.

vallankumouksen yhteiskunnallista sisältöä. Eserrät kielsivät proletariaatin johtavan osuuden vallankumouksessa ja proletariaatin diktatuurin aatteen; he kielsivät luokkavastakohtaa ja kerrostumisen talonpoikaiston keskuudessa. Eserrät pitivät narodnikkien¹ tapaan kapitalismista pelastautumisen keinona ja sosialismin ituna maayhteisöä, joka piti talonpojan kiinnitettyinä maatilkkunsa, kielsi häneltä vapauden muuttaa toiseen paikkaan ja piti tsarismia oloissa talonpojan säädyllisen alemmuuden tilassa. Esittäessään utopistisen ohjelman „maan yhteiskunnallistamisesta” eserrät esiintyivät toisaalta tilanherrojen ja yleensä yksityistä maanomistusta vastaan, mutta toisaalta synnyttivät vääriä ja vahingollisia harhaluuloja siitä, että „maan yhteiskunnallistaminen”, so. maan muuttaminen koko kansan omaisuudeksi ja tasasuhtainen maankäyttö² yhteisjärjestelmän pohjalla muka vapauttaa talonpoikaiston riistosta ja taloudelliseen häviöön joutumisesta.

Eserrät pitivät yksilöterroria tärkeimpänä taistelukeinona itsevaltiutta vastaan. Terrori kahlehti kansanjoukkojen vallankumouksellista aloitteellisuutta ja pakotti joukot passiivisuuteen. VSDTP:n II edustajakokous tuomitsi eserrien toiminnan „vahingolliseksi ei ainoastaan proletariaatin poliittiselle kehitykselle, vaan myös yleisdemokraattiselle taistelulle absolutismia vastaan”.

Vallankumouksellisen liikkeen nousu 20. vuosisadan alussa aiheutti liberaalisen porvariston oppositioliikkeen elävöitymistä. Maaliskuussa 1902 zemstvomiesten kerho perusti aikakauslehti *Osvoboždenije (Vapautus)*, jota julkaistiin ulkomailla P. Struven toimittamana. Lehden kannattajat perustivat Pietarissa tammikuussa 1904 *Osvoboždenije-liiton (Vapausliitto)*. Marras-

¹ *Narodnikkilaisuus* oli pikkuporvarillinen suuntaus Venäjän vallankumouksellisessa liikkeessä 19. vuosisadan 60—70-luvun vaihteessa. Heidän tavoitteenaan oli talonpoikaiston nostattaminen taisteluun itsevaltiutta vastaan. Sellaisin aikein sivistynyt nuorisopuolue kiinnittyi talonpoikaisiin vaatteisiin ja „lähti kansaan” (v narod), mutta he eivät saaneet siellä kannatusta.

Narodnikkien katsomukset olivat syvästi virheellisiä. Heidän mielestään kapitalismi Venäjällä oli vain „satunnainen ilmiö” ja vallankumouksen päävoimana Venäjällä ei ollut proletariaatti, vaan talonpoikaisto jne.

80—90-luvun narodnikkilaisuus lähti tsaarivallan suhteen sovittelun tielle, ilmaisi kulakiston etuja ja kävi ankaraa taistelua marxilaisuutta vastaan.

² *Maankäytön muoto*, jos-a yksityisille henkilöille tai valtiolle kuuluva maa annetaan talonpoikien käyttöön yhtä suurina osuuksina.

kuussa 1903 perustettiin Perustuslaillisten zemstvomiesten liitto valmistamaan maakuntakokouksia esiintymään perustuslain puolesta. Lokakuun yleislakon jälkeen 1905 nämä kaksi liittoa muodostuivat Venäjän porvariston tärkeimmän poliittisen puolueen — kadettien ¹ ydinjoukoksi.

Venäjän ja Japanin sota (1904—1905).

Ensimmäinen porvarillis-demokraattinen vallankumous Venäjällä (1905—1907)

Vuosisadan vaihteessa voimistui suurvaltojen välinen taistelu herruudesta Tyynellä valtamerellä. Taisteluun osallistuivat aktiivisesti Englanti, Amerikan Yhdysvallat, Saksa, Ranska, Venäjä ja Japani. Kiinan jouduttua häviölle Japanin ja Kiinan sodassa vv. 1894—1895 Japani sai Simonosekin rauhansopimuksen mukaan v. 1895 Kiinalta Taivanin (Formosan) saaren ja Liaudungin niemimaan ja sen kärjessä olevan Port Arthurin sataman. Venäjä pakotti liitossa Saksan ja Ranskan kanssa Japanin luopumaan Liaudungin niemimaan annektoinnista. Tsaarin hallitus sai Venäjän ja Kiinan sopimuksen mukaan toukokuussa 1896 toimiluvan rautatien rakentamiseen Mantšurian kautta (Itä-Kiinan rautatie). Maaliskuussa 1898 tehtiin Kiinan kanssa sopimus Port Arthurin vuokraamisesta ja sotilaallisen meritukikohdan perustamisesta sinne.

Venäjän voimistumista peläten Englanti ja Amerikan Yhdysvallat autoivat Japania valtaamaan Korean ja lujittamaan asemiaan Mantšuriassa saadakseen Japanin selkkauksiin Venäjän — näiden valtioiden vaarallisimman kilpailijan — kanssa Kaukoidässä. Feodaalisen Kiinan sotilaallista heikkoutta hyväkseen käyttäen Englanti, Saksa, Ranska ja Venäjä anastivat Kiinan alueita muka „vuokralle” ja perustivat sinne omia tukikohtiaan. Se aiheutti Kiinassa vuonna 1900 Ihotuanin kansankapinan (boksarikapina), jonka 8 suurvallan (siinä luvussa myös Venäjä) sotavoimat petomaisesti kukistivat. Tsaarin sotajoukot miehittivät Mantšurian. Solmittuaan liittosopimuksen Englannin kanssa 1902 Japanin sotilaspiirit

¹ Kadetit nimitys johtuu sanojen konstitutsionno-demokratitseskaja partija alkukirjaimista (KD). Interventtien ja vastavallankumouksellisten museruttamisen jälkeen kadetit pakenivat ulkomaille.

alkoivat lietsoa sotaa Venäjää vastaan. Tsaarin hallitus laskelmoi vuorostaan pienen voittoisan sodan avulla Japania vastaan lujittavansa asemansa ja saavansa ehkäistyksi Venäjällä kehittyvän vallankumouksen.

Venäjän ja Japanin sota alkoi tammikuun 27 päivänä 1904, kun japanilaiset miinalaivat hyökkäsivät petollisesti Port Arthurin eskaaderin kimppuun. 2 venäläistä panssarilaivaa ja 1 risteilijä vaurioituivat. Port Arthurin puolustajien suuri menetyks oli Tyynen meren laivaston komentajan amiraali S. O. Makarovin tuhoutuminen maaliskuussa 1904. Japanin sotajoukot nousivat maihin Koreassa maaliskuussa 1904 ja käyttäen hyväkseen Mantšurian armeijan komentajan kenraali Kuropatkinin passiivista, arkailevaa toimintaa alkoivat hyökkäyksen Port Arthuria ja etelä-Mantšuriassa sijainneita Venäjän armeijan päävoimia vastaan. Huhtikuussa 1904 japanilaiset eristivät Port Arthurin Liaujangin seudulla sijainneista venäläisten päävoimista. Port Arthurin puolustus jäi sen omien voimien varaan. Port Arthurin eskaaderin yritys päästä murtautumaan Vladivostokiin (kesäkuun 10 ja heinäkuun 28 pñä) epäonnistui ylipäällystön epäröinnin vuoksi. Elokuun 17—21 pñä käytiin Liaujangin taistelu. Japanin 2. ja 4. armeija yrittivät 390 tykin tukemana saada haltuunsa Venäjän armeijan oikean sivustan. Mutta tuo hyökkäys musertui siperialaisten jalkaväkiarmeijakuntien sitkeään vastarintaan. Japanin 1. armeija ylitti Taitsyhe-joen päästäkseen käsiksi venäläisten huoltoyhteyksiin. Kuropatkin pelkäsi sotajoukkojensa sivustojen saartamista ja peräännytti venäläiset joukot Mukdeniin. Japanilaisten joukkojen yritys vallata äkkirynnäköllä Port Arthur elokuussa 1904 maksoi heille suuria menetyksiä, mutta ei tuonut tuloksia. Linnoituksen puolustajat torjuivat kaikki vihollisen rynnäköt. Japanilaisten oli pakko ryhtyä linnoituksen pitkäaikaiseen piiritykseen. Port Arthurin sankarillinen puolustus, joka satoi japanilaisten mantereella sijainneista voimista vähintään puolet, teki mahdolliseksi venäläisten joukkojen siirtymisen hyökkäykseen. Riittämättömästi valmisteltuna hyökkäys ei kuitenkaan ollut tarpeeksi päättäväistä. Syyskuun 22 päivästä lokakuun 4 päivään käytiin vastahyökkäystä Sahe-joella, mutta se jäi tuloksettomaksi.

Itämereltä lähti lokakuussa Port Arthurin avuksi 2. Tyynen meren eskaaderi amiraali Z. P. Rožestvenskin komentamana.

Japanilaiset kiirehtivät hinnalla millä hyvänsä valtaamaan Port Arthurin ennen Rožestvenskin eskaaderin saapumista saadakseen lujitetuksi valtansa merellä ja siirrettyksi Port Arthuria piirittävän 100-tuhantisen armeijan Mantšurian rintamalle ratkaisevia taisteluja varten. Joulukuun 2 pnä 1904 kaatui linnoituksen maavoimien päällikkö kenraali R. I. Kondratenko, joka Makarovin tuhoutumisen jälkeen oli ollut Port Arthurin puolustuksen keskeisin henkilö. Joulukuun 20 pnä 1904 (tammiukuun 2 pnä 1905) Kvantungin linnoitusalueen (johon Port Arthur kuului) päällikkö kenraali A. M. Stössel allekirjoitti linnoituksen antautumissopimuksen. Port Arthurin puolustus paljasti useiden tsaarin kenraalien petturuuden ja kykenemättömyyden. Venäläiset matruusit, sotilaat ja etumaisin osa upseeristöä, jotka sangen vaikeissa olosuhteissa kykenivät miltei 8 kuukautta puolustamaan vieraalla maaperällä maalta ja mereltä saarrettuna olevaa linnoitusta voimakasta vihollista vastaan, osoittivat sankaruutta, korkeaa moraalista kuntoa ja uhri mieltä. Sota paljasti tsaarin Venäjän sotilaallisen ja koko valtiollisen järjestelmän mädännäisyyden, huononsi työtätekevien taloudellista asemaa ja aiheutti syvällistä tyytymättömyyttä ja suuttumusta kansassa.

Bakun työläisten yleislakolla v. 1904 oli tietty osuus vallankumouksen voimien kehityksessä. Työläiset saivat lakon tuloksena yhdeksäntuntisen työpäivän ja ensi kertaa Venäjän työväenliikkeen historiassa kollektiivisen sopimuksen työnantajien kanssa.

Vallankumouksen alku (1905)

Vuosien 1905—1907 vallankumous Venäjällä oli ensimmäinen kansan vallankumous imperialismin kaudella. Vallankumouksen tehtävänä oli itsevaltiuden kukistaminen ja maaorjuuden jäänteiden hävittäminen, jotka vaikuttivat maan talous- ja yhteiskuntaelämän kaikilla aloilla, alistivat proletariaatin mitä julmimman kapitalistisen riiston alaiseksi ja Venäjän väestön valtaosan, talonpoikaiston, alitukseen puutteeseen, köyhyyteen ja kurjuuteen. Maaorjuuden kaikkien jäänteiden taloudellisena perustana oli tilanherrain maanomistus. Sen vuoksi maakysymys, toisin sanoen talonpoikien taistelu tilanherrain maanomistuksen

Työläisiä ammutaan Talvipalatsin luona 9. tammikuuta 1905.

hävittämiseksi, oli porvarillis-demokraattisen vallankumouksen pääkysymys Venäjällä. Vaikka vv. 1905—1907 Venäjän vallankumous olikin objektiiviselta sisällöltään porvarillis-demokraattinen, erosi se perin pohjin 17.—19. vuosisatojen porvarillisista vallankumouksista, jotka tapahtuivat nousevan kapitalismin kaudella, kun porvaristo oli vielä vallankumouksellinen luokka. Vuosien 1905—1907 vallankumous tapahtui imperialismin kaudella, jonka kehitykselle on ominaista kapitalistisen järjestelmän mätäneminen ja kaikkien yhteiskunnallisten ja poliittisten ristiriitojen kärjistyminen. Paitsi sitä, että Venäjän työväenluokka oli jo 20. vuosisadan alkuun mennessä erottautunut muista työtätekevistä joukoista itsenäiseksi luokaksi, oli se hankkinut huomattavan luokkataistelukokemuksen, perustanut oman marxilaisen puolueensa ja esiintyi etumaisimpana ja järjestyneimpänä poliittisena voimana maassa. Vuosien 1905—1907 vallankumouksen erikoisuutena oli se, että siinä kehittyi kaksi sosiaalista sotaa. „Nykyajan Venäjällä eivät vallankumouksen sisältöä muodosta kaksi taistelevaa voimaa, vaan

kaksi erillistä ja eri luontoista sosiaalista sotaa: toinen nykyisen itsevaltiudelle ja maaorjuudelle rakentuvan järjestelmän uumenissa, toinen tulevan, silmiemme edessä jo syntymässä olevan porvarillis-demokraattisen järjestelmän uumenissa. Toinen on yleiskansallista taistelua vapauden puolesta (porvarillisen yhteiskunnan vapauden puolesta), demokratian puolesta, so. kansan itsevaltiuden puolesta, toinen on proletariaatin luokkataistelua porvaristoa vastaan yhteiskunnan sosialistisen järjestämisen puolesta” (V. I. Lenin, Teokset, 9. osa, ss. 294—295). Työväenliikkeen voiman pelästyttämä Venäjän porvaristo, joka oli moninaisin sitein sidottu taantumuksellisiin tilanherroihin ja tsarismiin, pelkäsi demokraattisen vallankumouksen kehittymistä. Johtava osuus vallankumouksessa kuului proletariaatille, kun taas talonpoikaisto muuttui porvariston reservistä proletariaatin reserviksi, sen perusliittolaiseksi.

Vallankumous alkoi v. 1905 tammikuun 9 päivän tapahtumista, jolloin työläisten ja heidän perheittensä rauhallista mielenosoitusta kavalasti ammuttiin, kun se kulki pappi Gaponin johdolla tsaari Nikolai II luokse valittamaan puutteitaan. Toista tuhatta ihmistä surmattiin ja useita tuhansia haavoitettiin. Tsaarin hallitus aikoi hukuttaa vereen kasvavan työväenliikkeen. Mutta „Verisunnuntai” sen sijaan poisti työläisiltä naiivin uskon tsaariin. Takapajuisimmatkin työläiset alkoivat käsittää, että vapaus voidaan saavuttaa ainoastaan vallankumouksellisella taistelulla. Venäjän työväenluokka vastasi tsarismiin toimeenpanemaan verilöylyyn joukkoluontoisilla poliittisilla lakoilla ja katumielenosoituksilla. Tammikuussa 1905 osallistui lakkoihin yli 440 tuhatta työläistä, so. enemmän kuin vallankumouksen edellisellä kymmenvuotiskaudella (430 tuhatta henkeä). Tammikuun lakoissa olivat erikoisen aktiivisia metallityöläiset. Poliittiset vaatimukset tammikuun lakoissa punoutuivat yhteen taloudellisten vaatimusten kanssa. Tammikuun 9 päivän tapahtumat synnyttivät Lännen kapitalististen maiden työläisten ja yhteiskunnallisten toimihenkilöiden keskuudessa laajan solidaarisuusliikkeen Venäjän sankarillisen proletariaatin tueksi.

Helmikuun 6 p:nä 1905 alkoi ratkaiseva taistelu Mukdenin luona. Taisteluun osallistui kummaltakin puolelta noin 600 tuhatta miestä. Japanilaisten suunnitelma venäläisten sotajoukkojen saartamisesta epäonnistui venäläisten sotilaiden uljuuden ja

peräänantamattomuuden vuoksi. Venäjän armeijan päävoimat perääntyivät Tielingiin. Toukokuun 14 ja 15 p:nä 1905 Japanin laivasto tuhosi Rožestvenskin eskaaderin Tsusiman salmessa. Arvioidessaan Tsusiman tappion strategista merkitystä V. I. Lenin kirjoitti: „Venäjän sotalaivasto on lopullisesti tuhattu. Sota on lopullisesti hävitty... Edessämme ei ole vain itsevaltiuden sotilaallinen tappio, vaan sen täydellinen sotilaallinen romahdus” (Teokset, 8. osa, s. 476).

Huhtikuussa 1905 pidettiin Lontoossa VSDTP:n III edustajakokous. Menševikit kieltäytyivät osallistumasta edustajakokoukseen ja kutsuivat oman konferenssinsa Geneveen. Puolueen III edustajakokouksen ja menševikkien konferenssin päätökset paljastivat täydellisesti bolševikkien ja menševikkien väliset taktilliset ja teoreettiset erimielisyydet. Puolueen III edustajakokous oli sitä mieltä, että vaikka alkanut vallankumous onkin luonteeltaan porvarillis-demokraattinen, on sen täydellisestä voitosta kiinnostunut ennen kaikkea proletariaatti, sillä vallankumouksen voitto antaa proletariaatille mahdollisuuden järjestäytyä, kehittyä poliittisesti ja siirtyä sosialistiseen vallankumoukseen. Vallankumouksen voiton välttämättömänä ehtona oli työväenluokan liitto talonpoikaiston kanssa proletariaatin johdolla ja liberaalis-monarkistisen porvariston eristäminen. Edustajakokous oli sitä mieltä, että puolueen ja työväenluokan tärkeimpänä tehtävänä oli siirtyminen joukkoluontoisista poliittisista lakoista aseelliseen kapinaan sekä tähdensi kapinan organisatorisen ja teknillisen valmistamisen tärkeyttä. Menševikkien konferenssin menettelytapapäätösten pohjaksi oli otettu proletariaatin johtavan osuuden ja työväenluokan ja talonpoikaiston liiton kieltäminen.⁹ Menševikit olivat sitä mieltä, että johtoasema vallankumouksessa kuuluu liberaaliselle porvaristolle ja vallankumous voidaan korvata pienillä uudistuksilla. Se oli vallankumouksen kiertämistä. Kirjassaan *Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa* (1905) V. I. Lenin teoreettisesti perusteli III edustajakokouksen päätöksiä, bolševikkien strategista suunnitelmaa ja taktillista linjaa vallankumouksessa, paljasti menševikkien opportunistisen taktiikan ja hahmotteli Venäjän marxilaisille selvät suuntaviivat porvarillis-demokraattisen vallankumouksen kehittymisestä sosialistiseksi vallankumoukseksi.

Vallankumousliike voimistui keväällä ja kesällä 1905. Vapuna oli työläisten lakkoja ja mielenosoituksia Pietarissa, Moskovassa, Varsovassa ja muissa kaupungeissa. Lodzissa puhkesi kesäkuussa työläisten aseellinen kapina, jossa työläiset kävivät kolme päivää sankarillisesti barrikaditaisteluja tsaarin sotajoukkoja vastaan. Suuri merkitys työtätekevien vallankumouksellistamisessa oli 70 tuhannen Ivanovo-Voznesenskin kutomatyöläisen lakolla. Lakko kesti 72 päivää (toukokuun 12 päivästä heinäkuun 23 päivään). Lakon aikana muodostettiin Valtuutettujen neuvosto, joka tosiasiallisesti oli ensimmäisiä Työläisten edustajien neuvostoja.

Vallankumouksellisen työväenliikkeen välittömän vaikutuksen alaisena kehittyi talonpoikaiston liike (katso taulukko 3).

Taulukko 3

TYÖLÄISTEN JA TALONPOIKIEN LIIKEHTIMINEN
VUOSINA 1905—1907

	1905	1906	1907
Lakkoihin osallistuneiden työläisten lukumäärä (tuhansissa)	2 863	1 103	740
Talonpoikien liikehtimisiä	3 228	2 600	1 337

Jo helmikuussa 1905 puhkesi talonpoikien joukkoliikkeitä tilanherroja vastaan Kurskin, Orelin, Tšernigovin, Voronežin, Saratovin ja Tiflisiin kuvernementeissa. Maaliskuussa puhkesi maataloustyöläisten lakkoja Baltian maissa. Keväällä ja kesällä 1905 levisivät levottomuudet Ukrainaankin, Valko-Venäjälle ja keskiselle Volgalle. Talonpojat hakkasivat omin luvin valtion ja tilanherrojen metsiä, vaativat korkeiden vuokramaksujen alentamista ja työllämaksun pienentämistä, ottivat tilanherrojen maita, polttivat ja tuhosivat tilanherrojen kartanoita ja kieltäytyivät verojen maksusta. Tammi— syyskuun välisenä aikana 1905 laskettiin talonpoikain levottomuuksia olleen 1 638. Talonpoikaiston vallankumouksellisen liikkeen nousu johti kesällä 1905 ensimmäisen talonpoikaiston poliittisen joukkojärjestön, Yleisvenäläisen talonpoikaiston liiton perustamiseen. Tapahtui useita aseellisia kapinoita laivastossa ja armeijassa. Kesäkuussa

Lakkolaisten hajottaminen v. 1905. Taiteilija I. A. Vladimirovin taulu.

oli panssarilaiva *Potjomkinilla* (Mustan meren laivastossa) kapina. Kaikista puutteistaan ja heikkouksistaan huolimatta *Potjomkinin* kapinalla oli suuri historiallinen merkitys, sillä ensi kertaa tsarismin sotavoimien suuri joukko-osasto, panssarilaiva, siirtyi julkisesti vallankumouksen puolelle. Joukkoluontoista vallankumousliikettä säikähtänyt tsaarin hallitus yritti luovia. Elokuun 6 pnä julkaistiin manifesti neuvottelevan Valtakunnan-duuman perustamisesta. Duuman koollekutsumisessa (ns. Bulyginin duuma) hallitus piti tavoitteenaan vallankumouksen heikentämistä. Bolševikit kehottivat boikotoimaan aktiivisesti duumaa, sillä duumaan osallistuminen vallankumouksen nousun aikana olisi vetänyt joukkojen huomion pois päätehtävästä, välittömästä päättävästä taistelusta itsevaltiutta vastaan. Bulyginin duumaa ei kutsuttu koolle, „vallankumouksen vihuri pyyhkäisi sen pois” (V. I. Lenin, Teokset, 23. osa, s. 251).

Venäjä solmi elokuun 23 (syyskuun 5) pnä 1905 Japanin kanssa Portsmouthin rauhansopimuksen, jossa Venäjä luovutti Japanille etelä-Sahalinin, Port Arthurin sekä Port Arthurin ja Tšangtšunin välisen rautatien ja tunnusti Korean Japanin vai-

kutuspiiriin kuuluvaksi. Tsaarin Venäjä kärsi sodassa tappion taloudellisen ja sotilaallisen takapajuisuutensa takia. Sodassa kärsitty tappio voimisti vihaa tsaristista valtakomentoa vastaan.

Vallankumouksen nousukausi. Lokakuun yleisvenäläinen lakko. Joulukuun aseellinen kapina (1905)

Vallankumousliike käsitti syksyllä 1905 jo koko maan. Marraskuun 7 pnä alkoi Moskovassa Kazanin rautatiellä lakko, joka levisi maan kaikille rautateille. Rautatieläisten esimerkkiä seurasivat teollisuustyöläiset, kauppatyöntekijät, postija lennätinvirkailijat ym. Vuoden 1905 koko Venäjää käsittävään Lokakuun laksoon osallistui yli 2 miljoonaa henkeä. Lakkoisten tärkeimpinä tunnuksina oli tsaarivallan kukistaminen ja demokraattisen tasavallan pystyttäminen. Vallankumouksellisten joukkojen painostuksesta tsaarin hallitus julkaisi lokakuun 17 pnä manifestin, jossa ulkokultaisesti myönnettiin poliittisia vapauksia ja luvattiin kutsua koolle lakiasäättävä Valtakunnanduuma. Proletariaatti valtasi, vaikkakin vain pieneksi ajaksi, itselleen ja koko kansalle sanan-, paino- ja ammattiyhdistysvapauden, joita ei ennen ollut koskaan Venäjällä ollut.

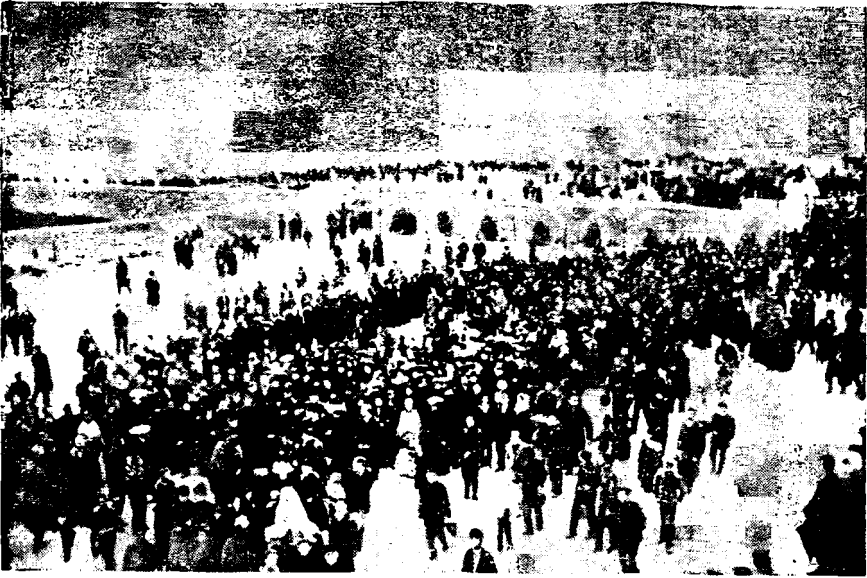
Samanaikaisesti tsaarin manifestin julkaisemisen kanssa nimitettiin ministerineuvoston puheenjohtajaksi liberaalina pidetty S. J. Witte. Bolševikit V. I. Leninin johdolla varoittivat, että manifestin julkaisemisella tsarismi yrittää vain voittaa aikaa voimiensa järjestelyä varten. Tsaarin hallitus alkoi muodostaa vallankumouksellisen liikkeen musertamiseksi mustasotnialaisia järjestöjä, joiden avulla se suoritti pogromeja, vangitsemisia, petomaisia pieksäjäisiä ja vallankumouksellisten murhia.

Erotukseksi liberaalisesta porvaristosta ja menševikeistä, jotka pyrkivät suuntaamaan vallankumouksellisen liikkeen pelkän parlamentaarisen taistelun tielle, bolševikit selittivät aseellisen kapinan välttämättömyyttä ja valmistivat sitä tarmokkaasti. Bolševikit muodostivat työläisten taisteluosastoja, aseistivat ja kouluttivat niitä. Vallankumousliike kiihtyi lokakuun 17 päivän jälkeen uudella voimalla. Kansanjoukot perustivat historiassa ennen tuntemattoman poliittisen joukkojärjestön — Työväen edustajien neuvostot. Lokakuun 13 pnä pidettiin Pietarin

neuvoston ensimmäinen istunto. Loka- — joulukuun aikana 1905 perustettiin neuvostoja Moskovassa, Kievissä, Donin Rostovissa, Odessassa, Nikolajevissa, Bakussa, Smolenskissa, Samarassa, Kostromassa, Tverissä, Saratovissa, Novorossiiskissa, Taganrogissa, Jekaterinoslavissa, Sevastopolissa, Kransnojarskissa, Tšitassa ja muissa kaupungeissa. Neuvostot syntyivät lakkotaitelun johteliminä, mutta vallankumoustaistelun kulussa niistä tuli kansanvallan itu ja useissa kaupungeissa (Moskovassa, Tšitassa, Novorossiiskissa ym.) aseellisen kapinan elimiä. V. I. Lenin oli sitä mieltä, että juuri Neuvostojen kutsumuksena oli suorittaa keskeisin tehtävä koko kansan aseellisen kapinan valmistamisessa ja sen johtamisessa. Sovittelijapuolueet yrittivät rajoittaa Neuvostojen tehtäviä käsittämään vain pelkästään työläisten ammatillisten etujen puolustamisen, työläisten ja kapitalistien välisten selkkausten sovittamisen. He eivät tunnustaneet Neuvostoja vallankumouksellisen vallan elimiksi ja vastustivat Neuvostojen muuttamista aseellisen kapinan elimiksi. Menševikkien vaikutuksen alaisena toimiva Pietarin neuvosto asetti työläisten taisteluosastoille vain itsepuolustustehtävän eikä tehnyt mitään kapinan valmistamiseksi organisatorisesti ja teknillisesti. Pietarissa ja monissa muissa kaupungeissa saavutettiin tuona aikana painovapaus vallankumouksellista tietä. Pietarin, Moskovan ja useiden muiden kaupunkien neuvostot julkaisivat omia äänenkannattajiaan *Izvestija (Tiedonantaja)*. Pietarissa alkoi lokakuun 27 päivästä lähtien ilmestyä bolševikkien ensimmäinen julkinen päivälehti *Novaja žizn (Uusi elämä)*. Bolševikkien järjestöt tulivat puolilegaaaliksi. Ammatti-liitot elivät voimakkaan kasvun kautta.

V. I. Lenin palasi emigraatiosta marraskuussa. Hän ryhtyi johtamaan bolševikkipuolueen toimintaa ja suuntasi sen joukkojen järjestämiseen ja aseellisen kapinan valmistamiseen.

V. I. Lenin piti erikoisen tärkeänä vallankumouksen joukko-perustan laajentamista ja lujittamista ja sen leviämistä maaseudulle. Työläisten vallankumouksellisen liikehtimisen vaikutuksesta talonpoikain taistelu tilanherroja vastaan laajeni ja kärkevöityi. Loka- — joulukuussa 1905 tiedettiin olleen 1590 talonpoikain levottomuutta. Liike sai laajimmat mittasuhteet seuduilla, missä tilanherrain suurmaanomistus oli vallitsevana (Keskinen mustanmullan alue ja Taka-Kaukasia), samoin myös

Murhattujen vallankumouksellisten hautajaiset Sevastopolissa.
Lokakuu 1905.

seuduilla, missä maatalous oli kapitalistisesti kehittyneintä (Baltian maat, Dneprin oikeanrannan Ukraina). Tärkein sija tässä liikkeessä oli taistelulla tilanherroja vastaan (75,4% kaikista talonpoikien levottomuuksista vv. 1905—1907). Yhteenotot virkavallan, poliisien ja sotaväen kanssa muodostivat 14,5% kaikista levottomuuksista ja liikehtimiset kulakistoa vastaan 1,4%. Talonpoikien liikehtimisten aloitteentekijöinä ja johtajina olivat talonpojat, jotka kävivät ansiotöissä kaupungeissa, sotilaat ja matruusit sekä teollisuustyöläiset, jotka oli karkotettu maaseudulle lakkoihin osallistumisesta. Talonpojat oppivat heiltä kaupunkien työläisten vallankumouksellista taistelukokemusta. Eräillä seuduilla perustettiin talonpoikien vallankumoukskomiteoita, jotka ottivat kylissä vallan käsiinsä, ja oli tapauksia, jolloin muodostettiin Talonpoikien edustajain neuvostoja. Veristen vainotoimenpiteiden ohella tsaarivalta yritti heikentää talonpoikaisliikkeen vyöryä valheellisten lupauksen ja toisarvoisten myönnytysten avulla. Tsaarin antama marraskuun 3 päivän manifesti julisti, että lunastusmaksuja pienennetään puolella

tammikuun 1 päivästä 1960 ja lakkautetaan kokonaan tammikuun 1 pstä 1907. Samana päivänä annettiin asetus senaatille, että sen oli säädettävä Talonpoikaishypoteekkipankille helpommat luotonantoehdot maanostoa varten.

Työläisten ja talonpoikien vallankumoukselliset liikehtimiset vaikuttivat yhä voimakkaammin tsaarin armeijaan ja laivastoon. Sotilaiden ja matruusien levottomuuksia ja kapinoita oli Kronstadtissa, Pietarissa, Kieivissä, Harkovissa, Bakussa, Ašhabadissa, Vladivostokissa, Taškentissa ja muissa kaupungeissa. Suurin sotilaiden ja matruusien kapina oli marraskuun 11—15 pñä 1905 Sevastopolissa. Mutta tsarismi tukahdutti uskollisella sotaväellään kaikki nuo erilliset kapinat.

VSDTP:n III edustajakokouksen eräänä tärkeimpänä taktillisena otteena, joka oli päästävä valloilleen vallankumouksellisen aloitteellisuuden joukoissa ja johdettava heidät välittömästi kapinaan, oli edustajakokouksen asettama tunnus 8-tuntisen työpäivän saattamisesta voimaan ilmoitusjärjestyksessä. Pietarin työläisjoukot esiintyivät sillä tunnuksella lokakuussa 1905. Pietarin neuvosto teki lokakuun 29 pñä päätöksen 8-tuntisen työpäivän käytäntöönottamisesta lokakuun 31 pstä kaikissa Pietarin tehtaissa. Marraskuun 1 pñä Pietarin neuvosto kehotti työläisiä uuteen poliittiseen laksoon Puolassa julistetun sotatilan johdosta ja Kronstadtin vallankumouksellisille sotilaille ja matruuseille järjestettyä kenttäoikeutta vastaan. Seuraavana päivänä alkanut lakko levisi 526 teollisuuslaitokseen ja siihen osallistui 120 tuhatta työläistä. Vuoden 1905 taloudelliset ja poliittiset lakot tukivat toinen toistaan. Taloudellisia lakkoja oli vallankumouksen alussa huomattavasti enemmän kuin poliittisia. Vuoden 1905 viimeisellä neljänneksellä, vallankumouksen korkeimmalla nousukaudella, tulivat poliittiset lakot vallitseviksi. (Katso taulukko 4).

Työläisten laajat taloudelliset ja poliittiset lakot liittyen talonpoikien, sotilaiden ja matruusien levottomuuksiin kasvoivat yleiskansalliseksi aseelliseksi kapinaksi tsaarivaltaa vastaan.

Mycs taantumuksen voimat aktivisoituivat näissä oloissa. Kapitalistit yrittivät työnsulkuja järjestämällä provosoida työläiset esiintymään valmistautumatta. Samalla tsaarin hallitus rajoitti ja tyypisti järjestelmällisesti vuoden 1905 lokakuussa vallattuja poliittisia vapauksia. Sisäasiain ministeri P. N. Durnovo

LAKKOLIIKE TEHDASTARKASTUKSEN PIIRIIN
KUULUNEISSA TEOLLISUUSLAITOKSISSA (1895—1917)

Vuodet	Taloudellisia lakkoja		Politiittisia lakkoja		Kaikkiaan	
	lakkojen luku	lakkolaisia (tuh.)	lakkojen luku	lakkolaisia (tuh.)	lakkojen luku	lakkolaisia (tuh.)
1895—1904 . . .	1 595	339	169	32	1 765	431
1905	5 780	1 439	8 209	1 424	13 955	2 863
1906	2 545	458	3 569	650	6 114	1 108
1907	973	200	2 600	540	3 573	740
1908	428	83	464	93	892	176
1909	290	56	50	8	340	64
1910	214	43	8	3	222	46
1911	442	97	24	8	466	105
1912	732	175	1 300	550	2 032	725
1913	1 370	385	1 034	502	2 404	887
(tammi- — heinäkuu) 1914	1 560	414	2 538	1 035	4 098	1 449
(elo- — joulukuun) 1914 ¹	61	32	7	3	68	35
1915 ¹	715	384	213	156	928	540
1916 ¹	1 167	776	243	310	1 410	1 086
(tammi- — helmikuun) 1917					1 330	676

lakkautti laittomasti Yleisvenäläisen posti- ja lennätintyöntekijäin liiton. Vastalauseeksi tälle laittomalle toimenpiteelle Posti- ja lennätinvirkailijain edustajakokous julisti marraskuun 15 p:nä koko maata käsittävän lakon. Hallitus julkaisi marraskuun 24 p:nä 1905 *Väliaikaiset lehdistösäännöt*, jotka asettivat painotuotteet viranomaisten ankaran valvonnan alaisiksi. Ammattiliittojen toimihenkilöitä, talonpoikain edustajakokousten edustajia, lakkokomiteoiden jäseniä ja Neuvostojen edustajia vangittiin joukkomitassa. Joulukuun 2 p:nä 1905 hallitus antoi uuden asetuksen lakoista, jossa uhattiin vankeustuomiolla osallistumisesta lakkoihin yhteiskunnallisen tai valtiollisen merkityksen omaavilla tehtäillä. Vastauksena tähän VSDTP:n Keskuskomitea ja Organisaatiokomissio, Pietarin työläisten edustajain neuvosto ja muut järjestöt julkaisivat joulukuun 2 p:nä 1905 manifestin,

¹ Lukuunottamatta Varsovan teollisuuspiiriä.

Barrikadeja Sadovaja- ja Dolgorukikadun kulmassa Moskovassa.
Joulukuu 1905.

jossa kehoitettiin väestöä julistamaan tsaarin hallitus finanssi-boikotin alaiseksi. Pietarin 8 demokraattista sanomalehteä, jotka julkaisivat manifestin palstoillaan kokonaan, lakkautettiin jo samana päivänä ja joulukuun 3 pnä vangittiin 267 Pietarin neuvoston jäsentä. Avoimessa kansalaissodassa tsaarin hallitus toimi yhdessä suurporvariston kanssa, josta oli lokakuun 17 päivän jälkeen 1905 tullut tsarismiin aktiivinen kannattaja sen taistelussa vallankumousta vastaan. Loka- — marraskuussa 1905 muodostui kaksi porvariston tärkeintä puoluetta: perustuslaillisdemokraattinen puolue (kadetit), johon kuului osa liberaalisia tilanherroja, kaupunkien keskiporvaristoa ja porvarillista sivistyneistöä, sekä lokakuulaisten puolue (Lokakuun 17 päivän liitto), joka yhdisti Venäjän suurporvaristoa ja porvaristuneita suurtilanherroja.

Venäjän ensimmäisen vallankumouksen korkeimpana kohohtana oli Joulukuun aseellinen kapina Moskovassa ja muissa teollisuuskeskuksissa. Joulukuun 6 pnä Moskovan neuvosto hyväksyi bolševikkien manifestin, jossa kehoitettiin julistamaan joulukuun 7 pnä poliittinen yleislakko ja muuttamaan se aseelliseksi kapinaksi. Ensimmäisenä päivänä yhtyi lakkoon lähes 400 tuotantolaitosta, joissa oli 100 tuhatta työläistä. Joulukuun

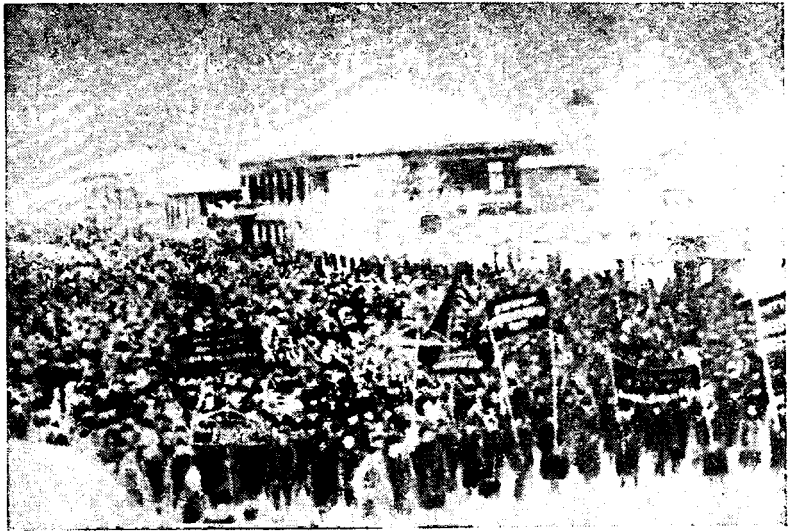
9 pñä alkoivat barrikaditaistelut Moskovan työläisten ja tsaarín sotajoukkojen kesken. Kaikkein sitkeimmäksi muodostui kapina Presnjassa, Zamoskvoretšjessa ja Rogožsko-Simonovskin piirissä. Mutta kapinallisilla työläisillä ei riittänyt aseita. Bolševikit pitivät Moskovan kapinan menestymiseksi tärkeimpänä sitä, että kaupungin varusväki, jonka keskuudessa kapinan ensi päivistä lähtien oli suurta kuohuntaa, olisi siirtynyt työläisten puolelle. Vallankumoukselliset eivät olleet tarpeeksi päättäviä horjuvalla kannalla olleen sotaväen voittamiseksi puolelleen. Kapinan kulkuun vaikutti myös epäsuotuisasti yleisen taistelusuunnitelman ja kapinan yhtenäisen johdon puuttuminen, sillä bolševikkien Moskovan komitean jäsenet oli vangittu joulukuun 8 päivän vastaisena yönä. Kapinallisten suurin virhe oli se, että he noudattivat puolustus- eikä hyökkäystaktiikkaa. Moskovan kapina opetti, että vallankumous ei voi menestyä ilman aktiivista taistelua armeijan voittamisesta kapinan puolelle. Pietarista kutsutut tsaarín joukot piirittivät joulukuun 17 pñä Presnjan ja pommittivat sitä tykistöllä. Presnjan taisteluosastoilla ei ollut tarpeeksi voimia, ja vastarinta päätettiin lopettaa joulukuun 18 pñä. Tappiosta huolimatta Moskovan työläisillä säilyi taisteluhenki ja varmuus siitä, että kohta oli koittava uusi ja ratkaiseva taistelu tsarismia vastaan. V. I. Lenin kirjoitti, että „proletariaatti heitettiin takaisin, mutta se ei hellittänyt käsistään

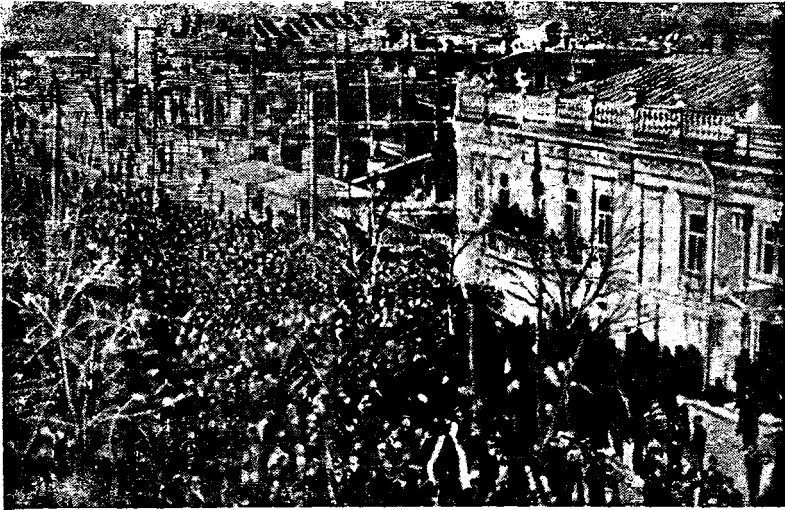
Vallankumouksellinen mielenosoitus Pietarissa Nevan rantakadulla.
Lokakuu 1905.

Presnjaa tulittanut tykistöpatteri Joulukuun aseellisen kapinan aikana.
Moskova. 1905.

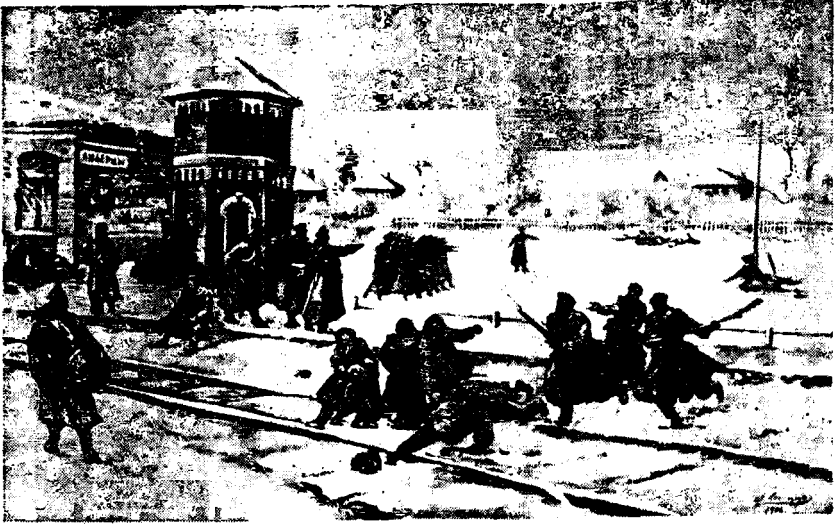
Työläisten ja sotilaiden aseellinen mielenosoitus Krasnojarskissa.
Joulukuu 1905.

Aseellinen mielenosoitus Novorossiiskissa. Joulukuu 1905.

vallankumouksen suurta lippua” (Teokset, 16. osa, s. 160). Työläisten aseellisia kapinoita oli myös Uralilla (Motoviliha), Sormovossa, Siperiassa (Krasnojarsk) ja Kaukoidässä (Tšita, Vladivostok), Sočsissa, Tuapsessa, Novorossiiskissa, Harkovissa, Jekaterinoslavissa, Aleksandrovskissa, Gorlovkassa ja Donin Rostovissa. Aseellisia kapinoita tsarismia vastaan kävivät joulukuussa 1905 myös Gruusian, Baltian maiden, Puolan ja Suomen työtätekevät. Mutta kapinat oli huonosti järjestettyjä, ne tapahtuivat eri aikoina eikä niillä ollut yhteyttä toisiinsa. Taisteluosastot olivat pieniä, huonosti aseistettuja ja noudattivat puolustustaktiikkaa. Kapinalliset eivät kyenneet saamaan puolelleen horjuvalla kannalla olleita sotaväen osastoja. Menševikit ja eserrät olivat saaneet käsiinsä eräissä neuvostoissa ja lakkokomiteoissa johdon ja häiritsivät opportunistisella taktiikallaan aseellisen kapinan valmistamista ja kapinan johtamista. Näiden seikkojen johdosta tsarismi pystyi tukahduttamaan työläisten kapinat Moskovassa ja muissa kauungeissa.

Vuosien 1905—1907 vallankumous joudutti Venäjän sorrettujen kansallisuuksien poliittista heräämistä. Venäjän proletaariatien vallankumoustaistelun vaikutuksesta syntyi kansallinen

Semjonovskin rykmentin rankaisuretkikunta Ljubertsyn asemalla. Joulukuu 1905 (taiteilija V. Leštšinskin taulusta).

vapausliike reunamaissa, joissa työläiset ja talonpojat rinnan yleisvenäläisten vallankumouksellisten tunnusten kanssa kohottivat vaatimuksen kaikkien äidinkielen ja kansallisen kulttuurin kehittämistä rajoittavien lakien kumoamisesta. Kansallisilla seuduilla oli yleisenä vaatimuksena äidinkielen käyttöön ottaminen kouluissa, oikeuselimissä ja virastoissa. Vuosien 1905—1907 vallankumouksen tuloksena kansallinen sorto jonkin verran heikkeni.

Liike kansallista sortoa vastaan yhtyi vastoin porvarillisten nationalistien toivomuksia luokkataisteluun herroja ja kapitalisteja vastaan. Lakot ja mielenosoitukset tammikuun päivinä 1905 olivat osoituksena työväen luokkatietoisuuden korkeasta tasosta Ukrainassa, Baltian maissa, Puolassa, Valko-Venäjällä ja Taka-Kaukasiassa sekä kansallisen työväestön veljellisestä solidaarisuudesta Venäjän työväenluokkaa kohtaan. Maan kansallisten seutujen proletariaatti osallistui aktiivisesti Lokakuun poliittiseen yleislakkoon. Venäjän ja muiden kansojen internationaalinen yhtenäisyys ja ystävyys lujittuivat vallankumouksen tulesa.

Vallankumouksen laskukausi (1906—1907)

Joulukuun kapinan tappion jälkeen alkoi vallankumous vähitellen laskea ja taantumus voimistua. Työläiset ja vallankumoukselliset talonpojat kävivät perääntyessään jälkitaisteluja itsevaltiutta vastaan. Uusia työläiskerroksia liittyi taisteluun. Talonpoikaisliike levisi keväällä ja kesällä 1906 uudella voimalla, vaikkakaan se ei enää noussut vuoden 1905 tasolle (katso taulukko 3). Levottomuudet armeijassa ja laivastossa jatkuivat.

Taistellessaan tsarismia vastaan työläiset vaativat yhtenäisyyden säilyttämistä puolueessa. Menševikit hyväksyivät työläisten painostuksesta bolševikkien ehdotuksen puolueen yhdistävän edustajakokouksen koollekutsumisesta. Mutta IV edustajakokouksessa Tukholmassa (huhtikuu 1906) tapahtui kuitenkin vain muodollinen yhdistyminen. Bolševikkien ja menševikkien välinen taistelu kiihtyi edustajakokouksen jälkeen entistä voimakkaammaksi. V. I. Lenin puolusti IV edustajakokouksessa ohjelmaa tilanherrojen maiden konfiskoimisesta ilman lunastusmaksua ja erikoisen suotuisien olosuhteiden vallitessa kaikkien maiden kansallistamista koko maassa. Tämä ohjelma määritteli oikein talonpoikaiston demokraattiset vaatimukset. Menševikit esittivät IV edustajakokouksessa sovitteluluontoisen maiden kunnallistuttamisen ohjelman, joka vaati vain tilanherrojen suurtilojen pakkoluovuttamista säilyttäen talonpoikien maanomistuksen.

Lakkaamattoman vallankumouksellisen liikehtimisen oloissa tsaarin hallitus yritti samanaikaisesti poliisivainojen voimistamisen kanssa johtaa joukkojen huomiota pois vallankumouksesta Valtakunnanduuman avulla. Joulukuun 11 pñä 1905 julkaistiin epädemokraattinen vaalilaki, joka turvasi tilanherrojen ja porvariston valtaenemmistön duumassa. I duuman vaalit pidettiin helmi—maaliskuussa 1906 poliisivainojen oloissa. Bolševikit, luottaen vallankumouksen edelleen kehittymiseen, julistivat duuman vaalien aktiivisen boikotin. Työläiset boikotoivat vaaleja menestyksellä, etenkin Pietarissa, Puolassa ja Baltian maissa. Mutta talonpojat eivät kannattaneet boikottia. Duuman vaaleissa voittivat kadetit (katso taulukko 5). Witte sai duuman avaamisen edellä virkaeron (huhtikuu 22 pñä). Ministerineuvoston puheenjohtajaksi nimitettiin ilmeinen taantumusmies

I. L. Goremykin. Agraarikysymyksellä oli keskeisin sija I duumassa. Kadettien maareformiluonnoksessa suunniteltiin pakkoluovutettavaksi lunastusmaksua vastaan vain sellaiset tilanherrojen maat, joita talonpojat muokkasivat kahdavihjelyksenä omalla kalustollaan tai jotka oli annettu vuokralle. Talonpoikaisedustajat, jotka muodostivat duumassa trudovikkien ryhmän (työryhmän), esittivät oman maareformiluonnoksensa, jonka mukaan kaikki työperusteista maaosuutta suuremmat yksityisomistajien tilat oli otettava yleiskansalliseen maavarantoon. Luonnos hylkäsi lunastusmaksut ja sen mukaan paikallisten, yleisillä vaaleilla valittavien komiteoiden piti jakaa maat talonpojille. Maakysymyksestä käydyn keskustelun päätyttyä duuma antoi talonpoikaisedustajien vaikutuksesta erikoiskomitean tehtäväksi laatia maalaan, jonka perustana tuli olla tilanherrojen maiden pakkoluovuttaminen. Vastaukseksi tähän tsaarin hallitus julisti, ettei se tule sallimaan pakkoluovuttamista ja hajotti heinäkuun 8 p:nä 1906 duuman. Ministerineuvoston puheenjohtajaksi nimitettiin P. A. Stolypin. Poliisivainot voimistuivat. Viaporin ja Kronstadtin sotilaiden ja matruusien kapinoiden tukahduttamisen jälkeen heinäkuussa 1906 tsaarin hallitus perusti kenttäoikeuksia vallankumousliikkeen nujertamiseksi. Samalla luodakseen kulakistosta tsarismien tuen maaseudulla hallitus julkaisi marraskuun 9 p:nä 1906 asetuksen talonpoikien eroamisesta yhteisöstä ja talonpoikien maaosuuksien kiinnittämisestä yksityisomaisuudeksi.

II duuman vaalit tapahtuivat vallankumouksen laskukaudella. Uusissa olosuhteissa bolševikit pitivät tarkoituksenmukaisena osallistua duuman vaaleihin, ja he menivät duumaan paljastaakseen itsevaltiuden politiikkaa ja vastavallankumouksellisen porvariston petturuutta. Menševikkien sovittelulinja tuli selvästi esille VSDTP:n V Lontoon edustajakokouksessa (30 huhtikuuta — 19 toukokuuta 1907), jossa he puolustelivat sovittelua kadettien kanssa duumassa. Bolševikkien osallistuminen vaaleihin sekä talonpoikaiston huomattavan osan luopuminen kadeteista johti hallituksen harjoittamasta terrorista huolimatta siihen, että II duuma oli vasemmistolaisempi kuin I duuma (katso taulukko 5). Pääkysymyksenä II duumassa (kokoontui helmikuun 20 p:nä 1907) samoin kuin I duumassakin oli maakysymys. Talonpoikien edustajain esiintymiset osoittivat, että

DUUMAN EDUSTAJISTO PUOLUEITTAIN

Puolueet	I duuma	II duuma	III duuma		IV duuma	
			I istun- tokausi	5 istun- tokausi	I istun- tokausi	4 istun- tokausi
Oikeisto (monarkistit, lokakuulaiset, maltill. edistysmielisten puolue sekä kauppa- ja teollisuuspuolue)	44	—	—	—	—	—
Oikeistopuolueiden ryhmä	—	10	49	52	64	52
Maltillista oikeistolaisia	—	—	69	—	88	—
Venäjän kansallinen ryhmä	—	—	26	77	—	57
Keskustapuolue	—	—	—	—	32	34
Kansallinen edistysmiel. ryhmä	—	—	—	—	—	28
Riippumattomien kansallisten ryhmä	—	—	—	16	—	—
Lokakuulaisia	—	42	—	11	—	—
Lokakuulaisten zemstvomiesten ryhmä	—	—	—	—	—	60
Lokakuun 17 päivän liitto	—	—	148	122	99	22
Autonomistit (puolal. koolo, lietual. kerho, ukrain. demokraattit, latvial. demokraatit, muhamettilaiset)	44	—	—	—	—	—
Puolalais-liettualais-valkovenäläinen ryhmä	—	—	7	6	6	6
Puolalainen koolo	—	46	11	11	9	6
Edistysmielisten ryhmä	—	—	25	39	47	44
Muhamettilaisten ryhmä	—	30	8	9	6	6
Demokr. reformien puolue	6	1	—	—	—	—
Kansanvapauden ryhmä (kadetit)	179	98	53	53	58	54
Trudovikit	94	104	14	14	10	9
Kansan sosialisteja	—	16	—	—	—	—
Sosialisti-vallankumouksellisia	—	37	—	—	—	—
Sosialidemokr. ryhmä	18	65	20 ¹	14	14 ²	7
Venäjän sos.-dem. työväen ryhmä (bolševikit)	—	—	—	—	—	5 ³
Kasakoiden ryhmä	1	17	—	—	—	—
Puolueisiin kuulumattomia	100	50	16	16	5	24
Riippumattomia	—	—	—	—	—	14
Yhteensä	486	516	446	440	438	428

¹ 18 sosialidemokraattia ja 2 myötämelistä, ts. 5 bolševikkia ja 2 heihin liittyvää sekä 11 mensevikkia.

² 6 bolševikkia ja 7 mensevikkia sekä heihin liittyvä 1 Puolan työläisten edustaja, joka ei ollut ryhmän täysivaltainen jäsen.

³ 4. istuntokaudella bolševikkien ryhmästä poistui R. V. Malinovski.

joukko talonpoikia suhtautui vihamielisesti Stolypinin agraarilakeihin. Se määräsi jo ennakolta duuman kohtalon. Tsaarin hallitus ei kuitenkaan rohjennut hajottaa duumaa agraarikysymyksen yhteydessä. Duuman hajottamisen syyksi ja puolustukseksi selitettiin tsaarin ohranan tekaisema „sotilaallinen salaliitto”, jonka muka sosialidemokraattien ryhmä oli muodostanut vallitsevan järjestelmän kukistamiseksi. Kesäkuun 3 p:nä 1907 hallitus hajotti II duuman. Sosialidemokraattien duumaryhmä vangittiin. Samalla julkaistiin uusi vaalilaki, jonka mukaan työläisten ja talonpoikien edustusta duumassa rajoitettiin entisestään. Alkoi ankaran terrorin kausi, ns. Stolypinin ajan taantumus 1907—1910.

Venäjän ensimmäinen vallankumous vahvisti bolševikkien strategisen ja taktillisen linjan täysin oikeaksi. „Tappio jonka vallankumous kärsi,” V. I. Lenin kirjoitti, „...ei osoittanut sitä, että tehtävät olisivat olleet väärinä, että lähimmät päämäärät olisivat olleet „utopistisia”, että keinot ja menetelmät olisivat olleet virheellisiä, vaan sen, että voimat eivät olleet riittävän valmennettuja, että vallankumouksellinen kriisi ei ollut kyllin syvä ja laaja” (Teokset, 15. osa, s. 345).

Vuosien 1905—1907.vallankumouksen tappion perussyynä oli se, ettei onnistuttu liittämään yhtenäiseksi vallankumoukselliseksi vyöryksi vallankumouksen perusvoimien: työläisten, talonpoikien ja sotilaiden liikehtimisiä. Työläisten ja talonpoikien liitto ei ollut vielä luja. Työläisten taistelu ei ollut vielä riittävän yhtenäistä ja hyökkäävää, osa proletariaattia liittyi yhteiseen taisteluun myöhästyneenä, kun työväenluokan etujoukko oli jo heikentynyt. Talonpojat toimivat hajanaisesti, järjestymättömästi ja vaistonvaraisesti. Huomattava osa talonpoikaistosta oli eserrien vaikutuksen alaisena. Vaikka talonpoikaisto esiintyikin tilanherroja vastaan, ei suurin osa talonpoikaistoa rohjennut lähteä taisteluun tsaaria vastaan, vaan luotti saavansa maan tsaarilta. Tästä johtui armeijankin käyttäytyminen, sillä se oli ennen kaikkea talonpoikaisarmeija. Erillisistä liikehtimisistä ja kapinoista huolimatta armeija ja laivasto eivät kokonaisuudessaan siirtyneet kapinallisten puolelle, vaan jäivät yhä vielä tsarismiin luotettavaksi tueksi taistelussa vallankumousta vastaan. VSDTP:n riveissä ei myöskään ollut välttämätöntä yhtenäisyyttä. Samaan aikaan kun bolševikit noudattivat johdonmu-

kaista vallankumouksellista linjaa, menševikit jarruttivat sovit-
telutaktiikallaan vallankumouksen kehitystä, hajottivat työväen-
luokkaa, taistelivat talonpoikaiston vallankumoukseen vetämistä
vastaan ja heikensivät proletariaatin johtavaa osuutta vallanku-
mouksessa. Myös ulkoiset imperialistit, jotka pelkäsivät vallan-
kumouksen leviämistä Länteen, auttoivat tsarismia vallanku-
mouksen tukahduttamisessa. Ranskan pankit antoivat v. 1906
tsaarinnan hallitukselle 843 miljoonan ruplan lainan. Portsmouthin
rauhansopimus v. 1905 Japanin kanssa lujitti myös tsaarivallan
asemaa.

Huolimatta siitä, että Venäjän ensimmäinen vallan-
kumous päättyi tappioon, oli sillä tavattoman suuri vaikutus
Venäjän koko myöhempään kehitykseen. Työväenluokka ja
talonpoikaisto kävivät kolmena vallankumousvuotena niin
antoisan poliittisen kasvatuksen koulun, ettei historiassa ole
sille vertaa. Vallankumous järjensi tsarismia perustuk-
siaan myöten ja kumosi tarun siitä, että se on „luokkien
yläpuolella”. Vallankumous paljasti samalla liberaalisen porva-
riston vastavallankumouksellisen luonteen ja musersi siten sen
vaikutuksen talonpoikaistoon. Vallankumouksen johtavana voi-
mana oli proletariaatti. Liikehtimisensä hajanaisuudesta huoli-
matta talonpoikaisjoukot osoittivat kykynsä taistella työväenluo-
kan johdolla, olla sen varma liittolainen. Proletariaatin ja
talonpoikaiston liitto, vielä vaistonvarainen ja muotoutumaton,
luonnehti kaikkia vallankumouksen huomattavimpia tapahtu-
mia vv. 1905—1907. Vallankumouskaudena 1905—1907 lasket-
tiin perusta Venäjän sorrettujen kansojen yhtenäiselle vallan-
kumousrintamalle, jonka johdossa taisteli sankarillinen Venäjän
proletariaatti. Vallankumous voimisti proletariaatin osuutta
yhteiskunnan johtavana voimana, yleisdemokraattisen liikkeen
johtajana. Vallankumous osoitti, että imperialismien kaudella
porvarillis-demokraattisen vallankumouksen johtajana voi olla
vain työväenluokka. Vallankumous 1905—1907 osoitti poliittisen
joukkolakon valtavan merkityksen laajojen talonpoikaisjoukko-
jen vetämisessä vallankumoustaisteluun ja koko kansan kapinan
valmistamisessa tsarismia vastaan. Venäjän vallankumous ku-
mosi II Internationalen opportunistien keksimät väitteet siitä,
että kapinoiden ja barrikaditaistelujen aika oli jo ohi. Moskovan
katutaistelujen kokemus osoitti, että aseellinen kapina on

tulevissakin vallankumouksissa näyttelevä ratkaisevaa osaa siinä tapauksessa, kun kapinoivan kansan puolelle siirtyy tärkeimmällä hetkellä huomattava osa sotaväkeä. Vuoden 1905 vallankumoustaisteluissa Venäjän työväenluokka loi Neuvostot, jotka olivat uuden, vallankumouksellisen vallan ituja. Vallankumous 1905—1907 aseisti joukot rikkaalla poliittisella kokemuksella, joka helpotti heidän edessäolevaa taistelua vapauden puolesta. Sillä oli suuri merkitys Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen valmistelussa. „Ilman vuoden 1905 „kenraali-harjoitusta” ei Lokakuun vallankumouksen voitto vuonna 1917 olisi ollut mahdollinen” (V. I. Lenin, Teokset, 31. osa, s. 11).

Vuosien 1905—1907 vallankumouksella oli suuri kansainvälinen merkitys. Se osoitti, että Venäjistä oli tullut kansainvälisen vallankumousliikkeen keskus. Venäjän vallankumous nosti koko maailman proletariaatin liikkeen entistä korkeammalle tasolle. Venäjän vallankumoustaapahtumat saivat satoja miljoonia ihmisiä liikkeelle siirto- ja riippuvaisissa maissa. Iranissa vv. 1905—1911, Turkissa v. 1908 ja Kiinassa v. 1911 tapahtuivat porvarillis-demokraattiset vallankumoukset. Vallankumousliikkeen nousu alkoi myös Intiassa (1905—1908) ja Indonesiassa (1908—1913).

Venäjä Stolypinin taantumuskaudella (1907—1910). Stolypinin agraarireformi

Vuosien 1905—1907 vallankumouksen tappion jälkeen itsevaltius koetti sopeutua maan porvarilliseen kehitykseen uuden agraaripolitiikan avulla ja muodostamalla tilanherrain ja porvariston poliittisen liiton III Valtakunnanduudessa. Kesäkuun 3 päivän taantumuksellinen vaalilaki turvasi tsaarivallalle mieleisen Valtakunnanduuman mustasotnialais-kadettilaisen kokoonpanon (katso taulukko 5). III duuma kannatti täydellisesti Stolypinin terroripolitiikkaa, suurvaltalaista politiikkaa vähemmistökansallisuuksiin nähden, vahvasti orjuuttavat lainasopimukset, jotka oli tarkoitettu vallankumouksen kukistamiseen ja uusiin asevarusteluihin.

Jälleen illegaaliseksi siirtynyt bolševikkipuolue joutui Stolypinin ajan taantumuksen vuosina suurimman vainon alaiseksi. Myös legaalisiin työväenjärjestöihin kohdistettiin ankara ajo-

jahti. Lakkoliike (katso taulukko 4) aleni jyrkästi vainotoimienpiteiden seurauksena. Poliittisiin lakkoihin osallistuneiden lukumäärä aleni 50%:sta v. 1905 8%:iin v. 1910.

Vastavallankumouksen voitto aiheutti hajaannusta pikku-porvarillisten puolueiden: eserrien ja menševikkien riveissä. Menševikki-likvidaatorit tahtoivat likvidoida illegaalisien VSDTP:n, korvata sen reformistisella, puhtaasti legaalista toimintaa harjoittavalla puolueella. Kadetit johtivat aatteellista hyökkäystä vallankumousta vastaan. Ryhmä kadettikirjailijoita julkaisi v. 1909 vastavallankumouksellisen kirjoituskokoelman *Vehi (Tienviitat)*. Vehiläiset taistelivat vallankumouksellista marxilaisuutta vastaan, saarnasivat mystiikkaa ja obskuranismia. V. I. Lenin nimitti tuota kokoelmaa „liberaalisen luopuruuden tietosanakirjaksi” ja sanoi että se „on läpeensä taantumuksellinen likavesiryöppy demokratian niskaan”. Vastavallankumouksen hyökkäys heijastui myös kaunokirjallisuudessa. Vallankumouksen tappion johdosta pettymysmielialojen valtaan joutuneen porvarillisen sivistyneistön keskuudessa alettiin saarnata laajasti ns. jumalanetsintää ja jumalanrakentamista. Taistelua taantumusta vastaan kirjallisuudessa kävivät M. Gorki ja toiset edistysmieliset kirjailijat. Romaanissaan *Aiti* (1906) Gorki kuvasi ensimmäisen kerran kaunokirjallisuudessa vallankumouksellisen työläisen ja näytti bolševikkipuolueen johtavan osuuden vallankumouksessa.

Vaikeissa taantumuksen oloissa ainoastaan bolševikit olivat uskollisia marxilaisuuden periaatteille. He paljastivat kaikki revisionistien, machilaisten ja proletariaatin muiden vihollisten yritykset horjuttaa ja halventaa marxilaisuutta. Kirjassaan *Materialismi ja empiriokritisismi* (1908, julkaistu 1909) V. I. Lenin murskasi aatteellisesti machilaiset ja muut filosofoivat obskurantit, puolusti ja kehitti marxilaisen puolueen teoreettisia perusteita, dialektista ja historiallista materialismia. V. I. Lenin teki tässä kirjassaan materialistisen yleistyksen olennaisimmista tieteen, etenkin luonnontieteen, saavutuksista F. Engelsin kuoleman jälkeiseltä ajalta.

Bolševikit osasivat taantumuksen vuosina yhdistää taitavasti illegaalisen toiminnan legaalisten järjestöjen toimintaan. He käyttivät duuman puhujalavaa tsaarin hallituksen kansanvaihetaisen politiikan ja kadettien valedemokratian paljastamiseen

sekä talonpoikien vetämiseen proletariaatin puolelle. Bolševikit ohjasivat työväenryhmien työtä vv. 1905—1911 pidetyissä legaalisisissa yleisvenäläisissä edustajakokouksissa, kuten kansan yliopistojen, naisten, tehdaslääkärien ym. edustajakokouksissa.

Venäjän teollisuus oli vuoden 1909 edellä syvässä pulaa hipovassa lamatilassa. Raskas teollisuus joutui erikoisen vaikeaan asemaan sotatilausten ja rautateiden rakennustöiden supistuessa jyrkästi. Takkiraudan tuotanto, joka v. 1900 oli 176,8 miljoonaa puuta, laski vuoteen 1908 mennessä 171 miljoonaan puutaan, öljyn tuotanto laski 632 miljoonasta 529 miljoonaan puutaan. Teollisen lamakauden pitkittymisen perussyinä olivat itsevaltainen tilanherrajärjestelmä, maaorjuuden jäänteet maaseudulla ja ahtaat sisämarkkinat. Kapitalistit käyttivät teollisuuden lamakautta ja joukkotyöttömyyttä hyväkseen ja voimistivat hyökkäystä työväenluokkaa vastaan: järjestivät työnsulkuja, kielsivät kaikkinaiset työväen edustajistot, laativat „mustia listoja”, pidensivät työpäivää ja alensivat palkkoja, jotka olivat työläisten taistelun tuloksena 1905 nousseet.

Tsaarin hallitus pyrki luomaan maaseudulla itselleen yhteiskunnallisen tuen kulakiston muodossa ja siinä tarkoituksessa ryhtyi ajamaan sellaista agraaripolitiikkaa, joka merkitsi objektiivista yritystä turvata kapitalismin kehitys maataloudessa ns. preussilaista tietä. Stolypinin agraarilainsäädäntö (marraskuun 9 p:nä 1906 ja kesäkuun 14 p:nä 1910 julkaistut lait ym.) oli suunnattu kyläyhteisön väkivaltaiseen hajottamiseen kulakkien eduksi ja maan yksityisomistuksen juurruttamiseen lohkotilojen muodossa. Yhteisöistä erosi kaikkiaan 10 vuoden aikana (1907—1916) yli 2 miljoonaa talonpoikaa. Vuoden 1915 alkuun mennessä yli 1 300 000 talonpoikaa erosi yhteisöstä ja möi polkuhinnasta joko kokonaan tahi osan maastaan kulakeille. Köyhälistö ei ainoastaan eronnut yhteisöstä, vaan poistui koko maaseudulta. Stolypinin reformi joudutti erilaistumis- ja proletarisoitumisprosessia maaseudulla. Stolypinin maanjärjestelyn tärkeänä vipusimena oli talonpoikaispankki, joka sille kuuluvien maiden jälleenmyynnissä paloitteli maat ensin huuttoreiksi ja lohkoiksi. Stolypinin maanjärjestely joudutti kapitalististen suhteiden kasvua maataloudessa ja lujitti kulakistoa. Tästä on todisteena maatalouskaluston ja -koneiden kysynnän kasvu sekä

luotto-osuuskuntien nopea kehitys jne. Vuosien 1906—1917 kaudella muodostui 1,6 miljoonaa erillistä lohko- ja huuttoritilaa, mikä oli vain $\frac{1}{10}$ kaikista Euroopan-puoleisen Venäjän talonpoikaistalouksista.

Paitsi huuttorien ja lohkotilojen perustamista tsaarivallan agraaripolitiikalla oli tavoitteenaan talonpoikien joukkoluontoinen asuttaminen Siperiaan, Kaukoitään ja Keski-Aasiaan. Tsaarivalta tahtoi siten lieventää agraarikriisiä maan keski-osissa ja vieroittaa talonpojat taistelusta, jota he kävivät tilanherrojen maista. Siirtolaisuuspolitiikan eräänä tavoitteena oli luoda tsarismmin tuki reunamaihin asuttamalla sinne venäläisiä kulakkeja. Tämä politiikka voimisti kansallista ja siirtomaasortoa siirtoasutusseuduilla. Samalla venäläisten talonpoikien siirtolaisuus voimisti edistyneemmän venäläisen talouden ja kulttuurin vaikutusta reunamaiden takapajuiseen talouteen ja elämään. Siirtolaisuus edistyi ensi alussa suhteellisen nopeasti: vuodesta 1906 vuoteen 1910 siirtyi maan itäosiin enemmän kuin 2,5 miljoonaa henkeä. Vuodesta 1910 lähtien siirtolaisten luku pieneni jyrkästi. Sen sijaan kasvoi niiden siirtolaisten lukumäärä, jotka palasivat köyhtyneinä takaisin entisille asuinsijoilleen. Stolypinin agraarireformi ei hävittänyt maaorjuuden jäänteitä eikä tilanherrojen harjoittamaa sortoa maaseudulla. Vaikka talonpoikaisliikkeen laajuutta säikähtäneet tilanherrat alkoivatkin v. 1905 jälkeen peräti ahkerasti myydä maitaan, sallivat heidän käsiinsä jääneet maat käyttää laajasti sellaisia talonpoikia orjuuttavia riistonmuotoja kuin työllämaksu ja kahdavieljelys. Talonpoikien kahdavieljelyksellä muokkaamat maat muodostivat Venäjän eri seuduilla 21%—68% talonpoikien omista maista ja kahdaniityt 50%—185% talonpoikien omista maista. Kykenemättä ratkaisemaan maatalouden kapitalistisen uudistamisen tehtävää tsaarivallan uusi agraaripolitiikka kärjisti ja laajensi maaseudun luokkavastakohtat äärimmilleen. Talonpoikien yleisen tilanherroja vastaan käymän taistelun ohella kiihtyi työtätekevän talonpoikaiston taistelu kulakkien harjoittamaa yhteisömaiden anastusta vastaan. Vuonna 1908 oli talonpoikaislevottomuuksien lukumäärä 2 045, v. 1909 — 2 528 ja v. 1910 — 6 275.

Analysoidessaan Stolypinin agraarireformin romahduksen syitä V. I. Lenin kirjoitti: „Talonpojilla ei ole eikä voi olla muuta

ulos pääsyä siitä huutavasta puutteesta, kurjuudesta ja nälkäkuolemasta, johon hallitus heidät syöksee, kuin joukkotaistelu yhdessä proletariaatin kanssa tsaarivallan kukistamiseksi” (Teokset, 16. osa, s. 360). Voimistaessaan luokkavastakohtia maassa Stolypinin agraarireformi syvensi työväenluokan ja talonpoikaiston liiton lujittamisen objektiivisia edellytyksiä.

Vuosien 1904—1905 Venäjän ja Japanin sodan jälkeen Englannin ja Ranskan diplomatia asetti tehtäväkseen Venäjän vetämisen Englannin—Ranskan liittoon. Epäonnistunut sota Japania vastaan löi hajalle tsaarivallan laajat suunnitelmat Kaukoidän suhteen ja heikensi Venäjän vaikutusta Turkissa, Iranissa ja Afganistanissa. Se kavensi huomattavasti sitä aluetta, jolla Venäjän ja Englannin imperialistien edut törmäsivät yhteen. Englannin ja Saksan sekä Venäjän ja Saksan ristiriitojen kasvaessa Venäjän ja Englannin ristiriidat jäivät taka-alalle. Vuoteen 1905 saakka tsaarivalta saattoi taloudellisesta heikkoudestaan huolimatta noudattaa itsenäistä ulkopolitiikkaa. Japanin sodan heikentämänä ja vv. 1905—1907 vallankumouksen järjestyttämänä Venäjän täytyi pitää kiinni Englannin—Ranskan politiikasta. Tsaarin hallitus näki Englantiin lähentymisessä avaimen valtaussuunnitelmiansa toteuttamiseksi Konstantinopolin ja salmien suhteen. Elokuun 18 pnä 1907 allekirjoitettiin Pietarissa Irania, Afganistania ja Tiibetiä koskeva Englannin ja Venäjän sopimus. Iran jaettiin tämän sopimuksen mukaan kolmeen vyöhykkeeseen: pohjoinen vyöhyke joutui Venäjän vaikutuspiiriin, kaakkoisvyöhyke Englannin ja keskivyöhyke jäi neutraaliseksi. Venäjä tunnusti Afganistanin Englannin etujen piiriin kuuluvaksi. Tämä sopimus päätti Venäjän, Ranskan ja Englannin yhdistämisen Kolmisopimukseksi eli Ententeiksi, joka oli vastakohtana toiselle, Saksan johtamalle imperialistiselle liitolle. Tämä sopimus oli tärkeä etappi ensimmäisen maailmansodan valmistelussa. Eräs tämän sopimuksen seuraamuksia oli Englannin ja Venäjän imperialistien toiminnan yhdistäminen Aasian kansojen kasvavaa vallankumouksellista vapausliikettä vastaan, ennen kaikkea Iranin vallankumousta vastaan.

Venäjän liittäminen Englannin—Ranskan Ententeen kärjisti Venäjän ja Saksan ja Venäjän ja Itävallan välisiä ristiriitoja Epäedullinen kauppasopimus v. 1904, jonka Saksa tyrkytti

Venäjälle, samoin kuin pangermaani-
laisten avoimet Venäjästä eroamisen
kehotukset Puolalle, Baltian maille ja
Ukrainalle synnyttivät Venäjän tilan-
herrojen ja porvariston keskuudessa
suurta tyytymättömyyttä. Saksan liit-
tolainen Itävalta-Unkari käytti hyväk-
seen tsaarivallan sotilaallista heikentymistä
Japanin sodan jälkeen ja annektoi v. 1908
Bosnian ja Hertsegovinan. Tsaarin hallitus
julisti vastalauseensa Itävalta-Unkarille.
Saksan hallitus vaati maaliskuun 21 p:nä
1909 Venäjää tunnustamaan ehdoitta
Itävalta-Unkarin toimeenpaneman Bosnian
ja Hertsegovinan annektoinnin. Tsaarin
hallituksen oli pakko sotilaallisen valmiu-
den puutteessa ja uuden vallankumouksen
pelosta sodan sattuessa hyväksyä Saksan
uhkavaatimus.

Lujittaakseen asevoimansa Venäjän hallitus
pyrkii lykkäämään sotilaallista yhteenottoa
ja solmi Saksan kanssa Iranin asioita
koskevan sopimuksen elokuun 6 (19) p:nä
1911 (ns. Potsdamin sopimus). Venäjä
sitoutui olemaan asettamatta esteitä
saksalaisille kapitalisteille Bagdadin
rautatien rakentamisessa ja rakentamaan
rautatien Teheranista Turkin ja Iranin
rajalle Iranin rautateiden liittämiseksi
Bagdadin rautatiehen. Saksa sitoutui
puolestaan olemaan hankkimatta itselleen
rautatie-, vesirakennus- ja lennätintoi-
milupia pohjois-Iranista, joka Englannin
ja Venäjän sopimuksen mukaan kuului
Venäjän vaikutuspiiriin. Sopimus ei
läheskään vastannut Saksan politiikan
tavoitteita ja siksi se lievensi vain
hyvin lyhyeksi ajaksi Venäjän ja Saksan
välisten suhteiden jännittyneisyyttä.
Balkanin sodat vv. 1912—1913 kärjisti-
vät jälleen Venäjän ja Saksan välisiä
ristiriitoja. Imperialististen valtioiden
ristiriitojen voimistuminen, työväenliik-
keen nousu Euroopassa ja kansallisen
vapautustelun kasvu Aasiassa, hallitse-
vien piirien kääntyminen demokra-
tialla leikkimisestä poliittiseen taantumuk-
seen, kaikki tämä todisti kapitalistisen
järjestelmän yleisen kriisin kypsy-
mistä, joka esiintyi erikoisen voimakkaana
Venäjällä, maailman imperialismien rin-
taman ketjun heikoimmassa renkaassa.

Stolypinin ajan taantumuskomento
osoittautui kestävämmäksi. Taloudellisen
ja poliittisen elämän perustekijät, jotka
olivat aiheuttaneet vv. 1905—1907
vallankumouksen, vaikuttivat edelleenkin.
Uuden vallankumouksellisen kriisin
kypsyminen oli kiertämätön.

Venäjä uuden teollisen ja vallankumouksellisen nousun vuosina (1909—1914)

Vuodesta 1909 alkoi teollinen nousu. Kivihiilen tuotanto kasvoi viisivuotiskautena 1909—1913 1 591 miljoonasta 2 214 miljoonaan puutaan, takkiraudan 175 miljoonasta 283 miljoonaan, teräksen 163 miljoonasta 247 miljoonaan puutaan ja puuvillan kulutus 21,3 miljoonasta 25,9 miljoonaan puutaan. Koko teollisuustuotannon arvo suureni 54% ja ulkomaankauppa 23%. Teollisuuden nousua joudutti sisämarkkinoiden laajeneminen kapitalismin kehityksen seurauksena maataloudessa, jota kehitystä Stolypinin agraarireformi vuorostaan edisti. Sodan edellä havaittavissa ollut kylvöalojen laajeneminen (92 057 tuhatta desjatiinaa vv. 1906—1910 ja 97 630 tuhatta desjatiinaa vv. 1911—1913), etenkin raaka-ainekasvien osalta, maatalouden tavarantuoton kasvu ja hintojen nousu, hyvä sato vuosina 1909 ja 1910, kaikki se lisäsi tilanherrojen ja kulakkien rahatuloja ja aiheutti sisämarkkinoiden laajenemisen. Alkoi suuri rakennustyö kaupungeissa sekä koneistojen uusiminen teollisuudessa ja liikenteessä. Teollisuuden nousuun vaikuttivat myös tsaarin hallituksen sotavalmistelut.

Raskaan teollisuuden tuotanto kasvoi viisivuotiskautena (1909—1913) arvoltaan miltei 76% ja kevyen teollisuuden tuotanto 39%. Tekstiiliteollisuudessa ei lamakautta seurannutkaan nousukausi. Siitä on todisteena vuoden 1911 menekkipula ja kutomateollisuusliikkeiden joukottaiset vararikot v. 1912. Sellainen tilanne puuvillakangasmarkkinoilla oli selitettävissä talonpoikien huonolla ostokyvyllä. Teollisuuden kasvua seurasi jatkuva tuotannon keskittyminen. Vuonna 1914 oli suuriin tuotantolaitoksiin, joissa oli vähintään 500 työläistä, keskittynyt 56,5% koko työläisten määrästä. Ensimmäisen maailmansodan edellä 9 etelän rautateollisuuslaitosta antoi 53% koko Venäjän takkiraudan tuotannosta. Hintakilpailun kärjistyminen raaka-ainesten hankinnan alalla johti laajassa mitassa yhtymien syntyyn, so. toisilleen läheiset tuotantoalat yhtyivät samaksi yritykseksi. Vuonna 1913 tuli viiden rauta- ja teräsyhtiön: Brjanskin, Dneprin etelä-Venäjän, Venäjän-Belgian, Novorossiiskin ja Donetsin-Jurjevin yhtiöiden osalle noin 60% koko etelän takkiraudan tuotannosta, 50% yleisestä malmin louhinnasta ja

koksin poltosta sekä 25% hiilen tuotannosta Donetsin laakiolla. Monopolisoitumisprosessi kiihtyi Venäjän teollisuudessa. Vuonna 1907 muodostuivat Uralin rautatehtaiden syndikaatti Krovlja, kuparinsulatustehtaiden yhtymä Medj ja kumisyndikaatti, vuonna 1908 rautamalmin tuottajain syndikaatti Prodarud, Lodzin puuvillatehtaiden syndikaatti ja tulitikkusyndikaatti. Syndikaatteja ilmaantui myös maatalouskoneenrakennusteollisuuden sekä vesiliikenteen alalle. Vuonna 1914 oli likipitäisten tilastojen mukaan 140—150 monopoliyhtymää. Vallitsevana monopoliyhtymien muotona Venäjällä oli syndikaatti. Sodan edellisinä vuosina oli kuitenkin eräillä teollisuuden aloilla havaittavissa pyrkimystä trustiutumiseen. Esimerkiksi Putilovin tehdas, jolla oli kiinteä yhteys Venäjän pankkeihin ja ulkolaisiin sotateollisuuskonserneihin, oli muuttumassa jättiläismäiseksi „asetrustiksi”. Öljyteollisuudessa muodostui kolme trustia. Tuotannon keskittymistä seurasi jatkuva pankkipääoman keskittyminen. Yksistään 12 pankkia, siinä luvussa 10 pietarilaista, oli vuonna 1914 keskittänyt käsiinsä 80% kaikista pankkivaroista. Osakepankkien varannot kasvoivat samalla huomattavasti. Tammikuun 1 p:nä 1914 liikepankkien oma pääoma nousi 836 miljoonaan ruplaan, kun se 1 tammikuuta 1910 oli ollut 332 miljoonaa ruplaa, ja talletukset juoksevilla tileillä lisääntyivät vastaavasti 1 262 miljoonasta 2 539 miljoonaan ruplaan. Omien pääomien ja erikoisesti talletusten kasvu teki liikepankeille mahdolliseksi voimistua teollisuuden rahoittamista. Suurpankit eivät olleet enää pelkkiä luotonantajia, vaan myös vaikutusvaltaisia osakkaita, teollisuuslaitosten kaikkivaltiaita isäntiä, Venäjän-Aasian pankki valvoi sodan edellä tuotantolaitoksia, joiden osakepääoma oli 204 miljoonaa ruplaa. Ulkolaisille osakkeenomistajille kuului 42% johtavien liikepankkien osakepääomista. Pankkien kiinteä yhteys teollisuuteen johti pankkimonopoliin yhteenkasvamiseen teollisuusmonopoliin kanssa ja finanssipääoman muodostumiseen. Suurten liikepankkien johtajat olivat samalla tärkeimpiä osakkeenomistajia teollisuus-, kuljetus- ja vakuutusyhtiöissä. Pankki- ja teollisuusmonopoliin yhteenkasvua täydensi finanssioligarkian liitto valtiokoneiston kanssa. Tämän liiton erikoisuutena Venäjällä oli se, että finanssipääoma, jota ulkoinen pääoma huomattavissa määrin kontrolloi, liittyi erääseen taantumukselliseen päällysrakenteen muotoon, feodaaliseen

monarkiaan, joka kehittyi hitaasti porvarillisen monarkian suuntaan. V. I. Lenin kirjoitti: „Kourallinen maaorjuuttajajätkien herroja, etunenässä Nikolai II, oli vallassa ja mitä kiinteimmässä liitossa finanssipääoman mahtimiesten kanssa, jotka kahmivat Euroopassa ennen näkemättömiä liikevoittoja ja joiden hyödyksi solmittiin ulkopoliittisia rousvosopimuksia” (Teokset, 25. osa, s. 121).

Kivihiili-, öljy- sekä rautateollisuuden monopolistit käyttivät hyväkseen teollisuudessa alkanutta nousua ja siihen liittyntä polttoaineen ja metallin kysynnän kasvua, rajoittivat ja jopa supistivatkin tuotantoa keinotekoisesti hintojen korottamiseksi. Tuotannon kehitystä jarrutettiin: tuotantomahdollisuuksia ei käytetty täydellisesti, uusien kivihiilikerrostumien ja öljykenttien käyttöön valmistaminen supistettiin minimiin ja uusia malmialueita ei otettu työn alle. Monopolistien harjoittaman jarruttamispolitiikan seurauksena öljyn tuotanto jossain määrin laski. 588 miljoonasta puudasta vuonna 1910 se aleni 551 miljoonaan puutaan v. 1914. Vaikka hiilentuotannon kasvu jatkuikin, laski sen jokavuotinen lisäkasvun vauhti vv. 1909—1913 kaksinkertaisesti vuosiin 1895—1900 verrattuna (16%:sta 8%:iin). Hiilen hinnat kohosivat yksistään vuonna 1913 40%, öljyn hinnat nousivat vuosina 1910—1913 lähes kolminkertaisesti. Korkeat hinnat turvasivat monopolisteille suunnattomat tulot. Virallisten tietojen mukaan oli kivihiilituotantolaitosten puhdas voitto 9,8% v. 1910 ja 13,9% v. 1913.

Teollisuuden kehityksestä huolimatta Venäjä jäi agraari-maaksi. Sodan edellä oli väestöstä maataloudessa 76% ja teollisuuden alalla 10%. Vuonna 1913 oli teollisuustuotteiden ja rakennustöiden arvo 7 749 miljoonaa ruplaa (42,5%) ja maataloustuotteiden arvo 10 225 miljoonaa ruplaa (57,5%), sitä paitsi 65% teollisuustuotteista oli kulutustarvikkeita. Kansallistulo asukasta kohti oli Venäjällä 6 kertaa pienempi kuin Englannissa, 4½ kertaa pienempi kuin Ranskassa ja lähes 4 kertaa pienempi kuin Saksassa. Sodan aattona Venäjä oli sähkövoiman tuotannossa 15. tilalla, kivihiilen 6., takkiraudan ja teräksen 5., kuparin 7. ja koneiden tuotannossa 4. tilalla maailmassa. Venäjällä tuotettiin takkirautaa ja terästä 11 kertaa vähemmän asukasta kohti kuin Amerikan Yhdysvalloissa, 8 kertaa vähemmän kuin Englannissa, 6 kertaa vähemmän kuin Saksassa ja

4 kertaa vähemmän kuin Ranskassa. Kivihiilentuotanto jäi vielä enemmän jälkeen. Siitä huolimatta, että Venäjän teollisuuden keskittyneisyys oli korkeinta maailmassa, se jäi jälkeen kehittyneistä kapitalistisista maista teknillisen kehitystasonsa, työn tuottavuuden ja tuotannon spesialisoinnin puolesta. Vuonna 1913 oli työn tuottavuuden taso Venäjällä 9 kertaa alempi kuin Amerikan Yhdysvalloissa, lähes 5 kertaa alempi kuin Englannissa ja 3 kertaa alempi kuin Ranskassa. Teollisuuden maantieteellinen sijainti oli kansantaloudelliselta kannalta katsoen äärimmäisen epätarkoituksenmukaista. Enemmän kuin $\frac{3}{4}$ teollisuustuotteista tuotettiin vain neljällä seudulla: Moskovan, Ivanovon, Pietarin ja Ukrainan teollisuuspiireissä. Myös ulkomaankauppa osoitti Venäjän taloudellista takapajuisuutta. Maataloustuotteet ja teollisuuden raaka-aineet muodostivat vuonna 1913 (arvon mukaan laskettuna) 94,4% ja valmiit tuotteet vain 5,6% Venäjän viennistä.

Ulkoinen pääoma alkoi entistä sitkeämmin tunkeutua Venäjälle v. 1909. Kauppa-, teollisuus- ja luottolaitoksiin sijoitetun ulkolaisen pääoman yleissumma kasvoi viidessä vuodessa (1909—1913) 989 miljoonasta ruplasta 1701 miljoonaan ruplaan, joka muodosti 41% koko osakepääomasta.

Neuvostoliittolaisen taloustieteilijän L. J. Eventovin laskelmien mukaan teki ulkolaisen pääoman virtaus Venäjälle vv. 1887—1913 1 783 miljoonaa ruplaa ja kaikkien investoitujen pääomien puhdas tulo 2 326 miljoonaa ruplaa. Näin ollen puhdas tulo oli 543 miljoonaa ruplaa suurempi kuin 26 vuoden ajalla sijoitetut pääomat. Ensimmäisen maailmansodan aattona Venäjän ulkomainen velka oli yhteensä yli 5,9 miljardia ruplaa. Sodan edellä siirrettiin joka vuosi ulkomaille 500 miljoonaa ruplaa lainojen korkoina ja kuoletuksina. Se oli paljon suurempi summa kuin ulkomaan kaupan ylijäämä (145 miljoonaa ruplaa v. 1913). Passiivisen maksutaseen vähentämiseksi tsaarin hallitus joudutti maataloustuotteiden ulosvientä polkuhinnoilla, noudatti ns. budjetin tasapainottamispolitiikkaa suurentamalla välillisiä veroja yleisille kulutustavaroille ja teki uusia ulkomaisia lainoja entisten valtiovelkojen maksamiseksi.

Valtionbudjetti suureni vuodesta 1900 vuoteen 1913 1,7 miljardista ruplasta 3,4 miljardiin ruplaan, so. kaksinkertaisesti. Suurimman osan välittömistä ja välillisistä veroista maksoivat

työtätekevät. Pääoma-, kauppa-, teollisuus- ja maaverot, so. kapitalisteilta ja tilanherroilta kannettavat verot muodostivat vain 8% yleisestä tulojen summasta. Suurimman menoerän valtionbudjetissa muodostivat menot aseellisten voimien ylläpitoon. Sotilaalliset menot tekivät v. 1913 yli 30% budjetista. Menot valtionlainojen korkoihin ja kuoletusmaksuihin, myös menot poliisi- ja oikeuslaitoksen, vankiloiden ja papiston ylläpitämiseksi lisääntyivät vuosi vuodelta. Vuonna 1913 myönnettiin kansanvalistukseen 136 miljoonaa ruplaa, keskimäärin 80 kopeekkaa asukasta kohden. Sen seurauksena oli, että $\frac{4}{5}$ lapsista ja keskenkasvuisista eivät ollenkaan käyneet koulua ja luku- ja kirjoitustaitoisten määrä oli sodan edellä 21% väestöstä.

20. vuosisadan alussa Venäjällä muodostui vallankumouksellinen voima, joka kykeni johtamaan kansanjoukkojen taistelua tsaarivaltaa ja imperialismia vastaan. Se voima oli proletariaatti, joka kasvoi ja lujittui teollisuuden nousuvuosina. Työläisten lukumäärä yksistään jo tehdastarkastuksen alaisissa laitoksissa kasvoi viisivuotiskautena (1909—1913) 30,8% ja nousi 2 282,1 tuhanteen henkeen. Myös maataloudessa ja rakennusteollisuudessa työskentelevä proletaarien ja puoli-proletaarien joukko suureni. Samalla kasvoi niiden työläisten luku, jotka olivat katkaisseet lopullisesti yhteyden maaseutuun. Yleisestä teollisuustyöläisten lukumäärästä vain 20,9% oli vielä yhteydessä maatalouteen.

Teollisuustyöläisten reaali-palkka laski v. 1913 aina 90%:iin siitä tasosta, jolla se oli v. 1900, mutta teollisuudenharjoittajain voitot kasvoivat enemmän kuin kolminkertaisesti. Proletariaatin ja työtätekevien joukkojen yhä lisääntyvä kurjistuminen piener monopolistiryhmän voittojen kasvaessa ennen kuulumattomasti ja työläisten keskittyneisyyden korkea taso edistivät bolševikki-puolueen johdolla taistelevan proletariaatin luokkatietoisuuden ja taisteluhengen kasvua.

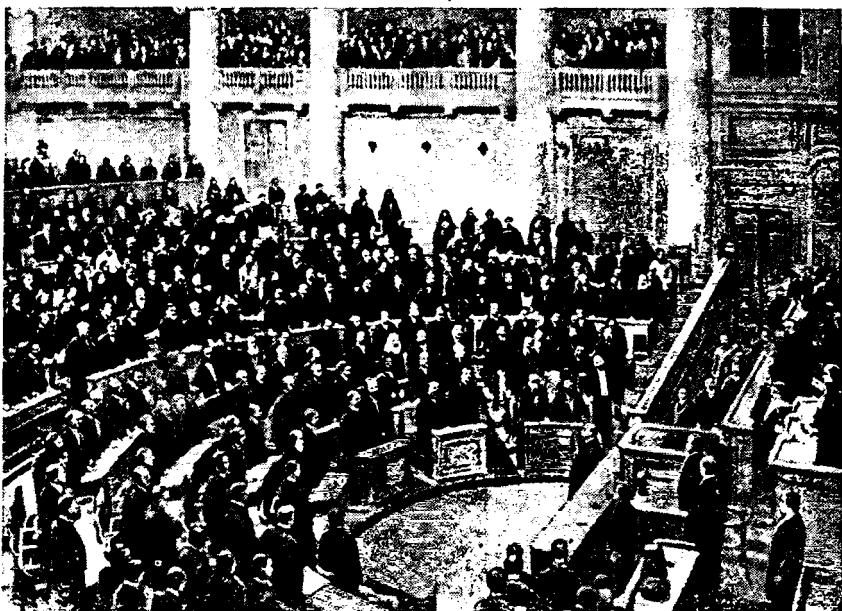
Tsaarin sotajoukkojen suorittama aseettomien työläisten ampuminen Lenan kultakaivoksilla huhtikuun 4 p:nä 1912 nosti suuren vastalausevyöryn Venäjän proletariaatin keskuudessa. Venäjän työväenluokka vastasi tähän veritekkoon joukkokokouksilla, lakoilla ja mielenosoituksilla. Pietarin työläisten aloitteesta perustettiin huhtikuun 22 p:nä 1912 bolševikki-puolueen

Talo Ivanovskajakadulla Pietarissa, jossa sijaitti *Pravda* lehden toimitus vuonna 1914.

julkinen päivälehti *Pravda (Totuus)*. Sillä oli tärkeä merkitys puolueen rivien lujittamisessa ja puolueen vaikutuksen ulottamisessa laajoihin joukkoihin, vallankumouksellisten työläisten uuden sukupolven kasvattamisessa ja taistelussa työväenluokan yhtenäisyyden puolesta. Syksyllä 1912 toimitettiin kasvavan vallankumouksellisen kriisin oloissa Venäjällä IV duuman vaalit. Vaalien aikana bolševikit kävivät laajassa mitassa vallankumouksellista agitaatiota. Työväen kuurian vaaleissa bolševikit saivat voiton. Kuudesta teollisuuskuvernementista, joissa asui $\frac{4}{5}$ koko työväenluokasta, valittiin IV duumaan bolševikkiedustajat (katso taulukko 5). Ammatilliset ja muut julkiset työväenjärjestöt kasvoivat nopeasti ja niissä lujittui bolševikkien vaikutus. Hyvin tärkeä merkitys oli bolševikkien saamalla voitolla maan suurimman ammattiliiton, Pietarin metallityöläisten liiton hallinnon vaaleissa v. 1913. Suuri osuus joukkojen järjestämisessä

taisteluun tsaarivaltaa ja porvaristoa vastaan oli bolševikien käymällä vakuutuskampanjalla¹ vv. 1912—1914. Poliittisten lakkolaisten prosenttisuhde kasvoi vuosista 1908—1910 vuosiin 1911—1914 mennessä 36:sta 66:een. Yli 43% kaikista lakkolaisista oli Pietarissa. Sorrettujen kansojen kansallinen vapaustaistelu voimistui välittömästi Venäjän proletariaatin taistelun vaikutuksesta. Tsaarin hallituksen kieltoääräys v. 1914 T. G. Sevtšenkon muistojuhlan järjestämisestä nostatti Pietarissa, Moskovassa, Kievissä, Tiflisissä ja muissa kaupungeissa lakkoja, kokouksia ja vastalausemielenosoituksia, jotka johtivat työläisten ja ylioppilaiden yhteenottoihin poliisien kanssa. Heinäkuun 1 p:nä 1912 syttyi Troitskin sotilasleirillä Taškentin luona pioneerijoukkojen kapina.

IV Valtakunnanduuman 1. istuntokauden avaus marraskuun 15 päivänä 1912.

¹ *Kampanja*, jonka bolševikit panivat toimeen itsevaltiutta vastaan Venäjän vakuutusjärjestöjen vaaleissa. He päättivät käyttää näitä vaaleja vallankumouksellisen agitaation harjoittamiseen, vakuutusjärjestöjen voittamiseksi puolelleen ja niiden muuttamiseksi bolševikkipuolueen tukiasemiksi.

Karkotukselle lähetetyt IV Valtakunnanduuman bolševikkiedustajat. Vasemmalta oikealle: G. I. Petrovski, M. K. Muranov, A. J. Badajev, F. N. Samoilov ja N. R. Sagov. Valokuva 1915.

Vallankumouksellinen nousu Venäjällä vv. 1910—1914 syvensi itsevaltiuden kriisiä. Kesäkuun 3 päivän järjestelmä¹ oli viimeinen yritys pelastaa maaorjuudenaikainen monarkia, „uudistaa” se liitolla porvariston kanssa. Tämä yritys ei kuitenkaan onnistunut. Epäluottamus ja tyytymättömyys voimistui tilanherrojen ja porvariston kesken entisestään. Bolševikit käyttivät hyväksi kesäkuun kolmannen päivän liiton sisäisiä selkkauksia tsaarivallan taantumuksellisen, kansanvastaisen politiikan ja liberaalisen opposition valedemokraattisuuden paljastamiseksi. Työväenliike saavutti kesällä 1914 tavattoman laajuuden. Toukokuussa alkoi Bakussa öljyteollisuus työläisten yleislakko, joka aiheutti lukuisia solidaarisuusmielenosoituksia ja -lakkoja kaikkialla maassa. Pietarissa Putilovin tehtaalla kokoontui heinäkuun 3 pñä suuri joukkokokous Bakun tapausten johdosta. Poliisit avasivat tulen työläisiä vastaan. Pietarin työläiset julistivat bolševikkien kehotuksesta yleisen vastalauselakon. Viipurinpuolen työläiset rakensivat barrikadeja.

¹ Kesäkuun 3 (16) pñä 1907 oli suoritettu taantumuksellinen valtiokaappaus, jonka yhteydessä hallitus hajotti II Valtakunnanduuman ja vaalilakiin tehtiin muutoksia.

Muutetun lain mukaan valittiin v. 1907 III duuma, joka oli kokoonpanoltaan äärimmäisen taantumuksellinen. Kesäkuun kolmannen päivän järjestelmä tarkoittaa taantumuskaultta, mikä seurasi kesäkuun kolmannen päivän valtiokaappausta.

Bolševikkipuolue johti vallankumouksellisen nousun vuosina työväenliikettä, ohjasi kansanjoukkoja uuteen vallankumoukseen. Imperialistinen sota kuitenkin pysäytti vallankumouksen nousun.

Balkanin sodat vv. 1912—1913 lisäsivät kansainvälisen tilanteen kireyttä. Imperialistiset valtiot valmistautuivat entistä tarmokkaammin sotaan. Venäjä jäi kilpavarustelussa jälkeen toisista maista. Vuonna 1913 hyväksytyin ohjelman mukaan Venäjän armeijan miesvahvuuden piti suureta vuoteen 1917 mennessä 480 tuhannella miehellä eli 39%. Vuonna 1912 laivanrakennustoiminnan voimistamisesta hyväksytyin ohjelman mukaan Venäjä suunnittelemaan vuoteen 1917 mennessä Itämeren ja Mustan meren laivastojen suurentamista. Ensimmäisen maailmansodan aattona Venäjän armeijassa oli 1 400 tuhatta sotamiestä ja upseeria, so. melkein yhtä paljon kuin Kolmiliitolla: Saksalla, Itävalta-Unkarilla ja Italialla yhteensä (1 529 tuhatta). Mutta teknilliseltä tasoltaan ja aseistukseltaan tsaarin armeija oli muiden imperialististen valtioiden armeijoista jäljessä. Sotatarviketeollisuuden alhainen taso jarrutti Venäjän valmistautumista sotaan. Rautatielaitos oli erikoisen huonosti valmistettu sotaa varten. Rautatieverkko oli jopa Euroopan-puoleisellakin Venäjällä 11 kertaa harvempi kuin Saksassa ja 7 kertaa harvempi kuin Itävalta-Unkarissa. Venäjän sotatarviketehtaissa tuotettiin tavattoman vähän raskaita ja järeitä tykkejä, konekiväärejä ja ilmatorjuntatykkejä. Lentokonemootoreita ei tuotettu lainkaan. Jopa kivääreitä ja niiden patruuniakin tuotettiin riittämättömästi. Samaan aikaan Venäjän armeijalla kuitenkin oli ensimmäisen maailmansodan alussa v. 1902 mallia oleva 76-millimetrin kenttätykki, joka oli sen ajan parhaimpia kenttätykkejä. Sotajoukkojen koulutuksessa käytettiin osittain hyväksi Venäjän ja Japanin sodassa saatua taistelukokemusta. Suuri huomio kiinnitettiin jalkaväen taistelukoulutukseen. Uusissa sotilasohjesäännöissä kiinnitettiin huomiota sotilaiden mieskoulutukseen, alipäälliköiden omintakeisuuteen ja sotajoukkojen kasvattamiseen aktiivisen hyökkäystoiminnan hengessä. Mutta ylimmän komentajakunnan kouluttaminen oli kerrassaan epätydyttävässä tilassa. Ylimpien sotapäälliköiden valintaa ei suoritettu henkilökohtaisten kykyjen, vaan hovipiireissä olevien henkilökohtaisten yhteyksien perusteella. Teknii-

kan merkitystä sodassa suorastaan aliarvioitiin. Tsaarin sotilaallisten ja poliittisten johtajien sivistymättömyyden vuoksi jäivät monet venäläisten oppineiden ja suunnittelijoiden keksinnöt ottamatta käytäntöön tsaarin armeijassa. Vuoden 1893 Venäjän ja Ranskan sotilaallinen sopimus muuttui siihen suuntaan, että Venäjän pääesikunnan suunnitelmat alistettiin yhä enemmän Ranskan pääesikunnan suunnitelmien alaiseksi.

Venäjä ensimmäisessä maailmansodassa

Ensimmäinen maailmansota oli kapitalismin sovittamattomien ristiriitojen kärjistymisen tulos. Englannin ja Saksan väliset imperialistiset ristiriidat olivat sodan alkamisen ja kehittymisen perussyinä. Tsaarin Venäjä esiintyi tässä sodassa Saksaa vastaan siksi, että Venäjän ja Itävallan-Saksan imperialistien kesken kärjistyi taistelu Balkanin ja Turkin herruudesta. Venäjä, joka Ententen järjestelmässä oli riippuvaisuusasemassa, ajoi ensimmäisessä maailmansodassa myös omia imperialistisia tavoitteitaan ja pyrki ennen kaikkea valtaamaan Mustan meren salmet.

Saksa julisti sodan Venäjälle heinäkuun 19 (elokuun 1) p:nä 1914, Ranska ja Englanti julistivat heti sen jälkeen sodan Saksalle ja Itävalta-Unkari Ententen maille. II Internationalen puolueet luisuivat heti sodan ensi päivinä sosiališovinismiin, kannattamaan oman maansa porvaristoa imperialistisessa sodassa. Bolševikkipuolue oli ainoa puolue maailmassa, joka säilytti uskollisuutensa vallankumouksellisen marxilaisuuden periaatteille ja kehotti joukkoja taisteluun imperialistista sotaa ja kansainvälistä sosiališovinismia vastaan. Suurta työtä sodan imperialistisen luonteen paljastamiseksi teki bolševikkien ryhmä IV Valtakunnanduumassa aina vangitsemiseensa, marraskuuhun 1914 asti. Ryhmä kieltäytyi äänestämästä sotamäärärahojen puolesta ja teki agitaatiota sotaa vastaan. Venäjän työväenluokka yleensä ei antautunut imperialistisen porvariston, eserrien ja menševikkien šovinistiselle propagandalle. VSDTP:n Keskuskomitean manifesti, jonka V. I. Lenin kirjoitti (marraskuu 1914), asetti tunnuksen imperialistisen sodan muuttamisesta kansalaissodaksi.

Aloittaessaan sodan Saksan imperialistit laskivat sen päättyvän nopeasti. Lähtien siitä, että sotaa oli käytävä kahdella rintamalla, Saksan sotilasjohto suuntasi ensimmäisen pääiskunsa Ranskaan. Ranskan nujertamisen jälkeen oli aikomus siirtää voimat Itärintamalle ja lyödä Venäjä. Mutta Saksan sotasuunnitelma kärsi vararikon heti sodan alussa sen vuoksi, että se aliarvioi vihollisten voimat ja taloudelliset mahdollisuudet ja yliarvioi omat mahdollisuutensa sekä myös siksi, että tuo suunnitelma ei vastannut uutta monimiljoonaisten armeijoiden sotaa. Saksan sotajoukot aloittivat menestyksellisesti hyökkäyksensä Belgian kautta Pohjois-Ranskaan yrittäen saartaa ja tuhota Ranskan armeijan. Kaksi Venäjän Luoteisrintaman armeijaa hyökkäsi tuona Ranskan kohtalolle ratkaisevana ajan kohtana Itä-Preussiin. Venäjän 1. armeija antoi kovan iskun Saksan 8. armeijalle elokuun 20 p:nä 1914 Gumbinnenin luona ja pakotti sen perääntymään. Saksan sotilasjohdon oli pakko ottaa Länsirintamalta kaksi armeijakuntaa ja lähettää ne Itärintamalle. Sen johdosta saksalaiset kärsivät tappion Marnen luona. Riittämättömästi valmisteltu ja huonosti johdettu venäläisten hyökkäys Itä-Preussissa päättyi epäonnistuneesti. Elo- ja syyskuussa 1914 Venäjän joukot löivät Itävalta-Unkarin armeijat Galitsiassa ja työnsivät ne San-joen taakse ja Karpaateille. Mutta Itävalta-Unkarin joukkoja ei lyöty täydellisesti. Venäjän ylin sotilasjohto keskeytti armeijoittensa hyökkäyksen Galitsiassa ja siirsi 4., 5. ja 9. armeijat pois Lounaisrintamalta sekä 2. armeijan ja 1. armeijan kaksi armeijakuntaa Narev-joen lohkolta Varsovan seudulle aikoen hyökätä Wislan keskijuoksulta Šleesian kautta Berliiniin. Saksan sotilasjohto pyrkien auttamaan lyötyjä itävaltalaisia alkoi hyökkäyksen Wislalle, Varsovaan. Venäläiset joukot löivät verisissä taisteluissa Ivangorodin ja Varsovan välillä lokakuussa 1914 saksalaisten 9. armeijan ja Itävallan 1. armeijan muutamia joukko-osastoja. Saksan sotilasjohto aloitti marraskuussa 1914 ns. Lodzin operaation. Saksalaiset yrittivät yllättävällä iskulla saartaa Venäjän 2. ja 5. armeijat Lodzin seudulla. Venäläiset avasivat kuitenkin vastamanövröinnillä saksalaisten pihdit ja piirittivät heidän selustaansa tulleen saksalaisen kenraalin Schefferin ryhmän, vain sen loppuun nälännytettyjen joukko-osastojen onnistui päästä venäläisten renkaasta.

Lokakuun 29 ja 30 pnä 1914 turkkilainen laivasto ja saksalaiset risteilijät *Goeben* ja *Breslau* hyökkäsivät venäläisten laivojen kimppuun Mustalla merellä, tulittivat Odessaa ja muita satamia ja tukikohtia. Sinä päivänä yhtyi Turkki sotaan Venäjää vastaan. Turkin 3. armeija alkoi joulukuussa hyökkäyksen Sarikamišin suunnalla tavoitteenaan Venäjän Kaukasian armeijan perusvoimien saartaminen ja hävittäminen, mutta tuli venäläisten vastahyökkäyksen tuloksena lyödyksi. Itävaltalainen linnoitus Przemysl antautui varuskuntineen (120 tuhatta miestä) keväällä 1915. Venäläiset jatkoivat hyökkäystään Karpaateilla, valloittivat useita vuorensolia ja valmistautuivat hyökkäämään Unkarin tasangolle ja murtamaan lopullisesti Itävalta-Unkarin vastarinnan. Pelastaakseen liittolaisensa Saksan sotilasjohto siirtyi lännessä puolustukseen, keskitti suuria sotavoimia itään tavoitteenaan venäläisten armeijoiden murskaaminen ja pakottaakseen Venäjän eroamaan sodasta. Sodan alussa Saksalla ja Itävalta-Unkarilla oli Itärintamalla 52 jalkaväki- ja 14 ratsudivisioonaa, mutta v. 1915 jo 116 jalkaväki- ja 24 ratsudivisioonaa eli 50% kaikista voimistaan. Toukokuussa 1915 itävaltalais-saksalaiset joukot tekivät läpimurron Gorlicen seudulla ja alkoivat ahdistaa venäläisiä armeijoita. Kesäkuun 22 pnä venäläiset sotajoukot jättivät Lwowin ja elokuun 5 pnä Varsovan. Syyskuussa saksalaiset valtasivat Vilnon. Myöhään syksyllä 1915 saksalaisten hyökkäys pysäytettiin ja rintamalinjaksi vakiintui Väinäjoki—Baranovići—Pinsk—Dubno. Venäläisten armeijain saartoa Puolassa ei kuitenkaan voitu toteuttaa. Saksa oli edelleenkin puristettuna kahden rintaman väliin. Vaikka venäläiset joukot välttyivätkin saarroilta, olivat heidän menetyksensä tavattoman suuret. Huonosti aseistettu Venäjän armeija kärsi tappioita tsaarin Venäjän teknillisen ja taloudellisen takapajuisuuden ja komentajiston lahjattomuuden vuoksi ja myös siksi, ettei Venäjä saanut liittolaisiltaan apua. Tzaristisen Venäjän huono taloudellinen valmistautuminen sotaan synnytti jo v. 1915 alussa aseistuksen ja ampumatarpeiden pulan. Armeijan miesvahvuus nousi v. 1914 loppuun mennessä 5 600 tuhanteen, kun taas sodan aattona asevarastoissa oli 4 652 tuhatta kivääriä. Menetysten korvaamiseksi olisi joka kuukausi tarvittu täydennykseksi 200 tuhatta kivääriä, mutta Venäjän asetehtaat kykenivät koko ensimmäisenä sotavuotena

valmistamaan vain 480 tuhatta kivääriä. Patruunien puute oli myös huutava. Asetehtaot valmistivat elokuusta 1914 heinäkuuhun 1915 843 miljoonaa kiväärinpatruunaa, kun armeija tarvitsi niitä 200 miljoonaa kappaletta joka kuukausi. Armeijan tarpeet tykinammusten osalta teollisuus tyydytti vain $\frac{1}{3}$ (valmistettiin vain 500 tuhatta ammusta kuukaudessa). Kotimaiset tehtaot kykenivät ensimmäisenä sotavuotena tyydyttämään ruudin ja muiden räjähdysaineiden tarpeen ainoastaan 10—11%. Tsaarin hallitus koetti päästä aseistuksen puutteesta tekemällä ase-tilauksia muista maista. Sodan vuosina sijoitettiin ulkomaisiin tilauksiin 7 694 miljoonaa ruplaa, siinä luvussa Amerikan Yhdysvaltoihin 2 991 miljoonaa, Englantiin 2 331 miljoonaa, Ranskaan 1 641 miljoonaa ruplaa jne. Korkeista hinnoista huolimatta ulkolaiset liikkeet viivyttivät säännöllisesti näiden tilausten täyttämistä ja antoivat usein ala-arvoisia tuotteita. USA toimitti Venäjän tekemistä sotatarviketilauksista vain 840 miljoonan ruplan arvosta, so. kaikkiaan 28%. Venäjän sotatilausten maksut tapahtuivat alussa Valtionpankin ulkomaisilla varoilla ja kun ne loppuivat tehtiin ulkomaisia lainoja. Tämä lisäsi suuresti tsaarin Venäjän riippuvaisuutta ulkolaisesta pääomasta. Sodan vuosina otettiin ulkomaisia lainoja yli 8 miljardia ruplaa. Englanti keskitti käsiinsä Venäjän ulkomaisten sotatilausten rahoittamisen. Sodan tarpeisiin oli saatu lainoja Englannista 70%, Ranskasta 19% ja Yhdysvalloista 7%. Aseiden vastineeksi liittolaiset vaativat tsaarin hallitukselta Venäjän armeijan joukkojen lähettämistä Länsirintamalle. Ranskassa ja Salonikin rintamalla (Kreikassa) taisteli useita venäläisiä prikaateja.

Sodan ensimmäisten 10 kuukauden aikana ei tsaarin hallitus eikä porvaristo tehneet mitään sen hyväksi, että maan talous olisi vastannut armeijan tarpeita. Vasta toukokuussa 1915, kun metallinnälkä lähestyi uhkaavana ja ammuksien ja aseistuksen puute alkoi tuntua kipeästi rintamalla, muodostettiin sota-ministerin puheenjohtolla erikoinen armeijan varustelua koskeva neuvottelukokous, johon tuli edustajia Valtakunnan neuvostosta, Valtakunnanduumasta ja muista laitoksista sekä teollisuusmiehiä ja pankkien edustajia. Kapitalistit perustivat toukokuun lopulla 1915 Sotatarveteollisuuden keskuskomitean ja piirikomiteita maaseudulle. Jo sodan alussa perustettujen zemstvo- ja

kaupunkiliittojen tehtäviä tuntuvasti laajennettiin, nämä liitot muodostivat yhdistetyn komitean (Zemgor) turvaamaan armeijan sotilaallista ja muuta varustelua. Elokuussa 1915 muodostettiin sotatalouden säännöstelemiseksi erikoisia neuvottelukuntia puolustuksen, polttoaineen, elintarvikkeiden ja kuljetusten alalla. Näillä neuvottelukunnilla oli oikeus säätää eri laitoksille raaka- ja polttoainenormit ja niiden saantivuorot, taksoittaa hinnat, määrätä kuljetusjärjestys, militarisoida ja takavarikoida eri laitokset, jotka eivät kyenneet selviytymään sotatilauksista. Valtion sekaantuminen yksityiskapitalistisen teollisuuden tuotannolliseen ja kauppatoimintaan oli kuitenkin tavattoman epäjohdonmukaista ja pinnallista. Yritykset säätää „tiukat” normit polttoaineen kulutukselle ja sen jakamiselle kuluttajille eivät tuottaneet tuloksia, sillä polttoaineiden hankinta ja myynti jäivät yksityisiin käsiin. Suunnitelmat hiilen, vuoriöljyn, mustan metallin, viljan jne. monopolisoimisesta valtiolle hylättiin teollisuudenharjoittajain ja tilanherrojen vastarinnan vuoksi, he näkivät näissä suunnitelmissa yrityksen rajoittaa heidän keinoteltu- ja rikastumisvapauttaan. Rajahintoja ei säädetty, koska „säännöstelyelimet” eivät voineet vaikuttaa tuotanto- ja jakelu-ehtoihin. Selustan sotataloudellisen mobilisaation hitaus ja keskeneräisyys, tsaarin Venäjän valtiomonopolistisen kapitalismin kehittymättömyys, paljoa heikompi valtioelinten ja yksityismonopolististen yhtymien toisiinsa sulautuminen ja punoutuminen kuin Englannissa, Ranskassa ja Saksassa olivat selitettävissä hallitsevan feodaaliylimystön pyrkimyksellä estää porvariston poliittinen voimistuminen. Venäjän porvariston poliittinen heikkous, sen riippuvaisuus tsaarin hallituksesta, sen osallistuminen yhdessä tilanherrojen kanssa vastavallankumoukselliseen kesäkuun kolmannen päivän liittoon teki tämän luokan kykenemättömäksi järjestämään maan sotataloutta. „Säännöstelyelinten” toiminta oli yksinomaan suunnattu sotatarviketuotannon maksimaaliseen laajentamiseen ns. „rauhanomaisten” teollisuusalojen kaikinpuolisen supistamisen kustannuksella. Tuotantolaitoksissa, jotka eivät välittömästi palvelleet puolustusta, työläisten luku supistui sodan aikana 13%, kun taas tuotantolaitoksissa, jotka työskentelivät armeijan varustamiseksi, työläisten luku kasvoi miltei 89%. Valtio-koneisto jarrutti uusien tehtaiden rakentamista ja siis myös kotimaisen

teollisuuden perustan, rauta- ja terästeollisuuden laajentamista. Koko kuormitus lankesi jo olevien tuotantolaitosten osalle ja ne eivät voineet turvata edes yksinkertaista uusintamista. Näin ollen sotatarviketuotannon taantumuksellinen ja byrokraattinen „säännöstely” edisti loppukädessä tuotannon anarkian kärjisty- mistä ja teollisuuden ja kulkulaitoksen kiinteän pääoman ros- voamista. Samalla valtion harjoittama sotatarviketeollisuuden „säännöstely” lujitti porvariston taloudellista asemaa. Militari- soiduissa tuotantolaitoksissa luotiin kauhean raskaat työ- ehdot. Sääntöjen pienimmästäkin rikkomisesta tai joutumisesta poliittisesti „epäilyttäväksi” työläisiä lähetettiin rintamalle. Vuonna 1916 oli havaittavissa sotatarviketeollisuuden huomatta- vaa kasvua sen tuloksena, että teollisuus oli vaistonvarai- sesti uudestijärjestetty palvelemaan armeijan tarpeita. Vuoden 1917 alkuun mennessä oli kiväärien vuosituotanto noussut 1 600 tuhanteen kappaleeseen, kun se ensimmäisenä sotavuote- na oli 480 tuhatta. Konekiväärien tuotanto kasvoi sodanedel- liseen aikaan verraten 25-kertaisesti. Tykkitehtaiden tuottavuus kohosi jyrkästi. Vuonna 1915 tuotettiin 2 106 ja v. 1916 jo 5 135 tykkiä. Suuria saavutuksia oli sotakemiallisessa teollisuus- dessa, joka ennen sotaa oli täydellisesti riippuvainen raaka- aineiden ja puolivalmisteiden tuonnista ulkomailta. Venäjän kemiallisen teollisuuden tuotanto oli v. 1916 kasvanut v. 1913 verraten 2,5-kertaisesti. Venäjän aseellisten voimien tärkeim- pänä varustajana oli kotimainen teollisuus (katso taulukko 6).

Taulukko 6

ARMEIJAN VARUSTELU VUOSINA 1913—1916 (prosenttelissa)

	Liittolaisten sotatarvike- toimitukset	Kotimaiset sotatarvike- toimitukset
Kivääreitä	30	70
Patruunia	1	99
Tykkejä	23	77
Tykinammuksia	20	80

Aseistuksen ja taisteluvälineiden tuotannon nopeasta kas- vusta huolimatta Venäjän armeijassa tuntui koko sodan ajan hyvin kipeästi puute kivääreistä, konekivääreistä, tykinammuk-

sista, kiväärien ja konekiväärien patruunista sekä räjähdysaineista. Puuttui yli 7 miljoonaa kivääriä. Vielä huonommin armeija oli varustettu uusilla aselajeilla: lentokoneilla, autoilla jne. Lentokoneiden, lentokonemoottoreiden ja autojen suhteen Venäjän armeija oli kokonaan riippuvainen liittolaisista ja Amerikan Yhdysvalloista.

Sota voimisti kapitalistien pyrkimystä yhdistyä monopolistiin liittoihin vallatakseen täydellisesti käsiinsä poltto- ja raaka-ainevarat ja turvatakseen korkeat monopolihinnat valtiolle toimitettaville sotatarvikkeille. Teollisuuden keskittymisen ja monopolisoitumisen erikoisuutena sodan vuosina oli tuotannon eri alojen yhdistyminen ja sen pohjalla trustien ja konsernien syntyminen. Sotatarviketuotannon kehitys, joka lupasi kapitalisteille valtavia voittoja, johti v. 1916 lähtien ennenkuulumattomaan kaikenlaisten keinottelulaitosten perustamistouhuun. Vuonna 1916 perustettiin 244 teollisuusosakeyhtiötä, joiden peruspääoma oli yhteensä 382 miljoonaa ruplaa. Käyttäen hyväkseen sitä, että sotatilausten määrä vaati niiden täyttämiseksi tehtaiden koko tuotantokapasiteetin, monopolistit itse asiassa sanelivat omat ehtonsa „säännöstelyelimille” myyntihintojen määrittelyssä samoin kuin tilausten jakamisessa eri tuotantolaitosten kesken. Puolustusasiain erikoisneuvottelussa perustettu rauta- ja terästeollisuuden komitea toimi kiinteässä vuorovaikutuksessa Prodamet, Krovlja ym. yhtymien kanssa. Hallituselinten arvovaltaan nojautuen monopolistit pyrkivät kohottamaan jatkuvasti sotatarviketilausten hintoja. Kapitalistien kokonaisvoitot kasvoivat sodan aikana 3—4-kertaisesti ja eräillä miltei yksinomaan sotatarkoituksia varten työskentelevillä metallitehtailla 8—9-kertaisesti. Samaan aikaan teollisuusosakeyhtiöiden kiinteä pääoma kasvoi kaiken kaikkiaan 10—15%. Näin ollen osakeyhtiöiden voitot eivät kasvanee niinkään paljoa tuotannon laajentamisen ja tuotantotekniikan uusintamisen kuin työvoiman riiston voimistamisen kustannuksella. Samaan aikaan kun kapitalistien osingot kasvoivat enemmän kuin kaksinkertaisesti, työläisten reaali-palkan keskitaso laski sodan vuosina vähintään 15—20%.

Lakkoliike alkoi nousta keväällä 1915 sodan räsäysten seurauksena. Kesällä 1915 oli Kostromassa ja Ivanovo-Voznesenskissa työläisten lakkoja, jotka päättyivät työläisten

ampumiseen. Vastalauseeksi tsaarivallan järjestämille verilöylyille puhkesi lakkoja Pietarissa, Moskovassa ja muilla maan keskiosan teollisuusseuduilla. Vallankumouksellisen työväenliikkeen kehittyessä ja tsaarin sotajoukkojen rintamalla kärsimien tappioiden seurauksena porvaristo lähti opposition tielle tsaarivaltaa vastaan. Tilanherrojen ja porvariston ryhmät Valtakunnanduumassa muodostivat elokuussa „edistysmielisen liiton” ja vaativat „Luottamusministeriön” perustamista. Ja samaan aikaan heikentääkseen lakkoliikettä ja turvatakseen selustan keskeytymättömän työn rintaman palvelemiseksi porvaristo yritti muodostaa „työväenryhmiä” sotateollisuuskomiteoiden yhteyteen. Menshevikit kehittivät työläisiä osallistumaan aktiivisesti näiden ryhmien toimintaan. Mutta sotateollisuuskomiteoiden vaaleissa Pietarissa ja monissa muissa kaupungeissa työläisten valtaosa kannatti kuitenkin bolševikkien taktiikkaa „työväenryhmien” boikotoimisesta.

Imperialistinen sota kärjisti maatalouspulaa ja oli syynä talonpoikaistalouksien jatkuvaan joukoittaiseen kurjistumiseen. Yleisvenäläisen vuoden 1917 maataloustilaston mukaan oli työkykyinen miespuolinen väestö supistunut 47,4%. Hevoskanta oli pienentynyt 17,9 miljoonasta v. 1914 aina 12,8 miljoonaan v. 1917. Myös karjatalous eli laskukautta. Maatalouskoneiden ja väkilannoitteiden tuotanto supistui hyvin jyrkästi ja niiden ulkomailta tuonti loppui melkein täydellisesti. Kylvöalat pienenivät vuodesta vuoteen ja satoisuus aleni. Jyväviljojen ja perunan kylvöala oli v. 1917 pienentynyt v. 1914 verraten 11,7% ja ravintoviljan, rehukasvien ja perunan kokonaissato vähentynyt samana aikana 26,2%. Maaseutu oli tuhansin sitein sidottu rintamaan. Talonpoikaiston poliittisen tietoisuuden kasvu tapahtui välittömästi armeijassa käyneen vallankumouksellisen kuohunnan vaikutuksesta. Työläisten mobilisointi rintamalle suurensi armeijan proletaarista kerrostumaa. Työläisistä oleviin sotilaihin nojautuen bolševikit harjoittivat joukko-osastoissa maanalaista propagandaa kehottaen taistelevien osapuolten sotilaita veljelemään keskenään. Bolševikkien harjoittaman propagandan vaikutus tuntui erikoisen vahvasti Itämeren laivaston matruusien ja Pohjoisen rintaman sotilaiden keskuudessa, mikä johtui näiden läheisestä yhteydestä sellaisiin työläiskeskuksiin kuin Pietari ja Riika.

Maassa kehittyi vallankumouksellinen kriisi. Tehdas- ja vuoriteollisuuden valvontapiiriin kuuluneissa teollisuuslaitoksissa oli v. 1915 lakossa 571 tuhatta työläistä ja v. 1916 jo 1 172 tuhatta. Lakkolaisten yleinen lukumäärä elokuusta 1914 helmikuuhun 1917 oli 2 461 tuhatta henkeä, niistä taloudellisiin lakkoihin osallistuneita 1 407 tuhatta ja poliittisiin 1 054 tuhatta henkeä. Kun sodan aikana työväenluokan kokoonpano huomattavasti uudistui pikkuporvarillisten aineiden keskuudesta tulneiden kustannuksella, niin taloudellisten lakkojenkin prosenttisuhte kasvoi 34:stä 57:ään vuosiin 1911—1914 verrattuna. Samaan aikaan lakkotaistelu oli vv. 1915—1916 sitkeämpää ja lannistumattomampaa kuin sodanedellisinä vuosina vieläpä voimakkaampaa kuin v. 1905. Vuosina 1914—1916 päättyi 70% kaikista taloudellisista lakoista joko täydelliseen tai osittaiseen työläisten vaatimusten tyydyttämiseen, kun vv. 1911—1914 päättyi voittoon vain 38% lakoista. Pietarin työläiset kulkivat taistelun eturivissä.

Venäjän työläisten ja sotilaiden vallankumouksellisen taistelun vaikutuksesta voimistui sorrettujen kansojen vapaustaistelu. Vuonna 1916 leimahti vaistonvarainen dehkäänien (talonpoikien), maatyöläisten, kaupunkiköyhälistön ja työläisten laaja kapina Keski-Aasiassa ja Kazahstanissa. Kapinan pääsyyinä oli sodan aikana voimistunut tsaarin kolonisaattorien sekä paikallisten feodaalien ja bajien harjoittama sorto. Välittömänä sysäyksenä kapinaan oli kesäkuun 25 p:nä 1916 tsaarin antama asetus miespuolisen kantaväestön kutsumisesta linnoitustöihin. Liikehtiminen ei alkanut samanaikaisesti kaikilla alueilla, vaan jakaantui toisistaan irrallisiksi pesäkkeiksi. Vuoden 1916 kapinalla oli imperialismin- ja feodalisminvastainen luonne. Ainoastaan muutamilla seuduilla liike sai feodaalisten ja kirkollisten aineiden vaikutuksesta taantumuksellisen luonteen.

Lounaisrintamalla alkoi toukokuussa 1916 hyökkäys. Venäläiset saivat 450 tuhatta vankia ja suuren määrän sotasaalista. Mutta hyökkäys ei saanut toisten rintamien eikä liittolaistenkaan tukea, joten se ei tuottanut ratkaisevia strategisia tuloksia. Siirrettyään Länsirintamalta 24 divisioonaa Saksan sotilasjohdon onnistui pysäyttää Lounaisrintaman armeijoiden hyökkäys, nämä

kun eivät saaneet täydennysjoukkoja ja taisteluvälineitä hyökkäyksen viime vaiheessa.

Vuoden 1916 loppuun mennessä kansantalous oli joutunut täydelliseen rappiotilaan.

Joulukuussa 1916 oli Eteläpiirin 59:stä masuunista malmin ja polttoaineen puutteen vuoksi käynnissä vain 35 ja Uralilla 94:stä 42. Maan 219:stä rauta- ja terästehtaasta toimi v. 1916 säännöllisesti vain 145. Maan metallintarve tyydytettiin v. 1916 vain 50%. Rautateillä oli suuri puute vetureista ja vaunuista. Rautateiden ja satamien huonon kuljetuskyvyn vuoksi lasteja oli kasautunut niin tavattoman suuret määrät seisomaan, että ne muodostivat v. 1916 alussa 150 tuhatta vaununlastia. Viljan kokonaistuotannon supistumisesta huolimatta maassa oli maataloustuotteiden ylijäämiä, sillä sodan aikana oli viljan ulosvienti melkein tyyten lakannut (vv. 1914—1915 vietiin 60 miljoonaa puutaa, kun vv. 1913—1914 oli viety 764 miljoonaa puutaa). Mutta sen vuoksi, ettei tsaarin hallitus kyennyt järjestämään varustelua, että rautateliikenne oli häiriintynyt, että hinnat nousivat ja pankkien, tilanherrojen ja kulakkien keinottelu kasvoi, kaupunkien työtätekevä väestö näki nälkää. Pietarissa oli tammikuun 29 p:nä 1917 jauhoja 10 päivän varasto, rasva-aineita kolmeksi päiväksi eikä ollenkaan lihaa. Muissa teollisuuskeskissä oli tilanne vielä katastrofimaisempi.

Sotamenot jo Helmikuun vallankumoukseen mennessä v. 1917 tekivät yli 30 miljardia ruplaa (noin $\frac{1}{3}$ niistä oli saatu ulkoisina lainoina, loput sisäisinä lainoina ja laskemalla paperirahaa). Kiertokulussa olevan paperirahan määrä kasvoi 1,6 miljardista (heinäkuun 1 p:nä 1914) 9,5 miljardiin ruplaan (maaliskuun 1 p:nä 1917). Ruplan ostokyky laski 27 kopeekkaan. Ulkomainen pääoma lujitti entistä enemmän asemiaan Venäjän teollisuudessa sodan aikana. P. V. Olin esittämien tietojen mukaan oli ulkolaisen pääoman osuus tammikuun 1 p:nä 1917 teollisuusosakeyhtiöiden kiinteästä pääomasta 50%, josta kansalliselta kuuluvuudeltaan ranskalaista 33%, englantilaista 23%, saksalaista 20%, belgialaista 14% ja amerikkalaista 5%.

Venäjän sotajoukkojen kärsimät tappiot, suunnattomat menetykset rintamalla, rappiotila ja nälänhätä jouduttivat luokkatietoisuuden kasvua, voimistivat työläisten, sotilaiden ja talon-

poikien sekä kaupunkien pikkuporvariston vallankumouksellista liikettä tsaarivaltaa ja imperialistista sotaa vastaan.

Taulukko 7

VENÄJÄN ARMEIJAN MENETYKSET
HELMIKUUN 1 PÄIVÄÄN MENNESSÄ 1917

	Upseereita	Sotamiehiä
Kaatuneita ja haavoitinsa kuolleita . .	11 884	586 880
Kaasumyrkytyksen saaneita	430	32 718
Haavoittuneita	26 041	2 438 591
Ruhjevammaisia	8 650	93 399
Tietymättömiin kadonneita	4 170	185 703
Vangiksi joutuneita	11 899	2 638 050
Yhteensä	63 074	5 975 341

Venäjän bolševistiset järjestöt kävivät päättävää taistelua imperialistisen sodan muuttamiseksi kansalaissodaksi ja tsarimin kukistamiseksi. V. I. Lenin perusteli teoreettisesti bolševikkien strategisen linjan teoksessaan *Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena*, jonka hän kirjoitti v. 1916. V. I. Lenin antoi ensimmäisenä tieteellisesti perustellun erittelyn imperialismista, sen perusristiriidoista ja lakimääräisyyksistä ja osoitti sen kiertämättömän tuhoutumisen ehdot. Tehtyään analyysin imperialismista V. I. Lenin keksi lain, että taloudellinen ja poliittinen kehitys imperialismiin kaudella on epätasaista ja lakiin nojautuen teki tärkeän tieteellisen johtopäätöksen sosialismin voiton mahdollisuudesta aluksi muutamissa tai jopa yhdessäkin erillisessä kapitalistisessa maassa.

V. onna 1916 maassa oli välitön vallankumouksellinen tilanne. Tsaristisen komennon horjuvuutta ilmaisivat tuhkatieheään tapahtuneet ministerinvaihdokset. Ministerineuvoston puheenjohtaja vaihtui sodan aikana 4 kertaa, sisäasiain ministeri 6 kertaa, sota-asiain ministeri 4 kertaa jne. Alituinen ministerien vaihtuminen johti valtiolliseen sekasortoon. Hovissa sai poikkeuksellisen vaikutusvallan seikkailija Grigori Rasputin, jota mustasotnialaisten monarkististen järjestöjen toimihenkilöt kannattivat. Sisäpolitiikan alalla nämä toimihenkilöt olivat paitsi kansalle, myös porvaristolle tarkoitettujen pienimpienkin

uudistusten vastustajia. Ulkopolitiikan alalla he vaativat erillisrauhan solmimista Saksan kanssa peläten sodan pitkistymisen seurauksena vallankumousta. Heidän käskyläisensä oli taantumusmies B. V. Štūrmer, joka vuoden 1916 alussa nimitettiin Ministerineuvoston puheenjohtajan virkaan. Tsaarivallan kyvyttömyys sodankäynnissä ja avuttomuus lähestyvän vallankumouksen edessä voimistivat porvariston keskuudessa tyytymättömyyttä tsaariin. Edistysmielisen liiton johtaja P. N. Miljukov sinkosi Valtakunnanduuman istunnossa marraskuun 1 p:nä 1916 hovin kamarillalle syytöksen petoksesta. Porvaristo päätti panna toimeen palatsivallankaappauksen. Vallankaappauksen valmisteluun ottivat osaa kadettien, lokakuulaisten ja edistysmielisten johtajat sekä duuman porvaristopiirejä lähellä olevat tsaarin armeijan korkeimman päällystön edustajat (kenraalit V. I. Gurko, A. M. Krymov ym.). Mustasotnialaiset piirit vuorostaan aikoivat hajottaa Valtakunnanduuman ja julistaa sotilasdiktatuurin. Venäjällä alkanut Helmikuun vallankumous teki tyhjäksi niin äärimmäisten taantumuksellisten kuin porvarillisten salaliittolaistenkin suunnitelmat.

Helmikuun vallankumous 1917

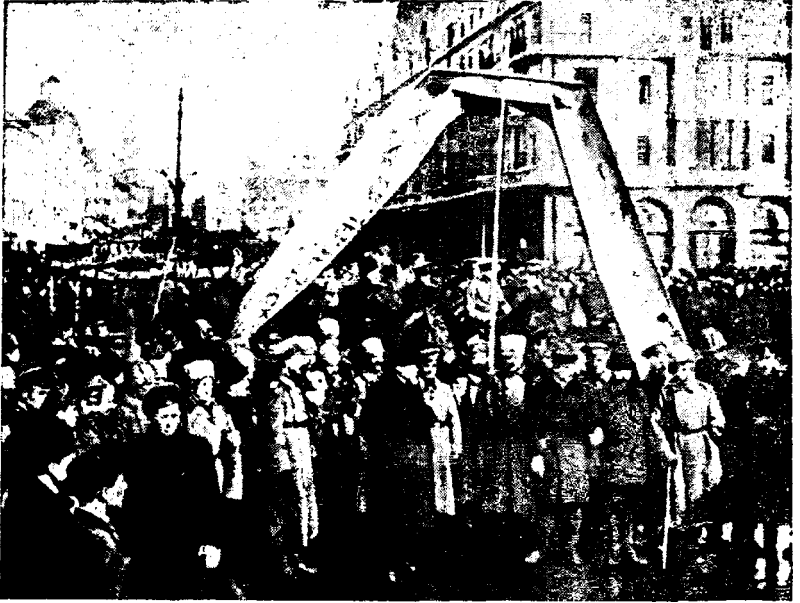
Helmikuun porvarillis-demokraattinen vallankumous alkoi Pietarissa lakkoina ja mielenosoituksina Kansainvälisenä naistenpäivänä helmikuun 23 (maaliskuun 8) p:nä. Helmikuun 24 p:nä oli lakossa jo 200 tuhatta työläistä, ja helmikuun 25 p:nä lakko muuttui yleislakoksi. Kaduilla sattui mielenosoittajien ja poliisien yhteenottoja. Kaupungilla levitettiin bolševikkien lentolehtistä sotilaille, jossa kehoitettiin „vallankumouksellista armeijaa veljesliittoon kansan kanssa”. Helmikuun 27 (maaliskuun 12) p:nä Pietarin varuskunta siirtyi vallankumouksen puolelle. Helmikuun 27 p:nä Keskuskomitean Venäjän byroo vahvisti bolševikkipuolueen Keskuskomitean manifestin „Kaikille Venäjän kansalaisille”, jossa kehoitettiin jatkamaan päättävästi taistelua tsaarivallan kukistamiseksi ja muodostamaan Väliaikainen vallankumouksellinen hallitus. Manifesti julkaistiin helmikuun 28 (maaliskuun 13) p:nä Pietarin työväen edustajain neuvoston *Izvestija (Tiedonantaja)* lehden liitteenä. Helmikuun 27 päivän illalla kaupunki oli kokonaan kapinallisen kansan,

työläisten, sotilaiden ja matruusien hallussa. Kapina Pietarissa oli merkinä vallankumouksellisten liikehtimisten alkamiselle koko maassa. Helmikuun 28 (maaliskuun 13) pnä Moskova siirtyi kokonaan vallankumouksellisen kansan käsiin. Helmikuun porvarillis-demokraattinen vallankumous voitti Pietarin ja Moskovan jälkeen kaikkialla maassa. Itsevaltiuden kukistaminen oli suuri edistysaskel Venäjän porvarillisessa kehityksessä. Voitto saavutettiin siksi, että tässä vallankumouksessa muodostui työläisten ja talonpoikien taisteluliitto ja vallankumouksen johdossa oli bolševikkipuolueen johtama työväenluokka, joka nosti miljoonaiset talonpoikais- ja sotilasjoukot yleisdemokraattiseen liikkeeseen rauhan, leivän ja vapauden puolesta. Vallankumouksen lähestymistä jouduttivat imperialistinen sota, rappiotila, kallis aika, työväenluokan riiston voimistuminen ja suuret menetykset rintamilla. Vallankumouksen menestyksen syynä oli myös se, että työläisillä oli käytettävänään vv. 1905—1907 vallankumouksen rikas kokemus.

Työläiset valitsivat Pietarissa jo helmikuun 27 pnä työpaikoilla edustajia Neuvostoon. Helmikuun 27 pnä pidettiin Pietarin

Sotajoukkoja siirtymässä kapinallisten puolelle. Helmikuu 1917.

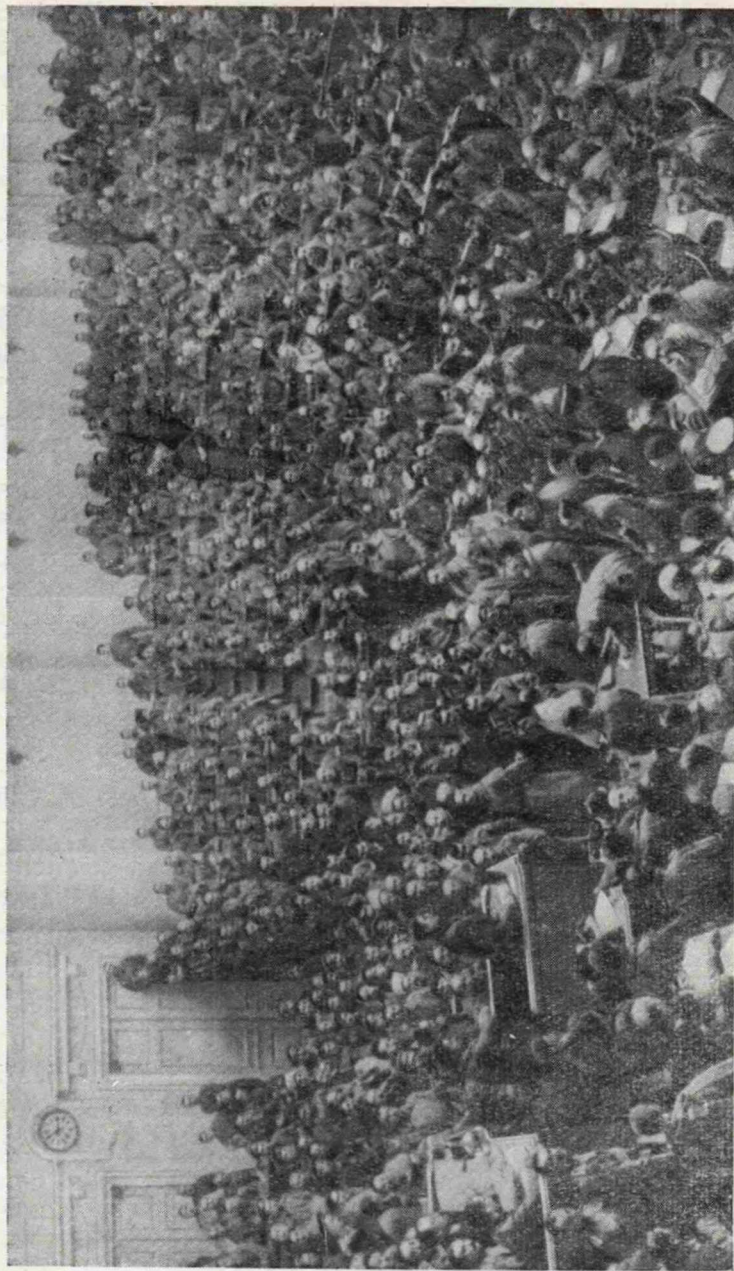
Mielenosoitus Moskovassa maaliskuun 12 (25) pnä 1917.

työväen edustajien neuvoston ensimmäinen istunto. Neuvoston johtoon pääsivät alussa menševikit ja eserrät. Neuvoston puheenjohtajaksi valittiin Valtakunnanduuman menševikkiryhmän johtaja N. S. Tšheidze. Huolimatta siitä, että menševikeillä ja eserrillä oli enemmistö Neuvostossa, Pietarin neuvosto toimi joukkojen painostuksesta alusta pitäen vallankumouksellisena valtaelimenä. Se kannatti työläisten aloitetta järjestää miliisilaitos pääkaupungin vakinaiseksi aseelliseksi perusvoimaksi ja nimitti komissaarit pystyttämään kansanvaltaa Pietarin kaupunginosissa. Neuvosto kielsi mustasotnilaisten sanomalehtien julkaisemisen ja alkoi julkaista omaa äänenkannattajaansa *Izvestijaa*.

Duuman porvarilliset edustajat muodostivat helmikuun 27 pnä Väliaikaisen komitean, jonka päämieheksi tuli M. V. Rodzjanko. Komitea ryhtyi neuvotteluihin tsaarin päämajan kanssa pelastaakseen monarkian. Tapausten nopeassa kulussa muuttui porvariston taktiikka. Sovinnon etsiskelyt tsaarin hallituksen kanssa kävivät pian turhiksi, sillä se oli

tosiasiassa lakannut olemasta. Duuman komitea päätti tunnustaa vallankumouksen „tapahtuneeksi tosiasiaksi” ja ottaa itselleen valtiovallan tehtävät. Ministeriöiden johtamista varten nimitettiin komissaarit Duuman jäsenistä. Eräs Duuman komitean ensimmäisiä askeleita oli yritys alistaa valtaansa Pietarin varusväen kapinaan nousseet joukot ja käyttää niitä „rikotun järjestyksen palauttamiseksi”. Jotta olisi voitu estää armeijan käyttäminen vastavallankumouksellisiin tarkoituksiin ja turvata proletariaatin johto sotilaiden taistelussa, Pietarin neuvosto hyväksyi bolševikkien ehdotuksen valita Neuvostoon sotilaiden edustajia. Maaliskuun 1 (14) p:nä oli koolla ensimmäinen Työväen ja sotilaiden edustajien neuvoston yhdistetty täysistunto. Vastaukseksi Duuman komitean yrityksiin riisua sotilaat aseista ja palauttaa armeijassa entinen komento sotilasedustajat saivat bolševikkien vaikutuksesta aikaan, että julkaistiin Neuvoston päiväkäskey № 1, jonka mukaan kaikissa sotaväenosastoissa muodostettiin valinnalliset sotilaskomiteat ja säädettiin, että sotilaat tottelevat vain Neuvostoa ja valitsemiaan komiteoita. Päiväkäskey № 1 riisti Duuman komitealta mahdollisuuden käyttää Pietarin varusväkeä vastavallankumouksen palvelukseen. Tosiasiallinen valta oli Pietarin neuvoston käsissä. Mutta eserrien ja menševikkien johtomiehet Neuvostossa eivät luottaneet työläisiin ja pelkäsivät karkottaa luotaan porvaristoa, sillä pitivät sitä vallankumouksen johtavana voimana. Neuvoston johtomiehet päättivät sen vuoksi antaa vallan porvaristolle. He ryhtyivät Duuman komitean kanssa neuvottelemaan hallituksen muodostamisesta. Maaliskuun 2 (15) p:nä käsiteltiin valtakysymys Neuvostossa. Bolševikit arvostelivat ankarasti tuota sopimusluonnosta, jossa kierrettiin kysymykset monarkiasta, sodasta, maasta ja 8-tuntisesta työpäivästä, ja vaativat Väliaikaisen vallankumouksellisen hallituksen muodostamista.

Menševikit ja eserrät käyttivät hyväkseen proletariaatin riittämätöntä valvutuneisuutta, kokeneisuutta ja järjestyneisyyttä ja auttoivat porvaristoa riistämään voittaneen kansan käsistä vallan. Menševikkien valheelliset puheet Väliaikaisen hallituksen käyttämisestä vallankumouksen etujen hyväksi johtivat Neuvoston harhaan ja se hyväksyi suurella äänen enemmistöllä Toimeenpanevan komitean ehdotuksen Väliaikaisen

Eräs ensimmäisistä Työläisten ja sotilaiden edustajien Pietarin neuvoston istunnoista Taurian palatsissa. 1917.

porvarillisen hallituksen muodostamisesta. Väliaikaiseen hallitukseen tuli porvariston ja tilanherrojen puolueiden johtomiehiä: P. N. Miljukov, A. I. Gutškov, A. I. Konovalov ym. sekä eserrä A. F. Kerenski. Väliaikaisen hallituksen puheenjohtajaksi nimettiin suurtilanherra ruhtinas G. J. Lvov. Duuman komitean kanssa käymiensä neuvottelujen aikana Neuvoston Toimeenpaneva komitea jätti Väliaikaiselle hallitukselle oikeuden säilyttää monarkian. Valtakunnanduuman Väliaikaisen komitean edustajat A. I. Gutškov ja V. V. Šulgin matkustivat neuvottelemaan Pihkovaan, missä tsaari majaili. Nikolai II allekirjoitti maaliskuun 2 (15) pnä Manifestin valtaistuimelta luopumisesta veljensä Mihailin hyväksi. Maaliskuun 3 (16) pnä myös Mihail luopui valtaistuimesta. Väliaikaisen hallituksen aikeet monarkian säilyttämisestä eivät onnistuneet. Venäjältä tuli demokraattinen porvarillinen tasavalta.

V. I. Lenin oli sitä mieltä, että Neuvostojen sovittelupolitiikan luokkapohjana oli se seikka, että laajat joukot suhtautuivat sokean luottamuksellisesti porvaristoon. Oli saatu pikainen voitto itsevaltiudesta ja tapahtunut päätähuimaavan äkillinen käänne kansaan kohdistuneesta väkivallasta demagogisiin lupailuihin. Tsaarivallan kukistaminen oli luonut sovinnon ja yleisen veljeilyn mielialan. Nämä mielialat valtasivat etupäässä pikkuporvariston, mutta levisivät myös proletariaatin keskuuteen. Proletariaatin kokoonpano oli sodan aikana suuresti muuttunut. Vanhoista kantajoukon työläisistä oli 40% otettu armeijaan ja tehtaisiin oli tullut uusia ihmisiä maaseudulta ja kaupunkien pikkuporvarillisista kerroksista, joilla ei ollut valankumouksellisen taistelun kokemusta. Työläisjoukkojen riittämätön valveutuneisuus ja järjestyneisyys oli selitettävissä sillä, että bolševistiset järjestöt olivat heikentyneet poliisivainojen seurauksena. Porvaristo oli järjestyneempi ja valmentuneempi ottamaan vallan käsiinsä kuin proletariaatti.

Työväenluokalla oli kuitenkin niin paljon voimia ja päättäväisyyttä, ettei se päästänyt Väliaikaista hallitusta yksinvaltaan. Sen ilmauksena oli kaksoisvalta — kahden vallan omalaatuinen toisiinsa kietoutuminen — porvariston valta Väliaikaisen hallituksen muodossa ja työtätekevien luokkien valta Työväen ja sotilaiden neuvoston muodossa. Kaksoisvalta oli alkanut kehkeytyä jo ennen Väliaikaisen hallituksen muodostamista, kun kapinaan

nousseet sotilaat ja työläiset tekivät tyhjäksi Valtakunnanduuman Väliaikaisen komitean yritykset alistaa Pietarin varuskunnan joukot valvontansa alaisiksi (päiväkäsky № 1). Väliaikaisen hallituksen oli pakko kansanjoukkojen painostuksesta vahvistaa tsaarin vangitseminen. Nikolai II vangittiin Pietarin neuvoston Toimeenpanevan komitean maaliskuun 3 (16) pnä 1917 tekemän päätöksen mukaisesti. Kapitalistit eivät kyenneet torjumaan myöskään työläisten vaatimusta 8-tuntisesta työpäivästä ja tehdaskomiteain perustamisesta. Maassa alkoi voimakas poliittinen nousu.

IV luku

SOSIALISMIN KAUSI

Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous uuden aikakauden alkuna ihmiskunnan historiassa. Siirtyminen porvarillis-demokraattisesta vallankumouksesta sosialistiseen. Vallankumouksen rauhallisen kehityksen kausi

Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous oli lakimääräinen tulos yhteiskunnan historiallisesta kehityksestä imperialismin kaudella.

Imperialismi on sosialistisen vallankumouksen aatto. Ensimmäinen maailmansota, joka pani alulle kapitalismin yleisen kriisin, kärjisti imperialismin kaikki ristiriidat ja saattoi Venäjän kansallisen katastrofin partaalle. Sotaa ja siihen liittyvää teollisuuden militarisoitua seurasi jatkuva tuotannon ja myynnin keskittyminen finanssi-monopolistisen pääoman käsiin. „Historian dialektiikka on nimenomaan sellaista”, kirjoitti V. I. Lenin, „että sota, joka on jouduttanut tavattomasti monopolistisen kapitalismin muuttumista valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi, on juuri siten vienyt ihmiskuntaa paljon lähemmäksi sosialismia” (Teokset, 25. osa, ss. 363—364).

Helmikuun porvarillis-demokraattinen vallankumous, joka kukisti itsevaltiuden, oli mitä tärkein etappi sosialistiseen vallankumoukseen johtavalla tiellä. Synnytettyään kaksoisvallan Helmikuun vallankumous ratkaisi siten perin ristiriitaisesti ja omalaatuisesti vallankumouksen peruskysymyksen, kysymyksen vallasta. Kaksoisvalta saattoi olla vain väliaikainen siirtymisilmiö valtakunnan elämässä. Menševikkien ja eserrien sovittelijapuolueiden kannattama porvarillinen Väliaikainen hallitus noudatti imperialistista, kansanvastaista politiikkaa. Se ei halunnut

eikä luokkaominaisuutensa takia voinutkaan antaa kansalle rauhaa, maata eikä myöskään todellista vapautta. Yhteiskuntaelämän perusrivistä jäivät ratkaisematta. Porvarillis-demokraattisen vallankumouksen kasvaminen sosialistiseksi oli väistämätön. Ainoastaan sosialistinen vallankumous saattoi ratkaista jo kypsyneet yhteiskunnallisen kehityksen kysymykset, hävittää porvarillisen ja tilanherrajärjestelmän Venäjällä, tehdä lopun kaikenlaisesta yhteiskunnallisesta ja kansallisesta sorrosta ja pystyttää proletariaatin diktatuurin, jonka päämääränä on sosialistisen yhteiskunnan rakentaminen. Vallankumouksen johtavana ja liikkeellepanevana perusvoimana oli Venäjän työväenluokka, jota johti sen oma, V. I. Leninin ohjaama bolševistinen puolue. Proletariaatin liittolaisena oli maaseudun köyhälistö, joka muodosti noin 65% talonpoikaistosta.

Bolševikkipuolue kehitti sekavissa olosuhteissa oman julkisen vallankumouksellisen toimintansa joukkojen keskuudessa nostattaen ja järjestäen heitä taisteluun vallankumouksen edelleen kehittämisen puolesta. V. I. Lenin laati porvarillis-demokraattisesta vallankumouksesta sosialistiseen vallankumoukseen siirtymisen konkreettisen ja teoreettisesti perustellun taistelusuunnitelman. Palattuaan maanpaosta Pietariin huhtikuun

V. I. Lenin esittämässä *Huhtikuun teesejään*. Pietari, 1917.

3 (16) p:nä 1917 V. I. Lenin luonnehti kuuluisissa *Huhtikuun teeseissään* Helmikuun vallankumouksen jälkeistä tilannetta, osoitti porvarillisen Väliaikaisen hallituksen imperialistisen luonteen ja politiikan, paljasti menševikit ja eserrät porvariston asiamiehiksi työväenluokan riveissä ja vallankumouksen vaarallisimmiksi vihollisiksi. Lenin osoitti, että Työväen ja sotilaiden edustajien neuvostot, joita kansan luomiskyky perusti vallankumouksen kulussa, proletariaatin diktatuurin valtaelimeksi, on parhain valtiojärjestelmän muoto Venäjän oloissa kapitalismista sosialismiin siirtymisen kaudella. Teeseissä oli muotoiltu myös puolueen taloudellinen ohjelma, johon kuului: kaikkien maiden kansallistaminen ja tilanherrojen maiden konfiskointi, kaikkien pankkien liittäminen yhdeksi kansalliseksi pankiksi ja sen alistaminen Neuvostojen valvontaan, yhteiskunnallisen tuotannon ja tuotteiden jaon alistaminen työväenvalvonnan alaiseksi. Asetettuaan vaatimuksen: „Ei mitään kannatusta Väliaikaiselle hallitukselle”, V. I. Lenin ei kuitenkaan kehottanut sen viipymättömään kukistamiseen, koska sitä kannattivat Työväen ja sotilaiden neuvostot sekä Talonpoikien edustajien neuvostot. Neuvostojen johdossa olivat menševikkien ja eserrien sovittelijapuolueet, joihin vielä siihen aikaan niiden pettämät joukot luottivat. Ottaen huomioon luokkavoimien sekavan punoutumisen maassa, mikä näkyi selvimmin juuri kaksoisvallassa, V. I. Lenin suuntasi puoluetta siihen, että laajalla ja kärsivällisellä selvitystyöllä vallattaisiin joukkojen kannatus ja paljastettaisiin porvarillisen Väliaikaisen hallituksen vastavallankumouksellisuus ja menševikkien ja eserrien petturuus. Bolševikkien poliittisena päälinjana oli enemmistön valtaaminen Neuvostoissa, Neuvostojen politiikan muuttaminen ja niiden kautta hallituksen kokoonpanon ja politiikan muuttaminen. Tämä oli suuntaus vallankumouksen rauhalliseen kehitykseen. *Huhtikuun teisien* johdosta puolueessa kehittyi väittely. V. I. Lenin kävi hyvin sitkeää taistelua L. Kamenevin johtamaa oikeistop opportunistista ryhmittymää vastaan, joka toivotti menševikkien perässä sitä, että Venäjä ei ollut vielä kypsynyt sosialistiseen vallankumoukseen. Huhtikuun puolivälissä teesejä kannatti Pietarin bolševikkien kaupunkikonferenssi ja muut puoluejärjestöt. *Huhtikuun teesit* muodostuivat VSDTP(b):n VII Yleisvenäläisen (Huhtikuun) konferenssin päätösten pohjaksi. Konferenssi

viitoitti puolueen politiikan kaikissa sodan ja vallankumouksen peruskysymyksissä, kysymyksissä sodasta, Väliaikaisesta hallituksesta, Neuvostoista, agraari- ja kansallisuuskysymyksistä jne.

Tunnuksella „Kaikki valta Neuvostoille!” bolševikit mobilisoiivat joukkoja sosialistiseen vallankumoukseen. Bolševikkipuolue toimi hyvin aktiivisesti Neuvostoissa, ammattiliitoissa, tehdaskomiteoissa, kaupungeissa, armeijassa ja maaseudulla, taisteli työtätekevien laajoista joukoista, kasvatti heitä poliittisesti ja loi työväenluokan liittoa työtätekevän talonpoikaiston kanssa pitäen sitä ratkaisevana voimana taistelussa sosialistisen vallankumouksen voiton puolesta. Luokkataistelun kulussa oli välttämättömästi päästävä siihen, että puolueen tunnukset muuttuivat itse joukkojen tunnuksiksi, että miljoonaiset työläis-, sotilas- ja talonpoikaisjoukot tulivat omakohtaisen kokemuksen perusteella vakuuttuneiksi bolševikkipuolueen politiikan oikeellisuudesta ja lähtivät sen puolesta avoimeen taisteluun vastavallankumouksen voimia vastaan. Bolševikit kykenivät vallankumouksen kehityksen kulussa liittämään lippujensa alle työväenluokan ja köyhimmän talonpoikaiston, laajat työtätekevät joukot ja luomaan lyhyessä ajassa sosialistisen vallankumouksen poliittisen armeijan.

Eräs elintärkeimpiä kysymyksiä oli kysymys sodasta ja rauhasta. Sitä mukaa kuin kansasta haihtui „vallankumouksellisen puolustuksen”¹ häikä, joka oli levinnyt laajasti joukkoihin Helmikuun vallankumouksen jälkeen, työläiset, sotilaat ja talonpoikaisköyhälistö nousivat yhä aktiivisemmin taisteluun porvarillisen Väliaikaisen hallituksen imperialistista politiikkaa vastaan. Ulkoasiain ministerin P. N. Miljukovin huhtikuun 18 (toukokuun 1) pnä antama nootti, josta näkyi hallituksen pyrkimys jatkaa sotaa „voittoisaan loppuun saakka” synnytti suuttumuksen ja aiheutti vallankumouksellisten joukkojen avoimen esiintymisen hallitusta vastaan. Huhtikuun 20 ja 21 (toukokuun 3 ja 4) pnä Pietarin ja sen jälkeen myös toisten kaupunkien työläiset ja sotilaat järjestivät bolševikkien johdolla katumielenosoituksia tunnuksinaan „Alas sota!” ja „Kaikki valta Neuvos-

¹ „Vallankumouksellisen puolustuksen” tunnus oli menševikkien ja eserien nostama Helmikuun vallankumouksen jälkeen. Valheellisella tunnuksella „vallankumouksen ja vallankumouksellisen” synnyttämään puolustuksesta” he yrittivät puolustella kapitalistien etujen hyväksi käytävää rosvosotaa.

Pietarin varuskunnan vallankumouksellisia joukkoja mielenosoituksella kesäkuun 18 (heinäkuun 1) pnä 1917.

toille!”. Mielenosoituksen seurauksena oli Väliaikaisen hallituksen kriisi. Vallankumouksellisten joukkojen painostuksesta P. N. Miljukov ja A. I. Gutškov erotettiin hallituksesta. Huhtikuun poliittinen kriisi nosti kärkevästi kysymyksen kaksoisvallan lopettamisen välttämättömyydestä. Maassa käytiin avointa kireää taistelua vallasta. Bolševikkien johtama proletariaatin etumaisin osa vaati kaiken vallan siirtämistä Neuvostoille. Kadettien johtama porvaristo vaati kaiken vallan keskittämistä Väliaikaisen hallituksen käsiin. Eserräläis-menševistinen enemmistö Neuvostoissa pelasti kapitalistien hallituksen menemällä mukaan kokoomusministeristöön. Tämän lehmäkaupan tuloksena muodostettiin toukokuun 5 (18) pnä ensimmäinen kokoomushallitus, jonka päämieheksi jäi ruhtinas G. J. Lvov. Väliaikaiseen hallitukseen tuli porvarillisten ja tilanherrapuolueiden (kadetit ja lokakuulaiset) ohella menševikkejä (I. G. Tsereteli, M. I. Skobelev) ja eserriä (A. F. Kerenski, V. M. Tšernov). Viimeksi mainittujen meno kansanvastaiseen hallitukseen merkitsi

menševikkien ja eserrien julkista siirtymistä vastavallankumouksellisen porvariston leiriin. Kokoomushallituksen muodostaminen ei muuttanut hallituksen luokkaluonnetta enempää kuin sen noudattamaa politiikkaakaan. Päinvastoin „socialisti”-ministerejä hyväkseen käyttäen porvaristo aktivoi vastavallankumouksellista toimintaansa, mikä aiheutti jatkuvan tyytymättömyyden kasvun vallankumouksellisten joukkojen keskuudessa.

Toukokuun 4 (17)—28 (kesäkuun 10) pnä 1917 oli koolla ensimmäinen Yleisvenäläinen talonpoikaisedustajien edustajakokous. Muodostaen edustajakokouksen enemmistön eserrät ajoivat läpi päätöksen luottamuslauseen antamisesta Väliaikaiselle hallitukselle. V. I. Lenin piti edustajakokouksessa puheen. Hänen puheellaan ja bolševikkien ryhmän toiminnalla oli suuri vallankumouksellistava vaikutus edustajakokouksen riviedustajiin. Bolševikit tekivät suurta työtä työtätekevän talonpoikaiston keskuudessa sen valtaamiseksi puolelleen.

Kesäkuun 3 (16) pnä 1917 kokoontui Työläisten ja sotilaiden edustajien neuvostojen ensimmäinen yleisvenäläinen edustajakokous. Bolševikeilla oli tässä edustajakokouksessa 105 edustajaa, menševikeillä sitä vastoin 248 ja eserrillä 285. Edustajakokous hyväksyi suurella äänen enemmistöllä eserrien ja menševikkien päätöslauseimat, mm. päätöksen luottamuksesta Väliaikaiselle hallitukselle. Bolševikit paljastivat edustajakokouksessa V. I. Leninin johdolla sovittelijain petospolitiikkaa. Bolševikkien vaikutus joukoissa kasvoi ennenkuulumattoman nopeasti. Pietarin proletariaatti seurasi kesällä miltei kokonaisuudessaan bolševikkien tunnusta „Kaikki valta Neuvostoille!”. Kesäkuun 18 (heinäkuun 1) pnä lähti yli 400 tuhatta pääkaupungin työläistä ja sotilasta mielenosoitukselle kantaen tunnusia: „Kaikki valta Neuvostoille!”, „Alas sota!”, „Alas kymmenen kapitalistiministeriä!”. Tyytymättömyys työtätekevien joukkojen keskuudessa Väliaikaisen hallituksen politiikkaa kohtaan kasvoi koko maassa, mutta Väliaikainen hallitus ei tahtonut ottaa huomioon kansan mielialoja ja vaatimuksia. Amerikkalaisten, englantilaisten, ranskalaisten ja venäläisten imperialistien tahtoa täyttäen ja taattuaan Neuvostojen edustajakokouksen kannatuksen hallitus aloitti kesäkuun 18 (heinäkuun 1) pnä rintamalla hyökkäyksen, joka pian epäonnistui. Tieto tästä hyökkäyksestä

ja sen epäonnistumisesta synnytti työläisissä ja sotilaissa suutumusta. Heinäkuun 2 (15) pnä alkoi Väliaikaisen hallituksen (heinäkuun) kriisi. Heinäkuun 3 (16) pnä puhkesi Pietarissa alkuvoimaisesti työläisten ja sofilaiden mielenosoituksia, joissa vaadittiin vallan siirtämistä Neuvostoille. VSDTP(b):n Keskuskomitea lähti joukkoliikkeen johtoon antaakseen sille rauhallisen ja järjestyneen luonteen. Heinäkuun 4 (17) pnä oli Pietarissa rauhallinen mielenosoitus, johon otti osaa yli 500 tuhatta henkeä. Väliaikaisen hallituksen antaman määräyksen mukaan ja sovittelevan Yleisvenäläisen TpKK:n tietien junkkarit ja upseerit hyökkäsivät mielenosoittajien kimppuun. Murhattuja ja haavoitettuja oli yli 400 henkeä. Heinäkuun tapahtumat olivat vallankumouksellisten joukkojen viimeinen yritys ratkaista valtakysymys rauhanomaisin keinoin. Heinäkuun 4 (17) pnä oli mielenosoituksia myös Moskovassa ja muissa kaupungeissa. Eserräläis-mensevistinen Neuvostojen Yleisvenäläinen TpKK julisti Väliaikaisen hallituksen „pelastushallitukseksi” ja tunnusti sen „rajattomat valtuudet”. Alkoi pogromien, vainojen ja

Vallankumouksellisten merimiesten mielenosoitus kesäkuun 18 pnä 1917 Pietarissa.

Heinäkuun mielenosoituskueen hajottaminen. Pietari. 1917.

vangitsemisten kausi. Heinäkuun 5 (18) pnä joutuivat hävityksen kohteeksi *Pravda* lehden toimitus ja kirjapaino ja Kšešinskan palatsi, jossa sijaitsi bolševikkien Keskuskomitea ja Pietarin kaupunkikomitea. Heinäkuun 7 (20) pnä julkaistiin käsky V. I. Leninin vangitsemisesta ja asettamisesta syytteeseen. V. I. Leninin oli alettava piileskellä niin kuin tsaristisenkin komennon aikana maanalaisena. Pian julkaistiin päätös heinäkuun mielenosoituksiin osallistuneiden Pietarin varuskunnan joukko-osastojen hajottamisesta. Heinäkuun 8 (21) pnä Kerenski tuli hallituksen päämieheksi säilyttäen itselleen myös sota- ja meriasiaain ministerin toimen. Heinäkuun 12 (27) pnä Väliaikainen hallitus julkaisi lain kuolemantuomion käytäntöön ottamisesta rintamalla. Julkaistiin säädös ennakkosensuurista, lakkautettiin muutamia bolševistisia sanomalehtiä ja ryhdyttiin toimenpiteisiin työläisten aseista riisumiseksi. Heinäkuun 24 (elokuun 6) pnä muodostettiin lopullisesti toinen kokoomushallitus Kerenskin puheenjohdolla, siihen tuli kadetteja, menševikkejä ja eserriä.

Heinäkuun kriisin tärkeimpänä poliittisena tuloksena oli kaksoisvallan päättyminen. Vallankumouksen rauhallisen kehityksen mahdollisuus siinä vaiheessa hävisi. Valta siirtyi täydellisesti vastavallankumoukselliselle Väliaikaiselle hallitukselle, joka asetti päiväjärjestykseen kansalaissodan. Eserrien ja menševikkien petturuus johti siihen, etteivät Neuvostot enää olleet vallan elimiä, vaan ne muuttuivat vastavallankumouksellisen Väliaikaisen hallituksen lisäkkeiksi. Heinäkuun tapausten jälkeen työläisten, sotilaiden ja talonpoikien taistelu Väliaikaisen hallituksen kukistamiseksi aktivoitui. Vallankumouksen kehitys astui uuteen vaiheeseen.

Suuntana aseellinen kapina

Tilanteen analyysi johti V. I. Leninin johtopäätökseen, että bolševikkipuolueen on välttämättä siirryttävä uuteen taistelutaktikkaan. Tätä uutta taktiikkaa V. I. Lenin perusteli useissa kirjoituksissaan: *Poliittinen tilanne, Kolme kriisiä, Tunnustuksista, Perustuslaillisuusilluutioista* ym. V. I. Leninin tekemät johtopäätökset otettiin Pietarissa heinäkuun 26—elokuun 3 (elokuun 8—16) pnä 1917 pidetyn 240 tuhatta puolueen jäsentä edustavan

VSDTP(b):n VI edustajakokouksen työn pohjaksi. V. I. Lenin oli silloin maanalaisena ja johti edustajakokouksen työtä Keskuskomitean kautta. Hän oli laatinut teesit edustajakokoukselle poliittisesta tilanteesta. Edustajakokouksen organisaatio-byroon nimessä J. M. Sverdlov teki alustuksen. Selostuksen Keskuskomitean työstä ja alustuksen poliittisesta tilanteesta teki J. V. Stalin. VSDTP(b):n VI edustajakokous osoitti vallankumouksen kehityksen perspektiivit ja hyväksyi puolueen uuden taktiikan. Edustajakokous suuntasi puolueen aseellisen kapinan tielle proletariaatin diktatuurin pystyttämiseksi. Tunnus „Kaikki valta Neuvostoille!”, joka oli ollut puolueen päätunnuksena kaksoisvallan kaudella, ei enää vastannut uusia olosuhteita, kun kaksoisvalta oli päättynyt ja eserrien ja menševikkien johtamat Neuvostot muuttuneet vastavallankumouksellisen Väliaikaisen hallituksen lisäkkeiksi. Edustajakokous väliaikaisesti poisti tunnuksen „Kaikki valta Neuvostoille!”. Vahvistettiin puolueen taloudellinen ohjelma, jonka perusasettamukset olivat: tilanherrojen maiden konfiskointi ja kaiken maan, pankkien ja suurteollisuuden kansallistaminen, työväenvalvonnan järjestäminen tuotannon ja jakelun suhteen. Edustajakokous tähdensi erikoisesti päätöksissään proletariaatin ja köyhimmän talonpoikaiston liiton välttämättömyyttä pitäen sitä tärkeimpänä sosialistisen vallankumouksen voiton ehtona. Edustajakokous antoi päättävän vastaiskun antautumismielialojen esittäjille Buharinille ja Preobraženskille, jotka pitivät sosialistisen vallankumouksen voittoa mahdottomana Venäjällä. VSDTP(b):n Keskuskomitea kääntyi kansan puoleen manifestilla, jossa kehotti vallankumouksellisia kansanjoukkoja valmistautumaan ratkaisevaan otteluun vastavallankumousta vastaan.

Luokkien ja puolueiden taistelu vallasta kiihtyi päivä päivältä ja taistelevien voimien väliset rajat kävivät yhä selvemmiksi. Kadetti puolueen johtama porvaristo otti suoran suunnan avoimen sotilasdiktatuurin pystyttämiseen maassa. Tässä tarkoituksessa valmisteltiin voimaperäisesti salaliittoa vallankumousta vastaan kenraali L. G. Kornilovin johdolla, jonka Väliaikainen hallitus oli heinäkuun 18 (31) p:nä nimittänyt armeijan ylipäälliköksi. Englannin, Amerikan Yhdysvaltojen, Ranskan ja muiden maiden taantumukselliset voimat kannattivat aktiivisesti Kornilovin salaliittoa. Venäjän kaikkien vastavallan-

kumouksellisten voimien järjestämiseksi ja mobilisoimiseksi Väliaikainen hallitus kutsui vastallankumouksen päämiesten (Miljukovin, Kornilovin, Kaledinin, Rodzjankon, Puriškevitšin, Rjabušnskin ym.) vaatimuksesta elokuun 12—15 (25—28) pnä koolle ns. Valtakunnan neuvottelukokouksen. Siihen osallistuvat kadetit, menševikit, eserrät ym. Moskovan proletariaatti vastasi bolševikkien kehotuksesta tuohon vastavallankumouksen salahankkeeseen 400-tuhantisella vastalauselakolla. Kenraali Kornilov aloitti elokuun 25 (syyskuun 7) pnä vastavallankumouksellisen kapinan marssittaen vallankumouksellista Pietaria vastaan juuri tätä varten valittuja sotajoukkoja: 3. ratsuväkiarmeijakunnan, Kaukasian ns. villin divisioonan ym. Bolševikkipuolue kehotti vallankumouksellisia joukkoja vastarintaan, mobilisoi ja järjesti joukkoja kukistamaan Kornilovin kapinan. Punaiseen kaartiin kirjoitautui muutamassa päivässä 40 tuhatta työläistä. Pääkaupungin työläisiä kannattivat kaupungin varusväki, Itämeren matruusit, rautatieläiset, Moskovan, Donin alueen, Uralin ja muiden proletaaristen keskusten työläiset, sotilaat selustassa ja rintamalla ja talonpojat maaseudulla. 3. ratsuväkiarmeijakuntaan lähetettiin agitaattoreita, joiden vaikutuksesta Kornilovin joukko-osastojen sotilaat kieltäytyivät hyökkäämästä Pietariin. Kornilovin kapina kärsi tappion. Kornilovin kapinan kukistaminen synnytti vastavallankumouksen leirissä sekasortoa ja heikensi sitä, osoitti vallankumouksellisten voimien mahdin, lujitti bolševikkien arvovaltaa ja oli eräs ratkaisevimmista vaiheista bolševikkipuolueen taistelussa joukkojen vallankumoukselliseksi mobilisoimiseksi sosialistiseen vallankumoukseen. Vallankumouksen kehityksessä oli alkanut välittömästi vallanottoon valmistautumisen kausi. Luonteenomaisena piirteenä tuolle kaudelle oli vallankumouksellisen kriisin nopea kypsyminen.

Kuljetuslaitoksen rappiotila, elintarvikenälkä, mikä tuntui erikoisesti kaupungeissa ja armeijassa, raaka- ja polttoaineen puute tehtaissa, vaikea tilanne teollisuudessa, finanssiromahdus, yhä lisääntyvä riippuvaisuus ulkolaisesta pääomasta, kaikki tämä vei maata väistämätöntä perikatoa kohti. Vuonna 1917 teollisuuden kokonaistuotanto laski 36,5% vuoteen 1916 verran. Porvaristo taisteli vallankumouksellista proletariaattia vastaan järjestäen joukkoluontoisia työnsulkuja ja sabotaasia.

Maaliskuun—elokuun välillä vuonna 1917 suljettiin 568 tuotantolaitosta, joissa oli yli 104 tuhatta työläistä. Uralilla, Donetsin laakiolla ja muissa teollisuuskeskuksissa suljettiin syksyllä lähes 50% kaikista tuotantolaitoksista. Alkoi joukkotyöttömyys. Samaan aikaan tapahtui huima hintojen nousu. Vuonna 1917 nousivat hinnat 248% vuoteen 1913 verraten. Moskovassa nousivat samaan aikaan tärkeimpien elintarvikkeiden hinnat 836%. Työläisten reaalipalkka laski vuoteen 1913 verraten 57,4%. Hallitus turvautui paperirahan liikeellelaskuun ja uusiin lainoihin. Vuonna 1917 katettiin paperirahan liikeellelaskulla 65,5% kaikista budjettimenoista. Lokakuun loppuun mennessä 1917 kasvoi paperirahan määrä 22,5 miljardiin ruplaan. Venäjän valtiovelka lokakuussa 1917 muodosti 41,6 miljardia ruplaa, josta ulkomaille 14,8 miljardia ruplaa. V. I. Lenin luonnehti tilannetta syyskuun puolivälissä 1917 kirjoittamassaan teoksessa *Uhkaava katastrofi ja kuinka sitä vastaan on taisteltava*. Siinä V. I. Lenin kehitti bolševikkipuolueen talousohjelman, joka osoitti, että Venäjän voi pelastaa uhkaavalta katastrofilta vain sosialistisen vallankumouksen voitto. Sodan ja taloudellisen rappiotilan oloissa syksyllä 1917 Venäjän proletariaatin taistelu voimistui ja taistelun muodot muuttuivat perin pohjin. Proletariaatin luokkatietoisuuden kehitystä kuvasi ammattiliittojen kasvu ja bolševikkien vaikutuksen voimistuminen niissä. Lokakuussa 1917 oli ammattiliitoissa jo yli 2 miljoonaa työläistä ja toimihenkilöä (puolet niistä tuli Pietarin ja Moskovan osalle). Paitsi ammattiliittoja oli työläisillä kaikissa teollisuuslaitoksissa tehdaskomiteoita. Tuon kauden lakkoliikkeelle oli ominaista poikkeuksellinen järkähtämättömyys, järjestyneisyys ja poliittinen määrätietoisuus. Donetsin laakion kaivosmiehet, Uralin metallimiehet, Bakun öljyteollisuuden työläiset, Ivanovo-Voznesenskin teollisuuspiirin tekstiilityöläiset ja rautatieläiset, kaikki kävivät lakkotaisteluja. Lakkoja, etenkin syys—lokakuussa, seurasi useinkin hallinnon erottaminen, työväenvalvonnan järjestäminen tuotantolaitoksissa ja 8-tuntiseen työpäivään siirtyminen. Tämä osoitti, että työväenliikkeen eteen asetui välittömästi Neuvostojen vallan pystyttämisen tehtävä.

Luonteeltaan sosialistinen työväenluokan liike sulautui yhtenäiseksi vallankumoukselliseksi vyöryksi talonpoikaiston mahtavan demokraattisen liikkeen kanssa. Köyhin talonpoikaisto

liittyi proletariaatin ympärille. Hallituksen virallisten tietojen mukaan elokuussa 1917 oli 440 tilanherrojen maiden ja kartanoiden anastustapausta, mutta syyskuussa jo 958. Talonpoikien taistelu maasta sai talonpoikaissodan luonteen. Vallankumouksen puolelle siirtyi suurin osa (etenkin Pietarin varuskunnan, Pohjois- ja Länsirintaman) sotilaista sekä Itämeren laivaston matruuseista, jotka valitsemansa elimen, Tsentrobaltin (Itämeren laivaston Keskuskomitea) kautta syyskuussa ilmoittivat julkisesti, etteivät he tunnusta Väli aikaista hallitusta eivätkä täytä mitään sen käskyjä. Alkoi pikkuporvarillisten sovittelijapuolueiden hajaantumisprosessi. Eserrien puolueessa muodostui vasemmistosiipi, joka sittemmin (joulukuussa) muovautui itsenäiseksi vasemmistoeserrien puolueeksi. Kansallisissa reuna- maissa voimistui sorrettujen kansojen vapausliike. Reunamaiden työtätekevät lähtivät yhdessä Venäjän kansan kanssa työväenluokan johdolla taisteluun sosialistisen vallankumouksen puolesta.

Kornilovin kapinaliikkeen kukistamisesta alkoi Neuvostojen uudistamisen ja bolševisoimisen kausi. Ennen Kornilovin kapinaa olivat bolševikkien puolella Ivanovo-Voznesenskin, Krons- tadtin, Krasnojarskin ja muut neuvostot. Elokuun 31 (syyskuun 13) pñä Pietarin työläisten ja sotilaiden edustajien neuvosto hyväksyi bolševistisen päätöslauselman, syyskuun 5 (18) pñä Moskovan neuvosto asettui bolševikkien politiikan kannalle. Kautta maan alkoi Neuvostojen bolševisoimisen kausi: Uralilla, Donbassilla, Keski-Aasiassa jne. Yhden päivän kuluessa, syys- kuun 1 (14) pñä Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea sai 126:lta paikalliselta Neuvostolta vaatimuksen ottaa vallan käsiinsä. Päiväjärjestykseen asetettiin uudelleen tunnus „Kaikki valta Neuvostoille!“. Mutta tämän tunnuksen sisältö muuttui perinpohjaisesti. Uudessa tilanteessa tämä oli tunnus aseelli- sesta kapinasta porvarillista Väli aikaista hallitusta vastaan, tunnus kaiken vallan antamisesta bolševikkien johtamille Neu- vostoille.

Joukoista irrallaan oleva Väli aikainen hallitus kärsi kroonil- lista kriisiä. Yrittäessään pitää valtaa käsissään se julisti syyskuun 1 (14) pñä Venäjän tasavallaksi ja muodosti maan hallitsemista varten Direktorion (Kerenskin johtama Viiden

neuvosto). Eserräläis-menševistinen Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea kutsui porvarillisen hallituksen kriisin johdosta syyskuun 14—22 (syyskuun 27 — lokakuun 5) päivien väliseksi ajaksi 1917 koolle Yleisvenäläisen demokraattisen neuvottelukokouksen, joka valitsi keskuudestaan Väliaikaisen tasavallan neuvoston (Esiparlamentti). Bolševikit boikotoivat Esi-parlamenttia, ettei kansan keskuuteen olisi levinnyt parlamenttilluusioita ja asettivat vaatimuksen Työläisten ja sotilaiden edustajien neuvostojen II yleisvenäläisen edustajakokouksen koollekutsumisesta. Menševikkien ja eserrien yritys heikentää Esi-parlamentin avulla kasvava vallankumouksen nousu maassa, pysähdyttää vallankumous ja siirtää maa sosialistisen vallankumouksen tieltä porvarillis-perustuslaillisen kehityksen tielle, porvarillisen parlamentarismen tielle, kärsi täydellisen vararikon. Neuvostot esiintyivät päättävästi sitä kolmatta ja viimeistä kokoomushallitusta (kuusi kapitalistiministeriä ja kymmenen „sosialisti”-ministeriä) vastaan, joka oli muodostettu syyskuun 25 (lokakuun 8) pñä eserrien, menševikkien ja kadettien keskeisen kulissien takaisen sopimuksen pohjalla. Maassa kypsyi vallankumouksellinen kriisi. Eteen asettui välitön tehtävä: proletariaatin oli liitossa köyhimmän talonpoikaiston kanssa otettava valta käsiinsä.

Lokakuun aseellisen kapinan voitto

Pitäen ohjeenaan puolueen VI edustajakokouksen päätöksiä ja ottaen huomioon sen konkreettisen historiallisen tilanteen, mikä Kornilovin kapinaliikkeen murskaamisen jälkeen maassa muodostui, bolševikit ryhtyivät syyskuussa välittömästi valmistamaan aseellista kapinaa. V. I. Lenin, jonka oli Väliaikaisen hallituksen harjoittaman vainon takia pakko toimia maanalaisena, kirjoitti syyskuussa VSDTP(b):n Keskuskomitealle sekä Pietarin ja Moskovan komiteoille historialliset kirjeensä: *Bolševikkien on otettava valta* sekä *Marxilaisuus ja kapina*, joissa hän viitoitti aseellisen kapinan valmistelun ja suorittamisen konkreettisen suunnitelman. V. I. Lenin osoitti, että „onnistukseen kapinan täytyy pohjata edistyksellisimpään luokkaan eikä salaliittoon, puolueeseen. Tämä ensiksi. Toiseksi kapinan täytyy pohjata v a l l a n k u m o u k s e l l i s e e n k a n s a n n o u s u u n .

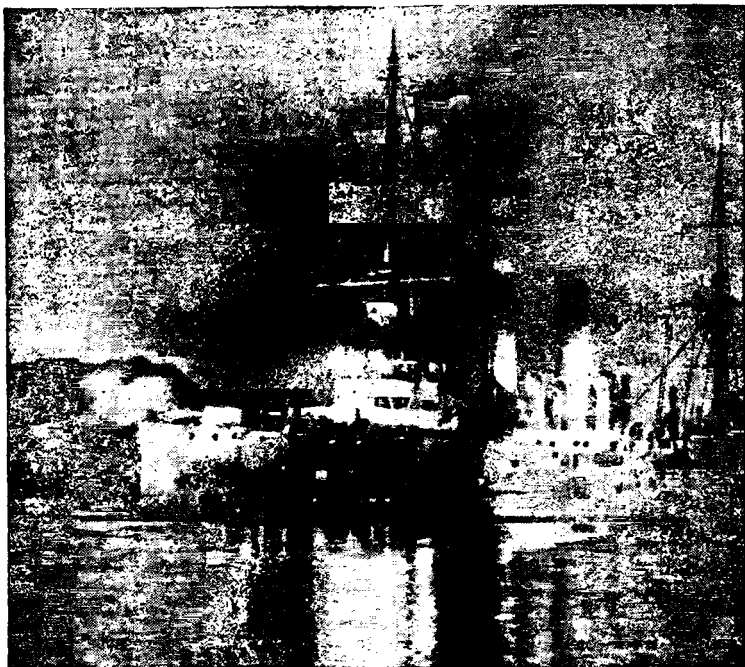
Kolmanneksi kapinan täytyy pohjata kasvavan vallankumouksen historian sellaiseen k ä ä n n e k o h t a a n, jossa kansan eturivien aktiivisuus on suurimmillaan, jossa horjunta vallankumouksen vihollisten keskuudessa ja vallankumouksen heikkojen, puolinaisten ja epäroivien ystävien riveissä on voimakkain” (Teokset, 26. osa, s. 4). Kaikki nämä edellytykset olivat jo olemassa. Kapinan menestyminen riippui puolueen poliittisesta ja organisatorisesta toiminnasta, sen oikeasta taktiikasta. Syyskuun 15 (28) pñä V. I. Leninin kirjeet käsiteltiin VSDTP(b):n Keskuskomiteassa. Syyskuun toisella puoliskolla ja lokakuun alussa pidettiin tärkeimmissä keskuksissa puoluekonferenssit sekä alueiden ja kuvernementtien Neuvostojen edustajakokoukset. Niiden vaatimuksena oli taistelu kaiken vallan ottamisesta Neuvostojen käsiin.

Lokakuun 7 (20) pñä V. I. Lenin saapui salaisesti Suomesta Pietariin. Lokakuun 10 (23) pñä pidettiin V. I. Leninin johdolla VSDTP(b):n KK:n historiallinen istunto, jossa käsiteltiin kysymys aseellisesta kapinasta. Kamenevin ja Zinovjevin aktiivisesta vastarinnasta huolimatta tehtiin päätös aseellisen kapinan aloittamisesta lähi päivinä. Tässä Keskuskomitean istunnossa muodostettiin KK:n Poliittinen byroo, jonka johtoon tuli V. I. Lenin. Lokakuun 12 (25) pñä Pietarin neuvoston yhteyteen muodostettiin Sotilaallinen vallankumouskomitea (SVK), josta tuli aseellisen kapinan valmistamisen legaalinen esikunta. Lokakuun 16 (29) pñä pidettiin aseellisen kapinan valmistelua koskevasta kysymyksestä VSDTP(b):n Keskuskomitean laajennettu istunto, johon ottivat osaa Pietarin johtavat puoluejohtajat sekä myös ammattiliittojen ja sotilasjärjestöjen edustajat. Tämä puolueen KK:n laajennettu istunto vahvisti KK:n lokakuun 10 (23) pñä tekemän päätöksen aseellisesta kapinasta. Samassa istunnossa muodostettiin KK:n jäsenistä Puolueen sotilaallinen vallankumouskeskus, johon tulivat A. S. Bubnov, F. E. Dzierżyński, J. M. Sverdlov, J. V. Stalin, M. S. Uritski. Tämä puolueen vallankumouskeskus liittyi Pietarin Neuvoston Sotilaalliseen vallankumouskomiteaan ja muodosti sen johtavan ydinjoukon. Sotilaallisessa vallankumouskomiteassa toimivat aktiivisesti bolševikkien KK:n sotilasjärjestön jäsenet: V. A. Antonov-Ovsejenko, N. V. Krylenko, N. I. Podvoiski, G. I. Tšudnovski,

K. S. Jeremejev ja „vasemmisto“-eserrä P. J. Lazimir ym. V. I. Lenin oli aseellisen kapinan valmistamiseen ja suorittamiseen suunnatun puolueen sielu ja johtaja.

Lokakuun 18 (31) pnä Kamenev ja Zinovjev julkaisivat menševistisessä *Novaja žizn* (*Uusi elämä*) lehdessä ilmoituksen siitä, että bolševikit valmistavat aseellista kumousta. Täten he antoivat Väliaikaiselle hallitukselle ilmi puolueen salaisuuden. Kirjeessään bolševikkipuolueen Keskuskomitealle V. I. Lenin leimasi tämän Kamenevin ja Zinovjevin menettelyn rikkuruudeksi ja vaati, että heidät erotetaan puolueesta.

Väliaikainen hallitus alkoi voimaperäisesti valmistautua bolševikkien ja vallankumousjärjestöjen murskaamiseen. Päivää ennen Neuvostojen II edustajakokouksen alkamista oli aikomus kaapata äkkiryynnäköllä Smolna, joka oli bolševikkien KK:n ja Sotilaallisen vallankumouskomitean majapaikka. Pietarissa mobilisoitiin kaikki vastavallankumoukselliset voimat, rinta-

Risteilijä *Aurora* Lokakuun päivinä 1917.

Punakaartilaisia Smolnan portailla. Pietari. 1917.

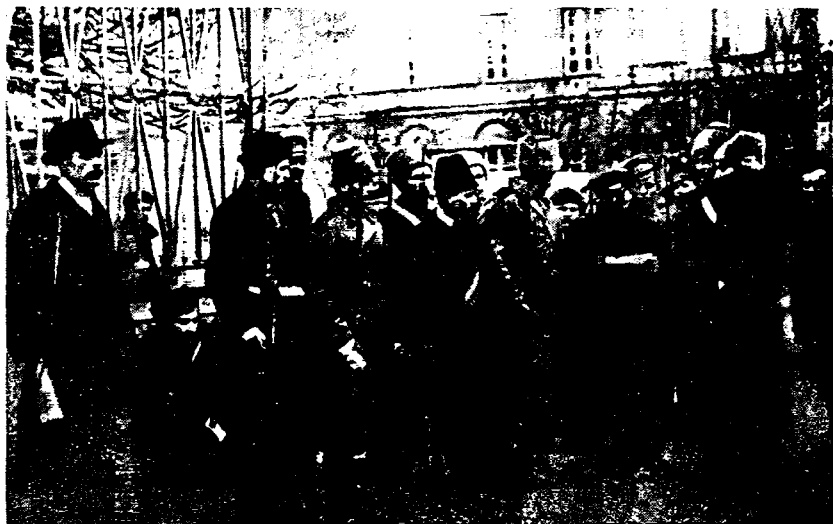
malta kutsuttiin hallitukselle uskollisina pidettyjä joukkoja. Mutta tämän suunnitelman toteuttamisyritys epäonnistui. Kun Väliaikainen hallitus yritti lokakuun 24 (marraskuun 6) pnä lakkauttaa bolševikkipuolueen pää-äänenkannattajan *Rabotši putj* (*Työväen tie*) lehden (tämä oli *Pravdan* silloinen nimi), niin se sai päättävän vastaiskun.

Samana päivänä Pietarissa alkoi aseellinen kapina. Punakaartilaiset, vallankumoukselliset sotilaat ja matruusit ottivat

iltaan mennessä valvontaansa Nevan yli johtavat sillat (paitsi Hovin siltaa) sekä kaupungin tärkeimmät solmukohtat ja asettuivat Pietarin etumaastoon sulkien pääsyn pääkaupunkiin suuntautuvilta, rintamalta kutsutuilta vastavallankumouksellisilta sotaväen osastoilta. Joukoista eristetty Väliaikainen hallitus ei pystynyt tekemään vakavaa vastarintaa vallankumouksen voimille. V. I. Lenin saapui yöllä salaisesta asunnostaan Smolnaan ja otti välittömästi käsiinsä aseellisen kapinan johtamisen. Lokakuun 25 (marraskuun 7) päivän aamulla olivat vallankumouksellisten hallussa: Pääpostitalo, Nikolain, Varsovan ja Baltian asemat, sähkövoimalaitos, Valtionpankki, Keskuspuhelinasema ja tärkeimmät hallitusvirastot. Talvipalatsi, Pääesikunta, Marian palatsi sekä eräät muut kohteet jäivät vielä toistaiseksi Väliaikaisen hallituksen käsiin.

Kello 10 aamulla lokakuun 25 (marraskuun 7) pñä Sotilaallinen vallankumoukskomitea antoi julistuksen *Venäjäñ kansalaisille!* vallankumouksen voitosta. Tässä V. I. Leninin kirjoittamassa historiallisessa julistuksessa sanottiin:

„Väliaikainen hallitus on kukistettu. Valtiovalta on siirtynyt Pietarin työläisten ja sotilaiden edustajain neuvoston eli-

Smolnan portilla Lokakuun päivinä 1917. Pietari.

melle — Sotilaalliselle vallankumouskomitealle, joka on Pietarin proletariaatin ja varuskunnan johdossa.

Asia, jonka hyväksi kansa on taistellut: demokraattisen rauhan ehdottaminen viivyttämättä, tilanherrojen maanomistuksen lakkauttaminen, tuotannon saattaminen työläisten valvontaan, Neuvostohallituksen muodostaminen, tämä asia on taattu.

Eläköön työläisten, sotilaiden ja talonpoikien vallankumous!” (Teokset, 26. osa, s. 218).

Lokakuun 25 (marraskuun 7) päivän illalla kello 10.45 alkoi Smolnassa Neuvostojen II yleisvenäläinen edustajakokous, joka työtätekevän kansan nimessä julisti kaiken vallan siirtyvän Neuvostoille. Talvipalatsi vallattiin rynnäköllä lokakuun 26 (marraskuun 8) päivän vastaisena yönä kello kaksi ja Väli-aikainen hallitus vangittiin. Lokakuun 26 (marraskuun 8) pñä Neuvostojen edustajakokous hyväksyi V. I. Leninin alustuksen pohjalla Dekreetin rauhasta ja Dekreetin maasta. Rauhandekreetissään neuvostovalta kehotti kaikkia sotaa käyviä maita aloittamaan heti neuvottelut oikeudenmukaisen demokraattisen rauhan solmimisesta. Maadekreetti lakkautti tilanherrojen maanomistuksen. Tilanherrojen kartanot ja kaikki hallitsijasuvun, luostarien ja kirkkojen maat kaikkine karjoineen ja muine irtaimistoinneen, rakennuksineen ja kaikkine arvoineen siirtyivät talonpojille ilman mitään lunastusmaksuja. Maan yksityinen omistusoikeus lakkautettiin ainjaaksi ja sen tilalle säädettiin koko kansan maanomistus. Talonpojat saivat ilmaiseksi haltuunsa yli 150 milj. desjatinaa tilanherrojen ja muita maita ja vapautuivat maksamasta vuotuista maanvuokraa tilanherroille 700 milj. kultaruplan arvosta. Maadekreetti lujitti työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston välisen liiton perusteita. Edustajakokous valitsi Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean ja muodosti ensimmäisen Neuvostohallituksen, Kansankomissaarien Neuvoston, jonka johtoon tuli V. I. Lenin. Neuvostohallituksen muodostamisesta alkoi neuvostovaltion rakentaminen, uusi-tyyppisen valtion — proletariaatin diktatuurin rakentaminen.

Vastavallankumouksen voimat nousivat Pohjoisrintaman alueelle lokakuun 25 (marraskuun 7) pñä paenneen Kerenskin johdolla kapinaan neuvostovallan kukistamiseksi. 3. ratsuväki-armeijakunnan joukot lähtivät kenraali Krasnovin komentamina hyökkäykseen vallankumouksellista Pietaria vastaan. Ne

valtasivat lokakuun 27—28 (marraskuun 9—10) pnä Hatsinan, Tsarskoje Selon ja lähenivät Pulkovan kukkuloita uhaten välittömästi pääkaupunkia. Sillä aikaa valkokaartilaiset muodostivat Pietarissa „Isänmaan ja vallankumouksen pelastuskomitean”, joka johti lokakuun 29 (marraskuun 11) pnä pääkaupungissa puhjennutta junkkarikapinaa. Neuvostovalta likvidoi kapinan samana päivänä. Vallankumouksen voimat tunkivat lokakuun 31 (marraskuun 13) pnä Kerenskin — Krasnovin sotajoukot Pulkovasta Hatsinaan ja pakottivat ne marraskuun 1 (14) pnä luopumaan vastarinnasta. Krasnov otettiin vangiksi ja Kerenski pakeni. Marraskuun 20 (joulukuun 3) pnä 1917 vallankumoukselliset joukot lakkauttivat Mogilevissä sotavoimien ylipäällikön kenraali Duhoninin Päämajan, josta oli ollut neuvostovaltaa vastaan tähdätyn vastavallankumouksellisen salaliiton pesäke. Maan sotavoimien ensimmäiseksi neuvostovallan nimittämäksi ylipäälliköksi tuli bolševikki N. V. Krylenko. Samoina päivinä bolševikkien Keskuskomitea ja Neuvostohallitus torjuivat Vikželin (Rautatieläisten ammattiliiton yleisvenäläinen toimeenpaneva komitea) hankkeet. Vikžel ehdotti nimittäin „yhtäläisen sosialistisen hallituksen” muodostamista, so. sellaisen hallituksen muodostamista, jossa olisivat aktiivisesti Lokakuun vallankumousta vastaan taistelleet oikeisto-eserät ja menševikit mukana. Eräät Neuvostohallituksen ja puolueen KK:n jäsenet (Kamenev, Zinovjev, Rykov, Nogin ym.) asettuivat kannattamaan Vikželin kantaa. Keskuskomitea tuomitsi heidän kantansa, minkä jälkeen he erosivat Keskuskomiteasta ja hallituksesta. Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean puheenjohtajaksi valittiin L. Kamenevin sijalle J. M. Sverdlov.

Neuvostovallan voittokulku

Neuvostovallan pystyttäminen pääkaupungissa ja Neuvostojen II yleisvenäläisen edustajakokouksen historialliset päätökset panivat aluile neuvostovallan voittokulun koko maassa.

Aseellisen kapinan voitettua Pietarissa alkoi lokakuun 25 (marraskuun 7) pnä aseellinen kapina Moskovassa. Kapinan johtoelimiksi muodostettiin Puolueen taistelukeskus (M. F. Vladimirski, V. N. Podbelski, O. A. Pjatnitski ym.) sekä Sotilaallinen vallankumouskomitea (V. P. Nogin, P. G. Smidovitš, G. A. Usi-

jevitš ym.). Moskovassa muodostui sekava ja vaikea tilanne. Vallankumoukselliset voimat kohtasivat vimmattua vastarintaa järjestyneen vastavallankumouksen taholta, jonka johdossa oli Moskovan sotilaspiirin komentaja eversti Rjabtsev. Sitkeitä taisteluja käytiin monta päivää. Moskovan proletariaatin avuksi saapui Pietarin punakaartilaisia, Itämeren laivaston matruuseja, M. V. Frunzen johtamia punakaartilaisosastoja Ivanovo-Voznesenskista ja Šujasta sekä apuväkeä muista kaupungeista. Marraskuun 2 (15) pnä vastavallankumous antautui. Kreml vallattiin marraskuun 3 (16) päivän vastaisena yönä. Moskovassa pystytettiin Neuvostojen valta.

Lokakuun 25—27 (marraskuun 7—9) pnä pystytettiin neuvostovalta Minskissä, Kronstadtissa, Ivanovo-Voznesenskissa, Luganskissa, Kazanissa, Donin-Rostovissa, Jekaterinburgissa, Räävelissä, Samarassa, Saratovissa; marraskuun 1 (14) pnä Taškentissa, lokakuun 31 (marraskuun 13) pnä Bakussa ja marraskuun 18 (joulukuun 1) pnä Vladivostokissa. Lokakuun 25—31 (marraskuun 7—13) pn välisenä aikana valta siirtyi Neuvostojen käsiin 17 kuvernementikaupungissa ja marraskuun loppuun mennessä 28 kuvernementikaupungissa sekä maan kaikissa tärkeimmissä teollisuuskeskuksissa ja rintamilla.

Keskuksessa alkanut vallankumous levisi vastustamattomalla voimalla koko maahan murtaen edetessään kukistettujen riistäjäluokkien vimmatun vastarinnan. Sosialistisen vallankumouksen tukikohtana oli keski-Venäjä, jossa sijaitsivat teolliset, kulttuuriset ja poliittiset keskuksat Moskova ja Pietari ja jonka väestö oli kansallisuudeltaan yhtäläistä, valtaosaltaan venäläistä. Suuri Venäjän kansa oli johtava ja ratkaiseva voima neuvostovallan pystyttämisessä ja lujittamisessa sekä keskuksessa että paikakkunnilla. Venäjän lukuisat kansat ja kansallisuudet taistelivat uhrautuvasti venäläisen työväenluokan johdolla yhteiskunnallista ja kansallista sortoa vastaan, neuvostovallan pystyttämiseksi. Suuria vaikeuksia oli neuvostovallan edessä varsinkin kansallisilla alueilla (Taka-Kaukasia, Keski-Aasia, Kazahstan ym.). Näiden alueiden yhteiskunnallinen ja taloudellinen takapajuisuus, paikallisen proletariaatin ja bolševististen järjestöjen heikkous, mutkalliset kansallisuussuhteet, kaikki nämä huomattavasti vaikeuttivat neuvostovallan puolesta käytävää taistelua. Kommunistisen puolueen oikea politiikka yhdisti Venäjän

Kremlin valtaus. Moskova. 1917.

kaikkien kansojen ponnistukset yhteisrynnäköön vallankumouksen sisäisiä ja ulkoisia vihollisia vastaan. Marraskuun 2 (15) p:nä 1917 Neuvostohallitus julkaisi *Venäjän kansojen oikeuksien julistuksen*, jossa Venäjän kansat julistettiin vapaiksi kansallisuussorrosta ja maan kaikki kansat tasavertaisiksi ja suvereenisiksi, saatettiin voimaan kansojen vapaa itsemääräämisoikeus aina eroamiseen ja itsenäisen valtion muodostamiseen asti, lakkautettiin kansalliset sekä uskonnolliset etuoikeudet

ja rajoitukset ja turvattiin Venäjän alueella asuville vähemmistö-kansallisuuksille ja etnisille ryhmille vapaa kehitys. Marraskuun 20 (joulukuun 3) p:nä Kansankomissaarien Neuvosto antoi julistuksen *Kaikille Venäjän ja Idän työtätekeville muhamettilaisille*. Siinä ilmoitettiin sorretuille kansoille eriarvoisuuden pohjautuneiden sopimusten lakkauttamisesta ja riistopolitiikan lopettamisesta, kehoitettiin kansoja tukemaan sosialistisen vallankumouksen aikaansaannoksia ja laajentamaan neuvostovaltaa. Neuvostohallitus tunnusti joulukuun 3 (16) p:nä Ukrainan kansalle antamassaan Manifestissa Ukrainalle oikeuden itsenäistyä. Joulukuun 18 (31) p:nä tunnustettiin Suomen itsenäisyys. Venäjän kansaa seuraten Ukrainan kansakin astui sosialistisen vallankumouksen tielle. Neuvostojen I yleisukrainalainen edustajakokous julisti joulukuun 11 (24) p:nä Ukrainassa neuvostovallan ja lausui Ukrainan Sosialistisen Neuvostotasavallan syntysanat. Venäjän kansa auttoi suuresti Ukrainan kansaa ja

muita veljeskansoja taistelussa Neuvostojen vallan puolesta.

Sisäisen vastavallankumouksen voimat tekivät yhä vastarintaa maan eri seuduilla. Marraskuussa 1917 — maaliskuussa 1918 Moskovan ja Pietarin punakaartilaisosastot, Itämeren laivaston matruusit yhdessä Donetsin laakion, Rostovin, Harkovin ja muiden Ukrainan kaupunkien työläisten kanssa tukahduttivat Donilla atamaani Kaledinin kapinan ja murskasivat vastavallankumouksellisen Ukrainan Keskusradan. Joulukuussa 1917 — tammikuussa 1918 Pietarin ja Uralin punakaartilaiset kukistivat atamaani Dutovin kapinan Etelä-Uralilla. Venäjän työläiset autoivat Keski-Aasian kansoja neuvostovallan pystyttämisessä. Lokakuusta 1917 tammi—helmikuuhun 1918 neuvostovalta levisi koko laajan Venäjän alueelle ja pääsi voitolle Keski-Venäjän kuvernementeissa, Ukrainassa, Baltian maissa, Valko-Venäjällä, Pohjois-Kaukasiassa, Siperiassa, Keski-Aasiassa ja muilla seuduilla.

Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous kukisti kapitalistien ja tilanherrojen vallan, pystytti proletariaatin diktatuurin, hävitti maapallon kuudennekselta kapitalismin, lopetti ihmisen harjoittaman toisen ihmisen riiston, hävitti yhteiskunnallisen ja kansallisen sarron ja avasi tien sosialismin ja kommunismin voitokkaalle rakennustyölle. Lokakuun sosialistisen vallankumouksen maailmanhistoriallisen voiton innoittajana ja järjestäjänä oli V. I. Leninin johtama kommunistinen puolue, joka nojasi toiminnassaan yhteiskunnallisen kehityksen lakien tuntemukseen ja joka yhdisti taitavasti yhdeksi vallankumouksen vyöryksi sellaiset niin erilaiset vallankumoukselliset liikkeet kuin yleisdemokraattinen liike rauhan puolesta, talonpoikain demokraattinen liike tilanherrain maiden valtaamiseksi, sorrettujen kansojen kansallinen vapausliike kansojen tasa-arvoisuuden puolesta sekä proletariaatin sosialistinen liike porvariston kukistamiseksi ja proletariaatin diktatuurin pystyttämiseksi. Vallankumouksen hegemonina ja tärkeimpänä liikkeellepanevana voimana oli venäläinen proletariaatti. Puolue järjesti työväenluokan ja köyhimmän talonpoikaiston liiton, josta tuli ratkaiseva voima taistelussa sosialistisen vallankumouksen voitosta. Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen suhteellisen nopea ja helppo voitto on selitettävissä myöskin sillä, että vallankumouksella oli vastassaan sellainen melko heikko, huonosti järjestynyt ja

poliittisesti kokematon vihollinen kuin Venäjän porvaristo. Ja sitä paitsi Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous alkoi hetkellä, jolloin imperialistinen sota vielä jatkui, kapitalistinen maailma oli jakautunut kahteen vihollisleiriin eikä keskenään sotivilla imperialistisilla mailla ollut mahdollisuutta puuttua vakavasti taisteluun Lokakuun vallankumousta vastaan. Lännen ja Idän mahtava työväen- ja yleisdemokraattinen liike, kaikkien maiden työläisten ja työtätekevien syvä myötätunto ja aktiivinen kannatus olivat hyvin suuresta merkityksestä Lokakuun vallankumouksen voitokkaalle kehitykselle.

Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous mursi maailman imperialismiin rintaman ja aloitti uuden aikakauden ihmiskunnan historiassa — kapitalismin luhistumisen, sosialismin ja kommunismin voiton aikakauden. Sen voitto merkitsi peripohjaista käännettä ihmiskunnan kohtaloissa, koko maailman historiassa — käännettä vanhasta, kapitalistisesta maailmasta uuteen, sosialistiseen maailmaan. Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen tuloksena maailma jakautui kahdeksi järjestelmäksi: sosialistiseksi ja kapitalistiseksi, mikä syvensi kapitalismin yleistä kriisiä. Venäjän vallankumous aloitti proletaaristen vallankumousten kauden kapitalistisissa maissa sekä kansalliseen vapautukseen pyrkivien vallankumousten kauden siirtomaissa ja riippuvaisuussuhteissa olevissa maissa. Lokakuun vallankumous viitoitti kaikkien maiden kansoille valtatieen sosialismiin.

Taistelu neuvostovallan lujittamisen puolesta

Sosialistisen vallankumouksen perustehtävänä oli rakentaa sosialistinen neuvostovaltio, mikä pystyisi nujertamaan kukistettujen riistäjäluokkien vastarinnan, torjumaan ulkomaisten imperialistien hyökkäilyt, varjelemaan Lokakuun vallankumouksen aikaansaannoksia sekä järjestämään sosialistisen rakennustyön. Kehittäen uusissa historian oloissa K. Marxin ja F. Engelsin luomaa tieteellisen kommunismin oppia V. I. Lenin laati neuvostovaltion rakentamisen ohjelman, pitäen neuvostovaltiota perusvälineenä taistelussa taloudellisesti takapajuisen Venäjän muuttamiseksi mahtavaksi ja eturivin sosialistiseksi suurvaltaksi. Kukistettuaan porvariston ja tilanherrain vallan Lokakuun

Suuri sosialistinen vallankumous murskasi vanhan valtion, porvariston ja tilanherrain valtion armeijoiheen, vakoilupalveluineen, poliisilaitoksineen, oikeuselimineen, byrokraattisine virkakoneistoineen jne. Täten se riisti kukistetuilta luokilta ja näiden luokkien puolueilta pois niiden kaikkein voimakkaimman aseensa taistelussa vanhan järjestelmän restauroinnin puolesta.

Neuvostojen II yleisvenäläisessä edustajakokouksessa muodostettu neuvostohallitus alkoi kommunistisen puolueen johdolla uuden, historiassa ennen näkemättömän työläisten ja talonpoikain valtion luomisen. Neuvostohallitus nojasi toiminnassaan Neuvostoihin, joista oli tullut proletariaatin diktatuurin valtiomuoto, sotilaskomiteoihin, sotilaallisiin vallankumouksikomiteoihin, tehdaskomiteoihin, ammattiliittoihin, Punaisen kaartin osastoihin, vallankumouksellisiin rykmentteihin, työväen, sotilaiden, talonpoikien ja työätekevän sivistyneistön valtavaan vallankumoukselliseen toimintatarmoon. Joulukuun 7 (20) p:nä 1917 muodostettiin Kansankomissaarien Neuvoston yhteyteen Yleisvenäläinen erikoiskomitea (VTŠK) käymään taistelua vastavallankumousta ja sabotaasia vastaan. Sen johtoon tuli F. E. Dzierżyński. Marraskuun 22 (joulukuun 5) p:nä allekirjoitettiin oikeuslaitosta koskeva dekreetti. Kansankomissaarien Neuvoston joulukuun 16 (29) p:nä antaman dekreetin nojalla suoritettiin vanhan armeijan demokratisointi, kaikki valta armeijassa annettiin täydellisesti Sotilaskomiteoille ja Neuvostoilta, päällikkökunta valittiin tästä lähtien ja vanhat virkarvot, tittelit ja kunniamerkit lakkautettiin. Tammikuun 15 (28) p:nä 1918 vahvistettiin asetus Työläisten ja talonpoikain Punaisen Armeijan perustamisesta ja helmikuun 1 (14) p:nä 1918 (asetuksen julkaisemispäivä) Työläisten ja talonpoikain Sotilainvaston perustamisesta. Näin pantiin alulle sosialistisen valtion asevoimien luominen (vapaaehtoisuuden pohjalla).

Neuvostovalta lakkautti feodaalisten suhteiden, säätyjaon ja eriarvoisuuden jäänteet yhteiskuntaelämän kaikilla aloilla. Samalla kun hävitettiin feodaalisten jäänteiden pohjana ollut tilanherrain maanomistus, annettiin asetukset säätyjaon lakkauttamisesta ja kansalaisuuden yhtenäistämistä [marraskuun 10 (23) p:nä], naisten tasa-arvoisuudesta ja siviiliavioliitosta [joulukuun 18 (31) p:nä], kirkon erottamisesta valtiosta ja kou-

lun erottamisesta kirkosta [tammikuun 23 (helmikuun 5) pnä] 1918 ym.

Neuvostovalta ryhtyi toteuttamaan sosialistisia uudistuksia myös talouden alalla. Heti maiden kansallistamisen, so. niiden kansan omaisuudeksi muuttamisen jälkeen marraskuun 14 (27) pnä 1917 saatettiin voimaan työväen valvonta tuotannon ja tuotteiden jakelun alalla. Valtionpankki siirtyi neuvostovallan käsiin jo lokakuun 25 (marraskuun 7) pnä. Marraskuusta lähtien alettiin kansallistaa ns. kruunun tuotantolaitoksia (Obuhovon, Baltian, Izoran ym. tehtaat) ja niitä yksityisten kapitalistien tehtaita, joiden omistajat alkoivat sabotoida asetusta työväenvalvonnasta ja kieltäytyivät yhteistyöstä neuvostovallan kanssa. Joulukuun 2 (15) pnä muodostettiin Korkein Kansantalouselvosto johtamaan taloudellista rakennustyötä. Joulukuun 14 (27) Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea julkaisi dekreetin yksityisten pankkien kansallistamisesta, millä toimenpiteellä riistettiin porvaristolta eräs sen mahtavimmista herruuden aseista.

Perustava kokous, joka oli valittu marraskuussa vanhojen, jo ennen Lokakuun vallankumousta laadittujen puolueiden vaalilistojen mukaan kutsuttiin koolle tammikuun 5 (18) pnä 1918. Perustavan kokouksen kokoonpano ei enää heijastanut luokkien uutta voimasuhdetta maassa. Perustavan kokouksen vastavallankumouksellinen enemmistö kieltäytyi tunnustamasta neuvostovaltaa, hyväksymästä *Työtätekevän ja riistetyn kansan oikeuksien julistusta*, dekreettejä rauhasta ja maasta. Tammikuun 6 (19) pnä Perustava kokous hajotettiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetuksella.

Tammikuun 10—18 (23—31) pnä 1918 koolla olleella Neuvostojen III yleisvenäläisellä edustajakokouksella oli tärkeä merkitys Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen aikaansaannosten varmistamisessa. Samaan aikaan kokoontui myös Talonpoikain edustajien III yleisvenäläinen edustajakokous. Tammikuun 13 (26) pnä nämä edustajakokoukset yhdistyivät. Tämä kahden edustajakokouksen yhtyminen joudutti kaikkialla Talonpoikain edustajien neuvostojen yhdistymistä Työläisten edustajien neuvostojen kanssa, mikä lujitti Neuvostovaltion poliittista pohjaa, proletariaatin diktatuurin perustaa — työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston liittoa, jossa

johtoasema säilyi työväenluokalla. Edustajakokous hyväksyi V. I. Leninin kirjoittaman *Työväen ja riistetyin kansan oikeuksien julistuksen*, jossa Venäjä julistettiin Neuvostojen tasavallaksi, Neuvostot vahvistettiin lakisääteisesti proletariaatin diktatuurin valtiomuodoksi, määriteltiin neuvostovallan perustehtävät: ihmisen toista ihmistä kohtaan harjoittaman kaikkinaisen riiston hävittäminen, yhteiskunnan luokkajakaantumisen täydellinen lopettaminen, riistäjien armoton lannistaminen, yhteiskunnan sosialistinen järjestäminen ja sosialismin rakentaminen. Niin ikään hyväksyttiin päätöslauselma *Venäjän tasavallan federaatiolaitoksista*. Edustajakokous vahvisti asetuksen Venäjän Sosialistisen Federatiivisen Neuvostotasavallan (VSFNT:n) muodostamisesta.

Tammikuun 21 (helmikuun 3) pnä 1918 annetulla Yleisvenäläisen TpKK:n asetuksella mitätöitiin ulkomaiset ja kotimaiset lainat, joita tsaari ja porvarillinen Väliaikainen hallitus olivat ottaneet. Tällä toimenpiteellä maa vapautettiin orjamaisesta finanssiriippuvaisuudesta. Suoritettiin myös ulkomaankaupan (huhtikuun 22 pnä 1918) ja kulkulaitoksen kansallistaminen.

Neuvostojen III yleisvenäläisen edustajakokouksen istunto tammikuun 10—18 (23—31) pnä 1918. Pietari.

Teollisuuden kansallistamista valmisteltiin aste asteelta. Vuoden 1918 alkupuoliskolla kansallistettiin yli 1 530 tuotantolaitosta. Kommunistisen puolueen ohjelmaa toteuttaen neuvostohallitus julkaisi kesäkuun 28 p:nä 1918 asetuksen koko suurteollisuuden kansallistamisesta. Työväenluokan ja kaikkien työtekevien valtava luova aloitteellisuus ja vallankumouksellinen toimitarmo sai ilmauksensa kansantalouden sosialistisessa uudelleenjärjestelyssä. Tuotantovälineiden pakkoluovutus teollisuudessa ja niiden muuttaminen koko kansan omaisuudeksi oli vallankumouksellinen mullistus, mikä merkitsi vanhan, kapitalistisen tuotantotavan perusteiden murskaamista ja kansantalouden sosialistisen sektorin muodostamista teollisuudessa. Täten hävitettiin teollisuudessa porvarilliset tuotantosuhteet ja luotiin uudet, sosialistiset tuotantosuhteet. Maataloudessa, missä oli olemassa 15—16 milj. talonpoikaistaloutta, ei voitu heti toteuttaa tuotantovälineiden yhteiskunnallistamista. Maan kansallistaminen ja tuotantovälineiden yhteiskunnallistaminen teollisuudessa loivat tarvittavat edellytykset työtekevän talonpoikaiston miljoonaisten joukkojen asteittaiselle siirtymiselle sosialismin raiteille.

Maan poliittisessa ja taloudellisessa elämässä tehtyjen syvällisten vallankumouksellisten uudistusten ohella neuvostovalta suoritti suurenmoisia uudistuksia kulttuurin alalla. Alettiin luoda muodoltaan kansallista ja sisällöltään sosialistista kulttuuria. Neuvostovalta avasi kansalle koulut, yliopistot, kirjastot, teatterit, museot ja alkoi laajamittaisen työn lukutaidottomuuden poistamiseksi aikuisen väestön keskuudessa. Lehdistö, kirjallisuus, taide, kaikki tieteen ja kulttuurin saavutukset pantiin palvelemaan kommunistista kasvatustyötä ja työtekevien sivistystehtäviä.

Jo ensimmäiset neuvostovallan toteuttamat toimenpiteet mursivat perin pohjin porvariston, tilanherrain, taantumuksellisen virkamiehistön ja vastavallankumouksellisten puolueiden voimat, vallasta kukistettujen riistäjäluokkien taloudellisen mahdin ja turvasivat avainasemien keskittymisen neuvostovallan käsiin. Neuvostohallituksen päätökset talouden, politiikan ja kulttuurin alalla osoittivat havainnollisesti ja vakuuttavasti, että neuvostovalta oli todellista kansanvaltaa ja ettei sillä ole muita etuja ajettavanaan kuin työtekevien edut.

Neuvostotasavallan asemaa ei voitu pitää täysin vakaana niin kauan kuin maa oli sotatilassa Saksaa ja sen liittolaisia vastaan. Toimintansa ensi päivistä lähtien neuvostohallitus aloitti taistelun rauhan puolesta. Rauhantahtoinen politiikka tuli sen koko vastaisen ulkopoliitiikan järkkymättömäksi perustaksi. Englannin, Ranskan ja Amerikan hallitsevat piirit eivät suostuneet neuvostovallan rauhantarjouksiin. Huolimatta siitä, että Kansankomissaarien Neuvosto kääntyi useita kertoja Entente-valtojen puoleen ehdottaen rauhanneuvottelujen aloittamista, päättivät nämä konferenssissaan Pariisissa marraskuun 15 (28) pnä 1917 aloittaa Neuvosto-Venäjää vastaan intervention, jonka tarkoituksena oli neuvostovallan kukistaminen. Joulukuun 10 (23) pnä Englannin ja Ranskan imperialistit solmivat keskenään sopimuksen Venäjän jakamisesta vaikutuspiireihin.

Kansan tahtoa täyttäen neuvostohallitus allekirjoitti marraskuun 22 (joulukuun 5) pnä Brest-Litovskissa aseleposopimuksen Saksan kanssa. Joulukuun 9 (22) pnä alkoivat rauhanneuvottelut Saksan ja sen liittolaisten kanssa. Näissä neuvotteluissa tulivat ilmi Saksan imperialismin pitkälle tähtäävät anastuspyrkimykset. Neuvostohallituksen oli kuitenkin pakko suostua raskaisiin rauhanehtoihin saadakseen hengähdysaikaa, lujittaakseen neuvostovallan ja luodakseen Punaisen Armeijan. Trotskilaiset, „vasemmisto”-kommunistit, „vasemmisto”-eserrät ja muut vastustivat rauhan solmimista. L. Trotski, joka johti Brest-Litovskissa neuvostoedustajistoa, rikkoi puolueen KK:n ja neuvostohallituksen toimintaohjeet ja kieltäytyi allekirjoittamasta rauhaa esitetyillä ehdoilla, joten rauhanneuvottelut katkesivat helmikuun 10 (23) pnä 1918. Saksan sotilasjohto käytti rauhanneuvottelujen katkeamista hyväkseen ja alkoi helmikuun 18 pnä hyökkäyksen koko rintamalla. Vanha armeija perääntyi ja uutta vasta luotiin. Saksalaiset joukot miehittivät Baltian maat, suuren osan Valko-Venäjää, tunkeutuivat Ukrainaan ja uhkasivat Pietaria. Neuvostotasavalta joutui suureen vaaraan.

Kommunistinen puolue ja neuvostohallitus kehottivat kansaa lyömään anastajat takaisin. Helmikuun 21 pnä Kansankomissaarien Neuvosto julkaisi vetoimuksen *Sosialistinen isänmaa on vaarassa*. Neuvostokansa nousi taisteluun saksalaisia imperiaalistejä vastaan. Punakaartilaiden ja nuoren Punaisen Armeijan ensimmäisten joukko-osastojen sankarillinen vastarinta pysäytti

vihollisen hyökkäyksen Pietaria kohti. Helmikuun 23 päivästä 1918 tuli Punaisen Armeijan syntymäpäivä. Saksan hallitus suostui jatkamaan rauhanneuvotteluja. Maaliskuun 3 p:nä 1918 allekirjoitettiin Brestin rauha. Brestin rauhanehtojen mukaisesti Neuvosto-Venäjästä lohkaistiin 150 tuh. neliökilometriä käsittävä alue (Puola, huomattava osa Baltian maista, Ukraina ym.) ja Neuvosto-Venäjä oli velvollinen kotiuttamaan täydellisesti armeijansa. Elokuun 27 p:nä 1918 solmitulla erikoissopimuksella Neuvosto-Venäjä veloitettiin maksamaan Saksalle useita miljardeja markkoja. Se oli raskas, mutta niissä oloissa välttämätön pakkorauha. Kommunistisen puolueen VII edustajakokous (maaliskuun 6—8 p:nä 1918) hyväksyi Leninin linjan Brestin rauhaa koskevassa kysymyksessä sekä tuomitsi vääräksi Trotskin ja „vasemmisto”-kommunistien kannan. Neuvostojen IV yleisvenäläinen ylimääräinen edustajakokous, joka pidettiin Moskovassa, Neuvostohallitus oli nimittäin siirtynyt sinne Pietarista maaliskuun 10—11 p:nä, ratifioi rauhansopimuksen maaliskuun 15 p:nä 1918.

Neuvostotasavalta sai rauhan tultua hengähdysaikaa, jonka se käytti ryhtyäkseen sosialistiseen rakennustyöhön. V. I. Lenin viitoitti historiallisessa teoksessaan *Neuvostovallan lähimmät tehtävät* (huhtikuu 1918) sosialistisen rakennustyön suunnitelman. V. I. Lenin piti lykkäystä sietämättöminä koko kansan tehtävinä yleisen tilinpidon ja valvonnan järjestämistä, taistelua työn tuottavuuden kohottamiseksi, sosialistisen kilpailun järjestämistä, uuden proletaarisen kurin kasvattamista, yhden henkilön johtovallan voimaan saattamista tuotantolaitoksissa ja itsekanattavan taloudenhoidon kehittämistä. V. I. Lenin kirjoitti niinä päivinä: „Meillä on aineksia sekä luonnonrikkauksissa että ihmisvoimavaroissa kuin myös siinä erinomaisessa lennokkuudessa, jonka suuri vallankumous on antanut kansan luomiskyvylle,— voidaksemme luoda todella mahtavan ja vauraan Venäjän” (Teokset, 27. osa, ss. 143—144). Maaseudulla neuvostovallan politiikka oli siihen aikaan tähdätty Lokakuun vallankumouksen agraariuudistusten toteuttamiseen. Keväällä 1918 maaseudulla alkoi ankara luokkataistelu kulakistoa vastaan, joka oli lähtenyt avoimen neuvostovastaisen taistelun tielle. Taistelu kulakkien sabotaasia vastaan maan varustamiseksi keskeytymättä viljalla sai yhä suuremman merkityksen.

„Taistelu viljasta on taistelua sosialismista”, V. I. Lenin sanoi. Kesäkuun 11 p:nä 1918 Yleisvenäläinen TPKK antoi asetuksen köyhälistökomiteain muodostamisesta maaseudulla. Moskovan, Pietarin ja muiden kaupunkien eturivin työläisistä muodostettuja osastoja (elintarvikekomennuskuntia) lähetettiin maalle. Kulakeilta otettiin 50 milj. hehtaaria maata ja annettiin köyhille ja keskivarakkaille talonpojille, samoin myös otettiin viljan ylijäämät kaupunkien, Puna-Armeijan ja maalaisköyhälistön varustamiseksi. Kulakisto tuli lyödyksi sekä taloudellisesti että poliittisesti. Työtätekevän talonpoikaiston aineellinen asema parani, köyhä talonpoikaisto alkoi muuttua keskivarakkaaksi. Vuoden 1918 kesästä alkaen keskivarakkaasta talonpojasta tuli keskeinen tekijä maaseudulla. Köyhälistökomiteat näyttelivät suurta osaa, ne olivat proletariaatin diktatuurin tukikohtia maaseudulla. Kaikki nämä toimenpiteet johtivat sosialistisen vallankumouksen jatkuvaan laajenemiseen ja syvenemiseen maaseudulla, niillä oli valtava poliittinen merkitys keskivarakkaan talonpojan voittamisessa neuvostovallan puolelle, ne edistivät työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston liiton jatkuvaa voimistumista ja neuvostovallan lujittumista.

Heinäkuun 4—10 p:nä 1918 pidetty Neuvostojen V yleisvenäläinen edustajakokous hyväksyi (heinäkuun 10 p:nä) Neuvostomaan ensimmäisen Perustuslain — VSFNT:n Perustuslain, joka lainsäädännöllisesti vahvisti Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen synnyttämän neuvostollisen sosialistisen yhteiskunta- ja valtiojärjestelmän. Se oli ihmiskunnan historiassa ensimmäinen todella demokraattinen perustuslaki ja se tuli sittemmin esikuvaksi toisten sosialististen neuvostotasavaltujen perustuslakeja laadittaessa.

ULKOMAIDEN SOTILAALLINEN INTERVENTIO JA KANSALAISSOTA (1918—1920)

Sotilaallisen intervention ja kansalaissodan alku. Neuvostotasavallan muuttuminen yhtenäiseksi sotaleiriksi

Neuvostovallan voitto ja lujittuminen, vallankumouksellisten ja taloudellisten toimenpiteiden toteuttaminen nostattivat ulkomaiden porvariston, Venäjän vallasta syöstyjen riistäjäluokkien ja vastavallankumouksellisten puolueiden silmittömän vihan

neuvostojärjestelmää kohtaan. Nämä asettivat tavoitteekseen neuvostovallan kukistamisen ja entisen, porvarien ja tilanherrain valtakomennon palauttamisen. Neuvostovaltaa vastaan taistelevat voimat, ulkomaalaiset imperialistit ja sisäinen vastavallankumous, yhdistyivät tällä pohjalla jo vuoden 1918 ensi puoliskolla. Amerikan, Englannin, Ranskan, Saksan ja Japanin hallitsevat piirit antoivat kaikkinaista apua valkokaartilaisille ja aloittivat sotilaallisen intervention. Neuvostokansa kävi oikeudenmukaista isänmaallista sotaa lukuisia ulkoisia ja sisäisiä vihollisia vastaan. Bolševistinen puolue ja sen Keskuskomitea V. I. Leninin ohjauksella johtivat koko tasavallan puolustustyötä ja neuvostovallan vihollisten murskaamiseksi tarvittavien voimien mobilisointia.

Tammikuussa 1918 Romanian sotajoukot miehittivät Bessarian. Maaliskuussa englantilaiset, amerikkalaiset ja ranskalaiset sotajoukot miehittivät valkokaartilaisten avulla Murmanskin, sitten Kemin, Onegan ja elokuussa Arkangelin. Pohjoisessa muodostettiin valkokaartilainen „Pohjois-Venäjän hallitus”. Huhtikuussa japanilaiset nousivat maihin Vladivostokissa. Japanilaisten maahanhyökkääjien perässä Neuvostomaan Kaukoitään tunkeutui amerikkalaisia, englantilaisia, ranskalaisia ja italialaisia joukkoja. Toukokuun 25 pnä alkoi Ententen imperialistien valmistama tšekkoslovakialaisen armeijakunnan kapina. Armeijakunta oli muodostettu Venäjällä vv. 1916—1917 sotavangeiksi joutuneista Itävallan armeijan miehistä (tšekeistä ja slovakeista). Neuvostohallitus salli tšekkoslovakialaisen armeijakunnan matkustaa Siperian ja Kaukoidän kautta Länsi-Eurooppaan. Mutta imperialistien ja valkokaartilaisten painostuksesta armeijakunnan päällystö petti sotilaat ja yllytti ne kapinaan neuvostovaltaa vastaan. Armeijakuntaan liittyi suuri määrä valkokaartilaisia ja sen miesluku kohosi 40 000—50 000 henkeen. Kapinalliset valtasivat lyhyessä ajassa (touko—elokuussa) Samaran, Kazanin, Simbirskin, Jekaterinburgin, Tšeljabinskin ja muita kaupunkeja Siperian radan varrella, niin ikään Vladivostokin (kesäkuun 29 pnä). Kapina innoitti sisäisen vastavallankumouksen voimia. Volganvarrella, Uralilla, Siperiassa puhkesi kulakkikapinoita, joihin oli vedetty mukaan osaksi myös keskivarakkaita talonpoikia. Monimiljoonaisen väestön asuttama valtavan suuri alue, maan mitä rikkaimmat

teollisuus-, ruokatavara- ja raaka-ainealueet joutuivat neuvostovallan vihollisten käsiin. Valkokaartilaiset palauttivat näillä alueilla porvarillisen ja tilanherrajärjestelmän, pystyttivät terrorikomennon. Samarassa muodostettiin valkokaartilais-eserräläinen „hallitus”, niin sanottu „Komuts” („Perustavan kokouksen jäsenten komitea”); Omskissa Siperian valkokaartilaisien „hallitus”, Jekaterinburgissa Uralin „hallitus” jne. Nämä ja muut valkokaartilais-„hallitukset” valmistelivat maaperän valkokaartilaisen amiraali Koltšakin sotilasdiktatuurin pystyttämiseksi marraskuussa 1918. Koltšak julistettiin Venäjän „ylimmäksi hallitsijaksi”. Todellisuudessa hän oli Ententen imperiaalistien käskyläinen. Heinäkuun alussa 1918 atamaani Dutovin valkoiset kasakkajoukkioit valtasivat Orenburgin ja siten eristivät väliaikaisesti Neuvosto-Turkestanin maan keskuksesta. Englantilaiset joukot tunkeutuivat Kaspian takaiselle alueelle ja Bakuun ja kukistivat yhdessä porvarillis-nationalistisen vastavallankumouksen kanssa neuvostovallan Azerbaidžanissa ja Kaspian takaisella alueella. Englantilaiset maahanhyökkääjät vangitsivat 26 Bakun komissaaria, joiden johtajina olivat S. Saumjan, M. Azisbekov ja P. Džaparidze, veivät heidät Kaspian taakse ja ampuivat (syyskuun 20 pnä 1918). Keväällä ja kesällä 1918 valkokaartilaiset kenraalit Kornilov, Denikin ja Aleksejev muodostivat Pohjois-Kaukasiassa Ententen imperiaalistien avulla valkokaartilaisen „vapaaehtoisarmeijan” ja julistivat sotaretken neuvostovaltaa vastaan. Kenraalit Krasnov ja Mamontov nostivat saksalaisten anastajain tukemina vastavallankumouksellisen kapinan Donilla ja aloittivat valkokasakkain hyökkäyksen Tsaritsyniin. Saksan sotajoukot pitivät Puolaa, Suomea, Baltian maita ja Valko-Venäjää valvontansa alaisena, miehittivät täydellisesti Ukrainan, Krimin, tunkeutuivat Venäjän SFNT:n alueelle, valtasivat Donin Rostovin ja Taganrogin ja yhdessä turkkilaisten joukkojen kanssa hyökkäsivät Taka-Kaukasiaan. Saksan sotavoimat tukahduttivat yhdessä suomalaisten valkokaartilaisien kanssa toukokuun alkuun mennessä 1918 Suomen työväen vallankumouksen. Ulkoinen ja sisäinen vastavallankumous järjesti useita neuvostovastaisia kapinoita ja salaliittoja Moskovassa, Pietarissa sekä kymmenissä muissa ylä- ja ala-Volgan kaupungeissa ja harjoitti terroria.

Neuvostojen V yleisvenäläisen edustajakokouksen istuntopäivinä „vasemmisto”-eserrät nostivat Moskovassa (heinäkuun 6 pnä 1918) neuvostovastaisen kapinan, joka kukistettiin heinäkuun 7 pnä. Provosoidakseen Saksan sotaan Neuvosto-Venäjä vastaan salaliittolaiset murhasivat heinäkuun 6 pnä Moskovassa Saksan lähettilään W. Mirbachin. Heinäkuun 6 pnä Jaroslavlissa puhkesi valkokaartilaiden ja eserrien kapina, joka kukistettiin heinäkuun 21 pnä. Vastavallankumoukselliset kapinat nujerrettiin niin ikään Rybinskissä, Kostromassa ja muissa kaupungeissa. Elokuun 30 pnä eserrät suorittivat Moskovassa katalan murhayrityksen V. I. Leniniä vastaan. Samana päivänä Pietarissa murhattiin Pietarin Erikoiskomitean puheenjohtaja M. S. Uritski. Sisäisen vastavallankumouksen neuvostovastaista toimintaa johtivat Englannin, USA:n, Ranskan ja eräiden muiden maiden lähetystöjen ja edustajistojen työntekijät. Sitä todisti esimerkiksi elokuussa 1918 paljastettu laaja neuvostovaltaa vastaan tähdätty salaliitto, joka oli Englannin lähetystön esimiehen R. Lockhartin valmistama.

Kesällä 1918 kolme neljäsosaa koko maasta oli ulkomaisten maahanhyökkääjien ja valkokaartilaiden käsissä. Ukraina, Kaukasia, Ural, Siperia, Kaukoitä olivat tilapäisesti miehittäjien hallussa ja Keski-Aasia oli eristetty maan keskuksesta. Neuvostovalta joutui rintamien tulirenkaiseen. Se oli itse asiassa tärkeimmistä elintarvike-, raaka-aine- ja polttoainelähteistä eristetty ja saarretty linnoitus. Maa kärsi viljan, aseiden ja vaatetuksen puutetta. Vakituista Punaista Armeijaa vasta alettiin luoda Imperialististen valtioiden sotavoimat ja valkokaartilaiden laumat hyökkäsivät joka puolelta neuvostovallan kimppuun.

Kommunistinen puolue ja neuvostohallitus mobilisoivat kaikki voimat ja varat vihollisen torjumiseen, siirsivät sotaraitteille koko taloudellisen, valtiollisen ja kulttuurielämän muuttaen maan yhtenäiseksi taisteluleiriksi. V. I. Lenin asetti tunnukseksi: „Kaikki rintaman hyväksi!”. Jo huhtikuun 22 pnä 1918 Yleisvenäläisen TpKK:n asetuksella saatettiin tasavallassa voimaan 18—40 vuoden ikäluokkiin kuuluvien kansalaisten yleinen sotilasopetus (vsevobutš). Yleisvenäläisen TpKK:n toukokuun 29 pnä 1918 tekemän päätöksen mukaisesti, jonka Neuvostojen V yleisvenäläinen edustajakokous vahvisti heinäkuun 10 pnä 1918, Punaisen Armeijan järjestämisessä siirryttiin

vapaaehtoisuuden periaatteesta yleiseen asevelvollisuuteen. Täten laskettiin vankka pohja vakinaisen Punaisen Armeijan luomiselle. Syyskuun 2 pnä 1918 Yleisvenäläinen TpKK julisti Neuvostotasavallan sotaleiriksi ja perusti Tasavallan vallankumouksellisen sotaneuvoston. Marraskuun 30 pnä 1918 muodostettiin Työläisten ja talonpoikien puolustusneuvosto, jonka johtoon tuli V. I. Lenin. Sadat tuhannet työläiset ja talonpojat liittyivät Punaiseen Armeijaan. Syksyyn mennessä 1918 oli Punaiseen Armeijaan kutsuttu yli 800 tuhatta miestä. Lähes puolet kaikista Kommunistisen puolueen ja nuorisoliiton jäsenistä meni vapaaehtoisina rintamalle ja innoitti uhrautuvalla esimerkillään miljoonia neuvostoihmisiä taisteluun vihollista vastaan. Kommunisteilla, komissaareilla oli suuri merkitys Punaisen Armeijan poliittisessa valistamisessa, sen taistelukunnan voimistamisessa ja kurin lujittamisessa.

Taistelussa vihollisjoukkoja vastaan muodostettiin kesällä ja syksyllä 1918 Itärintama (kesäkuu 1918), joka oli silloin tasavallan ratkaiseva rintama, Etelärintama (syyskuu) ja Pohjoisrintama (syyskuu). Jo vuoden 1918 jälkipuoliskolla Punainen Armeija saavutti ensimmäiset suuret voittonsa maahanhyökkääjistä ja valkokaartilaisista. Tuimien taistelujen tuloksena Itärintaman joukot (rintaman komentaja I. I. Vatsetis, Sotaneuvoston jäsen S. I. Gusev) vapauttivat syyskuun 10 pnä Kazanin, syyskuun 12 pnä Simbirskin (nykyään Uljanovsk), lokakuun 7 pnä Samaran (nykyään Kuibyšev) ja alkoivat laajan menestyksellisen hyökkäyksen Ufan suunnalla. Sitkeitä taisteluja käytiin Etelärintamalla, jonka 8. ja 9. armeija taistelivat Voronežin suunnalla puolustaen maan keskialueita valkokasakoilta. Elo- ja lokakuussa Etelärintaman 10. armeija torjui kaksi Krasnovin valkokaartilaisarmeijain hyökkäystä Tsaritsynia (nykyään Volgograd) vastaan. 11. armeija taisteli Pohjois-Kaukasiassa valkokaartilaisista Vapaaehtoisarmeijaa vastaan. Pohjoisrintaman sotajoukot (rintaman komentaja M. S. Kedrov) saivat syyskuun alkuun mennessä pysäytetyksi vihollisen hyökkäyksen Kotlasin ja Vologdan suunnalla. Marraskuun 6—9 pnä 1918 pidettiin Neuvostojen ylimääräinen VI edustajakokous, joka ehdotti Venäjää vastaan sotiville hallituksille aloitettavaksi rauhanneuvottelut. Edustajakokous hyväksyi niin ikään päätöksen köyhälistökomiteain likvidoimisesta, koska

nämä olivat jo täyttäneet tehtävänsä, ja päätöksen Neuvostojen uusintavaaleista.

Myös kansainvälinen tilanne muuttui olennaisesti syksyllä 1918. Ensimmäinen maailmansota päättyi marraskuussa 1918 Saksan ja sen liittolaisten tappioon. Saksassa tapahtui vallankumous, joka kaatoi monarkistisen järjestelmän. Sekä Lännessä että Idässä levisi laaja liike Neuvostojen maan puolesta. Euroopan ja Aasian mahtava vallankumousliike muodostui Neuvostotasavallan vakavaksi liittolaiseksi. Marraskuun 13 p:nä 1918 Yleisvenäläinen TpKK mitätöi Brestin sopimuksen. Alkoi saksalaisten miehittäjien häätö Ukrainasta, Krimiltä, Valko-Venäjältä, Baltian maista. Kaikkialla näillä alueilla pystytettiin jälleen neuvostovalta. Marraskuussa 1918 muodostettiin Ukrainan Neuvostohallitus. Tammikuun 1 p:nä 1919 muodostettiin Valko-Venäjän neuvostohallitus ja perustettiin Valko-Venäjän Sosialistinen Neuvostotasavalta. Marraskuun 29 p:nä 1918 pystytettiin Eestissä jälleen neuvostovalta ja muodostettiin Eestin työkansan kommuuni. Joulukuun 16 p:nä 1918 neuvostovalta pääsi voitolle Liettuassa ja joulukuun 17 p:nä Latviassa. Joulukuun 25 p:nä Venäjän SFNT:n Yleisvenäläinen TpKK tunnusti päätöksellään Eestin, Latvian ja Liettuan sosialististen neuvostotasavaltojen valtiollisen riippumattomuuden.

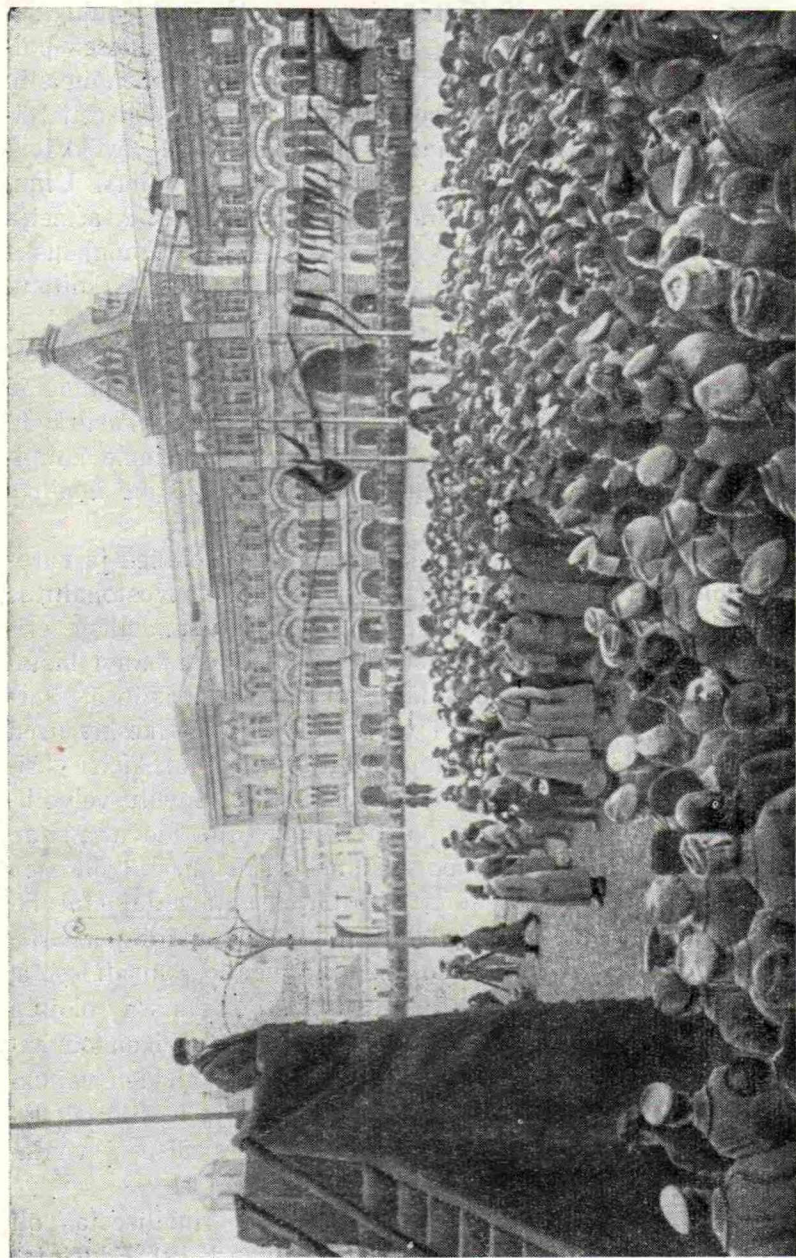
Kun Entente-vallat lopettivat marraskuussa 1918 ensimmäisen maailmansodan lyötyään Saksan ja sen liittolaiset, voimistivat ne interventiotaan Neuvostotasavaltaa vastaan. Englantilais-ranskalaiset sotajoukot tulivat Ukrainaan ja Taka-Kaukasiaan saksalaisten tilalle. Englannin ja Ranskan joukot suorittivat marras-—joulukuussa maihinnousun Odessassa, Sevastopolissa ja muissa maan eteläsatamissa. Interventiojoukkojen yhteinen lukumäärä käsitti etelässä 130 tuhatta miestä. 11. armeija teki Pohjois-Kaukasiassa sankarillista vastarintaa, mutta se kärsi tappion ja sen oli pakko perääntyä Astrakaniin. Englannin, USA:n ja Ranskan laivoja purjehti Itämeren vesille. Imperialistit lähettivät uusia lisäjoukkoja Murmanskiin, Arkangeliin ja Kaukoitään. Länsivallat alkoivat Neuvostotasavallan saarron. Joulukuussa 1918 Koltšakin valkokaartilaisarmeija siirtyi hyökkäykseen Itärintamalla Permin suunnalla. Se koetti yhtyä Arkangelin puolelta tuleviin maahanhyökkääjiin ja suunnata niiden kanssa yhteisen iskun Moskovaan ja

Pietariin. Koottuaan suuren ylivoiman ja toimien pitkäällisissä taisteluissa heikentynyttä, mutta miehuullisesti kamppailevaa 3. armeijaa vastaan, Koltšakin joukot valtasivat joulukuun 24 p:nä Permin. VKP(b):n Keskuskomitea ryhtyi yhdessä paikallisten puolue- ja neuvostojärjestöjen kanssa toimenpiteisiin 3. armeijan taistelukunnan kohottamiseksi. Samanaikaisesti Itärintaman muut armeijat suorittivat menestyksellisen hyökkäyksen Koltšakin armeijoita vastaan: 5. armeija valtasi Ufan, 1. ja 4. armeija vapauttivat Orenburgin ja Uralskin, 2. armeija hyökkäsi Kunguria kohti ja 3. armeijakin siirtyi tammikuussa hyökkäykseen Permin suunnalla. Vihollisen laajaksi tarkoitettu hyökkäyssuunnitelma raukesi.

Maa valmistautui pitkälliseen ja sitkeään taisteluun valkokaartilaisia ja maahanhyökkäjiä vastaan. V. I. Lenin puhui jo lokakuussa 1918: „Päätimme luoda 1 000 000 miestä käsittävän armeijan kevääseen mennessä, mutta nyt tarvitsemme kolmimiljoonaisen armeijan. Me voimme luoda sen. *Ja me luomme sen*” (Teokset, 28. osa, s. 88).

Selustan edelleen lujittamiseksi ja kaikkien voimien ja varojen mobilisoimiseksi palvelemaan rintamaa neuvostohallitus suoritti 1918—1919 koko joukon poliittisia ja taloudellisia erikoistoimenpiteitä, joiden johdosta tämä kausi on jäänyt historiaan sotakommunismiin nimellä. Keskitettyään käsiinsä suurteollisuuden neuvostovalta otti valvontaansa myös keskisuuren ja pienteollisuuden, saattoi voimaan viljamonopolin, kielsi yksityiskaupan, otti käytäntöön elintarvikkeiden luovutusvelvollisuuden, jonka mukaan talonpojat velvoitettiin luovuttamaan valtiolle kaikki elintarvikkeiden ylijäämät armeijan ja työläisten huoltamiseksi, otettiin käyttöön korttijärjestelmä kulutustarvikkeihin nähden ja yleinen työvelvollisuus, jonka nojalla porvaristokin pakotettiin työhön. Sotilaallinen interventio, kansalaissota, saarto, maan puolustaminen tavattoman raskaissa oloissa aiheuttivat nämä sille ajankohdalle aivan oikeat erikoistoimenpiteet, joilla turvattiin sotatalouden luominen, kaikkien voimavarojen mobilisoiminen puolustustarkoituksiin ja luotiin edellytykset neuvostovaltion voitolle ulkoisesta ja sisäisestä vastavallankumouksesta.

Suuri merkitys voiton järjestämiseksi vihollisesta oli VKP(b):n VIII edustajakokouksella (maaliskuu 1919). Edustaja-

V. I. Lenin puhumassa marraskuun 7 pnä 1918 Punaisella torilla Moskovassa.

kokous hyväksyi Kommunistiselle puolueelle V. I. Leninin johdolla laaditun uuden ohjelman. Ohjelma viitoitti selvät suuntaviivat neuvostokansan taistelulle sosialismin rakentamiseksi. Edustajakokous torjui partisaanisodan kannalla olleen sotilasopposition ja osoitti toimenpiteet Punaisen Armeijan — neuvostovaltion vakinaisen armeijan edelleen lujittamiseksi mitä tiukimman sotilaskurin hengessä. Edustajakokous viitoitti puolueen uuden linjan työväenluokan suhtautumisessa keskivarakkaaseen talonpoikaistoon. Puolue oli VIII edustajakokoukseen saakka noudattanut yleensä keskivarakkaan talonpoikaiston neutralisoimisen politiikkaa, ohjaten siten keskivarakasta talonpoikaistoa työväenluokan puolelle. Edustajakokous teki päätöksen liittoutumisesta keskivarakkaan talonpoikaiston kanssa. Kansalaissodan kulussa työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston kesken muodostui sotilaspoliittinen liitto. Tämän liiton pohjana oli periaate: talonpojat saivat neuvostovallalta maat ja turvan tilanherroja ja kulakkeja vastaan, työläiset saivat talonpoikaistolta elintarvikkeita luovutusvelvollisuuden nojalla. V. I. Leninin laatima ja edustajakokouksen hyväksymä puolueen politiikka suhteessa keskivarakkaaseen talonpoikaistoon vaati, että proletariaatti säilyttäen johtoasemansa valtiossa olisi lujassa liitossa keskivarakkaan talonpoikaiston kanssa, nojautuisi talonpoikaisköyhälistöön ja kävisi leppymätöntä taistelua kulakistoa vastaan. Työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston välinen sotilaspoliittinen liitto oli ratkaisevana voimana maahanhyökkääjien ja valkokaartilaisten murskaamisessa.

J. M. Sverdlovin kuoleman jälkeen V. I. Leninin ehdotuksesta Yleisvenäläisen TpKK:n puheenjohtajaksi valittiin maaliskuussa 1919 M. I. Kalinin.

Maahanhyökkääjien ja valkokaartilaisten murskaaminen

Vuosina 1919—1920 imperialistit järjestivät kolme Ententen maiden sotaretkä, joiden murskaaminen vaati neuvostokansalta ääretöntä voimain jännittämistä.

Ententen ensimmäinen sotaretki alkoi keväällä 1919. Se oli yhdistetty sotaretki. Sen perusvoimana oli Koltšakin 400-tuhantinen valkokaartilaisarmeija, jota Englannin, Amerikan ja Japanin

sotajoukot tukivat (yli 150 tuhatta miestä). Etelästä hyökkäsi kenraali Denikinin yli 100-tuhantinen armeija. Samaan aikaan kenraali Judenitsin joukot hyökkäsivät Baltian maista Pietaria kohti. Neuvostotasavaltaa vastaan nousivat niin ikään valko-puolalaiset lännessä, Englannin, Amerikan ja Ranskan sotajoukot ja valkokaartilaiset pohjoisessa sekä ulkomaalaiset miehittäjät ja valkokaartilaiset Turkestanissa ja Taka-Kaukasiassa. Keväällä 1919 Entente-maat ja valkokaartilaiset keskittivät kaikilla rintamilla Punaista Armeijaa vastaan yhteensä lähes miljoona miestä käsittäneet sotavoimat. Englannin, USA:n, Japanin, Ranskan ja muiden maiden hallitsevat piirit rahoittivat ja huolsivat auliisti aseilla, ammuksilla ja vaatetuksella valkokaartilaisarmeijoita ja ensi vuorossa Koltšakin armeijaa. Mainitut maat toimittivat Koltšakille 700 tuhatta kivääriä, 3 150 konekivääriä, 530 tykkiä, 30 lentokonetta, miljoonia patruunoita ja ammuksia, vaatetuksen ja aseistuksen 240-tuhantiselle armeijalle ja lisäksi 2 miljoonaa paria saappaita ja satoja tuhansia pareja alusvaatteita. Maaliskuun alussa 1919 Koltšak aloitti hyökkäyksen koko Itärintamalla, joka oli venynyt miltei 2 tuhatta km pituiseksi. Huhtikuun alkuun mennessä Koltšakin armeija val-

Punaisen Armeijan joukot marssivat Kieviin. 1919.

tasi Uralin ja jatkoi etenemistään Keski-Volgalle. Neuvostotasavallan tilanne muodostui erikoisen vaaralliseksi. V. I. Leninin huhtikuun 11 p:nä 1919 kirjoittamat *VKP(b):n Keskuskomitean teesit Itärintaman tilanteen johdosta* (Teokset, 29. osa, ss. 257—260) tulivat taisteluohjelmaksi kaikkien voimien mobilisoinnissa kamppailuun Koltšakin armeijaa vastaan. Neuvostotasavallan työtätekevät nousivat Kommunistisen puolueen johdolla taisteluun murskatakseen Ententen ensimmäisen sotaretken. Uusia Punaisen Armeijan joukko-osastoja lähetettiin Itärintamalle. Puolue, nuorisoliitto ja ammattiliitot suorittivat jäsentensä mobilisaation. Huhti—heinäkuun aikana Itärintaman armeijat saivat miehistötäydennystä lähes 110 tuhatta sotilasta ja komentajaa. Rintamalle lähetettiin lähes 20 tuhatta kommunistia, jotka kasvattivat armeijassa proletaarista kuria ja innoittivat sankaruuteen taistelussa vihollista vastaan.

Neuvostoihmiset uurastivat uhrautuvasti tehtaissa takoen aseita rintamaa varten. Neuvostomaan selustassa työskennelleiden suurta tietoisuutta todistivat kommunistiset talkoot. Ensimmäiset talkoot pidettiin Moskva-Sortirovotšnajan varikon työläis-kommunistien aloitteesta huhtikuun 12 p:nä 1919, Koltšakia vastaan käytävän raskaan taistelun päivinä. Toukokuun 10 p:nä pidettiin suuret kommunistiset joukkotalkoot Moskovan—Kaznin rautatiellä. V. I. Lenin nimitti ensimmäisiä kommunistisia talkoita „suureksi aloitteeksi”. Talkoot merkitsivät, että työväenluokka oli alkanut suhtautua uudella tavalla työhön, työkuuriin, työn tuottavuuteen, ne panivat alulle sosialistisen kilpailun, joka on sosialismin rakentamisen kommunistinen menetelmä.

Ankarassa taistelussa maahanhyökkääjiä ja valkokaartilaisia vastaan syntyi Neuvostotasavaltojen kesken sotilaspoliittinen liitto. Kesäkuun 1 p:nä 1919 Yleisvenäläinen TpKK julkaisi asetuksen, joka edellytti neuvostotasavaltojen — Venäjän SFNT:n, Ukrainan, Latvian, Liettuan, Valko-Venäjän — sotilaallisten ja taloudellisten ponnistusten yhdistämistä taisteluun ulkoisia ja sisäisiä vihollisia vastaan.

V. I. Leninin johtamat VKP(b):n Keskuskomitea ja maan Puolustusneuvosto ohjasivat ja järjestivät vihollisen murskaamiseen suunnattua koko puolueen ja kansan jättimäistä toimintaa. Huhtikuun lopulla Itärintaman joukkojen (rintaman komentaja S. S. Kamenev, Sotaneuvoston jäsen S. I. Gusev,

V. I. Lenin puhumassa Punaisella torilla Moskovassa. 1919.

heinäkuusta 1919 lähtien oli rintaman komentajana M. V. Frunze) eteläinen ryhmä (komentaja M. V. Frunze, Sotaneuvoston jäsen V. V. Kuibyšev) siirtyi vastahyökkäykseen ja löi touko- — kesäkuussa vihollisen pääjoukot. Vuoden 1919 jälkipuoliskolla Punainen Armeija puhdisti partisaanien avulla Uralin ja huomattavan osan Siperiaa valkokaartilaisista. Punaisen Armeijan ahdistamana rintamahyökkäyksillä ja partisaanien iskiessä selustaan Koltšakin armeija perääntyi itään kärsien korvaamattomia tappioita. Vuoden 1919 loppuun mennessä se murskattiin lopullisesti.

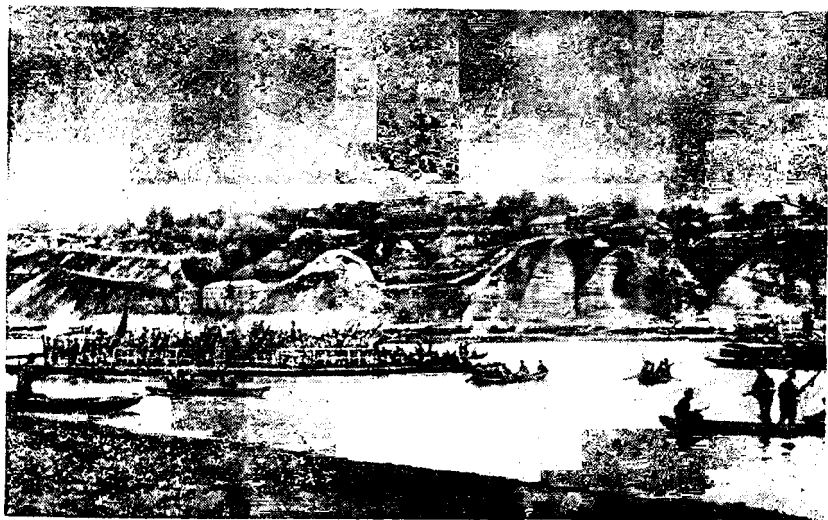
Kun taistelu Koltšakin armeijaa vastaan Itärintamalla oli kiihkeimmillään, alkoivat suomalaiset valkokaartilaiset (huhtikuussa) ja Judenitšin armeija (toukokuussa) hyökkäyksen Pietaria kohti. Denikinin armeija valtasi Pohjois-Kaukasian ja huomattavan osan Donin aluetta, tunkeutui Donetsin laakioille ja valtasi kesäkuun 30 p:nä Tsaritsynin. Puolan valkoiset valtasivat Vilnon. Suomalaisten valkokaartilaisien joukot lyötiin takaisin kesäkuun loppupuolella ja Judenitšin armeija murskattiin elokuussa. Maahanhyökkääjien ja valkokaartilaisien joukkojen kärsimä tappio idässä ja luoteessa Pietarin edustalla sekä

Denikinin sotavoimien torjuminen etelässä merkitsivät Ententen ensimmäisen sotaretken romahdusta kokonaisuudessaan. Erittäin suuri merkitys jatkuvalla taistelulle vihollista vastaan oli V. I. Leninin *Kirjeellä työläisille ja talonpojille Koltšakista saavutetun voiton johdosta* (Teokset, 29. osa, ss. 529—537), jonka hän kirjoitti elokuun 24 p:nä 1919. Siinä osoitettiin Koltšakin valkokaartilaisarmeijaa vastaan käydyn taistelun tärkeimmät opetukset.

Kun Ententen imperialistit tulivat vakuuttuneiksi Koltšakin joukkojen hyökkäyksen romahduksesta, panivat ne toimeen toisen sotaretken. Se oli niin ikään yhdistetty hyökkäys, mutta siinä näytteli pääosaa Denikinin armeija. Sotatoimien painopiste siirtyi nyt etelään. Ententen imperialistit tukivat ja huolsivat Denikiniä kaikin keinoin. Maalis- — syyskuun aikana 1919 Denikin sai Englannista ja Ranskasta 558 tykkiä, 12 hyökkäysvaunua, 1,7 milj. ammusta, 160 milj. patruunaa ja 250 tuhatta sotilaan vaatekertaa. USA:n monopolit toimittivat Denikinille erilaisia sotatarvikkeita 86,7 milj. dollarin arvosta. Denikinin armeijaa tukivat puolalaisten valkoiset joukot lännessä ja Judenitšin

M. I. Kalinin ja M. V. Frunze Turkestanin rintaman katselmuksessa.
1919.

V. I. Tsapajevin komentama 25. jalkaväkidivisioona ylittää Belaja-jokea Ufan luona kesäkuun 8 pñä 1919.

armeija luoteessa. Heinäkuun 3 pñä Denikin antoi hyökkäyskäs-kyn sotaretken alkamisesta Moskovaa kohti. Kolme valkokaarti-laisarmeijaa (Kaukasian ja Donin armeijat sekä „vapaaehtois-armeija”) alkoivat hyökkäyksen, jonka tarkoituksena oli Mosko-van valtaaminen. Rintama ulottui Dnepriltä Volgalle asti.

Heinäkuun 9 pñä 1919 VKP(b):n Keskuskomitea lähetti puoluejärjestöille kirjelmän: *Kaikki taisteluun Denikiniä vas-taan!* Suoritettiin uusi kommunistien, nuorisoliittolaisten ja ammattiliiton jäsenten mobilisointi rintamalle. Etelärintama sai vereksiä apuvoimia (noin 60 tuhatta miestä). Punaisen armeijan Yleistä sotilasjohtoa lujitettiin. Heinäkuun 8 pñä 1919 nimitet-tiin Sotavoimien ylipäälliköksi I. I. Vatsetisin tilalle S. S. Kame-nev. Neuvostomaan sotilasjohto aloitti elokuussa vastahyökkäyk-sen kohdistuen pääiskun kasakka-alueille, jotka olivat Denikinin armeijan päätukikohtia. Vihollinen sai kuitenkin pysäytetyksi Punaisen Armeijan joukko-osastojen etenemisen. Vastahyök-käystä valmisteltaessa ja suoritettaessa ilmeni Trotskin hajotus-työ (Trotski oli siihen aikaan Tasavallan vallankumouksellisen sotaneuvoston puheenjohtaja ja Maa- ja merivoimien kansan-komissaari). Syys- —lokakuussa vihollinen saavutti huomattavaa

menestystä keskisellä suunnalla. Valkokaartilaiset valtasivat Kurskin, Voronežin, Orelin ja lähestyivät Tulaa — Punaisen Armeijan tärkeintä aseparia. Vaara uhkasi Moskovaa. Samoihin aikoihin Judenitšin joukot lähestyivät Pietarin edustalla Pulkovan kukkuloita. Puolalaiset valtasivat Minskin. Neuvostohallitus ja VKP(b):n Keskuskomitea tekivät kaikkensa vihollisen torjumiseksi ja murskaamiseksi. Etelärintama jaettiin kahtia: Etelä- ja Kaakkoisrintamaksi. Etelärintaman komentajaksi määrättiin V. N. Jegorjevin tilalle A. I. Jegorov. Etelärintama sai miehistötäydennystä (yksistään syys- — lokakuussa 50 tuhatta miestä). Syksyllä 1919 Etelärintaman joukkoihin tuli 15 tuhatta kommunistia ja 10 tuhatta nuorisoliittolaista. VKP(b):n Keskuskomitean päätöksen mukaisesti syksyllä julistettiin puolueviikko, jonka aikana yksistään 38 keskisen seudun kuvernementissa kommunistiseen puolueeseen liittyi yli 200 tuhatta henkeä. Suurista vaikeuksista huolimatta aseiden ja sotatarvikkeiden tuotanto lisääntyi työläisten itseuhrautuvan ja sankarillisen työn ansiosta. Maanalaisten bolševikkijärjestöjen ja vallankumouskomiteain johdolla aktivoitui partisaanitaistelu vihollisen selustassa.

Tilanteen muututtua siirtyi painopiste Denikinin sotajoukkoja vastaan käytävässä taistelussa Kaakkoisrintamalta Etelärintamalle. V. I. Leninin aloitteesta laadittiin uusi suunnitelma, jonka mukaan pääisku viholliselle annettiin Harkovin ja Donbassin kautta Donin Rostovia kohti.

Lokakuun 11—12 pñä alkoi Etelärintaman sotajoukkojen vastahyökkäys Orelin ja Voronežin suunnilla. Orelin ja Voronežin edustalla valkokaartilaiset kärsivät ratkaisevan tappion (Orel vapautettiin lokakuun 20 pñä ja Voronež lokakuun 24 pñä). Etelärintaman vastahyökkäys, jota Kaakkoisrintaman sotajoukot tukivat, laajeni joulukuussa kahden rintaman yleiseksi hyökkäykseksi. Ensimmäisellä ratsuarmeijalla (perustettiin marraskuun 19 pñä 1919, komentaja S. M. Budjonnyi ja Sotaneuvoston jäsen K. J. Vorosilov) oli suuri merkitys peräntyvän Denikinin armeijan murskaamisessa ja takaa-ajossa. Astrakania puolustanut 11. armeijakin siirtyi hyökkäykseen ja eteni Pohjois-Kaukasiaan. Tammikuun 9 pñä Punainen Armeija vapautti Donin Rostovin. Denikinin armeija lyötiin lopullisesti vuoden 1920 alussa etelä-Ukrainassa ja Kubanilla. Armeijan rippeet pakenivat Krimille. Ukrainassa palautettiin neuvosto-

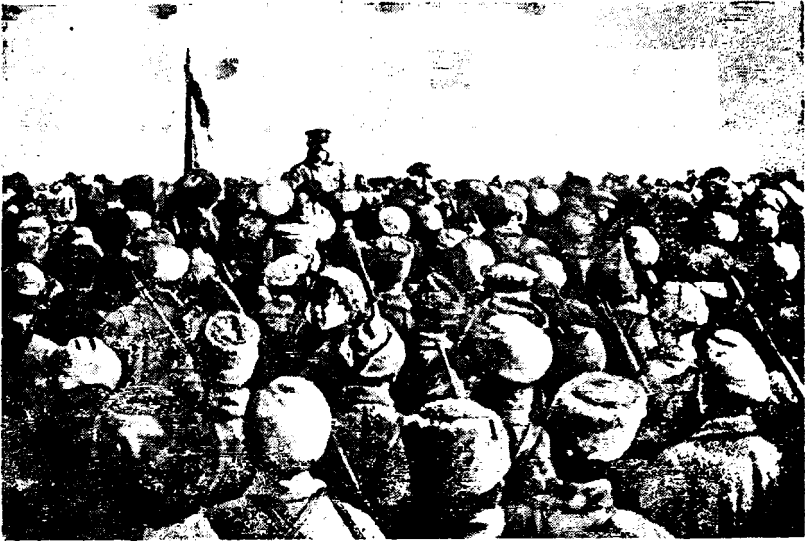
valta. Loka- — marraskuussa 1919 murskattiin Judenitsin armeija Pietarin edustalla. Vuoden 1920 alussa saatiin voitto valkokaartilaisjoukoista Pohjois-Venäjällä: helmikuun 21 pñä vapautettiin Arkangeli, maaliskuun 13 pñä Punaisen Armeijan joukot valtasivat Murmanskin.

Murskattuaan Ententen toisen sotaretken neuvostovalta sai lyhytaikaisen hengähdystauon ja pääsi siten aloittamaan sodan runteleman kansantalouden kunnostamisen. Tasavalta oli erikoisen tukalassa tilassa. Rauhanomaiseen taloudelliseen rakennustyöhön siirtymisen merkeissä pidettiin Neuvostojen VII yleisvenäläinen edustajakokous (joulukuun 5—9 pñä 1919) ja VKP(b):n IX edustajakokous (maaliskuun 29 pñä — huhtikuun 5 pñä 1920). Helmikuussa 1920 V. I. Leninin toimesta muodostettiin Venäjän sähköistämisen valtionkomitea (GOELRO), jonka puheenjohtajaksi tuli G. M. Kržizanovski.

Keväällä 1920 alkoi Ententen kolmas sotaretki, jonka perusvoimana olivat porvariston ja tilanherrojen Puolan armeija ja Krimille linnoittautunut Wrangelin valkokaartilaisarmeija. Puo-

Punaisen Armeijan joukkojen tulo Tsaritsyniin tammikuun 3 pñä 1920.

Yleisvenäläisen TpKK:n puheenjohtaja M. I. Kalinin puhuu joukkokokouksessa I. Ratsuarmeijan sotureille. Lounaisrintama. 1920.

lalaiset ja Wrangel saivat Ententen imperialisteilta suuret määrät aseistusta, sotatarvikkeita ja vaatetusta. Huhtikuun lopulla 1920 puolalaiset tunkeutuivat Ukrainaankin ja toukokuun 7 pñä valtasivat Kievin. Kesäkuussa Wrangelin joukot siirtyivät hyökkäykseen vallaten Pohjois-Taurian ja uhkasivat Donetsin laakiota.

Toukokuun 23 pñä 1920 julkaistiin VKP(b):n Keskuskomitean teesit „Puolan rintama ja tehtävämme”, jotka asettivat tasavallan armeijan ja työtätekevien eteen konkreettiset tehtävät taistelussa Puolan valkoisia ja muita valkokaartilaisia vastaan. Rintamat saivat miehistötäydennystä. Länsi- ja Lounaisrintamille lähetettiin yli 20 tuhatta kommunistia. Lounaisrintamalle siirrettiin (Kubanilta) Ensimmäinen Ratsuarmeija, 25. Tšapajevin divisioona ja muita joukko-osastoja. Toukokuussa Länsirintaman sotajoukot (komentaja M. N. Tuhatševski, Sotaneuvoston jäsen J. S. Unschlicht) siirtyivät hyökkäykseen, jolla ei kuitenkaan ollut menestystä. Kesäkuun alussa lähtivät vastahyökkäykseen Lounaisrintaman joukot (komentaja A. I. Jegorov, Sotaneuvoston jäsen J. V. Stalin, selustan päällikkö

F. E. Dzierżyński). Murrettuaan vihollisrintaman Ensimmäinen Ratsuarmeija vapautti Zitimirin. Puolan 2. ja 3. armeija alkoivat perääntyä epäjärjestyksessä menetyksiä kärsien. Kesäkuun 12 pnä vapautettiin Ukrainan pääkaupunki Kiev. Lounaisrintaman sotajoukot jatkoivat hyökkäystään edelleen Lvovin suuntaan. Saatuaan kesäkuussa uusia apuvoimia (3. ja 4. armeija sekä erillisiä joukko-osastoja) Länsirintaman joukot uudistivat heinäkuun alussa hyökkäyksensä ja antoivat viholliselle pääiskun. Heinäkuun 11 pnä Länsirintaman joukot vapauttivat Valko-Venäjän pääkaupungin Minskin.

Häädettyään valkoisen Puolan sotajoukot Ukrainasta ja Valko-Venäjältä neuvostojoukot siirtyivät Puolan alueelle. Ensimmäinen Ratsuarmeija läheni Lvovia ja Länsirintaman joukot Varsovaa. Porvarien ja tilanherrojen Puola oli täydellisen romahduksen partaalla. Ententen maiden avulla puolalaiset saivat muodostetuksi ja aseistetuksi sotajoukkojen iskuryhmän, siirtyivät hyökkäykseen ja tunkivat Punaisen Armeijan joukot pois Varsovan luota. Neuvostojoukkojen perääntymiseen oli monia syitä: taistelutoimien ratkaisevalla hetkellä rikkoutui yhteys Länsi- ja Lounaisrintamien välillä, hyökkäystoimien ja joukkojen johtaminen oli järjestetty huonosti, minkä tuloksena etujoukot irtaantuivat liian kauas, 200—400 km päähän selustoistaan ja kriittisellä taisteluhetkellä jäivät ilman reservejä ja sotatarvikkeita. Oli muitakin syitä.

Puolalla ei ollut voimia sodan jatkamiseen ja se suostui rauhaan. Lokakuun 12 pnä 1920 Puolan sotilasjohto allekirjoitti Riiassa rauhan ennakkoehdot ja sota-aimet lopetettiin. Maaliskuun 18 pnä 1921 Riiassa solmittiin Neuvosto-Venäjän ja Puolan välillä rauhansopimus, jonka mukaan Läntinen Valko-Venäjä ja Länsi-Ukraina jäivät Puolalle. Puolaa vastaan käydyn sodan lopettaminen antoi Neuvostomaan sotilasjohdolle mahdollisuuden keskittää tarvittavat voimat Wrangelin armeijaa vastaan.

Lokakuun lopulla 1920 Etelärintaman joukot (komentaja M. V. Frunze) löivät Wrangelin armeijan Pohjois-Tauriassa. Vihollinen pakeni Krimille. Marraskuun 7—11 pnä neuvostojoukot valtasivat rynnäköillä Perekopin ja Tsongarin vahvat linnoitetut alueet ja marraskuun 16 päivään mennessä vapauttivat Krimin valkokaartilaisista ja maahanhyökkääjistä. Vuoden 1920

loppuun mennessä oli maahanhyökkääjien ja valkokaartilaiden perusvoimat murskattu.

Neuvostovallan oikea kansallisuuspolitiikka turvasi sen, että taisteluun Koltšakia, Denikiniä, Judenitsia, Wrangelia ja ulkomaisia maahanhyökkääjiä vastaan osallistuivat aktiivisesti maan kaikki kansat venäläisen työväenluokan johdolla. Venäjän kansa ja Punainen Armeija antoivat Venäjän muille kansoille veljellistä apua niiden vapautumiseksi maahanhyökkääjistä ja valkokaartilaisista.

Murskattuaan Koltšakin armeijan Turkestanin rintaman joukot M. V. Frunzen ja V. V. Kuibyševin johdolla auttoivat Keski-Aasian kansoja vuoden 1919 lopulla ja vuonna 1920 murskaamaan maahanhyökkääjät ja kiihkokansallisen vastavallankumouksen. Kaikkialla Keski-Aasiassa ja Kazahstanissa palautettiin jälleen neuvostovalta. Huhtikuun 30 p:nä 1918 syntyneen Turkestanin ASNT:n ohella muodostettiin huhtikuussa 1920 Horesmin kansanneuvostotasavalta ja syyskuussa — Buharan kansanneuvostotasavalta.

Venäjän kansa ja Punainen Armeija tulivat Azerbaidžanin, Armenian ja Gruusian kansojen avuksi ja yhdessä niiden kanssa vapauttivat Taka-Kaukasian maahanhyökkääjistä ja valkokaartilaisista sekä musavatistien, dašnjakien¹ ja menševikkien hallituksista. Tämän vapautuksen kulussa muodostettiin huhtikuun 28 p:nä 1920 Azerbaidžanin Sosialistinen Neuvostotasavalta, marraskuun 29 p:nä Armenian SNT, helmikuun 25 p:nä 1921 Gruusian SNT. Tammikuussa 1920 Ententen imperialistien täytyi luopua Neuvostomaan saarrosta. Helmikuun 2 p:nä 1920 allekirjoitettiin rauhansopimus Eestin, heinäkuun 12 p:nä Liettuan ja elokuun 11 p:nä Latvian kanssa. Maahanhyökkääjät ja valkokaartilaiset olivat vuosina 1919—1920 palauttaneet näissä

¹ *Musavatistit* olivat porvariston ja tilanherrojen vastavallankumouksellisen nationalistisen „Musavat” puolueen jäseniä Azerbaidžanissa. Puolue perustettiin 1912. Neuvostovallan pystyttämisen jälkeen Azerbaidžanissa „Musavat” lakkautettiin.

Dašnjakit olivat armenialaisen porvarillis-nationalistisen „Dašnjaksutun” puolueen jäseniä. Puolue oli perustettu viime vuosisadan 90-luvun alussa. Vuosina 1918—20 dašnjakit toimivat saksalaisten ja turkkilaisten anastajien tukemina ja nousivat Armeniassa vastavallankumouksellisen porvarillis-nationalistisen hallituksen johtoon. Kapinaan nousseet työtätekevät suistivat tämän hallituksen vallasta marraskuussa 1920. Neuvostovallan voitettua „Dašnjaksutun” lakkautettiin.

maissa porvariston vallan. Lokakuun 14 pnä solmittiin rauha Suomen kanssa.

Kaukoidässä sota pitkistyi vuoden 1922 syksyyn saakka. Englannin ja Amerikan oli pakko vuonna 1920 vetää joukkonsa pois Kaukoidästä, mutta japanilaiset jäivät sinne aina lokakuuhun 1922. Turvatakseen Itärintamalla hengähdystauon ja ehkäistäkseen sodan syttymisen Japanin kanssa muodostettiin huhtikuussa 1920 Kaukoidän tasavalta, joka oli muodoltaan porvarillis-demokraattinen, mutta itse asiassa toteutti neuvostopoliittikkaa. Kaukoidän tasavalta perusti Venäjän SFNT:n avulla oman vallankumouksellisen kansanarmeijansa, joka ryhtyi hyökkäykseen ja partisaanien tukemana valtasi Volotsajevkan (helmikuun 12 pnä 1922), Spasskin (lokakuun 9 pnä) ja Vladivostokin (lokakuun 25 pnä) häätäen valkokaartilaiset Kaukoidästä. Siihen mennessä olivat japanilaiset vetäytyneet pois Kaukoidästä (paitsi Sahalinilta). Marraskuussa 1922 Kaukoidän tasavalta liittyi Venäjän SFNT:aan. Maahanhyökkääjiä ja valkokaartilaisia vastaan käydyn taistelun kulussa Kaukoidässä Punainen Armeija auttoi Mongolian Kansanarmeijaa Mongolian vapauttamisessa (1921) Ungernin valkokaartilaisjoukkioista.

Neuvostokansa ja sen Punainen Armeija saavuttivat merkitykseltään maailmanhistoriallisen voiton kansainvälisen imperialismien ja kotimaisen porvariston ja tilanherrain vastavallankumouksen liittoutuneista voimista. Sota oli oikeutettua isänmaallista sotaa, jossa työkansa, sen armeija ja laivasto säilyttivät Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen aikaansaannokset sekä neuvostotasavaltojen vapauden ja riippumattomuuden. Lokakuun vallankumouksessa syntynyt neuvostollinen yhteiskunta- ja valtiojärjestelmä kesti raskaat sodan koettelemukset ja osoitti murtumattoman voimansa. V. I. Leninin johtama Kommunistinen puolue oli sen maailmanhistoriallisen voiton järjestäjä ja innoittaja, minkä neuvostokansa ja sen Punainen Armeija saivat maahanhyökkääjistä ja valkokaartilaisista. V. I. Leninin johtama VKP(b):n Keskuskomitea oli todella kollektiivinen elin, joka johti tasavallan puolustusta ulkoisten ja sisäisten vihollisten hyökkäyksiltä. Maan puolustukseen liittyvät kysymykset käsiteltiin VKP(b):n Keskuskomiteassa ensivuoroisina ja tehdyt päätökset toteutettiin viivyttelämättä. V. I. Lenin, joka oli puolueen ja kansan johtaja, hallituksen

päämies, Työläisten ja Talonpoikien Puolustusneuvoston puheenjohtaja, johti päivästä päivään maata, puoluetta, sotajoukkojen taistelutoimia kansalaissodan kaikilla rintamilla. Bolševikki-puolue lähetti parhaat voimansa armeijaan ja rintamille, missä ratkaistiin vallankumouksen kohtalo. Vuonna 1918 Punaisessa Armeijassa oli lähes 30 tuhatta kommunistia, vuonna 1919 jo 120 tuhatta ja 1920 (elokuussa) lähes 300 tuhatta, mikä teki puolet koko puolueen jäsenluvusta. Kommunistit osoittivat vertaansa vailla olevaa kestävyyttä, sankaruutta ja rajatonta uskollisuutta vallankumouksen asialle innoittaen esimerkiksi puolueseen kuulumattomia joukkoja. Puolue muutti koko maan yhtenäiseksi taisteluleiriksi, yhdisti työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston murtumattomaksi liitoksi, jolla oli ratkaiseva merkitys voiton saavuttamisessa vihollisesta. Neuvostokansa osoitti joukkosankaruutta, uhrautuvaisuutta ja ehtymätöntä luomistarmoa. Taisteluissa osoitetusta uljuudesta 14 tuhatta sotilasta ja komentajaa, 36 sotaväen joukko-osastoa ja yhdistelmää palkittiin tasavallan korkeimmalla palkinnolla — Punaisen Lipun kunniamerkillä. Työväenluokka ja työtätekevä talonpoikaisto nostivat riveistään lukuisan joukon loistavia uuden tyypin komentajia ja sotapäälliköitä, mainioita organisaattoreita ja poliittisia johtajia — sotilaskomissaareja sekä sellaisia uljaita sotasankareita kuin V. I. Tšapajev, S. M. Budjonnyi, V. K. Blücher, O. Dunditš, N. A. Ššors, S. G. Lazo, G. I. Kotovski, A. J. Parhomenko ja monet muut. Sodan oikeellisuus Neuvosto-Venäjän taholta ja neuvostomaan johdonmukaisesti noudattama rauhanomainen internationalistinen politiikka saivat lämmintä myötätuntoa ja kannatusta osakseen kapitalististen maiden työtätekevien taholta, jotka esiintyivät tunnuksella „Kädet irti Venäjästä!”.

KANSANTALouden JÄLLEENRAKENTAMINEN (1921—1925)

Siirtyminen rauhanomaiseen rakennustyöhön

Selviydyttyään voittajana sodasta maahanhyökkääjiä ja valkokaartilaisia vastaan neuvostokansa aloitti kommunistisen puolueen johdolla jättiläismäisen työn sosialistisen yhteiskunnan

rakentamiseksi. Ensiarvoisen tärkeää oli jälleenrakentaa kansantalous, jonka neljä vuotta kestänyt imperialistinen sota ja kolme vuotta jatkunut kansalaissota olivat saattaneet rappiolle. Teollisuuden kokonaistuotanto oli v. 1920 vain 13,8% siitä, mitä se oli ollut vuonna 1913, valuraudan tuotanto oli v. 1920 noin 2,7% sodanedellisestä tasosta ja teräksen 4,6% ja maassa oli kipeä poltto- ja raaka-ainepula. Vuonna 1921 maan tekstiilitehtaat tuottivat 23 kertaa vähemmän kangasta kuin 1913. Kulkulaitos oli täysin rappiolla. Epäkuntoiset veturit muodostivat lähes 69% koko veturikannasta. Rautateiden kuljetuskyky oli laskenut 132 milj. tonnista v. 1913 aina 40 milj. tonniin v. 1920. Kulkulaitoksen rappiotila uhkasi halvaannuttaa koko maan taloudellisen elämän. Maataloustuotanto muodosti v. 1920 puolet siitä, mitä se oli ollut sodan edellä. Sitä paitsi monissa kuvernementeissa oli v. 1920 kato. Vuonna 1921 maaseutu toimitti kaupunkiin kolme kertaa vähemmän elintarvikkeita kuin 1913. Sellaisen tilanteen vallitessa maatalous ei pystynyt varustamaan työläisiä ja armeijaa elintarvikkeilla eikä teollisuutta raaka-aineilla. Teollisuus puolestaan ei kyennyt antamaan talonpoikaistolle kaikkein välttämättömmimpiä kulutustarvikkeita (paloöljyä, suolaa, sokeria, tulitikkuja, saippuaa ja kangasta). Talonpoikaistalous muuttui sen vuoksi huomattavassa määrin luontoistaloudeksi. Elintarvikkeiden luovutusvelvollisuus ja kauppakiello vähensivät talonpoikaiston kiinnostusta maataloustuotannon kehittämiseen. Sodan lopulla talonpoikaisto alkoi olla tyytymätön sotakommunismin politiikkaan. Työväenluokan ja talonpoikaiston liitto joutui vaaraan. Tarvittiin taloudellisten toimenpiteiden uutta järjestelmää, joka olisi ollut omiaan kohottamaan maataloutta, kannustanut lisäämään elintarvike- ja raaka-ainetuotantoa ja turvannut uusissa oloissa työväenluokan ja työtätekevän talonpoikaiston liiton lujittamisen.

Nälänhätä, rappiotila ja väsymys alkoi herättää tyytymättömyyttä myös työläisten erään osan keskuudessa. Työväenluokka oli saanut kantaa suurimmat sodan rasitukset selustassa ja rintamalla. Se supistui huomattavasti lukumäärällisesti ja muuttui kokoonpanoltaan. Vanhojen työläisten parhaimmisto oli mobilisoitu rintamalle ja työhön Neuvostoliiton valtiokoneistoon. Osa työväenluokasta siirtyi maaseudulle ja deklassoitui. Vuonna 1913 oli suurteollisuuden palveluksessa 2 598 tuhatta työläistä vas-

taavan luvun ollessa v. 1921 vain 1 228 tuhatta. Proletariaatin diktatuurin luokkapohja alkoi heikentyä. Siinä oli neuvostojärjestelmän olemassaoloa uhkaava päävaara. Neuvostokansan ulkoiset ja sisäiset viholliset kiirehtivät käyttämään maan vaikeata taloudellista ja poliittista tilannetta omiin neuvostovastaisiin tarkoituksiinsa. Valkokaartilaiset, eserrät ja menševikit järjestivät kansainvälisen taantumuksen tukemina v. 1920 jälkipuoliskolla ja v. 1921 maan eri puolilla neuvostovastaisia kapinoita: Syttyi Antonovin johtama kapina Tambovin kuvernemennissa, Mahnon johtama Ukrainassa, kulakkien kapinoita Volganvarrella ja Siperiassa, basmatsien¹ kapina Keski-Aasiassa, Kronstadtin kapina v. 1921 ym. Viholliset turvautuivat uuteen taistelutaktiikkaan ottaen tunnukseseen „Neuvostot ilman kommunisteja”. Neuvostovalta tukahdutti kaikki nämä kapinat. Vuoden 1921 lopulla ja v. 1922 alussa ajettiin suomalaiset valkokaartilaisjoukot Karjalasta.

Aikana, jolloin siirryttiin rauhanomaiseen rakennustyöhön, oli Neuvostojen VIII yleisvenäläisen edustajakokouksen (joulu-kuun 22—29 pnä 1920) päätöksillä suuri merkitys. Edustajakokous käsitteli teollisuuden ja maatalouden jälleenrakentamiseen liittyviä kysymyksiä ja suunnitteli kiireelliset toimenpiteet rautatie- ja vesiliikenteen kuntoonsaattamiseksi. Edustajakokouksen tärkeimpänä asiana oli neuvostotasavallan sähköistämissuunnitelman — GOELRO:n — käsittely ja sen vahvistaminen. Suunnitelma edellytti 30 suuren yhteiseltä teholtaan 1,5 milj. kW kehittävän voimalaitoksen rakentamista lähimmän 10—15 vuoden aikana ja teollisuustuotannon lisäämistä 80—100% sodanedelliseen tasoon verrattuna. Se oli neuvostovaltion ensimmäinen pitkällä tähtäimellä laadittu kansantalouden kehittämisen suunnitelma, parhaaseen ajanmukaiseen tekniikkaan perustuva koko Neuvostotasavallan teollisuuden ja kansantalouden uudestikoneistamisen ja uudelleenjärjestämisen ensimmäinen konkreettinen ohjelma.

¹ *Basmatsien liike* — vastavallankumouksellinen rikkaiden maan- ja karjanomistajien ja mollien johtama nationalistinen liike Keski-Aasiassa vuosina 1918—1924 esiintyi poliittisen bandiittiliikkeen muodossa. Sen tavoitteena oli Keski-Aasian tasavaltojen irrottaminen Neuvosto-Venäjältä ja riistäjäluokkien herfuuden palauttaminen.

Punaisen Armeijan kukistamien basmatsien rippeet pakenivat Afganistaniin ja osaksi Iraniin.

V. I. Lenin nimitti GOELRO-suunnitelmaa toiseksi puolueen ohjelmaksi. Maan sähköistämistehtävä liittyi kiinteästi kommunismin rakentamisen perusongelmiin. „K o m m u n i s m i”, sanoi V. I. Lenin, „on neuvostovalta plus koko maan sähköistäminen”. (Teokset, 31. osa, s. 503). Edustajakokous teki useita tärkeitä päätöksiä neuvostorakennustyöstä, vahvasti joulukuun 29 päivänä 1920 päätöksen Työ- ja Puolustusneuvostosta, jonka johtoon tuli V. I. Lenin, päätti alkaa armeijan kotiuttamisen, sääti joulukuun 28 päivänä korkeimman palkinnon — Työn Punaisen Lipun kunniamerkin — työlujuudesta.

Samaan aikaan, kun kommunistinen puolue ja neuvostohallitus tekivät kaikkensa kansantalouden jälleenrakentamiseksi nopeassa tahdissa, proletariaatin diktatuurin perustan — työväenluokan ja talonpoikaiston liiton — lujittamiseksi ja sosialistisen rakennustyön kehittämiseksi, Trotski ja hänen aatekumppaninsa saattoivat puolueen v. 1920 lopulla vastoin sen tahtoa väittelyyn ammattiliitoista ja vaativat vapaaehtoisissa proletaarisissa järjestöissä — ammattiliitoissa — sovellettavaksi komentelun ja hallinnollisen määräilyn menetelmiä. Trotskia asettuivat kannattamaan puolueen muutkin oppositioryhmittymät. Heidän menettelynsä sai puolueessa ja ammattiliitoissa aikaan hajaannusta ja heikensi työläisten ja talonpoikien liittoa, sillä tosiasiallisesti kysymys oli paljon suuremmasta kuin ammattiliitoista: väiteltiin suhteesta talonpoikaistoon, joka alkoi esiintyä sotakommunismia vastaan, ja suhteesta puolueeseen kuulumattomiin työläisjoukkoihin. Torjuttuaan Trotskin ja tämän kannattajien yritykset puolue hyväksyi leniniläisen kannan ammattiliitoista, jonka V. I. Lenin määritteli seuraavin sanoin: ammattiliitot on „kasvatusjärjestö, mobilisoiva ja opettava järjestö, se on koulu, hallintokoulu, taloudenhoitokoulu, kommunismin koulu”. (Teokset, 32. osa, s. 2).

Siirtyminen uuteen talouspolitiikkaan (nep)

Maaliskuussa 1921 VKP(b):n X edustajakokous teki V. I. Leninin aloitteesta historiallisen päätöksen siirtymisestä elintarvikkeiden luovutusvelvollisuudesta luontoisveroon, uuteen talouspolitiikkaan. Jo keväällä 1918 Lenin oli hahmotellut neuvostovaltion talouspolitiikan tärkeimmät periaatteet, jotka edel-

lyttivät sosialistisen yhteiskunnan rakentamista kapitalistimaiden ympäröimänä ja maan kapitalististen ja sosialististen ainesten välillä tapahtuvan kiihkeän taistelun oloissa. Lyötyään maahanhyökkääjät ja valkokaartilaiset neuvostovaltio siirtyi sotakommunismista uuteen talouspolitiikkaan, jota alettiin lyhyesti nimittää nepiksi. Uuden talouspolitiikan tarkoituksena oli kapitalististen ainesten voittaminen ja sosialistisen talouden rakentaminen markkinoita, kauppaa ja rahan kiertokulkua hyväksikäyttäen. Tämän politiikan olemuksena oli lujalle taloudelliselle pohjalle perustuva työväenluokan ja talonpoikaiston liitto. Uusi talouspolitiikka johti alkuaikoina kiertämättömästi kapitalististen ainesten elpymiseen kaupungissa ja maaseudulla sekä luokkataistelun kärjistymiseen maassa. Mutta proletariaatin diktatuurin vallitessa ja kun kansantalouden avainasemat säilyivät ja lujittuivat neuvostovallan käsissä uusi talouspolitiikka turvasi sosialististen ainesten voiton kapitalistisista aineksista. Uuden talouspolitiikan soveltaminen loi lujan pohjan sosialistisen teollisuuden ja pientalonpoikaistalouden liittoyhteydelle, lujitti työväenluokan ja talonpoikaiston liittoa ja sen kautta proletariaatin diktatuuria, sai neuvostoihmiset aineellisesti kiinnostumaan työn tuottavuuden kohottamisesta, loi edellytykset kansantalouden nopealle jälleenrakentamiselle, työtätekevien hyvinvoinnin parantamiselle ja sosialistisen talouden perustan rakentamiselle. Taistellessaan uuden talouspolitiikan käytännössä toteuttamisen puolesta kommunistinen puolue mursi trotskilaisien vastarinnan ja torjui heidän kantansa, että nep merkitsee muka paluuta kapitalismiin.

Nepin toteuttamisen tiellä oli erittäin suuria poliittisia ja taloudellisia vaikeuksia. Maan talous oli siihen aikaan monimuotoinen. Oli olemassa viisi eri talousmuotoa: patriarkaalin talonpoikaistalous, joka perustui omaan työhön ja oli melkein kokonaan luontoistaloutta; pientavarantuotanto oli pääasiallisesti keskivarakasta talonpoikaistaloutta ja käsityöläistaloutta, jossa ei käytetty vierasta työvoimaa; yksityiskapitalistinen talous, jota edusti suurilukuisin riistäjäluokka — kulakisto — sekä kansallistamattomien, pääasiassa pienten ja keskikokoisten kapitalististen teollisuuslaitosten omistajat ja kauppiaat; valtiokapitalismi (pääasiallisesti ulkomaalaisille kapitalisteille myönnettyjen toimilupien muodossa), jolla tosin ei ollut suurta

sijaa; sosialistinen talousmuoto käsitti neuvostovaltion hallussa olevat tuotanto- ja kauppalaitokset, kulkulaitoksen, pankit, neuvostotilat samoin kuin myös kulutus-, hankinta-, luotto- ja tuotanto-osuuskunnat. Sosialistisella talousmuodolla oli tärkein merkitys maan elämässä. Maan taloudellisen elämän monimuotoisuus oli saatava poistetuksi ja sosialistiselle talousmuodolle oli turvattava täydellinen voitto kansantalouden kaikilla aloilla.

Pitäen ohjeenaan VKP(b):n X edustajakokouksen päätöksiä, Yleisvenäläinen TšKK vahvisti 2. istuntokaudellaan maaliskuun 21 p:nä 1921 lain „Elintarvikkeiden ja raaka-aineiden luovutusvelvollisuuden korvaamisesta luontoisverolla”. Maaliskuun 28 p:nä Kansankomissaarien neuvosto antoi asetuksen, joka määritteli talousvuodeksi 1921/22 elintarvikkeiden luontoisveron kokonaissumman korkeintaan 240 milj. puudaksi (ilman Ukrainaa ja Turkestanian), kun luovutusvelvollisuuden yleissumma oli talousvuonna 1920/21 ollut 423 milj. puutaa viljaa. Samalla asetuksella sallittiin 44 kuvernementissa vilja- ja rehu-tuotteiden vapaa vaihto. Luovutusvelvollisuuden korvaaminen luontoisverolla ja elintarvikeylijäämien vapaan myynnin salliminen kannustivat talonpoikaistoa laajentamaan viljelmiä, lisäämään karjaa ja kohottamaan nopeasti maatalouden tuotantovoimia. Tämä puolestaan loi tarvittavat edellytykset teollisuuden ja kulkulaitoksen jälleenrakentamiselle. Kansankomissaarien neuvosto antoi huhti- — heinäkuun välisenä aikana vuonna 1921 useita uutta talouspolitiikkaa koskevia asetuksia, muun muassa kulutusosuuskuntia koskevan asetuksen, joka kumosi aikaisemmin vallinneet osuuskuntien oikeuksien rajoitukset elintarvikkeiden hankinnan alalla; asetus vapaan kaupan sallimisesta; rahan kiertokulku- sekä sen talletus- ja siirto-oikeusrajoitusten poistamisesta; valtion tuotantolaitosten käynnissä pitämiseksi niiden vuokraamisesta osuustoiminnallisille ja muille yhtymille sekä yksityisille kansalaisille; toimilupasopimusten solmimisesta kapitalististen valtioiden tai erillisten tuotannonharjoittajaryhmien kanssa jne.

Uuteen talouspolitiikkaan siirtyminen loi tarvittavat edellytykset kansantalouden jälleenrakentamiselle ja sosialistisen talouden perustan luomiselle. Uuden talouspolitiikan ensimmäinen vuosi tuotti jo huomattavia myönteisiä tuloksia. Teollisuus-

tuotanto saavutti vuonna 1921 31% sodanedellisestä tasosta, kun se v. 1920 oli ollut vain 13,8% siitä. Puuvillakankaiden tuotanto lisääntyi vuoden aikana kolminkertaisesti ja kumiteollisuustuotanto kuusinkertaisesti saavuttaen 50% sodanedelliseen tasoon verrattuna. Hitaampaa oli raskaan teollisuuden nousu. Sen tuotanto oli vain 21% vuoden 1913 tasosta ja metalliteollisuuden tuotanto, joka oli vuoden aikana lisääntynyt 65%, saavutti vasta 7% sodanedellisestä tasosta.

GOELRO-suunnitelman toteuttaminen alkoi Volhovin ja Balahnan voimalaitosten sekä v. 1922 Šaturan ja Šterovkan voimalaitosten rakentamisesta. Kaširan voimalaitos valmistui toukokuun 1 pksi 1922. Ensimmäiset menestykset kansantalouden jälleenrakentamisessa ja kehittämisessä saavutettiin siitä huolimatta, vaikka maata koetteli v. 1921 suuri luonnononnettomuus — kuivuus ja kato sekä siitä johtunut nälänhätä. Kommunistinen puolue ja neuvostohallitus ryhtyivät tarmokkaihin toimenpiteisiin nälänhädän voittamiseksi. Nälänhädestä kärsivien kuvernementtien väestölle myönnettiin ravinnoksi ja siemenviljaksi yli 24 milj. puutaa viljaa. Maan kaikki työtätekevät antoivat kansalaisapua nälänhädestä kärsiville. Kamppailen mitä suurimpien vaikeuksien voittamiseksi neuvostokansa selviytyi nälänhädestä, ja syyskylvöt yleensä suoritettiin v. 1921 menestyksellisesti. Vieläpä kuivuudesta kärsineissä kuvernementeissakin kylvettiin 75% siitä, mitä edellisenä vuonna oli tehty syyskylvöjä. Vuoden 1922 sato auttoi pääpiirteissään voittamaan nälänhädän seuraukset.

Ensimmäiset yhteenvedot uudesta talouspolitiikasta tehtiin Neuvostojen IX yleisvenäläisessä edustajakokouksessa (joulukuu 1921) ja VKP(b):n XI edustajakokouksessa (maalis- — huhtikuu 1922). Arvioidessaan näitä tuloksia ja määritellessään puolueen tehtävät alkavalle kaudelle V. I. Lenin sanoi VKP(b):n XI edustajakokouksessa: „Meidän on nyt sanottava puolueen nimessä: riittää! Tavoite, johon perääntymisellä pyrittiin, on saavutettu. Tämä kausi on päättymässä tai päättynyt. Nyt on edessä toinen tavoite — voimien uudelleenryhmittäminen” (Teokset, 33. osa, s. 251). Osoitettuaan, että uusi talouspolitiikka on sosialismin ja kapitalismin kiihkeätä kamppailua siitä „kumpi voittaa”, V. I. Lenin korosti, että maalla on kaikki edellytykset takapajuisen Venäjän muuttamiseksi etumaiseksi sosialistiseksi

valtioksi. Puolueen XI edustajakokous piti välttämättömänä noudattaa edelleen uutta talouspolitiikkaa.

Neuvostohallitus noudatti ulkopoliitiikan alalla johdonmukaisesti rauhanpolitiikkaa pyrkien luomaan suotuisat ulkopoliittiset edellytykset rauhanomaiselle rakennustyölle. Solmittuaan v. 1920 ensimmäiset rauhansopimukset Eestin, Latvian, Liettuan ja Suomen kanssa Neuvostohallitus solmi v. 1921 rauhansopimukset Iranin (helmikuun 26 pnä), Afganistanin (helmikuun 28 pnä), Turkin (maaliskuun 16 pnä), ja Puolan kanssa (maaliskuun 18 pnä); kauppasopimukset Englannin (maaliskuun 16 pnä), Saksan (toukokuun 6 pnä), Norjan (syyskuun 2 pnä), Itävallan (joulukuun 7 pnä), Italian (joulukuun 26 pnä) ja v. 1922 Tšekkoslovakian kanssa (kesäkuun 5 pnä). Neuvostohallitus noudatti johdonmukaisesti ulkomaiden suhteen diplomaattisten, taloudellisten ja kulttuurisuhteiden laajentamisen ja lujittamisen politiikkaa lähtien leniniläisestä periaatteesta sosialistisen ja kapitalistisen järjestelmän rauhanomaisen rinnakkainolon mahdollisuudesta.

Tammikuussa 1922 neuvostohallitus sai kutsun huhtikuun 10 pnä 1922 alkavaan Genovan konferenssiin. Ententen maiden valtuuskunnat vaativat Neuvosto-Venäjän edustajia tunnustamaan kaikki tsaristisen Venäjän, Väliaikaisen hallituksen ja valkokaartilaishallitusten velat, palauttamaan ulkomaisille kapitalisteille neuvostovallan kansallistamat tehtaat ja lopettamaan ulkomaankaupan monopolin. Neuvostovaltuuskunta, joka noudatti Leninin ohjeita, rikkoi imperialistien suunnitelmat. Velkojen suhteen neuvostovaltuuskunta esitti vastavaatimuksensa siitä, että maalle on korvattava interventioista aiheutuneet 39 miljardin ruplan vahingot, mikä oli puolta suurempi kuin imperialistien neuvostotasavalloilta vaatima summa (18,5 miljardia ruplaa kullassa). Ulkomaiset valtuuskunnat kieltäytyivät tunnustamasta näitä vastavaatimuksia. Ensimmäisen kerran kansainvälisten suhteiden historiassa Neuvosto-Venäjän valtuuskunta teki konferenssissa ehdotuksen yleisestä aseistariisunnasta. Tämä ehdotus ei saanut kapitalististen maiden edustajien kannatusta. Neuvostovaltuuskunnan onnistui konferenssin aikana viedä menestykselliseen päätökseen Saksan valtuuskunnan kanssa käymänsä diplomaattiset neuvottelut, joiden tuloksena VSFNT:n ja Saksan kesken tehtiin huhtikuun 16 pnä 1922

Rapallon sopimus diplomaattisten suhteiden solmimisesta. Se oli neuvostohallituksen suuri diplomaattinen voitto, joka teki tyhjäksi Ententen maiden hallitsevien piirien yritykset luoda kapitalististen suurvaltojen yhteisrintama neuvostotasavaltoja vastaan.

Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton (SNTL) muodostaminen. Menestyksiä kansantalouden jälleenrakentamisessa

Erittäin tärkeä merkitys kansantalouden kuntoonpalauttamisessa ja sosialismin menestyksellisessä rakentamisessa oli SNTL:n muodostamisella, mikä tapahtui kommunistisen puolueen ja sen johtajan V. I. Leninin johdolla. Suvereenisten neuvostotasavaltojen vapaaehtoisen yhdistämisen yhtenäiseksi monikansaiseksi sosialistiseksi liittovaltioksi oli sanellut näiden tasavaltojen taloudellinen, poliittinen ja sivistyksellinen kehitys ja pohjan tälle yhdistämiselle oli luonut kommunistisen puolueen ja neuvostohallituksen oikea leniniläinen kansallisuuspolitiikka. Neuvostotasavaltojen lukuisia ulkoisia ja sisäisiä vihollisia vastaan käymän yhteisen taistelun kokemus osoitti, että neuvostovallan ensi vuosina tasavaltojen kesken syntyneet sopimussuhteet eivät olleet riittäviä enempää niiden taloudelliseen kuntoonpalauttamiseen ja sosialismin rakentamiseen kuin niiden valtiollisen itsenäisyyden ja riippumattomuuden suojeleluunkaan imperialistien hyökkäyksen sattuessa.

Neuvostotasavaltojen yhtenäisen valtioliiton muodostaminen oli välttämätöntä ennen kaikkea siksi, että neuvostotasavaltojen kaikki taloudelliset mahdollisuudet ja rahavarat, kaikki voimat ja varat piti yhtenäisen kansantaloussuunnitelman mukaisesti yhdistää ja käyttää mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti kansantalouden kuntoonpalauttamiseen ja sosialistisen yhteiskunnan rakentamiseen. Se oli välttämätöntä myös siksi, että vuosisatojen aikana Venäjän eri alueiden kesken tapahtunut luonnollinen työnjako ja niiden kiinteät taloudelliset suhteet tekivät mahdottomaksi neuvostotasavaltojen menestyksellisen kehityksen erillään toisistaan. Neuvostotasavallat kaipasivat kaikinpuolista keskinäisapua ja ennen kaikkea tukea VSFNT:lta, joka oli neuvostotasavalloista voimakkain ja taloudellisesti ja

sivistyksellisesti eniten kehittynyt. VSFNT puolestaan tarvitsi etelästä viljaa, kivihiiltä Donbassilta, naftaa Bakusta ja puuvillaa Keski-Aasiasta. Myös tietoliikenteen ja kulkulaitoksen yhtenäisyys vaati neuvostotasavaltojen liittymistä yhtenäiseksi valtioksi. Liittovaltion muodostamista vaativat myös ulkopoliittiset tekijät, jotka johtuivat vihamielisen kapitalistisen ympäristön olemassaolosta. Intervention ja kansalaissodan vuodet osoittivat, että neuvostotasavaltojen riippumattomuutta ei voida varjella maailman imperialismin yhtyneiltä voimilta, ellei muodosteta neuvostotasavaltojen valtioliittoa ja yhdistetä niitä yhtenäiseksi sotilastaloudelliseksi voimaksi. SNTL:n muodostaminen johtui myös jo itse neuvostovallan luonteesta, sen internationalistisesta olemuksesta.

Kommunistisen puolueen aloitteesta alkoi kaikissa neuvostotasavalloissa v. 1922 työtätekevien laaja joukkoliike yhtenäisen liittovaltion muodostamisen puolesta. Maaliskuussa 1922 julistettiin Taka-Kaukasian federatio, josta joulukuussa 1922 muodostui Taka-Kaukasian Sosialistinen Federatiivinen Neuvostotasavalta. Joulukuussa 1922 pidetyt Ukrainan SNT:n, Valko-Venäjän SNT:n ja Taka-Kaukasian SFNT:n Neuvostojen edustajakokoukset tekivät päätöksensä liittovaltion muodostamisesta. Joulukuun 26 p:nä 1922 Neuvostojen X yleisvenäläinen edustajakokous katsoi ajankohtaiseksi neuvostotasavaltojen yhdistämisen yhtenäiseksi liittovaltioksi. Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton muodostamisvaiheessa V. I. Lenin taisteli päättävästi suurvaltalaista šovinismia ja paikallista nationalismia vastaan, hallinnollista pakotusta ja bolševikkipuolueen kansallisuuspolitiikan muita vääristelyjä vastaan. V. I. Lenin vastusti monien toimihenkilöiden esittämää autonomisoimissuunnitelmaa¹ ja kehitti uuden valtiomuodostuman — Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton — muodostamisperiaatteet. Joulukuun 30 p:nä 1922 kokoontui Moskovassa SNTL:n Neuvostojen I edustajakokous, joka käsitteli ja hyväksyi julistuksen Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton muodostamisesta. Julistuksessa määriteltiin tasavaltojen yhdistymisen perusperiaatteet: niiden tasa-arvoisuus ja Sosialististen Neuvostotasaval-

¹ *Autonomisoimisen* aate oli virheellinen. Se edellytti Ukrainan, Valko-Venäjän, Gruusian, Armenian ja Azerbaidžanin tasavaltojen liittymistä VSFNT:aan autonomisten tasavaltojen oikeuksin.

tojen Liittoon liittymisen vapaaehtoisuus, tasavaltojen oikeus vapaaseen eroamiseen Liitosta ja uusien sosialististen neuvostotasavaltojen pääsy Liittoon. Edustajakokous käsitteli ja hyväksyi Liittosopimuksen, jossa määriteltiin SNTL:n toimivaltaan kuuluvat kysymykset, säädettiin valtiovallan ja valtionhallinnon ylimpien elimien rakenne, niiden oikeudet ja velvollisuudet ja julistettiin yhtenäinen Neuvostoliiton kansalaisuus. Alunperin SNTL:oon yhtyivät: Venäjän SFNT, Ukrainan SNT, Valko-Venäjän SNT ja Taka-Kaukasian SFNT. Venäjän tasavalta muodosti ytimen, jonka ympärille muodostui ja lujittui monikansainen sosialistinen valtio. Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton muodostuminen merkitsi leniniläisen kansallisuuspolitiikan voittoa ja sillä oli maailmanhistoriallinen merkitys.

Puhuessaan marraskuussa 1922 Moskovon Neuvoston täysistunnossa ja tehdessään yhteenvedoja neuvostovallan viisivuotisesta olemassaolosta V. I. Lenin sanoi olevansa täysin varma siitä, että uuden talouspolitiikan Venäjältä tulee sosialistinen Venäjä. Samana syksynä hän sairastui vaikeasti. V. I. Lenin kirjoitti sairaana ollessaan useita tärkeitä kirjeitä ja kirjoituksia: *Kirje edustajakokoukselle* (tunnetaan *Testamentin* nimellä), *Lainsäädännöllisten tehtävien antamisesta Valtion suunnittelukomitealle*, *Kansallisuuksia eli „autonomisoimista” koskevasta kysymyksestä*, *Päiväkirjan sivuja*, *Osuustoiminnasta*, *Vallankumouksestamme*, *Miten meidän on uudestijärjestettävä Työläistalonpoikaisinspektio*, *Mieluummin vähemmän, mutta parempaa*. Lenin teki niissä yhteenvedon tehdystä työstä ja osoitti sosialistisen yhteiskunnan rakentamisen konkreettiset tiet: maan teollistamisen, talonpoikaistalouksien osuustoiminnallistamisen — kollektivisoimisen, kulttuurivallankumouksen suorittamisen ja sosialistisen valtion lujittamisen, mitä hän piti tärkeimpänä taistelussa sosialismin voiton saavuttamiseksi. V. I. Leninin viimeisissä kirjeissään ja kirjoituksissaan antamat neuvot muodostuivat puolueen XII edustajakokouksen (huhtikuu 1923) päätösten ja puolueen ja hallituksen koko politiikan perustaksi. Tehtyään yhteenvedot uuden talouspolitiikan tuloksista kahden vuoden ajalta edustajakokous hahmotteli tiet, miten uutta talouspolitiikkaa voidaan edelleen toteuttaa menestyksellisesti käytännössä. Edustajakokouksen päätökset kansallisuuskysy-

myksestä merkitsivät neuvostokansalle laajaa taisteluohjelmaa aikaisemmilta ajoilta perityn Neuvostoliiton kansojen tosiasiallisen taloudellisen ja sivistyksellisen eriarvoisuuden poistamiseksi. Edustajakokous tuomitsi kansallisuuskysymyksen alalla ilmenneet poikkeamat: suurvaltaisen (suurvenäläisen) šovinin ja paikallisen nationalismin ja mobilisoi puolueen taisteluun Neuvostoliiton kansojen ystävyden lujittamiseksi.

Kansantalouden kaikilla aloilla tapahtuneesta huomattavasta noususta huolimatta teollisuuden kasvu ja maatalouden tuotantovoimien jälleenrakentaminen eivät kyenneet tyydyttämään maan kasvavaa tarvetta. Vuoden 1923 lopulla maassa oli noin 1 milj. työtöntä. Yksityispääoman käsissä oli lähes 4 000 kevyen ja elintarviketeollisuuden pientä ja keskisuurta tuotantolaitosta, $\frac{3}{4}$ vähittäiskaupasta ja lähes puolet tukkukaupasta. Kaupungin nepmanit¹, maaseudun kulakit, hajalle lyötyjen eserrä- ja menševikkipuolueiden rippeet ja muut vihamieliset voimat taistelivat hellittämättä kommunistisen puolueen politiikkaa vastaan: vahingoittivat, sabotoivat ja harjoittivat tuholaisuutta ja vakoilua tehden kaikkensa kapitalististen suhteiden palauttamiseksi Neuvostoliittoon. Vuonna 1923 maa eli suurten taloudellisten vaikeuksien kautta. Syntyi teollisuustuotteiden menekkipula sen seurauksena, että teollisuuden ja maatalouden jälleenrakentamisen vauhti ei ollut samanlainen, suunnittelun alalla ilmeni heikkouksia ja teollisuus- ja kauppaelimet rikkoivat neuvostolaista hintapolitiikkaa. Teollisuustuotteiden hinnat olivat liian korkeat, mutta maataloustuotteiden hinnat sen sijaan kovin alhaiset. Ilmestyi rahataloudellisia vaikeuksia, jotka aiheuttivat työläisten ja toimihenkilöiden palkanmaksussa viivytyksiä. Väärä hintasuhte („sakset”) olisi saattanut supistaa teollisuustuotannon perustaa, vahingoittaa teollisuutta ja heikentää työväenluokan ja talonpoikaiston liittoa. Puolue ja hallitus ryhtyivät tarmokkaisesti toimenpiteisiin syntyneiden vaikeuksien voittamiseksi, menekkipulan poistamiseksi ja hintapolitiikan korjaamiseksi. Teollisuustuotteiden ja ennen kaikkea kulutustarvikkeiden hintoja alennettiin. Toimeenpantiin rahareformi, jota alettiin soveltaa jo lokakuussa 1922 ja joka johti valuutan — tšervontsin — vakaantumiseen. Suunniteltiin toimenpiteet kau-

¹ *Nepman* — yksityisyrittäjä, kauppias, keinottelija uuden talouspolitiikan ensimmäisellä kaudella.— *Suom.*

pankännin kehittämiseksi valtion- ja osuusliikkeiden kautta sekä yksityisyrittelijöiden ja keinottelijöiden syrjäyttämiseksi. Kaikki tämä paransi työtätekevien asemaa.

Vuonna 1923 maan kansainvälinen asema kärjistyi: Englannin ulkoministeri G. Curzon pelotteli Neuvostoliittoa uhkavaatimuksessaan (toukokuun 8 pnä) uudella interventiolla, toukuussa murhattiin Sveitsissä Neuvostoliiton diplomaatti V. V. Vorovski, USA:ssa, Englannissa, Ranskassa ja muissa maissa voimistui hillitön neuvostovastainen propaganda. Neuvostohallitus torjui kapitalististen valtioiden vihamieliset hyökkäilyt. Trotskilaiset käyttivät hyväkseen sisäisiä ja ulkoisia vaikeuksia sekä V. I. Leninin sairautta ja aloittivat uuden hyökkäyksen puoluetta ja sen johtoa vastaan, mutta tulivat aatteellisesti murskatuiksi.

Tammikuun 21 päivänä 1924 kohtasi puoluetta ja koko neuvostokansaa suuri onnettomuus — kuoli kommunistisen puolueen järjestäjä ja johtaja, maailman ensimmäisen sosialistisen valtion perustaja, VSFNT:n ja SNTL:n Kansankomissaarien Neuvoston puheenjohtaja Vladimir Iljitš Lenin. Hänen kuolemansa oli mitä raskain menetys paitsi neuvostokansalle myös koko maailman työtätekeville. Työtätekevät liittyivät entistä lujemmin kommunistisen puolueen ympärille vanhoen noudattavansa pyhästi V. I. Leninin yleviä neuvoja. VKP:n KK julisti Leninkutsunnan puolueeseen. Lyhyen ajan sisällä puolueeseen liittyi lähes 250 tuhatta uutta jäsentä. V. I. Leninin nimen ikuistuttamiseksi Neuvostoliiton Neuvostojen II edustajakokous päätti muuttaa vallankumouksellisen Pietarin nimen Leningradiksi. Tehtiin päätös Leninin Teosten julkaisemisesta, kommunistinen nuorisoliitto sai nimekseen Leniniläinen kommunistinen nuorisoliitto, v. 1930 säädettiin Leninin kunniamerkki, korkein palkinto Neuvostoliitossa ja v. 1925 Lenin-palkinnot tieteen ja tekniikan alalla. Vuonna 1936 Moskovassa avattiin V. I. Leninin keskusmuseo.

Tammikuun 31 pnä 1924 Neuvostojen II edustajakokous vahvisti Neuvostoliiton Perustuslain. SNTL:n ensimmäisen Perustuslain pohjaksi otettiin Neuvostojen I edustajakokouksen Julistus ja Sopimus SNTL:n perustamisesta. Perustuslaki vahvisti SNTL:n kansojen ystävyyteen ja tasa-arvoisuuteen perustuvan monikansaisen sosialistisen valtion muodostumisen.

Perustuslailla oli valtavan suuri sisäpoliittinen ja kansainvälinen merkitys. Se turvasi SNTL:n työtätekeville laajat demokraattiset oikeudet ja vapaudet ja mahdollisuuden osallistua aktiivisesti valtion asioiden hoitoon. Kaikki työtätekevät sukupuolesta, uskontunnuksesta, rodusta, kansallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta saivat oikeuden valita ja tulla valituksi neuvostovallan elimiin. Kärkevän luokkataistelun oloissa oli neuvostovallan väliaikaisesti pakko evätä äänioikeus luokkavierailta aineksilta (kulakeilta, kauppiailta, kirkonmiehiltä, entisiltä poliisi- ja santarmilaitoksen palveluksessa olleilta henkilöiltä ym.).

Samaan aikaan jatkettiin tasavallan kansallisten valtioiden rakentamista. Vuonna 1924 VSFNT luovutti Valko-Venäjälle useita pääasiallisesti valkovenäläisten asuttamia ujusteja Smolenskin, Vitebskin ja Gomelin kuvernementeista, minkä ansiosta Valko-Venäjän SNT laajeni enemmän kuin kaksinkertaisesti. Ukrainan SNT:n puitteissa muodostettiin Moldavian Autonominen SNT. Vuosina 1924—25 toimitettiin Keski-Aasian valtiollinen ja kansallinen jako, minkä tuloksena muodostuivat Keski-Aasian kansalliset valtiot. Uzbekien ja turkmeenien asuttamista Turkestanin ASNT:n alueista, Buharan ja Horesmin tasavalloista muodostuivat Uzbekian ja Turkmenian SNT:t. Tadžikien asuttamista Turkestanin ASNT:n alueista ja Buharasta muodostui Tadžikian ASNT, joka liitettiin Uzbekian SNT:aan. Kazahien asuma-alueet, jotka olivat aikaisemmin kuuluneet Turkestanin ASNT:aan, liitettiin Kazahian ASNT:aan ja kirgiisien asuma-alueista muodostettiin VSFNT:n puitteissa Kirgiisian autonominen alue. SNTL:n Neuvostojen III edustajakokous (toukokuu 1925) hyväksyi SNTL:oon uudet liittotasavallat: Uzbekian ja Turkmenian SNT:t. Edustajakokous teki myös erittäin tärkeitä päätöksiä neuvosto-, teollisuus- ja maatalousrakennustyöstä sekä asevoimista, joiden lujittamiseksi vv. 1924—25 toimeenpantiin sotilasreformi. Säädettiin uusi asevoimien mobilisointi- ja muodostamisjärjestys: asevoimat koostuivat sekä vakinaisista että territoriaali- ja miliisijoukoista. Koko armeijalaitos ja laivasto uudestijärjestettiin, yksinkertaistettiin ja parannettiin. Luotiin sotakoulujen verkko ja asevoimien taistelu- ja poliittisen koulutuksen menetelmiä samoin kuin myös huoltoelimiä parannettiin. Punainen Armeija sai ohjesäännöt ja

koulutusohjeet, joiden pohjaksi otettiin ensimmäisen maailmansodan ja kansalaissodan kokemukset. Tammikuussa 1925 nimettiin SNTL:n Vallankumouksellisen sotaneuvoston puheenjohtajaksi ja Maa- ja merivoimien kansankomissaariksi Punaisen Armeijan etevä sotapäällikkö M. V. Frunze.

Vuonna 1924 SNTL saavutti huomattavia tuloksia ulkopoliittikan alalla. Vuoden 1924 kuluessa Neuvostoliitto solmi diplomaattiset suhteet Englantiin (helmikuun 2 pnä), Italiaan (helmikuun 7 pnä), Itävaltaan (helmikuun 25 pnä), Norjaan (maaliskuun 10 pnä), Ruotsiin (maaliskuun 18 pnä), Kiinaan (toukokuun 31 pnä), Tanskaan (kesäkuun 18 pnä), Meksikoon (elokuun 4 pnä), Ranskaan (lokakuun 28 pnä) ja v. 1925 Japaniin (tammikuun 20 pnä) ja muihin maihin. Toukokuussa 1925 Japanin sotajoukot poistuivat Pohjois-Sahalinilta. Kaikkein vihamielisimmällä kannalla SNTL:oon nähden olivat edelleenkin USA:n hallitsevat piirit noudattaen SNTL:n „tunnustamattomuuden” politiikkaa. Elokuussa 1924 länsivallat hyväksyivät ns. Dawesin suunnitelman, Saksan militarismin henkiinherättämissuunnitelman. Dawesin suunnitelman välittömäksi jatkoksi muodostui vuoden 1925 Locarnon sopimus, jonka tarkoituksena oli neuvostovastaisen liittoutuman muodostaminen. Neuvostodiplomatian onnistui huomattavasti heikentää Locarnon sopimuksen neuvostovastaista suuntausta allekirjoittamalla Neuvostoliiton ja Saksan taloudellisen sopimuksen (lokakuun 12 pnä 1925), Neuvostoliiton ja Turkin ystävyys- ja puolueettomuussopimuksen (joulukuun 17 pnä 1925) ja sittemmin Neuvostoliiton ja Saksan hyökkäämättömyys- ja puolueettomuussopimuksen (huhtikuun 24 pnä 1926). Neuvostohallituksen rauhanomainen ulkopoliittikka lujitti neuvostovaltion kansainvälistä asemaa.

Jälleenrakennuskauden tulokset

Jälleenrakennuskausi oli v. 1925 päättymässä. SNTL:n suurteollisuuden tuotanto oli sinä vuonna 75% ja maataloustuotanto 87% sodanedellisestä tasosta. Sosialistisen sektorin osuus laajeni teollisuuden ja kaupan alalla, ja ensimmäiset kollektiivitaloudet ja neuvostotilat kasvoivat ja kehittyivät. Vuonna 1924 sosialistisen sektorin osuus muodosti 76,3% teollisuuden

kokonaistuotannosta, maataloudessa 1,5% ja vähittäiskaupassa 47,3%. Kansantulo lisääntyi: v. 1921 se oli 38% ja v. 1926 jo 103% sodanedellisestä (v. 1913). Työtätekevien taloudellinen asema parantui. Vuonna 1925 oli teollisuuden palveluksessa olevien työläisten työpalkka 94% sodanedellisestä ja eräillä teollisuuden aloilla jopa ylittikin sodanedellisen tason (esim. tekstiiliteollisuudessa 16%, kemiallisessa 20% ja elintarviketeollisuudessa 46%). Teollisuuden palveluksessa olevien työläisten ja toimihenkilöiden lukumäärä lisääntyi nousten vuoden 1925 lopulla 2 451 000:een, ts. saavuttaen 90,8% sodanedellisestä tasosta. Työväenluokan tuotannollinen aktiivisuus nousi. Viisi vuotta jatkuneen jälleenrakennuskauden aikana työn tuottavuus kasvoi teollisuudessa 3,5-kertaisesti. Tuotantolaitoksissa saivat tärkeän merkityksen Leningradissa v. 1923 syntyneet työläisten

Volhovin vesivoimalaitoksen rakennuksella. 1925.

tuotannolliset neuvottelut¹. Huomattaviin tuloksiin päästiin Neuvostoliiton kulttuurirakennustyössä. Alkeis- ja keskikoulujen oppilasmäärä lisääntyi 9 656 000:sta, mitä se oli ollut luku-kaudella 1914/15, 10 289 000:een v. 1925/26. Aikuisen väestön lukutaidottomuuden poistamista koskevan asetuksen antamisen (joulukuun 26 p:nä 1919) ja Lukutaidottomuuden poistamisen yleisvenäläisen edustajakokouksen (helmikuu 1922) välisenä aikana opetettiin luku- ja kirjoitustaito 5 milj. ihmiselle. Tärkeä merkitys tässä työssä oli Yleisvenäläisellä lukutaidottomuuden poistamisen erikoisvaliokunnalla, joka muodostettiin v. 1920 Valistusasiain kansankomissariaatin yhteyteen, ja yhdistyksellä „Alas lukutaidottomuus”. Korkeakoulujen opiskelijamäärä lisääntyi vv. 1913—1925 välisenä aikana 112 tuhannesta 162 tuhanteen. Vuonna 1925 maassa ilmestyi 1 120 sanomalehteä, joiden yhteinen levikki oli 8 milj. kappaletta, ts. kolme kertaa suurempi kuin Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen edellä. Vuonna 1925 Neuvostoliitossa oli yli 32 tuhatta kansanvalistuslaitosta (lukutupia, kansantaloja, kerhotaloja yms.) ja lähes 17 000 eri tason kirjastoa. Tieteen, kirjallisuuden ja taiteen alalla suoritettava työ uudestijärjestettiin uusissa oloissa perusteellisesti.

Työläisten ja talonpoikien taloudellisen aseman parantumista ja sivistystason nousua seurasi kansanjoukkojen yhteiskunnallisen ja työaktiivisuuden kasvu. Työväenluokan ja talonpoikaiston liitto lujittui, proletariaatin diktatuuri vahvistui ja kommunistisen puolueen arvovalta kasvoi joukkojen keskuudessa samoin kuin Neuvostoliiton arvovalta kansainvälisellä areenalla. Tätä ajanjaksoa luonnehti maailmassa kahdenlainen vakaantuminen: vakaantuminen Neuvostoliitossa ja kapitalismin väliaikainen ja osittainen vakaantuminen. Tässä kahden järjestelmän välisessä kilpailussa sosialismin maa osoitti etevämyytensä ensimmäiset tulokset kapitalistiseen järjestelmään verrattuna.

¹ *Tuotannolliset neuvottelut* ovat Neuvostoliitossa yksi tärkeimmistä työ-tätekevien tuotannollisen aktiivisuuden, luovan aloitteellisuuden ja tuotannon johtoon osallistumisen kehittämismuodoista. Ne tulivat käytäntöön v. 1923 Leningradissa valveutuneimpien työläisten aloitteesta.

MAAN SOSIALISTINEN TEOLLISTAMINEN JA MAATALOUDEN
KOLLEKTIVISOIMINEN. SOSIALISMIN VOITTO NEUVOSTOLIITTOSSA
(1926—1940)

Siirtyminen sosialistiseen teollistamiseen

Vuonna 1926 maan kansantalous saavutti pääpiirteissään sodanedellisen tason. Mutta se oli tsaarin Venäjän, teknillisessä ja taloudellisessa suhteessa takapajuisen maatalousmaan taso. Ollen laajuutensa puolesta ensimmäisellä ja väkilukunsa puolesta kolmannella sijalla maailmassa (Kiinan ja Intian jälkeen) Venäjä oli teollisuustuotantonsa puolesta viidennellä sijalla maailmassa ja neljännellä Euroopassa. Metallin, kivihiilen, öljyn ja sähkön tuotannossa se oli eräs kaikkein jäljellejääneimpiä maita suuriin kapitalistisiin valtioihin verrattuna. Venäjällä ei ollut traktori-, auto-, lentokone- eikä työstökoneteollisuutta enempää kuin kehittyntä kemiallista teollisuuttakaan. Noin $\frac{2}{3}$ kansantaloustuotteista saatiin maataloudesta ja vähän yli $\frac{1}{3}$ teollisuudesta. Venäjän teollisuus ja maatalous oli varustettu ajanmukaisilla tuotantovälineillä 5—10 kertaa heikommin kuin suuret kapitalistiset länsimaat. Neuvostokansan väistämättömänä tehtävänä oli takapajuisen maatalousmaan muuttaminen kehittyneeksi sosialistiseksi teollisuusmaaksi. Sosialismin taloudelliseksi pohjaksi kelpasi ainoastaan koneellinen suurteollisuus, joka kykeni uudestijärjestämään myös maatalouden. Kommunistinen puolue, joka noudatti V. I. Leninin oppia koneellisen suurteollisuuden kaikinpuolisesta kehittämisestä ja maan sähköistämisestä, asetti neuvostokansan tärkeimmäksi tehtäväksi raskaan teollisuuden luomisen, joka muodosti koko Neuvostoliiton kansantalouden ja puolustuskuntoisuuden lujan perustan ja työtätekevien hyvinvoinnin jatkuvan parantumisen lähteen. Trotskilaiset ja myöhemmin myös oikeisto-oppoportunistit, jotka hylkäsivät leniniläisen teorian sosialismin voiton mahdollisuudesta yhdessä maassa, vastustivat puolueen hyväksymää maan teollistamislinjaa. Heidän edustamansa linja olisi johtanut kiertämättömästi kapitalismin palautumiseen. Kommunistinen puolue NKP(b):n KK:n johdolla murskasi antautujat aatteellisesti, suojeli leninismän vääristelyiltä ja otti horjumattomaksi linjakseen maan teollistamisen, sosialismin rakentamisen Neuvostoliitossa.

Joulukuussa 1925 pidetty NKP(b):n XIV edustajakokous asetti neuvostokansan tehtäväksi maan sosialistisen teollistamisen, sosialismin aineellisen ja teknillisen perustan luomisen ja maan muuttamisen taloudellisesti kapitalistisista valtioista riippumattomaksi sosialistiseksi valtioksi. Samanaikaisesti teollistamisen kanssa oli ratkaistava konkreettisia tehtäviä: kalustettava uuden tekniikan mukaisesti vanhat tehtaot, luotava teollisuuden aloja, joita vallankumousta edeltäneellä Venäjällä ei ollut, rakennettava uusia kemiallisia, koneenrakennus-, auto- sekä rauta- ja terästehtaita, pantava alulle kotimainen moottorien ja sähkölaitteiden tuotanto, lisättävä metallin ja kivihiilen tuotantoa, luotava uusi sotatarviketeollisuus maan puolustuskuntoisuuden lujittamiseksi, rakennettava traktoritehtaita ja ajanmukaisia maatalouskoneita valmistavia tehtaita ja siten luotava maataloudelle aineellinen ja teknillinen pohja ja miljoonille yksityisille pientalouksille edellytykset kollektiiviseen suur- tuotantoon siirtymiseksi. Teknillinen ja taloudellinen takapajuisuus sekä aggressiivisten imperialististen valtioiden taholta uhkaava interventio vaativat sosialistisen valtion nopeata teollista kehittämistä. Päinvastoin kuin kapitalistiset maat, jotka olivat tavallisesti aloittaneet teollistamisensa kevyestä teollisuudesta, Neuvostoliiton teollistaminen aloitettiin raskaan teollisuuden kehittämisestä.

Kaikkien näiden erittäin vaativien kansantaloudellisten tehtävien täyttäminen vaati vaikeuksien voittamista ja ennen kaikkea suunnattomien varojen hankkimista ja sijoittamista teollistamiseen. Sosialistisen valtion hallussa olivat kansantalouden avain- asemat: tehtaot, maa, kulkulaitos, pankit, ulkomaankauppa jne., mikä teki mahdolliseksi varojen sosialistisen kasaantumisen teollistamistarkoituksiin. Puolue ja hallitus innoittivat kaikkia työtätekeviä poliittiseen ja työaktiivisuuteen mobilisoiden heidän voimansa taisteluun säästäväisyyden, työn tuottavuuden kohottamisen ja tuotteiden omakustannushintojen alentamisen puolesta. SNTL:n Neuvostojen IV edustajakokous (huhtikuun 18—26 p:nä 1927) teki erittäin tärkeitä päätöksiä Neuvostovaltion taloudellisesta kehittämisestä ja lujittamisesta jatkuvasti ja päätöksen Neuvostoliiton kansantalouden kehittämisen ensimmäisen viisivuotissuunnitelman laatimisesta.

Talousvuonna 1926/27 neuvostohallitus myönsi teollisuuden kehittämistarkoituksiin yli miljardin ruplaa. Sosialistisen teollisuuden tuotantolaitosten jälleenrakentaminen oli päättynyt, eritä niistä kalustettiin uudelleen ja uusia tehtaita, voimalaitoksia, kaivoksia ja masuuneja rakennettiin. Menestyksellisesti toteutettiin GOELRO-suunnitelmaa. Saatiin valmiiksi Šaturan voimalaitos (joulukuu 1925), Taškentin ja Jerevanin suuret sähkölaitokset (1926) ja Volhovin vesivoimalaitos (joulukuu 1926). Lokakuussa 1926 neuvostohallitus vahvisti suunnitelman Dneprin vesivoimalaitoksen rakentamisesta. Vuonna 1926 Donin Rostoviin alettiin rakentaa maatalouskonetehdasta — Rostselmaš — ja v. 1927 Turkestanin—Siperian rataa (yli 1 400 km), joka yhdisti Siperian viljavat ja metsärikkaat seudut Keski-Aasian puuvilla-alueisiin.

Vuonna 1927 vietettiin neuvostovallan 10-vuotispäivää. Neuvostoliiton ТрКК:n juhlaistunnossa (joulukuun 15—20 pnä 1927 Leningradissa) tehtiin yhteenvedot historiallisista voitoista. Neuvostomaa oli kuluneen 10 vuoden aikana saavuttanut suuria tuloksia. Vuoden 1927 teollisuuden kokonaistuotanto oli 11% suurempi kuin vuonna 1913. Neuvostoliiton koneenrakennusteollisuus antoi $\frac{1}{3}$ enemmän tuotteita kuin sodan edellä. Maa oli siihen mennessä saanut jo ensimmäiset kotimaiset traktorit, kuorma-autot, hyökkäysvaunut ja lentokoneet. Vuonna 1927 voimalaitosten teho oli 2,5 kertaa suurempi kuin vallankumousta edeltäneellä Venäjällä. Vuonna 1927 teollisuuden osuus kansantaloudessa kohosi 42%:iin, kun se vuonna 1925 oli 34%. Vuonna 1928 sosialistisen sektorin osuus nousi teollisuuden kokonaistuotannossa 82,4%:iin ja vähittäiskaupassa 76,4%:iin. Suurteollisuuden tuotanto lisääntyi teollistamisen ensimmäisenä vuotena 18%. Vuoteen 1928 mennessä työläisten ja toimihenkilöiden lukumäärä nousi 10,8 milj. henkeen. Näin nopeaa teollista kehitystä ei ollut kokenut yksikään kapitalistinen maa. Siihen vaikutti sosialistisen järjestelmän mittaamaton etevämyys kapitalistiseen järjestelmään verrattuna. Saavutetut voitot osoittivat, että teollisuudessa oli ratkaistu kysymys „kumpi voittaa?” sosialismin hyväksi. Yksityispääoma syrjäytettiin nopeasti myös kaupasta, jossa sen osuus laski vuosien 1924—1928 välisenä aikana 52,7%:sta 23,6%:iin ja tukkukaupassa vastaavasti 9,4%:sta 5%:iin. Keskivarakkaat ja köyhät taloudet tuottivat

vuonna 1926/27 yli 4 miljardia puutaa viljaa (vallankumousta edeltäneellä kaudella ne olivat tuottaneet vuosittain 2,5 miljardia puutaa). Kulakkitaloudet tuottivat 617 milj. puutaa, josta tavara-
viljaa 126 milj. puutaa. Neuvostotilat ja kollektiivitaloudet kasvattivat 80 milj. puutaa, josta tavaraviljaa 37,8 milj. puutaa.

Vuonna 1927 kansainvälinen tilanne kärjistyi. Englannin konservatiivisen hallituksen (Baldwin—Chamberlain) tietien Lontoossa hyökättiin toukokuun 12 p:nä Englannin kanssa kaupankäyntiä hoitavaan neuvostoliittolaiseen kauppayhtymään „Arkosiin”, minkä jälkeen (toukokuun 27 p:nä 1927) Englanti katkaisi diplomaattiset ja kauppasuhteet Neuvostoliittoon. Pekingissä hyökättiin Neuvostoliiton lähetystöön, Sanghaissa ja Tientsinissä (Kiina) konsulinvirastoihin ja Varsovassa murhattiin kesäkuun 7 p:nä Neuvostoliiton lähetti P. A. Voikov. Vihamieliset ainekset tehostivat toimintaansa kotimaassa. Trotskilaiset astuivat maanalaisen neuvostovastaisen toiminnan tielle. Kommunistinen puolue murskasi trotskilaiset aatteellisesti ja organisatorisesti ja erotti heidät riveistään.

Turkin ja Saksan kanssa solmittujen hyökkäämättömyys- ja puolueettomuussopimusten jälkeen samanlaiset sopimukset solmittiin Neuvostoliiton aloitteesta Afganistanin (elokuun 31 p:nä 1926), Liettuan (syyskuun 28 p:nä 1926) ja Iranin kanssa (lokakuun 1 p:nä 1927). Vuonna 1927 Neuvostoliiton valtuuskunta osallistui ensimmäisen kerran aseistariisuntakonferenssia valmistelleen komitean työhön ja esitti luonnoksensa yleisestä, täydellisestä ja viipymättömästä aseistariisunnasta.

Suunta maatalouden kollektivisointiin

NKP(b):n XV edustajakokous (joulukuu 1927) teki ensimmäiset yhteenvedot sosialistisen teollistamisen puolesta käydystä taistelusta, määritteli Neuvostoliiton sosialistisen rakennustyön kehityksen tiet ja antoi ensimmäisen viisivuotissuunnitelman laatimisen ohjeet. Maan sosialistisen teollistamisen alalla saavutetut menestykset osoittivat, että teollisuus, jossa olivat vakiintuneet tuotantovoimien kasvua edistävät sosialistiset tuotantosuhteet, kehittyi laajennetun uusintamisen pohjalla. Maatalous jäi kehityksessään suuresti jälkeen teollisuudesta ja maan lisääntyvistä tarpeista. Maaseudulla oli siihen aikaan

lähes 25 milj. pientalonpoikaistaloutta, joista huomattavan osan muodostivat puolittaiset luontoistaloudet, jotka eivät kyenneet turvaamaan edes yksinkertaista uusintamista puhumattakaan laajennetusta uusintamisesta. Huolimatta siitä vaikka viljatalous oli v. 1927 saavuttamaisillaan sodanedellisen tason, oli tavaraviljan osuus supistunut 4-kertaisesti. Se vaikeutti kaupungin ja armeijan varustamista elintarvikkeilla ja vaaransi maan sosialistisen teollistamisen. Kansantalouden kahden perusalan — sosialistisen teollisuuden ja yksityisomistukseen perustuvan maatalouden — kehityksessä syntyi ilmeinen epäsuhde. Neuvostovalta ja sosialistinen rakennustyö eivät voineet enää kehittyä kahdella toisistaan eroavalla pohjalla — sosialistisen teollisuuden ja yksityisomistukseen perustuvan ja kapitalistisia aineksia synnyttävän pientalonpoikaistalouden pohjalla. Yksityisomistukseen perustuvassa hajanaisessa pientalonpoikaistaloudessa oli mahdoton soveltaa korkeatehoista uusinta tekniikkaa ja maataloustieteen saavutuksia. Se ei kyennyt turvaamaan maataloustuotannon nousua. V. I. Lenin oli osoittanut ulospääsyn tästä tilanteesta osuustoimintasuunnitelmassaan, joka edellytti talonpoikaistalouksien siirtymistä sosialististen suurtalouksien rakentamisen tielle, kollektiivitalouksien tielle. Sosialismille ei olisi ilman kollektivisoimista voitu luoda taloudellista perustaa eikä pelastaa monimiljoonaista työtätekevää talonpoikaista kurjuudesta ja pimeydestä.

NKP(b):n XV edustajakokous otti suunnan maatalouden kollektivisoimiseen. Laadittiin suunnitelma kollektiivitalouksien verkoston laajentamisesta ja lujittamisesta sekä hyökkäyksen jatkamisesta kulakistoa vastaan. Kulakit kieltäytyivät myymästä viljan ylijäämiä neuvostovaltiolle. Viljahankintojen alalla syntyi suuria vaikeuksia. Tammikuussa 1928 viljavajaus nousi 128 milj. puutaan. Neuvostovalta, jolla oli varma tuki köyhässä talonpoikaistossa ja joka liittoutui entistä lujemmin työtätekevän talonpoikaiston perusosan, keskivarakkaan talonpoikaiston kanssa, aloitti hyökkäyksen kulakistoa vastaan. Kulakkiin nähden alettiin soveltaa erikoistoimenpiteitä — Rikoslakikokoelman 107. pykälää, jonka mukaisesti kulakeilta ja keinottelijoilta voitiin oikeuden päätöksellä takavarikoida viljan ylijäämät. Köyhä talonpoikaisto sai 25% kulakeilta takavarikoidusta viljasta omiin tarpeisiinsa.

Puolueenvastainen Buharinin ja Rykovin johtama oikeisto-opportunistinen ryhmittymä vastusti kulakistoon sovellettavia erikoistoinenpiteitä ja maatalouden kollektivisointiin tähdättyä puolueen hyväksymää suuntaa. Antautumismielialoja levittävät oikeistolaiset vaativat lisäksi teollisuuden kehittämisvauhdin hidastamista, kollektiivitalouksien ja neuvostotilojen rakennustyön supistamista ja luopumista neuvostovaltion harjoittamasta kaupan säännöstelystä. Tämä opportunistinen ryhmä murskattiin aatteellisesti.

Vuonna 1928 paljastettiin Donbassin Šahtyn piirissä vanhojen spesialistien muodostama suuri tuholaisjärjestö, jolla oli kiinteä yhteys tuotantolaitosten entisiin omistajiin — venäläisiin ja ulkomaalaisiin kapitalisteihin sekä ulkomaalaiseen sotilaskivonvakoiluun. Šahtylaiset yrittivät estää sosialistisen teollisuuden kehitystä. Tuholaiset järjestivät väärin kaivostyöt vähentääkseen siten kivihiilen tuotantoa, tärvelivät koneita ja ilmanvaihtolaitteita sekä järjestivät kaivoksissa luhistumisia, tehtailla ja voimalaitoksissa räjähdyksiä ja murhapolttaja jne. Tuholaisjärjestön jäsenet vedettiin oikeuteen ja saivat ansaitsemansa rangaistuksen.

NKP(b):n Keskuskomitea kehotti puoluejärjestöjä ja työläisiä ottamaan varteen Šahtyn jutun opetukset. Se osoitti, että taloudellista työtä johtavien bolševikkien on itsensä perehdyttävä tuotantotekniikkaan. Oli jouduttava uusien teknillisten spesialistien kouluttamista työväenluokasta. Samanaikaisesti puolueen KK kehotti työtätekeviä kehittämään laajaa itsearvostelua puolue-, talous- ja neuvostojärjestöjen ja virastojen työssä ilmenevien epäkohtien paljastamiseksi. „Itsearvostelun tunnus — arvostelu 'henkilöön katsomatta', ylhäältä alas ja alhaalta ylös asti — on päivän tärkeimpiä tunnuksia”, sanoi NKP(b):n KK vetoomuksessaan „Kaikille puolueen jäsenille, kaikille työläisille” (kesäkuu 1928).

Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma (1929—1932).

Sosialismin taloudellisen perustan rakentaminen

SNTL:n Neuvostojen V edustajakokouksen hyväksymästä kansantalouden kehittämisen ensimmäisestä viisivuotissuunnitelmasta (toukokuu 1929) tuli sosialistisen yhteiskunnan

taloudellisen perustan rakentamisen konkreettinen ohjelma. Viisivuotissuunnitelman perustehtävänä oli luoda maahan voimakas teollisuus, joka olisi kyennyt koneistamaan ja uudestijärjestämään sosialistisella pohjalla paitsi teollisuuden ja kulkulaitoksen myös maatalouden. Perussijoituksia tehtiin kansantalouteen viisivuotissuunnitelman mukaan 61,6 miljardia ruplaa (vuoden 1955 hinnoissa). Viisivuotissuunnitelma edellytti ennen kaikkea raskaan teollisuuden, sosialistisen talouden perustan, kaikinpuolista kehittämistä. 78% koko teollisuuteen investoitavasta summasta sijoitettiin raskaaseen teollisuuteen. Koko teollisuustuotannon piti viisivuotiskaudella lisääntyä 1,5-kertaiseksi, raskaan teollisuuden tuotannon 3,3-kertaiseksi, koneenrakennustuotannon 3,5-kertaiseksi ja sähkövoiman tuotannon 4-kertaiseksi. Valuraudan tuotannon piti suunnitelman mukaan nousta 3,5 milj. tonnista v. 1927/28 aina 10 milj. tonniin v. 1932/33 ja kivihiilen tuotannon vastaavasti 35 milj. tonnista 75 milj. tonniin ja öljyn tuotannon 11,5 milj. tonnista 22 milj. tonniin. Suurta huomiota kiinnitettiin kollektiivitalouksien ja neuvostotilojen tehokkaan rakentamisen pohjalla tapahtuvaan maatalouden kehittämiseen.

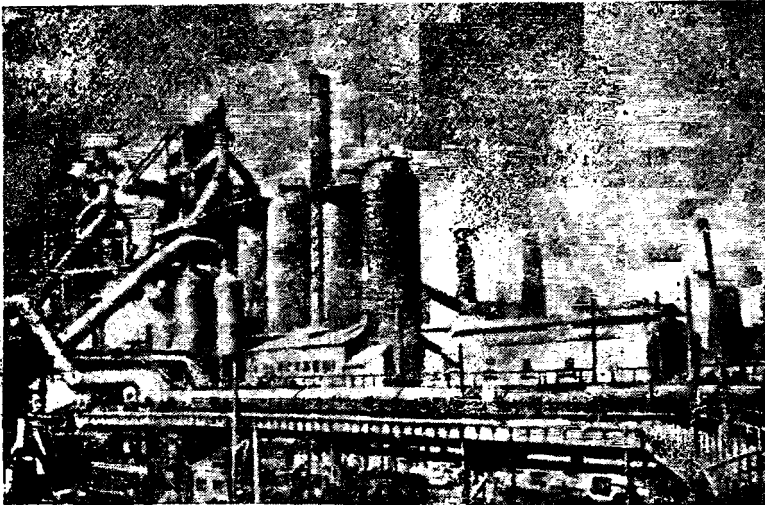
XVI puoluekonferenssi, joka hyväksyi ensimmäisen viisivuotissuunnitelman, esitti (huhtikuu 1929) kaikille työtätekeville osoitetun vetoimuksen sosialistisen kilpailun kehittämisestä. Sosialistinen kilpailu sai ensimmäisen viisivuotissuunnitelman vuosina joukkoluonteen. Se osoitti, että työväenluokan työaktiivisuus yhä kasvoi. Tuotannon iskurien¹ liikkeestä tuli sosialistisen kilpailun perusmuoto.

Suunnattomia vaikeuksia voittaen ja suurin uhrauksin neuvostokansa ryhtyi valtavalla innolla toteuttamaan viisivuotissuunnitelmaa. Erittäin nopeassa tahdissa rakennettiin Dneprin vesivoimalaitosta, Rostovin maatalouskonetehdasta, Moskovan ja Gorkin autotehtaita, Kramatorskin ja Gorlovkan tehtaita, Uralin koneenrakennustehdasta, Bereznjakovin ja Solikamskin kemiallisia kombinaatteja, Turkestanin—Siperian rataa ym. Pantiin alulle Magnitogorskin rauta- ja terästehtaan rakentaminen ja Neuvostoliiton toisen kivihiili-, rauta- ja terästeollisuuden

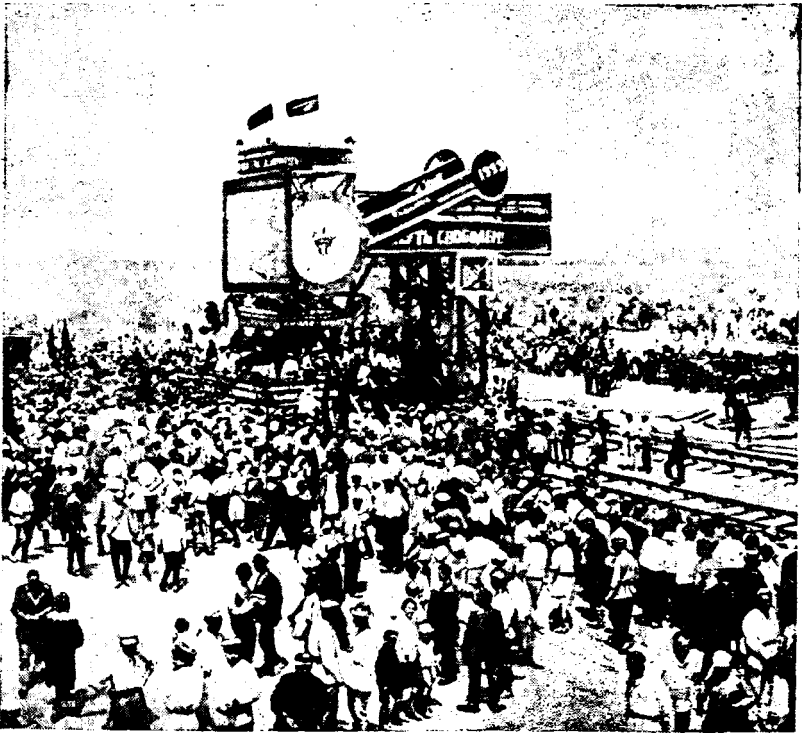
¹ *Iskurit*, iskytyöläiset,—etumaisia työntekijöitä, aktiivisia sosialistisen kilpailun osanottajia, jotka uhrautuvaisella työllään saavuttavat suuria tuloksia.

keskuksen — Kuzbassin — luominen. Laaja sosialistinen kilpailu oli käynnissä Neuvostoliiton kaikilla kolkilla: maan keskiosissa, Ukrainassa, Uralilla, Siperiassa, Keski-Aasiassa ja Taka-Kaukasiassa.

Viisivuotissuunnitelman ensimmäinen vuosi oli suuren käänteen vuosi maatalouden kollektivisoimisessa. Vuonna 1929 alkoi kollektiivitalouksien joukkomittainen perustaminen. Maaseudun köyhälistön ohella liittyi kollektiivitalouksiin myös työtätekevän talonpoikaiston perusjoukko, keskivarakas talonpoikaisto. Talousvuonna 1928/29 oli talonpoikaistalouksista 35% köyhiä, 60% keskivarakkaita ja 4—5% kulakkitalouksia. Talonpojat alkoivat liittyä kollektiivitalouksiin kokonaisina kylä- ja piirikuntina. Samanaikaisesti lisääntyi neuvostotilojen lukumäärä ja syntyivät ensimmäiset kone- ja traktoriasemat. Työ- ja Puolustusneuvoston kesäkuun 5 p:nä 1929 tekemä päätös kone- ja traktoriasemien muodostamisesta pani alulle niiden laajamittaisen rakentamisen. Kollektiivitalouksien ja neuvostotilojen viljelysalat ja tavarantuotanto kasvoivat sangen nopeasti. Vuonna 1929 kollektiivitalouksien tavarantuotanto nousi 3,5-kertaisesti. Sinä vuonna kollektiivitaloudet ja neuvostotilat tuottivat vähintään 400 milj. puutaa viljaa, josta yli 130 milj. puutaa

Masuuneja Magnitogorskin metallurgisella kombinaatilla.

Turkestanin—Siperian rata. Alma-Atan rautatieaseman avajaiset. 1929.

tavaraviljaa, ts. enemmän kuin kulakit olivat tuottaneet v. 1927. Puolueen ja hallituksen suorittama työ ja maan tuloksellinen teollistaminen olivat luoneet pohjan kollektiivitalouksien menestykselliselle rakentamiselle. Mutta maatalouden kollektivisoiminen oli aivan uutta ja erittäin vaikeata ennen kokematon työtä. Kommunistisen puolueen ja neuvostovallan oli ratkaistava mitä vaikein sosiaalinen tehtävä, josta riippui monimiljoonaisen talonpoikaiston kohtalo, sosialismin rakentamisen kohtalo. Neuvostoliitto oli siirtymässä kehityksensä uuteen vaiheeseen — maatalouden täyskollektivisointiin ja siihen perustuvaan kulakiston likvidointiin luokkana. Siihen asti neuvostovalta oli noudattanut kulakiston rajoittamispolitiikkaa. Tämän neuvostovallan vallankumouksellisen uudistuksen toimeenpanoon osallistuivat aktiivisesti ja välittömästi maaseudun köyhät ja keski-

varakkaat talonpoikaisjoukot. Neuvostovallan politiikassa tapahtunut uusi käänne vahvistettiin NKP(b):n KK:n tammikuun 5 päivän päätöksellä vuonna 1930 „Kollektivisoinnin vauhdista ja kollektiivitalouksien rakennustyötä edistävästä valtion toimenpiteistä” ja SNTL:n Kansankomissaarien Neuvoston helmikuun 1 päivän päätöksellä vuonna 1930 „Toimenpiteistä maatalouden sosialistisen uudestijärjestämisen edistämiseksi täyskollektivisoiduilla seuduilla ja taistelussa kulakistoa vastaan”. Ottaen huomioon, että maan eri alueilla oli erilaiset kollektivisointiedellytykset ja erilainen valmius siihen, KK määritteli myös erilaisen kollektivisointitahdin. Neuvostoliiton kaikki alueet jaettiin kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän, johon kuuluivat tärkeimmät vilja-alueet: Pohjois-Kaukasia sekä keskinen ja Ala-Volganvarsi, jossa oli enemmän kollektiivitalouksia ja neuvostotiloja, runsaammin traktoreita ja enemmän kokemusta taistelussa kulakistoa vastaan, oli suoritettava kollektivisointi loppuun pääpiirteissään vuoden 1931 kevääseen

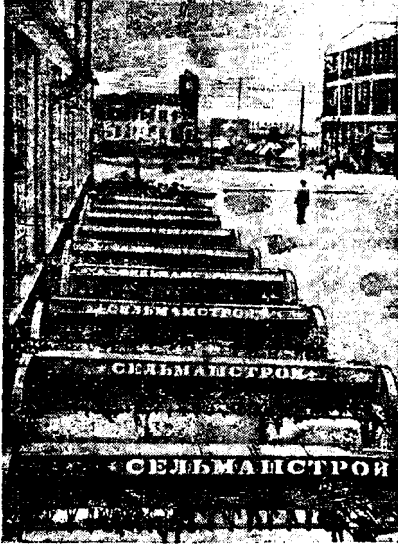
Kollektiivitalouteen hyväksytään uusia jäseniä. Parfentjevon kylä Moskovan alueen Kolomnan piirissä. 1930.

mennessä. Vilja-alueiden toisen ryhmän — Ukrainan, Kesken mustanmullan alueen, Siperian, Uralin, Kazahstanin ym.— vuoden 1932 kevääseen mennessä. Kolmannen ryhmän, johon kuuluivat kaikki muut alueet, aluepiirit ja tasavallat (Moskovan alue, Taka-Kaukasian, Keski-Aasian tasavallat ym.), piti suorittaa kollektivisointi viisivuotissuunnitelman loppuun mennessä (1933). Kollektiivitalouksien rakennustyön perusmuodoksi oli tullut maatalousartteli, jossa osuuskunnan jäsenen henkilökohtaiset edut sopeutuivat parhaiten kollektiivitalouden yhteisiin etuihin. KK tähdensi kollektiivitalouksien rakennustyössä noudatettavaa leniniläistä vapaaehtoisuusperiaatetta ja varoitti puoluejärjestöjä „määräilemästä” kollektiivitalouksien rakennustyötä ylhäältäpäin. Tärkeä merkitys maatalouden sosialistisessa uudestijärjestämisessä oli sillä suurella avulla, jota työväenluokka antoi. 25 000 parasta työväenluokan edustajaa lähetettiin työhön maaseudulle. Siinä ilmeni työläisten ja työtätekevän talonpoikaiston liiton suuri voima. Vuoden 1929 lopulla ja v. 1930 alussa kollektivisointi saavutti erittäin suuren laajuuden. Kollektiivitalousjärjestelmä vakiintui maaseudulla sitkeässä taistelussa kulakistoa ja sen asiamiehiä vastaan. Tammikuussa 1930 kuului kollektiivitalouksiin yli 5 milj. talonpoikaistaloutta eli 21,6% kaikista talouksista, kun vastaava luku heinäkuun 1 p:nä 1929 oli 3,9%.

Kollektiivitalouksien rakennustyössä saavutettujen menestysten ohella ilmeni paikallisten puolue- ja neuvostojärjestöjen työssä tällä alalla myös vakavia virheitä. Monet puolue- ja neuvostotyöntekijät tavoittelivat korkeita kollektivisointi prosentteja ja alkoivat jouduttaa tätä kehitysprosessia keinotekoisesti rikkoen NKP(b):n KK:n osoittamia kollektiivitalouksien rakennustyön periaatteita, määräaikoja ja muotoja. Paikalliset työntekijät alkoivat monin paikoin rikkoa leniniläistä vapaaehtoisuusperiaatetta soveltaen keskivarakkaaseen talonpoikaan pakotusmenetelmiä ja uhkaillen häntä kulakina likvidoisimisella tai äänioikeuden riistämällä. Kollektiivitalouksien järjestämisessä oli tapauksia, jolloin kärsivällisen joukkovalistustyön sijaan turvauduttiin virkavaltaiseen määräämiseen. Oli tapauksia, jolloin arttelien asemesta muodostettiin kommuuneja, joissa perustuotantovälineiden lisäksi yritettiin yhteistää asuinrakennukset, pien- ja siipikarja. Nämä vasemmistolaiset poikkeaa-

mat vääristelivät karkeasti puolueen kollektiivitalouksien rakennuspolitiikkaa ja herättivät monin paikoin tyytymättömyyttä talonpoikaiston keskuudessa. Eri paikkakunnilla ilmenneet vääristelyt halvensivat kollektivisoimisliikettä talonpoikaiston silmissä ja olisivat saattaneet rikkoa työväenluokan ja talonpoikaiston liiton. Sitä käyttivät hyväkseen neuvostovallan viholliset, ennen kaikkea kulakit, jotka tuholaisuuteen ja terroritekoihin turvautuen alkoivat harjoittaa vihamielistä agitatiotyötä kollektiivitalouksia vastaan ja yllyttää talonpoikaistoa teurastamaan karjansa ennen kollektiivitalouteen liittymistä. Viholliset olettivat, että kollektivisoinnin alalla paikallisten järjestöjen työssä ilmenneet vääristelyt ja virheet saattavat talonpoikaiston suuttumuksen valtaan, nostattavat kapinoita neuvostovaltaa vastaan ja tekevät lopun kollektivisoimisesta. NKP(b):n KK ryhtyi kii-reellisiin toimenpiteisiin virheiden poistamiseksi nopeasti ja vääristelyihin syyllystyneiden henkilöiden järjestykseen saattamiseksi. Maaliskuun 14 päivänä 1930 NKP(b):n KK teki päätöksen *Taistelusta kollektiivitalousliikkeessä ilmeneviä puoluelinjan vääristelyjä vastaan*. Puolueen Keskuskomitea paljasti kollektiivitalouksien rakentamisessa esiintyneet virheet osoittaen, että „vasemmistolaisella” äkkijyrkkyydellä ei ole mitään yhteistä puoluelinjan kanssa, vaan se on vain omiaan palvelemaan luokkavihollista. Niissä kollektiivitalouksissa, jotka oli muodostettu määräysvaltaa käyttäen, ilmeni alkukevästä 1930, kun vääristelyjä oioittiin, ohimenevästi talonpoikien eroamista kollektiivitalouksista. Kommunistinen puolue ja Neuvostohallitus varmistivat saavutetut tulokset ja saivat kollektivisointiliikkeessä aikaan uuden voimakkaan nousun. Vuoden 1930 toukokuun 1 päivään mennessä oli maan tärkeimmillä vilja-alueilla liittynyt kollektiivitalouksiin 40—50% kaikista talonpoikaistalouksista. Koko Neuvostoliitossa oli heinäkuun 1 päivään 1930 liittynyt kollektiivitalouksiin 23,6% talonpoikaistalouksista. Niiden hallussa oli 33,6% viljelysmaista.

Kesäkuun 26 p:nä 1930 alkoi NKP(b):n XVI edustajakokous, joka on tullut historiassa tunnetuksi sosialismin yleisen hyökkäyksen, kulakiston luokkana likvidoimisen ja täyskollektivisoinnin edustajakokouksena. Sosialistinen sektori oli siihen mennessä saanut valta-aseman kansantaloudessa ja Neuvostoliitto oli siirtynyt sosialismin vaiheeseen. Vuonna 1929/30

Rostovin maatalouskonetehtas. Valmiita 24-rivisiä traktorikylvökoneita. 1930.

maatalouskoneita vuosittain 115 milj. ruplan arvosta, silloin kun tsaristisen Venäjän kaikki 900 maatalouskalustotehdasta valmistivat vuosittain vain 70 milj. ruplan arvosta tuotteita.

Työläiset ottivat tunnukseksen „Viisivuotissuunnitelma neljässä vuodessa!” Sosialistiseen kilpailuun osallistui yli 2 milj. työläistä ja iskuprikaateihin¹ kuului ainakin miljoona työläistä. NKP(b):n edustajakokous katsoi tarpeelliseksi lisätä jatkuvasti teollistamista, jotta viisivuotissuunnitelma olisi voitu täyttää neljässä vuodessa, ja osoitti ehdottoman välttämättömäksi kollektivisoimisen suorittamisen pääpiirteissään viisivuotiskauden loppuun mennessä ja kollektiivitalousjärjestelmän varmistamisen. Puolueen XVI edustajakokouksen päätökset saivat kansanjoukoissa aikaan uuden poliittisen ja tuotannollisen nousun.

Sosialismin yleinen hyökkäys johti kapitalististen aineiden aktivoitumiseen kaupungissa ja maaseudulla. Neuvostovaltion

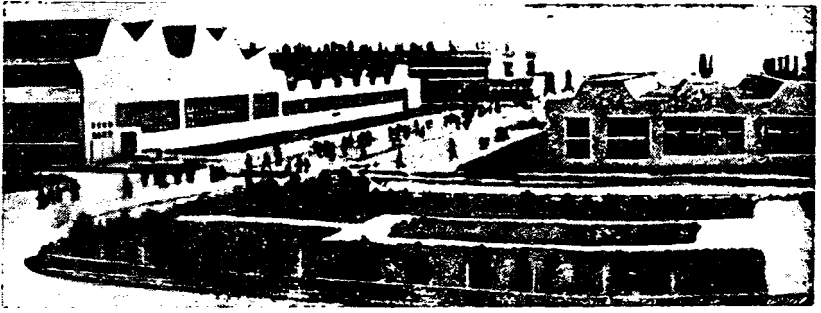
¹ *Iskuprikaati* — sellainen lukumäärältään vaihteleva työryhmä, jonka kaikki jäsenet ovat sosialistisen kilpailun iskurelta.

teollisuuden osuus kansantalouden kokonaistuotannossa oli 53%, kun vastaava luku oli v. 1913 ollut 42,1%. Teollisuus oli kehittynyt 180% sodanedelliseen tasoon verrattuna. Edustajakokouksen aattona olivat valmistuneet ensimmäisen viisivuotissuunnitelman suurimmat laitokset: toukokuun ensimmäisenä päivänä 1930 alkoi liikenne Turkestanin—Siperian rautatiellä, kesäkuussa pantiin käyntiin Neuvostoliiton traktoriteollisuuden esikoinen, Volgogradin traktoritehdas, jonka tuotanto-ohjelmalla oli 40 tuhatta traktoria vuodessa, ja Rostselmaš, jonka piti tuottaa

elimet paljastivat v. 1930 vastavallankumouksellisia tuholaisjärjestöjä: ns. „teollisuuspuolueen”, kulakkien ja eserrien „talonpoikien työnpuolueen” ja menševikkien „liittotoimikunnan”. Kaikki nämä neuvostovastaiset järjestöt olivat yhteydessä ulkovaltojen vakoilulaitoksiin ja Venäjän tuotantolaitosten entisiin omistajiin, harjoittivat tuholaisuutta ja vakoilua ja asettivat päämääräkseen neuvostovallan kukistamisen ja porvariston ja maanomistajien järjestelmän palauttamisen.

Kommunistisen puolueen johtama neuvostokansa torjui sisäisten vihollisten kaikki hyökkäykset. Tärkeä merkitys voimien ja varojen mobilisoinnissa maatalouden kollektivisoimiseen ja kollektiivitalousjärjestelmän lujittamiseen oli SNTL:n Neuvostojen VI edustajakokouksella (maaliskuun 8—17 pnä 1931), joka kiinnitti päähuomionsa kollektiivitalonpoikien työn järjestämiseen ja työkurin lujittamiseen kollektiivitalouksissa. Myöhemmin puolue ja hallitus keskittivät ponnistelunsa entistä enemmän kollektiivitalouksien organisatoriseen ja taloudelliseen lujittamiseen. Helmikuun 4 pnä 1932 NKP (b):n KK teki erikoispäätöksen „Edessä olevista toimenpiteistä kollektiivitalouksien lujittamiseksi organisatorisesti ja taloudellisesti”. Elokuun 7 pnä 1932 Neuvostohallitus säätöi lain „Valtion laitosten, kollektiivitalouksien ja osuustoiminnallisten laitosten omaisuuden suojelemisesta ja yhteiskunnallisen (sosialistisen) omaisuuden lujittamisesta”. Neuvostovalta tehosti hyökkäystään kulakistoa vastaan, joka tultuaan voitetuksi avoimessa taistelussa alkoi turvautua uusiin taistelukeinoihin. Kulakit soluttautuivat kollektiivitalouksiin yrittäen murtaa ne sisältäpäin. Kollektiivitalouksien lujittamiseksi organisatorisesti ja taloudellisesti sekä kollektiivitalouksiin soluttautuneiden kulakkiaainesten juurimiseksi NKP (b):n KK teki tammikuussa 1933 päätöksen poliittisten osastojen muodostamisesta kollektiivitalouksia palvelevien kone- ja traktoriasemien yhteyteen. Puolue lähetti maaseudulle poliittisiin osastoihin työhön 17 tuhatta puolueyöntekijää.

Neuvostoliiton talouden kehitys vaati kansantalouden kaikkien alojen uudestikalustamista uuden ja ajanmukaisen tekniikan pohjalla. Tekniikka sai uusissa oloissa ratkaisevan merkityksen. Kommunistinen puolue esitti tunnuksen: „Tekniikka ratkaisee uudestirakentamiskaudella kaiken”. Kaikki puolue-

Tseljabinskin traktoritehdas. 1933.

neuvosto- ja taloustyöntekijät keskittivät huomionsa uuden tekniikan omaksumiseen. Työläisistä ja talonpojista oli luotava uusi, neuvostolainen teknikko- ja insinöörikuunta.

Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma täytettiin vuoden 1933 alkuun mennessä suunniteltua nopeammin, ts. neljässä vuodessa ja kolmessa kuukaudessa. Se merkitsi Neuvostoliiton maailmanhistoriallista voittoa. Ensimmäisen viisivuotissuunnitelman täyttämisen tuloksena Neuvostoliitto muuttui maatalousmaasta sosialistiseksi teollisuus- ja suurmaalousvaltioksi. Vuonna 1932 kohosi teollisuuden osuus kansantaloudessa 70,7%:iin. Sosialistisen talouden perusta oli laskettu. Vuonna 1932 Neuvostoliiton teollisuuden kokonaistuotanto oli 267% vuoden 1913 tuotantoon verrattuna ja suurteollisuuden tuotanto vastaavasti 352%. Siihen mennessä oli rakennettu ja pantu käyntiin 1 500 uusimmalla koneistolla varustettua tuotantolaitosta ja kehitetty uusia tuotantoaloja: traktori-, auto-, lentokone-, työstökone-, raskas koneenrakennus-, ajanmukainen maatalouskoneellisuus, rauta- ja terästeollisuus, kemiallinen teollisuus, luotu maan toinen kivihiili-, rauta- ja terästeollisuuskeskus — Kuzbass, pystytetty useita uusia suuria teollisuuskeskuksia ja huomattavasti ylitetty GOELRO-suunnitelma. Raskas teollisuus oli viisivuotiskaudella kasvanut 273%, koneenrakennusteollisuus 399% ja sodanedelliseen tasoon verrattuna 7-kertaiseksi. Laajan kulutuksen tuotteiden valmistus oli lisääntynyt 156%. Teollisuustuotanto kasvoi viisivuotiskaudella keskimäärin 22% vuodessa. Työläisten ja toimihenkilöiden lukumäärä lisääntyi miltei puolella nouden 22,6 miljoonaan. Oli luotu voimakas maanpuo-

lustusteollisuus, minkä ansiosta asevoimien teknillistä varustelua voitiin parantaa perusteellisesti ja kohottaa maanpuolustuskuntoa. Erittäin suuria tuloksia teollisuuden kehittämiseksi saavutettiin kansallisissa tasavalloissa ja SNTL:n syrjäseuduilla: Ukrainassa, Valko-Venäjällä, Keski-Aasiassa, Kazahstanissa, Taka-Kaukasiassa, Tatariassa, Baškiriassa, Itä- ja Länsi-Siperiassa, Kaukoidässä ja muualla, jonne ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana rakennettiin suuri määrä uusia tuotantolaitoksia ja luotiin suuria teollisuuskeskuksia. Näissä tasavalloissa ja näillä alueilla teollisuuden kehitys oli huomattavasti nopeampaa kuin muilla teollisuusseuduilla.

Viisivuotissuunnitelman täyttämisen yhteenvedoa tehtäessä teollisuuden alalla ilmeni suurten saavutusten ohella myös suuria puutteellisuksia. Siitä huolimatta vaikka työn tuottavuus teollisuudessa oli noussut 41%, ei suunnitelman edellyttämiä tehtäviä työn tuottavuuden kohottamisen, omakustannusarvon alentamisen ja talouden kannattavuuden alalla oltu täytetty. Se johtui monista tekijöistä, mm. työn ja työpalkan järjestelyssä ilmenneistä puutteellisuuksista, työläisten erään osan alhaisesta tuotannollisesta ja teknillisestä valmennuksesta ja suunnittelun alalla esiintyneistä puutteellisuuksista. Erällä tuotantoaloilla viisivuotissuunnitelma jäi täyttämättä: v. 1932 tuotettiin öljyä suunnitellun 22 milj. tonnin sijasta 21,4 milj. tonnia, kivihiiltä suunnitellun 75 milj. tonnin sijasta 64,4 milj. tonnia ja rautaa suunnitellun 10 milj. tonnin sijasta 6,2 milj. tonnia. Koko raskas teollisuus silti täytti viisivuotissuunnitelman ennen suunniteltua määräaikaa 109,8%. Yleisten kulutustarvikkeiden tuotannossa täytettiin ensimmäinen viisivuotissuunnitelma 84,4%.

Hyviä tuloksia saavutettiin maatalouden kollektivisoinnissa. Vuonna 1932 oli talonpoikaistalouksista kollektivisoitu 61,5%, joiden hallussa oli 77,7% viljelysmaista. Maan tärkeimmillä maatalousseuduilla kollektivisointi oli viety päätökseen. Maatalous sai ensimmäisen viisivuotiskauden aikana käyttöönsä 121 tuhatta traktoria, joiden yhteisteho oli 1 900 tuhatta hevosvoimaa, ja 1 miljardin 600 milj. ruplan arvosta maatalouskoneita. Maataloudessa tapahtui yhteiskunnallinen vallankumous ja teknillinen uudistus rinta rinnan.

Sen tuloksena maataloudessa vakiintuivat uudet sosialistiset tuotantosuhteet. Maaseudulla tapahtuneen vallankumouksellisen

mullistuksen erikoisuus on siinä, että se suoritettiin valtiotalon aloitteesta ylhäältäpäin ja sai suoranaista ja aktiivista tukea alhaalta, köyhien ja keskivarakkaiden talonpoikaisjoukkojen taholta. Maatalouden sosialistisen rakennustyön peruskysymykset tulivat ratkaistuksi. Maan suurin riistäjäluokka, kulakisto, kapitalismin valtaanpalauttamisen tuki, likvidoitiin. Kulakkien maat ja tuotantokalusto luovutettiin kollektiivitalouksille. Monimiljoonainen työtätekevä talonpoikaisto astui sosialistisen rakennustyön tielle. Työväenluokan ja talonpoikaiston liitto lujittui. Neuvostovalta sai rakennetuksi sosialistisen perustan maataloudessa, joka oli laaja, elintärkeä ja samalla myös takapajuisin kansantalouden ala. Neuvostoliiton maatalous muuttui koneelliseksi suurmaataloudeksi. Tärkeä merkitys kollektiivitalouksien organisatorisessa ja taloudellisessa lujittamisessa oli Kollektivisti-iskurien I yleisliittolaisella edustajakokouksella, joka pidettiin Moskovassa helmikuussa 1933.

Sosialistisesta talousjärjestelmästä tuli teollisuudessa ainoa ja maataloudessa vallitseva järjestelmä. Maasta poistettiin työttömyys ja ihmisen harjoittama toisen ihmisen riisto, luotiin edellytykset kaupungin ja maaseudun työtätekevien aineellisen aseman jatkuvalle parantumiselle ja sivistystason kohoamiselle. Neuvostokansan hyvinvoinnin nousua osoittaa parhaiten kansantulon kasvu; kansantulo oli ensimmäisen viisivuotiskauden lopulla 85% suurempi kuin v. 1928 ja 217% suurempi kuin 1913. Sosialistisessa rakennustyössä kaupungissa ja maalla saavutettujen tulosten pohjalla neuvostohallitus saattoi luopua tammi-kuun 1 p:stä 1935 lukien ostokorttijärjestelmästä (se oli otettu käyttöön 1928) leivän ja muiden elintarvikkeiden alalla.

Samanaikaisesti teollistamisen ja kollektivisoimisen kanssa toteutettiin menestyksellisesti kulttuurivallankumousta. Puolueen XVI edustajakokous teki päätöksen yleiseen oppivelvollisuuteen siirtymisestä, mikä merkitsi perinpohjaista uudistusta kulttuurin kehittämisen alalla. Neuvostoliiton Toimeenpaneva Keskuskomitea ja Kansankomissaarien Neuvosto tekivät elokuun 14 p:nä 1930 päätöksen *Yleisestä alkeisoppivelvollisuudesta*, jota toteutettiin menestyksellisesti koko maassa. Oppilasmäärä lisääntyi huomattavasti alkeis-, keski-, ja korkeakouluissa: yleissivistävissä kouluissa se lisääntyi 11,6 miljoonasta oppivuonna 1927/28 21 397 tuhanteen lukuvuonna 1932/33, tekni-

kumeissa ja muissa opistoissa vastaavasti 189,4 tuhannesta 724 tuhanteen ja korkeakouluissa 168,5 tuhannesta 504,4 tuhanteen. Tieteellisten tutkimuslaitosten lukumäärä lisääntyi 1 263:sta v. 1929 aina 1908:aan v. 1933 ja tieteellisen työn tekijöiden lukumäärä kaksinkertaistui. Kommunistinen puolue huolehti jatkuvasti kirjallisuuden ja taiteen kehityksestä ohjaten niitä sosialistisen realismin tielle. Monikansaisen neuvostomaan kirjallisuuden ja -taiteen tehtävät määriteltiin huhtikuun 23 p:nä 1932 NKP(b):n KK:n päätöksessä *Kirjallisuus- ja taidejärjestöjen uudestijärjestämisestä*. Sosialistisen realismin perustanlaskija A. M. Gorki teki Neuvostokirjailijoiden I yleisliittolaisessa edustajakokouksessa (1934) yhteenvedon neuvostokirjallisuuden kehityksestä.

Sosialistinen teollistaminen ja maatalouden kollektivisoiminen tapahtui Neuvostoliitossa erittäin vaikean kansainvälisen tilanteen vallitessa. Kesällä 1929 syntyi selkkaus Kiinan ja Neuvostoliiton välillä. Kiinalaiset militaristit anastivat Neuvostoliitolle kuuluneen Itä-Kiinan rautatien. Saatuaan Punaiselta Armeijalta päättävän vastaiskun militaristien oli pakko sovitaa selkkaus rauhanomaista tietä (joulukuu 1929). Lokakuun 3 p:nä 1929 allekirjoitettiin pöytäkirja normaalien diplomaattisuhteiden uusimisesta Englannin kanssa, Englannin hallitus oli katkaissut ne v. 1927. Vuonna 1929 kapitalistisissa maissa puhkesi maailman talouspula. Se alkoi kapitalistisen järjestelmän yleisen kriisin pohjalla. Teollisuuspula punoutui maatalouspulaan, veti vaikutuspiiriinsä kapitalistisen maailman kaikki elämänaulat ja vahingoitti erittäin suuresti USA:ta. Pula johti kapitalistisessa leirissä kaikkien ristiriitojen voimakkaaseen kärjistymiseen. Uuden sodan vaara kävi entistä suuremmaksi. Avoimen ekspansion tielle astunut militaristinen Japani (Manšurian valloitus 1931) oli luonut Itään sodan pesäkkeen. Saksan fasistit, jotka tammikuussa 1933 pääsivät valtaan ja nostivat Saksan sotilaallisen ja taloudellisen mahdin entiselleen pääasiallisesti amerikkalaisten pääomien avulla, alkoivat maansa militarisoimisen ja ryhtyivät valmistamaan ja lietsomaan toista maailmansotaa. Toinen sodan pesäke syntyi Eurooppaan. USA:n, Englannin ja Ranskan hallitukset asettuivat aggressorien „rauhottamisen” kannalle päättäen „olla sekaantumatta” niiden asioihin. Useiden länsivaltojen taantumukselliset voimat

tahtoivat suunnata fasistisen hyökkäyksen Neuvostoliittoon ja järjestää „ristiretken” sosialismin maata vastaan. Neuvostohallitus noudatti horjumattomasti rauhan ja kansojen turvallisuuden suojelemisen politiikkaa. Ensimmäisen viisivuotissuunnitelman menestyksellinen täyttäminen, maan teollistaminen, maatalouden kollektivisointi ja Neuvostoliiton kehittyminen taloudellisesti voimakkaaksi valtioksi nosti maan arvovaltaa kansainvälisellä areenalla. Marraskuun 29 p:nä 1932 neuvostohallitus solmi Ranskan kanssa hyökkäämättömyys- ja puolueettomuussopimuksen. Samanlaiset sopimukset solmittiin 1932 Puolan, Suomen, Latvian ja Eestin kanssa. Vuonna 1933 Neuvostoliitto solmi Eestin, Latvian, Puolan, Romanian, Tšekkoslovakian, Jugoslavian, Liettuan, Iranin, Turkin ja Afganistanin kanssa konventiot aggression määrittämisestä. Marraskuun 16 p:nä 1933 solmittiin normaalit diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja USA:n kesken. Kesäkuun 9 p:nä 1934 allekirjoitettiin sopimukset diplomaattisten suhteiden solmimisesta Tšekkoslovakian ja Romanian kanssa. Syyskuun 18 p:nä 1934 Neuvostoliitto liittyi Kansainliiton jäsen-valtioiden enemmistön kehotuksesta Kansainliittoon. Toukokuun 2 p:nä 1935 neuvostohallitus allekirjoitti keskinäisen avunantosopimuksen Ranskan kanssa ja toukokuun 16 p:nä Tšekkoslovakian kanssa.

Toinen viisivuotissuunnitelma (1933—1937).

Socialismin voitto Neuvostoliitossa

Vuoden 1933 alussa neuvostokansa ryhtyi toteuttamaan toista viisivuotissuunnitelmaa (1933—1937). Se oli vielä laajempi sosialistisen rakennustyön ohjelma kuin ensimmäinen viisivuotissuunnitelma. Toinen viisivuotissuunnitelma vahvistettiin NKP(b):n XVII edustajakokouksessa (tammikuun 26—helmikuun 10 p:nä 1934). Toisen viisivuotissuunnitelman poliittisena perustehtävänä oli kapitalististen aineiden lopullinen likvidoiminen, kaikkien luokkaeroavaisuutta ja riistoa synnyttävien tekijöiden hävittäminen ja kapitalismin jätteen voittaminen taloudessa ja ihmisten tietoisuudessa. Suunnitelma edellytti kansantalouden uudestirakentamisen loppuunsaorittamista ja sodanedellisen (1913) tason ylittämistä teollisuuden alalla suunnilleen 8-kertaisesti. Erikoista huomiota kiinnitettiin liitto- ja

autonomisten tasavaltojen jatkuvaan taloudelliseen ja sivistykselliseen kehittämiseen. Tärkeän merkityksen sai kulkulaitoksen ja tietoliikenteen teknillinen uudestirakentaminen. Toisen viisivuotissuunnitelman aikana oli suoritettava loppuun maatalouden kollektivisointi, koneellistettava maataloutta jatkuvasti ja lujitettava kollektiivitaloudet organisatorisesti ja taloudellisesti, kohotettava työn tuottavuutta ja alennettava tuotteiden omakustannusarvoa talouden kaikilla aloilla, turvattava kulttuurivallankumouksen suoritus ja kohotettava kaikin tavoin työtekevien aineellista hyvinvointia ja kulttuuritasoa. Toisen viisivuotissuunnitelman mukaan perussijoitusten yhteissumma nousi 141,4 miljardiin ruplaan (vuoden 1955 hinnoissa), ts. se oli yli 2 kertaa suurempi kuin ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana.

Toisen viisivuotissuunnitelman tehtäviä täyttäessään neuvostokansa antoi mitä parhaita näytteitä poliittisesta aktiivisuudesta ja työsankaruudesta. Sitä mukaa kuin sosialistinen talous sai uutta entistä tuottavampaa koneistoa, oli perehdyttävä siihen ja opittava käyttämään sitä mahdollisimman tehokkaasti. Konetekniikkaan perehtyneiden kaadereiden valmennus jäi jälkeen tekniikan kasvusta, minkä johdosta kommunistinen puolue esitti vuonna 1935 tunnuksen „Kaaderit ratkaisevat kaiken”.

Sosialistinen kilpailu nousi uudelle, entistä korkeammalle asteelle. Vuonna 1935 syntyi stahanovilainen liike — tekniikkaan täysin perehtyneiden sosialistisen tuotannon uudentajien liike. Uusien kilpailumuotojen alkuunpanijoita, tuotannon uudentajia olivat A. G. Stahanov ja N. A. Izotov kivihiiliteollisuudessa, P. F. Krivonos rautatiellä, A. H. Busygin autoteollisuudessa, N. S. Smetanin jalkineteollisuudessa, J. V. ja M. I. Vinogradovat tekstiiliteollisuudessa, V. S. Musinski metsäteollisuudessa sekä M. S. Demtšenko, P. N. Angelina ja K. A. Borin maataloudessa ym. Tärkeä merkitys stahanovilaisen liikkeen kokemusten tunnetuuskemissä oli Kremlissä pidetyllä Stahanovilaisten yleisliittolaisella kokouksella (marraskuu 1935). Stahanovilaisesta liikkeestä kehittyi joukkoliike. Alkoi liike työnormien kohottamisen, työn tuottavuuden uuden nousun ja entistä korkeamman työkuultuurin puolesta. Tämä vaikutti ratkaisevasti toisen viisivuotissuunnitelman täyttämiseen ennen

määräaika — se täytettiin kuten ensimmäinenkin pääpiirteis-
sään 4 vuodessa 3 kuukaudessa, ts. huhtikuun 1 päivään 1937
mennessä.

Neuvostoliiton teollisuustuotanto kasvoi vuoden 1937 lop-
puun mennessä 2,2-kertaiseksi vuoden 1932 tasoon verrattuna,
4,46-kertaiseksi 1928 tasoon verrattuna ja 5,88-kertaiseksi 1913
tasoon verrattuna. Suurteollisuuden tuotanto kasvoi 8,1-kertai-
seksi vuoden 1913 tasoon verrattuna. 80% koko teollisuustuotan-
nosta saatiin v. 1937 uusista tai ensimmäisen ja toisen viisivuo-
tiskauden aikana perusteellisesti uudestikalustetuista tuotanto-
laitoksista. Maassa pantiin käyntiin 4 500 tuotantolaitosta. Oli
rakennettu ja otettu käyttöön 227 km pituinen Vian—Itäme-
ren kanava (1933) ja 128 km pitkä Moskovan—Volgan kanava
(heinäkuu 1937). Toukokuussa 1935 valmistui Moskovan metron
ensimmäinen osa.

Sähkövoiman tuotanto lisääntyi viisivuotissuunnitelmien
aikana 2,6-kertaiseksi, kivihiilentuotanto miltei 2-kertaiseksi,
valuraudan tuotanto 2,3-kertaiseksi (vaikka suunnitelman aset-
tamat tavoitteet jäivätkin raudan ja kivihiilen osalta osittain
täyttämättä) ja teräksen tuotanto miltei 3-kertaisesti. Rauta-
teollisuuden kolme jättiläistä — Magnitogorskin, Kuznetskin ja
Makejevkan tehtaot — sulattivat jo yhtä paljon rautaa kuin
koko vallankumousta edeltäneen Venäjän teollisuus oli sulatta-
nut sitä yhteensä. Dneprin vesivoimalaitos tuotti siihen men-
nessä enemmän sähköä kuin Venäjän kaikki voimalaitokset oli-
vat yhteensä tuottaneet v. 1913. Työn tuottavuus kasvoi teolli-
suudessa 82%, vaikka suunnitelma oli edellyttänyt 63% nousua.
Pelkästään työn tuottavuuden kohottamista koskevan suunni-
telman ylittäminen antoi v. 1937 teollisuustuotteita yhtä paljon
kuin vallankumousta edeltäneen Venäjän teollisuus valmisti
niitä v. 1913. Vuonna 1937 maassa oli 26,7 milj. työläistä ja
toimihenkilöä. Neuvostoliitosta oli tullut voimakas teollisuus-
valtio, joka oli taloudellisesti riippumaton kapitalistisesta maail-
masta ja turvasi taloutensa ja puolustuslaitoksensa ensiluokkai-
sella tekniikalla ja aseistuksella. Erittäin menestyksellisesti
toisen viisivuotissuunnitelman aikana kehittyi koneenrakennus-
teollisuus, joka v. 1937 tuotti valmisteita 27,5 miljardin ruplan
arvosta suunnitelman ollessa 19,5 miljardia ruplaa, ts. 20 kertaa
enemmän kuin v. 1913. Yli $\frac{1}{3}$ kaikista Neuvostoliiton kansan-

talouden saamista koneista, mm. yli 63% traktoreista ja yli 68% autoista, oli talousvuonna 1927/28 tuotu ulkomailta. Vuonna 1932 muodostivat ulkomailta tuodut koneet noin 13% Neuvostoliiton kaikista koneista ja vuonna 1937 vain 0,9%. Neuvostoliitto ei ainoastaan lopettanut traktoreiden, autojen ja maatalouskoneiden ostoa ulkomailta, vaan jopa alkoi itse toimittaa niitä ulos. Tuotantotekniikan ja teollisuuden kehitysvauhdin suhteen Neuvostoliitto ohitti tärkeimmät kapitalistiset valtiot.

Maatalouden kollektivisointi suoritettiin toisen viisivuotissuunnitelman aikana pääpiirteissään loppuun. Maassa oli 243,5 tuhatta kollektiivitaloutta, niihin kuului 93% talonpoikais-
talouksista, joiden hallussa oli yli 99% kaikista viljelysmaista. Kollektiivitalouksien organisatorisessa ja taloudellisessa lujittamisessa saavutettiin hyviä tuloksia ja kollektiivitalousjärjestelmä vakiintui. Kollektivisti-iskurien II edustajakokous (helmikuu 1935) hyväksyi maatalousarttelien mallisäännöt, joilla oli tärkeä merkitys kollektiivitalouksille. Kollektiivitaloudet saivat ikuiseen käyttöön viljelemänsä maat. Vuonna 1937 sosialistisilla pelloilla työskenteli 456 tuhatta traktoria, 128,8 tuhatta leikkuupuimuria ja 146 tuhatta kuorma-autoa. Se teki mahdolliseksi tärkeimpien maataloustöiden koneellistamisen. Vuonna 1937 oli maatalouden kokonaistuotanto 153,9% siitä, mitä se oli ollut v. 1932. Vuodesta 1913 vuoteen 1937 laajenivat kaikkien eri viljelyslajien kylvöalat 105 miljoonasta ha 135,3 miljoonaan ha. Huomattavista menestyksistä huolimatta eräs maatalouden tärkeä ala, karjatalous, jäi kuitenkin kehityksessä yhäkin jälkeen.

Neuvostokansan hyvinvointi parantui. Kansantulo lisääntyi 21 miljardista ruplasta (v. 1913) 45,5 miljardiin ruplaan ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana ja 96,3 miljardiin ruplaan (ts. melkein 460%) toisen viisivuotissuunnitelman aikana. Kulutus kasvoi toisen viisivuotissuunnitelman aikana enemmän kuin 2-kertaisesti, valtionkaupan ja osuusliikkeiden kauppavaihto yli 3-kertaisesti ja työläisten ja toimitsijoiden reaali-palkka 2-kertaisesti. Työpalkkarahasto kasvoi 34 miljardista ruplasta 81 miljardiin ruplaan ja valtion sosiaalivakuutusrahasto vastaavasti 4 miljardista 600 milj. ruplasta 5 miljardiin ruplaan. Kollektiivitalouksien rahatulot lisääntyivät

1933—1937 5 661,9 milj. ruplasta 14 180,1 milj. ruplaan pääasiallisesti suurten ja etumaisten kollektiivitalouksien ansiosta.

Suurta edistystä saavutettiin kulttuurin alalla. Alkeis- ja keskikoulujen oppilasmäärä lisääntyi lukuvuonna 1932/33 olleesta 21 397 tuhannesta hengestä aina 30 148 tuhanteen lukuvuonna 1937/38. Vuosina 1913—1937/38 lisääntyi korkeakoulujen opiskelijamäärä 112 tuhannesta 547,2 tuhanteen henkeen (v. 1937 opiskeli Englannin, Saksan, Ranskan, Italian ja Japanin korkeakouluissa yhteensä 420,7 tuhatta oppilasta). Erikoisalojen korkea- ja keskikoulusivistyksen laaja kehitys ratkaisi neuvostosivistyneistön, todellisen kansansivistyneistön kasvatamisen tehtävän. Puolueen ja hallituksen herpaantumaton huolenpito kansansivistyksen, tieteen, kirjallisuuden ja taiteen kehittämisestä turvasi muodoltaan kansallisen ja sisällöltään sosialistisen kulttuurin kukoistuksen.

Sosialistisen rakennustyön menestys turvasi sen, että voitettiin entisten sorrettujen kansojen taloudellinen ja sivistyksellinen takapajuisuus. Joulukuussa 1936 SNTL:oon kuului 11 sosialistista liittotasavaltaa: VSFNT:n, Ukrainan, Valko-Venäjän, Kazahian, Turkmenian, Uzbekian, Kirgisian, Tadsikian, Azerbaidžanin, Gruusian ja Armenian neuvostotasavallat. Tsaarin Venäjän entisistä takapajuisista syrjäseuduista kehittyi neuvostovallan aikana sosialistisia tasavaltoja, joilla oli korkealle kehittynyt teollisuus ja koneellistettu suurmaalous. Keski-Aasian, Kazahstanin ja maan eräiden muiden seutujen kansat siirtyivät sosialismiin sivuuttaen kapitalistisen kehitysvaiheen. Monet kansallisuudet saivat oman kirjakielen. Valtava enemmistö kansallisten tasavaltojen väestöstä tuli luku- ja kirjoitustaitoiseksi. Kasvatettiin työväenluokan ja sivistyneistön kansalliset kaaderit.

Uusia, sosialistisia kansakuntia syntyi ja kehittyi Neuvostoliitossa kansojen ystävyys ja proletarisen internationalismin lipun alla. Neuvostoliiton kansojen ystävyys oli sosialismin suuri voitto. Työväenluokan ja talonpoikaiston liitto lujittui ja varmistui suurten sosialististen uudistusten pohjalla. Neuvostoyhteiskunnan tärkeimpiä liikkeellepanevia voimia ovat moraallinen ja poliittinen yhtenäisyys, kansojen ystävyys ja neuvostopatriotismi. Neuvostoliiton yhteiskunta- ja valtiorakenne osoit-

tautui kaikkein elinvoimaisimmaksi ja kestävimmäksi järjestelmäksi.

V. I. Leninin viitoittamaa tietä seuraten kommunistinen puolue johdatti Neuvostoliiton kansat sosialismin voittoon. Maassa vakiintui tuotantovälineiden sosialistinen omistus, joka muodostaa neuvostoyhteiskunnan taloudellisen perustan. Valtion (koko kansan) sekä kollektiivitalouksien ja osuuskunnallisten laitosten omaisuus muodosti toisen viisivuotissuunnitelman lopulla 98,7% koko Neuvostoliiton tuotantovarannoista. Sosialismin rakentamisen puolesta käydyn taistelun kulussa hävitettiin lopullisesti kaikki riistäjäluokat ja kaikki syyt, jotka synnyttivät ihmisen harjoittamaa toisen ihmisen riistoa. Oli muodostunut uusi työväenluokka, joka oli vapautunut riistosta ja työttömyydestä ja jonka käsissä oli valtiovalta. Oli kehittynyt kollektiivitalonpoikaisto, jota tilanherrat ja kulakit eivät enää orjuuttaneet ja joka oli vapautunut kaikenlaisesta riistosta. Oli syntynyt työläisten ja talonpoikien riveistä lähtenyt uusi, neuvostolainen, oikea kansan sivistyneistö. 94,1% Neuvostoliiton väestöstä työskenteli v. 1937 sosialistisen talouden palveluksessa. Niistä oli työläisiä ja toimihenkilöitä 36,2% (17,6% asemesta vuonna 1928), kollektiivitalonpoikaistoa ja osuuskuntiin liittyneitä käsityöläisiä 57,9% (v. 1928 oli 2,9%). Yksityiset talonpojat ja osuuskuntiin kuulumattomat käsityöläiset muodostivat vain 5,9% (v. 1928 heitä oli 74,9%). Sosialismin suurena voittona oli sosialistisen yhteiskunnan tietoisien ja aktiivisten rakentajien, uuden ihmisen, neuvostoihmisen muovautuminen uusine moraalisine ja poliittisine käsitteineen. Neuvostoyhteiskunnassa toteutettiin sosialismin tärkein periaate „jokainen kykyjensä mukaan, jokaiselle työnsä mukaan”. Sosialistisen tuotannon jatkuva kasvu loi edellytykset työtätekevien aineellisen ja sivistyksellisen tason huomattavalle kohottamiselle. Sosialismin rakentaminen Neuvostoliitossa oli tulos neuvostokansan sankarillisesta työstä ja merkitsi marxismin-leninismien oppia luovasti soveltavan kommunistisen puolueen viisaan politiikan riemuvoittoa.

Neuvostoliiton uusi Perustuslaki vahvisti lainsäädännöllisesti sosialismin voiton Neuvostoliitossa. SNTL:n Neuvostojen VII edustajakokous (tammi—helmikuu 1935) päätti, että on tehtävä muutoksia v. 1924 hyväksytyyn Perustuslakiin. Uuden

Perustuslain luonnos julkaistiin kesäkuun 12 p:nä 1936 sanomalehdistössä kansan käsiteltäväksi. Käsittely jatkui viisi ja puoli kuukautta. Joulukuun 5 p:nä 1936 Neuvostojen ylimääräinen VIII edustajakokous vahvisti Neuvostoliiton uuden Perustuslain. Se ilmentää ne suuret muutokset, joita neuvostokansan elämässä oli Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen jälkeen tapahtunut. Se oli voittaneen sosialismin ja laajan sosialistisen demokratian Perustuslaki. Edustajien valinta työtätekevien edustajien kaikkiin Neuvostoihin tapahtuu uuden Perustuslain mukaan välittömällä vaaleilla yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden perusteella salaisella äänestyksellä.

Uuden Perustuslain hyväksymisellä oli maailmanhistoriallinen merkitys. Neuvostoperustuslaki merkitsi kapitalististen maiden työtätekeville suurta vapauskirjaa, joka kutsui heitä taisteluun imperialistista taantumusta vastaan, demokratian, rauhan ja sosialismin puolesta. Joulukuun 12 p:nä 1937 uuden Perustuslain mukaisesti valittiin Neuvostoliiton Korkein Neuvosto. 94 milj. valitsijasta osallistui äänestykseen 91 milj. valitsijaa (98,6%). 90 milj. valitsijaa äänesti kommunistien ja puolueeseen kuulumattomien vaaliliiton ehdokkaita. Vaalit antoivat vakuuttavan näytteen kommunistisen puolueen, neuvostohallituksen ja kansan yhtenäisyydestä. Neuvostoliitto siirtyi uuteen kehitysvaiheeseen, jolloin sosialismin rakentaminen päättyy ja sosialismista siirrytään asteettaisesti kommunismiin.

Neuvostoliiton, joka oli ensimmäisenä raivannut ihmiskunnalle tien sosialismiin, oli voitettava tällä tiellä mitä suurimpia vaikeuksia. Sen piti voittaa Venäjän vuosisatainen taloudellinen, sivistyksellinen ja teknillinen takapajuisuus ja rakentaa uusi maailma maassa, jossa luokkaviholliset ja niiden asiamiehet kävivät raivoisaa taistelua tätä rakennustyötä vastaan. Puolueen riveissä taistelivat puolueen päälinjaa vastaan raivokkaasti trotskilaiset, oikeisto-oppoportunistit ja porvarilliset nationalistit. Puolue paljasti ja murskasi ne Keskuskomitean johdolla. Kaikkina niinä vuosina Neuvostoliitto oli kuin saarrettu linnoitus kapitalistisessa ympäristössä, jossa sitä herkeämättä uhkasi imperialistinen hyökkäys.

Näissä erittäin vaikeissa oloissa kehittyi vähitellen marxismille-leninismille ja sosialistiselle järjestelmälle vieras J. V. Stalinin persoonanpalvonta. Puolueen ja kansan ponnis-

teluilla saavutetut tulokset alettiin laskea Stalinin ansioksi. Yksilönpalvonta johti puolueen ja sen KK:n sekä kansanjoukkojen merkityksen väheksymiseen, aliarvioi kollektiivisen johdon merkitystä puolueessa ja valtiokoneistossa, mikä vuorostaan johti usein poikkeamaan puolue-elämän leniniläisistä normeista, vakaviin laiminlyönteihin työssä ja sosialistisen laillisuuden mitä törkeimpiin rikkomuksiin. Yksilönpalvonta aiheutti suurta vahinkoa puolueelle ja neuvostoyhteiskunnalle, mutta se ei kyennyt muuttamaan maan sosialistisen järjestelmän olemusta. Raivaten historiaan uusia teitä neuvostokansa suoritti kommunistisen puolueen johdolla suuren sankarityön, rakensi sosialismin entiseen takapajuiseen suureen maahan, joka muodostaa $\frac{1}{6}$ koko maapallosta.

Neuvostoliiton astuminen sosialistisen yhteiskunnan loppuunrakentamisen ja asteettaisen sosialismista kommunismiin siirtymisen vaiheeseen (1938—1940)

Kommunistisen puolueen XVIII edustajakokous (maaliskuu 1939) teki yhteenvedot neuvostokansan taistelusta sosialistisen yhteiskunnan rakentamiseksi ja määritteli ohjelman, jonka mukaisesti Neuvostoliitto jatkoi etenemistään sosialistisen yhteiskunnan loppuunrakentamisen ja asteettaisen sosialismista kommunismiin siirtymisen tiellä. Tämän tien piti johtaa sellaiseen yhteiskuntaelämään, jonka johtavaksi periaatteeksi on tuleva kommunistinen periaate „jokainen kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan”.

Hahmotellessaan asteettaisen sosialismista kommunismiin siirtymisen tiet ja mobilisoidessaan neuvostokansan kommunistisen rakennustyön ajankohtaisten tehtävien täyttämiseen puolue lähti ajatuksesta, että Neuvostoliitolla on kaikki edellytykset kommunistisen yhteiskunnan rakentamiseen. Edustajakokous asetti puolueen ja kansan taloudelliseksi perustehtäväksi tärkeimpien kapitalististen maiden saavuttamisen ja sivuuttamisen taloudellisessa suhteessa, ts. tuotteiden valmistuksessa kutakin asukasta kohden.

Puolueen XVIII edustajakokouksessa hyväksytty kolmas viisivuotissuunnitelma (1938—1942) edellytti yhteiskunnallisen tuotannon jatkuvaa kehitystä, työtätekevien taloudellisen

areman ja kulttuuritason kaikinpuolista kohottamista ja neuvostovaltion puolustuskuntoisuuden lujittamista. Neuvostoliiton teollisuuden oli vuoteen 1942 mennessä lisättävä tuotantotasoaan 92%. Kansantalouden perusrakennustöihin suunniteltiin sijoittaa varoja 192 miljardia ruplaa (3,5 vuoden aikana sijoitettiin 138,7 miljardia ruplaa v. 1955 hinnoissa laskien). Koko maataloustuotanto lisääntyi 52%. Kansantulo oli määrä kaksinkertaistaa ja lisätä kulutusta kutakin asukasta kohden 1,5—2-kertaisesti. Suunniteltiin otettavaksi käytäntöön yleinen seitsenvuotinen oppivelvollisuus maaseudulla ja kymmenvuotinen oppivelvollisuus kaupungeissa. Kolmannen viisivuotissuunnitelman tehtävien täyttäminen sujui pääpiirteissään menestyksellisesti. Viisivuotiskauden 3 ensimmäisen vuoden aikana pantiin käyntiin lähes 3 000 uutta tuotantolaitosta ja tuotantovälineiden valmistus lisääntyi 53%. Jo yksin vv. 1938—1939 työn tuottavaisuus lisääntyi teollisuudessa 39,8%. Useat tärkeät teollisuusalat eivät kuitenkaan täyttäneet niinä vuosina suunnitelmiaan. Teräksen ja valuraudan tuotanto lisääntyi kolmen vuoden aikana ainoastaan 3%, valssiraudan 1% ja öljyn tuotanto 9%. Sähköteknillisen ja yleisen koneenrakennusteollisuuden sekä auto-, veturi- ja vaunu-, traktori-, tie- ja rakennuskoneteollisuuden tuotanto oli v. 1940 pienempi kuin v. 1937.

Kolmannen viisivuotissuunnitelman aikana sosialistista rakennustyötä jouduttiin suorittamaan kärjistyneissä sotaa edeltäneissä oloissa. Sodanvaaran uhatessa kommunistinen puolue ja neuvostohallitus kiinnittivät suurta huomiota puolustusteollisuuden kehittämiseen lujittaen maan puolustuskuntoisuutta.

Fasistiset hyökkääjät lähtivät toisen maailmansodan lietsoamisen tielle. Neuvostovaltio noudatti horjumattomasti rauhan politiikkaa ja pyrki lujittamaan kauppasuhteita kaikkiin maihin taistellen sodanlietsojia vastaan kansojen kollektiivisen turvallisuusjärjestelmän luomiseksi. Sen jälkeen kun Ranskan ja Tšekkoslovakian kanssa oli allekirjoitettu keskinäinen avunantosopimus, solmi Neuvostoliitto maaliskuun 12 p:nä 1936 samanlaisen sopimuksen Mongolian Kansantasavallan kanssa. Kun Japani hyökkäsi rosvomaisesti Kiinan kimppuun, Neuvostoliitto solmi elokuun 21 p:nä 1937 Kiinan hallituksen kanssa hyökkäämättömyyssopimuksen, joka oli silloisen poliittisen tilanteen

vallitessa suuresta merkityksestä Kiinan kansalle. Punainen Armeija antoi murskaavan vastaiskun japanilaisille, jotka yrittivät loukata kesäkuussa 1938 Neuvostoliiton Kaukoidän rajoja Hasan-järven seudulla, ja myös silloin kun japanilaiset tunkeutuivat touko—elokuussa 1939 Mongolian Kansantasavaltaan Halhin-Gol-joen tienoolla. Hyökkääjien ei onnistunut sitoa Neuvostoliittoa suureen sotaan Idässä. Fasistinen Saksa käytti hyväkseen sitä, etteivät Englanti, Ranska ja USA vastustaneet hyökkääjiä ja anasti v. 1938 Itävallan sekä vv. 1938—1939 Tšekkoslovakian. Uuden sodan vaaran lisääntyessä Neuvostoliitto lujitti asevoimiaan. Punaisen Armeijan miesluku kasvoi vv. 1934—1939 välisenä aikana enemmän kuin 2-kertaisesti. Vuosina 1930—1939 Punaisen Armeijan varustuksiin kuuluneiden panssarivaunujen lukumäärä lisääntyi yli 43-kertaiseksi, lentokoneiden lähes 6,5-kertaiseksi, konekiväärien 5,5-kertaiseksi, tykistön 7-kertaiseksi sekä panssarintorjunta- ja panssarivaunutykistön lukumäärä 70-kertaiseksi. Sotalaivaston kantavuus lisääntyi 130%. Luotiin uusia laivastoja: Tyynen valtameren ja Pohjoinen laivasto. Englannin ja Ranskan hallitukset, jotka yrittivät verhota Münchenin politiikkaansa diplomaattisilla manöövereillä, alkoivat v. 1939 neuvostohallituksen kanssa neuvottelut keskinäisen avunantosopimuksen solmimisesta. Englannin ja Ranskan taantumukselliset hallituspiirit olivat kuitenkin syyllisiä siihen, ettei sopimusta saatu aikaan. Sellaisen tilanteen vallitessa Neuvostoliitto oli pakotettu allekirjoittamaan Saksan ehdottaman hyökkäämättömyyssopimuksen kymmeneksi vuodeksi (allekirjoitettiin elokuun 23 pnä 1939), joka turvasi Neuvostoliitolle puolentoista vuoden rauhan puolustuskuntoisuuden lujittamiseksi. Toisen maailmansodan puhjettua (syyskuun 1 pnä 1939) neuvostohallitus ryhtyi moniin uusiin toimenpiteisiin maan puolustuskuntoisuuden kohottamiseksi. Syyskuun 1 pnä 1939 Korkein Neuvosto julkaisi Lain yleisestä asevelvollisuudesta, jonka mukaisesti armeijassa suoritettiin loppuun siirtyminen kaaderi- ja territoriaalijärjestelmästä kaaderijärjestelmään. Määrärahoja lisättiin asevoimien lujittamiseksi. Tärkeä merkitys maan puolustuksessa oli Neuvostoliiton valtiollisten rajojen lujittamisella. Kun saksalaiset anastajat hyökkäsivät Puolaan ja Puolan porvariston ja tilanherrojen valtio hajosi, Neuvostohallitus antoi syyskuun 17 pnä 1939

Punaiselle Armeijalle käskyn ylittää valtiollinen raja ja ottaa suojelukseensa Länsi-Ukrainan ja Läntisen Valko-Venäjän väestö ja sen omaisuus. Nämä alueet oli porvariston ja tilanherrojen Puola valloittanut v. 1920. Länsi-Ukrainan ja Läntisen Valko-Venäjän kansat (10 miljoonaa henkeä) vapautettiin sosiaalisesta ja kansallisesta sorrosta. Syyskuun 17 p:nä 1939 Punainen Armeija otti suojelukseensa myös Vilniusin ja siihen liittyvän alueen, jotka neuvostohallitus sitten palautti Liettualle. Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston viides istunto (marraskuun 1 ja 2 p:nä 1939) tyydytti Länsi-Ukrainan ja Läntisen Valko-Venäjän kansojen pyynnön liittyä Neuvostoliittoon. Länsi-Ukraina yhtyi Ukrainan SNT:aan ja Läntinen Valko-Venäjä Valko-Venäjän SNT:aan. Syys- —lokakuussa 1939 Neuvostoliitto solmi keskinäisen avunantosopimuksen Eestin, Latvian ja Liettuan kanssa. Näiden maiden hallitsevien piirien yritykset sabotoida Neuvostoliiton kanssa solmittuja sopimuksia herättivät Baltian maiden kansoissa suuttumusta, minkä tuloksena 20 vuotta vallassa olleet porvarillis-nationalistiset hallitukset kesäkuussa 1940 kukistettiin. Heinäkuun 14 ja 15 p:nä 1940 suoritettiin vaalit Liettuan ja Latvian Kansaneduskuntiin ja Eestin Valtiopäiville. Heinäkuussa Liettuan, Latvian ja Eestin kansat palauttivat maahansa neuvostovallan. Näin muodostuivat Latvian, Liettuan ja Eestin Sosialistiset Neuvostotasavallat, jotka elokuussa 1940 liittyivät vapaaehtoisesti Neuvostoliittoon.

Suomen ja Neuvostoliiton välisen talvisodan jälkeen maaliskuun 12 p:nä 1940 Neuvostoliiton ja Suomen kesken solmitulla rauhansopimuksella säädettiin Neuvostoliiton ja Suomen välinen uusi valtion raja, joka turvasi Leningradin ja Murmanskin turvallisuuden. Neuvostoliittoon liitettiin Karjalan kannas ja Viipuri. Maaliskuun 31 p:nä 1940 huomattava osa uudesta alueesta luovutettiin Karjalan ASNT:lle, josta muodostettiin Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta. Kesäkuun 26 p:nä 1940 neuvostohallitus kehotti Romaniaa palauttamaan Neuvostoliitolle Bessarabian, jonka Romania oli v. 1918 anastanut ja luovuttamaan Neuvostoliitolle Pohjois-Bukovinan, jonka väestö oli ukrainalaista. Kesäkuun 28 p:nä Romania suostui Neuvostoliiton esitykseen. Neuvostokansojen perheeseen yhtyi 3 700 tuhatta uutta kansalaista (Bessarabiasta ja Pohjois-

Bukovinasta). Pohjois-Bukovina ja eräät Bessarabian ujesteista, joiden väestön valtaosan muodostivat ukrainalaiset, liitettiin jälleen Ukrainan SNT:aan. Suurin osa Bessarabiasta yhdistettiin jälleen Moldavian ASNT:aan, josta elokuun 2 p:nä 1940 muodostettiin Moldavian Sosialistinen Neuvostotasavalta.

Neuvostoliitto oli toisen maailmansodan aattona voimakas sosialistinen teollisuus- ja kollektiivitalousvaltio, johon kuului 16 sosialistista liittotasavaltaa väkiluvun noustessa 191,7 miljoonaan. Neuvostoliiton suurteollisuuden tuotanto oli v. 1940 miltei 12 kertaa suurempi kuin Venäjän suurteollisuuden tuotanto 1913. Neuvostoliiton koneenrakennus- ja metallinjalostusteollisuuden kokonaistuotanto oli 35 kertaa suurempi kuin valankumousta edeltäneen Venäjän koneenrakennus- ja metallinjalostusteollisuuden tuotanto. Teollisuustuotantonsa puolesta Neuvostoliitto pääsi ensimmäiselle paikalle Euroopassa ja toiselle maailmassa. Maatalous kehittyi ja saavutti uusia tuloksia. Vuonna 1940 oli 7 069 kone- ja traktoriasemaa ja maan pelloilla työskenteli 531 tuhatta traktoria, 181,7 tuhatta leikkuupuimuria, 228 tuhatta kuorma-autoa ja satoja tuhansia erilaisia maatalouskoneita. Kolme neljäsosaa kaikista kyntötöistä kollektiivitalouksissa ja enemmän kuin puolet kylvötöistä suoritettiin traktorivoimalla ja 43% jyväviljasadosta korjattiin leikkuupuimureilla. Kollektiivitalousjärjestelmän menestyksiä esiteltiin vuoden 1939 Yleisliittolaisessa maatalousnäytelyssä.

Neuvostokansan sankarillisilla ponnistuksilla oli luotu vankka taloudellinen pohja — Neuvostoliiton puolustuskuntoisuuden perusta.

Neuvostoliiton Suuri Isänmaallinen sota 1941—1945

Maailmanherruuteen pyrkivä Saksan fasismi, joka oli maailman imperialismin aggressiivisin voima, aloitti toisen maailmansodan. Vuosina 1939—1941 Saksan fasiset armeijat miehittivät Puolan, Tanskan, Belgian, Hollannin, Norjan, Ranskan, Kreikan ja Jugoslavian. Valloitettuaan suurimman osan Länsi-Eurooppaa hitleriläiset ryhtyivät toteuttamaan Neuvostoliittoa vastaan tähtääviä anastussuunnitelmiaan.

Kesäkuun 22 p:nä 1941 fasistinen Saksa rikkoi valapattoisesti hyökkäämättömyyssopimuksen ja hyökkäsi Neuvostoliiton alueelle sotaa julistamatta. Sotaan Neuvostoliittoa vastaan yhtyivät Saksan liittolaiset ja vasallit: Italia, Suomi, Romania ja Unkari. Neuvostoliiton rauhanomainen sosialistinen rakennustyö keskeytyi. Alkoi Neuvostoliiton Suuri Isänmaallinen sota Saksan fasistisia hyökkääjiä vastaan. Se oli raskain sodista, mitä maa oli koskaan kokenut.

Fasisti-Saksa laskei voittavansa sodan Neuvostoliittoa vastaan „salamannopeasti”, piti sitä vain lyhyenä kamppailuna. Hitlerin hallitus uskoi luovansa kapitalististen valtioiden yleisen liittoutuman ja eristävänsä Neuvostoliiton täydellisesti kansainvälisellä areenalla. Saksan fasistiset hallituspiirit perustivat toivonsa neuvostojärjestelmän, monikansaisen valtion ja sen selustan kestävämmyyteen sekä neuvostoarmeijan heikkouteen. Hitler-Saksan ja sen liittolaisten ryöstösuunnitelmat kärsivät kuitenkin täydellisen vararikon.

Suuren vaaran uhatessa, kun oli kysymys neuvostovaltion elämästä ja kuolemasta, neuvostokansojen vapaudesta ja riippumattomuudesta, neuvostoihmiset osoittivat ennen kuulumatonta kestävyyttä ja vertaansa vailla olevaa rohkeutta ja uljuutta sosialistisen isänmaansa suojelemisessa. Neuvostokansa liittyi entistä tiiviimmin kommunistisen puolueen ympärille ja nousi sen johdolla pyhään, oikeudenmukaiseen vapaussotaan saksalaisia fasistianastajia vastaan. Neuvostoliiton Isänmaallinen sota muodostui neuvostokansan kaikkien moraalisten ja fyysillisten voimien kovaksi koettelemukseksi, Neuvostoliiton yhteiskunta- ja valtiojärjestelmän kestävyuden ja elinvoimaisuuden kokeeksi. Ja tämä järjestelmä osoitti sodassa suuren etevämmyytensä kapitalistiseen järjestelmään verrattuna.

Niin raskaita kuin Neuvostoliiton kansojen kantamat uhrin olivatkin, selviytyivät Neuvostoliiton työväenluokka, talonpoikaisto, sivistyneistö ja maineikkaat asevoimat kommunistisen puolueen johdolla kunnialla jalosta tehtävästään, suojelivat sosialistisen synnyinmaansa vapauden ja itsenäisyyden ja pelastivat Euroopan ja Aasian kansat fasismin ikeestä.

Sodan alkuaikana Saksan fasistiset joukot saavuttivat suurta menestystä ja pakottivat neuvostojoukot perääntymään. Siihen

oli monia syitä. Neuvostoliiton alueelle murtautuneeseen Saksan fasistiseen armeijaan kuului 190 divisioonaa (153 saksalaista, 18 suomalaista, 17 romanialaista ja 2 unkarilaista). Maajoukkoja tuki lähes 5 tuhatta taistelulentokonetta ja sotalaivaston päävoimat. Fasisti-Saksan asevoimien apuna olivat miltei koko Euroopan mantereen orjuutettujen maiden taloudelliset ja ihmisvoimavarat, Saksan asevoimat olivat täydellisesti liikekannalla ja niillä oli kahden vuoden kokemus nykyaikaisesta sodankäynnistä Euroopassa. Niillä oli runsaasti uusimpia aseita ja uusinta sotatekniikkaa. Neuvostoliitto joutui taistelemaan yksin fasistivaltioiden yhdistyneitä voimia vastaan, sillä toinen rintama avattiin Euroopassa vasta kesäkuussa 1944. Kohtaamatta suurempaa vastarintaa Lännessä hitleriläinen sodanjohto sai vapaasti keskittää ja sijoittaa sotajoukkonsa Neuvostoliiton rajojen lähelle ja lähettää päävoimansa taisteluun neuvostojoukkoja vastaan.

Päinvastoin kuin Saksan fasistiarmeijalla Neuvostoarmeijalla ei sodan alkaessa ollut kokemusta suuren nykyaikaisen sodan käynnistä. Neuvostoliiton asevoimien uudelleenjärjestelyä ja niiden teknillistä uudestivarustamista ei oltu ehditty suorittaa loppuun ennen Hitler-Saksan hyökkäämistä Neuvostoliiton kimppuun.

Neuvostoliiton asevoimien sodan alkuvaiheessa kärsimien epäonnistumisten eräänä syynä oli myös se, ettei hallituksen johdossa ollut J. V. Stalin arvioinut oikein sodan edellistä tilannetta. Yliarvioiden Neuvostoliiton ja Saksan välisen hyökkäämättömyyssopimuksen merkityksen Stalin ei uskonut tietoihin, että Saksan fasistiset sotajoukot valmistautuivat hyökkäämään Neuvostoliiton alueelle. Tämä oli eräänä syynä siihen, että Hitlerin armeijan hyökkäys muodostui neuvostojoukoille yllätykseksi läntisillä alueilla. Valtion rajaa suojelleet neuvostojoukot tekivät sankarillista vastarintaa anastajille, mutta joutuivat taistelemaan vihollisen suurta ylivoimaa vastaan ja raskasta mies- ja asevoimahukkaa kärsien niiden oli pakko perääntyä.

Heinäkuun alkuun mennessä fasistiset anastajat valloittivat Liettuan, huomattavan osan Latviaa, länsiosan Valko-Venäjistä ja osan Ukrainan läntisistä alueista. Saksan fasistiarmeijoiden hyökkäys jatkui. Neuvostomaan tilanne muodostui erittäin

vaikeaksi ja vaaralliseksi. Se ei kuitenkaan murtanut Neuvostoliiton asevoimien taisteluhenkeä eikä horjuttanut neuvostokansan sitkeyttä ja sen rajatonta uskoa oikean asiansa voittoon.

Kommunistinen puolue, sen Keskuskomitea ja neuvostohallitus tekivät kaikkensa vastarinnan järjestämiseksi. Kesäkuun 22 pnä Neuvostoliiton Euroopan-puoleisessa osassa julistettiin sotatila ja 14 sotilaspiirissä pantiin toimeen kutsunta. Keskuskomitea ja hallitus hyväksyivät kesäkuun 29 pnä kaikille puolue- ja valtioelimille osoitetun toimintaohjeen, johon sisältyi kommunistisen puolueen ja neuvostohallituksen taisteluohjelma. Se oli taisteluohjelma, jossa analysoitiin sota- ja kansainvälinen tilanne, paljastettiin Saksan imperialismin rosvomaiset valloituspyrkimykset ja määriteltiin neuvostokansan ja Neuvost armeijan tehtävät Suuressa Isänmaallisessa sodassa. Tämän ohjekirjelmän sisällön esitti J. V. Stalin heinäkuun 3 pnä pitämässään radiopuheessa. Valloittajien torjumiseksi tarvittavien voimien ja varojen mobilisoimiseksi muodostettiin kesäkuun 30 pnä 1941 Valtion puolustuskomitea, jonka puheenjohtajaksi tuli J. V. Stalin. Stalin nimitettiin myös Neuvostoliiton asevoimien Korkeimmaksi ylipäälliköksi. Valtion puolustuskomitea huolehti maan sotilaallisesta, taloudellisesta ja poliittisesta johtamisesta keskittäen käsiinsä kaiken vallan valtiossa.

Kommunistinen puolue, joka oli johtava, järjestävä ja suuntaava voima koko kansan taistelussa hitleriläisten anastajien voittamiseksi, mobilisoi Neuvostoliiton kaikki voimat ja varat vihollisen lyömiseen. Puolue asetti ratkaiseville taistelupaikoille rintamalle ja selustaan huomattuja toimihenkilöitä ja lähetti työhön armeijaan monia NKP(b):n KK:n jäseniä, liittotasavaltosten kommunististen puolueiden KK:n sekä puolueen aluepiiri-, alue- ja piirikomiteoiden sihteerejä.

Sadat tuhannet neuvostoihmiset lähtivät kommunistisen puolueen ja neuvostohallituksen kehotuksesta armeijaan. Sotilas-komissariaatteihin saapui tulvimalla vapaaehtoisia: työläisiä, kollektiivitalonpoikia ja neuvostosivistyneistöä vaatien viipymätöntä rintamalle lähettämistä. Sotilasjohdon mobilisoimien joukko-osastojen ja sotilasyksikköjen lisäksi muodostettiin rintamavyöhykkeen kaupungeissa ja alueilla kansan nostoväen

osastoja. Jo kesällä 1941 muodostettiin Moskovassa 11 kansan nostoväen divisioonaa ja kymmeniä hävittäjäpataljoonia. Leningradissa yhtyi kansan nostoväkeen lähes 200 tuhatta henkeä. Sadat tuhannet ihmiset rakensivat puolustuslinjoja Moskovan ja Leningradin edustalle. Vihollisen selustassa kehittyi sodan alusta alkaen voimakas isänmaallinen partisaaniliike.

Puolueen Keskuskomitea ja Valtion puolustuskomitea huolehtivat paikallisten puolue-, neuvosto-, ammattiliitto- ja nuorisoliittojärjestöjen avulla koko kansantalouden uudestijärjestämisestä sota-ajan vaatimuksia vastaavaksi. Maa muuttui yhtenäiseksi sotaleiriksi. Teollisuutta muutettiin nopeassa tahdissa valmistamaan sotatarvikkeita. Tuhannet tuotantolaitokset, jotka olivat valmistaneet siviilituotteita, perehtyivät aseiden, ampumatarvikkeiden ja varusteiden laajamittaiseen valmistukseen. Suuria tuotantolaitoksia ja miljoonia ihmisiä siirrettiin rintamaseuduilta Neuvostoliiton itäisille alueille. Puutteista, elintarvevaikeuksista ja asuntojen vähyydestä huolimatta neuvostoihmiset tekivät uusilla paikoilla antaumuksellisesti työtä kieltäytyen levosta. Evakuoitujen tuotantolaitosten asennus Uralilla, Siperiassa, Keski-Aasiassa ja Volganvarrella suoritettiin usein 1—2 kuukaudessa ja näiden laitosten teollisuustuotanto saavutti jo 3—4 kuukauden kuluttua sodan edellisen tason. Neuvostoliiton hallitus, kansankomissariaatit, Valtion suunnittelukomitea ja Valtion puolustuskomitean valtuutetut johtivat paikkakunnilla välittömästi sotilaallisten ja taloudellisten suunnitelmien toteuttamista. Muodostettiin uusia kansankomissariaatteja: kranaatinheitinaseistuksen ja panssarivaunuteollisuuden kansankomissariaatit. Väestön varustamiseksi jatkuvasti sota-ajan vaikeissa oloissa elintarvikkeilla ja teollisuustuotteilla sekä alhaisten hintojen säilyttämiseksi maassa otettiin käytäntöön korttijärjestelmä.

Neuvostopatriotismin innoittama ja kommunistisen puolueen kannustama työväenluokka, kollektiivitalonpoikaisto ja sivistyneistö antoivat erinomaisia näytteitä korkeasta työn tuottavuudesta, kurinalaisuudesta työssä ja sosialistisesta tunnollisuudesta. Heti sodan ensi päivinä syntyi sosialistisen kilpailun uusia muotoja: alkoi kaksisatais- ja kolmisataisliike (ihmiset täyttivät 2—3 työnormia, oman ja rintamalle lähteneiden

tovereiden normit), useampia koneita käyttävien työläisten¹ ja useampia ammatteja hallitsevien liike jne. Rintamalle lähteneiden veljien, miesten ja isien paikalle astui koneiden ääreen satoja tuhansia naisia, jotka omaksuivat nopeasti tehdastyöläisten ammatit. Kymmenet tuhannet eläkkeelle siirtyneet vanhat työmiehet palasivat tuotantolaitoksiinsa. Miljoonia nuoria, joutokassa suuri määrä alaikäisiä, saapui kaupungeista ja maaseudulta tehtaisiin ja kaivoksiin (pelkästään valtion työreservikoulujen kautta tuli teollisuuden palvelukseen sodan vuosina yli 2 miljoonaa nuorta työläistä). Tuotantolaitoksiin syntyi nuorisoliittolaisten ja nuorison rintamaprikaateja. Tuotannon uudentajat etsivät keinoja kaikkien sisäisten mahdollisuuksien mobilisoimiseksi ja kehittivät uusia teknologisia menetelmiä, jotka lisäsivät maanpuolustusteollisuuden tuotantoa ja paransivat sen laatua. Kollektiivitalonpoikaisto työskenteli sankarillisesti sodan vaikeissa oloissa, vaikka työvoima ja koneet olivat kovasti vähenneet ja varusti rintamaa ja selustaa välttämättömillä tarvikkeilla. Itäisillä seuduilla laajennettiin viljelysalueita. Kollektiivitalonpojat luovuttivat maanpuolustusvarastoon viljaa ja karjataloustuotteita yli suunnitelman. Toukokuussa 1942 alkoi lentokone-, panssarivaunu- sekä rauta- ja terästeollisuuden työläisten aloitteesta yleisliittolainen sosialistinen kilpailu mahdollisimman suuren avun antamisesta rintamalle. Tähän kilpailuun yhtyivät kaikkien teollisuusalojen työläiset, rautatieläiset ja vesiliikennetyöntekijät sekä myöhemmin myös kone- ja traktori-asemien ja neuvostotilojen työläiset ja tuhannet kollektiivitaloudet. Työväenluokan ja talonpoikaiston liitto lujittui entisestään. Maassa oli syntymässä nopeasti kehittyvä sotatalous — Saksan fasisistista anastajista saavutettavan voiton taloudellinen perusta.

Ankarissa taisteluissa kesällä 1941 neuvostojoukot puolustivat sankarillisesti kotimaansa jokaista kaistaletta, aiheuttivat viholliselle suunnattomia menetyksiä, tuhosivat sen parhaita miesvoimia ja taisteluaseita. Heti ensimmäisissä taisteluissa vihollista vastaan neuvostosoturit antoivat näytteitä joukkosankaruudesta. Kolmatta kuukautta jatkuivat taistelut Smolenskin ja

¹ Useampia koneita käyttävät työläiset — Neuvostoliiton etumaisia työläisiä, jotka työaikansa järjeistämisen ansiosta käyttävät samanaikaisesti useampaa konetta kuin normit edellyttävät.

Kievin seudulla, missä fasistiarmeijat kärsivät suuria menetyksiä. 69 päivää jatkui Odessan ja 250 päivää Sevastopolin sankarillinen puolustus, jossa Mustan meren laivasto näytteli suurta osaa. Puolitoista kuukautta käytiin kiihkeitä taisteluja Eestissä. Leningradin sankarillinen puolustus, joka alkoi elokuun lopulla 1941, jatkui yli 900 päivää. Yhdessä Leningradin rintaman sotajoukkojen ja Itämeren laivaston merimiesten kanssa koko sen väestö puolusti Leninin kaupunkia verrattomalla rohkeudella. Puolustustaistelujen alkuvaiheessa syntyi neuvostokaarti (syyskuun 18 p:nä 1941 muutettiin 100., 127., 153. ja 161. jalkaväkidivisioonat kaartin divisiooniksi). Kommunistisen puolueen kasvattamat komentaja- ja poliittiset kaaderit kasvoivat ja karaistuivat.

Neuvostokansa ei ollut Suuressa Isänmaallisessa sodassa yksin. Sen taistelu isänmaan vapauden puolesta liittyi Euroopan, Aasian ja Amerikan kansojen taisteluun niiden riippumattomuuden ja demokraattisten vapauksien puolesta. Neuvostoliitosta tuli sodan aikana muodostuneen hitleriläisvastaisen liittoutuman johtava ja ratkaiseva voima. Heinäkuun 12 p:nä 1941 Iso-Britannia ja Neuvostoliitto allekirjoittivat sopimuksen yhteistoiminnasta sodassa Hitler-Saksaa vastaan. Heinäkuun 18 p:nä 1941 solmittiin sopimus Tšekkoslovakian hallituksen kanssa, heinäkuun 30 p:nä 1941 Puolan hallituksen kanssa ja syyskuun 29 — lokakuun 1 p:nä 1941 pidettiin Neuvostoliiton, USA:n ja Iso-Britannian edustajien Moskovan konferenssi, jossa tehtiin yhteiset päätökset hitleriläisvastaisen liittoutuman mahdollisuuksien käyttämisestä hyökkääjiä vastaan. Hitleriläisvastaisen liittoutuman muodostuminen oli Neuvostoliiton ulkopolitiikan suuri voitto.

Miesvoimansa ja sota-aseittensa suunnattomien menetyksien hinnalla hitleriläisten sotajoukkojen onnistui vuoden 1941 syksyyn mennessä saartaa Leningrad mantereelta ja päästä Moskovan ja Rostovin edustalla. Taistelut muodostuivat erittäin kiihkeiksi Moskovan edustalla. Pääkaupunkia uhkasi suuri vaara. Valtion puolustuskomitean päätöksellä Moskova julistettiin lokakuun 19 p:nä 1941 piiritystilaan. Koko maa nousi Moskovan puolustukseen. Neuvostojoukot kävivät sankarillista puolustustaistelua Moskovan alueen pelloilla loka- ja marraskuussa 1941. Vihollisjoukot nääntyivät, niiden voimat ehtyivät ja ne

menettivät hyökkäystarmonsansa. Joulukuun 5—6 p:nä Läntisen rintaman joukot (komentaja kenraali G. K. Žukov, sotaneuvoston jäsen N. A. Bulganin), Kalininin (komentaja kenraali I. S. Konev, sotaneuvoston jäsen D. S. Leonov) ja Lounaisen rintaman oikean sivustan sotajoukot (komentaja marsalkka S. K. Timošenko, sotaneuvoston jäsen N. S. Hruštšov) aloittivat päättävän vastahyökkäyksen, jonka tuloksena Saksan fasistiset armeijat kärsivät ensimmäisen suuren tappion toisessa maailmansodassa. Vihollinen karkotettiin 120—350 km päähän pääkaupungista länteen ja vapautettiin lähes 11 tuhatta asutuskeskusta, niiden joukossa 60 kaupunkia. Vuonna 1941—1942 Moskovan edustalla saavutettu voitto ja neuvostojoukkojen menestykset Tihvinin ja Rostovin luona rikkoivat saksalaisten fasistien „salamasota” suunnitelman.

Keväällä 1942 neuvostojoukkojen johdon tarkoituksena oli jatkaa talvihyökkäyksen aikana saatua menestystä ja varmistaa strategista aloitettaan. Mutta Saksan fasistisen armeijan johto, joka oli mobilisoinut Saksan ja miehittämiensä maiden taloudelliset mahdollisuudet ja käytti hyväkseen toisen rintaman puuttumista Euroopassa, lähetti Neuvostoliiton—Saksan rintamalle entisten joukkojensa lisäksi lähes 50 uutta divisioonaa. Tosiassiallisesti Neuvostoliitto joutui taistelemaan Saksaa ja sen liittolaisia vastaan yksin. Kesällä 1942 hitleriläinen sodanjohto keskitti Neuvostoliiton—Saksan rintamalle 266 divisioonaa (siinä luvussa 193 saksalaista divisioonaa, mikä muodosti noin 80% fasistisen Saksan asevoimista). Mutta kykenemättä antamaan iskua, joka olisi tuottanut toivotun menestyksen ratkaisevalla Moskovan suunnalla, hitleriläiset alkoivat laajan hyökkäyksen etelässä valloittaakseen Kaukasian öljyalueet, Volgogradin teollisuusseudun sekä Donin ja Kubanin maatalousalueet. Yli 80 vihollisdivisioonaa aloitti hyökkäyksen etelässä. Neuvostojoukot joutuivat nyt niin kuin kesällä 1941 käymään raskaita puolustustaisteluita ja perääntymään huomattavasti. Kansalta ja sen asevoimilta kysyttiin suunnattomia ponnistuksia vihollisen pysäyttämiseksi Voronežin luona, Donilla, Volgogradin edustalla ja Kaukasuksen pääharjanteen juurella.

Neuvostoliiton asema oli 1941—1942 sangen kireä ja vaikea. Vihollinen oli miehittänyt Ukrainan, Valko-Venäjän, Baltian maat sekä Venäjän SFNT:n läntiset, luoteiset ja eräät eteläiset

alueet. Miehitetyllä alueella oli ennen sotaa asunut 88 miljoonaa henkeä ja sinne oli keskittynyt 33% koko maan teollisuustuotannosta, 47% viljelysmaista ja lähes 50% koko karjasta. Vihollinen pystytti anastamilleen neuvostoalueille fasisin miehityskomennon. Hitleriläiset ryöstivät ja tuhosivat armotta väestöä. Neuvostoihmiset voimistivat maanalaisten puoluejärjestöjensä johdolla koko kansan partisaanisotaa anastajia vastaan.

Erittäin ankaria taisteluja vuoden 1942 kesällä ja syksyllä jouduttiin käymään Volgogradin tienoilla ja itse kaupungissa. Tämän rintaman sotajoukot taistelivat joka maakaistasta aiheuttaen viholliselle suunnattomia tappioita. Volgogradin puoluejärjestö mobilisoi väestön kaupunkinsa puolustukseen. Suuren työn sotajoukkojen taistelukunnon lujittamiseksi ja paikallisen väestön ponnistusten keskittämiseksi kaupungin puolustukseen suoritti NKP(b):n KK:n Poliittisen byroon jäsen N. S. Hruštšev, joka oli rintaman sotaneuvoston jäsen.

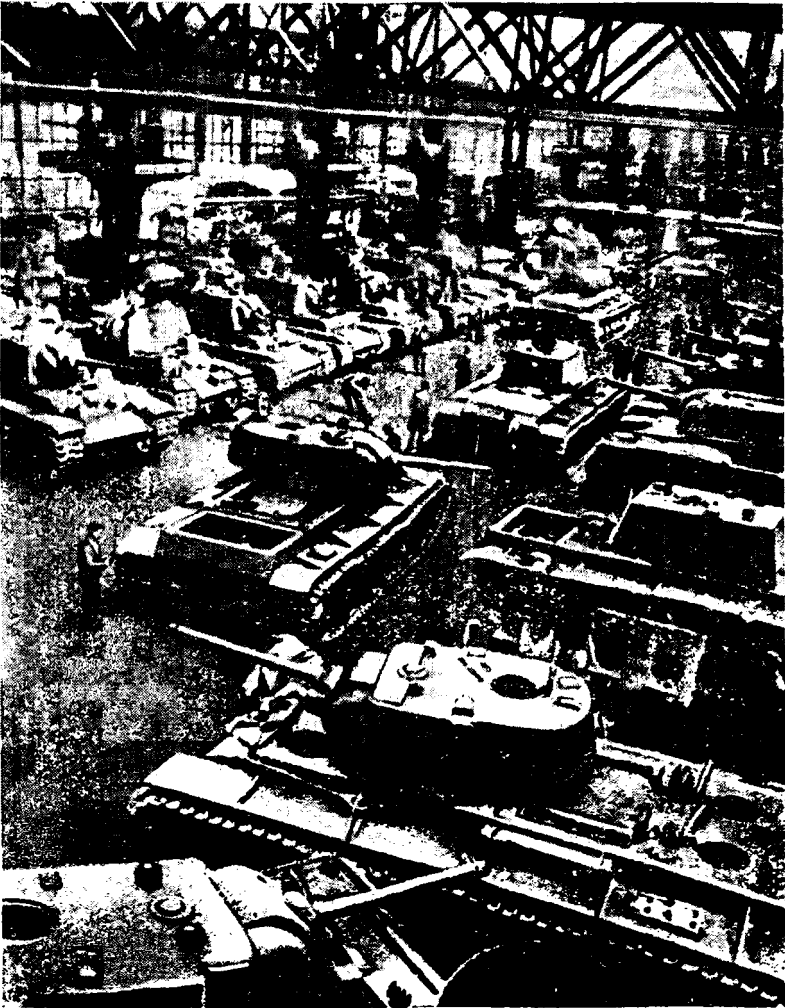
Kaupungin sankarillisen puolustuksen seurauksena korkein sodanjohto voitti aikaa ja keskitti kaupunkiin strategisia reserviä sekä suuren määrän tykistöä ja panssarivaunuja. Maan tehtaat olivat tähän mennessä alkaneet tuottaa laajassa mitassa sota-aseita.

Uuvutettuaan vihollisen ja ehdyttyään sen voimat neuvostojoukot valmistautuivat Volgogradin edustalla vastahyökkäykseen. Tämän hyökkäyssuunnitelman laatimiseen osallistuivat aktiivisesti tämän rintaman komentaja kenraali A. I. Jerjomenko ja sotaneuvoston jäsen kenraali N. S. Hruštšev, Lounaisrintaman komentaja kenraali N. F. Vatutin ja sotaneuvoston jäsen kenraali A. S. Želtov, Donin rintaman komentaja kenraali K. K. Rokossovski. Marraskuun 19 ja 20 päivänä 1942 Neuvost armeijan joukot siirtyivät Volgogradin edustalla päättävään vastahyökkäykseen, saartoivat saksalaisten fasisitjoukkojen ryhmittymän, jonka miesluku oli yli 300 tuhannen. Kun Saksan sotilasjohto lähetti mottiin joutuneiden joukkojensa avuksi suuria voimia Mansteinin johdolla ja uhkasi vaara, että saksalaiset joukot yhtyvät, toimivat kenraali R. J. Malinovskin johtaman 2. kaartinarmeijan joukot merkitsevästi tämän yrityksen torjumiseksi. Helmikuun 2 päivään mennessä 1943 saaretut vihollisjoukot murskattiin täydellisesti. Taistelu

Volgalla merkitsi perinpohjaisen käänteeseen alkamista Suuressa Isänmaallisessa sodassa ja koko toisessa maailmansodassa. Sillä oli valtavan suuri kansainvälinen merkitys. Aloitettuaan hyökkäyksen huomattavan laajalla rintamalla Neuvostoarmeija tuotti viholliselle uusia tappioita. Tammikuussa 1943 murrettiin Leningradin saarto, vapautettiin Pohjois-Kaukasia, osa Donetsin laakiota jne.

Aseellisen taistelun ratkaiseva tapaus toisen maailmansodan rintamilla kesällä 1943 oli Kurskin taistelu (heinäkuun 5 p.—elokuun 23 p. 1943). Saksalaisten fasistijoukkojen johto oli keskittänyt Kurskin hyökkäykseen suuren armeijaryhmittymän, johon kuului 550 tuhatta miestä, yli 6 tuhatta tykkiä, 2 700 panssari-vaunua ja rynnäkkötykkiä sekä 2 tuhatta lentokonetta. Neuvostojoukkojen johto sai ajoissa selville vihollisen suunnitelmat. Keskisen ja Voronežin rintamien puolustus kesti vihollisen voimakkaat iskut ja vieläpä loi suotuisat edellytykset neuvostojoukkojen vastahyökkäyksellekin, johon osallistuivat viiden rintaman joukot. Fasistiarmeija kärsi sellaisen tappion, joka merkitsi Hitler-Saksan tulevaa sotilaallista tuhoa. Kurskin taistelussa Neuvostoarmeija torjui fasistisen johdon viimeisen yrityksen muuttaa suurhyökkäyksellään sodan kulku itselleen edulliseksi. Sen jälkeen kun fasistiset sotajoukot olivat kärsineet Kurskin taistelussa tappion, siirtyi aloite sodan käynnissä lopullisesti neuvostojoukoille. Neuvostojoukot aloittivat voimakkaan kesä- ja syyshyökkäyksen 2 000 kilometrin pituisella rintamalla Dneprin yläjuoksun ja Novorossiiskin välisellä alueella. Kesällä ja syksyllä 1943 neuvostojoukot etenivät keskisellä rintamalohkolla 300 kilometriä ja etelässä lähes 600 kilometriä, murskasivat 118 saksalaista fasistista divisioonaa. Vuonna 1943 neuvostojoukot vapauttivat Orelin, Kurskin, Harkovin ja koko Donetsin laakion ja menivät Dneprin yli. Marraskuun 6 p:nä 1943 vapautettiin Ukrainan SNT:n pääkaupunki Kiev.

Neuvostoarmeija sai verratonta apua Venäjän SFNT:n, Ukrainan ja Valko-Venäjän partisaaneilta. Partisaanitaistelun sankareiden V. A. Andrejevin, M. I. Dukin, A. F. Feodorovin, P. K. Ignatovin („Batja”), J. P. Ignatovin, G. P. Ignatovin, D. V. Jemljutinin, A. J. Kleštševin, V. I. Kozlovin, S. A. Kovpakin, L. K. Melnikovin, M. I. Naumovin, D. N. Popovin, S. V. Rudnevin, A. N. Saburovin, M. I. Šukajevin, K. S. Zaslonovin ja

Hyökkäysvaunutehtaan työsasto Suuren Isänmaallisen sodan aikana.

monien muiden nimet ovat jääneet ikiajoiksi Suuren Isänmaallisen sodan historiaan, neuvostokansan historiaan.

Neuvostoarmeija saavutti suuria voittoja vihollisesta. Amerikkalais-englantilaiset joukot, karkotettuaan vihollisen Pohjois-Afrikasta, nousivat heinäkuussa maihin Sisiliassa ja syyskuussa Italiassa. Alkoi fasisin liittoutuman hajoaminen.

Syyskuussa 1943 antautui Italia, Saksan tärkein liittolainen Euroopassa.

Vuosi 1943 muodostui käännteentekeväksi vuodeksi sekä sota-toimissa että myös Neuvostoliiton selustan työssä. Neuvostokansa kävi sotaa ja rakensi uusia tehtaita, sulatusuuneja, kaivoksia ja voimalaitoksia. Sotatalouden lujittumisen ansiosta poistettiin vihollisen ylivoima panssarivaunujen, lentokoneiden, kranaatinheittimien ja konepistoolien lukumäärän suhteen. Neuvostoliiton teollisuus valmisti viimeisen kolmen sotavuoden aikana vuosittain keskimäärin yli 30 tuhatta panssarivaunua, rynnäkkötykkiä ja panssariautoa, 40 tuhatta lentokonetta, 120 tuhatta eri kaliberin tykkiä, 100 tuhatta kranaatinheitintä sekä 450 tuhatta pika- ja konekivääriä, yli 3 miljoonaa kivääriä ja noin 2 miljoonaa konepistoolia. Talonpoikaisto turvasi armeijan ja väestön elintarvikkeilla ja teollisuuden raaka-aineilla.

Koko väestö auttoi rintamaa päivä päivältä yhä tehokkaammin monin eri tavoin. Niinpä Tambovin alueen kollektiivitalonpojat keräsivät vuoden 1942 lopulla 40 miljoonaa ruplaa panssarivaunukolonnan rakentamiseksi. Heidän esimerkkiään seurasi koko maa. Saratovilainen kollektiivitalonpoika F. P. Golovaty luovutti säästönsä — 100 tuhatta ruplaa — lentokoneen rakentamiseen. Hänen esimerkkiään noudattivat miljoonat neuvostoihmiset. Neuvostopatriootit luovuttivat neljän sotavuoden aikana 94,5 miljardia ruplaa (rahaa, arvoesineitä, lainaobligatioita) lentokonelaivueiden, panssarivaunukolonniin, tykistön ym. rakentamiseen. Jatkuvasti lisääntyvä rintaman avustaminen oli vakuuttava neuvostopatriotismin ilmaus.

Vuonna 1943 fasisminvastainen liittoutuma lujittui edelleen. Marraskuun 28 pn ja joulukuun 1 pn välisenä aikana v. 1943 pidettiin Teheranissa kolmen suurvallan (Neuvostoliiton, Englannin ja USA:n) johtajien konferenssi, jossa sovittiin suunnitelmista ja määriteltiin niiden operaatioiden laajuus ja aikamäärät, joihin fasisminvastainen Saksan ja sen satelliittien murskaamiseksi päätettiin ryhtyä idässä, lännessä ja etelässä. Englannin ja USA:n hallitukset lupautuivat avaamaan Euroopassa toisen rintaman viimeistään toukokuun 1 pnä 1944.

Vuonna 1944 Neuvostoliiton asevoimat antoivat vihollisen perusvoimille jatkuvasti murskaavia iskuja. Tammi- — helmikuussa 1944 vapautettiin Leningradin alue, helmi- — maal-

Taistelu Minskin alueella. Heinäkuu 1944.

kuussa vapautettiin lopullisesti Dneprin oikean rannan puoleinen Ukraina ja vihollinen karkotettiin Dnestrin ja Prutin taakse. Saksalaisten fasisijoukkojen eteläinen ryhmittymä kärsi tappion. Neuvostoarmeija pääsi Tšekkoslovakian rajoille ja eteni Romanian alueelle. Huhti- — toukokuussa vapautettiin Odessa ja Krim. Kesäkuussa murskattiin Karjalan vihollisryhmittymä ja vapautettiin suurin osa Karjalaa. Vuoden 1944 kesä- — heinäkuussa neuvostojoukot murskasivat täydellisesti valkovenäläisten partisaanien tehokkaalla avustuksella vihollisarmeijoiden „Keskus”-ryhmän, vapauttivat Valko-Venäjän ja sen pääkaupungin Minskin, huomattavan osan Liettuaa, sen pääkaupungin Vilniusin sekä Puolan itäiset alueet ja etenivät Itä-Preussin rajoille Wislalle asti. Puolan itäisten alueiden vapauttamiseen osallistui neuvostojoukkojen ohella 1. Puolan armeija. Samanaikaisesti Valko-Venäjällä tapahtuneen hyökkäyksen kanssa saavutettiin suuri voitto Länsi-Ukrainassa: vapautettiin Lvov ja valloitettiin suuri Sandomirin sillanpääasema Wislalla.

Elokuun jälkipuoliskolla 2. Ukrainan rintaman joukot kenraali R. J. Malinovskin johdolla ja yhteistoiminnassa

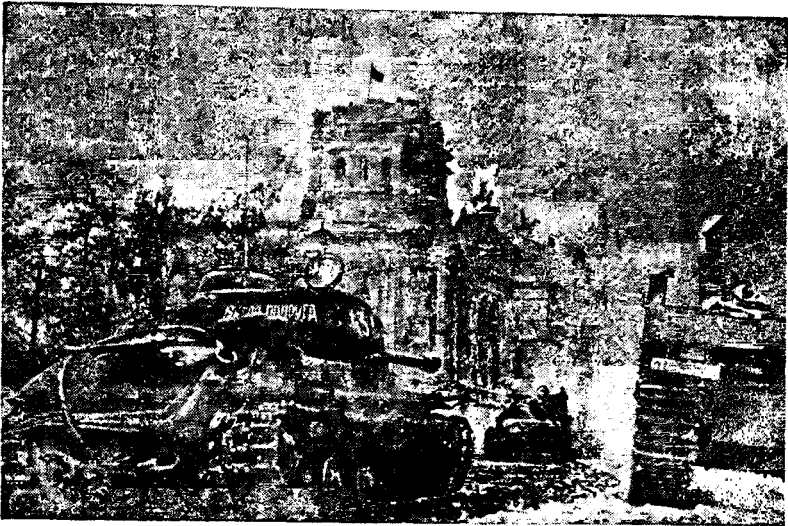
3. Ukrainan rintaman kanssa murskasivat suuren vihollisryhmittymän Jassin ja Kišinevin seutuvilla, minkä tuloksena vapautettiin Moldavian SNT ja saatiin fasistisen Saksan vasallivaltiot, Romania ja Bulgaria eroamaan sodasta. Elokuussa 1944 puhkesi Romaniassa kansankapina ja syyskuussa samanlainen Bulgaria, joissa vallankumoukselliset demokraattiset voimat saavuttivat voiton. Romania ja Bulgaria yhtyivät sotaan Saksaa vastaan. Lokakuussa Neuvostoarmeija astui Unkariin ja vapautti suurimman osan siitä. Syys- — lokakuussa vapautettiin Eestin SNT ja suurin osa Latvian SNT:aa ja Saksan liittolainen, Suomi tehtiin taistelukyvyttömäksi. Lokakuussa neuvostojoukot auttoivat Jugoslavian kansanvapautusarmeijaa Jugoslavian puhdistamisessa fasistisista miehittäjistä. Neuvostojoukot aloittivat Tšekkoslovakian vapauttamisen sekä karkottivat vihollisen napapiirintakaiselta seudulta ja Pohjois-Norjasta.

Vuonna 1944 fasistiset joukot karkotettiin täydellisesti Neuvostoliiton alueelta. Neuvostojoukot saartoivat monissa taisteluissa taitavasti suuria vihollisryhmittymiä, kuten esimerkiksi Bobruiskin, Vitebskin ja Minskin luona (lähes 30 divisioonaa), Korsun-Ševtsenkovskin luona (yli 10 divisioonaa), Jassin ja Kišinevin luona (lähes 22 divisioonaa). Satoja tuhansia vihollissotilaita ja upseereja otettiin vangiksi.

Suurta vapautustehtäväänsä täyttäessään Neuvostoliitto auttoi Euroopan kansoja vapautumaan fasistisesta sorrosta. Fasistinen liittoutuma hajosi Euroopassa lopullisesti. Sotatoimet siirtyivät Saksan alueelle. Sodan voittoisa loppu oli lähellä. Kesäkuun 6 p:nä 1944 englantilais-amerikkalaiset joukot nousivat maihin Ranskan rannikolle avaten siten vihdoin toisen rintaman Saksaa vastaan.

Sitä mukaa kuin Neuvostoliiton alueita vapautettiin Saksan fasistisista miehittäjistä, alettiin sodan tuhoamaa taloutta jälleenrakentaa jo sodan aikana. Samanaikaisesti fasistisen Saksan talous rintamatappioiden johdosta rappioitui. Menettyään miehittämiensä maiden laajat alueet Saksa kadotti myös suuret raaka-aine- ja työvoimalähteet ja paljon tuotantolaitoksia. Selustan heikkous joudutti Hitler-Saksan häviötä.

Tammikuussa 1945 alkoi neuvostojoukkojen uusi suurhyökkäys 1 200 kilometrin pituisella rintamalla Itämereltä Karpaa-teille. Neuvostojoukot taistelivat samanaikaisesti Unkarissa

Berliini. Valtiopäivätalo valtauksen jälkeen. 1945.

Budapestiin saarrettua vihollisryhmää vastaan. Yhdessä neuvostojoukkojen kanssa sotatoimiin osallistuivat puolalaiset, tšekkiläiset, romanialaiset ja bulgarialaiset joukot. Talvihyökkäyksen tuloksena vapautettiin lopullisesti Puola ja huomattava osa Tšekkoslovakiaa. Vihollinen karkotettiin Wislalta Oderille ja Neisselle. Neuvostoarmeijan voittoisa hyökkäys Itärintamalla pakotti saksalaiset fasistijoukot keskeyttämään hyökkäyksen Ardenneilla, missä amerikkalais-englantilaiset joukot olivat joutuneet vaikeaan asemaan.

Helmikuussa 1945 pidettiin kolmen suurvallan päämiesten Krimin konferenssi, jossa sovittiin fasistisen Saksan lopullisen murskaamisen suunnitelmista. Osapuolet julistivat päättäneensä aseistariisua ja laskea hajalle Saksan asevoimat sekä hävittää Saksan yleisesikunnan. „Tarkoituksenamme ei ole tuhota Saksan kansaa”, sanottiin yhteisessä lausunnossa. „Saksan kansa voi toivoa arvonsa mukaista olemassaoloa ja ottaa paikkansa kansakuntien parissa vasta sitten, kun natsilaisuus ja militarismi on hävitetty kokonaan”. Tässä konferenssissa Neuvostoliitto lupautui yhtymään sotaan Saksan liittolaista, Japania vastaan kahden—kolmen kuukauden kuluttua sen jälkeen, kun Saksa on antautunut ja sota Euroopassa päättynyt.

Keväällä 1945 alkoivat Neuvostoliiton asevoimien loppuoperaatiot. Vuoden 1945 huhtikuun puolivälissä kolmen rintaman, 1. Valko-Venäjän (komentaja marsalkka G. K. Žukov), 1. Ukrainan (komentaja marsalkka I. S. Konev) ja 2. Valko-Venäjän rintaman (komentaja marsalkka K. K. Rokossovski) joukot aloittivat päättävän hyökkäyksen Berliinin suunnalla ja murskasivat vihollisen suuren ryhmittymän. 1. Valko-Venäjän ja 1. Ukrainan rintaman joukot piirittivät Berliinin ja valloittivat Saksan pääkaupungin toukokuun 2 pnä. Berliinin valloituksen jälkeen suoritettiin Prahan operaatio ja toukokuun 9 pnä neuvostojoukot valloittivat Prahan. Toukokuun 8 pnä fasistisen Saksan korkeimman sodanjohdon edustajat allekirjoittivat Berliinin esikaupungissa Karlshorstissa liittovaltojen (Neuvostoliiton, Englannin, USA:n ja Ranskan) korkeimman sodanjohdon edustajien läsnäollessa sopimuksen ehdottomasta antautumisesta. Neuvostokansan Suuri Isänmaallinen sota päättyi fasistisen Saksan täydelliseen häviöön. Toukokuun 9 pnä 1945 Neuvostoliitto juhli suurta voitonpäivää.

Kesäkuussa 1945 San Franciscossa (USA) pidetyssä konferenssissa perustettiin Yhdistyneiden Kansakuntien Järjestö

Voiton paraati Punaisella torilla Moskovassa 24 pnä kesäkuuta 1945.

(YK). Muodostettiin YK:n Turvallisuusneuvosto, johon tuli 11 jäsentä, niistä 5 vakinaista: Neuvostoliitto, Englanti, USA, Kiina ja Ranska. YK perustettiin ylläpitämään ja lujittamaan rauhaa, turvallisuutta ja valtioiden välisen rauhanomaisen yhteistyön kehitystä.

Heinäkuun 17 pn ja elokuun 2 pn välisenä aikana Berliinin lähellä Potsdamissa pidettiin kolmen suurvallan (Neuvostoliitto, USA ja Iso-Britannia) johtajien konferenssi. Siinä tehtiin Saksan demilitarisoinniseen, natsilaisuuden hävittämiseen ja demokratisoimiseen tähtäävät konkreettiset päätökset (joihin myös Ranska yhtyi). Potsdamin konferenssin päätöksien tarkoituksena oli luoda yhtenäinen rauhaa rakastava demokraattinen Saksa. Konferenssin päätösten tärkeän osan muodostivat päätökset Saksalta perittävistä sotakorvauksista. Sovittiin Königsbergin ja sitä ympäröivän Itä-Preussin alueen luovuttamisesta Neuvostoliitolle ja hyväksyttiin päätös uudesta, Oderin—Neissen linjaa kulkevasta Puolan ja Saksan välisestä rajasta. Myöhemmin USA, Englanti ja Ranska ryhtyivät rikkomaan hyväksymiään Potsdamin sopimuksia.

Elokuun 9 pnä 1945 Neuvostoliitto yhtyi liittolaisvelvollisuuksiensa mukaisesti sotaan imperialistista Japania vastaan. Marsalkka R. J. Malinovskin johtamat Taka-Baikalin rintaman joukot yhteistoiminnassa 2. ja 1. Kaukoidän rintamien joukkojen kanssa murskasivat Kwantungin miljoona-armeijan ja vapauttivat Mantšurian (Dunbei), Korean, Etelä-Sahalinin ja Kurilit. Japanin murskaamiseen osallistuivat Neuvostoarmeija, Neuvostoliiton Tyynen meren laivasto, Amurin laivue, USA:n ja Englannin asevoimat, Mongolian Kansantasavallan sotajoukot ja Kiinan Kansanvapautusarmeijan joukot. Syyskuun 2 pnä Japanin hallitus allekirjoitti sopimuksen ehdottomasta antautumisesta. Toinen maailmansota päättyi hyökkääjien täydelliseen häviöön.

Neuvostokansa saavutti Kommunistisen puolueen johdolla Suuressa Isänmaallisessa sodassa maailmanhistoriallisen voiton ja pelasti sosialistisen synnyinmaansa vapauden ja itsenäisyyden. Tämä voitto merkitsi sosialismin maata vastaan järjestetyn toisen imperialistisen maahanhyökkäyksen täydellistä romahdusta. Voiton tulos oli se, että Neuvostoliitto lujitti rajojensa turvallisuutta lännessä ja idässä. Neuvostoliittoon liitettiin

Königsbergin alue, Königsbergin kaupunki ja satama (1946 nimi muutettiin Kaliningradiksi). Suomen kanssa solmitun rauhansopimuksen mukaisesti Neuvostoliitolle palautettiin Petsamon alue ja Petsamon satama Barentsin merellä ja myönnettiin vuokraoikeus Suomen maa-alueisiin ja vesistöihin Porkkalan alueella (1956 Neuvostoliitto luopui vuokraoikeuksistaan). Kaukoidässä Neuvostoliitto palautti itselleen Etelä-Sahalinin ja Kurilit. Paitsi sitä että Neuvostoliitto pelasti kunniansa, vapautensa ja riippumattomuutensa, se näytteli ratkaisevaa osaa Euroopan ja Aasian kansojen pelastamisessa niitä uhanneesta fasisisesta orjuudesta. Maailman sivistys pelastettiin fasisistilta tuhotyöntekijöiltä. Se on neuvostokansan suuri maailmanhistoriallinen ansio.

Vuonna 1957 julkisuuteen saatettu neuvostohallituksen päämiehen ja USA:n ja Englannin hallitusten päämiesten välinen kirjeenvaihto, jota he olivat käyneet koko sodan ajan, sisältää USA:n presidentin F. Rooseveltin ja Englannin pääministerin W. Churchillin lukuisia lausuntoja, joissa nämä tähdentävät Neuvostoliiton asevoimien taistelusanokaruuden suuruutta ja niiden ratkaisevaa merkitystä toisessa maailmansodassa. Kirjeenvaihto osoittaa Neuvostoliiton vastustaneen päättävästi USA:n ja Englannin hallituspiirien yrityksiä sekaantua hitleriläisten miehityksestä vapautuvien maiden (Puolan, Jugoslavian ym.) sisäisiin asioihin ja pakottaa ne hyväksymään taantumuksellisen järjestelmän.

Neuvostoliiton Suuressa Isänmaallisessa sodassa saavuttama voitto merkitsi neuvostollisen valtio- ja yhteiskuntajärjestelmän, Neuvostoliiton asevoimien ja niiden sotataidon sekä sosialistisen ideologian voittoa. Neuvostojärjestelmän ja sosialistisen talousmuodon etevämyyksi tuli sodan aikana esille entistä selvemmin. Suuressa Isänmaallisessa sodassa Neuvostoliiton asevoimia tuki koko neuvostokansa. Vertaansa vailla olevana esimerkkinä kansansankaruudesta synnyinmaansa puolustamisessa on sodan historiaan neuvostoarmeijan urhoollisen taistelun ohella jäänyt pysyvästi neuvostoihmisten selustassa suorittama uhrautuva työ.

Kaikkien Neuvostoliiton Suuressa Isänmaallisessa sodassa saavuttamien voittojen innoittajana ja järjestäjänä oli Neuvosto-

liiton kommunistinen puolue ja sen Keskuskomitea. Puolueen jättiläismäinen organisatorinen ja poliittinen työ yhdisti neuvostokansan kaikki voimat ja kohdisti ne vihollisen murskaamiseen. Koko sodan ajan puolue lähetti vastuunalaisimmille paikoille rintamalle ja selustaan parhaita poliittisia johtajiaan ja organisaattoreitaan. Monet tunnetut puolueen johtajat, Keskuskomitean jäsenet johtivat välittömästi maan poliittisia, sotilaallisia, taloudellisia asioita ja sen asevoimia. Puolueen tasavalta-, aluepiiri- ja aluekomiteoiden sihteerit rintamavyöhykkeellä kuuluivat rintamien ja armeijoiden sotaneuvostoihin ja poliittisiin osastoihin. Puolue lähetti rintamalle yhteensä yli 1,5 miljoonaa kommunistia, siinä luvussa yli 48 tuhatta vastuunalaista puolue- ja ammattiliittotyöntekijää. Moskovan puoluejärjestö lähetti rintamalle vähintään 100 tuhatta kommunistia, Leningradin järjestö yli 70% jäsenistään sekä Odessan ja Sevastopolin järjestöt 90% jäsenistöstään. Sodan lopulla asevoimissa oli yli 3,5 milj. kommunistia eli 60% koko puolueen jäsenistöstä. Omalla henkilökohtaisella esimerkillään kommunistit innostivat neuvostosotureita taisteluun, tiivistivät ja lujittivat näiden rivejä. Poliittiset elimet ja puoluejärjestöt kasvattivat yhdessä komentajien kanssa asevoimien miehistössä rajatonta uskollisuutta synnyinmaalle, voiton varmuutta, uhrimieltä ja lujaa hyökkäysintoa taistelussa. Neuvostoarmeijan soturit pitivät suurena kunnianaan mennä taisteluun puolueen jäsenenä. Rintamilla kärsityistä suurista menetyksistä huolimatta NKP:n jäsenmäärä kasvoi sodan aikana 1 milj. 600 tuhannella jäsenellä. Suuresti lisääntyivät myös nuorisoliiton rivit.

Kommunistinen puolue kasvatti ja nosti asevoimien johtoon hyvin valmiutuneita ja synnyinmaalle uskollisia komentajakadereita, jotka sodan aikana kantoivat harteillaan operaatioiden ja taisteluiden johtamisen taakan.

Taistelussa fasistisen Saksan ja militaristisen Japanin sotajoukkoja vastaan neuvostojoukot osoittivat vertaansa vailla olevaa sotataittoa ja historiassa ennen näkemätöntä sitkeyttä, kestävyyttä, rohkeutta ja joukkosankaruutta. Rajattomalla uskollisuudellaan sosialistiselle synnyinmaalle kuolemattoman maineen saavuttaneiden sotamiesten, upseerien ja partisaanien —

Brestin linnoituksen sankarillisten puolustajien, lentäjien N. Gastellon ja V. Talalihinin, sotamiesten A. Matrosovin ja J. Smirnovin, partisaanien O. Koševoin, Zoja Kosmodemjanskajan, Liza Tšaikin ja A. Šumovtsevin, kaartin panfilovilaisten¹ ja kolmenkertaisten Neuvostoliiton sankarien A. Pokryškinin ja I. Kožedubin ym.— nimiin on olennoitunut miljoonien neuvostoihmisten sankaruus. 10 942 armeijan ja laivaston soturia sai korkean Neuvostoliiton sankarin arvon ja yli 7 miljoonaa sotamiestä, matruusia, upseeria ja kenraalia palkittiin Neuvostoliiton kunniamerkeillä ja mitaleilla (vuoden 1946 heinäkuun 1 pn tilastojen mukaan). Neuvostoihmisten patriotismi, neuvostoyhteiskunnan moraalinen ja poliittinen yhtenäisyys ja Neuvostoliiton kansojen ystävyys Venäjän kansan johdolla antoivat Suuren Isänmaallisen sodan raskaissa koettelemuksissa näytteen murtumattomuudestaan.

Toisen maailmansodan tuloksena voimasuhteet muuttuivat kansainvälisellä areenalla sosialismin eduksi. Saksa, Italia ja Japani hävisivät sodan. Koko kapitalistinen järjestelmä heikkeni. Neuvostoliiton voitto loi Euroopan monille kansoille suotuisat mahdollisuudet vapautua kapitalistien ja tilanherrojen sorrarolaisuudesta ja lähteä demokratian ja sosialismin tielle. Taaskin murtui maailman imperialismin ketju ja sen tuloksena syntyi maailman sosialistinen järjestelmä, johon kuuluu enemmän kuin $\frac{1}{3}$ maapallon väestöstä — yli 900 miljoonaa ihmistä. Sodanjälkeisen kauden tärkein piirre on maailman sosialistisen järjestelmän kasvu ja lujittuminen.

Erittäin laajaksi toisen maailmansodan jälkeen on käynyt siirtomaiden ja riippuvaisuussuhteessa olevien maiden kansojen kansallinen vapausliike. Intia, Indonesia, Birma, Egypti ja muut Aasian ja Afrikan maat ovat vapautuneet siirtomaaorjuudesta. On alkanut imperialismin siirtomaajärjestelmän luhistuminen.

¹ Kenraali I. Panfilovin divisioonaan kuulunut osasto suoritti uroteon Moskovan puolustustaisteluissa. Tämä osasto, johon kuului venäläisiä, ukrainalaisia, kazaheja ja kirgiisejä, oli puolustusasemissa Dubosekovon pysäkin luona. Marraskuun 16 pnä 1941 kymmeniä vihollisen panssarivaunuja ja jalkaväkeä ryntäsi murtamaan puolustuslinjaa. Panfilovilaiset eivät perääntyneet tässä epätasaisessa taistelussa. Suurin osa heistä sai sankarikuoleman, mutta tehtävä tuli täytettyä.

**SOSIALISMIN TÄYDELLINEN JA LOPULLINEN VOITTO SNTL:ssa.
NEUVOSTOLIITON SIIRTYMINEN KOMMUNISMIN LAAJAMITTAISEN
RAKENTAMISEN KAUTEEN (1946—1961)**

**Kansantalouden jälleenrakentaminen ja kehitys
neljännen (1946—1950) ja viidennen (1951—1955)
viisivuotissuunnitelman kaudella**

Päätettyään voittoisasti Suuren Isänmaallisen sodan Neuvostoliitto ryhtyi jälleen rauhanomaiseen kommunistiseen rakennustyöhön, jonka sota oli v. 1941 keskeyttänyt. Saksalais-fasisitiset anastajat olivat tuottaneet sotavuosina Neuvostovaltiolle suurta vahinkoa. Miehittäjät tuhosivat ja polttivat täydellisesti tai osittain 1 710 kaupunkia ja yli 70 tuhatta kylää, särkivät 31 850 teollisuuslaitosta, 65 tuhatta kilometriä rautateitä, hävitivät ja ryöväisivät 98 tuhatta kollektiivitaloutta, 1 876 neuvostotilaa ja 2 890 kone- ja traktoriasemaa. Anastajat tappoivat tai ryöstivät ja veivät Saksaan 7 miljoonaa hevosta, 17 miljoonaa päätä nautakarjaa, kymmeniä miljoonia sikoja, lampaita, vuohia ja toista sataa miljoonaa päätä siipikarjaa. Yksistään sodan aiheuttama suoranaisten tappio teki 679 miljardia ruplaa (sodanedellisissä hinnoissa), ja yhdessä sotamenojen sekä teollisuuden ja maatalouden antamien tulojen väliaikaisen menetyksen kanssa miehityksillä alueilla tappio teki 2 569 miljardia ruplaa.

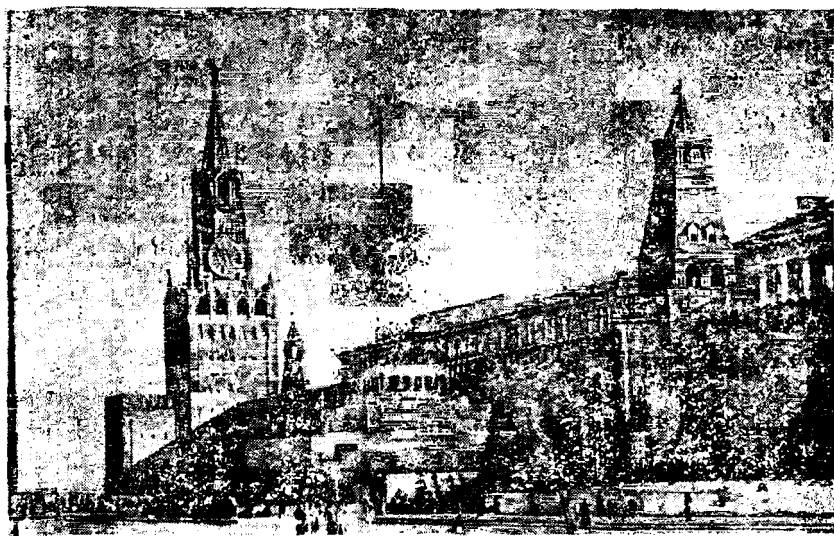
Mikä tahansa, suurinkin kapitalistinen valtio, joka olisi joutunut kärsimään sellaisia menetyksiä ja sellaista hävitystä kuin neuvostoyhteiskunnan piti kestää sodan aikana, olisi tullut heitetyksi kauaksi taaksepäin ja olisi kiertämättä joutunut imperialistisista valloista riippuvaiseksi. USA:n ja Länsi-Euroopan useiden maiden imperialistiset piirit rakensivatkin laskelmansa juuri tälle pohjalle. Nämä laskelmat raukesivat kuitenkin tyhjiin. Niin raskaina sodan koettelemusten vuosina kuin rauhallisen rakennustyönkin tiellä sodan päätyttyä Neuvostoliitto on näyttänyt mittaamattoman etevämyytensä kapitalismiin verrattuna, on löytänyt riittävästi voimia ja varoja täyttääkseen lyhyessä ajassa kansantalouden jälleenrakentamiseen ja edelleen kehittämiseen liittyvät ajankohtaiset tehtävät.

Neuvostokansan oli sodan jälkeen mitä lyhimmissä ajassa rakennettava entiselleen hävitetyt alueet, suunnattava maan talous rauhanomaisen rakennustyön raiteille, saavutettava

kansantalouden kehityksen sodanedellinen taso ja sitten ylitettävä se huomattavasti, kohotettava kansan aineellisen hyvinvoinnin ja kulttuurin tasoa sekä lujitettava Neuvostovaltion puolustuskuntoisuutta. Konkreettiset tehtävät tällä tiellä määriteltiin neljännessä (ensimmäisessä sodanjälkeisessä) viisivuotissuunnitelmassa, joka hyväksyttiin maaliskuun 18 p:nä 1946 SNTL:n Korkeimman Neuvoston toisen kokouksen ensimmäisellä istuntokaudella. Tässä suunnitelmassa annettiin niin kuin sodanedellisissäkin viisivuotissuunnitelmissa ensivuoroinen sija raskaalle teollisuudelle. Teollisuuden kokonaistuotannon piti viisivuotiskauden loppuun mennessä ylittää sodanedellinen taso 48%. Suurta huomiota kiinnitettiin maatalouden ja kulutustarvikkeita tuottavan teollisuuden nousuun, kulkulaitoksen, tietoliikenteen ym. kansantalousalojen kuntoonpalauttamiseen ja edelleen kehittämiseen.

Neljäs viisivuotissuunnitelma alkoi toteutua elämässä Neuvostoliiton kommunistisen puolueen johtaman neuvostokansan ponnistusten ja uurastuksen tuloksena. Maassa alkoi koko kansan sosialistinen kilpailu viisivuotissuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi. Työväenluokka nosti esiin keskuudestaan huomattavia uusien sosialististen työmenetelmien alkuunpanijoita, uuden ja edistyksellisen järjestelmän rakentajia. Uusien työmenetelmien luojat sorvarit P. Bykov ja G. Bortkevitš panivat alulle liikkeen metallinleikkuunopeuden lisäämiseksi. L. Korabelnikovan ja F. Kuznetsovin aloitteesta levisi liike raaka-aineiden ja materiaalien säästäväisen käytön ja ylimääräisten tuotteiden valmistamisen puolesta. Krasnyi Holmin kampavillakombinaatin mestari A. Tšutkih aloitti liikkeen sitoutuen valmistamaan vain ensiluokkaisia tuotteita. Insinööri F. Kovalev esitti aloitteen tuotannon uudentajien kokemuksen syvästä tutkimisesta ja tämän kokemuksen laajamittaisesta käytäntöön juurruttamisesta. Sosialistisen tuotannon etumaisten työntekijäin erinomaiseen liikkeeseen yhtyivät miljoonat työläiset, kollektiivitalonpojat, insinöörit, teknikot ja toimihenkilöt.

Erittäin vaikeissa olosuhteissa käytiin taistelua viisivuotissuunnitelman täyttämiseksi maatalouden alalla. Sota oli tuottanut suunnattoman vahingon maataloudelle. Kylvöalat olivat supistuneet, peltomaiden muokkaus huonontunut, satoisuus laskenut ja kollektiivitalouksien ja neuvostotilojen aineellinen

Vladimir Iljitš Leninin mausoleumi. Punainen tori. Moskova.

ja teknillinen perusta heikentynyt. Vuonna 1946 maata kohtasi ankara kuivuus, joka käsitti tärkeimmät maatalousalueet. Kuivuudesta kärsineiden alueiden pinta-ala oli paljon suurempi kuin v. 1921 ja laajuudeltaan melkein yhtä suuri kuin niiden alueiden pinta-ala, joissa v. 1891 oli vallinnut kuivuus. Mutta maatalouden kunnostamisen vaikeuksia eivät olleet aiheuttaneet yksistään sota ja kuivuus. Useiden paikkakuntien kollektiivitalouksissa oli karkeasti rikottu Maatalousartelin sääntöjä ja siten horjutettu kollektiivitalousjärjestelmän perustaa. Nuo sääntöjen rikkomiset ilmenivät siinä, että anastettiin kollektiivitalouksille kuuluvia yhteiskunnallisia maita ja omaisuutta, työpäivät laskettiin väärin ja rikottiin kollektiivitalouksien hallinnon demokraattisia perusteita. NKP(b):n Keskuskomitea ja neuvostohallitus ryhtyivät toimenpiteisiin maatalouden kohottamiseksi ja kollektiivitalousjärjestelmän lujittamiseksi. Syyskuun 19 p:nä 1946 hyväksyttiin päätös „Toimenpiteistä Maatalousartelin sääntöjen rikkomisen estämiseksi kollektiivitalouksissa”, joka oli suunnattu puolueen linjan väärentelyjen poistamiseksi kollektiivitalousrakennustyössä. NKP(b):n Keskuskomitean täysistunto hyväksyi helmikuussa 1947 laajan päätöksen „Toimenpiteistä

maatalouden kohottamiseksi sodanjälkeisellä kaudella". Vuonna 1950 suoritettiin kollektiivitalouksien yhdistäminen suuremmiksi silmällä pitäen niiden organisatorista ja taloudellista lujittamista.

Kansantalouden jälleenrakentamista ja edelleenkehittämistä seurasi sodanjälkeisinä vuosina neuvostokansan elämän aineellisen ja kulttuuritason kohoaminen. Erikoinen merkitys oli raha-reformilla sekä teollisuus- ja ruokatavaroiden jakelun ostokorttijärjestelmän lakkauttamisella, joka suoritettiin SNTL:n Ministerineuvoston ja NKP(b):n Keskuskomitean joulukuun 14 p:nä 1947 tehdyllä päätöksellä.

SNTL:n teollisuus täytti neljännen viisivuotissuunnitelman neljässä vuodessa kolmessa kuukaudessa, ja vuoden 1940 tuotantotaso saavutettiin kahdessa ja puolessa vuodessa, v. 1948. Viisivuotissuunnitelman edellyttämä teollisuuden kokonaistuotannon tavoite vuodeksi 1950 ylitettiin 17%. Vuonna 1950 valmistettiin teollisuustuotteita 73% enemmän kuin vuonna 1940 (suunnitellun 48% asemesta). Perussijoitusten kokonaissumma teki 348,7 miljardia ruplaa (vuoden 1955 hinnoissa). Kunnostettiin, rakennettiin ja pantiin käyntiin alun seitsemättä tuhatta teollisuuslaitosta pieniä lukuunottamatta. Työläisten ja toimihenkilöiden luku SNTL:n kansantaloudessa v. 1950 teki 38,9 miljoonaa henkeä kohoten vuoteen 1940 verrattuna 7,7 miljoonalla. Paljon voimia vaativien ja raskaiden töiden koneistamisen taso kohosi. Työn tuottavuus teollisuudessa kasvoi v. 1950 sotaa edeltäneeseen vuoteen 1940 verrattuna 45%.

Voittaen erittäin suuria vaikeuksia maatalous saavutti tiettyä menestystä. Vuosien 1946—1950 kuluessa maatalouteen annettiin 536 tuhatta traktoria (15-hevosvoimaisiksi laskettuna), 93 tuhatta leikkuupuimuria ja suoritettiin huomattava työ maatalouden sähköistämiseksi. Samoin tehtiin suuri työ kollektiivitalouksien lujittamiseksi organisatorisesti ja taloudellisesti, jonka tuloksena oli, että viljakasvien ja teknillisten kasvien kylvöala lisääntyi huomattavasti ja karjan pääluku kasvoi. Tällä laajalla kansantalouden alalla jäi kuitenkin vielä ratkaisematta paljon mitä tärkeimpiä kysymyksiä.

Fasisti-Saksan hyökkäys SNTL:n kimppuun v. 1941 muutti tieteen, kulttuurin ja taiteen normaalin kehityksen maassa. **Mutla** Suuren Isänmaallisen sodan päätyttyä neuvostokansa

pystyi lyhyessä ajassa kohottamaan saavutuksensa näillä aloilla vieläkin korkeammalle tasolle.

Huomattavasti lisääntyi oppilaiden lukumäärä kouluissa ja teknikumeissa samoin kuin muissakin keskioppilaitoksissa. Neljännen viisivuotiskauden aikana opiskelijoiden lukumäärä mainituissa oppilaitoksissa kasvoi 8 milj. 234 tuhannella hengellä ja nousi yhteensä 36 miljoonaan. Lukuvuotena 1950/51 SNTL:n korkeakouluissa opiskeli 1 milj. 247,4 tuhatta henkeä (lukuvuotena 1940/41 opiskeli 811,7 tuhatta). Tiedemiesten lukumäärä kasvoi 98,3 tuhannesta hengestä v. 1940 aina 162,5 tuhanteen henkeen v. 1950.

Heti Isänmaallisen sodan päätyttyä Neuvostoliitossa aloitettiin laaja asuinrakennustoiminta. Vuoteen 1950 mennessä rakennettiin ja kunnostettiin asuintaloja yhteiseltä pinta-alaltaan 102,8 miljoonaa neliometriä. Tämän lisäksi maaseutupaikkakunnilla kunnostettiin ja rakennettiin 2 miljoonaa 700 tuhatta taloa.

Kansantulo lisääntyi v. 1950 vuoteen 1940 verrattuna (vastaavissa hinnoissa) 64% suunnitelman edellyttämien 38% asemesta. Työläisten, toimihenkilöiden ja talonpoikien tulojen yhteen laskettu summa suureni vuoteen 1950 mennessä vuoteen 1940 verrattuna (vastaavissa hinnoissa) 62%. Valtion menot väestön kulttuuritarpeiden ja yleisöpalvelun tyydyttämiseksi tekivät viisivuotiskautena 524,5 miljardia ruplaa.

Yhteenvedot maan poliittisesta, taloudellisesta ja kulttuurillisesta kehityksestä teki päätöksissään NKP:n XIX edustajakokous (lokakuu 1952). Edustajakokous teki päätöksen puolueen nimen muuttamisesta. Puolueen kahdella nimityksellä „kommunistinen” ja „bolševistinen”, jotka olivat olleet siihen asti, oli pyritty vetäytymään erilleen menševikeistä. Mutta koska menševistinen puolue Neuvostoliitossa oli ajat sitten joutunut pois näyttämöltä, puolueen kaksi nimeä menetti tarkoituksensa. „Kommunistinen” käsite ilmaisee tarkimmin puolueen tehtävien marxilaisen sisällön ja sen vuoksi edustajakokous teki päätöksen Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (bolševikit) (NKP(b):n) nimittämisestä Neuvostoliiton Kommunistiseksi puolueeksi (NKP). Edustajakokouksessa vahvistettiin NKP:n uudet säännöt.

NKP:n XIX edustajakokous osoitti, että kommunistisen puolueen ja neuvostokansan tehtävinä ovat edelleenkin kommunistisen yhteiskunnan rakentaminen, jolloin siirrytään asteittaisesti sosialismista kommunismiin, kansan aineellisen ja kulttuuritason jatkuva kohottaminen, yhteiskunnan jäsenten kasvattaminen internationalismin hengessä ja veljellisten yhteyksien solmiminen kaikkien maiden työtätekevien kanssa sekä Neuvostoliiton puolustuskuntauuden kaikkinaisen lujittaminen.

Edelleen näitä perustehtäviä konkretisoitiin puolueen edustajakokouksen vahvistamissa ohjeissa Neuvostoliiton kehittämisen viisivuotissuunnitelmaa varten vuosiksi 1951—1955. Niissä edellytettiin, että viisivuotiskautena teollisuustuotanto lisääntyy

Moskovan Valtionyliopisto.

likipitäen 70%. Se merkitsi, että viisivuotiskauden loppuun mennessä teollisuuden tuotanto kasvaa kolminkertaiseksi vuoteen 1940 verraten. Ensivuoroisen tärkeä merkitys suunnitelmassa annettiin raskaan teollisuuden kehittämislle ja maan edelleen sähköistämislle. Suunnitelma edellytti sähköasemien yhteisen tehon laajentamista kaksinkertaiseksi, vesivoimalaitosten — kolminkertaiseksi ja sähkövoiman tuotannon lisäämistä 80%. Suunniteltiin rakennettavaksi ja laajennettavaksi 711 sähkösemaa. Suuri kansantaloudellinen merkitys oli kahden suuritehoisen vesivoimalaitoksen rakentamisella Volgalle (Kuibyševin ja Volgogradin luona). Samoin suunniteltiin aloitettavaksi Kahovkan, Novosibirskin ja Irkutskin vesivoimalaitosten rakennustyöt.

Tärkeimpiä tehtäviä maatalouden kehittämisen alalla olivat: kaikkien maatalouskasvien satoisuuden kaikkalainen kohottaminen, yhteiskarjan pääluvun lisääminen ja karjan tuottoisuuden kohottaminen. Uusi viisivuotissuunnitelma edellytti neuvostokansan aineellisen aseman ja kulttuuritason kohottamista edelleen laajoissa mittasuhteissa.

Kohta puolueen XIX edustajakokouksen jälkeen, maaliskuun 5 pnä 1953 kuoli vaikean taudin murtamana SNTL:n Ministerineuvoston Puheenjohtaja ja Neuvostoliiton kommunistisen puolueen Keskuskomitean pääsihteeri J. V. Stalin.

NKP:n KK:n ensimmäiseksi sihteeriksi valittiin N. S. Hruštšev (v. 1953).

Puolueen ja sen leniniläisen KK:n johdolla neuvostokansa toteutti menestyksellä uuden viisivuotissuunnitelman tehtäviä. Toukokuun 31 pnä 1952 avattiin liikenteelle V. I. Leninille nimetty Volgan—Donin kanava (101 km) — vesiväylä, jonka rakentaminen vei päätökseen viiden meren — Vienan meren ja Itämeren, joita yhdistää Vienan meren kanava, sekä Kaspian, Mustan ja Asovan meren yhdistämisen. Tämä merkitsi yhtenäisen vesiliikennejärjestelmän muodostamista, joka yhdisti maan keskuksen — Moskovan (Volgan—Moskovan kanavan kautta) tärkeimpiin talousalueisiin. Kesäkuun 27 pnä 1954 Neuvostoliitossa pantiin käyntiin ja alkoi tuottaa sähköä teollisuudelle ja maataloudelle maailman ensimmäinen atomivoimalaitos, jonka teho on 5 tuhatta kilowattia. Se oli todistus tieteen kukoistuksesta Neuvostoliitossa ja merkitsi käytännöllistä askelta

Kahdestatoista työstökoneesta koostuva traktorin voimakoneen sylinterilohkoja valmistava automaattilinja.

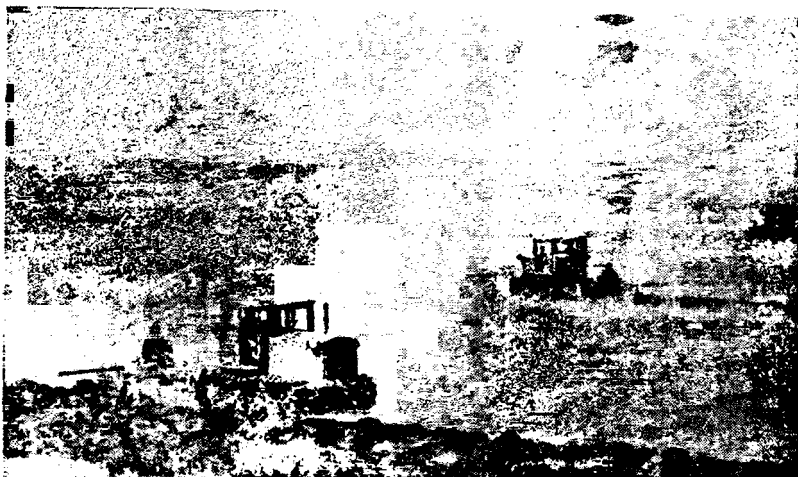
atomivoiman käyttööntämiseksi rauhanomaisissa tarkoituksissa.

Tieteen kaikki saavutukset asetettiin palvelemaan kommunistisen yhteiskunnan rakentamista. Neuvostotiedemiesten huomattavat saavutukset matematiikan, mekaniikan, fysiikan, kemian, elektroniikan alalla mahdollistivat metallurgian, koneenrakennusteollisuuden, energetiikan, radiotekniikan, automatiikan

ja telemekaniikan perusongelmien ratkaisemisen. Neuvostoihmitset juurruttivat luovalla työllään kansantalouteen uusinta tekniikkaa, kehittivät tuottoisia teknologisia prosesseja. NKP:n KK:n heinäkuun täysistunto (1955) käsitteli ja teki päätöksen teollisuuden edelleen kohottamisesta, teknillisestä edistyksestä ja tuotannon järjestelyn parantamisesta.

Viidennen viisivuotissuunnitelman täyttämisen puolesta kamppaillessa kommunistinen puolue ja Neuvostohallitus kiinnittivät suurta huomiota maatalouden jälkeenjääneisyyden poistamiseen ja jyrkän nousun turvaamiseen tähtäävien konkreettisten toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. NKP:n KK:n syyskuun 1953 täysistunnon päätöksessä „SNTL:n maatalouden edelleen kehittämisen toimenpiteistä”, joka hyväksyttiin N. S. Hruštševin selostuksen perusteella, NKP:n KK:n helmi—maaliskuun (1954) täysistunnon päätöksessä „Viljan tuotannon edelleen lisäämisestä maassa ja uudismaiden ja kesannoituneiden maiden viljelystä” sekä muissa puolueen ja hallituksen päätöksissä kehitettiin laaja ohjelma kaikkien maatalousalojen ja ennen kaikkea viljatalouden, tuon maataloustuotannon perustojen perustan, kohottamiseksi. Viljan tuotannon lisäämiseksi asetettiin yleiskansallinen tehtävä laajentaa vuosien 1954—1956 kuluessa viljakasvien kylvöalaa uudismaiden ja kesannoituneiden maiden viljelyynoton tietä vähintään 28—30 milj. hehtaarilla Volganvarrella, Uralilla, Siperiassa, Kazahstanissa ja osittain Pohjois-Kaukasiassa ym. alueilla. Jo vv.1954 ja 1955 uudismailla ja kesannoituneilla mailla perustettiin 425 uusimmalla tekniikalla varustettua neuvostotilaa. NKP:n kutsusta uudis- ja kesannoituneiden maiden raivausalueelle matkusti vapaaehtoisesti 350 tuhatta henkeä, siinä luvussa paljon ammattitaitoisia työläisiä ja maatalouden spesialisteja. Rinnan viljatalouden kohottamisen kanssa suunniteltiin tehokkaat keinot karjatalouden kehittämiseksi.

Puolueen ja hallituksen toimenpiteet oli suunnattu kohottamaan kollektiivitalouksien ja kollektiivitalonpoikien aineellista kiinnostusta kollektiivitaloustuotannon noususta, kollektiivitalouksien puheenjohtajakaaderien lujittamiseen, agronomien, karjanhoitoneuvojen, insinöörien, teknikkojen ja muiden ammattitaitoisten specialistien mukaanvetämiseen laajassa mitassa työhön kollektiivitalouksiin ja puolue- ja neuvostojärjestöjen

Aronraivausta Itä-Kazahstanissa.

uudelleenjärjestelyyn uusia tehtäviä vastaavasti. Valtion perussijoituksia maatalouteen lisättiin, kohotettiin tuottajahintoja, joilla valtio ostaa kollektiivitalouksilta maataloustuotteita, alennettiin kollektiivitalonpoikien maataloustuotteiden luovutusmääriä, luontoismaksun suoritus KTA:n työstä saatettiin järjestykseen ja vähennettiin maatalousveroa kollektiivitalonpoikien osalta. Poistettiin kollektiivitaloustuotannon suunnittelussa vallinnut liiallinen keskittyneisyys, mikä kahlitsi kollektivitalonpoikien ja kollektiivitalouksien aloitteisuutta ja rajoitti niiden itsenäisyyttä. Kollektiivitalonpojat ja paikalliset maatalouselimet alkoivat osallistua välittömästi maataloustöidensä suunnitteluun, mikä antoi mahdollisuuden käyttää parhaimmalla tavalla hyväksi kussakin piirissä, kollektiivitaloudessa vallitsevia ilmastollisia, maaperän ja muita luonnon etuisuuksia.

Puolueen ja koko kansan uhrautuvan luovan työn ansiosta viides viisivuotissuunnitelma tuli teollisuuden kokonaistuotannon osalta täytetyksi ennen määräaika.

Luovassa rauhanomaisessa työssä uurastava neuvostokansa on syvästi kiinnostunut lujan rauhan ja turvallisuutensa säilyttämisestä. Neuvostoliiton perinteellinen rauhanpolitiikka juontuu itsensä sosialistisen yhteiskunnan olemuksesta, sillä sosialistisessa yhteiskunnassa ei ole sodista, kansojen riistosta,

orjuuttamisesta ja ryöstöstä kiinnostuneita luokkia eikä sosiaalisia ryhmiä. Harjoittaen rauhan politiikkaa kommunistinen puolue ja neuvostohallitus lähtevät siitä Leninin ohjeesta, että kahden järjestelmän — sosialistisen ja kapitalistisen järjestelmän — rinnakkainolo ja rauhanomainen kilpailu ovat mahdollisia. SNTL:n ulkopolitiikan päälinjana on ollut ja on edelleenkin yhteiskuntajärjestelmältään erilaisten valtioiden rauhanomaisen rinnakkainolon leniniläinen periaate.

Ensimmäisten sodanjälkeisten vuosien (1945—1948) aikana Neuvostoliitto solmi taloudelliset, ystävyys-, yhteistyö- ja keskinäisavunsopimukset kansandemokratian maiden kanssa. Sosialistisen leirin maiden kesken muodostuivat historiassa ennentuntemattomat uudentyyppiset kansainväliset suhteet. Nämä suhteet rakentuvat sosialististen etujen yhteisyyden, marxilais-leniniläisen ideologian, täydellisen yhdenvertaisuuden ja kansallisen suvereenisuuden kunnioittamisen periaatteen sekä laajan keskinäisen avun pohjalle. Sosialistisen leirin maiden kansoja sitovat yhteen jalot proletaarisen internationalismin periaatteet.

Rauhan ja turvallisuuden politiikkaa toteuttaessaan Neuvostohallitus on koko tänä aikana pitänyt perustana sitä, ettei kansainvälisessä elämässä ole sellaista kiistakysymystä, jota ei voitaisi ratkaista neuvottelujen tietä. Neuvostohallitus on johdonmukaisesti kamppaillut jännityksen lieventämiseksi kansainvälisten suhteiden alalla.

Enemmän kuin $\frac{4}{5}$ osaa kaikista SNTL:n valtionbudjetin menoista käytettiin talouden ja kulttuurin edelleen kehittämiseen, rauhanomaiseen rakennustyöhön. Maaliskuun 12 p:nä 1951 SNTL:n Korkein Neuvosto vahvisti Rauhanpuolustuslain, joka julisti sotapropagandan mitä raskaimmaksi rikokseksi ihmiskuntaa vastaan.

Toteuttaen johdonmukaisesti yleisen aseistariisunnan linjaa Neuvostohallitus supisti v. 1955 asevoimien miesvahvuutta 640 tuhannella. Vuoden 1956 kesäkuussa tehtiin uusi päätös SNTL:n asevoimien miesvahvuuden supistamisesta vielä 1 milj. 200 tuhannella.

Neuvostohallitus on taistellut aktiivisesti sen puolesta, että YK:sta tulisi tehokas järjestö, joka pystyisi takaamaan kansoille rauhan ja turvallisuuden. Neuvostovaltion edustajat ovat

moneen kertaan tehneet YK:ssa rakentavia ehdotuksia aseistariisunnasta, aseistusten ja asevoimien supistamisesta, joukkotuhoaseiden kieltämisestä, ydinasekokeiden lopettamisesta, vierailta alueilla sijaitsevien sotatukikohtien hävittämisestä, sotilaallisten liittoutumien purkamisesta ja tehokkaan kollektiivisen turvallisuusjärjestelmän muodostamisesta Eurooppaan.

Neuvostoliiton ulkopoliittikkaa kannattavat kaikki rauhaa rakastavat kansat. Toisen maailmansodan jälkeen muodostui ensi kerran historiassa laaja kansainvälinen demokraattinen rauhanliike, jonka kärkeen astuivat sosialistisen leirin maiden kansat SNTL:n johdolla. Samanaikaisesti USA:n, Englannin, Ranskan hallitsevat piirit, jotka harjoittavat „kylmän sodan” lietsontaa ja „voimapolitiikkaa”, muodostivat aggressiivisen Pohjois-Atlantin sotilaallisen liittoutuman (NATO), johon Saksan imperialistit osallistuvat päävoimana. NATO ja muut aggressiiviset sotaliitot on suunnattu Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita vastaan.

Toukokuussa 1955 Varsovassa pidettiin neuvottelukokous rauhan ja turvallisuuden säilyttämiseksi Euroopassa. Siinä olivat edustettuina SNTL ja Euroopan kansandemokratian maat (neuvottelukokoukseen osallistui havainnoitsijana Kiinan Kantantasavallan edustaja). Neuvottelukokouksen osanottajat allekirjoittivat ystävyyden, yhteistyön ja keskinäisen avunannon sopimuksen. Sopimuksen osanottajat sitoutuivat antamaan aseellisen hyökkäyksen sattuessa jotakin sopimuksen allekirjoittanutta maata vastaan tälle maalle viipymätöntä apua kaikin keinoin, jopa aseellista voimaakin käyttäen. Varsovan sopimus oli vakauttava tekijä Euroopassa ja sen solmiminen tärkeä vaihe taistelussa yleiseurooppalaisen turvallisuuden puolesta. Siihen on avoin pääsy kaikille valtioille niiden yhteiskuntajärjestelmästä riippumatta. Taistellessaan sitkeästi rauhan puolesta Neuvostoliitto ja muut sosialistisen leirin maat, koko rauhan ja demokratian leiri ovat saavuttaneet vakavaa menestystä kansainvälisen jännityksen lieventämisessä. Väli rauhan solmiminen Koreassa ja sodan lopettaminen Indo-Kiinassa olivat rauhan ja demokratian suuria voittoja. Sosialististen valtioiden ja kapitalististen maiden väliset taloudelliset ja kulttuurisuhteet ovat huomattavasti laajentuneet.

Vuonna 1955 pidettiin neljän suurvallan (SNTL:n, USA:n, Englannin ja Ranskan) hallitusten päämiesten Geneven neuvottelukokous. Saman vuoden huhtikuussa pidettiin Kansainvälinen konferenssi Bandungissa (Indonesia), johon osallistui 29 valtiota Aasiasta ja Afrikasta. Konferenssin työn perustaksi pantiin tunnetut rauhanomaisen rinnakkainolon *viisi periaatetta (pantša śila)*. Neuvostoliitto ja monet muut maat yhtyivät näihin periaatteisiin. Näin muodostui laaja „rauhanvyöhyke”, johon kuuluu sekä sosialistisia että ei-sosialistisia rauhaarakastavia Euroopan, Aasian ja Afrikan valtioita.

Touko- — kesäkuussa 1955 normalisoitiin Neuvostoliiton ja Jugoslavian väliset suhteet. Toukokuun 15 pnä allekirjoitettiin Valtiosopimus Itävallan kanssa. Syyskuussa solmittiin diplomaattiset suhteet SNTL:n ja Saksan Federatiivisen Tasavallan välillä. Samassa kuussa jatkettiin 20 vuodella Neuvostoliiton ja Suomen välisen ystävyys-, yhteistyö- ja keskinäisen avunantosopimuksen (solmittu huhtikuun 6 pnä 1948) voimassaoloaika.

Neuvostohallituksen aloitteesta ovat parlamenttivaltuuskuntien vierailut ja henkilökohtaiset yhteydet valtiomiesten kesken saaneet laajat mittasuhteet. Niinpä Intian pääministeri J. Nehru vieraili v. 1955 Neuvostoliitossa. Sitä seurasi Neuvostoliiton hallitusvaltuuskunnan vastavierailu Intiaan, valtuuskunta kävi myös Birmassa ja Afganistanissa. Tämän vierailumatkan tuloksena allekirjoitettiin joulukuun 13 pnä 1955 Neuvostoliiton ja Intian yhteinen julkilausuma, joulukuun 6 pnä Neuvostoliiton ja Birman yhteinen julkilausuma ja joulukuun 18 pnä Neuvostoliiton ja Afganistanin yhteinen julkilausuma. Nämä julkilausumat muodostavat tärkeän vaiheen toisaalta neuvostokansan ja toisaalta Intian, Birman sekä Afganistanin kansojen välisen ystävyuden edelleen kehittämässä ja lujittamisessa.

NKP:n XX edustajakokous ja sen historialliset päätökset (helmikuu 1956)

NKP:n XX edustajakokous oli mitä suurin tapahtuma kommunistisen puolueen ja neuvostokansan taistelussa Neuvostoliiton mahdin lujittamiseksi, kommunismin rakentamiseksi ja maailman rauhan säilyttämiseksi. Edustajakokous käsitteli NKP:n KK:n toimintaselostuksen, jonka teki NKP:n KK:n

ensimmäinen sihteeri N. S. Hruštšov. Koko XX edustajakokouksen työ sujui marxismin-leninisin luovan kehittämisen merkeissä. Suuri teoreettinen ja käytännöllinen merkitys taistelussa maailmanrauhan ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta on toimintaselostuksessa kehitellyillä marxilais-leniniläisen teorian johtajatuuksilla maailman kahden yhteiskunnallisen ja taloudellisen järjestelmän rauhanomaisesta rinnakkainolosta, sotien ehkäisemisen mahdollisuuksista nykykaudella ja eri maiden sosialismiin siirtymisen muodoista.

NKP:n XX edustajakokous kiinnitti työssään vakavaa huomiota J. V. Stalinin persoonan palvonnan ja sen seuraamusten voittamiseen.

Edustajakokous paljasti rohkeasti ja avoimesti työssä ilmenneet J. V. Stalinin palvonnan synnyttämät virheet ja puutteellisuudet. Marxismin-leninisin hengelle ja sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän luonteelle vieras yksilönpalvonta aiheutti raskaita seuraamuksia valtiollisen ja puolue-elämän alalla, jarrutti Neuvostoliiton etenemistä kommunismiin.

Niiden syiden erittely, jotka juurruttivat J. V. Stalinin palvontaa, oli tehty kesäkuun 30 pnä 1956 hyväksytyssä NKP:n KK:n päätöksessä „Yksilönpalvonnan ja sen seuraamusten poistamisesta”.

J. V. Stalinin persoonan palvonnan vahingollisten seuraamusten poistaminen puolue- ja valtiorakennustyöstä johti puolueen sisäisen ja neuvostodemokratian, sosialistisen laillisuuden edelleen lujittumiseen ja leniniläisen kollektiivisen johdon periaatteiden palautumiseen. Kaikki tämä merkitsi käännettä neuvostoyhteiskunnan yhteiskunnallisessa ja poliittisessa elämässä.

Arvostellessaan J. V. Stalinin palvontaa puolue kuitenkin antoi päättävän vastaiskun kaikille niille, jotka yrittivät ja yrittävät käyttää yksilönpalvonnan arvostelua hyökkäilykseen sosialistista järjestelmää, kommunistista puoluetta vastaan. Stalinin persoonan palvonnan seuraamuksia hävittäessään puolue taistelee kaikkia niitä vastaan, jotka yksilönpalvonnan arvostelun varjolla kuvaavat vääristellen koko sitä NKP:n historiallista toimintakautta, jolloin J. V. Stalin oli KK:n johdossa. Yksilönpalvonta ei voinut pysäyttää neuvostoyhteiskunnan menestyksellistä kehitystä, muuttaa sosialistisen järjestelmän

luonnetta. Neuvostokansan uhrautuvan työn ja kommunistisen puolueen teoreettisen ja käytännöllisen toiminnan tuloksena kommunismin rakentamisessa saavutettiin maailmanhistoriallisia menestyksiä. Ihmiskunta sai reaalisesti olevan sosialistisen järjestelmän ja käytännössä tarkastetun tieteen sosialismin rakentamisesta.

XX edustajakokous antoi NKP:n KK:n tehtäväksi valmistaa NKP:n ohjelmaluonnoksen ottaen lähtökohdaksi marxilais-leniniläisen teorian perusajatuksat. Ohjelman piti perustua marxilais-leniniläiseen teoriaan, joka kehittyy luovasti NKP:n, sosialististen maiden kommunististen ja työväenpuolueiden, koko kansainvälisen kommunistisen ja työväenliikkeen historiallisen kokemuksen perusteella, sekä huomioida Neuvostoliiton kommunistisen rakennustyön, talouden ja kulttuurin kehityksen pitkän tähtäimen suunnitelma, minkä edustajakokous oli esittänyt laadittavaksi.

Kommunistisen puolueen XX edustajakokous teki yhteenvedot kommunistisesta rakennustyöstä SNTL:ssa, hahmotteli Neuvostoliiton yhteiskunnallisen ja valtiollisen järjestelmän edelleen lujittamisen ja kehittämisen suurenmoisen ohjelman, kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen ohjelman Neuvostoliitossa historiallisen kehityksen uudessa vaiheessa. XX edustajakokous antoi puolueelle ja kansalle ohjeen käydä sitkeää taistelua Neuvostoliiton taloudellisen perustehtävän ratkaisemiseksi, jona on kehittyneimpien kapitalististen maiden saavuttaminen ja sivuuttaminen historiallisesti mahdollisimman lyhyessä ajassa tuotteiden valmistuksessa asukasta kohden. Edustajakokouksessa hyväksyttiin SNTL:n kansantalouden kehittämisen kuudennen viisivuotissuunnitelman tavoiteluvut vuosiksi 1956—1960.

XX edustajakokouksen hahmottelema taloudellisen ja kulttuurirakennustyön ohjelma edellytti suurta askelta eteenpäin Neuvostoliiton kansantalouden kaikkien alojen kohottamisen tiellä.

Vuosi 1956 oli maatalouden kehittämisessä ennätysellinen koko maan historiassa. Valtio varastoi 3,3 miljardia puutaa viljaa. Se oli toista miljardia puutaa enemmän kuin oli hankittu viljaa kaikkein satoisimpina vuosina. Tuosta määrästä VSFNT antoi kolmatta miljardia puutaa, Kazahstan yhden miljardin.

Ratkaiseva merkitys tässä oli sillä seikalla, että oli otettu viljelyyn lähes 36 miljoonaa hehtaaria uudismaita.

Täyttäänsään neuvostokansan elintason kohottamista koskevia XX edustajakokouksen päätöksiä NKP:n KK ja neuvostohallitus tekivät useita tärkeitä päätöksiä, jotka oli suunnattu työläisten ja toimihenkilöiden elin- ja työolojen parantamiseen. Niinpä esimerkiksi Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö antoi maaliskuun 8 p:nä 1956 asetuksen työläisten ja toimihenkilöiden työpäivän lyhentämisestä kahdella tunnilla vapaa- ja juhlapäivien aattona. Sitten maaliskuun 26 p:nä annettiin asetus äitiyslomien pidentämisestä 77 päivästä 112 päivään. Toukokuun 26 p:nä annettiin asetus kuusituntisesta työpäivästä alaikäisille 16—18 ikävuoteen. Kesäkuun 6 p:nä SNTL:n Ministerineuvostossa hyväksyttiin päätös *Opetusmaksun lakikauttamisesta SNTL:n keskikoulujen¹ vanhemmilla luokilla, keskisivistyksen antavissa ammattiopistoissa ja korkeakouluissa*. Heinäkuun 14 p:nä SNTL:n Korkein Neuvosto hyväksyi 4. kokoonpanon 5. istuntokaudella Lain valtion eläkkeistä, joka paransi huomattavasti työläisten ja toimihenkilöiden eläketurvaa. Syyskuun 8 p:nä 1956 Ministerineuvosto, NKP:n KK ja Neuvostoliiton Ammattiliittojen Keskusneuvosto hyväksyivät päätöksen työpalkan korottamisesta pienipalkkaisille työläisille ja toimihenkilöille. Samanaikaisesti SNTL:n Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö antoi asetuksen, jolla korotettiin työläisten ja toimihenkilöiden verovapaan työpalkan rajaa. Heinäkuun 31 p:nä NKP:n KK ja SNTL:n Ministerineuvosto hyväksyivät päätöksen *Asuinrakennustoiminnan kehittämisestä SNTL:ssa*, jossa asetettiin tehtäväksi poistaa lähimpien vuosien kuluessa asuntovajaus.

Vuonna 1956 tapahtui muutoksia SNTL:n kokoonpanossa. Mainitun vuoden heinäkuun 16 p:nä Korkeimman Neuvoston 5. istuntokaudella hyväksyttiin Karjalais-Suomalaisen SNT:n Korkeimman Neuvoston pyynnöstä laki Karjalais-Suomalaisen SNT:n muuttamisesta Karjalan ASNT:ksi ja Karjalan ASNT:n liittämistä VSFNT:aan. Vuodesta 1956 SNTL:oon kuuluu 15 liittotasavaltaa.

¹ *Keskikoulu* Neuvostoliitossa on 10—11-luokkainen oppilaitos, joka antaa korkeakouluun pääsyä varten tarvittavan yleissivistyksen.

XX edustajakokouksen päätöksissä korostettiin erikoisesti, että kansojen tasavertaisuus ja ystävyys ovat neuvostolaisen valtiojärjestelmän mahdin ja voittamattomuuden vankkumaton perusta. Tätä ohjeenaan pitäen NKP:n KK ja Neuvostohallitus ovat palauttaneet eräille sodan aikana siirretyille kansoille niiden oikeudet ja korjannut täten niihin kohdistetun epäoikeudenmukaisuuden.

VSFNT:ssa muodostettiin jälleen (helmikuu 1957) Tšetšeno-Ingusian ASNT, perustettiin Kalmukkien autonominen alue, joka v. 1958 muutettiin Kalmukkien Autonomiseksi Sosialistiseksi Neuvostotasavallaksi. Kabardinon ASNT muutettiin Kabardino-balkaarien ASNT:ksi, Tšerkessien autonominen alue muutettiin Karatšaiden ja Tšerkessien autonomiseksi alueeksi.

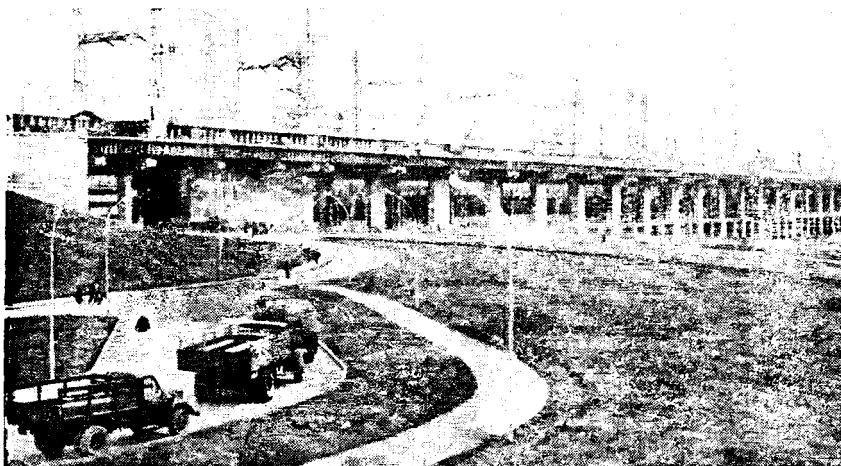
Sosialistisen tuotannon kaikkien mahdollisuuksien ja reser-
vien parhainta hyväksikäyttöä silmällä pitäen ja sosialistisen tuotannon kehittämiseksi kommunistinen puolue suoritti vv. 1956—1957 joukon uusia laajoja toimenpiteitä kansantalouden johdon ja valtiollisen suunnittelun parantamiseksi sekä teollisuuden ja rakennusalan johdon tehostamiseksi. Näitä kysymyksiä käsiteltiin NKP:n KK:n täysistunnoissa joulukuussa 1956 ja helmikuussa 1957. Niiden tekemien päätösten perusteella SNTL:n Korkein Neuvosto hyväksyi 4. kokoonpanon 7. istuntokaudella toukokuussa 1957 lain *Teollisuuden ja rakennustoiminnan johtotyön järjestelyn parantamisesta*. Tämän kysymyksen käsittelyä Korkeimmassa Neuvostossa edelsi N. S. Hruštševin alustuksen teesien yleiskansallinen käsittely, johon osallistui aktiivisesti yli 40 miljoonaa henkeä. Neuvostokansa käsitteli aktiivisesti ja asiallisesti, isännän tavoin, teeseissä esitetyn monimutkaisen kysymysten kompleksin, teki suuren määrän uusia, arvokkaita lisäehdotuksia, ja kaikki ne saivat lakisääteisen vahvistuksensa Neuvostovaltion korkeimman valtaelimen päätöksissä. „Teollisuuden johdon järjestöllisenä perusmuotona tulee olla taloudellisissa hallintopiireissä muodostettavien kansantalousneuvostojen”,¹ sanotaan laissa. Tämän lain perusteella muodostettiin toista sataa taloudellista hallintopiiriä.

¹ *Kansantalousneuvosto* on Neuvostoliiton talousalueellinen perusyksikkö, joka perustettiin alueellisen periaatteen pohjalla teollisuuden ja rakennustoimien johtamista silmällä pitäen. Sen johtama talous kuuluu osana koko maan kansantalouteen.

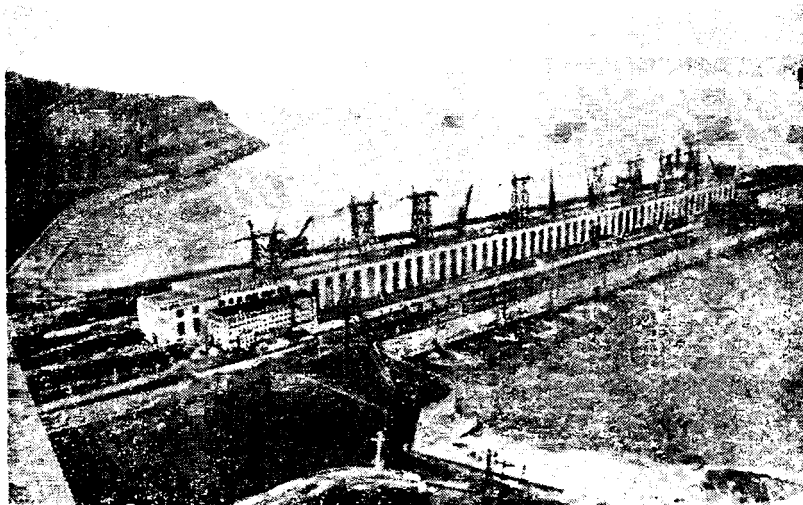
Jokaisessa taloudellisessa hallintopiirissä on kansantalousneuvosto. Samalla lakkautettiin 25 liiton ja liittotasavaltain ministeriötä. Tämä hallinnon uudelleen järjestely lähensi johtotyötä tuotantoon, teki sen konkreettisemmaksi, laukaisi paikkakuntien oma-aloitteisuuden.

Kommunistisen rakennustyön saavutukset asettivat Neuvostoliiton kansantalouden kehityksen perspektiiviselle suunnittelulle uusia tehtäviä. Neuvostoyhteiskunnan kehityksen kypsyneet tarpeet huomioiden NKP:n Keskuskomitea ja SNTL:n Ministerineuvosto hyväksyivät syyskuussa 1957 päätöksen *SNTL:n kansantalouden kehittämisen perspektiivisuunnitelman laatimisesta*. Päätöksessä sanottiin: „NKP:n Keskuskomitea ja SNTL:n Ministerineuvosto katsovat välttämättömäksi perspektiivisuunnitelmaa laadittaessa lähteä siitä perustehtävästä, että on turvattava kansantalouden kaikkien alojen tuleva ja mahtava nousu antamalla etusija tuotantovälineiden tuotannon kehittämiselle, jotta voitaisiin ratkaista Neuvostoliiton taloudellinen perustehtävä, so. saavuttaa ja sivuuttaa historiallisesti mahdollisimman lyhyessä ajassa kehittyneimmät kapitalistiset maat tuotteiden valmistuksessa asukasta kohden. Yhteiskunnallisen rikkauden kasvun perustalla on turvattava neuvostokansan aineellinen hyvinvointi ja kulttuuritason edelleen kohoaminen”.

Kehittäen luovalla tavalla marxismia-leninismiä kommunistinen puolue ja neuvostokansa kävivät päättävää kamppailua niitä vastaan, jotka pitivät kiinni vanhoista aikansa eläneistä työmuodoista ja -menetelmistä, jotka potivat vanhoillisuutta ja vastustivat puolueen leniniläisen peruslinjan toteuttamista elämässä. NKP:n KK:n kesäkuun täysistunto (1957) paljasti ja murskasi aatteellisesti Molotovin, Malenkovin, Kaganovitšin ym. puoluevastaisen ryhmän, joka taisteli NKP:n XX edustajakokouksen hyväksymää poliittista suuntaa vastaan ja lähti ryhmäkuntalaisen hajotustoiminnan tielle. Puoluevastainen ryhmä esiintyi sellaisia kypsyneitä ja elintärkeitä toimenpiteitä vastaan, kuin uudis- ja kesannoituneiden maiden raivaus, kansantalouden ja etenkin maataloustuotannon suunnittelun sekä teollisuuden ja rakennustoiminnan johdon uudelleenjärjestely. Tämä ryhmä esiintyi työtätekevien hyvinvoinnin edelleen kohottamiseen suunnattuja puolueen toimenpiteitä vastaan ja kansainvälisen jännityksen lieventämiseen, rauhan lujittamiseen, kan-

NKP:n XXII edustajakoukselle nimetty Volgan vesivoimalaitos.

Lenin-voimalaitos Volgalla.

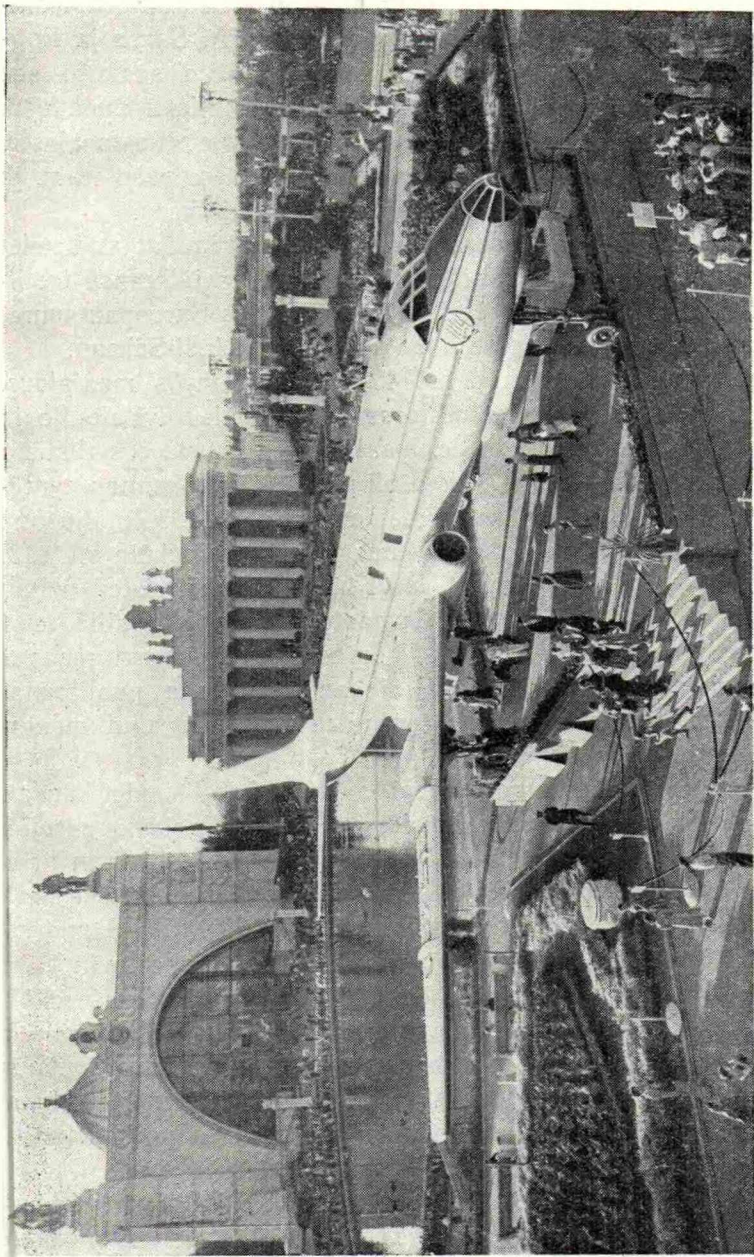
sojen välisen yhteistyön kehittämiseen ja ystävyyden lujittamiseen tähdättyä puolueen ulkopoliittista suuntausta vastaan.

Neuvostoliiton kommunistinen puolue raivasi tieltään puoluevastaisen ryhmän ja lujitti entisestäänkin riviensä leniniläistä yhtenäisyyttä, tiivistä niitä marxismin-leninismien suuren lipun alla.

Vuonna 1957 neuvostokansa ja koko edistysmielinen ihmiskunta juhlivat maailman historian huomattavaa merkkipäivää — Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen 40-vuotispäivää. Marraskuun 6 p:nä 1957 pidettiin SNTL:n Korkeimman Neuvoston juhlaistunto. Juhlaistunnossa kuultiin N. S. Hruštševin selostus *Neljäkymmentä vuotta Lokakuun Suuresta sosialistisesta vallankumouksesta*. Yksimielisesti hyväksytyssä *Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton Korkeimman Neuvoston vetoomuksessa Neuvostoliiton kansoille* istunnon osanottajat kehottivat neuvostoihmisiä kohottamaan Neuvostovaltio viiden kymmenvuotiskauden aikana entistä korkeampaan kukoitukseen. *Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton Korkeimman Neuvoston vetoomuksessa kaikkien maiden työtätekeville, poliittisille ja yhteiskunnallisille toimihenkilöille, tieteen ja kulttuurin edustajille, parlamenteille ja hallituksille* esitettiin kehoitus taistella sitkeästi eri yhteiskuntajärjestelmiin kuuluvien valtioiden rauhanomaisen rinnakkainolon ja kansainvälisen yhteistyön puolesta, saada aikaan yleinen aseistusten ja aseellisten voimien supistaminen, atomi- ja vetyaseen kieltö, saada aikaan sopimus atomi- ja vetyaseen kokeiden viivyttelöttömästä lakkauttamisesta, luoda kollektiivisen turvallisuuden järjestelmä Eurooppaan ja Aasiaan ja lujittaa luottamusta kansojen välillä.

Istunnossa pitämässään selostuksessa N. S. Hruštšev teki yhteenvedon Neuvostoliiton maailmanhistoriallisista saavutuksista taistelussa kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen puolesta.

Neuvostovallan 40 vuoden aikana maan teollisuuden kokonaistuotanto oli kasvanut vuoteen 1913 verrattuna 33-kertaiseksi ja siinä luvussa tuotantovälineiden tuotanto 74-kertaiseksi. Koneenrakennus- ja metalliteollisuus, jotka ovat kansantalouden kaikkien alojen teknillisen edistyksen perusta, olivat lisänneet tuotantaan samana aikana yli 200-kertaisesti. Selaista nopeaa teollisuustuotannon ja erikoisesti raskaan teolli-

Neuvostoliiton Kansantalouden saavutusten näyttely.

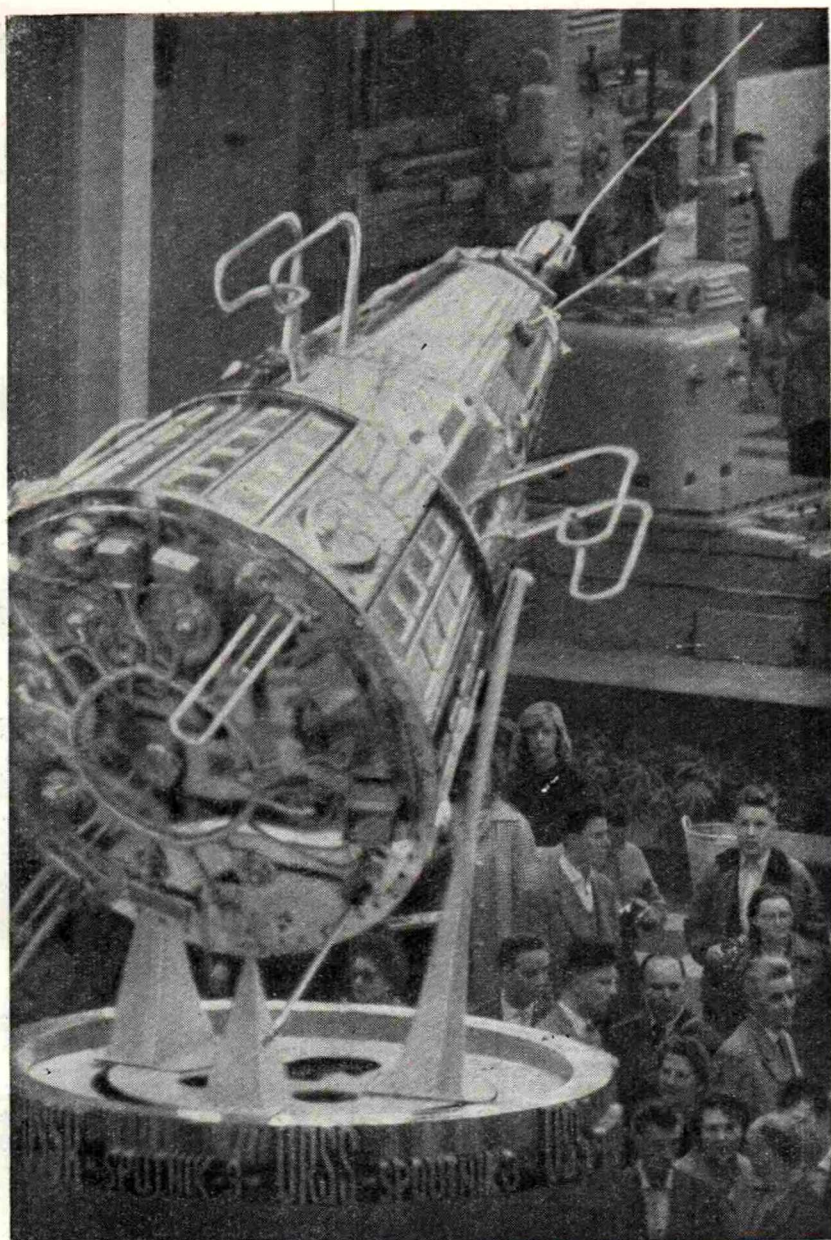
suuden — koko talouden perustojen perustan — kasvua ei siihen asti historiassa ollut nähty. Tunnettua, että lisätäkseen teollisuutensa kokonaistuotantoa 30-kertaisesti USA, Saksa ja Englanti tarvitsivat 80—150 vuotta. Neuvostoliitto saavutti sen neljässä vuosikymmenessä. Sitä paitsi on otettava huomioon, että noin kaksi vuosikymmentä, ts. lähes puolet tuosta ajasta, Neuvostoliitto joutui käyttämään sotiin, joihin se pakotettiin, ja kansantalouden jälleenrakentamiseen niiden jälkeen.

Voitettuaan kehityksensä tiellä mitä suurimmat vaikeudet Neuvostoliitto on jo ajat sitten jättänyt kauas jälkeensä teollisuustuotannon absoluuttiseen määrään nähden Euroopan suuret kapitalistiset maat: Englannin, Ranskan ja Länsi-Saksan.

Suuriin saavutuksiin pääsi 40 vuodessa myös maatalous. Vuonna 1957 oli Neuvostoliitossa 78 200 kollektiivitaloutta ja lisäksi 5 900 neuvostotilaa, ts. maatalouden suurta sosialistista tuotantolaitosta, joiden hallussa oli yli 25% valtakunnan kyntömaasta. Vuonna 1957 oli kylvömaiden pinta-ala 193,7 miljoonaa hehtaaria eli 75 miljoonaa hehtaaria enemmän kuin v. 1913. Tähän lisäykseen sisältyy 36 milj. hehtaaria viimeisten neljän vuoden aikana kynnettyä uudismaata. Huolimatta siitä, että maaseudun asukasluvun ominaispaino oli vähentynyt maassa vallankumousta edeltäneeseen aikaan verrattuna puolitoistakertaisesti, maatalouden tavarantuotanto oli kasvanut moninkertaisesti.

Lokakuun vallankumous avasi laajat mahdollisuudet kansan aineellisen aseman ja kulttuuritason jatkuvalla kohoamiselle. Jo sotaa edeltäneen ensimmäisen viisivuotissuunnitelman kaudella Neuvostoliitossa poistettiin täydellisesti työttömyys. Neuvostoliiton kansantaloudessa työskenteli v. 1957 yli 53,1 miljoonaa työlläistä ja toimihenkilöä, ts. yli 4 kertaa enemmän kuin v. 1913. Kansan hyvinvoinnin kohoamisen parhaimpana osoittimena on kansantulon kasvu, se lisääntyi Neuvostovallan 40 vuotena 14-kertaiseksi henkeä kohden laskettuna. Samana aikana USA:n kansantulon lisäys oli henkeä kohden laskettuna vähemmän kuin kaksinkertainen ja Englannissa ja Ranskassa vain hieman enemmän kuin 1,6-kertainen.

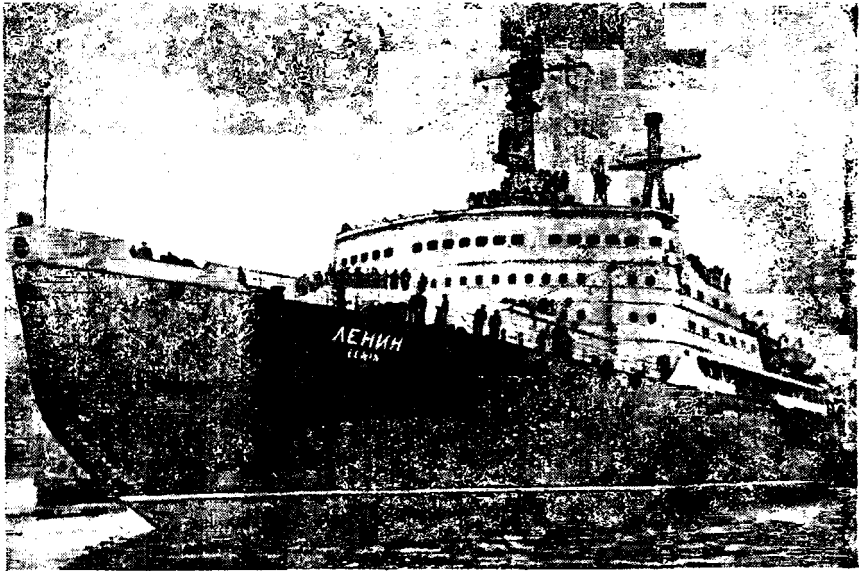
Neuvostokansan suuri saavutus on myös kulttuurivallankumouksen toteuttaminen, minkä tuloksena Neuvostoliiton koko väestö tuli täydellisesti lukutaitoiseksi ja Neuvostoliitto sijoittui

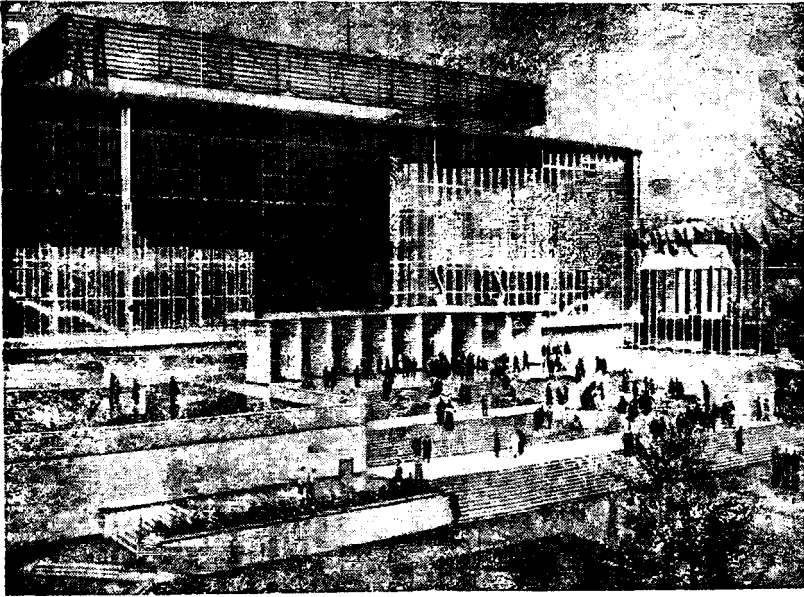
Sputnik-3:n malli Neuvostoliiton paviljongissa Brysselin maailmanmessuilla.

eräälle ensi paikoista maailmassa tieteen ja tekniikan kehityksessä. Eri opiskelumuodot huomioon ottaen v. 1957 Neuvostoliitossa opiskeli 50 miljoonaa henkeä, ts. opiskeli joka neljäs henkilö. Yksinpä korkeakouluissa ja teknikumeissa oli sinä vuonna 4 miljoonaa opiskelijaa, kun v. 1914 niissä opiskeli vain 182 tuhatta, ts. 21 kertaa vähemmän. Kansantaloudessa työskenteli alun seitsemättä miljoonaa spesialistia, joilla oli jonkin erikoisalan korkeakoulu- tai teknikumisivistys ja joita oli 33 kertaa enemmän kuin vallankumousta edeltäneellä Venäjällä. Tiede, kirjallisuus ja taide olivat kulkeneet jyrkän nousun ja kukoistuksen tietä ja neuvostoyhteiskunnan henkiset aarteet moninkertaistuneet.

Neuvostokansan huomattavaa riemuvoittoa, sen tieteen ja tekniikan saavutusten loistavia osoittimia olivat syyskuussa 1957 suoritettu mannerten välisen ballistisen kauko-ohjuksen laukaiseminen, nopeakulkuisen matkustajia kuljettavan *TU-104* suihkulentokoneen rakentaminen (huhtikuu 1957), maailman ensimmäisen atomijäänsärkijä *Leninin* vesillelasku (lokakuu 1957),

Atomikäyttöinen jäänsärkijä Lenin.

Neuvostoliiton paviljonki Brysselin maailmanmessuilla.

maan ensimmäisen (lokakuun 4 pnä 1957) ja toisen (marraskuun 3 pnä 1957) tekokuun rakentaminen ja radalleen ampuminen, jonka jälkeen alettiin käytännöllisesti valmistella ihmisen tunkeutumista avaruuteen. Kaikki ihmiset Maan päällä näkivät neuvostoliittolaiset sputnikit rauhan ja suuren edistyksen sanansaattajina. Nämä Neuvostoliiton saavuttamat voitot rauhanomaisessa kilpailussa kapitalismin kanssa oli kapitalistisen Lännen pakko tunnustaa. Niinpä amerikkalainen *New York Herald Tribune* lehti kirjoitti, että USA kärsi „tappion XX vuosisadan eepillisessä kilpailussa”. Edellämainitut Neuvostoliiton saavutukset ovat vakuuttavia todisteita sosialismin rajattomasta paremmuudesta kapitalismiin verrattuna, sosialistisen yhteiskunnan kehityksen lainomainen tulos.

SNTL:n Korkeimman Neuvoston historiallisessa juhlaistunnossa oli läsnä lukuisia kutsuvieraita. Heidän joukossaan 64 ulkomaan kommunistisen ja työväenpuolueen johtajia ja edustajia.

Silloin marraskuussa 1957 pidettiin Moskovassa kommunistien ja työväenpuolueiden edustajain neuvottelukokoukset,

12 sosialistisen maan kommunistisen ja työväenpuolueen neuvottelukokouksessa hyväksyttiin *Julkilausuma* ja 64 maan kommunististen ja työväenpuolueiden neuvottelukokous julkaisi *Rauhanmanifestin*. Nämä ovat asiakirjoja, joissa ilmenee voimakkaana marxismin-leninismien järkkymättömien periaatteiden pohjalle rakentuva kansainvälisen kommunistisen liikkeen yhtenäisyys. Moskovan *Julkilausumasta*, jonka kaikki marxismin-leninismien kannalla olevat puolueet yksimielisesti hyväksyivät, tuli nykyisen kansainvälisen kommunistisen liikkeen yhteinen ohjelmajulistus ja se myötävaikutti kaikkien maiden kommunististen puolueiden aatteellisen ja poliittisen yhtenäisyyden lujittamiseen. *Julkilausumassa* oli huomioitu ja yleistetty kaikinpuolin uuden elämän rakentamisen kokemus Neuvostoliitossa ja kaikissa muissa sosialistisen leirin maissa, muotoiltu nykyisen aikakauden tärkeimmät lainmukaisuudet, hahmoteltu sosialistisen maailmanjärjestelmän edelleen lujittamisen ja veljeskansojen läheisen yhteistyön kehittämisen ohjelma, määritelty rauhan, demokratian ja sosialismin puolesta käytävän taistelun näköalat.

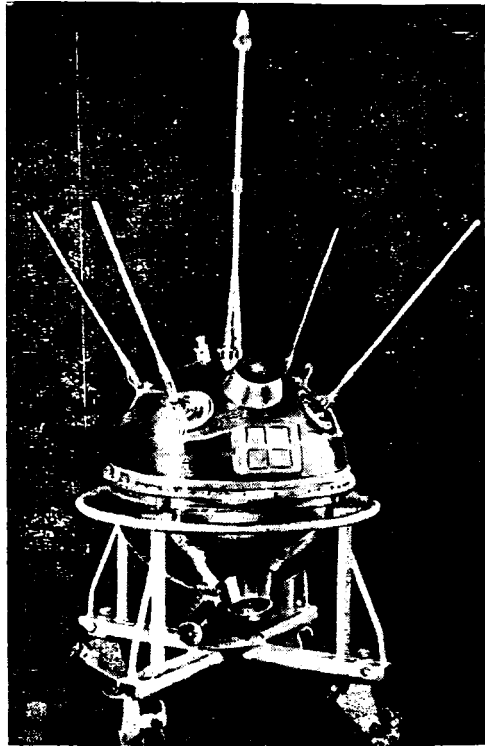
Moskovan neuvottelukokoukset 1957, niissä hyväksytyt asiakirjat olivat uutena todistuksena maailman kommunistisen liikkeen suurista saavutuksista.

Neuvostokansa jatkoi sitkeää kamppailua maan talouden, tieteen ja kulttuurin kukoistuksen ja hyvinvointinsa kasvun puolesta.

Tärkeä merkitys uusien saavutusten valtaamiseksi maataloustuotannon kaikilla aloilla oli puolueen ja hallituksen vuoden 1958 päätöksillä, jotka koskivat kollektiivitalousjärjestelmän edelleen kehittämistä ja kone- ja traktoriasemien uudelleenjärjestelyä, kone- ja traktoriasemien töistä kuuluvien luovutusvelvollisuuden ja luontoismaksujen lakkauttamista sekä uutta maataloustuotteiden hinta- ja hankintaehtojen järjestystä. Mäinitut toimenpiteet muuttivat jyrkästi valtion ja kollektiivitalouksien taloudellisia keskinäissuhteita. Nämä suhteet olivat monien vuosien ajan rakentuneet sille perustalle, että maatalouskoneet kuuluivat valtionlaitoksille, kone- ja traktoriasemille eikä niitä myyty kollektiivitalouksille. Sitä paitsi oli olemassa suuri joukko hankintamuotoja ja ennen kaikkea kollektiivitalouksien

ja kollektiivitalonpoikien maataloustuotteiden veronluonteinen luovutusvelvollisuus valtiolle sekä luontoismaksu kone- ja traktoriasemien suorittamista töistä. Vuodesta 1958, kun kollektiivitaloudet olivat muuttuneet taloudellisesti vauraiksi, valtio ryhtyi myymään niille kaikkia kollektiivitalouksissa tarvittavia maatalouskoneita. Niin ikään otettiin käytäntöön maataloustuotteiden ostossa yhtenäinen järjestelmä. Nämä tärkeät päätökset oli esitetty koko kansan käsiteltäväksi ja vahvistettu vasta sen jälkeen, kun ne olivat saaneet yleisen hyväksymisen. Näiden päättäväisten ja rohkeiden toimenpiteiden tavoitteena oli maataloustuotannon pikainen kasvu, työtätekevien hyvinvoinnin kohottaminen ja Neuvostoliitossa suoritettavan kommunistisen yhteiskunnan menestyksellisen rakentamisen vankkumattoman perustan — työväenluokan ja kollektiivitalonpoikaiston liiton edelleen lujittaminen.

Joulukuussa 1958 oli koolla SNTL:n Korkein Neuvosto, joka hyväksyi useita lakeja ja päätöksiä, joilla on ollut tärkeä valtiollinen merkitys ja jotka vastaavat neuvostokansan etuja. Joulukuun 24 p:n istunnossa hyväksyttiin laki *Koulun ja käytännön välisen yhteyden lujittamisesta ja Neuvostoliiton kansanopetusjärjestelmän edelleen kehittämisestä*. Hyväksyttiin niin ikään lait *SNTL:n ja liittotasavaltojen rikosasiain oikeudenkäynti-*

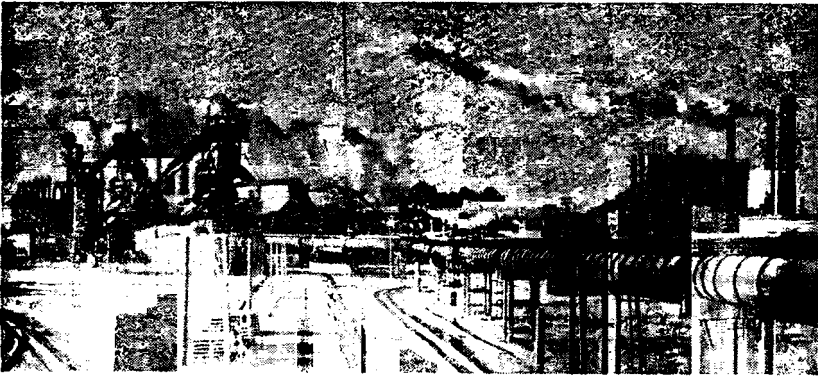
Neuvostolaisen avaruusraketin, aurion keinotekoisien seuralaisen, tulkimuskojeistojen kammio.

järjestyksen perusteiden vahvistamisesta, SNTL:n ja liittotasavaltojen rikoslainsäädännön perusteet, SNTL:n liitto- ja autonomisten tasavaltojen oikeudenkäyntijärjestyksen lainsäädäntöä koskevien perusteiden vahvistamisesta, Valtiollisista rikoksista lankeavasta rikosoikeudellisesta edesvastuusta ja useita muita tärkeitä lakeja. Neuvostokansa käsitteli ennakolta lehdistössä ja lukuisissa kokoustilaisuuksissa myös nämä tärkeät lainsäädännölliset asiakirjat.

NKP:n XX edustajakokouksen jälkeen ja sen päätösten perusteella neuvostohallitus laajensi yhdessä muiden sosialististen maiden kanssa entisestäänkin taistelua rauhan puolesta jatkaen horjumatta yhteiskuntajärjestelmiin kuuluvien valtioiden rauhanomaisen rinnakkainolon linjaa. Vuosina 1956—1958 jatkettiin aktiivisesti Neuvostoliiton ja ulkovaltojen valtiomiesten henkilökohtaisten kosketusten järjestämistä ja laajentamista. Neuvostomaassa vieraili useiden maiden hallitusvaltuuskuntia. Neuvostoliiton hallitusvaltuuskunnat vierailivat puolestaan Englannissa, Suomessa, Kiinan Kansantasavallassa, Intiassa, Indonesiassa, Vietnamin, Mongolian Kansantasavallassa ja muissa maissa. Erittäin laajaksi kehittyi puolue- ja hallitusvaltuuskuntien keskinäinen vierailu kaikkien sosialistisen leirin maiden välillä. Sillä on tärkeä merkitys sosialististen valtioiden läheisen yhteistyön lujittamisessa niiden yhteisessä taistelussa maailmanrauhan puolesta ja uuden elämän rakentamisessa.

SNTL:n Korkein Neuvosto hyväksyi heinäkuussa 1956 vetoomuksen kaikkien maiden parlamenteille nykyajan tärkeimmästä ja lykkäystä sietämättömästä ongelmasta, joka syvällisesti koskee maapallon kaikkia kansoja, nimittäin kilpavarustelun lopettamisen, aseistusten supistamisen sekä atomi- ja vetyaseen kieltämisen ongelmasta. Toukokuussa 1957 SNTL:n Korkein Neuvosto hyväksyi vetoomuksen USA:n ja Englannin lainsäädäntöelimille viivyttämättömästä atomi- ja vetypommiensa koe-räjätysten lakkauttamisesta. Neuvostovaltuusto jatkoi Yhdistyneiden Kansakuntien Järjestössä johdonmukaista kamppailua näiden kysymysten ratkaisemiseksi.

Lokakuussa 1956 Moskovassa päättyivät neuvottelut Japanin hallitusvaltuuskunnan kanssa. Neuvottelujen tuloksena allekirjoitettiin Julkilausuma sotatilan lopettamisesta sekä diplomaattisten ja konsulisuhteiden solmimisesta Neuvostoliiton ja Japa-

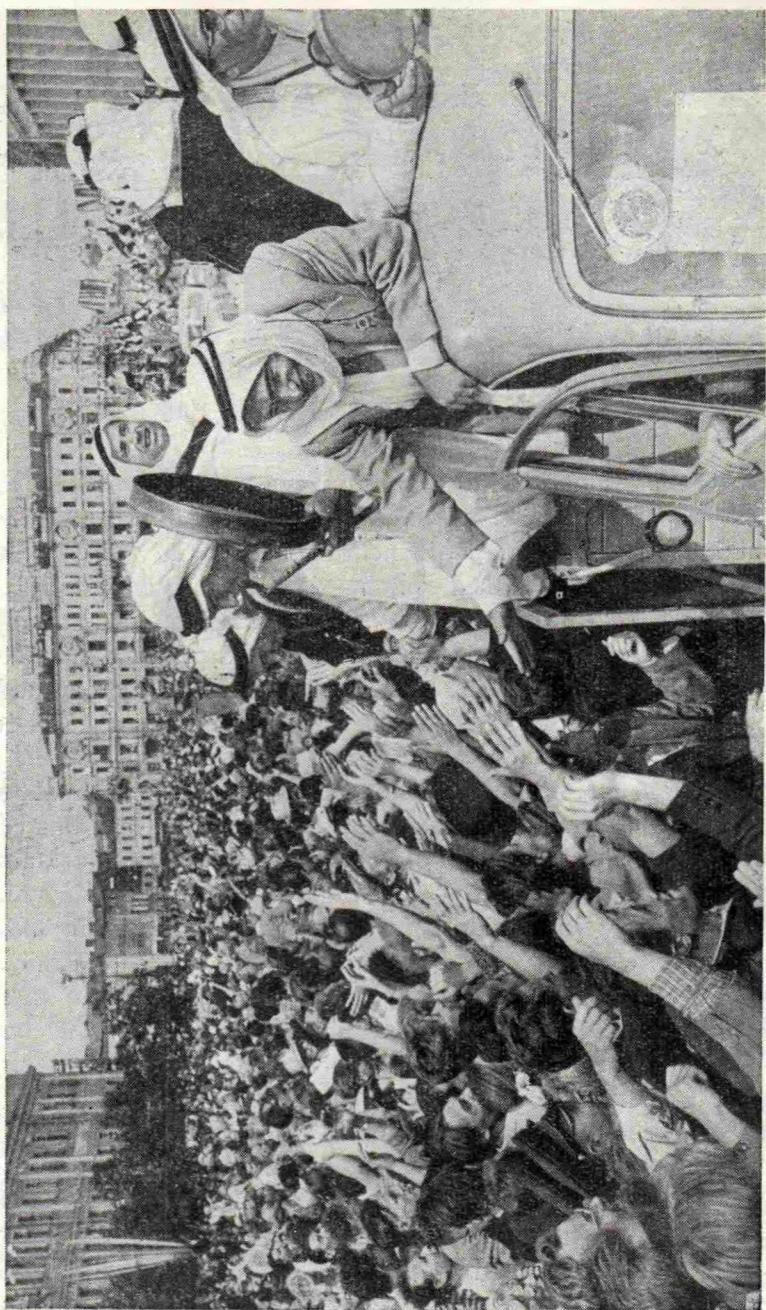

Tšerepovetsin terästeollisuuskombinaatti.

nin välille. Neuvostoliitto solmi ystävyysuhteet useisiin itsenäisyyden saavuttaneisiin Lähi- ja Keski-idän sekä Afrikan maihin. Näinä vuosina laajennettiin edelleenkin Neuvostoliiton ja monien maiden välisiä kauppaa- ja kulttuuriyhteyksiä. Kirkkaana osoituksena Neuvostoliiton ja muiden maiden kansojen pyrkimyksestä ystävyteen oli heinäkuun 28 p. ja elokuun 11 p. välillä 1957 Moskovassa pidetty nuorison ja ylioppilaiden VI maailmanfestivaali, johon saapui nuorison lähettejä 131 maasta.

Samaan aikaan imperialismin ja taantumuksen voimat yrittivät kaikin keinoin rikkoa rauhaa, muodostaa maailman eri puolilla sodanpesäkkeitä ja „tasapainoilla sodanpartaalla”. Imperialistit valmistivat ja nostattivat lokakuussa 1956 vastavallankumouksellisen kapinan Unkarissa. Mutta Unkarin terveet demokraattiset voimat Unkarin vallankumouksellisen työläisten ja talonpoikain hallituksen johdolla ja Neuvostoliiton avulla pystyivät säilyttämään kansandemokraattisen järjestelmän aikaansaannokset ja torjumaan vastavallankumouksen raivoisan hyökkäyksen. Antaessaan aseellista apua Unkarin kansalle Neuvostoliitto täytti velvollisuutensa Varsovan sopimuksen mukaisesti ja internationalistisen velvollisuutensa Unkarin ja kaikkien sosialististen maiden työtätekeviä kohtaan, ja se vastasi täydellisesti maailman rauhan puolustamisen etuja.

Unkarin tapahtumien aikana Englannin, Ranskan ja Israelin imperialistit aloittivat intervention Egyptissä. Neuvostohallitus

Nuorison ja ylioppilaiden VI maailmanfestivaali, Moskova, heinä- — elokuussa 1957.

ehdotti USA:n hallitusta yhdistämään YK:ssa SNTL:n ja USA:n ponnistukset ja yhdessä muiden valtioiden kanssa taltuttamaan hyökkääjät. USA kieltäytyi siitä, sillä se pyrki käyttämään muodostunutta tilannetta puuttuakseen Lähi-idän maiden asioihin. Erikoisissa nooteissaan neuvostohallitus kehotti marraskuun 5 p:nä 1956 Englannin, Ranskan ja Israelin hallituksia lopettamaan viivyttelämästä hyökkäyksen. Egyptin kansan sankarillinen taistelu, Neuvostoliiton ja kaikkien sosialistisen leirin maiden sekä Aasian ja Afrikan monien valtioiden järkähtämätön asenne ja maailman yhteiskunnallisen mielipiteen päättäväinen protesti pakottivat englantilais-ranskalais-israelilaiset maahanhyökkääjät lopettamaan hyökkäyksen Egyptissä. Kesällä 1958 USA:n ja Englannin imperialistit järjestivät Irakin vallankumouksen pelästyttämänä intervention Libanoniin ja Jordaniin. Neuvostoliitolla ja sosialistisen leirin muilla mailla oli ratkaiseva osuus siinä, että YK hyväksyi valtavalla äänten enemmistöllä päätöksen maahanhyökkääjien sotajoukkojen poistamisesta Libanonista ja Jordanista. Siirtomaavallottajien oli pakko antaa periksi. Samaan aikaan amerikkalaiset imperialistit yrittivät sytyttää sodanpesäkkeen Kaukoidässä Kiinan Kansantasavaltaa vastaan käyttäen siinä tarkoituksessa hyväkseen aikaisemmin miehittämänsä Kiinalle kuuluvaa Taivanin saarta. Mutta sielläkin he saivat päättävän vastaiskun. Vastaukseksi USA:n aggressiivisiin hankkeisiin neuvostohallitus ilmoitti, että se katsoo hyökkäyksen Kiinan Kansantasavaltaa vastaan hyökkäykseksi Neuvostoliittoa vastaan.

Toteuttaen kansainvälisen yhteistyön laajentamisen politiikkaa ja lujittaen sosialistisen valtion mahtia neuvostokansaan suuntasi kaikki ponnistuksensa rauhanomaiseen kommunistiseen rakennustyöhön ja maailmanrauhan lujittamiseen.

SNTL:n siirtyminen kommunismin laajamittaisen rakentamisen kauteen

Vuoden 1959 alussa (tammikuun 27 — helmikuun 5 p:nä) pidettiin NKP:n ylimääräinen XXI edustajakokous, jossa käsiteltiin ja hyväksyttiin N. S. Hruštševin selostus *SNTL:n kansantalouden kehittämisen tavoiteluvut vuosiksi 1959—1965*. Selostuksen teesit oli ennen edustajakokousta esitetty koko kansan

käsiteltäväksi, ja käsittelyyn osallistui yli 70 miljoonaa henkeä.

N. S. Hruštševin selostuksessa kuvastui NKP:n ja neuvostokansan toiminnan kokonainen historiallinen kausi. Siinä tehtiin yhteenvedot sosialismin suurista voitoista Neuvostoliitossa, hahmoteltiin laajamittaisen kommunistisen rakennustyön ohjelma ja osoitettiin neuvostoyhteiskunnan kehityksen näköalat.

Edustajakokous merkitsi, että ollen teollisuustuotannon alalla toisella sijalla maailmassa Neuvostoliitto on edistynyt huomattavasti taloudellisen perustehtävän suorittamisessa. Neuvostoliitto oli ohittanut USA:n paitsi kehitysvauhdissa, myös useiden tuotelajien vuotuisen absoluuttisen lisäkasvun alalla, mm. rautamalmin, takkiraudan, teräksen, naftan, hiilen, sementin, villakankaiden ja nahkajalkineiden tuotannon lisäkasvun alalla. Eräillä tärkeillä teollisuus- ja maataloustuotannon aloilla, kuten hiilen, villakankaiden, hienosokerin, voim, vehnän, sokerijuurikkaiden ja perunan tuotannossa Neuvostoliitto oli ylittänyt USA:n tason.

Kommunistisen puolueen ja neuvostohallituksen oikea kansallisuuspolitiikka — kaikkien kansallisuuksien veljellisen ystävyyden politiikka — turvasi talouden ja kulttuurin mahtavan nousun kaikissa Neuvostoliiton sosialistisissa tasavalloissa. Suurteollisuuden tuotanto oli kasvanut neuvostovallan vuosina (vuoteen 1958 mennessä Keski-Aasian tasavalloissa ja Kazahstanissa 50-kertaisesti, Taka-Kaukasian tasavalloissa 30-kertaisesti, Baltian tasavalloissa (vuoteen 1940 verrattuna) 9,5-kertaisesti. Neuvostoliiton kaikkien kansallisuuksien kulttuuri kukoisti.

Kansan elämän aineellinen ja kulttuuritaso oli kohonnut. Neuvostoliitossa oli luotu rajattomat mahdollisuudet tieteen ja tekniikan luovalle kehittämiselle, uusien löytöjen ja keksintöjen suorittamiselle.

Maa astui kehityksessään uuteen historialliseen kauteen — kommunistisen yhteiskunnan laajamittaisen rakentamisen kauteen. XXI edustajakokous määritteli tämän kauden tärkeimmiksi tehtäviksi kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luomisen, Neuvostoliiton taloudellisen mahdin ja puolustuskunnan jatkuvan lujittamisen ja samalla kansan kasvavien aineellisten ja henkisten tarpeiden entistä täydellisemmän tyydyttämisen. Neuvostoliiton täytyy saavuttaa ja sivuuttaa kehittyneimmät

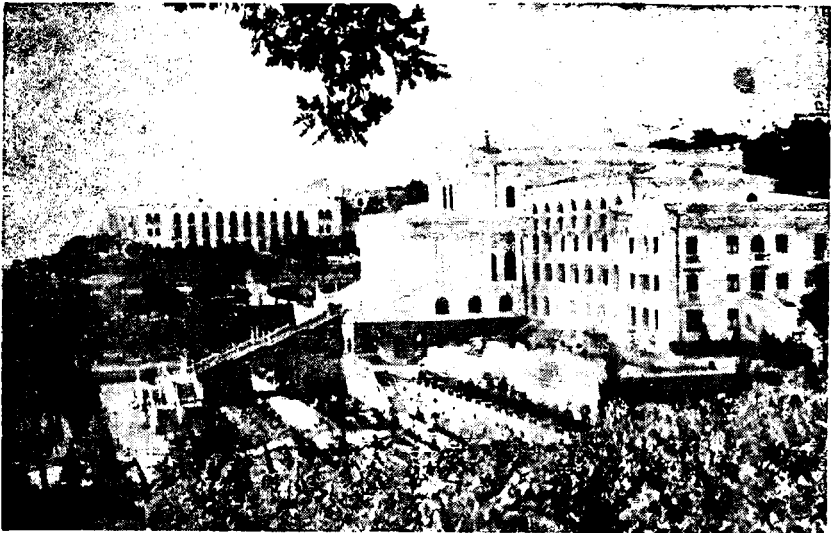
Elonkorjuu.

kapitalistiset maat tuotteiden valmistuksessa asukasta kohti. Näiden päämäärien saavuttaminen vaatii pitempää aikamäärää kuin seitsenvuotiskausi. Seitsenvuotissuunnitelma on tärkein oleellinen osa neuvostomaan talouden ja kulttuurin kehityksen perspektiivisuunnitelmasta.

N. S. Hruštševin selostuksessa NKP:n XXI edustajakokoukselle oli määritelty tärkeimmät tehtävät alkaneen seitsenvuotiskauden ajaksi.

Taloudellisella alalla — maan tuotantovoimien kaikinpuolinen kehittäminen, tuotannon lisääminen kaikilla talousaloilla raskaan teollisuuden ensisijaisen kehityksen pohjalla siinä määrin, että voidaan ottaa ratkaiseva askel kommunistisen yhteiskunnan aineellisen ja teknillisen perustan luomisessa ja taata Neuvostoliiton voitto rauhanomaisessa taloudellisessa kilvoittelussa kapitalististen maiden kanssa. Maan taloudellisten mahdollisuuksien lisääntyminen, jatkuva teknillinen edistys kansantalouden kaikilla aloilla ja yhteiskunnallisen työn tuottavuuden jatkuva kasvu takaavat kansan elintason huomattavan kohoamisen.

Poliittisella alalla — sosialistisen neuvostojärjestelmän ja neuvostokansan yhtenäisyyden ja yksimielisyyden lujittaminen, neuvostodemokratian kehittäminen, laajojen kansanjoukkojen kannustaminen aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen kommunistisen yhteiskunnan rakentamisessa, kansalaisjärjestöjen toimintalan avartaminen valtion asioiden hoidossa, puolueen ja sosialistisen valtion järjestävän ja kasvattavan toiminnan voimistaminen, työläisten ja talonpoikien liiton samoin kuin maan kaikkien kansojen ystävyys lujittaminen.

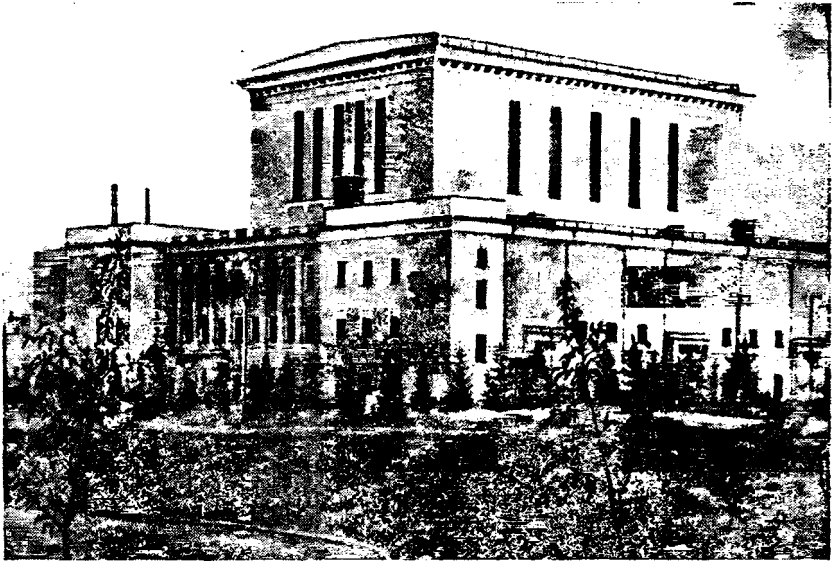
Ukraina-parantola Mishorissa Krimillä.

Ideologisella alalla — NKP:n aatteellisen kasvatustyön tehostaminen, työtätekevien ja ennen kaikkea kasvavan polven kommunistisen tietoisuuden kohottaminen, heidän kasvattamisensa kommunistisen työhönsuhtautumisen, neuvostoisänmaallisuuden ja internationalismin hengessä, kapitalismin jäännösten hävittäminen ihmisten tajunnasta ja taistelu porvarillista ideologiaa vastaan.

Kansainvälisten suhteiden alalla — rauhan ja kansojen turvallisuuden säilyttämiseen ja varmistamiseen suunnatun ulkopolitiikan johdonmukainen noudattaminen, pitäen pohjana sitä Leninin periaatetta, että yhteiskuntajärjestelmältään erilaisten maiden rauhanomainen rinnakkainolo on mahdollista. Tehtäväksi asetettiin „kylmän sodan” lopettaminen ja kansainvälisen jännityksen lieventäminen sekä sosialistisen maailmanjärjestelmän ja veljeskansojen ystävyysliiton lujittaminen.

Seitsenvuotiskauden perusongelmaksi asetettiin voittoa mahdollisimman paljon aikaa sosialismin ja kapitalismin välisessä rauhanomaisessa taloudellisessa kilvoittelussa.

Selostuksessa tavoiteluvuista vuosiksi 1959—1965 esitettiin teollisuuden, maatalouden, tieteen ja kulttuurin nopean kehittämisen sekä työtätekevien hyvinvoinnin huomattavan kohottamisen konkreettinen ohjelma. Sitä varten, että seitsenvuotiskausi muodostuisi ratkaisevaksi askeleeksi kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luomisessa, suunnitelma edellytti teollisuustuotteiden kokonaistuotannon lisäämistä vuoteen 1965 mennessä 80% vuoteen 1958 verraten, siitä „A” ryhmässä (tuotantovälineiden tuotanto) 85—88% ja „B” ryhmässä (kulutustarvikkeiden tuotanto) 62—65%. Tuotteiden kokonaismäärän lisääntyminen seitsenvuotiskauden aikana tulee olemaan yhtä suuri kuin tuotemäärän lisääntyminen viimeisten 20 vuoden aikana. Seitsenvuotiskauden aikana lisääntyy maataloustuotteiden kokonaismäärä 1,7-kertaisesti. Varojen sijoittaminen kansantalouden perusrakennustyöhön tekee noin 3 000 miljardia ruplaa (vuoden 1959 hinnoissa), ts. miltei saman verran kuin kansantalouteen oli sijoitettu sitä ennen kaikkina Neuvostovallan vuosina yhteensä. Tekniikan jatkuvan kehityksen, tuotantoprosessien täyskoneellistamisen ja automatisoinnin perustalla määriteltiin työn tuottavuuden kasvu teollisuudessa yhtä työntekijää kohden 45—50% ja kollektiivitalouksissa noin kaksinkertaiseksi.

Neuvostoliitossa sijaitsevan 100 000 kilowatin atomivoimalaitoksen reaktorirakennus. Tämän voimalaitoksen tehoa tullaan laajentamaan 600 000 kilowattiin.

Siitä, kuinka korkean tason neuvostokansa saavuttaa teollisuus- ja maataloustuotannon ratkaisevilla aloilla, puhuvat seitsemivuotissuunnitelman seuraavat tavoitteet.

Rautateollisuuden alalla vuoteen 1965 mennessä kohoaa takkiraudan vuotuinen tuotanto 65—70 miljoonaan tonniin, teräksen 86—91 miljoonaan tonniin, valssiraudan tuotanto 65—70 miljoonaan tonniin ja rautamalmin tuotanto 150—160 miljoonaan tonniin;

kemiallisen teollisuuden alalla lisääntyy keinokuitujen tuotanto 4-kertaisesti, muovien ja synteettisten hartsiain valmistus 7-kertaisesti, väkilannoitteiden tuotanto noin 3-kertaisesti;

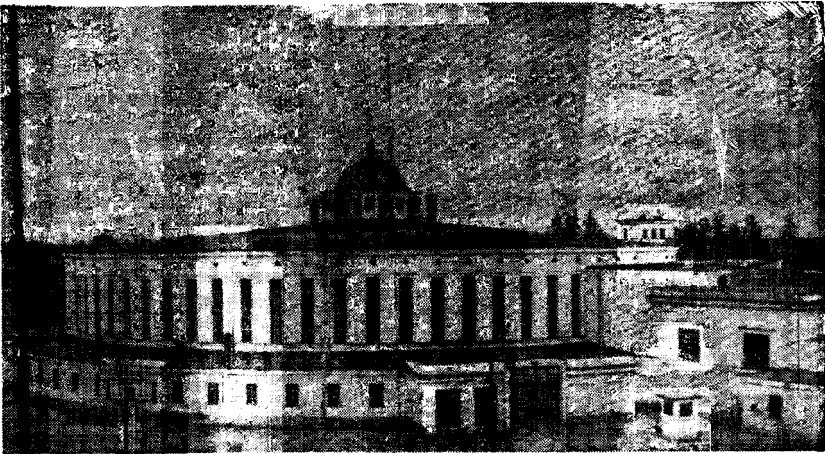
polttoaineteollisuuden alalla tuotetaan 230—240 miljoonaa tonnia vuoriöljyä, 150 miljardia kuutiometriä kaasua, 600—612 miljoonaa tonnia hiiltä.

Sähköistämisen alalla aiotaan sähkövoiman tuotantoa kohottaa 500—520 miljardiin kilowattituntiin. Koneenrakennus- ja metalliteollisuuden tuotanto kohoaa noin 2-kertaiseksi. Kevyen teollisuuden kokonaistuotantoa on edellytetty lisättäväksi noin

1,5-kertaisesti, ravintoaineteollisuuden tuotantoa 1,7-kertaisesti. Viljantuotanto kohoaa 10—11 miljardiin puutaan vuodessa.

Teollisuuden ja maatalouden jatkuvan kohottamisen pohjalla turvataan kansan hyvinvoinnin huomattava kasvu. Neuvostokansan elämä paranee entisestään, sen aineelliset ja henkiset tarpeet tyydytetään entistä täydellisemmin. Puolueen XXI edustajakokous suunnitteli päätöksissään sarjan laajakantoisia toimenpiteitä neuvostokansan hyvinvoinnin kohottamiseksi. Niiden toteuttaminen on kirkas osoitus neuvostokansaan kohdistuvasta uupumattomasta huolenpidosta. Saavutettuaan voiton rauhanomaisessa taloudellisessa kilvoittelussa kapitalismista Neuvostoliitosta tulee maa, jonka väestön elintaso on kaikkein korkein.

Seitsenvuotissuunnitelma on rauhanomaisen luovan työn suunnitelma. Sen samoin kuin kaikkien sosialististen maiden taloudellisten suunnitelmien toteuttamisella on valtavan suuri merkitys nykyajan perusongelman — yleisen rauhan säilyttämisen — ratkaisemisessa. Sosialististen maiden osalle tulee enemmän kuin puolet maailman teollisuustuotannosta ja se turvaa sosialistisen maailmanjärjestelmän paremmuuden kapitalistiseen maailmanjärjestelmään verrattuna aineellisessa tuotannossa — inhimillisen toiminnan tärkeimmällä alalla. Se voitto on merkitykseltään maailmanhistoriallinen.

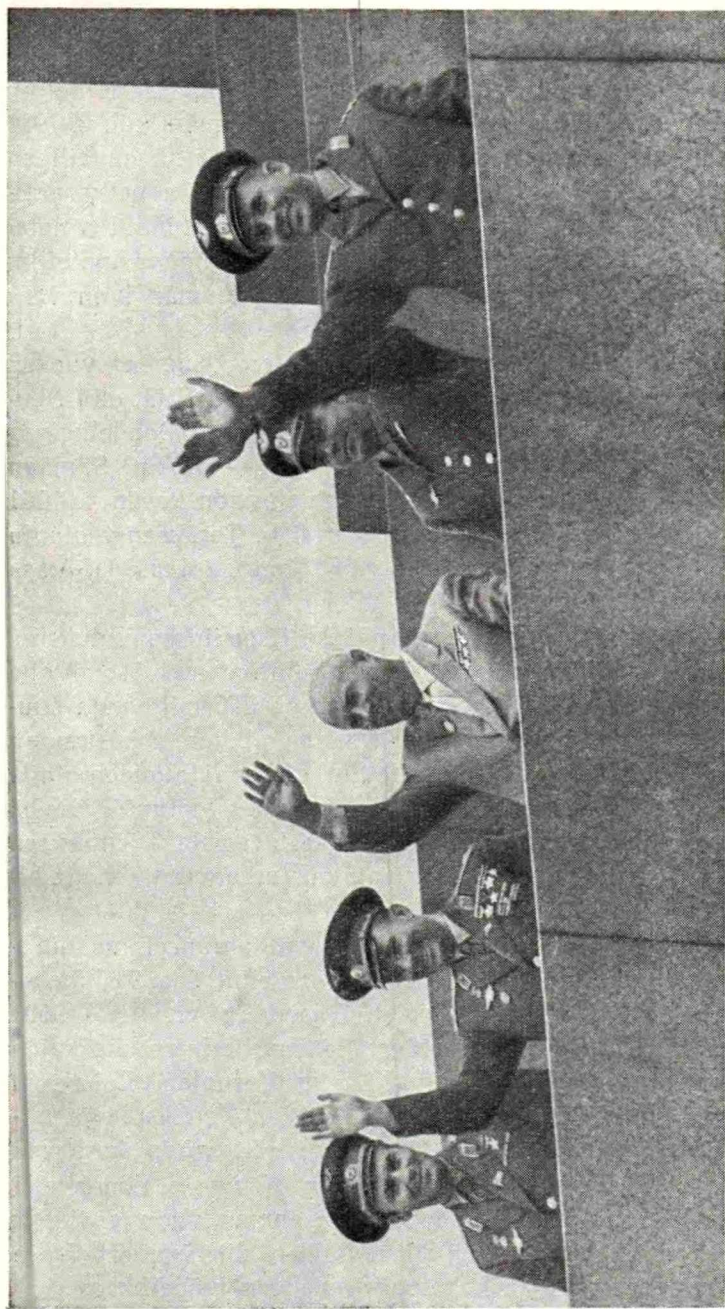

Neuvostoliittolaisen 10 000 miljoonan elektronivoltin tehoisen hiukkas-
kiihdyttimen rakennus.

Neuvostoliiton kommunistisen puolueen XXI edustajakokouksella oli suuri kansainvälinen merkitys. Edustajakokouksessa olivat läsnä maapallon 72 maan marxilais-leniniläisten puolueiden valtuuskunnat, ts. se oli kansainvälisen kommunistisen liikkeen historiassa laajimmin edustettu kokous. Edustajakokouksen puhujalavalta esiintyivät 50 veljespuolueen valtuuskuntien johtajat ja tervehdyssanomina NKP:n XXI edustajakokoukselle saatiin monilta muilta puolueilta.

Neuvostokansan taistelulle seitsenvuotissuunnitelman toteuttamiseksi elämässä on kuvaavaa valtava työinto. Kansan luovan työn tuloksena syntyy yhä uusia sosialistisen kilpailun muotoja. Erikoinen sija niiden joukossa on sillä liikkeellä, joka on syntynyt kommunistisen työn kollektiivien luomiseksi ja kommunistisen työn iskurien kunniakkaan nimen hankkimiseksi. Merkittävää on että tämän liikkeen alkuunpanijoina ovat Moskva-Sortirovotšnajan varikon työläiset, sillä täällä vuonna 1919 pidettiin ensimmäiset kommunistiset talkoot, joita V. I. Lenin nimitti „suureksi aloitteeksi”. Tämän aikakautemme erinomaisen liikkeen tunnuksena on: „Opiskella, elää ja tehdä työtä kommunistisesti”.

Neuvostoihmisten yleiskansallinen liike seitsenvuotissuunnitelman täyttämiseksi ennen määräaikaa, teknillisen edistyksen korkea vauhti kansantaloudessa, mikä on tehnyt mahdolliseksi tieteen uusimpien saavutusten hyväksikäytön, vasta löydettyjen luonnonrikkauksien käytäntöönotto tuotannossa, tuotantolaitosten ja kokonaisten teollisuusalojen erikoistaminen, täyskoneellistaminen ja automatisointi ja työn tuottavuuden jatkuva nousu, — kaikki tämä on tehnyt mahdolliseksi täyttää ja ylittää kansantalouden tärkeimmillä aloilla seitsenvuotissuunnitelman tavoiteluvuissa asetetut kolmen ensimmäisen vuoden tehtävät. Neuvostoliiton teollisuuden kokonaistuotanto lisääntyi vuosien 1959—1961 aikana 33% niiden 27% asemesta, mitkä näiksi kolmeksi vuodeksi oli suunnitelmassa edellytetty. Yksinpä v. 1961 Neuvostoliitossa valmistettiin teollisuustuotteita melkein saman verran kuin tuotettiin koko ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana. Vuosi vuodelta kasvaa metallin, malmin, hiilen, vuoriöljyn, koneiden ja kaluston tuotanto. Perusrakennustöiden valtavat mittasuhteet turvaavat tuotantokaluston nopean uusimisen kaikilla kansantalouden aloilla. Vuonna 1961 pantiin käyntiin

Moskova, elokuun 18 pnä 1962. Juhlakokous maailman ensimmäisen pitkäaikaisen ryhmälennon suorittaneiden avaruuslentäjien A. G. Nikolajevin ja P. R. Popovitsin kunniaksi. N. S. Hrustsev neuvostoliittolaisten avaruuslentäjien H. S. Titovin, J. A. Gagarinin, A. G. Nikolajevin ja P. R. Popovitsin seurassa Lenin-mausoleumin korokkeella.

yli 800 uutta valtion suurta teollisuuslaitosta ja suuri määrä uusia tuotanto-osastoja entisissä tuotantolaitoksissa.

Neuvostokansa täyttää sitkeästi Leninin ohjetta, joka koskee maan täydellistä sähköistämistä. Vuonna 1960 maassa tuotettiin päivittäin sähkövoimaa puolitoista kertaa enemmän kuin v. 1920 yhteensä. Vuonna 1961 Volgalla pantiin käyntiin maailman suuritehoisin NKP:n XXII edustajakokoukselle nimetty vesivoimalaitos, Bratskin vesivoimalaitos ja monet muut voimalaitokset alkoivat antaa sähkövirtaa. Samana vuonna tuotettiin Neuvostoliitossa sähkövoimaa 160 kertaa enemmän kuin vanhalla Venäjällä.

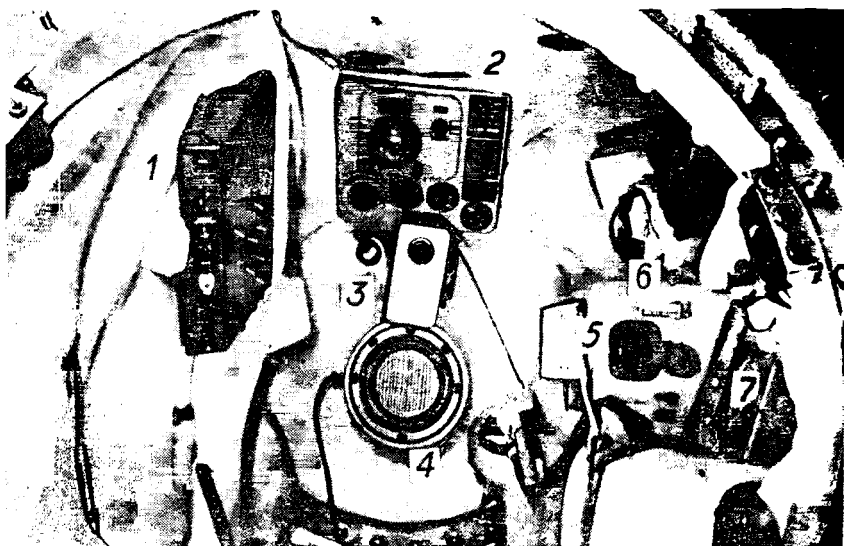
Seitsenvuotissuunnitelman ensimmäisten kolmen vuoden tavoitteiden saavuttaminen luo syvää varmuutta siitä, että Neuvostoliitto aivan kohta voittaa rauhanomaisessa taloudellisessa kilpailussa suurimman kapitalistisen maan — USA:n. Samaan aikaan, kun Neuvostoliiton teollisuustuotannon kasvu v. 1961 ylitti 9%, teki se USA:ssa ainoastaan 1%. Teräksen tuotanto Neuvostoliitossa kohosi vuodessa 8%, kun se taas USA:ssa supistui 1,7%.

Maatalouden työntekijät ovat päässeet uusiin saavutuksiin. Vuonna 1961 kollektiivitaloudet ja neuvostotilat myivät valtiolle viljaa 3 miljardia 200 miljoonaa puutaa eli 320 miljoonaa puutaa enemmän kuin 1960. NKP:n KK:n tammikuun täysistunnon (1961) päätöksissä kuitenkin osoitettiin, että maatalouden alalla on vielä vakavia epäkohtia ja että maatalouden tuotanto jää yhä vielä jälkeen maan nopeasti kasvavista tarpeista. Päätöksissä määriteltiin konkreettiset tiet maataloustuotannon kohottamiseksi.

Sosialistisen talouden saavutukset ovat antaneet mahdollisuuden kohottaa jatkuvasti neuvostokansan elintaso. Työtekevien reaalitulot ovat lisääntyneet. Yksistään vuoden (1960) aikana valtion budjettimenot väestölle suoritettujen maksujen ja huojennusten osalta kasvoivat 15 mrd. ruplaa. Lokakuun 10 pstä 1960 alettiin vaiheittaisesti toteuttaa *Työläisten ja toimitsijain palkasta perittävien verojen poistamista* koskevaa lakia (lain hyväksyi SNTL:n Korkein Neuvosto viidennellä istuntokaudellaan toukokuussa 1960). Samana vuonna vietiin päätökseen työläisten ja toimihenkilöiden siirtäminen 7- ja 6-tuntiseen työpäivään ja kohotettiin edelleen työpalkkaa.

Asuinrakennustoimintaa toteutetaan jätiläisaskelin. Noin viisikymmentä miljoonaa Neuvostoliiton kansalaista (melkein neljännes maan väestöstä) on saanut viimeksikuluneiden viiden vuoden aikana valtiolta uudet asunnot.

Seitsenvuotissuunnitelman ensimmäiset vuodet olivat merkittäviä huomattavista saavutuksista neuvostotieteen ja -tekniikan alalla. Maa on astunut uuteen vaiheeseen avaruuden valloittamisessa. Vuonna 1959 ammuttiin radalleen kolme neuvostoliittolaista rakettia, joista yksi ohitti Kuun ja muuttui Auringon seuralaiseksi, toinen vei Kuuhun Neuvostoliiton viirin ja kolmas valokuvasi Kuun näkymättömän puolen. Vuonna 1960 saavutettiin avaruuden valloittamisessa vieläkin suurempaa menestystä: avaruusaluksia, joissa oli koe-eläimiä (koiria), hyönteisiä ja kasveja, lähetettiin radalleen kiertämään Maata. Tyynelle valtamerelle ammuttiin suuritehoisia ballistisia ohjuksia. Sosialistinen järjestelmä ja vapaan, kommunismia rakentavan kansan nerokkuus turvasivat ihmiskunnan historiassa vertaansa vailla olevat saavutukset Maailmankaikkeuden salaisuuksien paljas-

Avaruuslentäjän hytin sisäkuva avaruusaluksessa *Vostok 1* — lentäjän ohjaimet; 2 — kojetaulu karttapalloonine; 3 — televisiokamera; 4 — ikkuna, jossa on optinen suunnasluksilaitte; 5 — aluksen suunnasluksilaitteen ohjain; 6 — radiovastaanotin; 7 — ravintosäiliö.

tamisessa ja valmistivat edellytykset ihmisen lennolle avaruuteen.

Huhtikuun 12 pñä 1961 ihmiskunta otti ihastuneena vastaan tiedon neuvostolaisen avaruuslentäjä J. A. Gagarinin lennosta Maan ympäri avaruusaluksella *Vostok-1* (lento kesti 108 minuuttia). Saman vuoden elokuussa avaruuslentäjä G. S. Titov suoritti vuorokaudessa 17 kierrosta Maan ympäri. Ja elokuun 15 pñä 1962 suoritettiin menestyksellisesti maailman ensimmäinen ryhmälento avaruuteen avaruusaluksilla *Vostok-3* ja *Vostok-4*, joita ohjasivat avaruuslentäjät A. G. Nikolajev ja P. R. Popovitš. Avaruusalus *Vostok-3* lensi 95 tunnissa 64 kertaa maapallon ympäri ja *Vostok-4* kiersi planeettamme 71 tunnissa 48 kertaa. Neuvostoihminen raivasi tien avaruuteen.

Tärkeitä tapahtumia kansainvälisessä elämässä olivat Neuvostoliiton hallituksen päämiehen N. S. Hruštševin vierailumatkat USA:han (syyskuu 1959), Indonesiaan, Intiaan, Birmaan ja Afganistaniin (helmi- —maaliskuu 1960) ja Ranskaan (maalis- —huhtikuu 1960).

Toukokuun puolivälissä 1960 N. S. Hruštšev matkusti uudeleen Pariisiin, jossa neljän suurvallan (Neuvostoliiton, Englannin, USA:n ja Ranskan) päämiesten piti ryhtyä käsittelemään tärkeimpiä kansainvälisiä ongelmia. Mutta USA:n hallitsevien piirien syystä neuvottelukokous epäonnistui. Amerikkalainen sotilasjohto lähetti hallituksensa luvalla Pariisin neuvottelukokouksen aattona Neuvostoliiton rajojen sisälle tiedustelulentokoneen suorittamaan vakoilutehtäviä. Neuvostolaiset ohjusjoukot ampuivat lentokoneen alas. USA:n presidentti Eisenhower ei paheksunut USA:n ilmavoimien sallimattomia provokatorisia toimenpiteitä. Siten Amerikan Yhdysvaltain hallitsevat piirit ottivat itselleen vastuun korkeimman tason neuvottelukokouksen ajautumisesta karille.

N. S. Hruštšev oli syys- —lokakuussa 1960 neuvostovaltuuston johtajana YK:n XV Yleiskokouksessa, jossa Neuvostoliitto esitti ehdotuksensa nykyisen kansainvälisen tilanteen tärkeimmistä ongelmista. Suuri poliittinen vaikutus oli neuvostovaltuuston päämiehen YK:n XV Yleiskokouksessa pitämällä puheilla seuraavista kysymyksistä: *Vapaus ja riippumattomuus kaikille siirtomaakansoille. On ratkaistava yleisen aseistariisunnan ongelma* (syyskuun 23 pñä), *Kiinan laillisten oikeuksien palaut-*

taminen YK:ssa (lokakuun 1 pnä), *YK:n johtoelinten rakenteesta* (syyskuun 3 pnä), *aseistariisunnasta* (lokakuun 11 pnä), *kysymys riippumattomuuden myöntämisestä siirtomaille on välttämätöntä käsitellä Yleiskokouksessa* (lokakuun 12 pnä). Näissä puheissa yleistettiin se suuri historiallinen kokemus, joka kansoilla on taistelussa imperialismia vastaan sekä rauhan ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta, kehiteltiin luovasti rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteita ja Leninin ajatuksia kansallisuus- ja siirtomaakysymyksestä.

Joulukuun 14 pnä 1960 YK:n Yleiskokous hyväksyi historiallisen päätöksen — *Julistuksen riippumattomuuden antamisesta siirtomaille ja niiden kansoille*. Tämän Aasian ja Afrikan 43 maan ehdottaman *Julistuksen* luonnoksen vahvistamisen puolesta äänesti valtava enemmistö — 89 maan edustajat. *Julistuksessa* heijastuivat ne perusnäkökohdat, jotka neuvostovaltuuskunta oli tästä kysymyksestä tehnyt. Yhdeksän valtion edustajat, siinä luvussa USA:n, Englannin ja Ranskan edustajat pidättyivät äänestyksestä. Yksikään siirtomaavaltujen edustaja ei uskaltanut avoimesti äänestää vastaan. Neuvostovaltuuston YK:n Yleiskokouksessa tekemiä ehdotuksia kannattivat lämpimästi niin neuvostokansa kuin myös kaikki maailman edistysmieliset ihmiset.

Maailmanhistoriallinen merkitys oli Kommunististen ja työväenpuolueiden neuvottelukokouksella, joka pidettiin marraskuussa 1960 Moskovassa. Neuvottelukokoukseen osallistui 81 marxilais-leniniläistä puoluetta viiden maanosan maista. Neuvottelukokous vahvisti kommunististen ja työväenpuolueiden uskollisuuden v. 1957 hyväksytyille *Julkilausumalle* ja *Rauhanmanifestille*, antoi syvällisen erittelyn nykyajan ongelmista ja määritteli uuden historiallisen kokemuksen perusteella kommunistisen, työväen ja kansallisen vapausliikkeen tulevat näköalat.

Neuvottelukokouksen osanottajien *Julkilausumassa* esitetyt uudet aatteet ja johtopäätökset ovat loistava esimerkki marximin-leninismien luovasta soveltamisesta ja edelleenkehittämisestä oloissa, jolloin kansainvälinen tilanne ja luokkavoimien suhde yhä ratkaisevammin muuttuu sosialismin hyväksi. *Julkilausuma* on tärkeä nykyajan marxilais-leniniläinen asiakirja,

kaikkien kommunististen ja työväenpuolueiden yhteinen aatteellinen kulmakivi ja kommunismin aatteiden voiton puolesta käytävän taistelun ohjelma.

Neuvottelukokouksen hyväksymä vetoamus maailman kansoille kehottaa innostavalla voimalla kaikkia hyvätahdon ihmisiä heidän yhteiskunnallisesta asemastaan, kansallisista, poliittisista ja uskonnollisista vakaumuksistaan riippumatta taistelemaan yhteisvoimin rauhan suojaamiseksi imperialistisia sodanlietsojia, uuden maailmansodan uhkaa vastaan. Vetoamuksen punaisena lankana on huolenpito rauhasta, ihmiskunnan hyvästä ja kukoistuksesta.

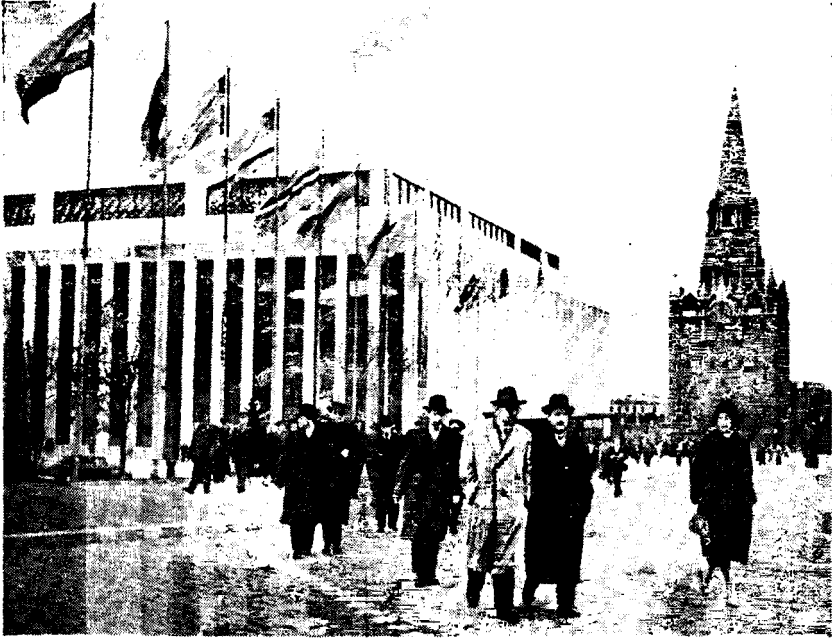
Neuvostohallitus noudattaa uskollisesti kaikkien kansojen itsenäisyyden ja riippumattomuuden periaatetta ja tukee kaikinlaisesti nuoria Afrikan valtioita. Näinä vuosina on vaihdettu aktiivisesti virallisia valtuuskuntia Neuvostoliiton ja useiden Afrikan valtioiden kesken. Afrikan valtioiden kanssa on solmittu sopimuksia taloudellisesta, teknillisestä ja kulttuurillisesta yhteistyöstä.

Neuvostoliitto kävi YK:ssa aktiivista kamppailua tilanteen selvittämiseksi Kongossa. Vakavana apuna Kuuban tasavallalle oli Neuvostoliiton varoitus hyökkääjille niistä vaarallisista seurauksista, joita voi koitua heidän yrityksistään tukahduttaa Kuuban vallankumous.

Pitäen huolta kestävän rauhan säilyttämisestä Neuvostoliitto on taistellut kansainvälisten jännityspesäkkeiden hävittämiseksi. Neuvostoliitto on jatkanut aktiivista diplomaattista toimintaa jännityspesäkkeen poistamiseksi Euroopasta esiintyen Saksan rauhansopimuksen solmimisen ja siltä pohjalta Länsi-Berliinin kysymyksen ratkaisemisen puolesta.

Neuvostoliitto katsoo neuvottelut ainoaksi oikeaksi tieksi kaikkien kansainvälisten kiistakysymysten ratkaisemiseksi. Kesäkuussa 1961 Neuvostoliiton hallituksen päämies N. S. Hruštšev osallistui kaksipäiväiseen neuvotteluun USA:n hallituksen päämiehen J. Kennedyn kanssa Wienissä. Tämän kohtaamisen aikana tapahtui hyödyllinen mielipiteiden vaihto tärkeistä kansainvälisistä ongelmista.

Neuvostoliitto on jatkanut kamppailua yleistä täydellistä aseistariisuntaa ja ydinasekokeiden lakkauttamista koskevan sopimuksen aikaansaamiseksi.

Moskova, lokakuu 1961. NKP:n XXII edustajakokouksen edustajia Kremlin Kongressipalatsin luona.

Neuvostoliiton kommunistisen rakennustyön suuri ohjelma

Lokakuussa 1961 pidettiin NKP:n XXII edustajakokous — kommunismin rakentajien edustajakokous. Se teki yhteenvedot neuvostokansan taistelusta ja maailmanhistoriallisista saavutuksista ja hyväksyi Neuvostoliiton kommunistisen puolueen uuden ohjelman, jota oikeutetusti nimitetään nykyisen aikakauden Kommunistiseksi manifestiksi. Edustajakokouksessa hyväksyttiin NKP:n uudet säännöt.

N. S. Hruštševin esittämässä *NKP:n Keskuskomitean toimintaselostuksessa puolueen XXII edustajakokoukselle* ja alustuksessa *Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen ohjelmasta*, edustajakokouksen hyväksymissä NKP:n ohjelmassa ja säännöissä, edustajakokouksen päätöksissä on valaistu kaikkia nykyajan tärkeimpiä ongelmia, esitetty aikakautemme kaikinpuolinen tieteellinen analyysi. „Nykyinen aikakausi”, sanotaan

ohjelmassa, „jonka pääsisältönä on siirtyminen kapitalismista sosialismiin, on kahden vastakkaisen yhteiskuntajärjestelmän taistelun aikakautta, sosialististen vallankumousten ja kansalliseen vapautukseen tähtäävien vallankumousten aikakautta, imperialismin luhistumisen ja siirtomaajärjestelmän hävittämisen aikakautta, se on aikakautta, jolloin kansa toisensa jälkeen lähtee sosialismin tielle ja sosialismi ja kommunismi voittavat koko maailman mitassa. Nykyisen aikakauden keskiönä ovat kansainvälinen työväenluokka ja sen tärkein luomus, sosialismin maailmanjärjestelmä”.

Neuvostokansan toiminnan tärkein tulos, johon se on päässyt kommunistisen puolueen johdolla, on sosialismin täydellinen ja lopullinen voitto Neuvostoliitossa. Maa on siirtynyt kommunismin laajamittaisen rakentamisen kauteen. Siten on suoritettu maailmanhistoriallisen merkityksen omaava suurtyö. Ohjelmassa todetaan, että „neuvostokansan uhrautuvan työn ja Neuvostoliiton kommunistisen puolueen teoreettisen ja käytännöllisen toiminnan tuloksena ihmiskunta on saanut reaalisesti olemassaolevan sosialistisen yhteiskunnan ja kokemuksen varmistaman opin sosialismin rakentamisesta. Valtatie sosialismiin on raivattu. Sitä kulkevat jo monet kansat, ja sille lähtevät ennemmin tai myöhemmin kaikki kansat”.

Neuvostoliiton kehityksen päälinjaa ja perustehtävää määriteltessään kommunistinen puolue julistaa juhlallisesti uudessa ohjelmassaan, että kahdenkymmenen vuoden aikana (1961—1980) Neuvostoliitossa tulee kommunistinen yhteiskunta pääpiirteissään rakennetuksi ja että neuvostoihmisten nykyinen sukupolvi tulee elämään kommunismissa. NKP:n uusi ohjelma on Neuvostoliiton kommunistisen rakennustyön filosofinen, taloudellinen ja poliittinen perusta. N. S. Hruštšev sanoi XXII edustajakokouksessa, että hyväksymällä uuden ohjelman puolue ja kansa ottivat kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen käytännölliseksi tehtäväkseen.

NKP:n XXII edustajakokouksen päätösten luonteenomaisena piirteenä on marxilais-leniniläisen teorian luova kehittäminen Neuvostoliiton ja kaikkien sosialistisen leirin maiden sosialistisen rakennustyön sekä maailman kommunistisen ja työväenliikkeen kokemuksen yleistämisen pohjalla. Näissä päätöksissä osoitetaan tyhjentävästi kapitalismista sosialismiin siirtymisen

N. S. Hruštsev Neuvostoliiton kommunistisen puolueen XXII edustajakokouksen puhujakorokkeella.

sekä sosialistisen yhteiskunnan kommunistiseksi yhteiskunnaksi muuttumisen kiertämättömät lainmukaisuudet, luonnehditaan täydellisesti, kaikinpuolisesti kommunismi ja osoitetaan tiet sen rakentamiseksi.

Kommunismi täyttää historiallista tehtävänsä, vapauttaa

kaikki ihmiset yhteiskunnallisesta epäyhdenvertaisuudesta, kaikenmuotoisesta sorrosta ja riistosta, sodan kauhuilta ja saattaa voimaan maailmassa kaikkien kansojen Rauhan, Työn, Vapauden, Tasa-arvoisuuden, Veljeyden ja Onnen.

Sisäpolitiikan alalla kommunismin laajamittaisen rakentamisen kaudella Neuvostoliiton kommunistisen puolueen ja neuvostokansan edessä ovat mitä tärkeimmät tehtävät, kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luominen, kommunististen yhteiskunnallisten suhteiden kehittäminen ja kommunistisen yhteiskunnan ihmisen kasvattaminen.

Keskeisin sija uudessa ohjelmassa annetaan kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luomisen kysymyksille. On turvattava sellainen tuotantotaso, työn tuottavuus ja työn järjestely, joiden perustalla luodaan aineellisten hyödykkeiden runsaus ja toteutetaan kommunismin peruseriaate — „jokainen kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan”. Kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luomistehtävä on puettu konkreettiseksi luvuiksi, joissa kuvastuu neuvostotalouden, -tieteen ja -kulttuurin kaikkien alojen kehitys.

Kymmenen vuoden aikana lisätään Neuvostoliiton teollisuustuotantoa noin 2,5-kertaisesti. Näiden vuosien aikana maa ylittää USA:n teollisuustuotannon tason. Kahdessakymmenessä vuodessa Neuvostoliiton teollisuus muuttuu maailman mallikelpoisimmaksi ja mahtavimmaksi teollisuudeksi. Sen tuotemäärä lisääntyy enemmän kuin 6-kertaisesti. 20 vuoden kuluttua Neuvostoliitto tulee tuottamaan teollisuustuotteita lähes kaksi kertaa enemmän kuin mitä nykyään tuotetaan sosialistisen maailman ulkopuolella.

Kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen perustehtäviä määriteltessään NKP pitää ohjeanaan V. I. Leninin nerokasta määritelmää: „Kommunismi on Neuvostovalta ynnä koko maan sähköistäminen”. Leninin ajatus maan täyssähköistamisestä on koko kommunistisen talouden rakentamishjelman runko.

Voimataloudelle kuuluu johtava osuus teknillisessä edistyksessä. Sähköistämisen tulee turvata kansantalouden kaikkien alojen myrskyisä kehitys. Sähkövoima on perusta, jolla tapahtuu automatisoinnin, radiotekniikan, elektroniikan, kybernetiikan ym. kehitys. NKP:n uusi ohjelma edellyttää lähimpien kymmenen vuoden aikana työn sähköistämistasteen kasvua teollisuu-

nessa miltei kolminkertaiseksi, runsaasti sähköä vaativien tuotannonalojen laajaa kehittämistä sekä kulkulaitoksen ja maatalouden laajamittaista sähköistämistä.

Vuotuinen sähkövoiman tuotanto kohoaa vuoteen 1980 mennessä 2 700—3 000 miljardiin kilowattituntiin, ts. ylittää 9—10-kertaisesti vuoden 1960 tason. Neuvostoliitto tulee tuottamaan sähkövoimaa noin puolitoista kertaa enemmän kuin sitä nykyään tuotetaan kaikissa muissa maissa yhteensä.

Kommunismiin aineellinen ja teknillinen perusta merkitsee koko maan täydellistä sähköistämistä ja sillä perustalla yhteiskunnallisen tuotannon tekniikan ja organisaation parantamista, teollisuuden jatkuvaa kasvua ja teknillistä edistystä teollisuudessa.

Perussuuntana kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luomisessa tulee olemaan kaikinpuolinen ja nopea teknillinen edistys, joka turvaa työn tuottavuuden jyrkän nousun. Lähimpien kymmenen vuoden aikana työn tuottavuuden tulee esim. teollisuudessa kohota enemmän kuin 2-kertaisesti ja kahdenkymmenen vuoden aikana 4—4,5-kertaisesti.

Kommunismiin aineellista ja teknillistä perustaa rakennettaessa luodaan kahdenkymmenen vuoden aikana ennennäkemättömän mahtavat tuotantovoimat, saavutetaan ensimmäinen sija maailmassa tuotteiden tuotannossa henkeä kohden. „NKP asettaa tehtävän”, sanotaan ohjelmassa, „jolla on maailmanhistoriallinen merkitys: Neuvostoliitossa tulee elintason olla korkeampi kuin missään kapitalistisessa maassa”.

Raskas teollisuus tulee näinä vuosina kehittymään sellaisella vauhdilla ja sillä tavalla, että tyydytetään täydellisesti maanpuolustuksen tarpeet, turvataan kulutustarvikkeita tuottavien kansantalouden alojen kehitys, jotta voitaisiin tyydyttää entistä paremmin ja täydellisemmin kansan tarpeet, neuvostoihmisen elämän vaatimukset ja taata maan tuotantovoimien kaikinpuolinen kehitys. Teollisuuden tulee järjestää kaikkein tuottoisimpien ja taloudellisimpien koneiden, kojeiden ja laitteiden, erilaisten automatiikkaan ja radioelektroniikkaan perustuvien laitteiden joukkotuotanto, valmistaa parannettuja koneistoja teollisuutta ja maataloutta varten. Koneenrakennus- ja metallinjalostusteollisuuden kokonaistuotanto kasvaa

10—11-kertaisesti ja automaattisten koneistolinjojen valmistus enemmän kuin 60-kertaisesti.

Yleisten kulutustarvikkeiden tuotantoa kehitetään nopeaa vauhtia. Kahdenkymmenen vuoden aikana kasvaa kankaiden tuotanto 3—3,3-kertaisesti, nahkajalkineiden tuotanto 2,1—2,4-kertaisesti, kulttuuritarvikkeiden ja kotitalouksesineiden tuotanto 10-kertaisesti.

NKP:n XXII edustajakokouksen päätöksiin sisältyy maatalouden mahtavan nousun ohjelma, niissä on osoitettu konkreettiset tied, millä taataan maatalouden kehitykselle sellainen vauhti, että maataloustuotteiden tuotanto kasvaisi niiden lisääntyvää kysyntää nopeammin.

Kukoistavan, kaikin puolin kehittyneen ja korkeatuottoisen maatalouden luominen on kommunismin rakentamisen välttämätön edellytys.

Kommunismin laajamittaisen rakennustyön kaudella puolue järjestää maatalouden tuotantovoimien voimakkaan nousun. Siten voidaan ratkaista kahdenkymmenen vuoden aikana kaksi perustehtävää: saadaan runsaasti korkealaatuisia ravintoaineita väestöä varten ja raaka-aineita teollisuudelle ja toisaalta taataan neuvostomaaseudun asteittainen siirtyminen kommunistisiin yhteiskunnallisiin suhteisiin ja poistetaan pääpiirteissään kaupungin ja maaseudun väliset eroavuudet. Maataloustuotteiden kokonaismäärä tulee kymmenen vuoden aikana lisääntymään noin 2—2,5-kertaisesti ja kahdessakymmenessä vuodessa 3,5-kertaisesti.

Jo ensimmäisen kymmenvuotiskauden aikana Neuvostoliitto ohittaa Amerikan Yhdysvallat tärkeimpien maataloustuotteiden tuotannossa asukasta kohden laskettuna.

Maatalouden kaikkien alojen kehityksen perusta on viljatuotannon pikainen lisääminen. Viljan kokonaistuotanto kasvaa 20 vuoden aikana enemmän kuin kaksinkertaiseksi. Karjataloutta tullaan kehittämään nopeasti. Ensimmäisen kymmenvuotiskauden aikana lihan tuotos lisääntyy noin kolminkertaiseksi ja maidon tuotos enemmän kuin kaksinkertaiseksi.

Tärkein keino näiden tehtävien täyttämiseksi on maatalouden kaikinpuolinen koneellistaminen, johdonmukainen voimaperäistäminen, nopea sähköistäminen ja edistyneimpien tuotanto- ja työnjärjestelymenetelmien soveltaminen käytäntöön.

NKP:n uudessa ohjelmassa on otettu tehtäväksi toteuttaa elämässä puolueen tunnus: „Kaikki ihmistä varten, kaikki ihmisen hyväksi”. Ensimmäisen vuosikymmenen aikana neuvostoväestön kaikki kerrokset saavat hyödykkeitä kylliksi ja ovat aineellisesti turvattuja. Tässä ajassa reaalitytulot lisääntyvät asukasta kohden laskettuna 2-kertaisiksi ja 20 vuoden aikana enemmän kuin 3,5-kertaisiksi.

Erikoisen merkityksen puolue antaa asunto-ongelman ratkaisemiselle. Ensimmäisellä kymmenvuotiskaudella tehdään maassa loppu asuntovajauksesta. Neuvostoliiton asuntopinta-ala lisääntyy kahdessakymmenessä vuodessa noin 2-kertaisesti.

Kommunismien maasta tulee maa, jossa on maailman lyhin työpäivä. Ensimmäisenä kymmenvuotiskautena saatetaan työntekijäin perusjoukon osalta voimaan 6-tuntinen työpäivä tai 35-tuntinen työviikko ja muiden työntekijäin osalta vielä lyhyempi työaika (30 tuntia viikossa).

Kaksikymmenvuotiskauden loppuun mennessä yhteiskunnalliset kulutusvarannot tulevat olemaan jo noin puolet väestön reaalitytulujen koko summasta. Tämä tulee tapahtumaan siten, että toteutetaan asteittainen siirtyminen lasten ja kaikkien työkyvyttömiin ylläpitoon yhteiskunnan kustannuksella, otetaan käyttöön maksuton parantolahoito ja ilmaiset lääkkeet, ilmaiset asunnot, maksuton kunnallispalvelu ja kunnallisten liikevälineiden käyttö ja maksuttomat päivälliset tuotantolaitoksissa.

Neuvostoliiton siirtyminen kommunismin laajamittaisen rakennustyön kauteen merkitsee sosialistisen demokratian kohoamista entistä korkeammalle tasolle. Uusissa historiallisissa oloissa, kommunismin laajamittaisen rakennustyön kaudella, sanotaan ohjelmassa, sosialistinen valtio, joka syntyi työväenluokan diktatuurin valtiona, on muuttunut koko kansan valtioksi, koko kansan etuja ja tahtoa ilmentäväksi elimeksi. Kaikki kansalaiset osallistuvat yhä aktiivisemmin maan hallintaan.

Ohjelmassa on muotoiltu kommunismin rakentajan moraalisäännöstö.

Kommunistisen puolueen toiminta antaa kommunistiselle rakennustyölle järjestyneen, suunnitelmallisen, tieteellisesti perustellun luonteen. Sen vuoksi kommunistisen puolueen, neu-

vostoyhteiskunnan johtavan ja suuntaavan voiman osuus ja merkitys kommunismin rakennustyön kaudella vieläkin enemmän kasvaa. Kansa on kommunismin rakentamisen ratkaiseva voima. Puolue on koko kansan etujoukko ja pitää koko toimintansa tarkoituksena ja tavoitteena kansan palvelemista.

Kommunistisen puolueen ohjelmalla ja XXII edustajakokouksen päätöksillä on suuri kansainvälinen merkitys. Edustajakokous totesi, että „nykyisessä kansainvälisessä tilanteessa on määrävänä piirteenä sosialismin, demokratian ja rauhan voimien jatkuva kasvaminen koko maailmassa”. Kansainvälisen työväenluokan tärkein aikaansaannos on sosialistisen maailmanjärjestelmän olemassaolo. Eräänä tärkeimpänä tehtävänä on sosialistisen leirin yhtenäisyyden jatkuva lujittaminen, sen mahdin ja puolustuskuntoisuuden kasvun turvaaminen. Edustajakokouksen päätökset sisältävät kapitalistisen maailman nykytilan syvällisen analyysin, niissä on osoitettu tiet ja menetelmät maailman politiikan peruskysymysten ratkaisemiseksi.

Neuvostoliiton kommunistinen puolue on aina katsonut ja katsoo ensi velvollisuudekseen kaikkien kommunististen ja työväenpuolueiden välisen ystävyuden ja yhteistyön, niiden vankkumattoman yhtenäisyyden lujittamisen marxismin-leninismin, proletaarisen internationalismin periaatteiden pohjalla.

Kommunististen ja työväenpuolueiden tervehdykset NKP:n XXII edustajakokoukselle, ulkomaiden puolueiden edustajain puheet edustajakokouksessa olivat kansainvälisen kommunistisen liikkeen yhtenäisyyden liikuttava ilmaus. Kommunistiset veljespuolueet pitävät NKP:ta etujoukkonaan, joka täyttää historiallista uranuurtajan tehtävää taistelussa ihmiskunnan valoisan tulevaisuuden — kommunismin puolesta.

Edustajakokous paljasti vakuuttavasti imperialistisen aggressiivisen politiikan rikoksellisen olemuksen. Ohjelmassa kiinnitetään suurta huomiota V. I. Leninin esittämälle erilaisiin yhteiskuntajärjestelmiin kuuluvien valtioiden rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteelle. Rauhanomainen rinnakkainolo on Neuvostoliiton ulkopoliitiikan päälinja. Se on sosialismin ja kapitalismin rauhanomaisen kilpailun pohja kansainvälisessä mitassa ja samanaikaisesti niiden välisen luokkataistelun erikoinen muoto. Ei imperialismi, vaan sosialismi määrää nykyään maailman kehityksen perussuunnan. Ohjelmassa korostetaan,

että maailmansota voidaan ehkäistä mahtavan sosialistisen leirin, rauhantahtoisten ei-sosialististen valtioiden, kansainvälisen työväenluokan ja kaikkien rauhan asiaa puoltavien voimien yhteisin ponnistuksin. Edustajakokous julisti: „Neuvostoliiton kommunistinen puolue tekee kaiken voitavansa kansojen välisen rauhan ja ystävyyden säilyttämiseksi ja lujittamiseksi yhteiskunnallisen edistyksen ja kansojen onnen suurten ihanteiden hyväksi”.

KRONOLOGINEN TAULUKKO
Historiallisten tapahtumain aikajärjestys

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Noin 800 000— 40 000 v. eaa.	Vanhempi paleoliittikausi Neuvostoliiton alueella.
40.—13. vuosituhannet eaa.	Nuorempi paleoliittikausi Neuvostoliiton alueella.
13.—7.—5. vuosituhannet eaa.	Mesoliittinen aika (siirtymiskausi paleoliittisesta kaudesta neoliittiseen).
5.—2. vuosituhannet eaa.	Neoliittinen ja aeneoliittinen ajanjakso Neuvostoliiton alueella. Muinaisin maanviljelyksen ja karjanhoidon aeneoliittikulttuuri Neuvostoliiton alueella.
4.—3. vuosituhannet eaa.	Anaun (I—II) kulttuuri.
4.—3. vuosituhannet eaa.	Kelteminarin kulttuuri.
3.—2. vuosituhannet eaa.	Taka-Kaukasian kulttuuri.
3.—2. vuosituhannet eaa.	Tripoljen kulttuuri.
3.—2. vuosituhannen loppu eaa.	Pronssikausi Neuvostoliiton alueella.
3.—2. vuosituhannet eaa.	Kuoppa- ja katakombikulttuuri.
3. vuosituhannen loppu — 2. vuosituhannen ensi puolisko eaa.	Afanasjevon kulttuuri.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
2.—1. vuosituhannen alku eaa.	Abaševon kulttuuri.
2. vuosituhannen toinen puolisko — 1. vuosituhannen alku eaa.	Andronovon kulttuuri.
2.— vuosituhat eaa.	Anaun (III) kulttuuri.
2.— vuosituhat eaa.	Taza-Bag-jabin kulttuuri.
2.— vuosituhannen loppu — 1. vuosituhannen alku eaa.	Karasukin kulttuuri.
2.— vuosituhannen toinen puolisko — 1. vuosituhannen alku eaa.	Salvoshautakulttuuri.
2.— vuosituhat eaa.	Trialetin kulttuuri.
2.—1. vuosituhannen vaihe — 1. vuosituhannen keskivaihe eaa.	Kolhidan ja kobanin kulttuuri.
9.—6. vuosisata eaa.	Urartun valtion synty ja kukoistus.
7.—5. vuosisata eaa.	Muodostui kreikkalaisia siirtokuntia Mustan meren rannikolle.
7.—3. vuosisata eaa. 522—517 eaa.	Skyyttien herruus Mustan meren pohjoispuolen aroilla. Ensimmäiset kirjoitetut tiedot kovaresmialaisista, sogdianeista, sakeista ja baktrialaisista (Dareios I Hystaspeen kalliikirjoitukset Bisutunissa).
5. vuosisata eaa.— 4. vuosisata ua.	Bosboroksen valtakunta.
329—328 eaa.	Aleksanteri Suuren valloitukset Keski-Aasiassa.
4. vuosisata eaa.— 3. vuosisata ua.	Sarmaatit Mustan meren pohjoispuolen aroilla.
3. vuosisata eaa.— 3. vuosisata ua.	Skyyttien valtakunta Krimillä.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Likipitäen vv. 250—130 eaa.	Kreikkalais-Baktrialainen valtakunta Keski-Aasiassa.
190 eaa.	Kapina Seleukidien valtaa vastaan Armeniassa.
107 eaa.	Saumakoksen johtama orjakapina Bosporksen valtakunnassa.
3. vuosisata	Gootit tulivat Mustan meren rannikolle.
375	Hunnien hyökkäys Mustan meren pohjoispuolen aroille.
6.—8. vuosisata	Itäslaavien ensimmäiset poliittiset yhtymät.
Noin v. 552	Turkkilaisen kagaanikunnan synty.
Noin v. 588	Turkkilainen kagaanikunta jakautui Läntiseen ja Itäiseen kagaanikuntaan.
7.—10. vuosisata	Kasaarien kagaanikunta.
7. vuosisadan keskivaihe — 8. vuosisadan keskivaihe	Arabit valloittivat Armenian, Albanian (pohjois-Azerbaidžanin), Itä-Gruusian ja Keski-Aasian.
772—775	Kapina Armeniassa arabien herruutta vastaan Mušega Mamikonjanin ja Smbata Bagratunin johdolla.
776—783	Kansankapina Keski-Aasiassa arabien herruutta vastaan Mukannan johdolla.
816—837	Talonpoikaissota Babekin johdolla Azerbaidžanissa, Armeniassa ja Itä-Gruusiassa (punalippuisten (hurremitien) liike).
9. vuosisadan toinen puolisko	Muodostui Muinain-Venäjä valtio.
875—999	Samanidien valtakunta Keski-Aasiassa.
879—10. vuosisadan alku	Ruhtinas Olegin hallituskausi.
911	Kievin ruhtinaan Olegin sopimus Bysantin kanssa.
10. vuosisadan alku	Igor Kievin ruhtinaan.
945—972	Svjatoslav Igorevitš Kievin ruhtinaan.
Noin 980—1015	Vladimir Svjatoslavitš Kievin ruhtinaan.
Noin 988—989	Kristinusko tuotiin Muinain-Venäjälle.
1019—1054	Jaroslav Vladimirovitš Kievin ruhtinaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
11. vuosisadan alku- puoli	Byssantti valtasi Armenian maat. <i>Jaroslavin Pravda</i> , muinaisin lakikokoelma.
1024	Kansankapina Rostovin-Suzdalin ruhtinaskunnassa.
1030	Jurjevin (Tarton) kaupunki perustettiin eestien maalla Jaroslav Viisaan aikana.
1068	Polovtsien ensimmäinen suurhyökkäys Venäjän maalle, Kansankapina Kievissä.
Noin 1071	Kansankapina Rostovin ruhtinaskunnassa.
1080—1375	Armenian valtakunta Kilikiassa (Vähä-Aasia).
1089—1125	David IV Rakentaja Gruusian hallitsijana.
1097	Ruhtinaiden yleinen kokous Ljubetšissa, jossa ruhtinas Jaroslavin pojanpoikien kesken jaettiin Muinais-Venäjän maat perintöoikeuden mukaan.
1113	Kansankapina Kievissä.
1113—1125	Vladimir Vsevolodovitš Monomah Kievin ruhtinaana.
1122	David IV Rakentaja teki Tbilisistä Gruusian pääkau- pungin.
1125—1157	Juri Dolgoruki Rostovin-Suzdalin ruhtinaana (vuodesta 1155 Kievin suuriruhtinas).
1136	Kansankapina Novgorodissa ja sen ympäristössä. Ruh- tinas Vsevolod Mstislavitsin karkotus; feodaalisen tasa- vallan pystyttäminen.
1147	Ensimmäinen merkintä aikakirjoissa Moskovasta.
1153—1187	Jaroslav Osmomysl Galitsian ruhtinaana.
1157—1174	Andrei Jurjevitš Bogoljubski Rostovin-Suzdalin ruhti- naana.
1174	Kansankapina Vladimir-Suzdalin ruhtinaskunnassa.
1176—1212	Vsevolod Jurjevitš Suurpesä Vladimir-Suzdalin ruhti- naana.
1184—1213	Tamaran hallituskausi Gruusiassa.
1185	Novgorod-Severskin ruhtinaan Igorin sotaretki polov- tseja vastaan.
Noin 1195	Novgorodin kauppasopimus saksalaisten kaupunkien ja Gotlannin kanssa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1200	Piispa Albert Bremeniläisen maihinnousu ristiretkeläisten kanssa Liivinmaalla.
1201	Perustettiin Riian kaupunki.
1202	Perustettiin kalpaveljesten ritarikunta.
1206	Mongolian valtakunnan päämieheksi nimitettiin Temudžin, joka otti Tšingis kaanin nimen.
1206—1207	Sanjar Malikin johtama kansankapina Buharassa.
1219—1221	Mongolilaiset valloittivat Keski-Aasian.
1223	Venäläisten ja tataarien taistelu Kalka-joella.
1235—1239	Tataarit valloittivat Taka-Kaukasian.
1236	Batu valloitti Bolgarian valtakunnan.
1237—1240	Batun hyökkäys Venäjälle.
1237	Yhdistettiin saksalainen ja kalpaveljesten ritarikunta ja muodostettiin Liivinmaan ritarikunta.
1238	Venäläisten taistelu tataareja vastaan Siti-joella. Kapina mongolilaisia vastaan Buharassa Mahmud Tarabin johdolla.
1240 heinäkuun 15.	Taistelu Nevalla, ruhtinas Aleksanteri Jaroslavitš (Nevski) löi ruotsalaiset.
1240	Tataarien sotaretki Unkariin ja Puolaan.
1242 huhtikuun 5.	Jäätaistelu.
13. vuosisadan 40-luku	Muodostettiin Kultainen Orda.
1252—1263	Aleksanteri Nevski suuriruhtinaana.
1257—1259	Mongolilaisten toimeenpanema väenlasku Venäjällä (ns. „luvun” säätäminen).
1259	Kapina tataareja vastaan Novgorodissa.
1262	Kapina tataareja vastaan Rostovissa, Vladimirissa, Suzdalissa ja Jaroslavissa.
1302	Perejaslavlin ruhtinaskunta liitettiin Moskovan ruhtinaskuntaan.
1316—1341	Gedimin Liettuun suuriruhtinaana.
1325—1340	Ivan Kalita Moskovan ruhtinaana (suuriruhtinas vuodesta 1328).

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1326	Metropoliitan virkapaikka siirrettiin Kljazman Vladimirista Moskovaan.
1327	Kapina tataareja vastaan Tverissä.
1340—1353	Semjon Ivanovitš Ylpeä Moskovan suuriruhtinaana.
1343—1345	Eestiläisten kapina tanskalaisia ja saksalaisia vastaan (Jyrin yö).
1345—1377	Olgerd Liettuan suuriruhtinaana.
1359—1389	Dimitri Ivanovitš Donskoi Moskovan suuriruhtinaana.
1365—1366	Mongoolien hyökkäys Maverannahriin. Kansankapina Samarkandissa Abu-Bekr Kelevin ja Maulana-Zaden johdolla.
1367	Moskovaan rakennettiin kivinen Kreml.
1370—1405	Timur hallitsi Maverannahrissa.
1378	Moskovalaiset joukot voittivat tataarit Voza-joella.
1380 syyskuun 8.	Kulikovon taistelu. Dimitri Donskoin johtamat venäläiset sotajoukot voittivat tataarit.
1382	Toktamyšin hyökkäys. Kapina Moskovassa. Ensimmäinen maininta tuliaseista („tyfakeista”) Venäjällä.
1385	Puolan ja Liettuan välinen Krevésin unioni.
1389—1425	Vasili I Dimitrijevitš suuriruhtinaana.
1392	Suzdalin-Nižegorodin ruhtinaskunta liitettiin Moskovaan.
1392—1430	Vitovt Liettuan suuriruhtinaana.
1395	Timur kukisti Kultaisen Ordan.
14. vuosisadan loppu	Perustettiin Nogain Orda.
15. vuosisadan alku	Perustettiin Uzbekian kaanikunta.
1410 heinäkuun 15.	Grünwaldin (Tannenbergin) taistelu; puolalais-liettualais-venäläiset sotajoukot kukistivat saksalaisen ritarikunnan.
1425—1462	Vasili II Vasiljevitš Sokea suuriruhtinaana.
1427	Perustettiin Krimin kaanikunta.
15. vuosisadan 30-luku	Perustettiin Kazanin kaanikunta.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1447	Liettuan suuriruhtinas Kasimir myönsi maanomistajille etuoikeuksia, jotka lujittivat aateliston valtaa.
Noin 1459—1460	Muodostettiin Astrakanin kaanikunta.
1462—1505	Iivana III Vasiljevits suuriruhtinaana.
1463	Jaroslavl'n ruhtinaskunta yhdistettiin Moskovan suuriruhtinaskuntaan.
1465	Moskovan sotajoukkojen retki Pohjois-Uralille (Jugraan).
1471	Iivana III sotaretki Novgorodiin. Moskovalainen sotajoukko löi novgorodilaiset Selon-joen taistelussa.
1472	Permin maat yhdistettiin Moskovaan.
1474	Rostovin ruhtinaskunta yhdistettiin Moskovaan.
1475	Turkkilaisten hyökkäys Krimille; Krimin kaanikunta joutui Turkin vasalliuuteen.
1478	Novgorod liitettiin Moskovan suuriruhtinaskuntaan.
1480	„Kohtaus Ugra-joella”. Kukistui mongolilais-tataarilainen ies Venäjällä.
1483	Iivana III sotaretki Uralille Jugran maalle.
1485	Tverin ruhtinaskunta liitettiin Moskovaan.
1489	Hlynovin (Vjatkan) maa yhdistettiin Moskovaan.
1490—1492	Muhan kapina Moldaviassa ja Galitsin seudulla.
1497	Iivana III <i>Lakikokoelma (sudebnik)</i> .
1499—1500	Iivana III sotaretki Jugraan (Uralin itäpuolelle).
15. vuosisadan loppu	Siperian kaanikunta perustettiin.
16. vuosisadan alku	Turkki alisti Moldavian ruhtinaskunnan.
1500—1503	Venäjän sota Liettuan suuriruhtinaskuntaa vastaan venäläisten ruhtinaskuntien palauttamisesta Venäjälle (Okan yläjuoksu ja Desnan seutu).
1505—1533	Vasili III Ivanovitš suuriruhtinaana.
1510	Pihkova liitettiin Venäjän valtakuntaan.
1514	Smolensk liitettiin Venäjän valtakuntaan.
1521	Rjazanin ruhtinaskunta liitettiin Venäjän valtakuntaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1529	Ensimmäinen Liettuan valtiosääntö.
1533—1584	Iivana IV Julma suuriruhtinaana ja tsaarina (vuodesta 1547).
1545—1546	Osa tsuvasseista ja mareista yhdistettiin Venäjän valtakuntaan.
1547 tammikuun 16.	Iivana IV kruunattiin tsaariksi.
1547	Kansankapina Moskovassa.
1549	Ensimmäinen Zemski sobor (säätökokous).
1550	Iivana IV <i>Lakikokoelma (sudebnik)</i> . Muodostettiin streltsi-joukot. Asetus perinnöllisen arvojärjestelmän (mestnitsestvön) rajoittamisesta rykmenteissä.
1551	Stoglavyi sobor (sata lukua sisältävän lakikokoelman laatitut kokous).
1552	Vallattiin Kazanin kaanikunta.
1552—1557	Tsuvašit ja marit yhdistettiin lopullisesti Venäjään ja myös udmurit, baskiirit ja tataarit.
1552—1557	Tšerkessien ja kabardien ruhtinaat alistuivat Venäjän vasalliteen.
1555—1556	Lakkautettiin elätejärjestelmä, Piirikuntareformi.
1556	Astrakanin kaanikunta yhdistettiin Venäjään.
1558—1583	Liivinmaan sota.
1562	Kuurinmaan herttuakunnan muodostaminen.
1565—1584	Opritsnina.
1569	Lublinin unioni Liettuan suuriruhtinaskunnan ja Puolan yhdistämisestä yhdeksi valtioksi Rzeczpospolitaksi.
1571	Krimin kaanin Devlet-Girein hyökkäys Moskovaan.
1581	Ensimmäinen tunnettu „kieltovuosi”, joka kielsi talonpojalta muutto-oikeuden. Jermak aloitti sotaretken Siperiaan.
1582	10 vuoden välirauha Puolan kanssa Jam Zapolskissa ehdolla, että Venäjä kieltäytyy Liivinmaasta.
1583	Venäjän ja Ruotsin välirauha Pljusa-joella.
1584—1598	Feodor Ivanovitš tsaarina.
1589	Venäjälle perustettiin patriarkaatti.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1590—1593	Venäjän ja Ruotsin sota; Jama, Ivangorod, Kaprio ja Korela palautettiin Venäjälle.
1591—1593	Kapina Ukrainassa K. Kosinskin johdolla.
1594	Talonpoikien levottomuuksia Josefin luostarissa Volokolamskissa.
1594—1596	Kapina Ukrainassa ja Valko-Venäjällä S. Nalivaikon ja G. Lobodan johdolla.
1595	Täyssinän rauha Ruotsin kanssa.
1596	Brestin kirkollinen unioni.
1597 huhtikuun 25.	Asetus velkaorjista (kabalnye hology).
1597 marraskuun 24.	Asetus karanneiden talonpoikien viisivuotisesta etsintäajasta.
1598—1605	Boris Godunov tsaarina.
16. vuosisadan loppu	Muodostuu kolme kazahilaista žuzia (ordaa) (Vanhin, Keskimmäinen ja Nuorin).
1601—1603	Nälkävuodet Venäjällä.
1603	Talonpoikien ja maaorjien kapina Hlopkan johdolla.
1605—1606	Vale-Dimitri I tsaarina.
1606 toukokuun 17.	Kansankapina Moskovassa puolalaisia valloittajia vastaan. Vale-Dimitri I murha.
1606—1607	Talonpoikaissota I. I. Bolotnikovin johdolla.
1606—1610	Vasili Suiski tsaarina.
1607 maaliskuun 9.	Tsaari Vasili Suiskin lakikokoelma.
1609—1611	Smolenskin sankarillinen puolustus.
1610 syyskuu	Puolalaisten maahanhyökkääjien tulo Moskovaan.
1611 maaliskuun 19.	Kapina Moskovassa puolalaisia vastaan; puolalaiset polttivat Moskovan.
1611	Ensimmäinen nostoväki.
1611 heinäkuu	Ruotsalaiset valloittivat Novgorodin.
1611 syys- — loka-kuu	Kuzma Mininin järjestämä toinen kansan nostoväki Nižni Novgorodissa.
1612 elokuun 22.—24.	K. Mininin ja D. Požarskin johtaman nostoväen taistelut Moskovan vapauttamiseksi.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1612 lokakuun 26.	Puolalaiset karkotettiin Moskovan Kremlistä.
1613	Zemski sobor valitsi tsaariksi Mihail Romanovin.
1613—1645	Mihail Feodorovitš Romanovin hallituskausi.
1617	Stolbovan rauha Venäjän ja Ruotsin välillä.
1618	Deulinon välirauha Venäjän ja Puolan välillä.
1623	Kartlin kapina persialaisia vastaan „suur-Mouravin” Georgi Saakadzen johdolla.
1630	Kapina Ukrainassa Taras Feodorovitšin (Träsilon) johdolla.
1631—1632	Venäjälle järjestetään „muukalaismallisia” rykmenttejä. (ratsu, rakuuna- ja jalkaväkirykmenttejä).
1632—1634	Venäjän ja Puolan sota.
1634	Poljanovkan sopimus Puolan kanssa.
1635	Kapina Ukrainassa Ivan Suliman johdolla.
1637—1638	Kapinoita Ukrainassa Pavljukin (Pavel Butin), Dimitri Gunjan ja Jakov Ostrjaninin johdolla.
1638	<i>Ordynacja</i> , joka kumosi rekisterikasakoiden itsehallinnon Ukrainassa.
1645—1676	Aleksei Mihailovitš tsaarina.
1648	Kansankapinoita Moskovassa (ns. „suolakapina”), Kurskissa, Kozlovissa, Veliki Ustjukissa, Solvytšegodskissa ja Tomskissa.
1648	Alkoi Ukrainan kansan vapaustaistelu Bogdan Hmelnitskin johdolla.
1649	Hmelnitski voitti puolalaiset Zborovin luona. Zborovin rauhansopimus.
1650	Kapina Pihkovassa ja Novgorodissa.
1652—1666	Nikonin patriarkaatti.
1654—tammikuun 8. (18.)	Perejaslavin rada teki päätöksen Ukrainan liittämisestä Venäjään.
1654—1667	Venäjän ja Puolan sota.
1656—1658	Venäjän ja Ruotsin sota.
1661	Kardisin rauha Ruotsin kanssa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1662 heinäkuun 25.—26.	Kansankapina Moskovassa (ns. „mednyi bund”).
1666	Kasakkaköyhälistön kapina Vasili Usin johdolla.
1667	Andrusovon välirauha Puolan kanssa.
1667—1671	Talonpoikaissota Stepan Razinin johdolla.
1668—1676	Kapina Solovetskin luostarissa.
1676—1681	Venäjän sota Turkkiä ja Krimiä vastaan.
1676—1682	Feodor Aleksejevitš tsaarina.
1679—1681	Rahareformi, siirtyminen kartanoveroon.
1682	Poistettiin bojaarien perinnöllinen arvojärjestelmä. Streltsien kapina Moskovassa.
1682—1689	Sofia Aleksejevnan hallituskausi.
1682—1725	Pietari I tsaarina.
1686	„Ikuinen rauha” Venäjän ja Puolan välillä.
1687	Ensimmäinen Krimin sotaretki.
1689	Toinen Krimin sotaretki. Nertsinskin sopimus Venäjän ja Kiinan välillä.
1695	Ensimmäinen sotaretki Azoviin.
1696	Toinen sotaretki Azoviin, Azovin valtaus.
1697	Ensimmäinen Venäjän kauppakaravaani Kiinaan.
1697—1698	Suurlähetystö Länsi-Eurooppaan. Pietari I ulkomaanmatka.
1698	Streltsien kapina Moskovassa.
1699	Kaupunkien hallintojärjestelmän uudistus ja pormestarin kamarin (raatihuoneen) perustaminen Moskovaan sekä kunnan tupien järjestäminen kaupunkeihin.
1700 tammikuun 1.	Venäjällä otettiin käytäntöön uusi kalenteri.
1700—1721	Pohjan sota.
1703 toukokuun 16.	Perustettiin Pietarin kaupunki.
1703	Ilmestyi ensimmäinen venäläinen sanomalehti <i>Vedomosti</i> .
1705	Otettiin ensimmäiset rekryytit Venäjällä.
1705—1706	Astrakanin kapina.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1705—1711	Baškiirien kapina.
1707—1708	K. A. Bulavinin johtama kapina.
1708	Pietari I kuvernementtireformi, muodostettiin kahdeksan kuvernementtia.
1709 kesäkuun 27.	Poltavan taistelu.
1710	Venäläiset joukot valloittivat Viipurin, Riian ja Räävelin.
1711	Muodostettiin Hallitseva senaatti.
1711	Pietari I sotaretki Prut-joelle.
1714	Venäjän laivasto voitti ruotsalaiset Hankoniemen luona.
1714	Pietari I majoraattilaki.
1715	Pietariin perustettiin meriakatemia.
1716	Pietari I sotaväen ohjesäännöt.
1718	Muodostettiin kollegiot.
1718	Säädös henkikirjoituksen suorittamisesta.
1719	Reformi provinssien muodostamisesta.
1720	Venäjän laivasto voitti ruotsalaiset Grönhamin luona.
1720	Kaupunkien maistraattien ja Pietarin ylimmän maistraatin perustaminen.
1721	Venäjän ja Ruotsin Uudenkaupungin rauha.
1721	Säädös Pyhän synodin muodostamisesta.
1721	Laki, jonka perusteella ruukinomistajat saivat oikeuden ostaa talonpoikia ruukkeihinsa.
1721	Pietari I otti keisarin arvonimen.
1722	Julkaistiin <i>Arvoluettelo</i> .
1722—1723	Pietari I teki Persian sotaretken.
1724	Säädös Tiedeakatemia perustamisesta (avattiin 1725).
1725—1727	Katarina I hallituskausi.
1727—1730	Pietari II hallituskausi.
1730—1740	Anna Ivanovnan hallituskausi.
1731	Nuorimman žuzin kazahit liittyivät Venäjän alamaisuuteen.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1735—1739	Venäjän ja Turkin sota.
1741—1742	Džungarit alistivat Keskimmäisen žuzin Kazahstanissa.
1741—1743	Venäjän ja Ruotsin sota.
1741—1761	Elisabet Petrovnan hallituskausi.
1744—1798	Heraklius II hallintakausi Gruusiassa.
1749	Työntekijäin levottomuuksia Moskovan verkakutomossa.
1753	Asetus sisäisten tullimaksujen poistamisesta Venäjällä.
1754	Perustettiin aateliston ja kauppiaiden luottopankit.
1755	Moskovan yliopisto perustettiin.
1755	Kapina Baškiiriassa Batyršin johdolla.
1756—1762	Venäjä osallistui Seitsenvuotiseen sotaan.
1757	Taideakatemia perustettiin Pietarissa.
1757	Venäläisten joukkojen voitto Grossjägersdorfissa.
1759	Venäläisten joukkojen voitto Kunersdorfin luona.
1760	Venäläisten joukot valtasivat Berliinin.
1760	Asetus tilanherrojen oikeudesta karkottaa talonpoikia asumaan Siperiaan.
1761—1762	Pietari III hallituskausi.
1762	Pietari III „Manifesti aateliston vapaudesta”.
1762—1796	Katariina II hallituskausi.
1764	Kirkon maiden sekularisointi.
1764	Hetmanien lopullinen hävittäminen Ukrainassa.
1765	Asetus tilanherrain oikeudesta karkottaa talonpoikia pakkotyöhön Siperiaan.
1765	Perustettiin vapaa talousseura.
1767	Asetus, jolla maaorjatalonpojilta kiellettiin valitusoikeus tilanherroja vastaan.
1768	Talonpoikien kapina Ukrainassa Dneprin oikeanpuoleisilla alueilla (<i>Seiväskapina</i>).
1768—1774	Venäjän ja Turkin sota.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1770 kesäkuun 26.	Venäjän laivasto voitti Turkin laivaston Tšesmen edustalla.
1772	Puolan ensimmäinen jako Venäjän, Preussin ja Itävaltan kesken.
1773—1775	Talonpoikaissota J. I. Pugatševin johdolla.
1774	Kutšuk-Kainardžin rauha Turkin kanssa.
1775	<i>Zaporožjen (Novaja) Setš</i> likvidoitii.
1775	Kuvernementtihallinnon uudistus.
1776	Suuri teatteri perustettiin Moskovassa.
1779	Perustettiin Mustan meren laivasto.
1780	<i>Julistus aseellisesta puolueettomuudesta.</i>
1783	Krim liitettiin Venäjään.
1783	Gruusia tunnusti vasallisuhteensa Venäjään.
1783	Asetus talonpoikain orjuuttamisesta Dneprin Itärannan Ukrainassa.
1784	G. I. Šelehov perusti asutuksia Alaskaan.
1785	Asetus aateliston etuoikeuksista (<i>Zalovannaja gramota dvorjanistvu</i>). Venäjän keisarikunnan kaupunkien oikeudet ja edut (<i>Zalovannaja gramota gorodam</i>).
1787—1791	Venäjän ja Turkin sota.
1788	Venäläiset joukot valtasivat Otšakovin.
1788—1790	Venäjän ja Ruotsin sota.
1789	Venäläisten joukkojen voitot Focsanissa ja Rymnikissä Suvorovin johdolla.
1790	Venäjän laivasto voitti Turkin laivaston Tendren luona F. F. Ušakovin johdolla.
1790	Venäläiset valtasivat Ismailin A. V. Suvorovin johdolla.
1790	Ilmestyi A. N. Radištševin kirja <i>Matka Pietarista Moskovaan.</i>
1791	Jassyn rauha Turkin kanssa.
1793	Toinen Puolan jako Venäjän ja Preussin kesken.
1794	Kapina Puolassa Kosciuszkon johdolla.
1795	Persialaisten hyökkäys Gruusiaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1795	Kolmas Puolan jako Venäjän, Preussin ja Itävallan kesken. Valko-Venäjä, Liettua ja Kuurinmaa liitettiin Venäjään.
1796—1797	Talonpoikaiskapinoita 32 kuvernementissa.
1796—1801	Pavel I hallituskausi.
1797	Manifesti 3-päiväisestä verotyöstä.
1799	A. V. Suvorovin sotaretket Italiaan ja Sveitsiin.
1799	Perustettiin Venäläis-amerikkalainen kauppaseura.
1801	Itä-Gruusia liitettiin Venäjään.
1801—1825	Aleksanteri I hallituskausi.
1802	Muodostettiin ministeriöt ja Ministerikomitea.
1803	Asetus „vapaista maanviljelijöistä”.
1804—1813	Venäjän ja Persian sota.
	Gulistanin rauhansopimus 1813. Pohjois-Azerbaidžan ja Dagestan liitettiin Venäjään.
1804	Ensimmäinen yliopistolaki.
1804	Ensimmäinen sensuuriasetus.
1805—1807	Venäjän sodat liitossa Itävallan, Englannin ja Preussin kanssa Napoleonin vastaan.
1806—1812	Venäjän ja Turkin sota; Bukarestin rauhansopimus 1812. Bessarabia ja Länsi-Gruusia liitettiin Venäjään.
1807	Venäjä yhtyi mannermaan sulkemukseen.
1807	Tilsitin rauhansopimus Venäjän ja Ranskan välillä.
1808—1809	Venäjän ja Ruotsin sota; Haminan rauha 1809. Suomi liitettiin Venäjään.
1809	M. M. Speranskin suunnitelma valtiollisista uudistuksista.
1810	Muodostettiin Valtioneuvosto.
1810	Alettiin järjestää sotilassiirtokuntia.
1812	Napoleon I hyökkäsi Venäjälle. Venäjän kansan Isänmaallinen sota.
1812 elokuun 26.	Borodinon taistelu.
1813—1814	Venäjän armeijan sotaretki Länsi-Eurooppaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1814—1815	Wienin kongressi.
1815	Solmittiin Pyhä allianssi.
1815	Rakennettiin ensimmäinen höyrylaiva Venäjällä.
1816	Muodostettiin Pelastusliitto, ensimmäinen salainen dekabristien järjestö.
1816—1819	Talonpoikaisreformi Baltian kuvernementeissa (Eestissä 1816, Kuurinmaalla 1817, Liivinmaalla 1819).
1817	Perustettiin Valtion liikepankki.
1818	Syntyi Yhteishyvän liitto.
1819	Perustettiin Pietarin yliopisto.
1819	Tšugujevin sotilassiirtolan kapina.
1819—1820	Kapina Imeretiassa.
1820	Levottomuudet Semjonovskin kaartinrykmentissä Pietarissa.
1821	Syntyivät dekabristien salaiset liitot, Pohjoinen ja Eteläinen liitto.
1823	Muodostui dekabristien Yhtyneiden slaavien seura.
1825 joulukuun 14.	Dekabristien kapina Senaatin torilla (nyk. Dekabristien tori) Pietarissa.
1825—1855	Nikolai I hallituskausi.
1825 joulukuun 29.—1826 tammi-kuun 3.	Tšernigovin rykmentin kapina Ukrainassa (dekabristien johdolla).
1826	Uusi sensuuriasetus („rautainen”).
1826	Perustettiin keisarillisen kanslian „Kolmas osasto”.
1826 heinäkuun 13.	Teloitettiin viisi dekabristia, P. I. Pestel, S. I. Muravjov-Apostol, M. P. Bestuzev-Rjumin, K. F. Rylejev ja P. G. Kàhovski.
1826—1828	Venäjän ja Iranin sota; Turkmantšain rauhansopimus 1828. Itä-Armenia liitettiin Venäjään.
1826 syyskuun 25. (lokakuun 7.)	Akkermanin sopimus Venäjän ja Turkin välillä.
1827	Kritskin veljesten vallankumouksellisen ylioppilasryhmän toiminta Moskovassa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1827 heinäkuun 6	Venäjän, Englannin ja Ranskan sopimus Lontoossa Kreikan kysymyksestä.
1827 lokakuun 8. (20.)	Venäjän, Englannin ja Ranskan yhdistynyt laivasto tuhosi Turkin laivaston Navarinon edustalla.
1828—1829	Venäjän ja Turkin sota. Adrianopolin rauhansopimus 1829.
1828	Perustettiin Manufaktuurineuvosto.
1829	Ensimmäinen Yleisvenäläinen teollisuusnäyttely.
1830	Kapina Sevastopolissa.
1830—1831	Puolan kapina.
1831	Sotilassiirtolaisten kapina Novgorodin läänissä.
1832—1835	Talonpoikaisliike laajimmillaan Dneprin länsirannan Ukrainassa U. J. Karmeljukin johdolla.
1832	Puolan valtakunnan <i>Organinen sääntö</i> , Puolan perustuslain likvidoiminen.
1833	Manifesti <i>Venäjä</i> n keisarikunnan lakikokoelman käytäntönotosta (vuodesta 1835).
1833	Asetus, joka kielsi myymästä maaorjia huutokaupalla.
1833 kesäkuun 26. (heinäkuun 8.)	Unkiar-Iskelesin sopimus Venäjän ja Turkin kesken.
1834—1859	Samilin imaamikunta Dagestanissa. Vuoristokansojen taistelu riippumattomuutensa puolesta.
1836—1837	Isatai Taimanovin liike Kazahstanissa.
1837	Avattiin ensimmäinen (Tsarskoe selon) rautatie Venäjällä.
1837—1841	Valtion talonpoikain hallinnan uudelleenjärjestäminen (P. D. Kiselevin reformi).
1839 elokuu	Avattiin Pulkovan tähtitieteellinen observatorio.
1839—1840	Kenraali V. A. Perovskin sotaretki Hivaan.
1840	Laki, joka myönsi ruukkien ja manufaktuurien omistajille oikeuden vapauttaa ostamiaan, ns. possessiivityöläisiä.
1840—1841	Kaksi Lontoon konventiota; Mustan meren salmien liikenteen säännöstely; Venäjän luopuminen Unkiar-Iskelesin sopimuksesta.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1840	Asetus Liettuan valtiosäännön lakkauttamisesta ja Venäjän lakien ulottamisesta läntisiin kuvernementeihin.
1841	Revdan ruukin työläisten kapina Uralilla.
1841	Talonpoikaiskapina Guriassa.
1841—1845	Valtion talonpoikien levottomuuksia useissa kuvernementeissa Kiselevin reformin johdosta.
1842—1845	Talonpoikaislevottomuuksia Baltian maissa.
1842	Asetus velvollisista talonpojista.
1843	Ensimmäinen maatalousnäyttely Venäjällä.
1845—1849	Petraševilaisten kerho Pietarissa.
1848—1849	Porvarilliset-demokraattiset vallankumoukset Länsi-Euroopassa.
1851	Avattiin Nikolain (nyk. Lokakuun) rautatie Pietarin ja Moskovan välillä.
1853	Lontoossa alkoi toimia A. I. Herzenin perustama Yksityinen venäläinen kirjapaino.
1853	Kenraali V. A. Perovskin sotaretki Kokandiin.
1853—1856	Krimin sota (Itämainen sota).
1853 marraskuun 18. (30.)	Venäjän laivasto tuhosi turkkilaisen laivaston Sinopen edustalla P. S. Nahimovin johdolla.
1854 syyskuu— 1855 elokuu	Sevastopolin sankarillinen puolustus.
1855—1881	Aleksanteri II hallituskausi.
1855	Talonpoikaiskapina Kievin kuvernementissa.
1856 maaliskuun 18. (30.)	Pariisin rauha.
1857—1867	A. I. Herzen julkaisi <i>Kolokol</i> lehteä.
1857	Aleksanteri II käskykirje kuvernementtien komiteoiden muodostamisesta valmistamaan „talonpoikaisreformia”.
1858	Aigunin ja Tientsinin sopimukset Venäjän ja Kiinan kesken.
1859—1861	Vallankumouksellinen tilanne Venäjällä.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1859	Talonpoikaislevottomuuksia viiniveron perimisoikeuksien myymisen johdosta.
1860	Valtion pankki perustettiin.
1860 marraskuun 2. (14.)	Pekingin sopimus Venäjän ja Kiinan välillä.
1861 helmikuun 19.	„Talonpoikaisreformi”. Maaorjuuden lakkauttaminen. Venäjä siirtyy kapitalismin kauteen.
1861	Talonpoikaislevottomuudet Bezdnan kylässä Kazanin kuvernementissa, Kandejevassa ja Tsernogaissa Penzan kuvernementissa vastauksena 1861 reformiin.
1861	Julistukset <i>Isovenäläinen, Nuorelle polvelle, Tilanherrojen talonpojille, Sotilaille</i> .
1861	Ylioppilaslevottomuuksia Pietarissa, Moskovassa ja muissa Venäjän kaupungeissa.
1862 toukokuu	P. G. Zaitšnevskin julistus <i>Nuori Venäjä</i> .
1862—1864	Salainen vallankumouksellinen järjestö <i>Zemlja i volja (Maa ja vapaus)</i> .
1863—1864	Kapinoita Puolassa, Liettuassa ja Valko-Venäjällä.
1863	Kazanin salaliitto, venäläisten ja puolalaisten vallankumouksellisten yritys nostattaa talonpoikaiskapina Kazanin läänissä.
1863—1866	Išutinilaisten vallankumouksellinen kerho Pietarissa.
1863 kesäkuun 18.	Yliopistoreformi. Yliopiston uudet säännöt.
1863 kesäkuun 26.	Asetus maan jaosta apanaasitilojen talonpojille.
1863	Perustettiin Kolomnan koneenrakennustehtas (nyk. moottoriveturitehtas).
1864 tammikuun 1.	Zemstvoreformi.
1864	Oikeusreformi (oikeussäännökset).
1864	Koulureformi. Asetus alkeiskouluista, kymnaasien uusi ohjesääntö.
1864—1885	Valloitettiin Keski-Aasia.
1865 huhtikuun 6.	Sensuurireformi (Väliaikainen sensuuriasetus).
1866 huhtikuun 4.	D. V. Karakosov teki murhayrityksen Aleksanteri II vastaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1866	Laki maan järjestämisestä valtion talonpojille.
1867	Tsaarin hallitus myi Alaskan ja Aleuttien saaret USA:lle.
1867	Turkestanin kenraalikuvernöörikuunta perustettiin.
1868	Väliaikainen asetus aroalueiden hallinnasta, joka määritteli aluejaon ja venäläisen hallintokoneiston Kazahstanissa.
1870	Kaupunkireformi (kaupunkiasetus).
1870	Perustettiin I Internationalen venäläinen jaosto.
1870 huhtikuun 10. (22.)	Syntyi Vladimir Iljitš Lenin (Uljanov) Simbirskissä.
1870 toukokuu	Lakko Nevskin puuvillakehräämöllä Pietarissa.
1871	Lontoon konventio. Muutettiin vuoden 1856 Pariisin sopimuksen ne pykälät, jotka kielsivät Venäjän pitämästä sotalaivastoa Mustalla merellä.
1872	Lakko Kreenholmin puuvillatehtaalla Narvassa.
1872	K. Marxin <i>Pääoman</i> ensimmäinen osa ilmestyi venäjän kielellä.
1873	Kolmen keisarin liitto (Venäjän, Itävallan ja Saksan välinen sopimus).
1873	Englannin ja Venäjän välinen sopimus Keski-Aasian jakamisesta vaikutuspiireihin.
1873	Sotaretki Hivaan. Rauhansopimus Venäjän ja Hivan välillä. Hiva joutui Venäjän vasalliteen.
1873—1877	Teollisuuskriisi ja lamakausi Venäjällä.
1870-luvulla	„Kansaan meno”.
1874	Sotilasreformi Venäjällä. Otettiin käytäntöön yleinen asevelvollisuus.
1875	<i>Etelä-Venäjän työväenliiton</i> toiminta Odessassa.
1875	Venäjän ja Japanin välinen sopimus, joka tunnusti Sahalinin saaren kuuluvan kokonaan Venäjälle. Kurilien saaret luovutettiin Japanille.
1875	Kokandin kaanikunta liitettiin Venäjään.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1876	Muodostettiin narodnikkien <i>Zemlja i Volja</i> järjestö (vuoteen 1878 saakka sen nimi oli <i>Pohjoinen vallankumouksellisten narodnikkien ryhmä</i>).
1876 joulukuun 6.	Mielenosoitus Kazanin kirkon aukiolla Pietarissa. G. V. Plehanov puhui.
1877 helmikuun 21.—maaliskuun 14.	„50 oikeusjuttu”. Vallankumouksellisen työläisen Pjotr Aleksejevin puhe.
1877—1878	Venäjän ja Turkin sota. San Stefanon rauhansopimus 1878.
1877 lokakuun 18.—tammikuun 23. 1878	„193 oikeusjuttu”. I. Myškinin puhe.
1878	Murhayritys Pietarin kaupunginpäällikköä F. F. Trepovia vastaan ja V. I. Zsulitsin oikeusjuttu.
1878—1880	<i>Pohjois-Venäjän työväenliitto</i> Pietarissa.
1878—1879	Työläisten joukkolakkoja Pietarissa. Lakko Uudessa puuvillakehräämössä.
1879	Narodnikki A. K. Solovjev yritti murhata Aleksanteri II.
1879	<i>Zemlja i voljan</i> jakaantuminen järjestöihin <i>Narodnaja volja</i> ja <i>Tšornyi peredel</i> .
1879—1880	Vallankumouksellinen tilanne Venäjällä.
1880 helmikuun 5.	S. N. Halturinin tekemä murhayritys Aleksanteri II vastaan (räjähdys Talvipalatsissa Pietarissa).
1880 helmi- — elokuu	M. T. Loris-Melikovin johtama „Ylin toimeenpaneva komissio”.
1880—1896	Rakennettiin Kaspiantakaisen rautatien päärata.
1880—1881	Toinen (kenraali M. D. Skobelevin) Ahal-Teken retki; Gök-Tepen valtaus (tammikuun 12 p:nä 1881).
1881 maaliskuun 1.	Narodnajavoljalaiset murhasivat Aleksanteri II.
1881—1894	Aleksanteri III hallituskausi.
1881	Alkoi Krivoi Rogin malmin teollinen louhinta.
1881	Venäjän ja Kiinan välinen sopimus Pietarissa Sinkiangista.
1881 elokuun 14.	Taantumuksellinen „asetus toimenpiteistä valtiollisen järjestyksen ja yhteiskunnallisen rauhallisuuden ylläpitämiseksi”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1881 joulukuun 28.	Laki talonpoikien väliaikaisvelvollisuuden lakkauttamisesta (tammikuun 1 päivästä 1883).
1882—1886	Teollisuuskiäri.
1882	Perustettiin Talonpoikais-hypoteekkipankki.
1882 kesäkuun 1	Ensimmäinen työväensuojelulaki Venäjällä. Laki alaikäisten työn rajoittamisesta teollisuuslaitoksissa. Järjestettiin ammattientarkastus.
1882 elokuun 27.	„Väliaikainen sensuuriasetus” — „rankaisusensuurin” voimaansaattaminen.
1882	Yleisvenäläiset talousmessut Moskovassa.
1883	G. V. Plehanov perusti marxilaisen <i>Työn vapautus</i> ryhmän Genevessä.
1883—1884 (talvi)	Perustettiin D. N. Blagojevin sosialidemokraattinen ryhmä. (<i>Venäjän sosialidemokraattien puolue.</i>)
1883	Moskovassa avattiin Historiallinen museo (perustettu 1873).
1884 elokuun 23.	Julkaistiin taantumuksellinen Yliopistolaki; tehtiin loppu yliopistojen autonomiasta.
1885 tammikuu	Morozovin lakko Orehovo-Zujevossa.
1885	Perustettiin Aateliston maatalouspankki.
1885	Laki naisten ja alaikäisten yötyön rajoittamisesta.
1885—1888	P. Totšisskin kerho Pietarissa (<i>Pietarin ammattimiesten yhdistys</i>).
1885 elokuun 29. (syyskuun 10.)	Sopimus Englannin kanssa Venäjän ja Afganistanin rajasta.
1886 kesäkuun 3.	Laki sakoista.
1886	Asetus maataloustyöläisten palkkauksesta.
1887 maaliskuun 1.	Murhayritys Aleksanteri III vastaan (A. I. Uljanov, P. J. Sevyrev ym.).
1887 kesäkuun 6. (18.)	Puolueettomuussopimus Venäjän ja Saksan välillä (ns. „dogovor perestrahovki”).
1888—1889	N. J. Fedosejevin kerho Kazanissa. V. I. Lenin osallistui siihen.
1888—1892	M. I. Brusnevin sosialidemokraattinen järjestö Pietarissa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1889 maaliskuu	Poliittisten karkotettujen murha Jakutiassa („Jakutian murhenäytelmä”).
1889	Rajoitettiin valamiesoikeuden oikeuksia.
1889	Asetus zemstvpääliköistä.
1889	„Karan murhenäytelmä” (Karan pakkotyöalueen poliittisten vankien joukottaiset itsemurhat).
1890 helmi- — maaliskuu	Ylioppilaslevottomuuksia.
1890	Uusi asetus zemstvolaitoksista (zemstvojen vastareformi).
1891	Aloitettiin Siperian suuren rautatien rakentaminen.
1891 huhtikuun 15.	Mielenosoitus N. V. Šelkunovin hautajaisten yhteydessä Pietarissa.
1891	Ensimmäisen vappujuhlan vietto Pietarissa.
1891—1892	Nälänhätä Euroopan-puoleisen Venäjän 21 kuvernementissa.
1892 elokuun 5. (17.)	Ranskan ja Venäjän sotilaallinen sopimus.
1892	Levottomuuksia Taškentissa („koleeramellakka”).
1892	Lakko Lodzin puuvillatehtaissa. Työläisiä ammuttiin.
1893 heinäkuun 8.	Laki maanjaon rajoituksista.
1893 joulukuun 14.	Laki talonpoikaiston maaosuuksien koskemattomuudesta.
1893	Muodostettiin Ranskan ja Venäjän liitto.
1893	Otettiin käytäntöön valtion alkoholimonopoli.
1893	Samarassa perustettiin marxilainen kerho, johon V. I. Lenin osallistui.
1893—1894	Tullisota Venäjän ja Saksan välillä.
1893—1895	V. I. Leninin vallankumouksellinen toiminta Pietarin marxilaisissa kerhoissa.
1893—1899	Teollinen nousukausi Venäjällä.
1894	Perustettiin <i>Moskovan työväen liitto</i> .

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1894	Hektografipainos V. I. Leninin kirjasta <i>Mitä ovat „kansan ystävä” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan.</i>
1895	V. I. Lenin perusti Pietarin <i>Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi.</i>
1895 joulukuu	V. I. Lenin ja muita pietarilaisen <i>Taisteluliiton jäseniä</i> vangittiin.
1896 toukokuun 18.	Joukko-onnettomuuksia Hodynin kentällä Moskovassa keisari Nikolai II kruunausjuhlan aikana.
1896 toukokuun 22. (kesäkuun 3.)	Sopimus Venäjän ja Kiinan välillä puolustusliitosta Japania vastaan ja Itä-Kiinan rautatien rakentamisesta.
1896 touko- — kesäkuu	Tekstiilityöläisten yleislakko Pietarissa.
1896 heinäkuun 15.—20.	Venäjän työläisten edustajien osanotto kansainväliseen sosialistiseen kongressiin Lontoossa.
1896	Yleisvenäläinen teollisuus- ja taidenäyttely Nižni Novgorodissa.
1896	Ensimmäinen yleisvenäläinen kaupan- ja teollisuudenharjoittajain edustajakokous Nižni Novgorodissa.
1896—1897	Suuria lakkoja Pietarissa, Orehovo-Zujevossa, Jekaterinoslavissa ja muissa Venäjän kaupungeissa.
1896—1899	Lenin kirjoitti teostaan <i>Kapitalismin kehitys Venäjällä</i> (julkaistu 1899).
1897 tammikuun 3.	Laki kullan ottamisesta rahan kiertokulkuun (Vitten rahareformi).
1897	Ensimmäinen yleinen väenlasku Venäjällä.
1897 kesäkuun 2.	Laki työpäivän rajoittamisesta tehtaissa 11½ tuntiin.
1897	V. I. Lenin karkotettiin Sušenskojen kylään (Siperiaan).
1898 maaliskuun 1.—3. (13.—15.)	VSDTP:n ensimmäinen edustajakokous Minskissä.
1898 maaliskuu	Sopimus Venäjän ja Kiinan välillä Port-Arthurin ja Dalnyin vuokraamisesta.
1899 helmikuun 8.	Ensimmäinen yleisvenäläinen ylioppilaiden lakko.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1899 heinäkuun 29.	Julkaistiin „Väliaikaiset säännöt”, jotka sallivat „laittomuuksiin” osallistuneiden ylioppilaiden lähettämisen sotapalvelukseen.
1900—1903	Julkaistiin leniniläistä <i>Iskra</i> lehteä.
1900—1903	Teollisuuskriisi Venäjällä.
1901 huhtikuu	Vappumielenosoituksia Pietarissa, Varsovassa, Tiflissä ja muissa kaupungeissa.
1901 toukokuun 7.	Lakko Obuhovon tehtaalla Pietarissa.
1901—1902	Ylioppilaslevottomuuksia yliopistokaupungeissa, Moskovassa, Pietarissa, Kazanissa, Harkovissa ym.
<i>1902</i>	
Maaliskuun 9.	Batumin työläisten poliittinen joukkomielenosoitus.
Maaliskuu	Ilmestyi V. I. Leninin kirja <i>Mitä on tehtävää?</i> .
Maalis- —huhtikuu	Talonpoikaislevottomuuksia Poltavan, Harkovin, Voronezin ym. kuvernementeissa.
Marraskuu 2.—26.	Työläisten lakko Donin Rostovissa.
<i>1902</i>	
	Perustettiin sosialistivallankumouksellisten (eserrien) puolue.
<i>1903</i>	
Heinäkuun 1.—14.	Yleislakko Bakussa.
Heinäkuun 17. (30.)—elokuun 10. (23.)	VSDTP:n toinen edustajakokous Brysselissä — Lontoossa. Perustettiin marxilainen puolue ja hyväksyttiin sen ohjelma ja säännöt.
Heinä- — elokuu	Yleislakko Etelä-Venäjällä.
Syksy	Talonpoikaisliike voimistuu Kaukasiassa ja Ukrainassa.
<i>1904</i>	
Tammikuun 3.—5.	Perustettiin Pietarissa liberaalis-porvarillinen ryhmä <i>Vapautuksen liitto</i> .
1904 tammikuu—1905 elokuu	Venäjän ja Japanin sota.
Tammikuun 27. (helmikuun 9.)	Japanin laivasto hyökkäsi Venäjän eskaaderia vastaan Port-Arthurissa. Venäläinen risteilijä <i>Varjag</i> ja tykki-vene <i>Korelets</i> taistelivat urhokkaasti japanilaista eskaaderia vastaan Tsemulpon luona.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Toukokuu	Ilmestyi V. I. Leninin kirja <i>Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin.</i>
Elokuun 17.—21. (elokuun 30.— syyskuun 3.)	Venäläisten joukkojen taistelu Liaojiangissa Japanin armeijaa vastaan.
Joulukuun 13.—31.	Bakun öljytyöläisten lakko. Solmittiin ensimmäinen kollektiivinen työehtosopimus Venäjällä.
1904 joulukuun 20. (tammikuun 2. 1905)	Kenraali A. M. Stössel luovutti Port-Arthurin.
1904 joulukuu — 1905 toukokuu	Genevessä ilmestyi V. I. Leninin toimittama bolševistinen lehti <i>Vperjod.</i>
1905—1907	Ensimmäinen porvarillis-demokraattinen vallankumous Venäjällä.
<i>1905</i>	
Tammikuun 3.—18.	Putilovin lakko. Yleislakko Pietarissa.
Tammikuun 9.	„Verisunnuntai”. Ammuttiin Pietarin työläisiä, jotka menivät viemään anomuskirjeitä tsaarille.
Tammi- — helmi- kuu	Laaja lakko- ja mielenosoitusvyöry kaikkialla maassa.
Helmikuun 6.—25. (helmikuun 19.— maaliskuun 10.)	Mukdenin taistelu.
Huhtikuun 12.—27. (huhtikuun 25.— toukokuun 10.)	VSDTP:n III edustajakokous Lontoossa.
Toukokuun 12.— heinäkuun 23.	Ivanovo-Voznesenskin lakko. Perustettiin ensimmäinen Työläisten edustajain neuvosto.
Toukokuun 14.—15.	Meritaistelu Tsusiman saaren luona. Amiraali Rožestvenskin eskaaderin tuho.
Toukokuun 14. (27.)	Genevessä ilmestyi V. I. Leninin toimittaman VSDTP:n keskuslehden <i>Proletaarin</i> ensimmäinen numero.
Kesäkuun 14.—24.	Kapina panssarilaiva <i>Potjomkinilla.</i>
Kesäkuun 22.—24.	Lodzin aseellinen kapina.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Heinäkuun 31.	Avattiin Talonpoikaisliiton ensimmäinen (perustava) yleisvenäläinen edustajakokous.
Heinäkuu	Ilmestyi V. I. Leninin kirja <i>Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa</i> .
Elokuun 6.	Julkaistiin lakiluonnos neuvottelevan Valtakunnanduuman (Bulyginin duuman) perustamisesta.
Elokuun 23. (syyskuun 5.)	Portsmouthin rauha Venäjän ja Japanin välillä.
Lokakuun 7.	Alkoi yleisvenäläinen poliittinen lakko.
Lokakuun 13.	Pietarin työläisten edustajain neuvoston ensimmäinen istunto.
Lokakuun 17.	Tsaari Nikolai II lupasi manifestissaan poliittisia vapauksia ja kutsua koolle lakiasäättävän duuman.
Lokakuun 20.	Lokakuun 18 p:nä taantumuksellisten murhaaman bolševikki N. E. Baumanin hautajaisissa pidetty poliittinen mielenosoitus Moskovassa.
Lokakuu	Perustettiin perustuslaillis-demokraattinen (kadettien) puolue.
Loka — joulukuu	Työläisten edustajain neuvostoja muodostettiin Pietarissa, Moskovassa, Kievissä, Nižni Novgorodissa, Odessassa, Tšitassa ja muissa Venäjän kaupungeissa.
Lokakuun 24.—28.	Kronstadtin matruusien ja sotilaiden aseellinen kapina.
Lokakuun 27. (marraskuun 9.)— joulukuun 3. (16.)	Pietarissa julkaistiin V. I. Leninin toimittamaa bolševikkien päivälehteä <i>Novaja žizn (Uusi elämä)</i> .
Marraskuun 11.— 15.	Kapina Sevastopolissa luutnantti P. P. Schmidtin johdolla.
Marraskuun 21.	Moskovan työläisten edustajien neuvoston ensimmäinen istunto.
Marraskuu	Perustettiin lokakuulaisten puolue <i>Lokakuun 17 p:n liitto</i> .
Joulukuu	Joulukuun aseellinen kapina Moskovassa, Novorossiiskissa, Tšitassa, Permissä, Harkovissa, Gorlovkassa, Krasnojarskissa, Sormovossa ja muissa kaupungeissa.
Joulukuun 12.—17. (25.—30.)	VSDTP:n ensimmäinen yleisvenäläinen konferenssi Tampereella.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1905 joulukuu — 1906 tammikuu	Tsaarin armeijan rankaisuretkikunnat Moskovan seudulla, Baltian maissa ja Siperiassa.
<i>1906</i>	
Huhtikuun 10.—25. (huhtikuun 23.— toukokuun 8.)	VSDTP:n IV (yhdistävä) edustajakokous Tukholmassa.
Huhtikuun 23.	Julkaistiin Venäjän keisarikunnan „peruslait”.
Huhtikuun 27.	Ensimmäinen Valtakunnanduuma.
Heinäkuun 17.—20.	Viaporin matruusien ja sotilaiden kapina.
Heinäkuun 19.—20.	Kronstadtin matruusien ja sotilaiden kapina.
Heinäkuun 20.	Matruusien kapina risteilijällä <i>Pamjat Azova</i> Räävelissä.
Elokuun 19.	Tsaarin hallitus otti käytäntöön kenttäoikeudet taistelussa vallankumousliikettä vastaan.
Elokuun 21. (syys- kuun 3.)—1909 marraskuun 28. (joulukuun 11.)	Julkaistiin illegaalista bolševistista lehteä <i>Proletaari</i> (Suomessa, Ruotsissa ja Ranskassa).
Marraskuun 9.	Tsaarin hallitus antoi asetuksen talonpoikien siirtämisestä huuttoreille. P. A. Stolypinin agraarireformi.
<i>1907</i>	
Helmikuun 20.— kesäkuun 2.	Toinen Valtakunnanduuma.
Huhtikuun 30.— toukokuun 19. (toukokuun 13.— kesäkuun 1.)	VSDTP:n V edustajakokous Lontoossa.
Kesäkuun 3.	Kesäkuun 3 päivän valtiokoikeaus. Uusi vaalilaki.
Elokuu	Venäjän ja Englannin sopimus Persian, Afganistanin ja Tiibetin jakamisesta vaikutuspiireihin. Sovittiin lopullisesti Englannin, Venäjän ja Ranskan liiton (Ententen) muodostamisesta.
1907 marraskuun 1.—kesäkuun 9. 1912	III Valtakunnanduuma.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
<i>1909</i>	
Huhti- — toukokuu	Julkaistiin V. I. Leninin kirja <i>Materialismi ja empirio-kritisismi</i> .
<i>1910</i>	
Kesäkuun 14.	Kolmas Valtakunnanduuma vahvisti marraskuun 9 päivänä 1906 annetun asetuksen.
Joulukuun 16. (29.)	Ilmestyi ensimmäinen bolševistinen legaalinen lehti <i>Zvezda (Tähti)</i> Pietarissa.
1910	Perustettiin Venäläis-aasialainen pankki.
<i>1911</i>	
Toukokuun 29.	Laki maaosuuksien jakamisesta.
Elokuun 6.	Potsdamin sopimus Venäjän ja Saksan välillä Iranin kysymyksestä.
<i>1912</i>	
Tammikuun 5.—17. (18.—30.)	VSDTP:n VI yleisvenäläinen (Prahan) konferenssi.
Huhtikuun 4.	Tsaarin sotaväki ampui työläisiä Lenan kultakaivoksilla.
Huhtikuun 22. (toukokuun 5.)	Ilmestyi bolševistisen <i>Pravda</i> lehden ensimmäinen numero.
Huhtikuu	Vapunpäivän lakkoja ympäri maata.
Heinäkuu	Sapöörisotilaiden kapina Taškentin luona.
Marraskuun 15.— helmikuun 25. 1917	IV Valtakunnanduuma.
<i>1914</i>	
Toukokuu	Alkoi Bakun työläisten yleislakko.
Heinäkuu	Lakko Putilovin tehtaalla Pietarissa ja muissa kaupungeissa.
Heinäkuun 18. (31.)	Saksan ultimaatum Venäjälle.
Heinäkuun 19. (elokuun 1.)	Saksa julisti sodan Venäjälle.
1914—1918	Ensimmäinen imperialistinen maailmansota.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Elokuun 17.— syyskuun 15.	Itä-Preussin operaatio.
Syys- — marraskuu	Venäläisten joukkojen Varsovan—Ivangorodin sotatoimet Saksan armeijaa vastaan.
Lokakuun 16.—17. (29.—30.)	Turkin laivaston ja saksalaisten sotalaivojen hyökkäys Venäjän vesille Mustan meren rannikolla, Venäjä julisti sodan Turkkia vastaan lokakuun 19 (marraskuun 2) pnä.
Marraskuun 1.	VSDTP:n KK julkaisi V. I. Leninin kirjoittaman Manifestin imperialistisesta sodasta.
Marraskuu	Sotatoimet Lodzin rintamalla.
1915	
Touko- — kesäkuu	Venäläisten joukkojen tappio Galitsiassa.
Touko- — heinäkuu	Muodostettiin Sotateollisuuskomiteoita ja zemstvo- ja kaupunkiliittoja („Zemgor”).
Elokuun 23.—26. (syyskuun 5.—8.)	Internationalistien Zimmervaldin konferenssi, johon V. I. Lenin osallistui.
Syys- — joulukuu	Valittiin „työväenryhmät” sotateollisuuskomiteoiden yhteyteen. Bolševikkien johtamat työläiset boikotoivat vaaleja.
1916	
Tammi- — kesäkuu	V. I. Lenin kirjoitti teoksensa <i>Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena</i> (julkaistu 1917).
Huhtikuun 11.—17. (24.—30.)	V. I. Leninin aloitteesta oli koolla Kienthalin internationalistien konferenssi.
Toukokuu 22.— heinäkuu 31.	Venäjän Lounaisrintaman hyökkäys. Lutskin läpimurto.
Kesä—syksy	Feodalismien- ja imperialisminvastainen kapina Keski-Aasiassa ja Kazahstanissa.
1917	
Tammikuun 9.	Poliittisia lakkoja bolševikkien johdolla Pietarissa, Moskovassa, Bakussa, Nižni Novgorodissa ja muissa Venäjän kaupungeissa. Sodanvastaisia mielenosoituksia ja kokouksia.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Helmikuun 18. (maaliskuun 3.)	Alkoi Putilovin työläisten lakko Pietarissa.
Helmikuun 23. (maaliskuun 8.)	Pietarin työläisnaisten mielenosoituksia bolševikkipuolueen KK:n kehoituksesta nälkää, sotaa ja tsarismia vastaan. Työläiset tukivat mielenosoituksia lakolla (Kansainvälinen naisten päivä).
Helmikuun 25. (maaliskuun 10.)	Pietarin työläisten yleislakko. Yleisiä mielenosoituksia ja yhteenottoja poliisien kanssa. Bolševikkien Pietarin komitean viisi jäsentä vangitaan.
Helmikuun 26. (maaliskuun 11.)	Nikolai II asetus Valtionduuman hajoittamisesta.
Helmikuun 27. (maaliskuun 12.)	Helmikuun porvarillis-demokraattinen vallankumous Venäjällä. Pietarin varusväen sotilaat siirtyivät joukoittain kapinallisten puolelle. Muodostettiin Pietarin työläisten edustajain neuvosto. Kukistettiin itsevaltius Venäjällä. Valtionduuman jäsenistä muodostettiin Väliaikainen komitea M. V. Rodzjankon johdolla.
Maaliskuun 2. (15.)	Muodostettiin porvarillinen Väliaikainen hallitus ruhtinas G. J. Lvovin puheenjohtolla.
Maaliskuun 2. (15.)	Nikolai II luopui valtaistuimesta.
Maaliskuun 5. (18.)	Alkoi jälleen ilmestyä sanomalehti <i>Pravda</i> .
Maaliskuu	Muodostettiin Moskovan työläisten ja sotilaiden edustajien neuvosto.
Huhtikuun 3. (16.)	V. I. Lenin palasi maanpaosta Pietariin. V. I. Lenin piti puheen Suomen aseman aukiolla.
Huhtikuun 4. (17.)	Lenin teki Työläisten ja sotilaiden edustajien neuvostojen yleisvenäläiseen neuvottelukokoukseen osallistuneille bolševikeille selostuksen <i>Proletariaatin tehtävistä nykyisessä vallankumouksessa (Huhtikuun teesit)</i> .
Huhtikuun 15. (28.)	Ilmestyi bolševistisen lehden <i>Soldatskaja pravda (Sotilaan totuus)</i> ensimmäinen numero.
Huhtikuun 18. (toukokuun 1.)	Väliaikaisen hallituksen ulkoasiain ministerin P. N. Miljukovin nootti liittolaismaiden hallituksille sodan jatkamisesta „voittoisaan loppuun”.
Huhtikuun 20.—21. (toukokuun 3.—4.)	Työläiset ja sotilaat järjestivät mielenosoituksia vaatien Miljukovin eroamista. Porvarillisen Väliaikaisen hallituksen ensimmäinen kriisi.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Huhtikuun 24.—29. (toukokuun 7.—12.)	VSDTP(b):n VII (huhtikuun) yleisvenäläinen konferenssi Pietarissa.
Huhtikuu	Alettiin järjestää Punaista Kaartia.
Toukokuun 4. (17.)	Avattiin talonpoikien edustajain yleisvenäläinen edustajakokous Pietarissa.
Toukokuun 5. (18.)	Muodostettiin ensimmäinen väliaikainen kokoomushallitus ruhtinas Lvovin puheenjohtolla.
Toukokuun 4. (17.)	Avattiin Talonpoikien edustajain yleisvenäläinen edustajakokous Pietarissa.
Kesäkuun 3.—24. (kesäkuun 16.— heinäkuun 7.)	Työläisten ja sotilaiden edustajain neuvostojen I yleisvenäläinen edustajakokous Pietarissa. V. I. Lenin puhui suhtautumisesta Väliaikaiseen hallitukseen ja sotaan.
Kesäkuun 16.—23. (kesäkuun 29.— heinäkuun 6.)	Bolševikkien rintama- ja selustasotilasjärjestöjen yleisvenäläinen konferenssi Pietarissa.
Kesäkuun 18.— heinäkuun 1.	Alkoi hyökkäys Lounaisrintamalla. Sodanvastaisia työläisten joukkomielenosoituksia Pietarissa, Moskovassa ja muissa kaupungeissa bolševistisin tunnuksin vallan siirtämisestä Neuvostoille.
Heinäkuun 3.—4. (16.—17.)	Työläisten, sotilaskokkoonosastojen ja matruusien vaistonvarainen mielenosoitus tunnuksena „Kaikki valta Neuvostoille!” Mielenosoituskulkuetta ammuttiin. Lopui kaksoisvallan aika.
Heinäkuun 5. (18.)	Väliaikainen hallitus alkoi bolševikkien vainon. Bolševikkipuolue siirtyi puolilegaaliseksi.
Heinäkuun 7. (20.)	Väliaikaisen hallituksen määräys V. I. Leninin vangitsemisesta.
Heinäkuun 12. (25.)	Väliaikainen hallitus otti jälleen käytäntöön kuolemantuomion rintamalla.
Heinäkuun 24. (elokuun 6.)	Muodostettiin toinen Väliaikainen kokoomushallitus A. F. Kerenskin johdolla.
Heinäkuun 26.— elokuun 3. (elo- kuun 8.—16.)	VSDTP(b):n VI edustajakokous Pietarissa, joka suuntasi kommunistisen puolueen ja työväenluokan aseellisen kapinan tielle.
Elokuun 12.—15. (25.—28.)	Vastavallankumouksellisten voimien „Valtakunnan neuvottelukokous” Moskovassa.
Elokuun 12. (25.)	Moskovan työläisten yleislakko (400 tuhatta henkeä).

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Elokuun 21. (syyskuun 3.)	Kenraali Kornilov luovutti petollisesti Riian saksalaisille.
Elokuun 25. (syyskuun 7.)	Alkoi Kornilovin vastavallankumouksellinen kapina. Kenraali Kornilovin joukko-osastot liikkuvat Pietaria kohti.
Elokuun 26. (syyskuun 8.)	Bolševikkien KK kehotti järjestämään vastaiskun kornilovilaisille.
Elokuun 30. (syyskuun 12.)	KK:lle osoitettu V. I. Leninin kirje bolševistisen puolueen taistelutaktiikasta Kornilovin salaliittoa vastaan. Vallankumouksellinen kansa kukisti Kornilovin kapinan bolševikkien johdolla.
Elokuun 31. (syyskuun 13.)	Pietarin neuvosto siirtyi bolševikkien puolelle.
Elo — syyskuu	V. I. Lenin kirjoitti kirjan <i>Valtio ja vallankumous</i> (julkaistu 1918).
Syyskuun 1. (14.)	Muodostettiin Direktorio Kerenskin johdolla. Venäjä julistettiin tasavallaksi.
Syyskuun 5. (18.)	Moskovan neuvosto siirtyi bolševikkien puolelle.
Syyskuun 14.—22. (syyskuun 27.—lokakuun 5.)	„Demokraattinen neuvottelukokous” Pietarissa. Päätös Esiparlamentin muodostamisesta.
Syyskuun 25. (lokakuun 8.)	Muodostettiin kolmas Väliaikainen kokoomushallitus Kerenskin johdolla.
Lokakuun 1.—2. (14.—15.)	V. I. Lenin kirjoitti vetoituksen „Työläisille, talonpojille ja sotilaille” kehottaen kukistamaan Kerenskin hallituksen ja siirtämään vallan Työläisten, sotilaiden ja talonpoikien edustajain neuvostoille.
Lokakuun 7. (20.)	V. I. Lenin saapui salaa Viipurista Pietariin.
Lokakuun 9. (22.)	Obuhovon tehtaan työläisten monituhantinen joukkokokous, joka vaati porvarillisen Väliaikaisen hallituksen kukistamista ja vallan luovuttamista Neuvostoille.
Lokakuun 10. (23.)	Bolševistisen puolueen KK:n istunto hyväksyi V. I. Leninin ehdottaman päätöslauselman aseellisen kapinan asettamisesta päiväjärjestykseen. Muodostettiin Poliittinen byroo V. I. Leninin johdolla valmistamaan aseellista kapinaa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Lokakuun 11.—13. (24.—26.)	Pohjoisen alueen Neuvostojen edustajakokous Pietarissa.
Lokakuun 12. (25.)	Muodostettiin Pietarissa sotilaallinen vallankumouskomitea — aseellisen kapinan esikunta.
Lokakuun 16. (29.)	Bolševistisen puolueen KK:n laajennettu istunto, joka hyväksyi V. I. Leninin ehdottaman päätöslauselman aseellisen kapinan valmistelusta. Valittiin puolueen sotilaallinen vallankumouskeskus kapinan johtamista varten.
Lokakuun 24.—25. (marraskuun 6.—7.)	Työläisten, sotilaiden ja matruusien aseellinen kapina Pietarissa.
Lokakuun 25. (marraskuun 7.)	Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen voitto ja neuvostovallan pystyttäminen Pietarissa. Sotilaallisen vallankumouskomitean vetoamus <i>Venäjän kansalaisille</i> .
Lokakuun 25.—26. (marraskuun 7.—8.)	Oli koolla II Työläisten ja sotilaiden edustajain neuvostojen yleisvenäläinen edustajakokous Pietarissa Smolnassa. Hyväksyttiin dekreetti Maasta ja Rauhasta. Muodostettiin ensimmäinen Neuvostohallitus — Kansankomissaarien Neuvosto V. I. Leninin puheenjohdolla ja valittiin Neuvostojen Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea.
Lokakuun 25.— marraskuun 3. (marraskuun 7.—16.)	Työläisten ja sotilaiden aseellinen kapina Moskovassa. Neuvostovalta pystytettiin Moskovassa.
Lokakuun 26. (marraskuun 8.)	Vangittiin Väliaikainen hallitus Talvipalatsissa.
Lokakuun 25. (marraskuun 7.)	Atamaani Kaledinin vastavallankumouksellinen kapina Donilla.
Lokakuun 25.—27. (marraskuun 7.—9.)	Neuvostovalta pystytettiin Minskissä, Kronstadtissa, Ivanovo-Voznesenskissa, Luganskissa, Kazanissa, Donin Rostovissa, Jekaterinburgissa, Räävelissä, Samarassa, Saratovissa ja muissa kaupungeissa.
Lokakuun 29. (marraskuun 11.)	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti siirtymisestä 8-tunnin työpäivään. Kükistettiin vastavallankumouksellisen „Isänmaan ja vallankumouksen pelastuksen komitean” järjestämä junkkerien kapina Pietarissa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Lokakuun 31. (marraskuun 13.)	Neuvostovalta pystytettiin Bakussa.
Marraskuun 1. (14.)	Pystytettiin neuvostovalta Taškentissa. Kukistettiin Krasnovin ja Kerenskin vastavallankumouksellinen kapina.
Marraskuun 2. (15.)	Annettiin <i>Venäjän kansojen oikeuksien julistus</i> (hyväksytty Kansankomissaarien Neuvostossa).
Marraskuun 8. (21.)	J. M. Sverdlov valittiin Yleisvenäläisen Toimeenpane- van Keskuskomitean puheenjohtajaksi.
Maarraskuun 10. (23.)	Yleisvenäläisen Toimeenpane- van Keskuskomitean de- kreetti säätyjaon ja siviilivirka-arvojen poistamisesta.
Maraskuun 10.—25. (marraskuun 23.— joulukuun 8.)	Talonpoikain edustajien Neuvostojen yleisvenäläinen ylimääräinen edustajakokous Pietarissa.
Marraskuun 14. (27.)	Yleisvenäläisen Toimeenpane- van Keskuskomitean ase- tus työväenvalvonnasta.
Marraskuun 18. (joulukuun 1.)	Pystytettiin neuvostovalta Vladivostokissa.
Marraskuun 20. (joulukuun 3.)	Likvidoitiin vanhan armeijan vastavallankumoukselli- nen pääesikunta Mogilevissa. Aloitettiin neuvottelut Brest-Litovskissa välirauhasta Neuvostotasavallan ja Saksan liittoutumaan kuuluvien maiden kanssa. Kansankomissaarien Neuvosto julkaisi vetoamuksen <i>Kaikille Venäjän ja Idän työätekeville muhamettilai- sille.</i>
Marraskuun 22. (joulukuun 5.)	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti oikeuselinten järjestämisestä demokraattisten vaalien pohjalla ja val- lankumoutribunaalien perustamisesta.
Joulukuun 2. (15.)	Yleisvenäläisen Toimeenpane- van Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti Korkeimman Kansantalousneuvoston järjestämisestä.
Joulukuun 7. (20.)	Kansankomissaarien Neuvoston päätös Yleisvenäläisen erikoiskomitean järjestämisestä F. E. Dzier'ynskin joh- dolla taistelemaan vastavallankumousta ja sabotaasia vastaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Joulukuun 11. (24.)	I Yleisukrainalainen Neuvostojen edustajakokous Har- kiovissa. Muodostettiin Ukrainan Neuvostotasavalta ja valittiin Ukrainan ensimmäinen neuvostohallitus.
Joulukuun 12.—20. (joulukuun 25. 1917 — tammikuun 2. 1918)	Kaukoidän aluepiirin kolmas Neuvostojen edustaja- kokous Habarovskissa. Neuvostovalta julistettiin Kauko- idän alueella.
Joulukuun 14. (27.)	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean dek- reetti pankkien kansallistamisesta.
Joulukuun 16. (29.)	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti armeijan demokratisoimisesta.
Joulukuun 18. (31.)	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti Suomen val- tiollisen itsenäisyyden tunnustamisesta.
<i>1918</i>	
Tammikuun 5. (18.)	Kokoontui Perustava kokous Pietarissa.
Tammikuun 6. (19.)	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean de- kreetillä hajotettiin Perustava kokous, joka oli kieltäy- tynyt tunnustamasta Neuvostovaltaa, hyväksymästä Työtätekevän ja riistetyn kansan oikeuksien julistusta ja dekreettejä rauhasta ja maasta.
Tammikuun 10.—18. (23.—31.)	III Yleisvenäläinen Työläisten, sotilaiden ja talonpoi- kien edustajain neuvostojen edustajakokous Pietarissa. Hyväksyttiin <i>Työtätekevän ja riistetyn kansan oikeuk- sien julistus</i> .
Tammikuun 15. (28.)	Kansankomissaarien Neuvoston päätös Työläisten ja talonpoikain Punaisen Armeijan perustamisesta.
Tammikuun 21. (helmikuun 3.)	Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea antoi asetuksen valtion sisäisten ja ulkoisten lainojen annu- loinnista.
Tammikuun 23. (helmikuun 5.)	Julkaistiin Kansankomissaarien Neuvoston päätös kir- kon-eroittamisesta valtiosta ja koulun kirkosta.
Tammikuun 26. (helmikuun 8.)	Julkaistiin Kansankomissaarien Neuvoston päätös siir- tymisestä uuteen ajanlaskuun 14 päivästä helmikuuta 1918. Kievissä pystytettiin neuvostovalta.
Tammikuu	Romania miehitti Bessarabian.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Tammi- — helmi- kuu	Kukistettiin atamaani Kaledinin vastavallankumouksellinen kapina Donilla.
Helmikuun 14.	Julkaistiin Kansankomissaarien Neuvoston päätös tsaarin laivastoväen kotiuttamisesta ja Työläisten ja talonpoikain Punaisen Laivaston perustamisesta.
Helmikuun 18.	Alkoi saksalaisten joukkojen hyökkäys Neuvosto-Venäjälle.
Helmikuun 19.	Julkaistiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus „Maan yhteiskunnallistuttamisesta”.
Helmikuun 21.	Kansankomissaarien Neuvosto julkaisi vetoomuksen <i>Sosialistinen isänmaa on vaarassa</i> .
Helmikuun 23.	Punaisen Armeijan päivä.
Helmikuun 25.— huhtikuun 24.	Neuvosto-Venäjän sota- ja kauppalaivaston sankarillinen retki Räävelistä ja Helsingistä Kronstadiin (<i>Jääretki</i>).
Maaliskuun 1.	Saksalaiset valtasivat Kievin. Vastavallankumouksellinen <i>Ukrainan rada</i> pystytettiin.
Maaliskuun 3.	VSFNT allekirjoitti Brest-Litovskin rauhansopimuksen Saksan, Itävalta-Unkarin, Turkin ja Bulgarian kanssa.
Maaliskuun 6.—8.	NKP (b):n VII edustajakokous Pietarissa. VSDFP(b):n nimi päätettiin muuttaa VKP (b):ksi.
Maaliskuun 9.	Ententen joukkojen maiminnousu Murmanskissa.
Maaliskuun 10.—11.	V. I. Leninin johtama Neuvostohallitus siirtyi Pietarista Moskovaan, josta tuli Neuvostotasavallan pääkaupunki.
Maaliskuun 14.—16.	Neuvostojen IV yleisvenäläinen ylimääräinen edustajakokous Moskovassa. Ratifioitiin Brestin rauhansopimus.
Maaliskuu	Terekin kansojen II edustajakokous Pjatigorskissa julisti neuvostovallan Pohjois-Kaukasiassa.
Huhtikuun 5.	Japanilaisten joukkojen maiminnousu Vladivostokissa.
Huhtikuun 22.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus yleisestä pakollisesta työläisten ja työtätekevän talonpoikaiston (18—40 vuotiaiden) sotilasopetuksesta. Kansankomissaarien Neuvoston päätös ulkomaankaupan kansallistamisesta.
Huhtikuun 26.— heinäkuun 2.	Neuvostojoukkojen sankarillinen retki Luganskista Tsaritsyniin.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Huhtikuun 28.	Julkaistiin V. I. Leninin kirjoitus <i>Neuvostovallan lähimmät tehtävät.</i>
Huhtikuun 30.	Turkestanin Neuvostojen V edustajakokous (kurultai) Taskentissa antoi julistuksen Turkestanin ASNT:n perustamisesta.
Toukokuun 2.	Kansankomissaarien Neuvoston asetus sokeriteollisuuden kansallistamisesta (ensimmäinen koko tuotantotalan kansallistaminen).
Toukokuun 8.	Saksalaiset joukot ja valkokasakat valtasivat Donin Rostovin.
Toukokuun 9.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus „Erikoisvaltuuksien myöntämisestä Elintarvikeasiain kansankomissaarille taistelussa maalaisporvaristoa vastaan, joka kätkee viljaa ja keinottelee viljalla”. Perustettiin Korkeimman Kansantalouselneuvoston yhteyteen Valtion rakennuskomitea — ensimmäinen koko valtiota käsittävä rakennushallinto.
Toukokuun 25.	Avattiin Kansantalouselneuvostojen I yleisvenäläinen edustajakokous. Alkoi tšekkoslovakialaisen armeijakunnan kapina neuvostovaltaa vastaan.
Toukokuun 29.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus yleisestä mobilisaatiosta.
Kesäkuun 1.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Arkistoasiain uudelleenjärjestämisestä ja keskittämisestä”.
Kesäkuun 8.	Tšekkoslovakialaiset valtasivat Samaran. Samarassa muodostettiin kesäkuun 6 pñä 1918 valkokaartilais-eserräläinen hallitus, ns. Perustavan kokouksen jäsenten komitea.
Kesäkuun 11.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus kyläköyhälistökomiteain muodostamisesta.
Kesäkuun 20.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös öljyteollisuuden kansallistamisesta.
Kesäkuun 28.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös koko suurteollisuuden ja rautalielaitoksen kansallistamisesta.
Kesäkuun 29.	Tšekkoslovakialaiset valtasivat Vladivostokin ja siellä pystytettiin valkokaartilainen „Autonomisen Siperian väliaikainen hallitus”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Heinäkuun 4.—10.	Neuvostojen V yleisvenäläinen edustajakokous Moskovassa. Vahvistettiin Neuvostomaan ensimmäinen Perustuslaki — VSFNT:n Perustuslaki.
Heinäkuun 6.—7.	Likvidoititiin „vasemmisto”-eserrien vastavallankumouksellinen kapina Moskovassa.
Heinäkuun 17.	Entinen tsaari Nikolai II Romanov ja hänen perheensä teloitettiin Jekaterinburgissa (nyk. Sverdlovsk).
Heinäkuun 20.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Kotirintaman nostoväestä” (työlätekemättömien aineiden mobilisoinnista selustan nostoväkeen).
Heinäkuun 21.	Neuvostojoukot tukahduttivat valkokaartilaiden kapinan Jaroslavlissa.
Heinäkuun 22.	Kansankomissaarien Neuvoston asetus „Keinottelusta”.
Heinäkuu 1918 — kesäkuu 1919	Tsaritsynin sankarillinen puolustus.
Elokuun 2.	Ententen joukkojen maihinnousu Arkangelissa. Maahanhyökkääjien avulla järjestettiin valkokaartilainen „Pohjoisen alueen väliaikainen hallitus”.
Elokuun 4.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös kaikkien porvarillisten sanomalehtien lakkauttamisesta. Englantilaiset maahanhyökkääjät miehittävät Bakun.
Elokuun 15.—16.	Amerikkalaisten joukkojen maihinnousu Vladivos’okissa.
Elokuun 26.— syys- kuun 17.	Tamanin armeijan sankarillinen retki Tamanin niemimaalta Tuapsen kautta Armaviriin.
Elokuun 30.	Eserrien kavala murhayritys V. I. Leniniä vastaan entisessä Michelsonin tehtaassa (Moskovassa) pidetyn kokouksen jälkeen.
Syyskuun 4.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Rautateiden yksityisomistuksen lakkauttamisesta”.
Syyskuun 10.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti kansainvälisen metrijärjestelmän käytäntöönnotosta.
Syyskuun 15.	Turkkilaiset maahanhyökkääjät valtasivat Bakun.
Syyskuun 16.	Perustettiin VSFNT:n Punaisen lipun kunniamerkki.
Syyskuun 20.	Englantilaiset maahanhyökkääjät ja eserrät ampuivat 26 Bakun komissaaria.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Lokakuun 10.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös uuden ortografian ottamisesta käytäntöön.
Lokakuun 16.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus yhtenäisen työkoulun järjestämisestä.
Lokakuun 29. — marraskuun 4.	Kommunistisen Nuorisoliiton I yleisvenäläinen edustajakokous Moskovassa.
Lokakuun 31.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti työätekevien yhteiskunnallisesta huollosta.
Marraskuun 2.	Julkaistiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus „Kertakaikkisesta kymmenmiljardisesta vallankumouksellisesta erikoisverosta”.
Marraskuun 6.—9.	Neuvostojen VI yleisvenäläinen ylimääräinen edustajakokous.
Marraskuun 13.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean päätös Breslin rauhansopimuksen mitätöimisestä.
Marraskuun 18.	Ententen käskyläinen amiraali Koltšak pystytti vastavallankumouksellisen diktatuurin Siperiassa.
Marraskuun 21.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Väestön varustamisesta kaikilla ruoka- ja muilla kulutustarvikkeilla ja kotitalousesineillä”.
Marraskuun 29.	Ukrainan Väliaikaisen työläisten ja talonpoikain hallituksen manifesti hetmanin kukistamisesta ja neuvostovallan pystyttämisestä Ukrainassa.
Marraskuun 30.	Perustettiin Eestinmaan Työkommuuni Narvassa (Eestin SNT).
Marraskuun 30.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean päätös Työläisten ja talonpoikain puolustusneuvoston perustamisesta V. I. Leninin johdolla.
Marraskuu	Englantilais-ranskalainen eskaaderi saapui Odessaan. Alkoi englantilais-ranskalainen aseellinen interventio etelässä.
Marras- — joulukuun	Punainen armeija ja partisaanijoukot karkottivat itävaltalais-saksalaisen miehitysarmeijan neuvostoalueelta.
Joulukuun 2.	Dekreetti „Ulkoisten pankkien toiminnan lopettamisesta”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Joulukuun 10.	Punainen Armeija vapautti Minskin saksalaisista miehittäjistä. Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea vahvisti <i>Työlakikokoelman</i> .
Joulukuun 11.—20.	Maaosastojen, köyhälistökomiteoiden ja kommuunien I yleisvenäläinen edustajakokous.
Joulukuun 16.	Liettuassa pystytettiin neuvostovalta.
Joulukuun 17.	Latviassa pystytettiin neuvostovalta.
<i>1919</i>	
Tammikuun 1.	Muodostettiin Valko-Venäjän Sosialistinen Neuvostotasavalta.
Tammikuun 3.	Punainen Armeija vapautti Riian saksalaisista valloittajista.
Tammikuun 11.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti elintarvikkeiden luovutusvelvollisuudesta.
Helmikuun 2.—28.	Muodostettiin Liettualais-Valkovenäläinen Neuvostotasavalta (Litbel).
Helmikuun 11.	Tilanherrojen Puola aloitti sotatoimet Neuvosto-Venäjää vastaan. Puolan joukot valtasivat Brest-Litovskin.
Helmikuun 14.	Julkaistiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean päätös „Sosialistisesta maankäytöstä ja sosialistiseen maatalouteen siirtymisen toimenpiteistä”.
Maaliskuun 2.—6.	Kommunistisen Internationalen I Kongressi Moskovassa.
Maalis- — heinäkuu	Murskattiin Ententen ensimmäinen Neuvostotasavaltaa vastaan tekemä sotaretki.
Maaliskuun 18.—23.	VKP(b):n VIII edustajakokous Moskovassa. Hyväksyttiin puolueen uusi ohjelma.
Maaliskuun 23.	Perustettiin Baskirian Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta.
Maaliskuun 30.	M. I. Kalinin valittiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean puheenjohtajaksi.
Huhtikuun 6	Punainen Armeija vapautti Odessan englantilais-ranskalaisista maahanhyökkääjistä ja valkokaartilaisista.
Huhtikuun 12.	Ensimmäiset kommunistiset talkoot Moskva-Sortirovotsnajan varikolla.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Huhtikuun 28.	Itäisen rintaman iskuryhmä alkoi vastahyökkäyksen M. V. Frunzen johdolla.
Toukokuun 10.	Ensimmäiset joukkoluontoiset kommunistiset talkoot Moskova—Kazanin rautatiellä.
Kesäkuun 13.—16.	Likvidoitiin valkokaartilaiskapina <i>Krasnaja Gorkan</i> linna-akkeessa.
Kesäkuu	„Tripoljen murhenäytelmä”. Valkokaartilaiset murhasivat raa’asti Tripoljen nuorisoliittolaiset Ukrainassa.
Heinäkuun 6.	Solmittiin diplomaattiset suhteet VSFNT:n ja Afganistanin välillä.
Heinäkuun 9.	VKP(b):n KK:n vetoamus puoluejärjestöille <i>Kaikki taisteluun Denikiniä vastaan!</i>
1919 heinäkuu— 1920 maaliskuu	Murskattiin Ententen toinen sotaretki.
Lokakuun 10.	Ententen Korkeimman neuvoston päätös Neuvosto-Venäjän taloudellisesta saarrosta.
Loka- — marras- kuu	Murskattiin Judenitsin valkokaartilainen armeijakunta Pietarin edustalla.
Marraskuun 14.	Punaisen Armeijan joukot vapauttivat Omskin koltšakilaisista.
Joulukuun 3.—5.	Maatalouskommuunien ja maatalousartteleiden I yleisvenäläinen edustajakokous.
Joulukuun 5.—9.	Neuvostojen VII yleisvenäläinen edustajakokous.
Joulukuun 16.	Punaisen Armeijan joukot vapauttivat Kievin denikiniäläisistä.
Joulukuun 26.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti lukutaidottomuuden likvidoinnista Neuvosto-Venäjällä.
1920	
Tammikuun 15.	Puolustusneuvoston päätös „Ensimmäisestä vallankumouksellisesta Työarmeijasta”.
Tammikuun 29.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti yleisestä työvelvollisuudesta.
Tammikuu	Palautettiin neuvostovalta Siperiaan. Maahanhyökkääjät lopettivat Neuvosto-Venäjän saarron.
Helmikuun 2.	Jurjevissa (Tartossa) allekirjoitettiin rauhansopimus VSFNT:n ja Eestin välillä.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Helmikuun 21.	Punainen Armeija vapautti Arkangelin maahanhyökääjistä ja valkokaartilaisista.
Helmikuu	Punainen Armeija vapautti Ukrainan Denikinin valkokaartilaisjoukoista.
Maaliskuun 13.	Punainen Armeija vapautti Murmanskin valkokaartilaisista. Likvidoitiin Pohjoinen rintama.
Maaliskuun 23.	Kansankomissaarien Neuvosto perusti Venäjän sähköistämisen valtionkomitean (GOELRO'n).
Maaliskuun 27.	Punainen Armeija vapautti Novorossiiskin valkokaartilaisista.
Maaliskuun 29.— huhtikuun 5.	VKP(b):n IX edustajakokous.
Huhtikuun 6.	Muodostettiin Kaukoidän tasavalta.
Huhtikuun 25.— lokakuun 18.	Neuvosto-Venäjän ja Puolan sota (rauhansopimus allekirjoitettiin maaliskuun 18 pñä 1921).
Huhtikuun 26.	Julistettiin Horezmin kansanneuvostotasavalta.
Huhtikuun 28.	Punainen Armeija vapautti Bakun valkokaartilaisista.
Huhtikuun 28.	Muodostettiin Azerbaidžanin SNT.
Huhtikuun 30.	VSFNT:n Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Maan uumenista”.
Huhtikuu	VSFNT:n Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Maanjaosta”.
Huhti- — marras- kuu	Imperialistinen Japani miehitti Pohjois-Sahalinin. Työläisten ja talonpoikien puolustusneuvosto muutettiin Työ- ja puolustusneuvostoksi.
Toukokuun 1.	Murskattiin Ententen kolmas sotaretki.
Toukokuun 27.	Yleisvenäläiset vapputalkoot.
Kesäkuun 8.	Perustettiin Tatarian ASNT.
Kesäkuun 12.	Perustettiin Karjalan työkansan kommuuni.
Kesäkuun 24.	Punainen Armeija vapautti Kievin puolalaisista.
Kesäkuu	Muodostettiin Tšuvassien autonominen alue.
	Ilmestyi V. I. Leninin kirja „Vasemmistolaisuus” <i>lasten/autina kommunismissa</i> .
	Perustettiin Englannin ja Venäjän välinen osakeyhtiö Arkos.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Heinäkuun 11.	Punainen Armeija vapautti Minskin valkokuolalaisista.
Heinäkuun 12.	Allekirjoitettiin VSFNT:n ja Liettuan välinen rauhansopimus.
Heinäkuun 19.	Perustettiin Yleisvenäläinen erikoiskomitea lukutaidottomuuden likvidoimiseksi.
Heinäkuun 19.— elokuun 7.	Kominternin II kongressi.
Flokuun 11.	Allekirjoitettiin VSFNT:n ja Latvian välinen rauhansopimus.
Elokuun 26.	Perustettiin Kirgiisian ASNT (joulukuun 5 päivästä 1936 Kazahstanin SNT).
Syyskuun 13.	Liitto- ja taloudellinen sopimus VSFNT:n ja Horesmin kansanneuvostotasavallan välillä.
Syyskuun 14.	Perustettiin Buharan kansanneuvostotasavalta.
Syyskuun 30.	Tehtiin VSFNT:n Azerbaidžanin välinen liittosopimus.
Lokakuun 2.	V. I. Lenin piti puheen Venäjän kommunistisen nuorisoliiton III yleisvenäläisessä edustajakokouksessa „Nuorisoliittojen tehtävistä”.
Lokakuun 14.	Allekirjoitettiin VSFNT:n ja Suomen välinen rauhansopimus.
Marraskuun 4.	Yleisliittolaisen Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti Votjakkien (udmurtien) autonomisen alueen, Marikansan autonomisen alueen ja Kalmukkien autonomisen alueen perustamisesta.
Marraskuun 7.—11.	Punaisen Armeijan joukot valtasivat rynnäköillä Perekopin.
Marraskuun 16.	Punainen Armeija valtasi Kertsin. Krim vapautettiin kokonaan.
Marraskuun 29.	Perustettiin Armenian SNT. Korkein Kansantalousneuvosto vahvisti asetuksen „Tuotantolaitosten kansallistamisesta”, (joissa työläisten luku nousi 5 henkeen voimakoneita käytettäessä tai 10 henkeen ilman voimakoneita).
Joulukuun 22.—29.	Neuvostojen VIII yleisvenäläinen edustajakokous Moskovassa. Hyväksyttiin GOELRO suunnitelma. Perustettiin Työn Punaisen Lipun kunniamerkki.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Joulukuun 28.	Työläisten ja talonpoikain liittosopimus Venäjän SFNT:n ja Ukrainan SNT:n välillä.
1920	Järjestettiin Neuvosto-Venäjän kauppaedustus Eestiin, Englantiin, Saksaan, Ruotsiin, Liettuaan, Turkkiin, Italiaan, Iraniin ja Itävaltaan.
<i>1921</i>	
Tammikuun 16.	Työläisten ja talonpoikain liittosopimus VSFNT:n ja Valko-Venäjän SNT:n kesken sotilaallisesta ja taloudellisesta yhteistyöstä.
Tammikuun 20.	Perustettiin Dagestanin ASNT ja Vuoristolaisten ASNT.
Helmikuun 11.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Instituuttien perustamisesta punaisten professorien valmistamiseksi”.
Helmikuun 22.	Muodostettiin Valtion yleinen suunnittelukomitea (Gosplan).
Helmikuun 25.	Perustettiin Gruusian SNT.
Helmikuun 26.	Allekirjoitettiin sopimus VSFNT:n ja Iranin välillä ystävällisten suhteiden solmimisesta.
Helmikuun 28.	Moskovassa allekirjoitettiin Neuvosto-Venäjän ja Afganistanin välinen sopimus ystävällisten suhteiden solmimisesta. Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Tasavallan yhtenäisestä rakennussuunnitelmasta”.
Helmikuun 28.— maaliskuun 18.	Kronstadtin valkokaartilaiskapina. Punaisen Armeijan joukko-osastot likvidoivat sen yhdessä VKP(b):n X edustajakokouksen edustajien kanssa.
Maaliskuun 4.	Liitto- ja taloudellinen sopimus VSFNT:n ja Buharan kansanneuvostotasavallan välillä. Muodostettiin Abhasian ASNT.
Maaliskuun 8.—16.	VKP(b):n X edustajakokous. Hyväksyttiin päätös uuteen talouspolitiikkaan siirtymisestä.
Maaliskuun 16.	Moskovassa allekirjoitettiin ystävyys- ja veljeyssopimus VSFNT:n ja Turkin välillä. Solmittiin väliaikainen kauppasopimus VSFNT:n ja Englannin kesken.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Maaliskuun 18.	Riiassa allekirjoitettiin VSFNT:n ja Puolan välinen rauhansopimus.
Maaliskuun 21.	Yleisliittolaisen Toimeenpanevan Keskuskomitean dekreetti „Elintarvikkeiden ja raaka-aineiden luovutusvelvollisuuden korvaamisesta luontoisverolla”.
Maaliskuun 28.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Maataloustuotteiden vapaasta vaihdosta, ostosta ja myynnistä kuvernementeissa, jotka ovat lopettaneet luovutusvelvollisuuden”.
Huhtikuun 7.	Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Kulutusosuuskunnista”.
Huhtikuun 21.	Julkaistiin Kansankomissaarien Neuvoston dekreetti „Viljan, perunan ja öljykasvien siementen luontoisverosta”.
Huhtikuun 29.	VSFNT:n Työ- ja puolustusneuvoston päätös „Taistelusta kuivuutta vastaan”.
Toukokuun 21.	Työläisten ja talonpoikain liittosopimus VSFNT:n ja Gruusian SNT:n kanssa.
Kesäkuun 16.	Muodostettiin Adžarian ASNT Gruusian SNT:n yhteyteen.
Kesäkuun 22.— heinäkuun 12.	Kominternin III kongressi.
Heinäkuun 7.	Julkaistiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston asetus tuotanto-osuuskunnista.
Heinäkuun 18.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean puhe- miehistön päätös „Nälkäänäkevien keskusapukomitean muodostamisesta Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean yhteyteen” M. I. Kalininin puheenjohtajalla.
Elokuun 12.	Työ- ja puolustusneuvoston päätös tärkeimmistä toimenpiteistä suurteollisuuden jälleenrakentamiseksi ja tuotannon kohottamiseksi.
Elokuun 22.	Muodostettiin Komin (syrjäänien) autonominen alue
Elokuun 26.	Avattiin Dairenin konferenssi, johon osallistuivat Kaukoidän tasavalta ja Japani.
Syyskuun 1.	Muodostettiin Kabardan autonominen alue.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Syyskuun 26.— lokakuun 2.	Volganvarren nälkäänäkevien avustusviikko.
Syyskuun 30.	Liittosopimus VSFNT:n ja Armenian SNT:n välillä finanssiasioista.
Lokakuun 12.	Julkaistiin Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean päätös „Valtion pankin perustamisesta” ja hyväksyttiin „Asetus valtionpankista”.
Lokakuun 18.	Muodostettiin Krimin ASNT.
Lokakuu 1921 — helmikuu 1922	Suomen valkoisten interventio Karjalassa.
Joulukuun 23.— 28. 1921	Neuvostojen IX yleisliittolainen edustajakokous. Solmittiin kauppasopimukset Saksan, Norjan, Itävallan ja Italian kanssa.
<i>1922</i>	
Tammikuun 9.	Muodostettiin Burjaattimongolien autonominen alue.
Tammikuun 12.	Muodostettiin Karatsaiden ja Tšerkessien autonominen alue.
Helmikuun 12.	Punainen Armeija ja partisaanit vapauttivat Volotsjevkan japanilaisista miehittäjistä.
Maaliskuun 2.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean Puhe-miehistön päätös „Yhtenäisestä luontoisverosta”.
Maaliskuun 12.	Muodostettiin Taka-Kaukasian Federaatio.
Maaliskuun 27.— huhtikuun 2.	VKP(b):n XI edustajakokous.
Huhtikuun 10.— toukokuun 19.	Genuan konferenssi, johon osallistuivat Englanti, Belgia, Italia, VSFNT, Ranska ym. maita.
Huhtikuun 16.	Allekirjoitettiin Rapallon sopimus VSFNT:n ja Saksan välillä diplomaattisten suhteiden palauttamisesta.
Huhtikuun 27.	Muodostettiin Jakutian ASNT.
Toukokuun 1.	Laskettiin käyntiin Kasiran sähköasema.
Toukokuun 22.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean 3. istuntokaudella hyväksyttiin „Laki työhön perustuvasta maankäytöstä”.
Kesäkuun 1.	Muodostettiin Oirottien autonominen alue (tammikuun 7 päivästä 1948 Vuoristo-Altain autonominen alue).

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Kesäkuun 5.	Järjestettiin kaupp- ja taloudelliset yhteydet VSFNT:n ja Tsekkoslovakian kesken.
Kesäkuun 15.— heinäkuun 19.	Haagin konferenssi, johon osallistuivat Englanti, Belgia, Italia, VSFNT, Japani, Ranska ym. maita.
Heinäkuun 27.	Muodostettiin Tserkessien (Adygien) autonominen alue.
Syyskuun 8.	Kansankomissaarien Neuvoston asetus rahajärjestelmän yhtenäistämistä.
Syyskuun 28.	Yleisvenäläinen Toimeenpaneva Keskuskomitea vahvisti „Asetuksen keskuskomissiosta taistelussa nälänhädän seurauksia vastaan”.
Lokakuun 25.	Punainen Armeija ja partisaanit vapauttivat Vladivostokin japanilaisista maahanhyökkääjistä.
Lokakuun 31.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös Valtion ensimmäisen 6% (100 miljoonan ruplan) voittolainan liikkeellelaskusta.
Maraskuun 15.	Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean asetus Kaukoidän tasavallan yhdistämisestä VSFNT:aan.
Joulukuun 13.	Muodostettiin Taka-Kaukasian Sosialistinen Federatiivinen Neuvostotasavalta. Taka-Kaukasian Neuvostojen I edustajakokouksen päätös liittovaltion muodostamisesta. Neuvostojen VII yleisukrainalaisen edustajakokouksen julistus liittotasavallan muodostamisesta.
Joulukuun 18.	Valko-Venäjän Neuvostojen IV edustajakokouksen päätös liittotasavallan muodostamisesta.
Joulukuun 23.—27.	Neuvostojen X yleisvenäläinen edustajakokous. Päätös liittotasavallan muodostamisesta.
Joulukuun 30.	SNTL:n Neuvostojen I edustajakokous Moskovassa. Perustettiin Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitto.
<i>1923</i>	
Huhtikuun 17.—25.	VKP(b):n XII edustajakokous.
Toukokuun 8.—11.	Curzonin uhkavaatimus. Uuden intervention uhka. Neuvostohallituksen vastaus.
Toukokuun 10.	Kansankomissaarien Neuvoston ja Toimeenpanevan Keskuskomitean päätös „Yhtenäisestä maatalousverosta talousvuodelle 1923/24”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Toukokuun 30.	Perustettiin Burjaattimongolien ASNT.
Heinäkuun 6.	Toimeenpaneva Keskuskomitea hyväksyi SNTL:n ensimmäisen Perustuslain. Neuvostoliiton Toimeenpanevan Keskuskomitean 2. istuntokauden päätös Neuvostoliiton työ- ja puolustusneuvoston perustamisesta.
Heinäkuun 7.	Yleisliittolaisen Toimeenpanevan Keskuskomitean aseus maan uumenien hyväksikäytöstä.
Heinäkuun 25.	Muodostettiin Karjalan ASNT.
Elokuun 19.	Avattiin Neuvostoliiton ensimmäinen maatalous- ja kotiteollisuuden näyttely Moskovassa.
<i>1924</i>	
Tammikuun 21.	Kuoli Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston ja VSFNT:n Kansankomissaarien Neuvoston puheenjohtaja — Kommunistisen puolueen järjestäjä ja Neuvostovaltion luoja V. I. Lenin.
Tammikuun 26.— helmikuun 2.	SNTL:n Neuvostojen II edustajakokous.
Tammikuun 26.	SNTL:n Neuvostojen II edustajakokous päätti muuttaa Pietarin kaupungin nimen Leningradiksi.
Tammikuun 31.	SNTL:n Neuvostojen II edustajakokous vahvisti Neuvostoliiton ensimmäisen Perustuslain.
Helmikuun 2.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Iso-Britannian välille.
Helmikuun 7.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Italian välille.
Helmikuun 25.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Itävallan välille.
Maaliskuun 8.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Kreikan välille.
Maaliskuun 10.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Norjan välille.
Maaliskuun 18.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Ruotsin välille.
Maaliskuun 19.	Laskettiin liikkeen ensimmäinen Talonpoikien voittolainaksi 50 miljoonan ruplan arvosta.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Toukokuun 23.—31.	NKP(b):n XIII edustajakokous.
Toukokuun 31.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Kiinan välille.
Kesäkuun 17.— heinäkuun 8.	Kominternin V kongressi.
Kesäkuun 18.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Tanskan välille.
Heinäkuu	Laskettiin käyntiin Kizelin sähköasema Uralilla.
Heinäkuun 7.	Muodostettiin Pohjois-Osetinian autonominen alue.
Heinäkuun 11.	Perustettiin Marx—Engels instituutti Moskovaan.
Heinäkuun 12.—18.	Nuorisoliiton VI edustajakokous. Venäjän Kommunistisen Nuorisoliiton (VKNL) nimi muutettiin Venäjän Leniniläiseksi Kommunistiseksi Nuorisoliitoksi (VLKNL).
Lokakuun 12.	Muodostettiin Moldavian ASNT.
Lokakuun 14.	Muodostettiin Tadzikian ASNT Usbekian SNT:n yhteyteen.
Lokakuun 27.	Muodostettiin Turkmenian SNT ja Usbekian SNT.
Lokakuun 28.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Ranskan välille.
1924	Päätettiin Kazanin ja Sverdlovskin välisen rautatien rakentaminen. Solmittiin kauppasopimukset Italian (helmikuu) ja Ruotsin (maaliskuu) kanssa; perustettiin osakeyhtiö Amtorg (toukokuu) USA:ssa.
1925	
Tammikuun 2.	Muodostettiin Vuoristo-Badahšanin autonominen alue.
Tammikuun 20.	Sopimus Neuvostoliiton ja Japanin diplomaattisten suhteiden järjestämisestä ja Pohjois-Sahalinin palauttamisesta Neuvostoliitolle.
Huhtikuun 21.	Muodostettiin Tšuvassian ASNT.
Toukokuun 11.	Muodostettiin Karakalpakkien autonominen alue.
Toukokuun 13.—20.	SNTL:n Neuvostojen III edustajakokous.
Toukokuun 24.	Ilmestyi sanomalehden <i>Komsomolskaja Pravda</i> ensimmäinen numero.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Elokuun 14.	Toimeenpanevan Keskuskomitean päätös Talouden jälleenrakentamisen valtion sisäisen 300 milj. ruplan lainan liikkeellelaskusta.
Lokakuun 12.	Allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Saksan kauppasopimus.
Joulukuun 6.	Laskettiin käyntiin V. I. Leninille nimetty Saturan sähköasema.
Joulukuun 17.	Neuvostoliitto ja Turkki allekirjoittivat ystävyys- ja puolueettomuussopimuksen.
Joulukuun 18.—31.	VKP(b):n XIV edustajakokous. Suunta maan sosialistiseen teollistamiseen.
1925	Jaroslavlin tehdas päästi ensimmäisen neuvostoliittolaisen kuorma-auton. Avattiin maailman suurin, Solikamskin kaliumikaivos.
<i>1926</i>	
Helmikuun 1.	Muodostettiin Kirgisian ASNT.
Huhtikuun 24.	Allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Saksan välinen puolueettomuus- ja hyökkäämättömyyssopimus.
Kesäkuun 11.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Säästäväisyyspolitiikasta”.
Elokuun 31.	Allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Afganistanin välinen puolueettomuus- ja keskinäinen hyökkäämättömyyssopimus.
Syyskuun 28.	Allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Liettuan välinen ystävyys- ja puolueettomuussopimus.
Syyskuu	Perustettiin ensimmäinen työläisten iskuprikaati Leningradin <i>Krasnyi treugolnik</i> tehtaalla.
1926	Laskettiin käyntiin V. I. Leninille nimetty Volhovin sähköasema. Pantiin käyntiin maan ensimmäinen mekanisoitu lasitehdas <i>Dagestanskije ogni</i> .
<i>1927</i>	
Tammikuu	Perustettiin Neuvostoliiton Osoviahim-järjestö.
Helmikuun 19.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Sähköistämistilanteesta ja sen perspektiivisuunnitelmasta lähimmän viiden vuoden ajaksi”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Huhtikuun 18.—26.	SNTL:n Neuvostojen IV edustajakokous. Päätös kansantalouden kehityksen ensimmäisen viisivuotissuunnitelman valmistamisesta.
Toukokuu	Englantilaiset poliisit hyökkäsivät provokatoorisesti Arkosiin Lontoossa ja Englanti katkaisi diplomaattiset ja kauppasuhteet Neuvostoliittoon.
Elokuun 24.	Laskettiin liikkeelle ensimmäinen 200 milj. ruplan teollistamislain 10 vuodeksi.
Lokakuun 1.	Neuvostoliiton ja Iranin välinen sopimus takeista ja puolueettomuudesta.
Lokakuun 15.—20.	Neuvostoliiton Toimeenpanevan Keskuskomitean juhlistuntokausi Leningradissa. Hyväksyttiin manifesti asteittaisesta siirtymisestä seitsentuntiseen työpäivään.
Lokakuun 21.—23.	VKP(b):n KK:n ja KKK:n yhdistetty istunto hyväksyi „Kansantalouden viisivuotissuunnitelman laatimisohteet”.
Joulukuun 2.—19.	NKP(b):n XV edustajakokous. Suunta maatalouden kollektivisointiin.
1927	Pantiin käyntiin V. I. Leninille nimetty Zemo-Avtsalyn vesivoima-asema. Valmistettiin ensimmäinen kivihiilen louhintakone DL (Donetskaja legkaja).
<i>1928</i>	
Toukokuun 18.— heinäkuun 5.	Sahtyn tuhotyöntekijäin oikeusjuttu.
Elokuun 1.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Suurten viljatalousneuvostotilojen järjestämisestä”.
Syyskuun 7.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Toimenpiteistä taloudellisen avun antamisesta maaseutuköyhälistölle”
Marraskuu	Ensimmäisen KTA:n perustaminen Sevtsenkolle nimetyllä neuvostotilalla (Ukraina).
1928	Perustettiin suurin viljatalousneuvostotila <i>Gigant</i> Salan arolle (Rostovin alue).
<i>1929</i>	
Helmikuun 9.	Moskovassa allekirjoitettiin pöytäkirja Kellogg-Briandin sopimuksen voimaansaattamisesta ennen määräaika

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	(Moskovan pöytäkirja) Neuvostoliiton, Puolan, Romanian, Latvian ja Eestin välillä.
Maaliskuun 5.	<i>Pravdassa</i> julkaistiin Leningradin <i>Krasnyi vyiboržets</i> tehtaan kollektiivin vetoomus kaikille Neuvostoliiton tuotantolaitoksille sosialistisen kilpailun järjestämisestä.
Huhtikuun 23.—29.	NKP(b):n XVI konferenssi. Hyväksyttiin ensimmäinen viisivuotissuunnitelma. Vetoomus kaikille työtätekeville sosialistisen kilpailun kehittämistä viisivuotissuunnitelman täyttämiseksi.
Toukokuun 9.	NKP(b):n KK:n päätös sosialistisen kilpailun järjestämisestä tehtaissa.
Toukokuun 20.—28.	SNTL:n Neuvostojen V edustajakokous vahvisti hallituksen esittämän kansantalouden kehittämisen ensimmäisen viisivuotissuunnitelman.
Kesäkuun 5.	Neuvostoliiton Työ- ja puolustusneuvoston päätös kone- ja traktoriasemien (KTA) järjestämisestä.
Kesäkuun 21.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Toimenpiteistä kollektiivitalousjärjestelmän lujittamiseksi”.
Heinäkuun 3.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Toimenpiteistä kansantalouden turvaamiseksi insinöörikaadereilla”.
Lokakuun 7.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Maataloustuotteiden kontraktoimisesta”.
Joulukuun 5.	Muodostettiin Tadžikian SNT. NKP(b):n KK:n päätös „Teollisuuden hallinnan uudelleenjärjestämisestä”.
Joulukuun 5.—10.	Ensimmäinen Yleisliittolainen iskuprikaatin edustajakokous.
1929	Konflikti Itä-Kiinan rautatiellä.
1929—1932	Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma.
1929—1931	Rakennettiin Magnitogorskin kaupunki Uralille.
1929—1930	Siirryttiin rajoittamispolitiikasta kulakiston luokkana likvidoimiseen täyskollektivisoinnin pohjalla.
1929—1934	Maatalouden täyskollektivisoinnin kausi.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
<i>1930</i>	
Tammikuun 5.	NKP(b):n KK:n päätös „Kollektivisoinnin vauhdista ja valtion avusta kollektiivitalouksien rakennustyössä”.
Tammikuun 10.	Muodostettiin Mordvan autonominen alue.
Tammikuun 30.	Neuvostoliiton Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Luottoreformista”.
Helmikuun 1.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Toimenpiteistä maatalouden sosialistisen uudelleenjärjestämisen lujittamiseksi täyskollektivisoiduissa piireissä ja taistelusta kulakkeja vastaan”.
Maaliskuun 1.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Maatalousartelin mallisäänöistä”.
Maaliskuun 14.	NKP(b):n KK:n päätös „Taistelusta kollektiivitalousliikkeessä ilmeneviä puoluelinjan vääristelyjä vastaan”.
Huhtikuun 6.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös <i>Leninin kunniamerkin ja Punaisen Tähtien kunniamerkin</i> perustamisesta.
Toukokuun 1.	Avattiin Turkestanin—Siperian rautatie.
Toukokuun 15.	NKP(b):n KK:n päätös „Uralmetin työstä” (asetettiin tehtäväksi toisen kivihiili- ja terästeollisuuskeskuksen luomisesta Idässä).
Kesäkuun 26.— heinäkuun 13.	NKP(b):n XVI edustajakokous — sosialismin yleisen hyökkäyksen edustajakokous.
Elokuun 14.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Yleisestä alkeisoppivelvollisuudesta”.
Lokakuun 20.	Muodostettiin Hakassien autonominen alue.
Marraskuun 25.— joulukuun 7.	Teollisuuspuolueen juttu.
Joulukuun 10.	Muodostettiin Korjakien, Tšuksien, Taimyryn, Evenkien, Ostjakien ja Vogulien, Jamalin nenetsien, Vitim-Olekman ja Ohotan kansalliset piirikunnat.
1930	Aloitettiin Hiipinän apatiittilouhinta Kuollan niemimaalla.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1930	Leningradin metallitehtaalla alettiin valmistaa sarjatuotantona 24 tuh. kW. ja 50 tuh. kW. ylipaine-turbiineja.
<i>1931</i>	
Tammikuun 1.	Laskettiin käyntiin Rostovin maatalouskonetehtas (Rostselmaš).
Tammikuun 21.	Työ- ja puolustusneuvoston päätös Karakandan kivihiiliesiintymien hyväksikäytön kehittämisestä.
Tammikuun 30.— helmikuun 4.	Sosialistisen teollisuuden työntekijäin I yleisliittolainen konferenssi.
Maaliskuun 8.—17.	SNTL:n Neuvostojen VI edustajakokous.
Huhtikuun 27.	Ižoran tehtaalla valmistettiin ensimmäinen valssilaitos.
Lokakuun 1.	Laskettiin käyntiin uudistettu autotehtas AMO (nyk. Lihatšev-tehtas) Moskovassa. Ordzonikidzelle nimetty Harkovin traktoritehtas valmisti ensimmäisen traktorin (tehdasta alettiin rakentaa 1930).
Marraskuu	Perustettiin yhtenäinen Marx—Engels—Lenin instituutti (IMEL) Moskovassa.
1931	Venäjän sähköistämissuunnitelma (GOELRO) tuli toteutetuksi peruskohdiltaan. Japani miehitti Mantsurian. Muodostui uuden imperiaalistisen sodan pesäke Kaukoidässä.
<i>1932</i>	
Tammikuun 1.	Gorkin autotehtas laskettiin käyntiin (alettiin rakentaa 1930).
Tammikuun 5.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissariien Neuvoston päätös „Raskaan, kevyen ja metsäteollisuuden kansankomissariaattien muodostamisesta”.
Tammikuun 21.	Neuvostoliiton ja Suomen välillä solmittiin sopimus hyökkäämättömyydestä ja konfliktien rauhanomaisesta ratkaisemisesta.
Tammikuun 31.	Magnitogorskin rauta- ja teräskombinaatilla laskettiin käyntiin ensimmäinen masuuni (alettiin rakentaa 1929).
Helmikuun 5.	Solmittiin Neuvostoliiton ja Latvian välinen hyökkäämättömyyssopimus.
Maaliskuun 20.	Muodostettiin Karakalpakian ASNT.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Maaliskuun 29.	Laskettiin käyntiin valtion ensimmäinen kuulalaakeritehdas Moskovassa.
Huhtikuun 3.	Pantiin käyntiin Kuznetskin rauta- ja teräskombinaatin ensimmäinen masuuni. Ensimmäinen martinuuni alkoi toimia syyskuun 18 pnä (rakennustyöt aloitettiin 1930).
Huhtikuun 23.	Laskettiin käyntiin Bereznikin kemiallinen kombinaatti. NKP(b):n KK:n Päätos „Kirjallisuus- ja taidejärjestöjen uudestijärjestämisestä”.
Toukokuun 4.	Neuvostoliiton ja Eestin välillä solmittiin sopimus hyökkäämättömyydestä ja konfliktien rauhanomaisesta ratkaisemisesta.
Heinäkuun 25.	Hyökkäämättömyyssopimus Neuvostoliiton ja Puolan kesken.
Elokuun 7.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissarien Neuvoston päätös „Valtion laitosten, kollektiivitalouksien ja kooperatiivien omaisuuden suojelemisesta ja yhteiskunnallisen (sosialistisen) omaisuuden lujittamisesta”.
Lokakuun 10.	Laskettiin käyntiin V. I. Leninille nimetty Dneprin sähköasema.
Marraskuun 29.	Hyökkäämättömyyssopimus Neuvostoliiton ja Ranskan välillä.
1932	Perustettiin Komsomolsk kaupunki Amurille. Avattiin Išimbain öljyesiintymä, joka pani alulle Uralin yläjuoksun öljyalueen hyväksikäytön. Perustettiin Neuvostoliiton kirjailijain, arkkitehtien ja säveltäjien liitot.
<i>1933</i>	
Helmikuun 15.	Avattiin kollektivistis-iskurien I yleisliittolainen edustajakokous.
Kesäkuun 20.	Vienan—Itämeren kanava avattiin laivakululle.
Heinäkuun 15.	Laskettiin käyntiin Uralin koneenrakennustehdas. (Alettiin rakentaa 1928.)
Heinäkuun 28.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Espanjan välille.
Syyskuun 2.	Solmittiin Neuvostoliiton ja Italian välinen ystävyys-, hyökkäämättömyys- ja puolueettomuussopimus.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Marraskuun 16.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja USA:n välille.
1933—1934	Pohjoisen tutkimusretkikunnan matka jäänmurtaja <i>Tšeljuskinilla</i> .
1933—1937	Toinen viisivuotissuunnitelma.
<i>1934</i>	
Tammikuun 26.— helmikuun 10.	NKP(b):n XVII edustajakokous. Hyväksyttiin kansantalouden kehityksen toinen viisivuotissuunnitelma vuoksi 1933—1937.
Helmikuun 4.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Unkarin välille.
Huhtikuun 16.	Neuvostoliiton Toimeenpaneva Keskuskomitea vahvisti korkeimman kunnianimen — <i>Neuvostoliiton sankari</i> .
Toukokuun 7.	Muodostettiin Juutalaisten autonominen alue.
Kesäkuun 9.	Neuvostoliitto solmi diplomaattiset suhteet Romanian ja Tšekkoslovakian kanssa.
Heinäkuun 23.	Neuvostoliitto solmi diplomaattiset suhteet Bulgarian kanssa.
Elokuu	Ensimmäinen Yleisliittolainen neuvostokirjailijain edustajakokous. A. M. Gorkin selostus neuvostokirjallisuuden tehtävistä.
Syyskuun 17.	Neuvostoliitto solmi diplomaattiset suhteet Albanian kanssa.
Syyskuun 18.	Neuvostoliitto liittyi Kansainliittoon.
Marraskuun 17.	Toimeenpanevan Keskuskomitean ja Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Neuvostoliiton kansantalouden kehittämisen toisesta viisivuotissuunnitelmasta (vuoksi 1933—37)”.
Joulukuun 1.	Murhattiin Kommunistisen puolueen ja Neuvostovaltion huomattava toimihenkilö S. M. Kirov.
Joulukuun 7.	Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvosto lakkautti päätöksellään korttijärjestelmän leivän, jauhojen ja ryynien jakelussa sekä viljan vaihtamisen raaka-ainekasveihin.
Joulukuun 20.	Muodostettiin Mordvan ASNT.
Joulukuun 28.	Muodostettiin Udmurtian ASNT.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1934	Pantiin käyntiin Barnaulin melanssitekstiilikombinaatti.
<i>1935</i>	
Tammikuun 28.— helmikuun 6.	Neuvostoliiton VII neuvostojen edustajakokous.
Helmikuun 11.—17.	Kolhoosi-iskurien II yleisliittolainen edustajakokous. Hyväksyttiin Maatalousarttelien mallisäännöt.
Maaliskuun 23.	Sopimus Neuvostoliiton ja Mandžukuon välillä Itä-Kiinan rautatien myynnistä.
Toukokuun 2.	Allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Ranskan välillä keskinäinen avunantosopimus.
Toukokuun 15.	Moskovan metron ensimmäinen jakso valmistui.
Toukokuun 16.	Allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Tšekkoslovakian välillä sopimus keskinäisestä avunannosta.
Heinäkuun 7.	Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston päätös maan kiinnittämisestä maatalousarttelien käyttöön rajattomaksi ajaksi (ainiaaksi).
Heinäkuun 10.	Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston ja NKP(b):n KK:n päätös Moskovan kaupungin uuden asemakaavan vahvistamisesta.
Heinäkuun 13.	Solmittiin kauppasopimus USA:n kanssa.
Elokuun 30.—31.	Donbassin työläinen Aleksei Stahanov saavutti maailmanennätyksen hiilen louhinnassa. Hän louhi <i>Keskus-Irminon</i> kaivoksessa 6 tunnissa 102 tonnia hiiltä ja ylitti normin 14 kertaisesti. Alkoi stahanovilainen liike.
Syyskuun 13.	Moskovan Ordžonikidzen työkonetehtaan jyrsinkoneen käyttäjä, tuotannon uudistaja I. I. Gudov saavutti ennätysmäisen työtuloksen, täytti työnorminsa 820%.
Syyskuun 21.	Leningradin Skorohodin kenkätehtaan työläinen, tuotannon uudistaja N. S. Smetanin saavutti ennätyksen, valmistui osaltaan yhdessä vuorossa 1400 paria kenkiä.
Syyskuun 25.	Julkaistiin Kansankomissaarien Neuvoston ja NKP(b):n KK:n päätös „Leivänhintojen alentamisesta ja ostokorttijärjestelmän lakkauttamisesta lihan, kalan, soke- rin, rasvojen ja perunan jakelussa”.
Lokakuun 14.—17.	Stahanovilaisten I yleisliittolainen neuvottelukokous.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Marraskuun 25.	Perustettiin kunniamerkki <i>Znak Potšota</i> .
Joulukuun 21.—25.	NKP(b):n KK:n täysistunto käsitteli stahanovilaisen liikkeen valossa teollisuuden ja liikenteen työskentelyä koskevia kysymyksiä ja teki vastaavat päätökset.
1935	Pantiin käyntiin Uralin vaunutehdas (Nizni Tagil). Kolhoosilaiset Maria Demtšenko, Marina Gnatenko, Anna Koževaja ja toiset kasvattivat ja korjasivat v. 1935 yli 500 sentnerin suuruisen sokerijuurikkasadon hehtaaria kohti, mistä sai alkunsa „viisituhansikkojen” liike. Leikkuupuimurin käyttäjä K. A. Borin saavutti työennätyksen (Kubanilla), mistä sai alkunsa leikkuupuimurin käyttäjien kilpailu.
1936	
Tammikuun 29.	Kamskin paperikombinaatti alkoi valmistaa paperia.
Toukokuun 15.	V. I. Leninin Keskusmuseo avattiin Moskovassa.
Marraskuun 25.— joulukuun 5.	Neuvostojen VIII ylimääräinen edustajakokous.
Joulukuun 5.	Vahvistettiin Neuvostoliiton uusi Perustuslaki. Kazahian ja Kirgiisian autonomiset tasavallat muodostettiin liittotasavalloiksi. Perustettiin Komin ASNT, Marin ASNT, Pohjois-Ossetian ASNT, Kabardino-balkaarien ASNT ja Tšetšeno-Ingusian ASNT.
1937	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Kansantalouden kolmannesta viisivuotissuunnitelmasta” (1938—1942).
Kesäkuun 18.—20.	Neuvostoliiton sankarit V. P. Tškalov, G. F. Baidukov ja A. V. Beljakov suorittivat välilaskutta lennon Moskovasta Pohjoisnavan kautta Portlandiin (USA).
Heinäkuun 12.—14.	Neuvostoliiton sankarit M. M. Gromov, A. B. Jumašev ja S. A. Danilin suorittivat välilaskutta lennon Moskova—San Jacinto (USA).
Heinäkuun 15.	Moskovan—Volgan kanava avattiin liikenteelle.
Elokuun 21.	Solmittiin hyökkäämättömyyssopimus Neuvostoliiton ja Kiinan tasavallan välillä.
Marraskuun 1.	Kansankomissaarien Neuvoston päätös „Työpalkan korottamisesta pienipalkkaisille työläisille ja toimihenkilöille teollisuudessa ja liikenteessä”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Joulukuun 12.	Ensimmäiset Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston vaalit uuden Perustuslain mukaan.
1937—1938	Pohjoisnavan uiskentelevalla jäätiköllä toimi ensimmäinen Neuvostoliittolainen tieteellinen tutkimusasema (I. D. Papanin, P. P. Siršov, J. K. Fedorov, E. T. Krenkel).
<i>1938</i>	
Tammikuun 12.	Avattiin Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston ensimmäisen kokoonpanon ensimmäinen istuntokausi.
Heinäkuun 29.— elokuun 11.	Punaisen Armeijan joukko-osastot löivät japanilaiset maahantunkeutajat Hasan-järven luona.
Lokakuun 17.	Perustettiin mitalit <i>Uljuudesta</i> ja <i>Taisteluaansioista</i> .
Joulukuun 27.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö antoi asetuksen Sosialistisen Työn Sankarin kunnianimestä.
1938—1942	Kolmannen viisivuotissuunnitelman kausi.
1938	Moskovan metron toinen jakso avattiin liikenteelle.
<i>1939</i>	
Maaliskuun 10.—21.	NKP(b):n XVIII edustajakokous.
Huhtikuun 29.	Lentäjät V. Kokkinaki ja M. Gordijenko suorittivat välilaskulta lennon Moskova—USA.
Toukokuun 11.— elokuun 31.	Japanin provokatorinen hyökkäys Halhin-Gol joen luona Mongolian Kansantasavallaan. Neuvostoliiton ja Mongolian Kansantasavallan joukot murskasivat japanilaiset hyökkääjät.
Toukokuun 21.— 24., 27.	NKP(b):n KK:n täysistunto vahvisti NKP(b):n KK:n ja Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston päätösluonnoksen „Toimenpiteistä kolhoosien yhteisten maiden suojelemiseksi niiden tuhlaavaiselta käytöltä”.
Elokuun 1.	Moskovassa avattiin Yleisliittolainen maatalousnäyttely.
Elokuun 1.— syys- kuun 15.	Rakennettiin Ferganin kanava.
Elokuun 23.	Solmittiin hyökkäämättömyyssopimus Saksan kanssa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Syyskuun 1.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi ylimääräisellä neljännellä istuntokaudella lain yleisestä asevelvollisuudesta. Toisen maailmansodan alku. Saksa hyökkäsi Puolaan.
Syyskuun 17.	Punainen Armeija otti suojeleunsa Länsi-Ukrainan ja Läntisen Valko-Venäjän väestön elämän ja omaisuuden.
Lokakuun 16.	Perustettiin mitali <i>Kultainen tähti</i> Neuvostoliiton sankarin kunniamerkiksi.
Marraskuun 1.—2.	Länsi-Ukraina ja Läntinen Valko-Venäjä hyväksyttiin Neuvostoliiton kokoonpanoon ja yhdistettiin Ukrainan SNT:aan ja Valko-Venäjän SNT:aan.
1939 marraskuun 30.—1940 maaliskuun 12.	Neuvostoliiton ja Suomen välinen sota.
<i>1940</i>	
1940 maaliskuun 12.	Allekirjoitettiin rauhansopimus Neuvostoliiton ja Suomen välillä.
Maaliskuun 31.	Karjalan ASNT:sta muodostettiin Karjalais-Suomalainen SNT.
Toukokuun 7.	Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus korkeimpien sotilasarvonimitysten käytäntöönottamisesta.
Toukokuun 22.	Perustettiin kultamitali <i>Sirppi ja väsära</i> Sosialistisen Työn Sankarin kunniamerkiksi.
Kesäkuun 17.	Liettuassa kukistettiin fasistidiktatuuri ja muodostettiin Kansanhallitus.
Kesäkuun 20.	Latviassa kukistettiin fasistidiktatuuri ja muodostettiin Kansanhallitus.
Kesäkuun 21.	Eestissä kukistettiin fasistidiktatuuri ja muodostettiin Kansanhallitus.
Kesäkuun 28.	Romania palautti Bessarabian ja Pohjois-Bukovinan Neuvostoliitolle.
Heinäkuun 21.	Latviassa, Liettuassa ja Eestissä pystytettiin jälleen neuvostovalta. Latvia, Liettua ja Eesti julistettiin Sosialistisiksi Neuvostotasavalloiksi.
Elokuun 2.	Muodostettiin Moldavian SNT.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Elokuun 3.—6.	Liettuan SNT, Latvian SNT ja Eestin SNT hyväksyttiin Neuvostoliittoon.
Lokakuun 2.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston asetus valtion työreservien muodostamisesta.
<i>1941</i>	
Helmikuun 15.—20.	NKP(b):n XVIII konferenssi.
Huhtikuun 5.	Neuvostoliiton ja Jugoslavian välillä solmittiin ystävyys- ja hyökkäämättömyyssopimus.
Huhtikuun 13.	Solmittiin puolueettomuussopimus Japanin kanssa.
Kesäkuun 22.	Fasisti-Saksa hyökkäsi valapattoisesti Neuvostoliittoon. Neuvostokansan Suuri Isänmaallinen sota saksalais-fasistisia valloittajia vastaan alkoi.
Kesäkuun 26.	Lentäjä kapteeni Nikolai Gastello suoritti sankariteon ja tuhoutui.
Kesäkuun 30.	Perustettiin Valtion Puolustuskomitea.
Heinäkuun 12.	Solmittiin Neuvostoliiton ja Ison-Britannian välillä sopimus yhteistoiminnasta sodassa fasistista Saksaa vastaan.
Elokuun 10.—lokakuun 16.	Odessan sankarillinen puolustus. Solmittiin sopimus Ison-Britannian kanssa yhteisistä hankinnoista, luotosta ja maksujärjestyksestä.
Elokuun 25.	Neuvostoliiton Ulkoasiain Ministeriö jätti Iranin hallitukselle nootin, jossa ilmoitettiin neuvostosotajoukkojen viennistä Iraniin Neuvostoliiton ja Iranin välillä vuonna 1921 solmitun sopimuksen 6. pykälän perusteella.
Syyskuun 29.—lokakuun 1.	Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja USA:n edustajien konferenssi Moskovassa.
1941 lokakuu—1942 tammikuu	Moskovan taistelu.
Lokakuun 19.	Moskova julistettiin piiritystilaan lokakuun 20 päivästä lukien.
1941 lokakuun 30.—1942 heinäkuun 3.	Sevastopolin sankarillinen puolustus.
Marraskuun 16.	Panfilovilaisten sankarien urotyö Moskovan edustalla.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Marraskuun 25.	Neuvostohallitus antoi kaikkien Neuvostoliiton kanssa diplomaattisissa suhteissa olevien maiden lähettiläille nootin, joka koski saksalaisten vallanpitäjiin harjoittamaa kuohuttavaa petomaisuutta neuvostosotavankeja kohtaan.
Marraskuun 29.	Nuorisoliittolainen partisaaniryhmä Zoja Kosmodemjanskaja osoitti sankaruutta ja tuhoutui.
Joulukuun 6.	Neuvostojoukot siirtyivät Länsi-, Kalininin ja Lounaisrintamalla vastahyökkäykseen. Moskovan edustalla alkoi saksalais-fasistisen armeijan murskaaminen.
<i>1942</i>	
Tammikuun 1.	26 valtiota allekirjoittivat Washingtonissa julistuksen yhteisestä taistelusta kolmiliittoutumaa (Saksa—Italia—Japani) vastaan.
Toukokuun 1.	Teollisuuden työntekijät aloittivat yleisliittolaisen sosialistisen kilpailun rintaman maksimaalisesta avustamisesta.
Toukokuun 20.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston asetus Isänmaallisen sodan I ja II luokan kunniamerkin perustamisesta.
Toukokuun 26.	Neuvostoliiton ja Ison-Britannian välillä Lontoossa allekirjoitettiin sopimus liitosta sodassa fasistista Saksa ja sen kumppaneita vastaan Euroopassa ja yhteistyöstä ja keskinäisavusta sodan jälkeen.
Kesäkuun 11.	Neuvostoliiton ja USA:n välillä allekirjoitettiin Washingtonissa sopimus keskinäisen avun periaatteista sodassa hyökkääjää vastaan.
1942 heinäkuun 17.—1943 helmikuun 2.	Taistelu Volgalla.
Heinäkuun 29.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti asetuksellaan <i>Suvorovin</i> I, II ja III luokan kunniamerkit, <i>Kutuzovin</i> I ja II luokan ja <i>Aleksanteri Nevskin</i> kunniamerkit.
Syyskuu	Saksalaisten selustassa Krasnodonissa muodostettiin nuorisoliittolaisten maanalainen järjestö <i>Molodaja Gvardija</i> (Nuori Kaarti).

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Marraskuun 2.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus Valtion erikoiskomission perustamisesta tutkimaan saksalais-anastajain ja heidän apureittensa petomaisuuksia.
Marraskuun 19.—20.	Volgogradin edustalla alkoi neuvostojoukkojen vastahyökkäys.
Joulukuun 22.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö asetuksellaan perusti mitalit <i>Leningradin puolustuksesta, Odessan puolustuksesta, Sevastopolin puolustuksesta, Volgogradin puolustuksesta.</i>
1942—1943	Partisaanijoukkoyhtymä S. A. Kovpakin johdolla suoritti reitin Brjanskin metsistä Dneprin länsirannalle.
1943	
Tammikuun 12.—18.	Leningradin ja Volhovin rintaman joukot murtivat Leningradin saartorenaan.
Helmikuun 2.	Perustettiin I ja II luokan mitali <i>Isänmaallisen sodan partisaanille.</i>
Helmikuun 23.	Nuorisoliittolainen kaartin sotamies Aleksanteri Matrosov suoritti sankaritekonsa.
Huhtikuun 4.	Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston tiedotus neuvostokansan patrioottisen liikkeen tuloksista. Kansaa oli kerännyt yli 7 miljardia ruplaa aseistuksen valmistamiseksi Neuvostoarmeijalle ja -laivastolle.
Heinäkuun 5.—elokuun 23.	Kurskin taistelu.
Elokuun 5.	Orel ja Belgorod vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista. Ensimmäinen tykistön kunnialaukaus Moskovassa.
Elokuun 22.	Julkaistiin Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvoston ja NKP(b):n KK:n päätös „Viipymättömistä toimenpiteistä talouden kunnostamiseksi vapautetuilla alueilla”.
1943 kesällä	Partisaanijoukkoyhtymä S. A. Kovpakin johdolla teki retken Karpaateille.
Syyskuun 3.	Allekirjoitettiin fasistisen Italian ehdotonta antautumista koskeva asiakirja. Se julkaistiin syyskuun 8 p:nä.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Syyskuun 8.	Donbass vapautettiin lopullisesti saksalais-fasistisista anastajista.
Lokakuun 10.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti asetuksellaan <i>Bogdan Hmelniitskin</i> I, II ja III luokan kunniamerkit.
Lokakuun 19.—30.	Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja USA:n ulkoministerien konferenssi Moskovassa.
Marraskuun 6.	Neuvostoarmeijan joukot vapauttivat Ukrainan pääkaupungin Kievin.
Marraskuun 8.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti kunniamerkin <i>Pobeda (Voitto)</i> sekä I, II ja III luokan <i>Slava (Maine)</i> kunniamerkin.
Marraskuun 28.— joulukuun 1.	Liittolaisvaltioiden, Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja USA:n, johtajain Teheranin konferenssi.
Joulukuun 12.	Allekirjoitettiin sopimus ystävydestä, keskinäisestä avusta ja sodanjälkeisestä yhteistyöstä Neuvostoliiton ja Tšekkoslovakian välillä.
1944	
Tammikuun 14.— helmikuun 29.	Saksalais-fasistiset joukot lyötiin Leningradin ja Novgorodin edustalla. Leningradin alue vapautettiin miehittäjistä.
Tammikuun 27.	Leningrad vapautettiin lopullisesti saarrosta.
Tammikuu— helmikuu	Neuvostoarmeijan Korsun—Sevtšenkovskin operaatio. Suuri saksalais-fasistinen joukkoryhmittymä joutui motettiin ja tuhottiin.
Maaliskuun 3.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti <i>Ušakovin</i> I ja II luokan ja <i>Nahimovin</i> I ja II luokan kunniamerkit sekä <i>Ušakovin</i> ja <i>Nahimovin</i> mitalit.
Maaliskuun 26.	Neuvostoarmeijan 2. Ukrainan rintaman joukot saavuttivat Neuvostoliiton valtakunnan rajan Prut-joella.
Huhtikuun 8.	Neuvostoarmeijan 1. Ukrainan rintaman joukot saavuttivat Romanian ja Tšekkoslovakian rajan. Sotatoumet siirtyivät Neuvostoliiton rajojen ulkopuolelle.
Huhtikuun 10.	Odessa vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista.
Huhti- — toukokuu	Neuvostoarmeija vapautti Krimin saksalais-fasistisista anastajista.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Toukokuun 1.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö julkaisi asetuksen mitalien <i>Moskovan puolustuksesta</i> ja <i>Kaukasian puolustuksesta</i> perustamisesta.
Toukokuun 9.	Sevastopol vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista.
Kesäkuun 6.	Englantilaiset ja amerikkalaiset joukot nousivat maihin Normandian rannikolla Ranskassa. Länsi-Euroopassa avattiin toinen rintama.
Kesäkuun 23.— heinäkuun 28.	Neuvostoarmeijan Valko-Venäjän operaatio. Valko-Venäjä vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista.
Kesäkuu	Suomen armeijan joukot murskattiin Karjalan kannaksella. Vapautettiin Karjalais-Suomalainen SNT.
Heinäkuun 3.	Valko-Venäjän SNT:n pääkaupunki Minsk vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista.
Heinäkuun 8.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö sääti kunnianimen <i>Sankari äiti</i> ja perusti <i>Sankari-äiti</i> ja <i>Aidin maine</i> I, II ja III luokan kunniamerkit sekä I ja II luokan <i>Äitiysmitalin</i> .
Heinäkuun 13.	Liettuan SNT:n pääkaupunki Vilnius vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista.
Heinäkuun 22.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Syyrian välillä.
Elokuun 3.	Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Libanonin välillä.
Elokuun 20.— syyskuun 4.	Neuvostoarmeija suoritti Jassyn—Kišinevin operaation. Suuri saksalais-fasistinen armeijaryhmä motitettiin ja tuhottiin.
Elokuun 24.—25.	Romania lopetti sodan Neuvostoliittoa vastaan ja julisti sodan fasistiselle Saksalle.
Elokuun 31.	Neuvostoarmeija saapui Romanian pääkaupunkiin Bukarestiin.
Syyskuun 4.	Suomi irtaantui Neuvostoliiton vastaisesta sodasta.
Syyskuun 7.—8.	Bulgaria luopui Neuvostoliiton vastaisesta sodasta ja julisti sodan fasistiselle Saksalle.
Syys- — lokakuu	Neuvostoarmeija vapautti pääpiirteissään Baltian maat saksalais-fasistisista anastajista.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Syyskuun 16.	Neuvostoarmeija saapui Bulgarian pääkaupunkiin Sofiaan.
Lokakuun 11.	Tuvan Kansantasavalta liittyi Neuvostoliittoon. Perustettiin VSFNT:aan kuuluva Tuvan autonominen alue.
Lokakuun 13.	Latvian SNT:n pääkaupunki Riika vapautettiin saksalais-fasistisista anastajista.
Lokakuun 20.	Neuvostoarmeija yhdessä Jugoslavian Kansan vapautusarmeijan kanssa vapautti Jugoslavian pääkaupungin Belgradin.
Lokakuun 25.	Palautettiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Italian välille.
Lokakuu	Neuvostoarmeija vapautti Petsamon alueen ja pohjois-Norjan saksalais-fasistisista anastajista.
Joulukuun 10.	Moskovassa allekirjoitettiin liitto- ja avunantosopimus Ranskan kanssa.
1944	Kovpakille nimetty Ukrainan ensimmäinen partisaanidivisioona teki retken Puolan, Läntisen Valko-Venäjän ja Läntisen Ukrainan alueille.
<i>1945</i>	
Tammikuun 17.	Neuvostoarmeija yhdessä Puolan armeijan kanssa vapautti Puolan pääkaupungin Varsovan.
Tammikuun 26.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus Leningradin kaupungin palkitsemisesta Leninin kunniamerkillä.
Helmikuun 4.—12.	Kolmen liittolaisvallan, Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja USA:n johtajien Krimin konferenssi (Jaltassa).
Helmikuun 13.	Neuvostoarmeija tuhosi saksalaisen fasistiarmeijan Budapestin ryhmittymän ja vapautti lopullisesti Unkarin pääkaupungin Budapestin.
Huhtikuun 4.	Neuvostojoukot vapauttivat Slovakian pääkaupungin Bratislavan.
Huhtikuun 9.	Neuvostoarmeija valloitti Königsbergin kaupungin ja linnoituksen (nykyinen Kaliningrad).
Huhtikuun 11.	Moskovassa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Jugoslavian välinen sopimus ystävydestä, keskinäisestä avusta ja sodanjälkeisestä yhteistyöstä.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Huhtikuun 13.	Neuvostoarmeija vapautti Itävallan pääkaupungin Wienin.
Huhtikuun 21.	Moskovassa allekirjoitettiin Puolan kanssa sopimus ystävyydestä, keskinäisestä avusta ja sodanjälkeisestä yhteistyöstä.
Huhtikuun 25.	San Franciscossa avattiin Yhdistyneiden Kansakuntien konferenssi.
Toukokuun 2.	Neuvostoarmeija valtasi Saksan pääkaupungin Berliinin.
Toukokuun 8.	Saksan ylipäällystön edustaja allekirjoitti Karlshorstissa (Berliinin kaupunginosana) asiakirjan Saksan sotavoimien ehdottomasta antautumisesta.
Toukokuun 9.	Yleiskansallinen juhla — fasisisesta Saksasta saadun voiton päivä.
Toukokuun 9.	Neuvostoarmeija vapautti Tšekkoslovakian pääkaupungin Prahan saksalais-fasisisista anastajista.
Toukokuun 9.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö asetuksellaan perusti <i>Vuosina 1941—1945 Suuressa Isänmaallisessa sodassa Saksasta saavutetun voiton mitalin</i> .
Kesäkuun 5.	Annettiin julistus Saksan tappiosta ja korkeimman vallan siirtymisestä neljän liittolaishallituksen käsiin (Neuvostoliiton, Ison-Britannian, USA:n ja Ranskan); julistus allekirjoitettiin Berliinissä.
Kesäkuun 6.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti asetuksellaan mitalin <i>Työlujuudesta Suuressa Isänmaallisessa sodassa vv. 1941—45</i> .
Kesäkuun 24.	Voitonparaati Moskovassa Punaisella torilla.
Kesäkuun 29.	Neuvostoliiton ja Tšekkoslovakian välillä solmittiin sopimus Karpaattientakaisen Ukrainan liittämisestä Ukrainan SNT:aan.
Heinäkuun 17.— elokuun 2.	Kolmen liittolaisvallan, Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja USA:n Berliinin konferenssi (Potsdamissa).
Elokuun 6.	Neuvostoliitto solmi jälleen diplomaattiset suhteet Romanian ja Suomen kanssa.
Elokuun 9.— syyskuun 2.	Neuvostoliiton sota imperialistista Japania vastaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Elokuun 14.	Moskovassa allekirjoitettiin Kiinan kanssa ystävyys- ja liittosopimus.
Elokuun 14.—16.	Solmittiin jälleen diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Bulgarian välillä.
Elokuun 16.	Moskovassa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Puolan tasavallan välillä sopimus valtakunnan rajasta.
Syyskuun 2.	Japanin edustajat allekirjoittivat Tokiossa aktin japanilaisten sotavoimien ehdottomasta antautumisesta.
Syyskuun 13.	Valtion erikoiskomissio julkaisi tiedonannon saksalaisfasististen anastajien Neuvostoliitolle aiheuttamasta aineellisesta vahingosta.
Syyskuun 25.	Solmittiin jälleen diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Unkarin välillä.
Syyskuun 30.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö asetuksellaan perusti mitalin <i>Voitto Japanista</i> .
Lokakuun 24.	Yhdistyneiden kansakuntien järjestön Säännöt astuivat voimaan.
Marraskuun 10.	Neuvostoliitto solmi diplomaattiset suhteet Albanian kanssa.
1945 marraskuun 20.—1946 lokakuun 1.	Saksalaisten pääsotarikollisten oikeusjuttu Nürnbergissä.
1945 marraskuu	Kansankomissaarien Neuvosto teki päätöksen saksalaisfasististen anastajien hävittämän viidentoista Neuvostoliiton vanhimman kaupungin jälleenrakentamisesta.
<i>1946</i>	
Tammikuun 18.	Yhdistyneiden Kansakuntien järjestön Yleiskokouksen ensimmäinen istuntokausi avattiin Lontoossa.
Helmikuun 27.	Moskovassa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Mongolian Kansantasavallan välillä sopimus ystävyydestä ja keskinäisestä avusta sekä sopimus taloudellisesta ja kulttuurillisesta yhteistyöstä.
Maaliskuun 15.	Vahvistettiin laki, jolla Neuvostoliiton Kansankomissaarien Neuvosto muutettiin Neuvostoliiton Ministerineuvostoksi ja liittotasavaltojen ja autonomisten

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	tasavaltojen Kansankomissaarien Neuvostot autonomisten ja liittotasavaltojen Ministerineuvostoiksi.
Maaliskuun 18.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto vahvisti lain „Neuvostoliiton kansantalouden kehityksen viisivuotissuunnitelmasta vuosiksi 1946—50”.
Huhtikuun 12.	Allekirjoitettiin ensimmäinen kauppasopimus Neuvostoliiton ja Tšekkoslovakian tasavallan välillä.
Heinäkuun 29.— lokakuun 15.	Pariisin rauhan konferenssi.
Syyskuun 19.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP(b):n KK:n päätös „Toimenpiteistä maatalousarttelien Sääntöjen rikkomusten ehkäisemiseksi kollektiivitalouksissa”.
1946—1950	Neljäs viisivuotissuunnitelma.
<i>1947</i>	
Helmikuun 28.	Julkaistiin NKP(b):n KK:n täysistunnon päätös „Toimenpiteistä maatalouden kohottamiseksi sodanjälkeisellä kaudella”.
Maaliskuun 3.	V. I. Leninille nimetyn jälleenrakennetun Dneprin vesivoimalaitoksen ensimmäinen turbiini pantiin käyntiin.
Maaliskuun 10.— huhtikuun 24.	Ulkoasiain ministerien neuvoston Moskovan kokous.
Elokuun 16.	Saratovin ja Moskovan välisen kaasujohdon rakennustyöt saatiin päätökseen.
Elokuun 29.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö ratifioi Italian, Romanian, Unkarin, Bulgarian ja Suomen kanssa Pariisissa helmikuun 10 p:nä solmitut rauhansopimukset.
Syyskuun 6.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön päätös Moskovan palkitsemisesta Leninin kunniamerkillä sen 800-vuotispäivänä.
Syyskuun 7.	Moskovan 800-vuotisjuhla.
Joulukuun 14.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston ja NKP(b):n KK:n päätös „Rahareformin toimeenpanosta ja kortti-järjestelmän lakkauttamisesta elintarvikkeiden ja teollisuustavaroiden jakelussa”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1947	Perustettiin Neuvostoliiton Taideakatemia.
<i>1948</i>	
Helmikuun 4.	Solmittiin sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avusta Neuvostoliiton ja Romanian Kansantasavallan välillä.
Helmikuun 18.	Solmittiin sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avusta Neuvostoliiton ja Unkarin Kansantasavallan välillä.
Maaliskuun 18.	Solmittiin sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avusta Neuvostoliiton ja Bulgarian Kansantasavallan välillä.
Huhtikuun 6.	Solmittiin sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisavusta Neuvostoliiton ja Suomen välillä.
Huhtikuun 10.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös valtion yhtenäisten vähittäishintojen uudelleen alentamisesta eräiden tavarain osalta huhtikuun 10 päivästä 1948 lukien.
<i>1949</i>	
Tammikuun 25.	Julkaistiin tiedotus Taloudellisen keskinäisavun neuvoston muodostamisesta (Neuvostoliitto, Puola, Tšekkoslovakia, Bulgaria, Unkari ja Romania). Helmikuussa siihen liittyi Albania ja lokakuussa 1950 Saksan Demokraattinen Tasavalta.
Elokuun 25.	Moskovassa avattiin Rauhanpuolustajien ensimmäinen yleisliittolainen konferenssi.
Syyskuun 25.	Tassin tiedonanto atomipommin kokeilusta Neuvostoliitossa.
<i>1950</i>	
Helmikuun 14.	Solmittiin sopimus ystävydestä, liitosta ja keskinäisestä avusta Neuvostoliiton ja Kiinan Kansantasavallan kesken.
Maaliskuun 1.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös „Ruplan kurssin siirtämisestä kultakantaan ja ruplan kurssin korottamisesta ulkomaisten valuuttojen suhteen”.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Heinäkuu	Neuvostoliitossa kerättiin allekirjoituksia Rauhanpuolustajain maailman kongressin Vakinaisen komitean Tukholman vetoomukseen, jossa vaadittiin atomiaseen kieltoa.
Elokuun 21.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös vesivoimalaitoksen rakentamisesta Volgalle, Kuibyševin lähelle.
Elokuun 31.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös vesivoimalaitoksen rakentamisesta Volgalle, Volgogradin lähelle.
Syyskuun 21.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Kahovkan vesivoimalaitoksen rakentamisesta Dneprille, Etelä-Ukrainan ja Pohjois-Krimin kanavien rakentamisesta sekä Ukrainan eteläisten ja Krimin pohjoisten alueiden maiden kastelusta.
Joulukuun 28.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Volgan—Donin kanavan rakentamisesta.
1950	Tuotannon uudistajat sorvarit G. Bortkevitš (Leninград), P. Bykov (Moskova), V. Seminski (Kiev) saavuttivat huomattavia tuloksia metallin leikkausnopeuden alalla ja ehdottivat metallin leikkausnopeuksien tarkistamista ja uudentyyppisten koneiden rakentamista.
<i>1951</i>	
Maaliskuun 12.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain rauhan puolustamisesta.
1951—1955	Viides viisivuotissuunnitelma.
<i>1952</i>	
Huhtikuun 3.—12.	Kansainvälinen talousneuvottelu Moskovassa.
Toukokuun 31.	V. I. Leninille nimetty Volgan—Donin kanava avattiin liikenteelle.
Lokakuun 5.—14.	NKP:n XIX edustajakokous.
1952	Kiinan Tsangtšunin rautatie luovutettiin Kiinalle.
1952	Leningradin <i>Elektrosila</i> -tehtaalla rakennettiin vetyjäähdytteinen 150 tuh. kW turbogeneraattori.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
<i>1953</i>	
Maaliskuun 5.	Kuoli Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtaja J. V. Stalin.
Elokuun 8.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi viidennellä istuntokaudellaan lain maatalousverosta.
Elokuun 20.	Hallituksen tiedonanto vetypommin kokeilusta Neuvostoliitossa.
Syyskuun 7.	NKP:n KK:n täysistunto teki päätöksen Neuvostoliiton maatalouden edelleenkehittämisestä.
Syyskuun 26.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös karjatalouden edelleenkehittämisestä ja karjataloustuotteiden luovutusmäärien alentamisesta kollektiivitalonpoikien, työläisten ja toimihenkilöiden osalta valtion hankinnoissa.
Lokakuun 23.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös neuvostokaupan edelleen kehittämistä.
Lokakuun 28.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös laajaan kulutukseen tarkoitettujen teollisuustavarain tuotannon laajentamisesta ja laadun parantamisesta.
Lokakuun 30.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös ruokatavarain tuotannon laajentamisesta ja niiden laadun parantamisesta.
<i>1954</i>	
Tammikuun 25.— helmikuun 18.	Neljän suurvallan ulkoministerien Berliinin neuvottelu (Neuvostoliitto, Iso-Britannia, USA ja Ranska).
Helmikuun 19.	Julkaistiin Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiestön asetus Krimin alueen siirtämisestä VSFNT:sta Ukrainan SNT:n alaiseksi.
Maaliskuun 2.	NKP:n KK:n täysistunto teki päätöksen viljatuotannon lisäämisestä ja uudis- ja nurmeltuneiden maiden viljelystä.
Huhtikuun 26.— heinäkuun 21.	Ulkoasiain ministerien Geneven neuvottelukokous.
Toukokuu	Ukrainan Venäjään liittämisen 300-vuotisjuhla. Ukrainan SNT ja VSFNT palkittiin Leninin kunniamerkillä.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Kesäkuun 7.—15.	Neuvostoliiton ammattiliittojen XI edustajakokous. Neuvostoliiton ammattiliitoille hyväksyttiin uudet säännöt.
Kesäkuun 27.	Neuvostoliitossa laskettiin käyntiin ensimmäinen atomivoimalaitos.
Elokuun 1.	Moskovassa avattiin Yleisliittolainen maatalousnäyttely.
Elokuun 17.	Julkaistiin NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös uudismaiden ja nurmeltuneiden maiden viljelysalojen laajentamisesta viljatuotannon lisäämiseksi.
Lokakuun 12.	Pekingissä allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Kiinan yhteinen julkilausuma.
<i>1955</i>	
Tammikuun 25.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus Sotatilan lopettamisesta Neuvostoliiton ja Saksan välillä.
Tammikuun 25.—31.	NKP:n KK:n täysistunto. Päätös karjaloustuotteiden tuotannon lisäämisestä.
Helmikuun 9.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston julkilausuma välittömien yhteyksien järjestämisestä kaikkien maiden parlamenttien kanssa.
Maaliskuun 9.	NKP:n KK ja Neuvostoliiton Ministerineuvosto julkasivat päätöksen maatalouden suunnittelun uusista periaatteista.
Toukokuun 14.	Varsovassa solmittiin Albanian, Bulgarian, Unkarin, Saksan Demokraattisen Tasavallan, Puolan, Neuvostoliiton ja Tšekkoslovakian välillä sopimus ystävyydestä, yhteistyöskentelystä ja keskinäisestä avusta.
Toukokuun 16.—18.	Kremlissä pidettiin Yleisliittolainen teollisuuden työntekijäin neuvottelukokous, jossa käsiteltiin kysymyksiä uusimpien tieteen, tekniikan ja etumaisen kokemuksen saavutusten juurruttamisesta tuotantoon.
Heinäkuun 4.—12.	NKP:n KK:n täysistunto, jossa käsiteltiin kysymyksiä teollisuuden edelleen kehittämisestä, teknillisen edistyksen ja tuotannon järjestelyn parantamisesta, keväikylvöjen yhteenvedoista, kylvöjen hoidosta, sadonkorjuun järjestämisestä, maataloustuotteiden hankintasuunnitelmien täyttämistä vuonna 1955; Neuvostoliiton ja

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	Jugoslavian neuvottelun tuloksista; NKP:n XX edustajakokouksen koollekutsumisesta.
Elokuun 9.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös tuotantolaitosten johtajien oikeuksien laajentamisesta.
Elokuun 23.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös rakennustoiminnan jatkuvasta teollistamisesta, rakennustöiden parantamisesta ja rakennuskustannusten alentamisesta.
Syyskuun 9.—13.	Neuvostoliiton ja Saksan Liittotasavallan väliset neuvottelut Moskovassa. Solmittiin diplomaattiset suhteet Neuvostoliiton ja Saksan Liittotasavallan väliillä.
Syyskuun 19.	Neuvostoliiton ja Suomen yhteinen kommunikée. Huhtikuun 6 päivänä 1948 solmitun Neuvostoliiton ja Suomen välisen ystävyys ja keskinäisavun sopimuksen voimassaoloaikaa pidennettiin 20 vuodella.
Marraskuun 2.	Käynnistettiin Gorkin vesivoimalaitoksen ensimmäinen turbiini.
Marraskuun 15.	Leningradin metro avattiin liikenteelle.
Joulukuun 29.	V. I. Leninille nimetty Volgan vesivoimalaitos (Kuibyševin luona) alkoi tuottaa sähköä.
<i>1956</i>	
Tammikuun 26.	Allekirjoitettiin Helsingissä pöytäkirja Porkkalan alueen luovuttamisesta Suomelle.
Helmikuun 14.—25.	NKP:n XX edustajakokous.
Helmikuun 29.	Julkaistiin tiedonanto NKP:n KK:n VSFNT:n Byroon muodostamisesta.
Maaliskuun 8.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön päätös työläisten ja toimihenkilöiden työpäivän lyhentämisestä lepopäivän ja juhlapäivän aattona.
Maaliskuun 10.	Julkaistiin NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Maatalousartelin Säännöistä ja kollektiivitalonpoikien aloitteellisuuden kehittämisestä kollektiivitalouden tuotannon järjestämisen ja arttelin asioiden hallinnan alalla.
Maaliskuun 10.	Julkaistiin NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös kuukausittaisista ennakkomaksuista

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	kollektiivitalonpojille ja lisämaksuista kollektiivitalouksissa suoritetusta työstä.
Maaliskuun 13.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös yhteiskunnallisten ruokailulaitosten työn parantamisesta.
Maaliskuun 26.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön päätös äliylsloman pidentämisestä.
Toukokuun 26.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetuksella säädettiin 16—17 vuoden ikäisille nuorille kuusituntinen työpäivä.
Kesäkuun 3.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja NKP:n KK:n päätös eräiden kansantalouden alojen alistamisesta liittotasavaltojen hallintaan ja siitä johtuvista järjestelytoimenpiteistä.
Kesäkuun 4.	Yleisliittolaisen maatalousnäyttelyn alueella Moskovassa avattiin Yleisliittolainen teollisuusnäyttely.
Kesäkuun 6.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös opetusmaksun lakkauttamisesta keskikoulujen ylemmillä luokilla, erikoisalojen keskikouluissa ja korkeimmissa oppilaitoksissa.
Kesäkuun 20.	Allekirjoitettiin Moskovassa Neuvostoliiton ja Jugoslavian yhteinen julkilausuma.
Kesäkuun 30.	NKP:n KK:n päätös yksilöpalvonnan ja sen seuraamusten voittamisesta.
Heinäkuun 14.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain valtion eläkkeistä.
Heinäkuun 16.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain Karjalais-Suomalaisen SNT:n muuttamisesta Karjalan ASNT:ksi ja Karjalan ASNT:n liittämisestä VSFNT:aan.
Heinäkuun 16.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Vetoamus kaikkien maiden parlamenteille aseistariisunnasta.
Elokuun 16.	NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Uzbekian SNT:n ja Kazahian SNT:n alueella sijaitsevan Nälkääron kastelemisesta ja viljelemisestä puuvillantuotannon lisäämiseksi.
Syyskuun 6.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus kansainvälisten Stalin-palkintojen nimittämisestä

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	kansainvälisiksi Lenin-palkinnoiksi <i>Rauhan lujittamisesta kansojen välillä</i> .
Syyskuun 8.	Julkaistiin NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös „Lenin-palkinnoista huomatuimmista saavutuksista tieteen, tekniikan, kirjallisuuden ja taiteen alalla”.
Syyskuun 8.	Ministerineuvoston, NKP:n KK:n ja Ammattiliittojen Keskusneuvoston päätös työpalkan kohottamisesta alempipalkkaisille työläisille ja toimihenkilöille.
Syyskuun 8.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus työläisten ja toimihenkilöiden työpaikan verovapaan osan ylärajan kohottamisesta.
Lokakuun 17.—19.	Tuotannon järkiperäistäjien, keksijäin ja uudistajien yleisliittolainen neuvottelukokous Kremlissä.
Lokakuun 19.	Neuvostoliiton ja Japanin julistus sotatilan lopettamisesta Neuvostoliiton ja Japanin välillä sekä diplomaattisten ja konsulisuhteiden solmimisesta.
Lokakuun 20.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti mitalin <i>Uudismaiden viljelystä</i> .
Lokakuun 30.	Neuvostoliiton hallitus julkaisi julkilausuman Neuvostoliiton ja toisten sosialististen maiden välisen ystävyuden ja yhteistyön edelleen lujittamisen ja kehittämisen perusteista.
Marraskuun 5.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö julkaisi asetuksen Neuvostoliiton leniniläisen kommunistisen nuorisoliiton palkitsemisesta Leninin kunniamerkillä tunnustukseksi neuvostonuorison ja nuorisoliittolaisten uhrautuvasta ja hedelmällisestä työstä uudismaiden ja nurmettuneiden maiden viljelyssä.
Joulukuun 17.	Varsovassa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Puolan kommunistien ja sopimus oikeussäännöksistä, jotka koskevat neuvostojoukkojen väliaikaista sijaintia Puolassa.
Joulukuun 20.—24.	NKP:n KK:n täysistunto, jossa käsiteltiin kysymyksiä: kuudennen viisivuotissuunnitelman laadinnan päättämisestä ja vuosiksi 1956—60 suunniteltujen tavoitelukujen täsmentämisestä, kansantalouden suunnitelma-ta vuodeksi 1957; Neuvostoliiton kansantalouden johtotoiminnan parantamisesta.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
1956	Rakennettiin ja kytkettiin verkostoon suurtehoinen 400 kilovoltin jännitteinen 900 km pituinen voimansiirtolinja V. I. Leninille nimetyltä Volgan voimalaitokselta Moskovan lähelle Noginskin ala-asemalle.
<i>1957</i>	
Helmikuun 11.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto vahvisti 6. istuntokaudellaan lait, joiden mukaan oikeuselinten järjestäminen tasavalloissa, siviili- ja rikoslakien laadinta ja oikeudenkäyntisäännöksiä koskevien lakien laadinta sekä hallinnollisen aluejaon määrääminen alueiden ja aluepiirien puitteissa siirrettiin liittotasavaltojen toimivaltaan.
Helmikuun 13.—14.	NKP:n KK:n täysistunto. Hyväksyttiin päätös teollisuuden ja rakennustoiminnan johdon parantamisesta.
Maaliskuun 14.	Julkaistiin Neuvostoliiton hallituksen ja Saksan Demokraattisen Tasavallan hallituksen välillä sopimus, joka koski neuvostojoukkojen väliaikaista sijaintia SDT:n alueella.
Toukokuun 10.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain teollisuuden ja rakennustoiminnan johdon parantamisesta.
Toukokuun 16.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö perusti asetuksellaan mitalin <i>Leningradin 250-vuotismuisto</i> .
Toukokuun 27.	Budapestissä solmittiin Neuvostoliiton ja Unkarin välillä sopimus, neuvostojoukkojen väliaikaisesti Unkarissa oloon liittyvistä säännöksistä.
Kesäkuun 12.	Helsingissä allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Suomen kommunistien välillä sopimus.
Kesäkuun 22.—29.	NKP:n KK:n täysistunto. G. M. Malenkovin, L. M. Kaganovitsin, V. M. Molotovin puoluevastaista ryhmää koskeva päätös.
Kesäkuun 23.	Leningradin 250-vuotisjuhla.
Heinäkuun 4.	NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös maataloustuotteiden luovutusvelvollisuuden lakkauttamisesta kollektiivitalonpoikien, työläisten ja toimihenkilöiden talouksien osalta.
Heinäkuun 28.— elokuun 11.	Maailman nuorison ja ylioppilaiden VI festivaali Moskovassa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Heinäkuun 31.	NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös „Asuntorakennustoiminnan kehittämisestä Neuvostoliitossa”.
Elokuun 20.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön päätös Neuvostoliiton ammattiliittojen palkitsemisesta Leninin kunniamerkillä Venäjän ensimmäisten vallankumouksellisten ammattiliittojen perustamisen 50-vuotispäivän yhteydessä.
Syyskuun 19.	Neuvostoliiton Ministerineuvosto teki päätöksen Mordvan valtionyliopiston perustamisesta.
Lokakuun 4.	Maailman ensimmäinen keinotekoinen Maan seuralainen (sputnik) lähetettiin radalleen.
Lokakuun 13.	Neuvostoliiton Ministerineuvosto teki päätöksen Dagestanin valtionyliopiston perustamisesta.
Marraskuun 3.	Lähetettiin radalleen toinen sputnik, jossa oli mukana eläimiä.
Marraskuun 6.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston juhlaistunto. Istunnossa kuultiin NKP:n KK:n ensimmäisen sihteerin N. S. Hruštševin selostus „Neljäkymmentä vuotta Lokakuun Suuresta sosialistisesta vallankumouksesta”. Korkein Neuvosto hyväksyi vetoomuksen <i>Neuvostoliiton kansoille</i> ja vetoomuksen <i>Kaikille työtätekeville, poliittisille ja yhteiskunnallisille toimihenkilöille, tieteen ja kulttuurin edustajille, maailman kaikkien maiden parlamenteille ja hallituksille</i> .
Marraskuun 14.—16.	Sosialististen maiden 12 kommunistisen ja työväenpuolueen edustajien neuvottelukokous Moskovassa. Neuvottelussa hyväksyttiin Julistus.
Marraskuun 16.—19.	64 maan kommunistisen ja työväenpuolueen edustajain neuvottelukokous Moskovassa. Neuvottelun osanottajat julkaisivat koko maailman työtätekeville osoitetun Rauhan Manifestin.
Joulukuun 5.	Leningradissa laskettiin vesille 16 tuh. tonnin kantoinen atomikäyttöinen jäänmurtaja <i>Lenin</i> .
Joulukuun 14.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus Neuvostoliiton yleisliittolaisten ministeriöiden: lentokoneteollisuuden, puolustusteollisuuden, radioteknillisen teollisuuden ja laivanrakennusteollisuuden ministeriöiden lakauttamisesta ja Neuvostoliiton

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	Ministerineuvoston lentokoneeteollisuuden, puolustustekniikan, radioelektronikan ja laivanrakennusteollisuuden valtion komiteoiden perustamisesta.
Joulukuun 18.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistö asetuksellaan lakkautti lapsettomuusveron perimisen kaikkien paitsi poikamiesten ja lapsettomien avioparien osalta.
Joulukuun 21.	Julkaistiin Neuvostoliiton ja Syyrian välinen komuniquee, kun Syyrian hallitusvaltuuskunta vieraili Neuvostoliitossa.
<i>1958</i>	
Tammikuun 9.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Novosibirskin valtionyliopiston perustamisesta.
Helmikuun 25.—26.	NKP:n KK:n täysistunto (N. S. Hruštševin selostus „Kollektiivitalousjärjestelmän kehittämisestä ja kone- ja traktoriasemien uudelleenjärjestelystä”).
Maaliskuun 31.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto vahvisti lain kollektiivitalousjärjestelmän kehittämisestä ja kone- ja traktoriasemain uudelleenjärjestelystä.
Huhtikuun 1.	NKP:n KK:n, Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja Neuvostoliiton ammattiliittojen Keskusneuvoston päätös 7- ja 6-tuntiseen työpäivään siirtymisestä ja työläisten ja toimitsijain työpalkan järjestämisestä v. 1958 monilla raskaanteollisuuden aloilla.
Huhtikuun 9.	Budapestissä allekirjoitettiin julkilausuma Neuvostoliiton ja Unkarin puolue- ja hallitusvaltuuskuntien neuvottelujen tuloksista.
Huhtikuun 18.	NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös kollektiivitalousjärjestelmän kehittämisestä ja kone- ja traktoriasemain uudelleenjärjestelystä.
Toukokuun 4.	NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös kansantalouden suunnittelun parantamisesta.
Toukokuun 6.—7.	NKP:n KK:n täysistunnossa hyväksyttiin päätös Kemiallisen teollisuuden ja varsinkin synteettisten aineiden ja niistä valmistettavien esineiden tuotannon kehittämisen jouduttamista ja kansantalouden ja väestön tarpeiden tyydyttämistä silmällä pitäen.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Toukokuun 15.	Lähetettiin avaruuteen kolmas neuvostoliittolainen sputnik.
Toukokuun 15.	Allekirjoitettiin Moskovassa presidentti Gamal Abdel Nasserin Neuvostoliiton vierailun yhteydessä julkilausuma Neuvostoliiton ja Yhdistyneen Arabitasavallan hallitusten välisten neuvottelujen tuloksista.
Toukokuun 30.	Suomen presidentin Urho Kekkosen vieraillessa Neuvostoliitossa allekirjoitettiin Moskovassa Neuvostoliiton ja Suomen kommunikee.
Kesäkuun 15.	Julkaistiin NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Uzbekian SNT:n, Kazahian SNT:n ja Tadžikian SNT:n alueilla sijaitsevan Nälkäaron kastelu- ja viljelytöiden laajentamisesta ja jouduttamisesta.
Kesäkuun 17.—18.	NKP:n KK:n täysistunto (N. S. Hruštševin selostus hankintavelvollisuuksien ja kone- ja traktoriasemien suorittaman työn luontoismaksun lakkauttamisesta, maataloustuotteiden uudesta hankintajärjestyksestä, hinnoista ja hankintaehdoista):
Kesäkuun 23.	Nepalin kuninkaan ja kuningattaren ollessa valtiovierailulla Neuvostoliitossa allekirjoitettiin Moskovassa Neuvostoliiton ja Nepalin kommunikee.
Heinäkuun 9.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja Neuvostoliiton ammattiliittojen Keskusneuvoston päätöksellä vahvistettiin säännös vakinaisesti toimivista tuotannollisista neuvotteluista teollisuuslaitoksissa, rakennustyömailla, neuvostotiloilla, kone- ja traktoriasemilla ja maatalouskonekorjaamoissa.
Heinäkuun 12.	Moskovassa allekirjoitettiin kommunikee Tšekkoslovakian kommunistisen puolueen ensimmäisen sihteerin ja Tšekkoslovakian Tasavallan presidentin A. Novotnyin vierailusta Neuvostoliitossa.
Heinäkuun 24.	Neuvostoliiton ja Itävallan kommunikee Itävallan hallitusvaltuuskunnan vierailusta Neuvostoliitossa.
Heinäkuun 29.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön asetus Kalmukkien autonomisen alueen muuttamisesta Kalmukkien ASNT:ksi.
Elokuun 3.	Pekingissä allekirjoitettiin kommunikee N. S. Hruštševin ja Mao Tse-dungin neuvotteluista.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Syyskuun 7.	Julkaistiin tiedonanto atomikäyttöisen sähkövoimalaitoksen 100 tuh. kW tehoisen ensimmäisen aggregaatin käynnistämisestä (voimalaitoksen täydeksi tehoksi oli suunniteltu 600 tuh. kW).
Syyskuu 8.	Julkaistiin tiedonanto diplomaattisten edustajistojen vaihdosta Neuvostoliiton ja Marokon kuningaskunnan välillä.
Syyskuun 11.	Julkaistiin säännös V. I. Leninille nimetystä Neuvostoliiton pioneerijärjestöstä.
Syyskuun 20.	Käynnistettiin Irkutskin vesivoimalaitoksen viimeinen, kahdeksas aggregaatti.
Lokakuun 17.—19.	Tbilisin 1500-vuotisjuhla.
Marraskuun 4.	Julkaistiin NKP:n KK:n, Neuvostoliiton Ministerineuvoston ja Neuvostoliiton ammattiliittojen Keskusneuvoston päätös koneenrakennus-, öljy- ja kaasuteollisuuden tuotantolaitosten työläisten ja toimihenkilöiden siirtämisestä lyhennettyyn työpäivään ja työpaikkojen järjestelemisestä sen yhteydessä.
Marraskuun 10.	Moskovassa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Puolan yhteinen julkilausuma Puolan Kansantasavallan valtuuskunnan vierailusta Neuvostoliitossa.
Marraskuun 12.	NKP:n KK:n täysistunto. Käsiteltiin kysymykset: Teesien luonnos NKP:n XXI edustajakokoukselle tehtävästä N. S. Hruštševin selostuksesta „Neuvostoliiton kansantalouden kehittämisen tavoiteluvut vuosiksi 1959—1965”; „Koulun ja käytännön välisen yhteyden lujittamisesta ja Neuvostoliiton kansanopetusjärjestelmän edelleen kehittamisestä”.
Joulukuun 19.	NKP:n KK:n täysistunto teki päätöksen maatalouden kehityksen yhteenvedoista viiden vuoden ajalta ja tehtävistä maataloustuotteiden tuotannon lisäämiseksi.
Joulukuun 24.—25.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain „Koulun ja käytännön välisen yhteyden lujittamisesta ja Neuvostoliiton kansanopetusjärjestelmän edelleen kehittämisestä”, päätöksen atomi- ja vetyaseiden kokeilujen lakkauttamisesta ja Berliinin kysymyksestä, lain Neuvostoliiton ja Liittotasavaltojen rikoslainsäädännön perusteista, lain rikosoikeudellisesta edesvastausta valtiirikoksissa ja useita muita lakeja.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
<i>1959</i>	
Tammikuun 2.	Lähetettiin maailman ensimmäinen avaruusraketti, josta tuli aurinkokunnan keinotekoinen planeetta.
Tammikuun 27.— helmikuun 5.	NKP:n Ylimääräinen XXI edustajakokous.
Kesäkuun 24.—29.	NKP:n KK:n täysistunto. Täysistunnossa hyväksyttiin päätös Puolue- ja neuvostojärjestöjen sekä kansantalousneuvostojen työstä NKP:n XXI edustajakokouksen päätösten toteuttamiseksi teollisuuden ja rakennustöiden teknillisen edistämisen jouduttamisen ym. aloilla.
Syyskuun 14.	Neuvostoliittolainen avaruusraketti saavutti Kuun pinnan kello 00,02 min. 24 sek. Moskovan aikaa.
Syyskuun 15.—27.	Neuvostohallituksen päämiehen vierailu USA:ssa.
Syyskuun 18.	Neuvostohallituksen päämies N. S. Hruštsev piti Yhdistyneiden Kansakuntien Yleiskokouksen täysistunnossa puheen, jossa esitti Neuvostohallituksen ehdotuksen kaikkien valtioiden yleisestä ja täydellisestä aseistariisunnasta.
Lokakuun 7.	Neuvostoliiton automaattinen planeettojen välinen avaruusasema valokuvasi ja lähetti Maahan kuvan Kuun näkymättömältä puolelta.
Joulukuun 22.—25.	Pidettiin NKP:n KK:n täysistunto. Täysistunnossa käsiteltiin Neuvostoliiton maatalouden edelleen kehittämiseen liittyviä konkreettisia toimenpiteitä.
<i>1960</i>	
Tammikuun 14.—15.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain Neuvostoliiton Aseellisten Voimien uudesta huomattavasta supistamisesta ja julkaisi vetoomuksen maailman kaikille parlamenteille ja valtioiden hallituksille.
Tammikuun 14.	Julkaistiin NKP:n KK:n ja Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös Neuvostoliiton väestön lääkintähuollon ja terveydensuojelun jatkuvasta parantamisesta.
Helmikuun 4.—13.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtajan ensimmäisen sijaisen A. I. Mikojanin vierailu Kuubassa.
Helmikuun 5.	NKP:n KK ja Neuvostoliiton Ministerineuvosto hyväksyivät päätöksen Kansojen ystävyys-yliopiston perustamisesta Moskovaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Helmikuun 11.— maaliskuun 5.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtajan N. S. Hruštševin matka Indonesiaan, Intiaan, Birmaan ja Afganistaniin.
Maaliskuun 23.— huhtikuun 3.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtajan N. S. Hruštševin käynti Ranskassa.
Toukokuun 4.	Neuvostoliiton Ministerineuvosto teki päätöksen hinta-asteikon muuttamisesta ja liikkeelläolevan rahan vaihtamisesta uusiin rahoihin.
Toukokuun 5.—7.	Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi lain työläisten ja toimihenkilöiden palkkatulojen verottamisen lopettamisesta, lain kaikkien työläisten ja toimihenkilöiden siirtämisestä kuusi- ja seitsentuntiseen työpäivään viimeistään v. 1960 loppuun mennessä ym. lakeja.
Toukokuun 15.	Laukaistiin avaruusalus Maan seuralaisen kiertoradalle. Avaruusaluksen paino oli 4 540 kg.
Toukokuun 14.—19.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtajan N. S. Hruštševin käynti Pariisissa neljän suurvallan päämiesten välille suunnitellun neuvottelun johdosta.
Toukokuun 29.	Atomikäyttöinen jäänmurtaja <i>Lenin</i> lähti ensimmäiselle arktiselle reitille Murmanskin satamasta.
Kesäkuun 7.	Kymmenen maan aseistariisuntakomitean istunnossa Neuvostoliiton valtuuston johtaja V. A. Zorin esitti uudet Neuvostoliiton ehdotukset yleisen ja täydellisen aseistariisunnan perusteista.
Kesäkuun 29.	Julkaistiin Neuvostohallituksen nootti kaikkien maiden hallituksille aseistariisunnasta.
Heinäkuun 13.—16.	NKP:n KK:n täysistunto, jossa käsiteltiin kysymys teollisuuden ja kulkulaitoksen kehitystä ja uusien tieteen ja tekniikan saavutusten käytäntöön juurruttamista koskevien NKP:n XXI edustajakokouksen päätösten täyttämisestä.
Heinäkuun 14.	Julkaistiin Neuvostohallituksen julkilausuma imperiaalistisesta interventiosta riippumattomaan Kongon Tasavaltaan.
Elokuun 19.—20.	Toinen avaruusalus lähetettiin Maan seuralaisen radalle ja palautettiin menestyksellisesti takaisin maahan. Avaruusaluksen paino oli 4 600 kg. Aluksessa oli koe-eläimiä, mm. kaksi koiraa.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Syyskuun 2.—4.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtajan N. S. Hruštševin ystävyysvierailu Suomessa.
Syyskuun 5.	Julkaistiin Neuvostoliiton ja Suomen kommunistien N. S. Hruštševin ja Suomen Tasavallan presidentin Urho Kekkosen välisistä keskusteluista.
Syyskuun 19.— lokakuun 13.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtaja N. S. Hruštšev johti Neuvostoliiton valtuuskuntaa Yhdistyneiden Kansakuntien järjestön Yleiskokouksen XV istunnossa New Yorkissa.
Syyskuun 23.	Neuvostovaltuuskunnan johtaja Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtaja N. S. Hruštšev piti Yhdistyneiden Kansakuntien järjestön Yleiskokouksen yleisessä keskustelussa puheen. N. S. Hruštšev esitti Julisteluonnoksen riippumattomuuden myöntämisestä siirtomaille ja niiden kansoille ja Neuvostohallituksen Julkilausuman aseistariisuntakysymyksessä.
Lokakuun 1.	Moskovassa avattiin Kansojen ystävyys-yliopisto.
Marraskuun 15.	Julkaistiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston päätös ruplan kultapitoisuuden muuttamisesta ja ruplan kursin kohottamisesta ulkovaltojen valuuttoihin nähden.
Marraskuun 21.—24.	Suomen Tasavallan presidentin Urho Kekkosen vierailu Moskovassa.
Marraskuun 25.	Neuvostoliiton ja Suomen kommunistien Urho Kekkosen vierailun johdosta.
Joulukuun 1.	Lähetettiin kiertoradalleen kolmas avaruusalaus. Aluksen paino oli 4 563 kg.
Joulukuun 6.	Julkaistiin kommunististen ja työväenpuolueiden edustajain Moskovan neuvottelukokouksen Julkilausuma.
Joulukuun 9.	Vuotta ennen määräaikaa pantiin täydellisesti käyntiin maailman suurin vesivoimalaitos Volgogradin luona. Voimalaitosta nimitetään nykyään NKP:n XXII edustajakokoukselle nimetyksi Volgan vesivoimalaitokseksi.
Joulukuun 11.	Julkaistiin viiden maanosan kommunististen ja työväen puolueiden edustajain Vetoamus kaikille maailman kansoille.
Joulukuun 19.	Ernesto Che Guevaran johtaman Kuuban Vallankumouksellisen hallituksen talousvaltuuskunnan vieraillessa

Vuodet	Historialliset tapahtumat
	Neuvostoliitossa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Kubaan kommunistien välillä.
Joulukuun 28.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtaja N. S. Hruštšev antoi lausunnon siirtomaille ja niiden kansoille riippumattomuuden myöntämistä koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien järjestön Yleiskokouksen Julistuksen johdosta.
<i>1961</i>	
Tammikuun 10.—18.	NKP:n KK:n täysistunto. Täysistunto teki päätökset NKP:n XXII edustajakokouksen koollekutsumisesta, maatalouden kehittämisen kysymyksistä ja kommunistien ja työväen puolueiden edustajain Neuvottelukokouksen yhteenvedoista.
Helmikuun 4.	Lähetettiin radalleen raskas keinotekoinen Maan seuralainen, sen paino oli 6 483 kg.
Helmikuun 9.—19.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston puheenjohtaja L. I. Brežnev vieraili Marokossa, Guineassa ja Ghanassa.
Helmikuun 12.	Lähetettiin radalleen Maan keinotekoinen seuralainen. Sputnikista irrottui johdettava avaruusraketti, joka lähti viemään automaattista planeettainvälistä asemaa kohti Veenusta.
Helmikuun 14.	Neuvostohallitus antoi julkilausuman Patris Lumumban murhan johdosta.
Helmikuun 22.	Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtaja N. S. Hruštšev lähetti Aasian, Afrikan, Euroopan ja Latinalaisen Amerikan valtioiden ja hallitusten päämiehille kirjeen, jossa ehdotettiin Kongon kysymyksen ratkaisua Kongon kansan etujen mukaisesti ja YK:n johdon uudelleenjärjestelyä kansainvälisen rauhan vaatimusten mukaisesti.
Maaliskuun 9.	Lähetettiin kiertoradalleen neljäs neuvostolainen avaruusalus, joka laskeutui ennakolta suunniteltuun paikkaan onnellisesti. Aluksen paino oli 4 700 kg. Aluksessa sijaitsi hytti, jossa oli koira.
Maaliskuun 25.	Neuvostoliitossa lähetettiin viides avaruusalus. Sen paino oli 4 695 kg. Avaruusalus laskeutui ennakolta suunniteltuun paikkaan.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Huhtikuun 12.	Maailman ensimmäinen miehitetty avaruusalus <i>Vostok</i> suoritti lennon maapallon ympäri ja laskeutui onnellisesti Maahan. Ensimmäinen avaruuslentäjä oli Neuvostoliiton kansalainen, majuri J. A. Gagarin.
Huhtikuun 18.	Neuvostoliiton Hallituksen julkilausuma Kuubaan tehdyn aseellisen hyökkäyksen johdosta.
Kesäkuun 3.—4.	Wienissä pidettiin Neuvostoliiton Ministerineuvoston puheenjohtajan N. S. Hruštševin ja USA:n presidentin J. Kennedyn neuvottelu.
Kesäkuun 5.—12.	Indonesian Tasavallan presidentti ja pääministeri Sukarno vieraili Neuvostoliitossa.
Kesäkuun 11.	Neuvostolehdistössä julkaistiin muistio, jonka N. S. Hruštšev jätti J. Kennedylle Wienissä. Muistio koski atomi- ja vetyaseiden kokeilujen lakkauttamista ja rauhansopimuksen solmimista Saksan kanssa ja Länsi-Saksan kysymyksen ratkaisua tällä pohjalla.
Kesäkuun 19.	NKP:n KK:n täysistunto. Täysistunto käsittelee NKP:n KK:n ensimmäisen sihteerin N. S. Hruštševin selostuksen <i>NKP:n ohjelmaluonnoksesta</i> ja NKP:n KK:n sihteerin F. R. Kozlovin selostuksen <i>NKP:n sääntöjen luonnoksesta</i> .
Heinäkuun 6.	Moskovassa allekirjoitettiin Neuvostoliiton ja Korean Kansandemokraattisen tasavallan välillä sopimus ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avusta.
Heinäkuun 25.— elokuun 3.	Maailman nuorison foorumi Moskovassa.
Heinäkuun 30.	Julkaistiin NKP:n ohjelmaluonnos.
Elokuun 5.	Julkaistiin NKP:n sääntöjen luonnos.
Elokuun 6.	Lähetettiin kiertoradalleen neuvostolainen avaruusalus <i>Vostok-2</i> , jota ohjasi avaruuslentäjä majuri H. S. Titov. Avaruusalus teki 25 tunnissa 18 minuutissa 17 kierrosta maapallon ympäri lentäen yli 700 tuhatta kilometriä ja laskeutui elokuun 7 pnä ennakolta suunniteltuun paikkaan Neuvostoliitossa.
Syyskuun 6.—11.	Neuvostoliitossa vieraili Intian pääministeri J. Nehru.
Lokakuun 10.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston asetus Tuvan autonomisen alueen muodostamisesta Tuvan Autonomiseksi Sosialistiseksi Neuvostotasavallaksi.

Vuodet	Historialliset tapahtumat
Lokakuun 14.	NKP:n KK:n täysistunto. Täysistunnossa tehtiin päätökset NKP:n KK:n toimintaselostuksesta NKP:n XXII edustajakokoukselle sekä NKP:n ohjelmaluonnoksen ja NKP:n sääntöjen käsittelyn tuloksista.
Lokakuun 17.—31.	NKP:n XXII edustajakokous.
Marraskuun 2.	Julkaistiin NKP:n XXII edustajakokouksen hyväksymä NKP:n ohjelma.
Marraskuun 3.	Julkaistiin NKP:n XXII edustajakokouksen hyväksymät NKP:n säännöt.
Joulukuun 4.—15.	Moskovassa oli koolla Ammattiyhdistysten V maailmankongressi.
Joulukuun 6.—8.	Korkeimman Neuvoston viidennen kokoonpanon seitsemäs istuntokausi. Korkein Neuvosto hyväksyi Lain siviililainsäädännön perusteista ja Neuvostoliiton ja liittotasavaltojen siviilioikeuden perusteista ja muita lakeja.
Joulukuun 15.—29.	Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston Puhemiehistön puheenjohtaja L. I. Brežnev teki valtiovierailun Intiaan.

SISÄLTÖ

I LUKU. ALKUKANTAINEN YHTEISÖ JA ORJANOMISTUSJÄRJESTELMÄ

Varhaisimpia arkeologisia löytöjä Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton alueella	3
Orjanomistajain valtiot ja heimoliitot Taka-Kaukasiassa ja Keski-Aasiassa	15
Heimoliitot ja orjanomistajain valtiot Itä-Euroopassa. Slaavilaiset . .	18

II LUKU. FEODALISMIN KAUSI

FEODAALISTEN SUHTEIDEN MUODOSTUMINEN JA KEHITYS (4.—12. vuosisata). MUINAIS-VENÄJÄN VALTION MUODOSTUMINEN

Feodaalisten suhteiden synty	20
Taka-Kaukasia ja Keski-Aasia 4.—9. vuosisadalla	21
Itäslaavit 4.—9. vuosisadalla	22
Muinais-Venäjäin valtion muodostuminen	23
Feodaalisten suhteiden kehitys Muinai-Venäjäillä	28
Muinai-Venäjäin kulttuuri	29
Taka-Kaukasia ja Keski-Aasia 9.—12. vuosisadalla	31

FEODAALINEN PIRSTOUTUNEISUUS

Feodaalinen pirstoutuneisuus Venäjäillä (12. vuosisadan alusta 15. vuosisadan loppuun)	35
Venäjäin, Keski-Aasian, Taka-Kaukasian ja Baltian maiden kansojen taistelu tataarilaisia valloittajia sekä saksalaisia ja ruotsalaisia hyökkääjiä vastaan	39
Venäjäin maiden yhteiskunta- ja talousjärjestelmä 14.—15. vuosisadalla	43
Venäjäin maat alkavat yhdistyä Moskovan ympärille. Kulikovon taistelu vuonna 1380	45

Liettuan suuriruhtinaskunta. Baltian maat 13.—15. vuosisadalla	49
Ukraina, Valko-Venäjä ja Moldavia 14.—15. vuosisadalla	51
Keski-Aasia ja Taka-Kaukasia 14.—15. vuosisadalla	52
Kultaisen Ordan hajoaminen	53

**VENÄJÄN KESKITETTY MONIKANSALLINEN VALTIO
15. VUOSISADAN LOPULLA JA 16. VUOSISADALLA**

Venäjäns keskitetyn valtion muodostuminen	54
Venäjäns keskitetyn valtion lujittuminen 16. vuosisadalla	58
Venäjäns valtion kulttuuri 16. vuosisadalla	64
Baltian maat, Ukraina ja Valko-Venäjä, Moldavia, Taka-Kaukasia, Keski-Aasia ja Kazahstan 15. vuosisadan lopulla ja 16. vuosisadalla	65
Talonpoikaissota ja taistelu Puolan ja Ruotsin interventiota vastaan 17. vuosisadan alussa	68

**VENÄJÄ MAAORJUUSJÄRJESTELMÄN EDELLEEN VOIMISTUMISEN
SEKÄ KAPITALISTISTEN SUHTEIDEN SYNTYMISEN
JA KEHITTÄMISEN KAUDELLA**

(17. vuosisata — 19. vuosisadan alkupuolisko)

Venäjäns yhteiskunnallinen, taloudellinen ja valtiollinen kehitys 17. vuosi- sadalla	76
Kapinat kaupungeissa 17. vuosisadan puolivälissä. Stepan Razinin joh- tama talonpoikaissota	80
Venäjäns kulttuuri 17. vuosisadalla	84
Ukrainan ja Valko-Venäjäns kansojen taistelu Puolan tilanherrojen harjoittamaa feodaalista ja kansallista sortoa vastaan. Ukrainan liittyminen jälleen Venäjään	85
Baltian maat 17. vuosisadalla	86
Moldavia 17. vuosisadalla	87
Taka-Kaukasia 17. vuosisadalla	88
Keski-Aasia ja Kazahstan 17. vuosisadalla	88
Siperia 17. vuosisadalla	89
Venäjäns taloudellinen ja valtiollinen kehitys 17. vuosisadan lopulla ja 18. vuosisadan alussa. Pietari I uudistukset	90
Venäjäns ulkopoliittikka 18. vuosisadan ensi neljänneksellä. Pohjan sota 1700—1721	96
Venäjäns kulttuuri 18. vuosisadan ensi neljänneksellä	98
Aateliston keisarikunta 18. vuosisadan toisella neljänneksellä	100
Venäjäns taloudellinen kehitys 18. vuosisadan jälkipuoliskolla	103
Tsaarivallan sisäpolitiikka 18. vuosisadan 60—80-luvulla ja luokka- taistelu. Jemeljan Pugatsevin johtama talonpoikaissota	107
Venäjäns ulkopoliittikka 18. vuosisadan 60—80-luvulla	111
Taka-Kaukasia, Keski-Aasia ja Kazahstan 18. vuosisadan jälki- puoliskolla	113

Venäjä 18. vuosisadan lopulla	113
Venäjän kulttuuri 18. vuosisadan jälkipuoliskolla	114
Venäjän taloudellinen kehitys 19. vuosisadan ensi puoliskolla	115
Tsarismin sisä- ja ulkopoliittika ennen vuotta 1812	120
Gruusian, Pohjois-Azerbaidžanin ja Bessarabian liittäminen Venäjään	123
Isänmaallinen sota vuonna 1812	124
Tsaarivallan sisä- ja ulkopoliittika vuosina 1815—1825. Maaorjuutta	
vastustavan joukkoliikkeen kasvu	126
Dekabristien kapina	128
Tsarismin sisäpolitiikka 19. vuosisadan toisella neljänneksellä	130
Kansanliikkeet 19. vuosisadan 30—40-luvulla	131
Yhteiskunnallinen ja poliittinen taistelu 19. vuosisadan 30—40-luvulla	133
Tsaarivallan ulkopoliittika 19. vuosisadan toisella neljänneksellä	135
Krimin sota vuosina 1853—1856	136
Venäjän kulttuuri 19. vuosisadan ensi puoliskolla	138

III LUKU. KAPITALISMIN KAUSI

Maaorjuuden lakkauttaminen	140
Vallankumouksellisten demokraattien liike 60-luvulla	142
Kapitalismin kehitys Venäjällä 19. vuosisadan 60—80-luvulla	146
Kapitalismin herruuspiirin laajeneminen. Keski-Aasian valtaaminen	149
Vallankumouksellinen narodnikkilaisuus 70-luvulla. Tsaarivallan sisä-	
politiikka 19. vuosisadan 70—80-luvulla	152
Työväenliikkeen kasvu ja marxilaisuuden leviäminen Venäjällä	153
Tsarismin ulkopoliittika reformin jälkeisellä kaudella	156
Venäjän kulttuuri 19. vuosisadan toisella puoliskolla	158

VENÄJÄ IMPERIALISMIN JA PORVARILLIS- DEMOKRAATTISTEN VALLANKUMOUKSIEN KAUDELLA

Venäjän siirtyminen imperialismin kauteen. Vallankumousliikkeen	
keskuksen siirtyminen Venäjälle	159
Vallankumouksellisen liikkeen nousu vuosina 1900—1904. Marxilaisen	
puolueen (VSDTP:n) perustaminen Venäjällä	171
Venäjän ja Japanin sota (1904—1905). Ensimmäinen porvariillis-	
demokraattinen vallankumous Venäjällä (1905—1907)	177
Vallankumouksen alku (1905)	179
Vallankumouksen nousukausi. Lokakuun yleisvenäläinen lakko. Joului-	
kuun aseellinen kapina (1905)	185
Vallankumouksen laskukausi (1906—1907)	195
Venäjä Stolypinin taantumuskaudella (1907—1910). Stolypinin agraari-	
reformi	200
Venäjä uuden teollisen ja vallankumouksellisen nousun vuosina	
(1909—1914)	206
Venäjä ensimmäisessä maailmansodassa	215
Helmikuun vallankumous 1917	226

IV LUKU. SOSIALISMIN KAUSI

Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous uuden aikakauden alkuna ihmiskunnan historiassa. Siirtyminen porvarillis-demokraattisesta vallankumouksesta sosialistiseen. Vallankumouksen rauhallisen kehityksen kausi	233
Suuntana aseellinen kapina	241
Lokakuun aseellisen kapinan voitto	246
Neuvostovallan voitkokulku	252
Taistelu neuvostovallan lujittamisen puolesta	257

ULKOMAIDEN SOTILAALLINEN INTERVENTIO JA KANSALAISSOTA (1918—1920)

Sotilaallisen intervention ja kansalaissodan alku. Neuvostotasavallan muuttuminen yhtenäiseksi sotaleiriksi	264
Maahanhyökkääjien ja valkokaartilaiden murskaaminen	271

KANSANTALouden JÄLLEENRAKENTAMINEN (1921—1925)

Siirtyminen rauhanomaiseen rakennustyöhön	283
Siirtyminen uuteen talouspolitiikkaan (nep)	286
Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton (SNTL) muodostaminen. Menestyksiä kansantalouden jälleerakentamisessa	291
Jälleerakennuskauden tulokset	297

MAAN SOSIALISTINEN TEOLLISTAMINEN JA MAATALouden KOLLEKTIVISOIMINEN. SOSIALISMIN VOITTO NEUVOSTOLIITOSSA (1926—1940)

Siirtyminen sosialistiseen teollistamiseen	300
Suunta maatalouden kollektivisointiin	303
Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma (1929—1932). Sosialismin taloudellisen perustan rakentaminen	305
Toinen viisivuotissuunnitelma (1933—1937). Sosialismin voitto Neuvostoliitossa	318
Neuvostoliiton astuminen sosialistisen yhteiskunnan loppuunrakentamisen ja asteettaisen sosialismista kommunismiin siirtymisen vaiheeseen (1938—1940)	325
Neuvostoliiton Suuri Isänmaallinen sota 1941—1945	329

**SOSIALISMIN TAYDELLINEN JA LOPULLINEN VOITTO SNTL:ssa
NEUVOSTOLIITON SIIRTYMINEN KOMMUNISMIN LAAJAMITTAISEN
RAKENTAMISEN KAUTEEN (1946—1961)**

Kansantalouden jälleerakentaminen ja kehitys neljännen (1946—1950) ja viidennen (1951—1955) viisivuotissuunnitelman kaudella	349
NKP:n XX edustajakokous ja sen historialliset päätökset (helmikuu 1956)	361
SNTL:n siirtyminen kommunismin laajamittaisen rakentamisen kauteen	379
Neuvostoliiton kommunistisen rakennustyön suuri ohjelma	393

O i k a i s u j a

Sivu

- 49 4. r. ylh. *on:* Taisteluaatteella Venäjän — *po.:* Venäjän
145 2. r. alh. *on:* symbolistinen — *po.:* symbolinen
241 4. r. alh. *on:* *Tunnustuksista* — *po.:* *Tunnuksista*
376 12. r. ylh. *on:* yhteiskuntajärjestelmiin — *po.:* eri yhteiskuntajärjestelmiin

LUKIJALLE

Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike pyytää lukijoita esittämään mielipiteensä tästä kirjasta, suomennoksen laadusta ja kirjan asusta. Kustannusliike on kiitollinen myös muista ehdotuksista ja toivomuksista.

Osoitteemme:

*Zubovski bulvar, 21
Moskova, Neuvostoliitto*